6094/46

TINLIB

HLÍDKA

REDAKTOR

DR. PAVEL VYCHODIL

ROČNÍK XLVI

V BRNĚ 1929
TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY

OBSAH:

Strana

Dr. Ant. Kříž, Vývoj v organické přírodě podle Aristotela 73, 113, 141, 177
Dr. Fr. Robenek, Apoštolská práva králů uherských a privilegium ecclesiae Moraviensis 1, 41, 80
Jan Tenora, Z moravského školství koncem 18 stol. 10, 48
— Arcijáhenství znojemské od r. 1600 . . . . . 217, 253
— Hartlůvka 366, 399
Dr. Jos. Vašica, Sv. Václav v památkách církevně slovanských . . . 285, 317,
A. Vrzal, Anton Pavlovič Čechov 186
Dr. P. Vychodil, Mravní stránka v obchodním družstevnictví 120, 151
Dr. J. K. Vyskočil, Příspěvky k životopisu bl. Anežky České 228, 262, 291, 325, 353, 394.

Posudky:

Autrata, Václav Outerek na studiích 59.

Baar, Obrázky z mého života 97. Bahr, Nanebevstoupení 126. Běhounek, Trosečníci na kře ledové 55. Bena, Maryča 236. Biebl, Nový Ikaros 233; Názorné vyučování moderní vnímavosti 234. Bitnar, Sborníček svatováclavský 97; Věnec básní o sv. Václavu 300.

Cinek, Podstata kněžské ordinace 298.

Čapek E., Kniha proti vlastenectví 18. Čech, Udělala štěstí 57.

Durych, Pout do Španělska 332; Kvas na Boleslavi 333. Dvorník, Život sv. Václava 197. Dyk, Napravený plukovník Švec 95.

Gawalewicz, Na záchranu půdy 406. Glos, Základy řečnictví 233.

Hánek, Zaprodané lány; Modrá záře 199 Růžové jitro 296. Heidenstam, Pout sv. Brigity 199; Herman, Román dobrého člověka 334. Hichens, Hlas krve — duch v žaláři 372. Hloucha, Zahrada lásky 237; Dopisy neznámého; Prodavačky úsměvů 405. Hofmeister, V kolébce Praslovanstva; Eopsyché 20. Honzl, Vznik ruského moderního divadla 125. Hrubý, Archivum coronae regni Bohemiae 296. Hronek, Bible maličkých 19. Hynek, Živý obraz Ukřižovaného 54.

Izvestija po russkomu jazyku i slovesnosti 1928 57.

Jahoda, Povinnost; Starý student vypravuje 58. Jeřábek, Děvečka Páně; Ve víru 198.

Karlík, Zhoubnost lži ve světle učení sv. Augustina 158. Katechismus katol. náboženství 298. Kazbunda, České hnutí r. 1848 124. Kolář, Z alumnátu a duchovní správy 21. Kramoliš, Valašská vojna; Zábabanky 405. Krejčí, Duch a krev 159. Krejčík, Příspěvky k soupisu archivů velikých statků 321. Kropáč, Peklo milosti 159. Krpálek, Katolická a protikatolická tradice v českém národě 197. Kühn, Buditelia v župe bratislavskej 17.

Leger, Vinohrady 236; Pomsta 300. Lukáš, Pohádky a báje z egyptských papyrů 97.

Mahen, Nejlepší dobrodružství 371. Martinek, Plameny 159. Masák, Šimon Stylita 269. Mašek Žaltář 299. Mendl, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae 296. Meško, Mládeži 406. Mniszkowa, Dědictví 334.

Neubauer, Čaroděj tónů 127. Nezval, Kronika z konce tisíciletí 267. Nohejl, Ohnivý červenec 371. Novotný, České dějiny 94. Nor, Laciné povídky; Povídky o nich 236.

Orgoník-Kunovský, City srdca 125.

Pekař, Smysl našich dějin; O nový názor na české dějiny 56. Pergler, Poslední skok Tamerlanův 237. Petrus, Životem zrazeni 270. Pittnerová, Forman Lacina; Justina Římáková; Baruščina kletba 161; Nepřítel osudu; Pytláci a j. povídky z lesa 270. Pražák, Mikuláš Šubič Zrinský a Slováci 158. Prokůpek, Přes věky; Baba 95. Přibík, Nad miliony 126.

Ráček, Československé dějiny 266. Rašín, O knihách a lidech; Pohádka mládí, Sláva strojů a měst 96. Rón, Svěží den 268. Rosůlek, První; Huláni a kavalíři; Noha, plukovník zeleného kádru; Věrnost 19. Rubík, Kam vede český národ čs církev 18.

Říha, Nová povídka o třech podivných tovaryších 127.

Sláma, U trúby štramberské; Rytíř Kobylka 160.

Šimek, Kapesník 372. Špaček, Není Boha? 97. Štika, Anička 59. Šujan, Dějepis města Brna 165.

Tairov, Osvobozené divadlo 125. Theuriet, Nebezpečné kouzlo 200. Toman, David Hron 333. Třebíčský, Svatý Václav 198. Tréval, Bacchantčiny oči 198.

Waldhauser, Snílkové 97.

Valoušek, Z těžkých dob Moravy 299. Vašek, Socialní práce 404. Vavřík, Elegie 299. Vlček, Povídka mého života 124. Vltava 17. Vrba, Záhada světovlády 332. Vrchovecký, Přirozená mravouka? 331.

Zavřel, Hora Venušina 58. Ziegloserová, Pošetilé 371.

Žák, Dějiny kartuzianského kláštera v Králově Poli u Brna 370.

Rozhledy:

Actio catholica 23, 373. Agnosticismus 27. Agrarismus u nás 175. Albanie 163, 374. Americké lodstvo 348. Anglie 203. Armáda spásy 38. Atheismus 383. Automobilismus v Evropě a ve SS amer. 68. Autoturismus ve Švycařích 250. Australie hynoucí 281.

Barokní filosofie 341. Benediktinský řád a Řehoř Veliký 24. Belloc o t. z. reformaci 304. Book of Common Prayer 241. Branná povinnost 316. Bratislavský městský archiv 103. Britského musea knihovna 309. Brněnský kulturní život 65; nejstarší hrad 102; dějepis 165; missie 413. Březina 204, 242, 308, 339. Budhismus a jesuitské exercicie 304. Bulharsko 163. Burgus 102.

Catholica Unio 25. Církevní majetek v Rakousku 70, ve Francii 176. Církevní stát 140. Církveznalství 61. Collegium Nepomucenum v Římě 171. Città di Vaticano 71, 111.

Česká huba podle Šaldy 352. Čechoslováci v Rusku 174. Čechové a Slováci v S. Americe 284. Český a německý průmysl v čs republice 213. Čína 176, 314, 351, 375.

Danielovo proroctví o říši babylonské 275. Dansko 203. Demokracie 40, 423. Denní pracovní doba 247. Desatero u žactva 381. Dějepis na vysokých školách 277. Dílo sv. Dětství Ježíšova 24. Divadlo 416; brněnské 168; boj proti církvi 168. Dívky studující na vysokých školách v Německu 170. Dlažba silnic a ulic 136, 390. Dobrovský svobodným zednářem? 63. Duchovenstva čs požadavky 139.

Egyptské prvky v Pentateuchu 276. Elektrický pohon dráh 137. Emmerickové Vidění 129. Eucharistie a její přijímání v středověku 301.

Fašisté 111. Faustovská pověst 208. Francie v Marokku 252. František Ferdinand v pařížských novinách r. 1913 352. Freudova psychoanalyse o začátku rodiny a kultury 27.

Havlasa 168. Hierarchie katolická 408. Hlinka 284. Hluk z pouliční dráhy 37. Hodinky sv. Hedviky 164. Hugo von Hofmannstal 239. Hvězdářství v nár. dem. tisku 208.

Chicago v r. 1935 37. Chinin 208. Chlystové 202.

Ikon 103. Inkvisice 336. Irsko 101.

Japonsko 67, 100, 173. Jesuité 277, 407. Jugoslavie 39, 352, 375, 420.

Kamenné uhlí na Sibiři 391. Kališnictví 240. Kanadská duchovní správa 241. Karel IV v novějších úsudcích 307. Katolická akce 23; církev ve SS Ameriky 407; hierarchie 408. Klassické jazyky u nás 106, 385. Kláštery spojené 24. Kniha nejčtenější 379. Knihopis 104, 209, 309, 343. Koalice a agrárníci u nás 314. Koedukace 67. Kohn arcibiskup o bohoslovném studiu 171; jeho odkaz 420. Konnersreuth 62. Konkordát rumunský 216. Kostely — kaple 373. Kostnický sněm 65. Království Jugoslavie 352. Kriminalista a lékař 278. Kulturní život v Brně 65. Křesťanství a obdobné prvky v jiných náboženstvích 271. Kritika 30. Krmení nevěst 110.

Latina v bohosloví 385. Lékařský dorost pro missie 388. Lidnatost 390; v Německu a jinde 312. Liechtenstein 109. Lloyd George o nezaměstnanosti 108. Literáti ve spolcích 309. Literatura a sport v Polsku 30. Litva 246. Lotyšsko 246.

Majetek církevní v Rakousku 70, ve Francii 176. Makrina Mieczyslawska 130. Mandžursko Liaonon 216. Marianské družiny 23. Mastičkářství v Německu 421. Mateřština a náboženství 204. Mexiko 61, 176, 216. Mezinárodní Agrární Bureau (MAB), letošní valná hromada 246. Mimicry 380. Mírotvorná práce 140, 251. Missie v Brně 413. Missing link 380. Missijní společnosti a pomůcky 273. Missijní řády ve Francii 130. Mojžíš 276. Moře zeměkoule 103. Mše večerní? 23. Muži a ženy 347. Mydlo nejlacinějším a nejlepším desinfekčním prostředkem 36. Mysterie 272. Mystické světlo 335.

Náboženská snášelivost v Americe 131; náboženské sklony v dětské duši 311; náboženské vzdělání a vědomosti 23, 60; náboženské umění a průmysl 133; náboženský výboj z východu 302. Náboženství a národnost 98. Náboženství dané a osvojené 22. Náboženství na všeobecných výstavách (Poznaň, Brno) 306. Náboženství politických zástupců lidu 339. Náboženství v odborném vyučování 201. Nadvláda na mořích 71. Napoleona I pomník v Lublani 352. Negramotnost před válkou a po ní 310. Nepokoje na vysokých školách 384. Němci a Poláci pro smír 251. Němčina v českých školách 279. Německé válečné náhrady 175. Nezaměstnanost v Anglii 108. Noviny a novináři 392.

Obchod čs zahraniční 110. Obchodní vyrovnání u nás v září 349. Odzbrojení 139, 352. Olej v zásobě zemské 212. Orel a Sokol na letoších sletech 250. Organisace katolických učenců 202. Ostřihomské požadavky a Hodža 112.

Palestina 25, 315; starožitnosti 102. Papežské sídlo 176. Parlamentismus 40, 175. Peregrinatio Aetheriae 33. Petice k sněmovně 283. Philosophia perennis 378. Pohádky 134. Pohlavní reforma v Anglii 345. Pohlavní výchova pomocí obrazů? 34. Pobělohorské konfiskace 109. Politikové professionální 39. Pokrok český a kultura 238. Polska 61, 129. Polské učitelstvo v boji proti náboženství 244. Populism, francouzský nový literární směr 378. Poznávání 27. Pozornost ve výchově 311. Pravěk lidstva 275. Právo přirozené a státní 377. Překladová literatura 29. Přistěhovalecká kvota čs do SS amer. 284. Proces Krista Pána 376. Protestantismus proti katolictví 303. Psychologické pokusy se žactvem 381.

Racionalisace průmyslu a nezaměstnanost 249. Racionalisace v oboru výstav a veletrhů 346. Ráj 103. Rakousko 246. Redaktor a spolupracovníci 33. Reklama osobní 379. Reklama v Severní Americe 215. Revoluční smýšlení a tělesné vady 248. Románu úpadek 167. Ručník, mýdlo a léčebné pomůcky na dráhách 349. Rukopis z XV stol. v Radkově 342. Rumunsko 138. Rusko 101; mládež 211; církev 203, 407; kollej v Římě 376.

Řecko 101. Řeči pravěku 275. Římská otázka 40.

Sasko 204. Sebevražednice ve varšavské organisaci 244. Seipel 139. Shaw o universitách 385. Skandinavie 26. Slovenské školství 35. Sněmovní volby u nás 350. Socialisté a náboženství 62; 340. Socialisté při volbě presidenta SS amerických 72. Sociálně-demokratická strana ve Vídni 213. Sociální pojišťování 135. Soudce a právo 377. Sovětské školství za 10 let 344. Sport, jeho ne-

bezpečí 279. Skotsko 204. Srovnávací věda náboženská 271. Stěhování národů 172. Studentstva dnešního mrav a náboženství 210. Studentské bouře ve Španělsku 134. Svatby v Evropě 214. Svatováclavská česká Bible národní 132. Světové řeči 31. Syrokatolický patriarcha 239.

Škola jednotná a diferencovaná 105; školní četba 211; školní děti ve Vídni co do zdravotnictví 107; školní řád z r. 1721 68; školské požadavky čs katolíků 420; školství a ministerstva 35; školství slovenské 35; ruské 244; polské 244; japonské 67; jihoafrické 280; náboženskomravní výchova na středních školách 418.

Terstský přístav 248. Terciáři 23. Tělocvik dorostu v Jugoslavii 420; ženský 386. Theologie starověká a středověká 26. Theologické fakulty 67; Thomismus 308; v Anglii 133. Tuka 112, 283, 314, 350. Turecko 204; lidnatost 216.

Učitelé polští 244. Učitelské dovolené 35. Uhlí v zásobě německé 135; zemské 212. Unie 162. Unionismus protestantský 303. Universita v Alcale 385. Umění starokřesťanské 341.

Úrazy 135. Úspěch v literatuře 169.

Večerní mše? 240. Velehrad 64. Velryby lovené elektřinou 283. Veni Sancte Spiritus! 128. Víra a věda 201. Vláda čs 392, 422. Volby 392. Výdělečný příjem v Německu 249. Východ a křesťanství 274. Vysoké školy 384, 385. Vzduch komu patří 243. Vzduchoplavba německá 313.

Zaměstnanci u církevních osob 387. Zednářství 338. Zemská zastupitelstva 39. Zima a člověk 66. Zlato 174. Zlodějská valuta 138.

Žákovské testy o Desateru 381. Žalmy zlořečící 128. Železniční doprava na moravském východě 36. Žena v dnešní a staré literatuře 132. Žena v peněžnictví SS amer. a Anglie 250. Ženeva 101. Ženský tělocvik v Německu 386. Židé ve SS amerických 347; židovská otázka 315; židovské problemy v románech Tharaudů 415. Živelní pohromy a politika 283. Živnostníci v Německu a Rakousku 282.

ROČNÍK XLVI. ČÍSLO 1.

HLÍDKA.

Apoštolská práva králů uherských a privilegium ecclesiae Moraviensis.

Napsal Dr. Fr. Robenek.

Po konečné úpravě hranic státních na Slovensku přichází na přetřes úprava hranic diecésních a zřízení slovenského arcibiskupství. Obé dotýká se především zájmů sousedního Maďarska, poslední též nemálo kurie římské. Toto s nemalými obtížemi spojené ustalování poměrů poválečných na středním Dunaji připomíná v nejednom jednání diplomatické, které tam, na území bývalé staré Moravy, bylo vedeno někdy v prvních letech panování sv. Štěpána. Vypravuje o něm kronika uhersko-polská,[1]) na niž pojednání své navazuji.

Tenkráte sešel se na hranicích polsko-uherských[2]) u Ostřihomu na Dunaji kníže polský[3]) s králem uherským sv. Štěpánem, aby slav-

[1]) Aug. Bielowski. Mon. Pol. Historica I. Lwów 1864.

[2]) l. c. kap. 7, str. 504 násl.

[3]) Kronika jmenuje Měška. Náš Mnich Sázavský uvádí k r. 1001 knížete polského Měška: Dux Mesco Poloniensis obtinuit civitatem Pragam. Rozlišuje jej zřetelně od Boleslava „a duce Sclavonico Bolezlavone", kterého navštívil r. 1000 císař německý Otta III. Totéž činí výslovně i naše nejstarší kronika Kosmova. Na deseti místech jmenuje knížetem polským Měška se sídelním městem Krakovem. Naposled uvádí jej k r. 1004! (lib. I. kap. XXXVIII.) I nové Bretholzovo vydání Kosmovy kroniky v Monumenta Germaniae Historica tom. II. zaměňuje Měšku s Boleslavem zv. Chrabrým i s Boleslavem, vrstevníkem Měškovým zvaným

nostním uzavřením míru konec učinili dlouholetému nepřátelství. Slavnostního dne přišla obě knížata do nově dostavované kathedrály sv. Vojtěcha [1]) na hradě ostřihomském, aby tam při slavných bohoslužbách za mír a pokoj, samým arcibiskupem ostřihomským sloužených, okázalým způsobem zpřísahala mírové smlouvy. Po slavnostním kázaní byl text úmluv veřejně předčítán a přijat s ohromnou radostí jak od lidu polského, tak i uherského. Mírové smlouvy vypracovány byly u kurie papežské v Římě. Publikaci jejich předcházelo přirozeně dlouhé a svízelné jednání diplomatické. Stranu panovníka uherského zastával u kurie ostřihomský arcibiskup Astrik, zájmy Polska biskup krakovský Lambert.

O diplomatickém jednání napovídá kronika, že koruna královská slíbena a připravena byla původně pro knížete polského. Těsně před příchodem poselství uherského změnil papež svoje rozhodnutí. Kronikář připisuje tento obrat nočnímu zjevení anděla, který papeže přemluvil. Neboť kníže Štěpán spíše prý zasluhuje, aby se mu vyhovělo, než kníže polský. Nato líčí kronika rod polský jako chtivý, toužící jen a jen po rozšíření své moci zevnější.[2]) Zajisté to byly

„dux Sclavonicus". Země jeho ležela severně se střediskem ve Hnězdně. Tak píší k r. 1000 Ann. Hersfeld.: Cesar vero Otto antequam patriam visitaret, humili devotione in Polonia sanctum Adalbertum episcopum et martyrem nuper Christo laureatum adiit, eius interventum obnixius petiit ibique summo conamine a duce Sclavonico Bolezslavone susceptus xeniis omnigeni census obsequaliter honoratur. — Hned nato pokračují pak k r. 1001: dux Mesco Poloniensis obtinuit civitatem Pragam. Mon. Germ. Hist. II. str. 63 pozn. — Srovnej legendu Hartvikovu: Eodem forte tempoie Misca Poloniorum dux christianam cum suis amplexus fidem, missis ad Romanae sedis antistitem nunciis, apostolica fulciri benedictione ac regio postulaverat diedemate redimiri. MGSS XI. 233. — Literatura o chronologické nesrovnalosti Měška a Boleslavů jest velmi obsáhlá a nelze jí zde podrobněji řešiti. Připomínám pouze tolik, že všechny kroniky zaznamenávající tento příběh na Dunaji, mluví o Měškovi, nikoliv o Boleslavovi Chrabrém. Cui postea papa coronam egregii operis, quam procuravit fieri pro duce Miska (Michca) polonorum scilicet, Sancto Stephano divinitus ammonitus, cum cruce et apostolica benedictione destinavit. Joannis de Vtino cap. I.

[1]) Vojtěcha nazývá kronika apoštolem Poláků a Uhrů: . . . quae (ecclia Strigoniensis) tunc in honorem sancti martyris Adalberti, Polonorum et Ungarorum apostoli, novo opere fabricabatur, . . . ibid. cap. 7.

[2]) „. . . generatio de ipso (Meschone) exibit, quae plus delectabitur in silvis crescendis, quam in vineis; plus in tribulis crescendis et herbis superfluis, quam frugibus et frumentis speciosis, . . . plus iniquitatem, quam iustitiam, plus traditionem, quam concordiam, . . . confidentes in stulta potentia sua . . ." Ibid. cap. 6.

významné momenty, které pohnuly papeže, že rozhodl jinak. Vysvětlení, které poskytují kroniky neb starší historikové, sotva vyhovuje. Zdá se, že Polsko, které bylo nedodržením slibu papežova zřejmě uraženo, odškodněno bylo na útraty Uher územím Velkomoravské provincie Rossie. (Sev.-záp. Slovensko.) Tím si vysvětlujeme, že kronikář zakresluje hranice Polsky až po Dunaj k Ostřihomu, dále na východ k Jageru a Tise, pak nahoru p dél Toply ku hradu Galis (Salis.[1]) Tak daleko na jih přes věnec Karpat hranice Polska nikdy nesahaly. Knížeti uherskému Štěpánoví darována pak koruna královská s jistými právy, která nazýváme souhrnně právy apoštolskými.

Domnívám se, že kurie římská vedena byla nemálo důvody historickými, když obnovovala korunu královskou v místech bývalé staré Moravy, kdež asi před stoletím Svatoplukem pohasla, a obdarovala nového krále uherského výsadami, jakými se zdobil kdysi král Moravský. K tomuto rozhodnutí přistupovaly též důvody jiné. Kurie římská byla si dobře vědoma významné polohy nového království uherského, ležícího na rozhraní světa západoevropského a sféry vlivů východních. Sv. Štěpán osvědčil se v této zemi jako neunavný propagátor západní liturgie latinské, proti zakořeněné liturgii slovanské a řecké, jíž nemálo využíval východní Řím k uplatnění svých vlivů proti západu. Tentýž úkol svěřen byl předtím kurií papežskou Svatoplukovi, nyní přechází na nového držitele země sv. Štěpána.

Tak se stávají svatoštěpánské Uhry historickoprávní dědičkou Svatoplukovy Staré Moravy, vždyť také territoriálně shodovalo se nové království Uherské se starým královstvím Moravským. Názor tento podepříti můžeme četnými zprávami, které se navzájem potvrzují a doplňují.[2])

* * *

[1]) Nam termini Polonorum ad litus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur, dein in Agriensem civitatem ibant, demum in fluvium qui Tizia nominatur, cedentes, regyrabant iuxta fluvium, qui Cepla nuncupatur, usque ad castrum Galis, ibique inter Ungaros, Ruthenos et Polonos finem dabant. Kronika uhersko-polská kap. 7.

[2]) Doplňuji a částečně opravuji tímto názory pronesené v mém článku o Moravě . . . v lonské Hlídce o správním rozdělení Staré Moravy na čtyři provincie. První provincii, samo království, posunuji tímto úplně na pravý břeh Dunaje, takže po severním břehu, levém, zůstává provincia Rossia. Provincii Polonii drží Měško. Naše nynější Morava tvoří pak provincii čtvrtou.

Staré Moravy bylo dobyto z části mečem, a to celkem bez valného odporu,[1]) z části přijímali Moravané Maďary dobrovolně, volajíce je do zpustošené země, jak žalovali Frankové.[2])

Ruská kronika Nestorova ví, že boje Maďarů se slovanskými Moravany a Čechy odehrávaly se v Podunají.[3]) Konstantin Porfyrogennetos určuje na několika místech blíže krajinu, v níž Moravané sídlili. V knize de admin. imp. kap. XLI. čteme: Za nějaký čas po smrti krále Svatopluka . . . přišli Turci (Maďaři) . . . a Moravany docela vyhubili. Zmocnili se jejich země, v níž dosavad přebývají.[4]) Hned pak v příští kap. XLII. mluví zcela určitě a jasně, že Maďaři přebývají v zemi Moravské: Přebývají Turci (Maďaři) za Dunajem do země Moravské, ale též mezi středním Dunajem a Sávou.[5])

Simon de Kéza skutku pak vypravuje,[6]) že Maďaři přišli do

---

[1]) Viz Hlídka 1928, str. 99.

[2]) Ipsi Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumpserunt . . . CDB I. č. 300. List Theotmara, arc. Juvav. z r. 900.

[3]) Hodinka, Az orosz évkönyvek Magyar vonatkozásai, str. 40 a 71.

[4]) Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ αὐτοῦ Σφενδοπλόκου ἕνα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατελέσαντες, ἔριδος καὶ στάσεως ἐν αὐτοῖς ἐμπεσούσης, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐμφύλιον πόλεμον ποιήσατες, ἐλθόντες οἱ Τοῦρκοι τούτους παντελῶς ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν αὐτῶν χώραν εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσι· V kap. XIII. téhož spisu dí podobně, že Maďaři dobyli Svatoplukovy země Velké Moravy a že ji drží.

[5]) Καὶ κατοικοῦσι μὲν οἱ Τοῦρκοι πέραθεν τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ εἰς τὴν τῆς Μοραβίας γῆν, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβεως καὶ τοῦ Σάβα ποταμοῦ. — Překlad místa naráží na jisté obtíže. Slovo πέραθεν znamená současně směr, z jedné strany na druhou. Spisovatel chtěl tedy nepochybně říci že Maďaři přejíti musili řeku Dunaj, než se v nové vlasti usadili. Přebývali před tím v nynějších sev. východních Uhrách, odkud se posouvali k západu a k jihu. Ale ať již přešli Dunaj ze severu či z východu, vždy ocítali se na pravém břehu Dunaje. Maďaři přišli tedy do území ležícího po pravém břehu Dunaje. Císař nazývá je Moravou. Některé kmeny maďarské pronikly pak ještě dále na jih od Moravy, mezi střední Dunaj a Sávu. Snad tyto kmeny přišly z východu, čemuž by odpovídalo ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβεως . . .

[6]) cap. 18. Hungari . . . tandem Zuatopluk interempto . . . Danubium in Pest et in portu Zub transierunt, ubi castrum quoddam circa Danubium, in quo erant milites Zuatopluk recollecti, qui fuere erepti per fugam, quando dominus ipsorum interierat, . . . expugnarunt. In quo quidem affinem Morot nimis vetulum cum aliis perimentes, usque ad hodie fabulose Morot ipsum fuisse asseuerant. — Těžko jest rozhodnouti, na kterou pevnost se vypravování Simona de Kézy vztahuje; zda na Vyšegrad nad Dunajem, či snad na sám Ostřihom. Poslední nezdá se býti pravděpodobné, poněvadž spisovatel zde míní nějakou menší pevnost. Jméno

Pannonie jak z východu tak též ze severu. Překročili Dunaj u Pešti a Sobu.[1])

A opět na jiném místě téže knihy tvrdí císař spisovatel důsledně totéž. Maďaři utiskovaní jsouce od Pečeněgů hledali na útěku novou zemi. Přišli k obyvatelům Velké Moravy, vyhnali je z jejich země, sami se tam usadili a drží ji podnes.[2]) Tam zná sídla jejich též Georgios Kedrenos.[3])

Chronicon regium S. Pantaleonis poznamenává k r. 900, že zemřel císař Arnulf a krátce potom že vtrhli Maďaři s velikým vojskem do území Moravanů, kterého kdysi Arnulf jejich pomocí dobyl a které oni nyní drží.[4]) „Arnolfus imperator obiit, moxque eodem anno Vngari morte ipsius audita, collecto permagno exercitu Morauorum gentem, quam illorum auxilio Arnoldus Imperator subdiderat, inuadunt, sibique vendicant, . . .“ Odjinud dovídáme se, že Arnulf bojoval tehdy s Moravany v Pannonii a Pannonii si podrobil.[5])

Byla tudíž část Pannonie vlastí Moravanů. Tam většinou odehrávají se dle všech známých pramenů boje mezi Moravany a Maďary; nikoli na dnešní naší Moravě. Tuto „pannonskou zemi“[6]) ozdobil Methoděj, stav se arcibiskupem Moravským. Posvěcen byl v Římě za biskupa Pannonie — τῆς Πανονίας[7]) — jak o to prosil

---

Morot samo ukazuje k místu Pilis-Marót ležícímu bezprostředně proti Sobu na pravém břehu Dunaje.

[1]) Sob — Szob pohraniční stanice maďarsko-československá na levém břehu Dunaje. Dle města zván byl kdysi celý kraj „Terra Scipiensis“ (dle města „Scep“). Viz o tom Chaloupecký, Staré Slovensko str. 108 a 109.

[2]) Οἱ οὖν Τοῦρκοι τραπέντες καὶ πρὸς κατοίκησεν γῆν ἐπιζητοῦντες, ἐλθόντες ἀπεδίωξαν οὗτοι τοὺς τὴν μεγάλην Μοραβίαν κατοικοῦντας, καὶ εἰς τὴν γῆν αὐτῶν κατεσκήνωσαν εἰς ἣν νῦν οἱ Τοῦρκοι μέχρι τῆς σήμερον κατοικοῦσι De admin. imp. cap. XXXVIII.

[3]) Historiarum Compendium 117: . . . καὶ τοὺς πρὸς δύσιν ἐν Παννονίᾳ κατῳκισμένους Τούρκους, . . .

[4]) Krátký životopis Konstantina a Methoda (V.) synonymně užívá Pannonie a Morava. „Hadrian, papež Římský, posvětiv na arcibiskupa blaženého Methoda na stolici sv. Ondřeje, apoštola Pannonského území, kdež uče, mnohé nesnáze a protivenství přetrpěl od odporných biskupův i kněží, protivících se pravé víře, po zblouzení Řehoře dialoga.“ Hned dále pokračuje: Seděl (Methoděj) v zemi Moravské . . . FRB I. 69.

[5]) MGSS I. 414.

[6]) Legenda bulharská kap. 2.

[7]) ibidem kap. 3.

kníže Kocel[1]) i Svatopluk. A diecése Methodějova nazývá se zprvu „Pannoniensis ecclesia“.[2]) Také papežský legát Pavel, který jednal o novém biskupství Methodějově, měl poslání pro Germanii a Pannonii.[3]) Tam v Pannonii působil s bratrem svým Methodějem[4]) Cyril filosof.[5]) Oba stali se zemi ochránci, záštitou a chloubou.

Okázalým způsobem popisují uherské kroniky vstup do nové vlasti: „ingressus in Pannoniam“. Kroniky uherské znají dvojí „ingressus in Pannoniam“. První ingressus in Pannoniam udál se za doby velkého jejich praděda Atily, druhý pak za Arpada.

Vláda slovanského Svatopluka nad Pannonií spadá v dobu předarpadovskou a znamená dle kronik uherských pouze krátké a přechodné přerušení držby zděděné Pannonie.[6]) Surrexit post hec (po době Atilově) quidam princeps Suetibolug Morothi filius in Polonia[7]) cepitque nichilominus et in Pannonia dominari. Hunc quidem primo hungari de Erdel et de flumine Vngh muneribus varys explorantes practando diuersis sermonibus, denique irruptione subita in quodam oppido circa pontem Bani iuxta Tatam, cuius oppidi adhuc patet interruptio cum tota militia deleuerunt. Et sic populis memoratis, quos Morothi filius dilatando adauxerat inceperunt dominari. Chron. Dubnicense cap. 20. — Místo Tata leží v Pannonii jv. od Komárna.[8]) Následující kap. 21. jmenuje pak jiný hrad v Pannonii

---

[1]) Legenda Pannonská kap. 8.

[2]) CDB I. č. 13 a č. 14 a č. 23.

[3]) CDB I. č. 18.

[4]) Královská Pannonie, spolu noví jsouce lidé, tebe co pastýře ctihodného znajíc raduje se skutkům tvojím pomáháme, trudy a těžkosti pochvalné jsou těm, kteří tajně tebe čtou, myrrha velebná, Methode biskupe. FRB I. 68 pozn. 6. Tropar 27.

[5]) Za velikou tebe (Cyrile) ohradu a tvrz země Pannonská majíc blažený, bludy kacířské a tříjazyčníky knihami ničí, pevně naučená tebou. FRB I. 55 pozn. 1. Tropar 35 kanonu sv. Cyrila.

[6]) Po smrti synů Atylových přešla Pannonie do rukou různých národů: Postquam autem filii Athyle in prelio Crumhelt cum gente Scytica fere quasi deperissent, Pannonia extitit decem annis sine rege, Sclauis tantummodo grecis vlachis teutonicis aduenis messianis (var. Marchianis!) remanentibus in eadem, qui viuente Atyla populari seruitio sibi seruiebant. Chron. pict. Vindob. kap. X.

[7]) Chron. pict. Vindob. kap. X. přidává: qui Bracta subiugando, bulgaris messianisque imperabat, incipiens similiter in Pannonia dominari post hunorum exterminium.

[8]) Totéž místo popisuje Simon de Kéza ve svých Gesta Hungarorum takto: Surrexit tandem Zuataplug (Zuatapolug) filius Morot princeps quidem in Polonia, qui Bracta subiugando Bulgaris Messianisque imperabat, incipiens similiter in Pannonia post Hunorum exterminium dominari. Hunc quidem Hungari de fluuio Hung variis muneribus allectum et nuntiis explorantes, considerata illius militia

„Besprem“, v němž kníže Moroth „confectus senio repausabat“. Osmadvacátá kapitola téže kroniky vypráví, jak syn Almův Arpad poslal z Erdelu posla Kusida, aby shlédl celou okolní krajinu. Deinde venit (Kusid) ad ducem prouincie qui regnabat post Atilam vocatum Suetibolug, . . . Nato následuje ono známé vypravování, jak zaprodal Svatopluk svou Pannonii se všemi pastvinami i s celým vodstvem na věčné časy za velikého bělouše s pozlaceným sedlem a pozlacenou uzdou.[1]) — Je vskutku s podivem, jakým bohatstvím vzpomínek na dobu Svatoplukovu oplývají kroniky uherské, byť byly z doby mladší, kdežto tradice v naší Moravě na onu dobu je tak chudá, ba téměř žádná!

Gesta Hungarorum líčí v kap. 50, jak se vojvoda Arpad zmocnil Pannonie až po řeku Rábu a Rábnici. Dobyl území Slovanů, Pannonců i Korutanců Moravských, tam se se svým lidem usadil a jeho potomstvo posud tam vládne.[2])

Pannonie stala se takto novou vlastí Maďarů.[3]) Patřila před tím Slovanům. Byla srdcem velké středoevropské Sklavinie,[4]) Maďarům původně tak cizí.[5])

immunita, ipsum Zuataplug irruptione subita prope fluuium Racus (Ratus) iuxta Banhida in quodam oppido, cuius interrupta adhuc eminent, cum tota militia peremerunt, et sic Pannonie populis, qui superius sunt notati inceperunt dominari. Florianus, Fontes domestici I./2 str. 70—71. — Banhida leží jižně od „Tata“.

[1]) Podobně též Chron. pict. Vindob. kap. XIII.

[2]) Sclauorum et Pannoniorum gentes et regna uastauerunt et eorum regiones occupauerunt. Sed et Carinthinorum Moroanensium fines crebris incursibus irripuerunt. Quorum multa milia hominum in ore gladij occiderunt, presidia subuerterunt, et regiones eorum possiderunt, et usque in hodiernum diem, adiuuante domino, potenter et pacifice posteritas eorum detinet Srovnej s tím Annal. Fuld. MGSS. I. 415.

[3]) „. . . Ungaros videlicet Pannoniae patriam inhabitantes, . . .“ Vita Major S. Stephani cap. 1.

[4]) Pannonia est mater et origo omnium Slavonicarum gentium. Chron. Pol. Sommerb. II. 19. Tak zvaná Gallova Kronika udává hranice celé Sklavinie takto: — Igitur terra Sclavonica ad aquilonem hiis regionibus suis partialiter divisuris sive constituturis existens, a Sarmaticis qui et Getae vocantur in Daciam et Saxoniam terminatur, a Tracia autem per Ungariam, Hunis qui et Ungari dicuntur quondam occupatam descendendo per Carinthiam in Bavariam diffinitur; ad austrum vero iuxta mare méditerraneum ab Eppyro derivando per Dalmaciam, Crovaciam et Hystriam finibus maris Adriatici terminata, ubi Venecia et Aquileia consistit, ab Hytalia sequestratur. Bielowski, Mor. Pol. Hist. I. 395. — Maďaři usadili se tedy uprostřed této Sklavinie.

[5]) . . . quos (Ungaros) Jesus Christus, qui est Deus omnipotens, non in propria regione, in aliena, quae Sclavonia nominatur, post multos labores et

Když popisuje Anonymus v Gesta Hungarorum hranice Maďary dobyté země, napíná je na západ až k dolnímu toku naší Moravy.[1]) Z toho vyplývá, že naší nynější Moravy Maďaři neobsadili a také jí nikterak se starou Velkou Moravou neztotožňují. Ta ležela východněji a to až na pravém břehu Dunaje.

Byla to ona zaslíbená země, na kterou shlížel praotec Arpad se svým lidem s posvátné hory sv. Martina,[2]) v níž ležela historicky památná místa nejstarších dějin maďarských: Ostřihom, Vesprim a Ráb. Po potlačení vzpoury šumodské poslal král Štěpán rozčtvrcené tělo odbojného Kupana do bran čtyř svých měst: primam partem misit in portam Strigoniensem, secundam in Vesprimiensem, tertiam in Jauriensem (Ráb), quartam in Erdelw.[3]) Ostřihom označován jest jako nejstarší knížecí sídlo Arpadovců a rodiště sv. Štěpána; římská Arrabona, Ráb, pozdější to Jaurinum, ležící na stoku Ráby s Malým Dunajem, střeží průchodný kraj, v němž se křižují důležité cesty ze západu k východu směřující. Třetí Vesprim pokládán bývá i od maďarských historiků za starý hrad slovanský. V nejstarší době uherské hraje velmi důležitou úlohu. Stává se brzy sídelním místem uherských královen a od r. 1009 jedním z nejstarších biskupství uherských. K těmto třem městům, tvořícím spolu s ohbím Dunaje pevnostní čtverec arpadské Pannonie, vypočítává se ještě čtvrté, ležící v kraji Erdelw (Erdelev, Erdeleb, Erdeel).

Maďarsky znamená Erdeu elu, Erde elew, Erde el tolik co provincia ultra.[4]) Tedy země ležící za horami: Transilvania, jinak známá pode jménem Sedmihrady. Tam prý sídlili též Maďaři nějaký čas před svým příchodem do Pannonie.[5]) Když se kníže Arpad se

---

aerumpnas ad fidem catholicam mirabili sua providentia vocare dignatus est. Kronika uhersko-polská. Praefatio autoris.

[1]) Ex parte vero Boemorum fixit metas usque ad fluuium Moroua, sub tali condicione, ut dux eorum annuatim tributa persolueret duci Hungarie. cap. 57.

[2]) Gesta Hung. cap. 50.

[3]) Chronicon pictum Vindobonense kap. XXXVI.

[4]) M. Florianus Hist Hung. Fontes domestici I./2 str. 285.

[5]) Chron. Pict. Vindob. kap. XI. Exinde montes descendunt (Maďaři) per tres menses et deveniunt in confinium regni Hungarie, scilicet in Erdelw, . . . Ibique terreis castris septem preparatis . . . aliquamdiu permanserunt. Quapropter teutonici partem illam ab illo die Simburg, id est septem castra vocaverunt. — Podobně též Chronic. Dubnicense kap. 26. a j. Dle kroniky Dubnické kap. 28 zavražděn byl v Edeelu otec Arpádův Almus: Huius autem pater Almus in patria Erdeel occisus est, non enim potuit Pannoniam introire.

svým lidem zmocnil Pannonie, rozdělil ji mezi sedm knížat. Třetí z knížat jménem Gyula odešel z Pannonie zpět do kraje Erteuelu (Erdewelu.[1]) Ve svém údělu našel jedenkráte zbytky starého města, prý již Římany založeného.[2]) Dle Chronicon Dubnicense jmenovalo prý se Alba,[3]) maďarsky Fehérvár (Bělehrad); po Julovi: Alba Julia Gyulafehérvár.

Za krále Štěpána držel Sedmihrady Gyula (jeden z potomků dříve jmenovaného). Byl země své zbaven a s manželkou i syny odeslán do Maďarska. Zemi pak obdržel Zoltan, která zdědila po něm i jeho jméno: Erdeelui (Erdeelvi) Zoltan.[4])

Jediný z knížat arpadovských Gyula usadil se mimo Pannonii, ostatních šest dostalo úděly v oné části Pannonie, kterou prameny stotožňují s územím staré Moravy. Na tomto místě nelze dopodrobna rozebírati místopisně jednotlivé úděly, jichž se knížatům dostalo, ač je kroniky zevrubně udávají. Celkovou hranici Maďary obsazené země označiti bychom mohli řekou Dunajem v jeho ohbí a čarou, taženou od Rábu na Dunaji k hradu Zala[5]) na západním cípu Blatenského jezera, odtud pak k východu podél říčky Sio,[6]) odvodňující jezero Blatenské do Dunaje.

To by asi zhruba byl kraj, který považovati můžeme za jádro říše Svatoplukovy Moravy, v níž se Maďaři trvale usídlili a v níž se odehrávají nejstarší děje historie maďarské.

* * *

[1]) . . . hic (Jula) cum aliis in Pannoniam introisset in partibus Erteuelu (Erdewelu) tandem habitauit. Gesta Hungarorum Magistri Simonis de Kéza kap. 19

[2]) Eratque iste Gyula dux magnus et potens, qui ciuitatem magnam in Erdelw in venatione sua inuenerat, que iam pridem a romanis constructa fuerat. Chron. pict. Vindob. kap. XV.

[3]) Kap. 32. Eratque iste Gyula dux magnus et potens, qui ciuitatem Albam (var. magnam) in Erdeel (Erdelw) in venacione sua inuenerat, que iam pridem a romanis constructa fuerat.

[4]) Chron. pict. Vindob. kap. XXXVIII. Chron. Dubnicense kap. 63. a j.

[5]) Kraj kolem bývalého Moosaburgu obdržel kníže Werbulchu: Hic (Werbulchu) in Zala circa lacum Bolotum descendisse perhibetur. Gesta Hung. Simonis de Kéza kap. 19.

[6]) Kraj obdržel kníže Vrs: ipse (Vrs) circa flumen Soio (Chron. Dubnic. Seo) sua tabernacula fixisse perhibetur. Ibidem.

Z moravského školství koncem 18. století.

Jan Tenora.

Zasloužilý brněnský místní historik Dr. Vilém Schram ve svém spise: „Ein Buch für jeden Brünner" (V. 28—29) uveřejnil článek o řečkovickém učiteli, který neuměl ani počítati ani psáti. Byl to Josef Horák, jenž byl původně krejčím a příslušel k cechu v Modřicích a byl pak r. 1768 od rektora jesuitské kolleje v Brně ustanoven za učitele do Řečkovic. Německy neuměl, a to bylo příčinou, že byl r. 1784 z učitelství sesazen. Proto podal koncem srpna 1784 císaři Josefu II v tuřanském ležení prosbu, v níž si do toho stěžoval. Stížnost vyšetřilo gubernium, které shledalo, že je pravda, že Horák neumí německy. Ale škola v Řečkovicích byla česká. Proto napohled mohl si stěžovati učitel právem, že se mu děje křivda, když je pro neznalost němčiny z učitelství na české škole sesazován, a přesně vzato, gubernium by mělo uznati, že jeho stížnost jest oprávněna. Ale už ode dávna, od r. 1749 a 1751 dávala se dvorskými dekrety guberniu jiná naučení: aby se zavádělo vyučování jazyku německému i na školách českých. Tyto poněmčovací rozběhy opakovaly se trvale po r. 1765, kdy dvorskými dekrety guberniu (v Čechách 23. února) začalo se přikazovati, aby opatřilo vše, cokoli by mohlo přispěti k rozšíření a k zobecnění jazyka německého, a kdykoli by učitel i na škole obecné zemřel, že se má na jeho místo ustanoviti nový, němčiny znalý, a že má jí také zároveň vyučovati. Další dekret dvorský z 3. listopadu 1770 ukládal pečovati „s větší přísností než dosud" o rozšíření jazyka německého v českých zemích dědičných a předpisoval také, aby potom nebyl přijímán vůbec žádný učitel, který by nebyl němčiny znalý a nemohl by jí zároveň žáky vyučovati. Germanisace škol, germanisace českého obyvatelstva bylo heslem a účelem tehdejší opravy ve školách; podle ní měli učitelé míti hlavní péči o vyučováni německé, „ježto děti doma dosti česky slyší a se přiučují". Práce školního reformátora Kindermanna ze Schulsteinu nesla na sobě zřejmou pečeť snah poněmčovacích; z normální školy v hlavním městě přecházelo němectví do hlavních škol v českých městech venkovských, a odtamtud úmyslně a soustavně útočeno bylo na české školy venkovské. Ideálem všemocnosti úřednického státu, veřejného mínění

a ducha času bylo, aby jazyk německý vládl ve škole, úřadě i správě veřejné; k tomu směřoval výnos 11. května 1781, jenž velebil výhody, které odtud vyplývají obecnému dobru.[1])

Tyto ohledy ozývaly se ovšem u gubernia proto, aby stížnost Horákova byla zamítnuta. Ale přece hledala se ještě jiná příčina, která by to ospravedlnila dočista. Vyšetřovala se tedy ještě ostatní jeho zdatnost učitelská, a našlo se, že také neumí ani počítati a psáti. Toto byly nově vítané důvody doplňující důvod hlavní, aby byla stížnost Horákova zamítnuta. Rozhodujícím opravdu důvodem bylo, že neuměl německy. Na podružné důvody, že neumí počítati a psáti, jest hleděti střízlivě; není naprosto myslitelno, aby rektor jesuitské kolleje ustanovil a pět let trpěl v nejbližším sousedství Brna učitele tolik neschopného, a za pravdu také přijmouti jest, že si Horák za šestnáctiletého vyučování osvojil obyčejné způsoby početní, které žákům stačily, a že také psáti dovedl, ač ovšem beze všeho přiznati možno, že pravopisně psáti se nenaučil. Ale jistě ani nedovedné počítání, ani pravopisná nedokonalost v době, kdy u všech úřadů byl pravopis vskutku hrozný a kdy skoro všechny, od císaře až dolů, znaly češtinu jen v nejhorší podobě, nebyly by zbavily učitele chleba, kdyby jen uměl německy a německy učiti mohl. Neznalost němčiny byla za tehdejší germanisace neodvalitelným kamenem úrazu; sám Horák to také za příčinu všeho pokládá, když ve své prosbě k císaři uvádí přímo jen, že je pro neznalost německého jazyka z učitelství sesazen.

Horák nepořídil, místa byl zbaven a nástupcem jeho se stal Petr Mráz, rodák z Pozořic. Měl dobrou kvalifikaci, studoval a byl hudebně vzdělán, byl mocen češtiny i němčiny, ovšem uměl psáti a počítati; zkoušky na normální školy vykonal s dobrým výsledkem již r. 1781.

Případ řečkovický je tedy dokladem, jak se usilovalo, aby se jazyku německému pomohlo k nadpráví a přednosti ve školách na ujmu češtině. K témuž směřovalo, že byli tehdy r. 1786 zřízeni krajští visitační školní komisaři, jimž byl také za přední úkol vytčeno hledati přátele myšlenky poněmčovací. Na venkově nacházeli je mezi vrchostenskými úředníky, kteří ve své povýšenosti nad „nevzdělaný“ a „hrubý“ český lid, sami se čítajíce mezi osvícence, měli za to,

[1]) Dr. Bohuš Rieger, Z germanisačního úsilí 18. věku. Osvěta 1887, str. 683 násl. — Šafránek, Školy české, I. 135, 159, 163, 166, 169, 189 a j.

že jazyk český jest odsouzen k smrti, a proto postavili se do služeb germanisace. Opravdu zdálo se, že „osvěta“, humanita i nová didaktika a paedagogie shodly se v druhé polovici 18. století v tom, že bude lépe, aby Čechové změnili jazyk svůj za německý a aby národ jejich vymřel.[1])

Ani si ještě nemůžeme uvědomiti, s jakým náporem se pro germanisaci i na českém venkově pracovalo. A ustupovalo se poddajně. Jak hrozně smutně působí, když v Nových Hvězdlicích v ryze české krajině najednou po českých účtech obecních z předešlých let objevují se za rok 1781 účty německé: „Geld und Wein Berechnung!“[2]) Ještě že ke cti českého obyvatelstva vyznati jest, že stalo se tak jenom toho roku a potom že se účty zase vedly česky; ale v pozadí trvá a zůstává vždy úsilí, aby se zásadě německé uniformity podřídilo všecko, co bylo českého.

Jistě nechybíme, když za původce těchto německých účtů v české obci máme tehdejšího správce v Nových Hvězdlicích Vincence Bezděka; české měl jméno, ale smýšlení německé. Ve Hvězdlicích byl od r. 1779 a zůstal až do r. 1787, kdy šel do Uher pracovat při úpravě pozemkové daně. R. 1790 vrátil se zase a opět stal se v Nových Hvězdlicích vrchním a zůstal až do r. 1796. Povahy byl pánovité; byl domýšlivý a sebevědomý — když Hvězdličtí si u něho stěžovali, že budou u vrchnosti žalovati, odpověděl prý: „co je vrchnost, to jsam já, a co jsem já, to je vrchnost.“ Obce trpce nesly jeho poroučení, jímž zasahoval do všech obecních záležitostí, aby si v nich osoboval vrchní rozhodnutí. Byly z toho nové a nové stížnosti a žaloby, obce se vzpěčovaly a bránily, vrchní naléhal a nutil, a zůstávala stále nespokojenost, nevraživost, odpor a zlovůle.

Vrchní Bezděk stavěl se při tom jako věrný služebník své vrchnosti augustinianského kláštera, přeloženého za císaře Josefa II na Staré Brno, a tvrdil, že za sporů s obcí jen prospěch kláštera zastává. Hospodářem byl dobrým; zavedl na panství pěstování pícnin a položil tak základ k vyšší hospodářské kultuře. Ke své vrchnosti, k úřadům státním, k nařízením a předpisům císařským byl loyálním a devotním chtěje se zalichotiti a touže po pochvale a uznání, ano

---

[1]) Rieger m. m. 388.

[2]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv, svaz. XXI. č. 5.

projevoval mimořádnou horlivost i tam, kde se jen domníval, že jedná v intencích svých představených, nebo že dokonce slouží svrchované vůli císařské. Samozřejmým vidělo se mu schvalovati všecko: i při opravách ve školách měl býti účel císařem zamýšlený — germanisace — dosažen, a při opravách ve školách mělo se vyučovati podle způsobu teď předepsaného, tedy ve škole v Nových Hvězdlicích také německy.

Takové smýšlení přimělo vrchního Bezděka, že začal také proti Hvězdlickému učiteli. Byl jím tehdy Ondřej Fuks,[1]) jenž se narodil v Nových Hvězdlicích 17. listopadu 1737. Již otec jeho Ondřej Fuchs byl učitelem ve Hvězdlicích, když pak 22. prosince 1758 u věku 56 let zemřel, stal se hned 27. prosince 1758 syn Ondřej jeho nástupcem. Za manželku pojal nový učitel Valburgu a měl s ní deset dětí, z nichž v letech devadesátých zůstali tři chlapci a jedno děvče. Ve Hvězdlicích ovšem s každým se znal. Nebylo do něho větších stížností: jen si rád zavdal, což se vědělo i na krajském úřadě v Brně, odkud se potom r. 1790 doptávali vrchnostenského úřadu, aby svědomitě oznámil, pokud učitel upustil od náklonnosti k pití. Ale v té věci nebylo tak zle, vždyť vrchní vyznával že se učitel slušně chová, a že proto zasluhuje chvály. Než předpisů školních nebral tak přesně: vrchní ho r. 1792 omlouval stářím, — ale v tom nebyl vrchní upřímným; sám na tuto závadu poukazoval, a učiteli bylo tehdy jen 54 let.

Škola ve Hvězdlicích co do stavení byla napřed špatná; již 19. srpna 1782 připomínala zemská správa, že školní budova v Nových Hvězdlicích není rozšířena a obytnými světnicemi opatřena. Bylo to obojí nařízeno, ale nebylo tak hned provedeno. Správce Bezděk odpovídal sice 7. října, že je uprázdněna světnice v radnici za učebnu, ale že se obce usnesly rozšířiti školní budovu na jaře. Než teprve r. 1788 byla škola rozšířena a všemi potřebami dobře opatřena; vrchnost dala bezplatně materiál a obce zaplatily řemeslníky.[3])

Dětí do školy v Nových Hvězdlicích podle úředních výkazů mělo r. 1785 choditi z Nových Hvězdlic 91 a ze Starých Hvězdlic 30, ale r. 1786 jen 77 z Nových Hvězdlic a 24 ze Starých. V zimě r. 1790

[1]) Tak se sám podpisoval; v matrikách farních psáno někdy Fuchs, jindy Fux; za zprávy z matrik děkuji p. kons. radovi J. Pavelkovi v Nových Hvězdlicích.

[2]) Vrchnostenský archiv Novohvězdlický XVII. 31.

[3]) Tamže XVII. 8, 31.

patřilo do školy z N. Hvězdlic 67 dětí a ze Starých 23, ale chodilo z N. H. 34 a ze St. Hv. 9; r. 1791 bylo dětí do školy 92, chodilo však jen 71. Děti chodily tedy špatně do školy, třebas se za to hrozilo pokutou. Bylo totiž již 8. prosince 1786 nařízeno, že se má za nedbalé posílání dětí do školy předpisovati pokutou dvojnásobný školní plat, a že polovice z toho má připadnouti učiteli a druhá polovice že má býti odvedena guberniu. Krajský úřad doplnil pak 1770 (19. ledna) toto nařízení tak, aby nedbalí rodičové za každý týden byli pokutováni 4 kr., z čehož polovice náleží učiteli; chudobní nedbalí rodičové, kteří platiti nemohou, aby byli potrestáni obecní prácí jeden, dva i tři dny. Toho se vrchní Bezděk chopil a začal po svém způsobu zaváděti pořádek také do školy a vymáhal od rodičů pokuty; když r. 1791 nedbale chodilo do školy 21 dětí; musili jejich rodiče zaplatiti pokutu 24 zl. 14 kr., z čehož dostal učitel 12 zl. 7 kr. Hned byla docházka do školy lepší: v létě toho roku bylo školních dětí 84, a chodilo 83. A když potom děti zase vynechávali, vrchní opět pokutoval; r. 1793 dostal učitel z pokut 6 zl. 32 kr., když pak chudobní rodičové neměli, čím by platili, odsuzoval vrchní místo pokuty k práci; tak nádeníka Jarolíma Dížku, aby pracoval jako nádeník jeden den u školy u zedníků, nádeníka Jana Palčíka, aby udělal na opravu školy 200 kotovic, a nádeníky Fabiana Bebara a Františka Kuchaříka, aby 4 dni pracovali na škole u zedníků jako nádeníci a dělali došky na pokrytí střechy.[1])

Platu měl učitel Ondřej Fuks r. 1785 toto: v penězích 15 zl., piva 2 vědra (ceněno na 4 zl.), pšenice 10 měřic 1½ achtele (po 1 zl. 30 kr. = 15 zl. 16 kr. 3½ p.), žita 24 měřic 1½ a. (po 1 zl. = 24 zl. 11 kr. 1 p.), vařiva (Kuchelspeis) 1 měřici 4¾ a. po 1 zl. 30 kr. = 2 zl. 23 kr. 1¾ p., ovsa 7 měřic (po 30 kr. = 3 zl. 30 kr.), dříví 4 sáhy (5 zl.), másla 17 másů (po 36 kr. = 10 zl. 12 kr.), — od kostela za pašije 1 zl. 10 kr., z nadace Pertscherovy 48 kr., Karničkovy 24 kr., festivale od kostela 21 kr.; z pohřbů ročně 8 zl.; od dětí 6 zl., celý příjem 96 zl. 16 kr. 2¼ p.[2]) — R. 1788 byl však příjem učitelův počítán na 178 zl. 35⅜ kr. Nezměnily se hotové peníze, festivale, fundace, máslo a obnos za pašije, ale jinak čítáno obilí, totiž z Nových Hvězdlic žita 15 měřic

[1]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv XVII. 31.
[2]) Tamže XVII. 24.

6 achtelů (po 1 zl. 21 kr. činí 21 zl. 15⁶/₈ kr.), ze Starých Hv. 6 měřic 6 a. (9 zl. 06⁶/₈ kr.), a žita ve snopech 1 kopu 12 snopů, což dá 4 měřice žita (6 zl. 24⁶/₈ kr.), pšenice z N. Hv. 3 měř. 3 a. po 1 zl. 50 kr. = 6 zl. 11²/₈ kr.), ze St. Hv. 1 měř. 2 a. (2 zl. 03⁶/₈ kr.), ovsa ve snopech 1 kopu 12 snopů = 7 měřic (a 1 měř. za 39 kr. = 4 zl. 33 kr.); nově uvedeno ve fassi za Boží Tělo 24 kr., koledy 2 zl., chleba ročně 75 pecnů po 12 kr. (12 zl.) — bylo starým obyčejem, že se učiteli odváděl z domu sousedského jeden pecen chleba —; štóly čítáno asi 7 zl. a školního platu 76 zl. 40 kr.;[1]) deputátu dříví uvedeny 4 sáhy, ale učitelovi nebyl čítán do příjmu, protože dříví bylo na otop učíren. U školního platu byla pak pro učitela chyba v tom, že někteří rodičové zůstávali dlužni; do konce května 1790 za minulá léta bylo tohoto dluhu v Nov. Hv. 30 zl. 04 kr. a ve St. Hv. 14 zl. 33 kr.[2])

Co byla škola v Nových Hvězdlicích rozšířena, měl učitel pomocníka, jenž dostával od učitele kromě stravy ještě nějaký plat. R. 1790 byl tam pomocníkem Tomáš Jelínek; tehdy ptalo se gubernium vrchnostenského úřadu, co dostává pomocník od učitele.

Učitelé konali s výrostky, kteří školu vychodili, opakovací hodiny, ale r. 1792 ve Hvězdlicích hodin těch nebylo, protože čeládka na ně nechodila.

Ze všeho viděti, že škola ve Hvězdlicích za učitele Ondřeje Fuksa jistě nebyla vzorná. Učitel jako rodák hvězdlický musil míti mnoho ohledů na rodiče, a odtud bylo ve škole málo kázně, a stav se příliš brzo samostatným bez dalšího vedení zkušenějšího učitele byl sobě samému ponechán. U svého otce mnoho se asi nenaučil, a pak nedovedl ani druhých dobře učiti. Jak byl v pravopisu velmi slabý, stačí přečísti si nadpis jeho „poznamenání těch dítek, kteří dorostli do škole od 1. Martii r. 1791 až do posledního juny.“ Podle toho se jevil výsledek vyučovací na škole, jemuž se r. 1793 vrchní Bezděk přímo posmíval pravě, že v Nových a Starých Hvězdlicích žádný neumí čitelně psáti a tím méně počítati; jsou prý sice Nové Hvězdlice městečkem, ale ve čtení a psaní jsou za nejhloupější dědinou.[3])

Ale učitel Fuks měl ještě jeden nedostatek: neuměl německy; na poznamenání dětí do školy podepsal se dokonce: „Ondřej Fuks,

[1]) Ze žáka z první třídy platilo se týdně po 1 kr., ze žáka z druhé třídy 2 kr.

[2]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv XVII. 38 a 31.

[3]) Tamže XVII. 4.

školní muž".[1]) A v očích vrchního Bezděka rovnala se neznalost němčiny u učitele jeho neschopnosti. Vrchní vrátil se ze světa s myšlenkami osvícenskými, že i poněmčení národů rakouských považovati jest „za trvalý základ jejich duševního i hmotného blaha", a reformy, které se všude prováděly neb aspoň navrhovaly, strhovaly ho také k součinnosti. Schvaloval zejména reformy ve školách, aby totiž způsob školního vyučování a zřízení byl „jednostejný", tedy ovšem německý, a stačilo mu, že císař je prováděti zamýšlí, aby se také přičiňoval je uskutečniti; chtěl tedy, aby i v Nových Hvězdlicích jako „pokrok k obecné osvětě" vyučovalo se podle předpisu tehdy zaváděného „ve všeobecném jazyku národním" — německém. Na toto ovšem učitel Fuks nestačil, a vrchní Bezděk jal se pracovati o to, aby byl učitel Fuks propuštěn. (O. p.)

[1]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv XVII. 31.

Posudky.

Vltava. Sborník jihočeského odboru Zemského spolku katolického učitelstva. Red. Karel Reban, Ludmila Mayerová, Karel Straka. Dřevoryty a obálka od Josefa Bartušky. Č. Budějovice 1928. S. 67, 10.80 K s pošt.

Sborník přepychově vypravený vydán k jubileu státnímu i spolkovému. Článek M. Ratajové seznamuje s dějinami spolku, dále střídají se příspěvky básnické (J. Bartuška) s vychovatelskými a nábožensky povzbudivými. Jak podle českých poměrů přirozeno, zaznívají tu nejvíce stížné tóny menšiny, která se chápe obrany. Dobře míněná jest naše rada, neupadati v beznaděj a sentimentalitu, a nepoddávati se příliš citům mučenickým. Dobrá, zdatná práce odborná časem přece pronikne a bude nejlepší sebeobranou, ano výbojem. Velmi chváliti jest, že vzpomenuto zásluh nedoceněného K. A. Vinařického (prof. K. Straka) o české školství. V rozpravě o dětské četbě (Em. Vejvodová) bylo by dobře bývalo upozorniti podrobněji na dětské časopisy a sbírky již vydané a vydávané, jimiž bez ostychu se můžeme postaviti po bok tiskovinám protivného tábora, třebas i z části okázaleji vybaveným. Nejsme tu sice na výši, toť může autokritika zcela upřímně připustiti — však i na druhé straně jest o mnoho více braku, než se připouští —, ale nouze o dobré dětské četivo u nás není zas toliká, jak se psává (na př. zdejší „Knihovna naší mládeže“ a j.); třeba jen je znáti a podporovati!

Dřevoryty Jos. Bartušky jsou knize skutečnou ozdobou.

Přejeme sborníku hojného rozšíření, zvláště pak toho, aby myšlenky a podněty v něm obsažené došly co největšího rozšíření a následování.

Dr. Ludvík Kühn, Buditelia v župe bratislavskej. Jubilejná publikácia župy bratislavskej k 28. oktobru 1928. Nákl. výboru župy, Bratislava 1928. S. 242, 30 K.

Nynější župa bratislavská vzrostla proti dřívější přibráním značných částí sousedních. Její středisko, též hlavní město celého Slovenska, až do převratu nevynikalo životem slovanským, jsouc více německo-maďarské. Ale majíc vyšší vzdělavací ústavy nad jiná města slovenská, poskytovala i Slovákům větší možnosti vzdělání. Nad to pak blízkostí Moravy udržovalo se aspoň v kraji živé vědomí slovanské, v snadno přístupné Vídni pak styky mezi akademiky všech slovanských národů rovněž nebyly v tom směru bez užitku, tak že kniha Dra Kühna nemá nedostatek látky chtíc předvésti národní pracovníky, kteří se v župě bratislavské narodili nebo v ní žili a zemřeli. Přední pozornost věnována, jak v někdejších omezených možnostech slovenských přirozeno, pracovníkům literárním.

Kniha rozdělena sice chronologicky (I. doba latiny a češtiny, stol. 16—18, II. počiatky prebudenia atd.), ale jinak je to sbírka

jednotlivých životopisů bez věcné souvislosti seřazených. Psány jsou stručně a věcně, ovšem podle slovenského měřítka, tedy oslavně; píle, s jakou vyhledány a podány i méně významné zjevy, zaslouží jistě chvály a uznání zvláště těch, již budou těch údajů ve svých dalších prácích snad potřebovati.

Kniha jest velmi pěkně vypravena. Kde bylo možno se dopíditi podobek, jsou v ní otištěny.

JUDr. Jan Rubík, Kam vede český národ československá církev. Ze zkušeností bývalého faráře čs církve. Nákl. Československé akc. tiskárny, Praha 1928. S. 53, 8 K.

Obsah brožury nezabývá se tolik otázkou v nadpise položenou — p. spis. výslovně podotýká, že nechce psáti tuze obšírně — jako spíše ústavou jmenované společnosti, o níž velmi dobře poučuje, a vlastními dvouletými (1924—6) zkušenostmi v této t. ř. duchovní správě (v Jílovém a Mnichovicích), z nichž ovšem si čtenář snadno vyvodí přiměřený úsudek. O věroučné stránce se málo zmiňuje; o té ostatně máme jiné obšírné spisy.

P. spis. nevyšel z katolických theologů, jako jiní. Studoval už jako čs farář tři semestry na Husově fakultě, ale jenom „in absentia"; byl „vysvěcen" na základě čtyrdenního kursu (53). Vzdal se svého místa a úřadu sám, i nepíše tedy z nějaké mstivosti za neukojené naděje. Předáci Farský, Kovář a j. zmíněni jen jako mimochodem, ovšem ne tuze pochvalně. Též politicko-finanční pozadí a nápadná ochrana vládní, vedení matrik a jiné neplechy zaznamenány zcela stručně. Ale i tak spisek dobře poslouží každému, kdo se o čs pravdě poučiti chce.

E. Čapek, Kniha proti vlastenectví. (Na obálce: Rádl a Palacký, uvnitř: Rádl contra Palacký). Knihy „Nových Čech", č. 6. S. 33, 7 K.

Knížka tato, jakousi náhodou také nám k oznámení poslaná, probírá nynější názory prof. Dra E. Rádla o otázce národností u nás, hlavně podle jeho knihy z minulého roku „Válka Čechů s Němci", hlásající smírné a přejné vyrovnání mezi těmito a též jinými národnostmi v ČS. Bývalý realista Rádl, ačkoli se již k realismu nehlásí, tím méně k positivismu, zachoval si odtud theoretickou nechut k běžnému vlastenectví, i když jiní realisté, především Masaryk sám, rozvinutými plachtami do něho vepluli. E. Čapek rozebírá tu názory Rádlovy na smysl našich dějin, na útvar a úkoly státu a zvláště na poměry národnostní v státě čs, hájí Palackého proti němu, národnostní čs politiku atd.

Smysl našich dějin, národnost, vlastenectví, národnostně smíšený stát — ty a podobné věci jest velmi těžko, ba nemožno řešiti tak, aby každý byl spokojen. Nyní, za orientace západní, která však u málokoho sahá až do Ameriky s jejim inter-, vlastně anacionalismem, mohly by i u nás názory o nacionalismu již býti střízli-

vější. Ale nejsou a tak hned nebudou, jelikož i vlastenecká etiketa jest nyní výhodná.

E. Čapek leckterý výrok Rádlův úspěšně vyvrací, správně poukazuje na slabiny státoprávních názorův jeho i jim příbuzných, a přispěje svojí polemikou zajisté u nejednoho čtenáře k vytříbení běžných hesel.

Na str. 6. je zajímavá věta: „Nyní, když prof. Krejčí opouští stolici filosofie, postarav se odstraněním konkurence, ostnu pokroku, aby byl do budoucnosti zadržen volný rozvoj vědecký, vystupuje jeho kollega z přírodovědecké fakulty (t. j. Rádl) — s kritikou Masaryka."

Bible maličkých. Díl I. Knížka o Pánu Ježíši. Podává Josef Hronek, obrazem provází akad. malíř K. Schwetz. Nakl. G. Francl, Praha 1928, váz. za 16.50 K.

Velmi pěkně vypravená knížka podává ve 12 jednostránkových výkladech a tolikéž barevných obrázcích hlavní příběhy ze života Spasitelova, místy s několika slovy povzbuzení. V Otčenáši by snad bylo dobře po příkladě Sušilově psáti a říkati: vinníkům svým (m. svým vinníkům nebo m. obvyklého latinismu našim v.) Ve výroku: „Každý, kdo prosí, béře" (accipit) m. „béře" by snad bylo lépe voliti jiné, vhodnější slovo.

Knížka budiž co nejlépe doporučena, zvláště za příležitostný dárek.

* * *

J. V. Rosůlek, První. Román. Praha 1928. S. 296. — Týž, Huláni a kavalíři. Román. Praha 1928. S. 310. — Týž, Noha, plukovník Zeleného kádru. Věrnost. Praha 1928. S. 275.

Rosůlek probral ve svých povídkách a románech snad již se všech stránek vojenský život za světové války i po ní, na různých frontách i v legiích i v „zázemí". Těžko už zde přinésti něco nového, a proto ve svých posledních prácích vypravuje jen s neobyčejnou, Jana Vrbu připomínající vytrvalostí řadu obsahově zajímavých příběhů z válečného ovzduší, a množstvím často opravdu životně kreslených postav i napínavých scen vyhovuje touze takových čtenářů, kteří se chtějí poutavým způsobem hodně mnoho dovědět o válečných poměrech a citově se vzrušit líčením lidského utrpení nebo útisku, ctností i nepravostí. Překotnost, s jakou chrlí své knihy, nedovoluje nadanému jinak spisovateli zpracovati hlouběji bohatý materiál a často působí neblaze i na jeho slovesnou formu. Nadto kazí nejednou jeho romány záliba v líčení všelijakých špatností a zrůdností, mravního bahna, jakébo ovšem nalezl mnoho právě ve vojenském životě. Z uvedených tří posledních knih platí to zvláště o druhé („Huláni a kavalíři"), kde vyličuje zhýralý život rakouských důstojníků a kavalírů v pardubické posádce těsně před válkou.

Poněkud svěžejší je předcházející román „První“, obsahově hodně pathetický: staví vedle sebe dva české vojáky, intelligentního poručíka a pražského „flákače“, kteří pracují každý svým způsobem o rozklad rakouské armády na italské frontě a o vybudování legií; poručík Hora pak je první, který padá do rukou rakouského důstojníka, českého to učitele-odrodilce, a pro výstrahu ostatním jest odsouzen k smrti oběšením. Rosůlek uznal i tu za vhodné zdůrazniti rouhačství Horovo a až k odpornosti sesměšnit katolického kuráta.

Aspoň bez takovýchto hrubých kazů je poslední román o plukovníku Zeleného kádru Nohovi. Vykreslil tu množstvím scen prostou postavu českého desátníka, poctivého venkovana, který s menším poraněním zůstal v rakouském vojsku až skoro do konce války, ujímá se utiskovaných lidí, sní o revoluci a pochodu na Prahu a činí posléze zoufalý pokus vojenskou vzpourou ve formě „Zeleného kádru“ ukončiti válku, ale jest chycen a zastřelen. Spis. příliš idealisoval svého hrdinu (jde tak daleko, že jej jmenuje „Kristem ulice“!), ale nedovedl jeho životnímu osudu dáti hlubšího psychologického podkladu, jeho vlastenecké a humanitní horování vyjádřil jen všedními, povrchními frasemi, a proto také ztroskotání jeho plánů nepůsobí nějak tragicky.

R. R. Hofmeister, V kolébce Praslovanstva. Román z dob prvotních Čechů. Praha 1928. S. 303. — Týž, Eopsyché. Prapohádka. Praha 1928. S. 239.

Neúnavný opravdu spisovatel, který začal vážně tvořiti až na prahu stáří (dožil se minulého roku 60 let), nalezl svůj vlastní obor v obrazech z praehistorických dob. Tam, kde věda vykazuje největší mezery, má jeho bez odporu bohatá básnická fantasie nejširší pole. Při tom snaží se ovšem buditi dojem, že pracuje na podkladě přesně naukovém, a proto mohou býti některé jeho spisy dosti nebezpečny takovým čtenářům, kteří přijímají všechny ty dohady a fantastické výplody za výsledky skutečné vědy. Ze dvou posledních nahoře uvedených knih platí to jen o druhé, jejíž děj položil spis. do doby druhohorní a třetihorní. Jest, jak známo, přívržencem evoluční nauky a v jejím duchu také zde líčí rozvoj lidstva od prvního objeveni ssavců na zemi. Člověk, rozumem obdařená odchylka ve vývoji tvorstva, povstal podle něho inkarnací andělských bytostí, zvaných u něho „Eopsyché“. K výkladu tohoto „objevu“ použil i známé spiritistické nauky o astrálním těle lidské duše čili t. zv. perispritu. Ještě dobře, že dal této své fantasii podtitul „prapohádka“.

Mnohem zajímavější i cennější jest román „V kolébce Praslovanstva“, jenž jest asi začátkem delšího cyklu. Klidným epickým způsobem vyvolává před očima čtenářovýma názorně pojaté obrazy ze života několika kmenů slovanských usazených v bažinách a lesích Pripetských. Ukazuje jejich přirozené ctnosti i nectnosti, vyzdvi-

huje zvláště jejich vzájemnou nedůvěru a nesvornost a podrobně líčí zejména jejich stálé, úporné boje s mongolskými kmeny, zvláště s krutými Skythy. Nad množství postav vyrůstá zvolna postava mladého, statečného i chytrého Čecha, jenž poznává bystře všechny ty nedostatky povahy i bydliště slovanského a připravuje se prozíravě k tomu, aby opustil jako vůdce kmene nevhodný původní domov, vyhledal nových sídel a zároveň přetvořil měkkou a trpnou povahu svého plemene. V jeho názorech i v celém způsobu myšlení některých jiných osob ozývají se často i novodobé ideje, čímž tendence celého díla, věnovaného „prvnímu presidentovi osvobozeného národa", stává se ještě nápadnější. Do pásma vypravovaného děje vsouvá spis. podle svého způsobu hojně historických a kulturních údajů, ale činí tak se značnou obratností, takže celek netrpí těmito vložkami a odbočkami tolik, jako v jiných jeho knihách. Zůstává namnoze také věren jinému svému zvyku, jenž ještě více zatěžuje četbu Hofmeistrových spisů: celé odstavce tvoří často jediná perioda. A tak věty o 10—20 řádcích nejsou u něho vzácností. *M.*

Arnošt Kolář, Z alumnátu a duchovní správy. Nákl. vlastním, Kroměříž 1928. S. 177, 12 K.

Vstup do olomouckého alumnátu, jehož průčelí se sousedním chrámem sv. Michala na obálce pěkně zobrazeno, a život v alumnátě popsán po způsobu humoresky, jež ovšem ani tam, a tím méně později, v duchovní správě, nebyla dokonalá. Byla odpověď, již p. pis. dal lékaři zrazujícímu od alumnátu, již tehdy tak dána, jak je na str. 8? O „Bosně" v alumnátské zahradě asi už málokdo ví, že podle jména vznikla za obsazování Bosny (1878), kdy bohoslovci ještě (jako nyní) museli konati službu vojenskou a někteří také do Bosny táhli.

Z duchovní správy na místech buď krajinou neb obyvatelstvem obtížných vybráno několik, neveselých i veselých obrázků: Z Rychtářova (170), kde si Msgre Dr. Al. Musil nakoupil hodně pozemku, by tamní obyvatelé mnoho o něm vypravovali. P. pis. jinak málokde uvádí pravá jména osob, ač by jim to pranic neškodilo a v některých případech by bylo i historicky zajímavo.

Nezamlouvají se mnohé příliš otřelé nebo přihroublé vtipy; rozhodně nemístné jsou na př. na str. 77 („Pozdvihni se . . .") nebo 79! Na str. 72 bylo — na poučenou — lépe uvésti, oč v obou přích šlo.

Rozhled
Náboženský.

Náboženství dané a osvojené.

Náboženství, povšechně řečeno, vztah člověka k Bohu, je dáno samým tímto vztahem. Za daných příležitostí jej cítíme, a věnujeme-li otázkám po svém bytí, původu a cíli nějakou pozornost, uznáme jej i rozumem, na čemž ovšem hlavně záleží, an cit sám není dosti pevným základem duchovního života.

Jelikož pak rozum sám není dosti pronikavý a obsáhlý, aby ony taje docela pochopil a v nich neodvratně zakotvil, přišla mu pomoc ve Zjevení, jež má jednak doplniti přirozeně nedokonalé jeho poznání, po příp. je opraviti, jednak novými, jemu přirozeně nedostupnými poznatky obohatiti a takto zvláštními nadpřirozenými prostředky uskutečniti nejen správný myšlenkový vztah k Bohu ale i celkový tomu přiměřený život, život podle Boha a v Bohu, t. j. život náboženský vedoucí k věčnému cíli.

Naproti čistě subjektivnímu, idealistickému pojímání náboženství aneb i slova zjevení, podle něhož lidský cit a rozum sám si své náboženství tvoří a dává, tak že všechny řeči a spisy o něm vyjadřují ne tak slovo boží, jako slovo člověka samého vzhledem k Bohu, nutno státi na tom, že je tu pravda daná, jednak rozumu a jeho soudnosti takořka vetvořená, jednak výslovně Bohem a jeho svěřenými hlasateli zjevená — zjevená za tím účelem, aby, jak řečeno, přirozené poznatky rozumu doplnila a zpevnila. Poznáváme ť z národopisu čím dál lépe, že základní poznatky náboženské přese vši vrtkavost rozumu — vzdělaného i nevzdělaného — v podstatě zůstávaly tytéž, ale přece různými okolnostmi různě zabarvovány, ano znešvařovány. Tu stojí Zjevení jakožto jisté útočiště rozumu a víry, jakožto nezměnná a nezvratná opora náboženského smýšlení a žití, jež jen takto, a nikoli podle dočasných a změnných poznatkův osobních, třebas i za vědecké pokládaných, může člověku zabezpečiti věčnou, nehynoucí pravdu.

Kdo své náboženství chce míti jen ze sebe, ze svých názorů, bez onoho korrektivu, svěřuje se vůdci velmi nespolehlivému. Dějiny náboženských názorů ještě více než vědeckých dokazují nám, že není nerozumnějších poblouzení, do nichž by nemohl upadnouti člověk následující jen svých niterných „zjevení“ bez ohledu na Zjevení jedno, božské. Ne člověk tedy si může dáti celou pravdu náboženskou, nýbrž jedině zjevující se Bůh. A toho, nikoli sebe, třeba poslouchati, — Boha, jenž lépe než my zná nás a čeho potřebí k naší spáse!

*

Ústav pro vyšší náboženské vzdělání v Římě, vedený od P. Garagnani, zařízen po školsku v 3 ročnících na soustavné probrání všech vědeckých odvětví s náboženstvím souvislých, nikoli pro volné příležitostné přednášky. Přednášející ustanovují se výslovně pro tento úkol, nikoli jako vypomáhající z ochoty, tak že se mu mohou cele věnovati. Posluchači tedy jsou vedeni k pravidelné návštěvě přednášek a k soustavnému studiu všech náboženských otázek, jak ho žádá doba.

Jistě poskytne ústav schopným a přičinlivým posluchačům přiměřeného vzdělání, aby mohli vésti a dále i šíře budovati t. ř. katolickou akci, která teď jest ve mnohých zemích v popředí církevní péče o život opravdově náboženský spolupomocí laiků. Akademikové onoho druhu nebývají sice nejčilejšími agitátory — závisí tu mnoho také na povaze — ale dovedou-li ze svého vzdělání jiné poučiti a povzbuditi, vykonávají také platnou práci.

Katolická akce budí mimoděk vzpomínky. Terciáři a marianské družiny to byly, co měly podobné úkoly. Marianské družiny vykonaly na př. v Čechách za protestantského přívalu velmi mnoho pro katolictví a tím nepřímo i pro národnost. Probrati jejich dějiny znova po spise Jos. Svobody před lety vydaném a nyní už rozebraném bylo by vděčnou prací pro schopného dějepisce.

Terciáři po úsilí Lva XIII obnoviti a posíliti toto mimoklášterní odvětví starých řádů, najmě františkánských, čile se měli k životu a snad i k práci, říkajíce o sobě (a jiní o nich) podle starořímských triariů: res ad tertiarios venit, t. j. jako že soudobé poměry náboženské i společenské utvářily se tak povážlivě, že potřebí napnouti všechny katolické síly o nápravu, jako tam v římském vojsku za kolísající bitvy.

Pokud terciáři a marianští sodálové byli na výši svých úkolů ve světě moderním, nebudiž tu dále vyšetřováno. Poznámky tyto chtějí připomněti, co bylo.

*

Mše večerní?

Na několika místech SZ se vyskytuje výraz sacrificium vespertinum (obět večerní), nám nejznámější ze Ž. 140 2. Pokud se vyskytuje v křesťanských památkách, mylně tu a tam vykládán tak, jakoby se večer byla slavívala také obět novozákonní, mše sv. Doloženo je to však jen o mši sv. na Zelený Čtvrtek, jinak dosud ne. Výraz ten tedy v křesťanství neznamená než večerní bohoslužbu, pobožnost vůbec, t. j. nešpory.

Před lety u nás v úvahách o bohoslužbě ve větších městech vysloven názor, že by snad bylo záhodno zavésti v neděle a svátky též odpolední nebo večerní mši, aby obecenstvo, které z jakýchkoli příčin nechodí na ranní a dopolední bohoslužby, mělo příležitost obcovati jim odpoledne nebo večer. Návrh zapadl bez dalšího po-

všimnutí. Rozumí se samo sebou, že by se provésti mohl, avšak zda by se jím úspěšně čelilo zanedbávání mše sv., jest víc než pochybno.

*

Benediktinský řád a Řehoř Veliký.

Řehoř Veliký (nar. kolem 540, papežem 590—604) byl prvý mnich na papežském stolci, vstoupiv kolem 573 do kláštera, jejž byl ve svém otcovském domě na Clivus Scauri (S. Gregorio) zřídil. Batiffol (v životopise sv. Řehoře) nemá za prokázáno, že tu zavedl řád benediktinský. Znal však řeholi sv. Benedikta († 543), o němž v 2. knize svých Dialogů s tolikou úctou píše, třebas tu zcela nekriticky povoluje zálibě v nehistorické legendě. Nazývá-li se Benedikt patriarchou západního mnišstva, je to, praví Batiffol, zásluhou Řehořovou, který osaměle žijících mnichů (reclusi) použil za missionáře, vzal z nich biskupy atd. Ovocem této jeho, nikoli Benediktovy myšlenky prý bylo, že se rozšířili po celém západě.

*

Kláštery spojené

mužské a ženské, nalézáme původně na východě: kláštery ženské se připojovaly k mužským k vůli bohoslužbě a pro hospodářské zaopatření. V 6. století vzniká proti nim odpor, v 9. jest jim konec. V Gallii byly v 5. stol. kláštery sousedící, dvojité vznikají od 7., v Anglii nejvíce ženské s připojenými mužskými, pod vedením abatyše. Mizí taktéž v 9. stol., jen ve Španělsku zůstávají po celý středověk. Z hospodářských důvodů vznikají v 11. stol. v Německu a ve Francii, od 13. stol. zase mizí. V stol. 12. vznikají i spojené řády.

*

hd. — Dílo sv. Dětství Ježíšova

má za účel mírniti smutný úděl pohanských dětí opuštěných, pohozených, které pomocí tohoto spolku katolické, šťastnější děti zachraňují tělesně i duševně.

Spolek založil francouzský biskup Karel August de Forbin-Janson v městě Nancy v roku 1846. Ústředí spolku jest v Paříži, které se všemožně snaží udržovati srdečné styky se zastupitelstvími v jednotlivých zemích. Spolek tento jest opravdu mezinárodním svazem katolických křesťanů. V pravdě katolický, mezinárodní ráz spolku vychází najevo také z toho, jak je sestavena nejvyšší správa spolku, generální rada. Má 32 členů, kteří zastupují tyto země: Francii, Německo, Anglii, Belgii, Holandsko, Italii, Ameriku a Australii. Generální ředitel vynasnažuje se zajistiti všem zemím, z nichž docházejí značnější obnosy, v nejvyšší správě spolku místo a hlas. Tito zástupcové jednotlivých zemí shromažďují se každý rok v květnu

nebo v červnu v ústředí v Paříži, a rozdělují došlé příspěvky mezi pohanské země.

Že láska katolických dětí k jejich nešťastným, pohanským spoludruhům neutuchá, nýbrž mohutní, vychází najevo z pokladní zprávy za minulé roky. Příspěvků přibývá potěšitelným způsobem rok od roku.

Tak ku př. sešlo se za rok 1923 celkem 11,679.000 franků, v roku 1924 sešlo se 13,775.000 franků, v r. 1925 vybráno 19,558.804 franky, v r. 1926 sešlo se 20,961.432 franků, a v r. 1921 dosáhly příspěvky obnosu 23,800.000 franků. To jest skutek katolických dětí nanejvýš úctyhodný a potěšující.

Za celou tu dobu, co spolek trvá, tedy od roku 1846 až do roku 1927, sešlo se asi 300 milionů franků, za které mohlo býti zachráněno asi 300 milionů pohanských dětí. V jediném roku 1927 bylo pokřtěno přes půl milionu pohanských dětí a v různých školách spolku bylo vyučováno a vychováváno okolo 800.000 dětí.

*

Catholica Unio
jest missijní sdružení pro Rusko. Chce zakládati kláštery a semináře, v nichž by se vzdělávali duchovní pro Rusko, především ruští. O klášteře v belgickém Amay tu již psáno; v Německu, kde také jest mnoho Rusů, má se zříditi podobný. V Římě se staví ruský seminář; v Lille a v Albertynu již jsou. Předsedou této Unie jest biskup ve švyc. Fribourgu Besson, tajemníkem benediktin Dr. August Galen. Členem jest, kdo se denně modlí: „Abys všechny zbloudilé k jednotě církve zpět přivésti ráčil, Tě prosíme uslyš nás“, a „sv. Josafate, oroduj za nás“ — a ročně složí nějaký příspěvek ve prospěch toho díla.

*

Palestina
má se Zajordáním 25.000 katolíků západního obřadu a asi 600 katolických Řeků, Syrů, Armenů a Maronitů. Všech křesťanů je tam 80 tisíc, 140 t. židů a skoro 700 t. mohamedánů. O poměru katolického obyvatelstva k duchovním osobám v Palestině usedlým a působiti majícím praví jeden tamní dopisovatel, sám řeholní kněz, že nikde na světě není příznivější. A přece jsou missijní výsledky tak skrovné! On to přičítá tomu, že se duchovní velmi málo učí arabsky, aby se s domorodci domluvili, a anglicky, aby působili podle nových okolností, kdy se tu angličina, hlavní úřední řeč vlády, nadmíru rozšířila. Ve školách katolických však převládá dosud frančina a vlaština, odchovanci jejich se málo naučí anglicky a takto se jim zavírá postup ve veřejnosti, kde pak převládají odchovanci protestantských škol amerických a j. Dosud se tu tedy ještě neprovádí dostatečně příkaz Benedikta XV (Epist. apost. de

fide c. propag.), aby věrověstové všude si hleděli řeč obyvatelstva osvojiti tak, aby jí snadno a plynně mohli mluviti. Přes velké náklady věnované na Palestinu jsou také kostely a missijní stanice velmi nestejně vybaveny.

Anglická vláda chtěla zasáhnouti do úpravy školství (dosud nezávazného), ale pro odpor zvláště lat. patriarchy zatím ustoupila; cizí moci si nepřejí, aby anglický „mandát" nad Palestinou přešel ve vládu, a proto protesty rády přijímají. Jak dlouho?

*

Ze Skandinavie.

V řídce obydleném Norsku jest ze 2.7 milionů obyvatel jen asi 2600 katolíků. Správce tohoto apoštolského vikariátu arcibiskup Jan Olav Smit sídlí v Oslo. Duchovních správců ostatních jest 35 na 18 stanicích.

Švedsko má 6 mil. obyvatel, mezi nimi 5000 katolíků. Stockholmská katolická (francouzská) škola, založená 1862, má 350 žaček. Veliká jest v městech i po venkově lhostejnost protestantů k náboženství vůbec, tak že odtud ozdravění (Söderblomovy kongresy) sotva lze čekati.

Dansko má 24.000 katolíků mezi více než 3.1 mil. obyvatelů; střediska jelich jsou Kodaň, Elsenör a Roeskilde. I D. jest apoštolským vikariátem (Msgre Brems), má však již i domorodé kněžstvo a dorost jeptišek. V Roeskilde jest velká katolická nemocnice.

V Římě zřízena pro duchovní dorost skandinavská kollej.

*

Sborník pro dějiny theologie staro- a středověké (Recherches de Théologie ancienne et médiéval) vychází čtyrykrát za rok od letošího ledna redakcí Odona Lottina z opatství Mont César u Lovaně. Kromě rozprav má obsahovati kritický přehled všech prací toho oboru. Předpl. 65 fr. za 512 stran ročně.

Dějepis myšlení starokřesťanského a středověkého jest ovšem sám sebou dějepisem theologie (v nejširším smyslu). Čelné dosavadní sborníky jsou: francouzské Le Moyen Age, Bulletin du Cange, Archive d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge, německé Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters, Scholastik, anglický Mediaeval Academy of America a j.

Lepší poznání těch období jistě rozptýlí mnohé předsudky o nich.

Vědecký a umělecký.

Zásadní spolehlivost poznávání.

I ti, kteří pochybují nebo přímo popírají, že bychom mohli pravdu jistě poznávati, předpokládají, že jejich nauka — třebas jen záporná — je pravdiva a jista. Veškeren ohromný rozmach nynějšího zkoumání se pramálo o ni stará a jde svou cestou dále a výše v přirozené důvěře v poznávací schopnost rozumu. Domnívá-li se theorie „Als-Ob" (jakoby), že v tomto zkoumání a (prý domnělém) vědění lidstvo postupuje právě jen na základě jakéhosi podvědomí, „jakoby" to, co vyzkoumá a pozná, bylo pravdou, dobrá; počínámeť si i v tom — domnělém — případě právě jen tak, jací jsme: stvořeni a určeni poznávati.

Jest možný přesný důkaz, že poznáváme pravdu tak, jak sama v sobě jest, tedy důkaz spolehlivosti poznávání? Přímo nikoli, neboť každý důkaz jakožto myšlenkový úkon spolehlivou schopnost poznání a vědění už předpokládá. Avšak jako se přisuzuje spolehlivost zdravým smyslům — neníť vlastně pravda, že „smysly klamou", any věrně podávají, co pociťují —, tak rozum, podle přírodního zákona určený k poznávání, sám si přirozeně uvědomuje a dosvědčuje, že pojímaje svým úkonem předmětenstvo, pokud jest poznatelné, chápe je v jeho poznatelné podobě a podstatě, tedy skutečnosti. Tato přímá zřejmost (objektivní evidence) je dostatečným důvodem, abychom se na ni spolehli, spolehli totiž na ono svědectví, které nám dává naše vědomí, že v poznávání následujíce svého rozumu řídíme se jeho přirozeným a tedy o sobě neklamným určením. Že omyl a klam člověkem vládne, není v podstatě rozumu, nýbrž v neobezřelém a ukvapeném usuzování. Že toto zase jiným, pozornějším může býti opraveno, důkazy vyvráceno a správným nahrazeno, jest zase jen důvodem, abychom zásadní spolehlivosti rozumovému poznání neupírali.

Že poznávání naše jest neúplné, nedokonalé, že nechápeme snad předmětenstva, jak samo v sobě jest, jest možno a v jistém směru jisto: neníť naše poznávavost neomezená, nekonečná, jako jest v jistém smyslu (ontologicky) nekonečné jsoucno; jest právě jen lidská, a to nám musí, ale i může stačiti.

*

Freudova psychoanalyse o začátku rodiny a kultury

spočívá na jeho — mylných — předpokladech o totemismu jako prvotném všelidském jevu a o t. ř. oidipuskomplexu mužského dítěte.

Totem není všude stejně přesně vymezován, ač se slova toho v národopisných statích velmi často užívá. Příbližně lze jej vymeziti asi takto. Je to zvíře neb rostlina neb i neživý předmět, jejž kme-

nová pověst uvádí v nějakou souvislost s praotcem kmene a proto činí posvátným — jej a pak i jeho obraz nebo znak, pokládajíc jej za ochranu kmene. Tu a tam snad se vyskytující představa, že totem jest samým praotcem kmene, mohla by se po našem rozumu vztahovati nanejvýš na zvíře — avšak kdo se vyzná v symbolismu a nesoudnosti těch a takových pověr, jež časem tak lehce zaměňují živé a neživé! Posvátný předmět toho neb onoho druhu snadno pak postupuje v pověře na božstvo.

Oidipuskomplex, pojmenovaný po řecké incestuosní báji, znamená Freudovi u mužskéhe dítěte pohlavní sklon k vlastní matce a tedy žárlivost proti otci, jejž ostatně také má rádo pro jeho otcovskou péči. Pralidstvo podle F—a žilo prý v malých skupinách. Jejich otcové dospívající jejich, tedy své hochy z řevnivosti zaháněli, ti se konečně srotili, otce zabili a snědli. Časem se za otce poráželo a jedlo zvíře-totem — v obojím případě za tím účelem, aby do jedících přešlo něco z totemské síly.

Proti těmto Freudovým fantasiím klade známý ethnolog W. Schmidt, nyní ředitel římského missijního musea, tyto vědecky zjištěné pravdy.

Totemismus a mylně s ním spojované t. ř. mateřské právo, totiž nadvláda ženy, není vůbec v začátcích lidské kultury: známe již četné nárůdky bez něho, a právě u hlavních čeledí (Indogermánů, Chamito-Semitův a Altajců) jest až později přejatý.

Lidský praotec a zvíře totem stojí z pravidla vedle sebe. Jenom v několika (4) případech jest cosi podobného, co Freud předpokládá: víra v původ kmene ze zvířete-totemu, s rituelním jeho zabíjením a požíváním. Jinak nezjištěna u některých dosud vůbec obět, u jiných pak jsou to obětní prvotiny zvířat (ulovených) nebo rostlin, věnované nejvyšší bytosti, tedy nikoli zabíjení a požívání božstva, a hostiny s tím spojené nejsou bohoslužebné, nýbrž obyčejné. Spojovati to s praobětí a svátostí křesťanskou jest fantasma.

Obětování a požírání otců se v totemismu vůbec nevyskytuje. Národové předtotemští nejsou lidožrouty, tím méně pak požívají své otce.

Rodinným útvarem nejstarších, ethnologicky nám vůbec dostupných národů není promiskuita ani manželství skupinové, nýbrž manželství jednotlivé, jen u některých národův omezeně mnohoženské. Příbližně stejný počet hochů a děvčat umožňuje skoro všem sňatek, jenž se uzavírá velmi záhy po nastalé dospělosti. To a že pohlavní otázka u těch národů daleko nehraje té úlohy jako v moderním rozdrážděném životě, to vše vylučuje t. ř. oidipuskomplexy. (Schön. Zukunft 1929, 287).

Český čtenář se tu a tam setkává se jmény ethnologů, kteří se zdají dosvědčovati Freudovy dohady, založené ovšem ne na jeho vlastní zkušenosti mezi národy ani ne na důkladnějším studiu ethnologie pravěku. Avšak bývají to spisovatelé zaujatí ještě darwinismem anebo právě psychoanalysí, pro niž hledají a ovšem nalézají doklady v dávnověku, kde se tak snadno pytlačí (Atkinson, Robertson Smith atd.). Vážní badatelé novější dohady Freudovy co do pravěku odmítají.

Co do nynější pohlavně neurotické části lidstva není pochyby, že psychoanalyse neurotismus ten co nejvíce zveličuje, aby ukázala svou důležitost, ano že jej svým dotazováním na zapomenuté neb i vůbec nebývalé podvědomé představy a sklony suggestivně po způsobu lékařských šarlatánů sama vyvolává neb aspoň zvyšuje. Správněť poznamenal k tomu kdosi: I zapomínání jest v životě člověka čímsi účelným!

*

m. — Zájem o překladovou literaturu poklesl. K tomuto pro nás jistě jen potěšitelnému poznání došel jeden z předních pražských a k tomu „moderních" nakladatelů, který k nám uváděl snad nejvíce mladé francouzské spisovatele — dr. Ot. Štorch-Marien. Ve svých „Rozpravách Aventina" (IV. č. 13—14) vypravuje o své poslední návštěvě u pařížských nakladatelů, s nimiž vyjednával autorisaci dalších překladů. Tito mu vyslovili své podivení nad tím, že počet autorisací francouzských knih prodávaných do Československa v poslední době nápadně poklesl. Ještě přede dvěma, třemi lety bylo prý Československo nejlepším odbytištěm francouzských nakladatelů: bylo prý obyčejně první, které se přihlásilo o překlad nového, ve Francii skoro ještě neznámého autora. Celá řada mladých spisovatelů byla tak přeložena po prvé a mnohdy i jedině do češtiny. Často prý se sami až podivovali tomu našemu neobyčejnému čtenářskému zájmu. A nyní spisovatelé, jejichž spisy vycházely u nás skoro současně s originálem, nedostávají téměř nabídek.

Dr. O. Štorch-Marien přiznává ze své praxe pravdivost tohoto pařížského tvrzení. A uznává již také, že se s ostatními nakladateli „překalupíroval", když v jakési nakladatelské horečce chtěli takovým způsobem „dohánět Evropu". Lichotilo prý jim, když se sami Francouzi podivovali jejich pohotovosti a odvaze, s jakou uváděli k nám mnohé novinky knižního trhu, třebas platili za autorisaci poměrně velké obnosy. Ještě horší pro ně bylo, že tyto překlady, jimiž přesytili náš domácí trh, zůstaly většinou ležeti ve skladištích a skutečně vzdělané čtenářstvo pozbylo důvěry k nakladatelům i jimi uváděným autorům. „A tak jsme neklamně zkonstatovali, že chceme-li trhu pomoci, bude méně více."

Je dobře, když pohne nakladatele ke změně názoru aspoň tato hmotná stránka otázky. Byliť dosud zcela hluši k výtkám vážné kritiky, že se překládají (často velmi chvatně i uboze) a českému čtenářstvu hlučnou reklamou doporučují i takové cizí spisy, jež toho svou vniterní hodnotou nijak nezasluhují, jež kazí vkus čtenářstva a přirozeně ubírají místa domácím spisovatelům. A zní to hodně groteskně, když dr. O. Štorch-Marien snaží se nyní omluviti svon dosavadní překladovou nadprodukci tvrzením, že to bylo „svého druhu vlastenectvím": uhájil prý jí v očích Francie kulturní prestyž našeho státu . . .

*

m. — Literatura a sport v Polsku.

Snad již na celém vzdělaném světě naříkají si spisovatelé, jak jsou utlačováni v novinách i ve veřejnosti stále ještě rostoucí lavinou všemožných sportů. V poslední době byly také polské literární kruhy znovu roztrpčeny postupem vlády, která věnovala velkou část „Fondu nauky a literatury" nikoliv na zřízení dávno projektované akademie literatury, nýbrž na účely výchovu sportovního. Orgán mladších, jinak také hodně „pokrokových" kritiků „Wiadomości literackie" otiskl mimo jiné projev spisovatele A. Slonimského, který podrobil velmi ostré kritice celé to nesmyslné sportovní šílení přibírající prý zvláště v Polsku nejednou formy karikaturní.

Nazývá barbarstvím, když stát nemá peněz pro vědu a umění, označené jako „přepych", a současně dává velké obnosy na olympijské závody a na podporu různých, pro celek neužitečných sportů. V zemi, kde obyvatelstvo hladoví a bydlí tak uboze, kde dělnické mzdy jsou nejbídnější v Evropě, kde zdravotní stav je nižší než na Balkáně, nemá smyslu chlubiti se tím, že jedna velmi vysoká žena hází nikomu nepotřebným diskem 38 m. Nahodilé rekordy v hloupém sportu lehkoathletickém nedokazují ještě vyspělosti tělesného výchovu, jejž přece třeba začíti péčí o zdravé bydlení, o dobrou výživu, lidové lázně, kanalisaci atd.

Velkou vinu na sportovním šílení má denní tisk. Němci zaujali na olympiadě první místo z evropských států, ale vážný tisk německý psal o tom petitem, a to jen ve sportovních rubrikách. V Polsku velké denní listy, které nevěnují vědě a umění ani 100 řádků týdně, vyličují ze široka tlustým tiskem každé „vítězství" kdejakého okresního závodníka. Tak tisk i stát zapomínají, že rekordům v oboru vědy a umění vděčí Polska nekonečně více než pochybné jepicové slávě sportovníků.

Všechny tyto a podobné stesky, jež se také u nás již tolikrát ozývaly, zůstanou ovšem u denního tisku bez účinku. A u vlády? Je přece zřejmo, že pod pláštíkem tělesného výchovu koná se v celé Evropě vlastně školení vojska. Sport stává se stále více nástrojem militarismu!

*

Kritika.

jest podle obecného úsudku ve všech literaturách se ozývajícího v úpadku, kritika totiž umělecká; kritika vědecká ukazuje jakž takž důstojnost svoji, pokud má svůj útulek v odborných časopisech — v novinách namnoze i ona podléhá směru jejich pánů.

Kritika umělecká tedy, především literární, trpí těmito nedostatky. Ohromná produkce belletrie činí již fysicky nemožno ji řádně stopovati. Pravda, je to namnoze umělecký brak, jenž opravdové kritice nestojí za čtení a tím méně za psaní, ale právě ten brak se nejvíce šíří: zmiňuje-li se kritika o těch kterých výplodech, třebas i nepříznivě, i to jim často pomáhá k rozšíření;

nezmiňuje-li se o nich, obstarají si vydavatelé reklamu sami v novinách t. ř. vašcetlemi, jež noviny ochotně otiskují, aby redakční výtisky novinek dostávaly zdarma dál, nemajíce konečně ani spolupracovníků, kteří by chtěli a dovedli a také — směli napsati úsudky po příp. nepříznivé.

V tom již také naznačeny ostatní příčiny úpadku. Množství novinek by vyžadovalo přiměřené množství kritiků — a těch tolik není, nemůže býti; kritická schopnost je bylina vzácná, nebývá pro ni ani potřebného nadání ani potřebné píle. Dále časopisy a noviny — i t. ř. neodvislé — bývají ve službách stran neb osob k jiným nikoli nestranných, a podle toho se úsudky zabarvují.

Obecenstvo pak, pokud spoléhá na své orgány, vidí jejich brejlemi, a pokud jich nedbá, řídí se reklamou nebo náhodou. Mělo by prý býti tak vzděláváno, aby samo dovedlo rozlišiti zrno od plev; ano, starý požadavek! Ale kým a jak vzděláváno? Zase tou bezcennou kritikou? Velmi mnoho by tu prospěla mravní, náboženská výchova vůbec, ani ne tak literární a umělecká, aby aspoň nejhorší výstřelky nevkusu a pornografie nenacházely tolik obliby.

*

hd. — Světové řeči.

O významu řeči nerozhoduje, kolik lidí tou kterou řečí mluví. Kdyby tato okolnost rozhodovala, pak by byla čínská řeč nejdůležitější na celém světě, jelikož čínsky mluví asi 400 milionů lidí, to jest téměř čtvrtina veškerého lidstva. O významu řeči rozhoduje její kulturní cena, její literatura, a pak její rozšíření po světě jako řeči obchodní a dopravní. Z těchto příčin mají některé menší řeči poměrně velkou důležitost, ale jako světové řeči lze přece uznávati jenom ony jazyky, kterými mluví větší množství lidstva na větších prostranstvích v různých dílech světa.

Po čínské řeči mluví nejvíce lidí angličinou, asi 200 milionů je těch, kterým jest angličina řečí mateřskou, a pak jest ještě mnoho milionů těch, kteří jí mluví více méně dobře jako cizí řečí naučenou. Angličina jest za našich dnů nejdůležitějším jazykem jako moderní řeč obchodní a dopravní. Rozšiřuje se neustále ještě dále, a užívá se jí kromě vlastní Anglie, Severní Ameriky a všech anglických kolonií ještě v Egyptě, v Přední Asii, v Persii, v Číně a v Japonsku jako řeči obchodní ve styku s Evropany. Asi 125 milionů lidí mluví anglicky ve Spojených Státech a v Kanadě, asi 50 milionů v Anglii samé, zbytek Angličanů jest roztroušen po Jižní Africe, Australii, Novém Zélandu, Oceanii a v Indii.

Třetí místo mezi světovými jazyky zaujímá jazyk ruský, kterým mluví asi 130 milionů lidí, na čtvrtém místě jest němčina, kterou mluví asi 100 milionů lidí. Ačkoliv jest Rusů početně více nežli Němců, přece se ruština jako řeč kulturní nemůže ještě měřiti

s němčinou, avšak ruština má tu velikou výhodu, že jest rozšířena v ohromných oblastech evropského a asijského Ruska, kterážto okolnost jí s plodností ruského národa zajišťuje velkou budoucnost. Značně jí vadí písmo.

Němci jsou stěsnáni na dosti malém prostoru v střední Evropě a odliv do širého světa jest jim po světové válce ztížen, kdyžtě už nemají zatím zámořských kolonií. Cizincovi je dosti těžko naučiti se německy. Asi v 17 evropských státech jsou německé menšiny, které se namnoze velmi rozhodně domáhají svých práv, ale proto přece jest němčina jako řeč cizí známá a obvyklá u vzdělanců hlavně ve východní a jihovýchodní Evropě a ve Skandinavii; učenci se ovšem bez němčiny aspoň knižní a odborné neobejdou. Asi milion Němců žije prý v Rusku, další milion jest jich v Brasilii. Kolik Němců žije ve Spojených Státech, nedá se přesně určiti, poněvadž tam se Němci rychle poangličují.

Páté místo mezi světovými řečmi zaujímá španělský jazyk, který se sice nemůže co do kulturní ceny a hodnoty měřiti s angličinou, němčinou a frančinou, ale jest rozšířen v ohromných územích Nového světa, a tato okolnost mu také zajišťuje skvělou budoucnost, kdyžtě španělské státy latinské Ameriky mají možnost a podmínky budoucího rozkvětu. Ovšem že španělština také není rozšířena po celém světě, nýbrž kromě Španělska jenom v latinské Americe.

Frančina pozbývá čím dále tím více svého někdejšího přednostního postavení mezi světovými řečmi. Francouzů jest jenom asi 50 milionů ve Francii, ve Švycarsku, v Belgii, v Kanadě a ve francouzských koloniích. Frančina zůstala jazykem panujících rodin a diplomacie, avšak jest čím dále tím více i na tomto poli vytlačována angličinou a dokonce i němčinou. Vysoký kulturní význam frančiny zůstává ovšem neztenčen, avšak nerozšiřuje se po světě, ba ani ne ve francouzských koloniích, poněvadž francouzský kolonista, který v koloniích zbohatnul, tam nezůstává, nýbrž vrací se do své vlasti, a tam v klidu a za větrem tráví pomalu svůj majetek. Proto také francouzské kolonie tak málo prospívají u porovnání s koloniemi anglickými.

Zato řeč portugalská jest pravou řečí světovou pro své velké zeměpisné rozšíření ve čtyřech dílech světa, a následuje proto jako řeč obchodní, koloniální a námořní hned po angličině, ovšem že přece jenom v uctivé vzdálenosti. Celkem mluví přes 40 milionů lidí portugalsky, a to přes 30 milionů v Brasilii, zbytek ve vlastním Portugalsku, ve východní, jižní a západní Africe, v Indii a v jihovýchodní Asii. Je tedy rozšířena po velké části zeměkoule, a má v Brasilii a v Africe na ohromných územích možnost a příležitost mohutného rozvoje v budoucnosti. Kulturní význam řeči portugalské jest ovšem nepatrný, kdyžtě portugalský národ ve své mateřské zemi pro stálé revoluce a politické nepokoje nemá ani pokdy pro nějaký vzestup ve vzdělanosti.

Velkých světových jazykův co do rozšíření je tedy jenom pět: čínský, anglický, ruský, španělský a portugalský, poněvadž jsou rozšířeny v různých dílech světa a na velkých územích. Němčina a frančina jsou přes svou kulturní vyspělost a důležitost prostorem hodně omezeny. Všechny ostatní jazyky mají význam jen pro své příslušníky a pro nejbližší sousedy. Jazykem italským a japonským mluví sice také asi 50 milionů lidí, ale prozatím jsou oba tyto jazyky omezeny na své domovské ostrovy a poloostrovy.

*

Peregrinatio Aetheriae
(dříve mylně Per. Silviae) je starý cestopis do Palestiny, jehož rukopis 1887 objevil Gamurzini; nějaké zlomky našly se v Madridě, ale začátek a konec dosud nenalezen. Cestopis lidovou latinou gallskou psaný jest vědecky velmi důležitý jmenovitě pro palestinský místopis a pro dějepis liturgie. Po dvacet let kladena pout Aetheriina ke konci 4. století, pak datování posunuto do r. 533—540 (K. Meister), ale nejnověji vrací se biskup Aug. Bludau k datování dřívějšímu a klade vznik popisu kolem 394. Při tehdejších převratech není rozdíl ovšem bezvýznamný.

*

Sursum
věstník klubu duchovenstva čs strany lidové v Praze, dříve příloha „Čas. katol. duchov." má v č. 9/10 od redaktora prof. J. Hronka doslov o 3 větách, z nichž jedna zní: „Vřelý a upřímný dík těm, kteří rádi přispěli mi na pomoc, abych nemusil leckdy celé číslo sám vyplňovati."

„Inu, tak je to!" začíná známá písnička . . .

Proto „by se mělo . . ." — inu aspoň mluviti a psáti o potřebě nových, takových a takových časopisů. Dělá to leckde dobrý dojem horlivosti a znalosti. Aby se psalo nejen o nich, nýbrž také do nich, o to pak už není starosti. Farà da se!

Vychovatelský.

m. — Pohlavní výchova pomocí obrazů?

Zdeněk Záhoř, který vydává zvláštní „Knihovnu pohl. výchovy", začíná tu hlásati, že nejlepším prostředkem jsou tu reprodukce uměleckých výtvorů, představujících nahé tělo lidské. Vydal k tomuto účelu již také celý cyklus obrazů „Krása lidského těla" — jistě ne náhodou u téhož nakladatele, který asi před čtvrt stoletím zaplavil naši veřejnost pověstným Stratzovým dílem téhož názvu a proti výtkám pornogtafie hájil se také výchovnými účely svého výnosného podniku.

Publikaci Záhořovu i jeho snahy odsoudil zcela správně v „Naší knize" (prosinec 1928) lékař a spisovatel F. Skácelík. Ukazuje, jak asi by hleděli na jeho objev Komenský, Pestalozzi a jiní vychovatelští geniové a jak by protestovali sami umělci proti tomu, aby jejich slavné obrazy sloužily účelům výchovy pohlavní. Ani u Řeků nebyly děti účastny kultu nahoty. Každému přirozeně myslícímu člověku je pochopitelno, že snaha vychovávati dílem, k jehož pochopení je potřebí zvláštní předběžné výchovy, je protismyslná, ne-li nesmyslná. Je nesporně nutno zušlechťovati pohlavní pudy, ale proč se tak má díti právě pohledem na nahé tělo lidské? Kolik drobných poznatků i pouček nutno mladému člověku vštípiti, než pochopí krásu harmonie oběhu těles nebeských? A je harmonie tvarů lidského těla cosi menšího či pochopitelnějšího? Dá se předpokládat, že by se i Záhoř velmi kuse vyjadřoval, měl-li by povědět něco konkretního. Je pravda, že tělo lidské je krásné v celkovém souladu tvarů, ale to neznamená, že jsou dokonale krásné i detaily, které často v první řadě upoutávají pozornost primitivovu.

Pohlavní pudy člověka lze zjemniti jen tak, že z nich učiníme prostředek zduchovění. To dovedl středověk lépe než antika. Proto zdůrazňoval to, co nejvíce mluví o vyspělé duchovosti člověkově, obličej, ruce a gesto. Dítě nelze vychovávat tím, že se mu ukazuje prstem na konečnou hodnotu, aby z ní samo dedukcí došlo k podrobnostem. Neříká se mu: hleď, toto je trojčlenka, a její krása ať tě vede k tomu, abys se s nadšením učilo, že 1 + 1 = 2. A tuto zvrácenost káže Záhoř v pohl. výchově! Bylo by zajímavo znáti počet dětí, které svými výklady správně pohlavně osvítil. Není daleko větší počet těch, u kterých výklady tohoto druhu vynesly na povrch vědomí pudy, které byvše příliš brzy probuzeny, vstoupily do nitra nevyzrálého jako duchové nečistí? „Nepochopili tohoto nebezpečenství už lidé dávno před námi? A vzešlo z nich potomstvo horší našeho? Ale je pokrokem nedbát zkušeností starých dob a prohlašovat za cosi nového omyly, z nichž tyto zkušenosti se zrodily? Neznamená brzdění vývoje tato neschopnost oceňovati

moudrost minulosti a začínati proto vždy znovu? Či je možno věřit, že mysliti začalo lidstvo, až se objevili v Čechách svobodní myslitelé a t. zv. pokrokáři? Kdy se zbavíme této pověry všech pověr nejtemnější?"

*

Dovolené učitelské.

Kdosi vypočítal, že v r. 1923 z 5068 českých učitelů mělo dovolenou 369, t. j. 6·75%, na dočasné pensi jich bylo 12 (0·22%). Z 2851 českých učitelek mělo zdravotní dovolenou 424 (14·87%), pro mateřství 113 (3·96%), dočasnou pensi 47 (1·65%). Na 100 dočasných pensí učitelů připadá 750 — 1070 u učitelek. Němečtí učitelé měli dovolené 8·61%, učitelky 34·09%.

*

Školství a ministerstva.

Máme ministerstvo školství, ale z jeho dozoru vyňato je školství vojenské (min. voj.), zemědělské (m. zem.), a jedná se o to, aby vyňato bylo i obchodní a průmyslové, jež má býti podřízeno zase příslušným ministerstvům. Obecné školství jest podřízeno ministerstvu vnitra a školství; tomuto výhradně by zůstalo jen školství střední, pokud není odborné, a vysoké, u kterého by vlastně měla býti táž výhrada.

Jest na bíledni, že takto ministerstvo školství vlastně přestává býti ministerstvem školské osvěty, v čemž byl až dosud spatřován hlavní jeho úkol, a stává se úřadem čistě správním.

*

Slovenské školství.

V politickém jednání o úpravu věcí slovenských vůbec i v jednání o úpravu věcí církevních na Slovensku je tamní školství v popředí. Nehledě ke (4) konfessijním gymnasiím, která ludovci žádají zpět, obecné školství, pokud bylo konfessijní, ovšem katolické i protestantské, má jím zůstati.

Školský úřad bratislavský naproti tomuto požadavku jistí, že na velké většině konfessijních škol se náboženství od katechetů vyučuje velmi nedbale, vyučuje-li se vůbec.

Není zde možno údaje ty — prý pouze ve 20% škol těch se náboženství řádně vyučuje, an na to dohlíží státní inspektor! — dále zkoumati. Jsou snad za účelem postátnění školství upřílišeny, ale i slovenští kněží, byvše o tom tázáni, dosvědčují, že nedbalost je tam v té věci nadmíru veliká.

Co tu častěji poznamenáno o škole rakouské před r. 1868 a po něm, platí i v případě slovenském: ne jméno, ne formální kompetence rozhoduje, ale práce!

Hospodářsko-socialní.

Železniční doprava na moravském východě jest, jak známo, praubohá, i když máme na mysli jen spojení místní, natoť pak spojení se Slovenskem. 9 železnic končí na hranicích bez dalšího připojení, státních silnic tam vůbec není; maďarská vláda bránila stykům moravských Valachů a Slováků s uherskými.

Nynější jednání vlády se soukromými majetníky železnic usiluje o vyvlastnění jejich podle známých vzorů. V návrhu příslušného zákona vyjmenováno 58 soukromých železnic, na něž se má vztahovati zákon, a praví, že se všemi až na 7 smlouvy jsou již ujednány.

Zlínská firma T. & A. Baťa, jež má většinu akcií dráhy Otrokovice—Vizovice a Mor. západní dráhy (Třebovice—Prostějov), usiluje, aby provoz na těchto tratích byl svěřen jejich dosavadním společnostem, a troufá si vybudovati další trať směrem Prostějov—Tovačov—Kroměříž—Otrokovice—Puchov i na dopravu rychlíkovou. Takto by se cesta z Č. Třebové do Žiliny (246 km) zkrátila o 58 km proti cestě přes Bohumín (304 km) a o 91 km proti cestě přes Vláru (337 km.) (Tak podle brožury T. Batě, Zlepšení železniční dopravy. Zlín 1928.)

Baťa jest proti státnímu železničnímu monopolu, o čemž podle zkušeností možno souditi různě. Ve Francii na př. jest mnoho stížností na dopravu po soukromých tratích, jinde naopak. U nás za Rakouska nebylo dopravnictví to sice na výši — známo na př., že postátnění t. ř. Ferdinandovy dráhy (Vídeň—Brno přes Břeclavu) znamenalo zhoršení, zvláště v příčině obchodní, neboť stát je z pravidla špatným obchodníkem —, ale kde parlamentní zástupcové byli věci dbalí, stále se zlepšovalo. Morava jako v jiném tak i v tom byla zanedbávána, a vídenský centralismus jevil se i zde. Příční spojení na Moravě jest rozhodně zcela nedostatečné, tím horší pak spojení se Slovenskem.

Výkup, ale ovšem spravedlivý výkup soukromých dráh, pokud není možno se nadíti, že by mohly zlepšit svoje dopravnictví a co s ním souvisí (příznivé připojení, nádraží, čekárny atd.), jest ovšem žádoucí, ale jen v tom případě, nastane-li pak opravdu zlepšení, poslouží-li se tím lépe obecnému zájmu.

*

hd. — Mydlo nejlacinějším a nejlepším desinfekčním prostředkem.

Nějakou dobu před světovou válkou rokovali v Německu státní úřadové a zástupci lékařské vědy o opatřeních, kterak čeliti vzmáhající se tuberkulose. Vilémovi II byla ovšem také podána zpráva, an se o věc velmi zajímal. Zvláště vzal s povděkem na vědomí

ujištění lékařů, že nejvíce zaleží na čistotě lidí samých, a to zdravých, aby se nenakazili, a už nakažených, aby se nákazy podle možnosti zase zbavili. Císař na to žertovně odpověděl: Pak se dlouhé řeči krátký smysl dá vyjádřiti dvěma slovy: Více mydla!

Na universitě v Nebrasce v Severní Americe vyšetřovali, jaký význam má pro zdraví člověka důkladné praní jeho oblekového prádla. Výsledky jsou velmi zajímavé. Košile, která byla jenom jeden den nošena, obsahovala na ploše jednoho čtverečného coulu, to jest asi šesti čtverečných centimetrů, 400.000 bakterií; byla-li košile nošena šest dní, dosáhl počet bakterií desíti milionů. Byla-li košile nyní důkladně vyprána a osušena, pak zůstalo na ploše jednoho coulu jenom tisíc bakterií. Byla-li košile sušena na slunci, klesl počet bakterií více, než byla-li sušena ve stínu. Mezi bakteriemi bylo zvláště mnoho takových zárodků, které způsobovaly hnisavé rány a vředy. Tato nová zkušenost stojí za povšimnutí zvláště nyní při moderní, výstřední ženské modě, když svrchní šat se nosí namnoze přímo na holém těle, a nelze ho buďto vůbec anebo jen zřídka práti.

Nejlepší, nejlacinější a každému nejpřístupnější desinfekční prostředky jsou tedy mydlo a slunce.

*

hd. — Proti hluku z pouliční dráhy.

V San Franciscu v Sev. Americe společnost pouličních dráh činí pokusy, jak by se tento pouliční hřmot aspoň poněkud zmenšil. Při vozech pouliční dráhy dělají největší lomoz ozubená kola hnacího ústrojí. Aby se tento lomoz zmenšil, byly vyplněny mezery mezi železnými zuby těchto kol olovem, tedy kovem měkkým, tak že při jízdě už nepřichází železo na železo. Hluk, který působí kolísání a potřásání vozu, byl ztlumen tím způsobem, že byly vloženy mezi rámec, který drží pohromadě spodní část vozu, a mezi vrchní část vozu silné plotny kaučukové, tak že vrchní část vozu leží na měkké podložce a mírní otřásání vozu. Vůz sám byl uvnitř obložen deskami zvuk tlumícími, k čemuž se výborně hodí plst a zase kaučuk. Koleje byly konečně uloženy do úzkých asfaltových ložisk, které aspoň z části dusí a tlumí nárazy jedoucího vozu.

*

hd. — Chicago ve Spojených Státech bude slaviti v r. 1935 stoleté jubileum svého povýšení na město. Už nyní se ustavují výbory pro pořádání jubilejních slavností, které budou konány v rozměrech vpravdě amerikánských. Podle úmyslů vedoucích mužů mají chystané slavnosti předčiti nade všechno, co se v tomto oboru posud kdekoli na světě konalo, aby i Ben Akiba byl přinucen říci, že to zde ještě nebylo.

Prvním bodem programu jest ovšem obrovská výstava spojená se světovým veletrhem na březích jezera michiganského, která má rozsahem a velkolepostí vyniknouti nade všechny výstavy, které kdy na celém světě byly už pořádány. Ale nejvelkolepější a nejodvážnější podnik jubilejních slavností má býti vybudování pěti umělých ostrovů uprostřed michiganského jezera, které mají sloužiti různým účelům. Povrch všech pěti umělých ostrovů má obnášeti deset a půl čtverečního kilometru. Jeden z těchto ostrovů má míti tvar Spojených států, a má na něm býti vybudováno 48 budov, podle 48 jednotlivých států celé Unie. Jednotlivé budovy mají býti rozestaveny obdobně jako jednotlivé státy Unie dle jejich zeměpisné polohy. Jiný ostrov má býti zařízen jako stálé letiště, jiný ostrov má sloužiti za stadion, na němž by bylo možno pěstovati všechny druhy sportu na prostranství a za poměrů tomu kterému sportu přiměřených.

V rámci jubilejních slavností bude také postaven důstojný pomník zakladateli města Chicaga, za něhož se pokládá francouzský učenec a badatel jesuita P. Marquette. Tento zbožný a učený řeholník byl prvním Evropanem, který se plavil po řece Mississipi, který přilehlé krajiny probádal, a zhotovil první mapy této části Severní Ameriky. Indiáni jej dovedli až ku břehům jezera michiganského, kde se usadil a v roce 1675 zemřel. Právě v těch místech, kde P. Marquette postavil svou chatrč, okolo níž se usadili domorodci, od něho na víru křesťanskou obrácení, vypíná se dnes město Chicago, město milionářů, honosící se ohromným bohatstvím, ale i hostící ve svých zdech propasti nezměrné bídy tělesné i duševní, která se jeví v závratné výši vražd, ročně zde páchaných. Mimo to má Chicago nejvíce katolíků z měst severoamerických. a proto byl v něm také konán poslední eucharistický sjezd. Je také druhým největším obchodním městem Spojených Států. P. Marquette jest zase jedním z katolických tmářů, jemuž nekatolíci budou stavěti pomník.

*

Armáda spásy
má prý jmění asi 3 miliardy 200 milionů K. Její jenerál Booth jest pro jakési nesrovnalosti od její vrchní rady vyzýván odstoupiti.

Činnost její je známa, v Brně vyniká hlavně falešným troubením a zpíváním na náměstích. Že si evropská města na svoji potupu nechávají vnutiti tento způsob lidumilnosti, dobrý snad pro americké divočiny, je smutné: postarejte se za ty peníze lidem o obstojné bydlení, o kostely a školy atd., i nebude třeba protestantského osvěcování od těchto armádních kazatelů!

Podle novin má u nás „A. spásy“ býti konečně zrušena.

Politický.

U nás.

Sotva provedeny volby do zemských zastupitelstev, již ozývají se stížnosti, že je to vlastně zas politika v užším smyslu, co sbory ty představují, a ne osvěta, hospodářství atd., nač ustaveny. Přirozeně! Vždyť vzešly z politických stran, a mnozí z těch lidí neumějí nic než mlátiti slámu ze svých politických novin. —

Jedinečný případ, že tak dlouhá nemoc ministerského předsedy nevede k osobní změně, a že tato by po příp. závisela na jeho vůli, nesvědčí o silném ústavním smyslu. —

Ve vzpomínkách pražského „Živ." na r. 1918/9 se praví, že prvý předseda čs. ministerstva Dr. Kramář nechtěl ve své vládě nikoho z lidové strany a teprve po dlouhém jednání připustil přespočetného ministra bez odboru (Dra Hrubana). Jelikož se zde tehdy vypravoval opak, budiž to zaznamenáno. Sám Kramář ovšem brzy dostal z Prahy pokyn, že není zdráv, aby tedy šel a ustoupil Tusarovi.

*

Jugoslavie

má od 6. ledna absolutismus a protichorvatskou diktaturu. Ve vládě gen. Živkoviče jsou sice 4 Chorvaté, ale až na apolitického Dr. Franges-a, roz. žida a znalce zemědělství, nepřátele myšlenky chorvatské. Zrušena ústava vidovdanská, sněmovna, politické i náboženské spolky, samosprávné úřady, politické strany kromě 4 srbských, omezena svoboda tisková i schůzová atd.

Převrat asi již déle chystán, ale urychlen byl zakročením anglického vyslance, když vrátiv se od angl. výstavy v Záhřebě vládu na tamní náladu upozornil.

Naše i nejsvobodomyslnější veřejnost přijala převrat klidně, ne-li se souhlasem. Je prý to dílo ministra zahraničí, který vůbec nerád vpouštěl zprávy nepříznivé Malé Dohodě.

Biskupové jugoslavští hledí za nových poměrů chrániti zájmů náboženských a zakročením v Bělehradě usilují o to, aby konkordát byl konečně uzavřen.

Podle slov bělehradského prof. Đorđeviče jsou největším neštěstím států a politiky, také jugoslavské, politikové professionální, po česku: z řemesla, kteří v politice mají a vidí svou živnost.

Je to sice pravda, neboť politikové takoví jsou jako jiní živnostníci neb obchodníci nuceni hleděti si svého zaměstnání tak, aby se v něm udrželi, tedy udržovati své chlebodárce, t. j. obecenstvo v přejné náladě, hájiti se proti soutěži atd. —, což všechno za nynějších poměrů poctivými prostředky vždy nejde.

Neštěstím státu jsou již tyto praktiky samy, neboť znemravňují občanstvo, protekcemi vydírají stát, protekcemi kazí jeho službu a pořádek, odpuzují od veřejné činnosti lidi neméně schopné a schopnější, ale slušné.

Jest ovšem otázka, jak to zameziti. Politik-poslanec někdy své soukromé živnosti buď vůbec provozovati nesmí aneb i kdyby směl a chtěl, nemůže, aspoň řádně ne, ať je stavu jakéhokoli. T. ř. placená dovolená veřejných činovníků za tím účelem jest neplecha, jíž by platící obecenstvo nemělo trpěti. Soukromý člověk, na př. lékař, advokát . . . obchodník, rolník, beztrestně svých živností neopouštějí, toť známo.

Co tedy? Těžká zajisté otázka, nad níž si už mnozí marně hlavy lámali.

Krise parlamentismu se diktaturami zřejmě projevuje; a krise demokratismu též. Nemá rozumného smyslu dovolávati se parlamentismu, jaký býti má. Dosud jsme ho nikde neviděli, neníť nic ani po tom prý vzorném, totiž anglickém, a jistě ani budoucnost ho neuvidí. Totéž pak platí o demokratismu, jak se mu obyčejně rozumí.

*

Římská otázka
dosud čeká na konečnou odpověď, která však podle zpráv do veřejnosti proniklých není už daleka. Nedávno zemřelého vyjednavače italské vlády stát. radu Barone vystřídal náčelník právního oddílu v ministerstvu zahraničí Amadeo Giannini, za Kurii vyjednává bratr berlinského nuntia právník Pacelli.

Jde především o exemptní suverenní území nového papežského státu, na němž by měli sídlo kurialní kardináli, papežské kongregace, cizí diplomati atd. Na západ (k Ostii) má sahati 4—5 km od vatikánského pahorku, na jihozápad k Via Aureliana, na severozápad k piniovému hájku, na východ k Via Leone VI. Na tomto území vláda již nedovoluje soukromníkům se zakupovati.

O náhradu peněžní dosud prý není dohody.

Z církevní strany se o věci dosud nic určitého neprohlásilo. Pozoruhodno jest, že při jednání se nepočítá s řešením mezinárodním, an Pius XI prý sám prohlásil, že má býti ujednáno jen se státem a národem italským.

HLÍDKA.

Apoštolská práva králů uherských a privilegium ecclesiae Moraviensis.

Napsal Dr. Fr. Robenek. (Č. d.)

Obnovenou diecesi Methodějovu pannonsko-moravskou považoval papež Jan VIII nesporně za dědičku staré diecese srěmsko-pannonské, která vpádem Avarů na čas pohasla.[1]) Diecése Methodějova dědila tudíž po diecesi srěmské především onu starobylost, která navazovala na prvé doby apoštolské, ať již tím bylo míněno působení samých knížat apoštolských v Illyriku, sv. Petra a zvláště sv. Pavla, nebo Andronika, biskupa srěmského, jednoho ze sedmdesáti žáků sv. Pavla.[2]) Vždyť sám sv. Pavel nazývá Andronika v listě k Římanům kap. XVI. apoštolem.[3]) Prameny cyrilomethodějské váží si neobyčejně této tradice apoštolské a často se jí dovolávají. Tím se také stalo, že mladá diecese moravská těší se velmi brzy zvláštní oblibě u kurie římské. Honosí se jistými výsadami, které shrnujeme pod názvem „privilegium Moraviensis ecclesiae".[4])

[1]) CDB I. č. 13.

[2]) Viz Hlídka 1927, Morava — metropole sv. Methoděje str. 444.

[3]) Salutate Andronicum et Juniam, cognatos et concaptivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerant in Christo.

[4]) O privilegiu moravské diecese zmiňuje se papež Jan VIII v dopisu adresovaném Svatoplukovi z r. 880. CDB I. č. 24. „. . . Quem (Methodium) veluti pastorem proprium ut digno honore et reverencia letaque mente recipiatis, iubemus, quia nostre apostolice auctoritatis precepto eius archiepiscopatus ei privilegium confirmavimus et in perpetuum deo iuvante firmum manere statuimus, sicut

Zajisté to byly také i jiné pohnutky, které přiměly kurii římskou ke zmíněné blahovůli, leč starobylost a důstojnost diecese srěmsko-pannonské přecházela do jisté míry také na novou diecesi moravskou, která z těla jejího vyrostla.

Síla a význam historických tradic působily často na kulturní a politický život pozdějších věků velmi pronikavě. Pohlédněme jen, kolik rukou vztahovalo se nedočkavě za ideou imperia římského, jak východního tak západního. S jakou pietou a houževnatostí uchovávalo a uchovalo si biskupství římské svoje prvenství mezi ostatními církvemi křesťanskými! S jakou úctou lpěla nejstarší biskupství východní na významné hodnosti patriarchátu! Záleží nemálo na síle a zdatnosti vedoucích osobností, kolik si dovedou přisvojiti z velké minulosti a do jaké míry dovedou oživiti, ba snad i vystupňovati pohaslou slávu svých velikých předků.

Tak vidíme, že i nová mohutnící říše uherská, která vyvstává na troskách Velké Moravy asi za sto let po jejím vyvrácení, přiodívá se gloriolou velké její minulosti. Rázem a téměř neuvěřitelně brzy objevuje se na místech metropole Moravské metropole Ostřihomská, království Svatoplukovo nahraženo královstvím sv. Štěpána s privilegiemi Staré Moravy. V době, kdy církevní zřízení Velké Moravy jest rozvráceno, stává se sv. Štěpán opěrným pilířem římsko-křesťanské misie, obrácené stejně proti Byzanci jako proti pohanům. Kurie římská zpevňuje jeho posici výsadami, o něž se opíral dříve moravský král Svatopluk. Práva tato, která po sv. Štěpánu dědili i později králové uherští, zveme apoštolskými právy králů uherských a prvního nositele jejich sv. Štěpána „králem apoštolským".

Vznešeného titulu „apoštolského krále" dostalo se z Říma panovníkům uherským sice teprve za Marie Teresie r. 1758 Klementem XIII [1]) a od r. 1851 předepsán byl rozhodnutím z 26./XII. pro císaře rakouského jakožto krále uherského titul „c. a k. apoštolské Veličenstvo". Leč kořeny svými sahá až do nejstarších dob království svatoštěpánského. Když Klement XIII vzpomíná ve své slavnostní allokuci ze dne 1. října 1758 zásluh Habsburgů, kteří pod znamením kříže proti Turkům bojovali, obrací se k oné šeré

antecessorum nostrorum auctoritate omnium ecclesiarum dei iura et privilegia statuta et firmata consistunt." — Privilegium znal dobře kronikář Kosmas a čerpal z něho své vědomosti o Staré Moravě. Chronica Boemorum 1. lib. cap. XV. . . . maluimus praetermittere quam fastidium legentibus ingerere, quia iam ab aliis scripta legimus: quaedam in privilegio Moraviensis ecclesie. . . ."

[1]) Srovnej Český slovník bohovědný, heslo „apoštolský král".

minulosti, kdy jeho předchůdce, papež Silvestr II ozdobil sv. Štěpána korunou i křížem na znamení apoštolátu,[1]) od kteréžto doby nesou králové uherští titul „apoštolský".

O těchto tak řečených apoštolských právech králů uherských podal důkladnou studii Dr. Václav Chaloupecký pod názvem: Slovenské dioecese a tak řečená apoštolská práva. Zvláštní otisk „Bratislavy". 1928. Autor dochází k názoru, že doktrina o apoštolských právech králů uherských vyvstala z různých důvodů politických teprve ve XII. století, nikoliv za krále Štěpána, a že se opírá po výtce o dokumenty nepravé neb padělané (Hartvík, Werböczy, Silvestrovská bulla,[2]) po případě o názory, jež historicky jsou bez podstaty (legace, patriarchát, apoštolský kříž.[3])

Prof. Chaloupecký sleduje dějinný vývoj výsostných práv apoštolských v různých dobách a nestejné jejich uplatňování králi uherskými, tak jak to odpovídalo vzestupu neb úpadku jejich královské moci a rozmachu neb ústupu kurie římské. Jako na vážkách odměřuje jimi poměr moci duchovní i světské, jak se odehrával v průběhu staletí.

Než o toto velmi zajímavé pozorování nám tak neběží. Jedná se hlavně o to, zda sv. Štěpán práva ta měl a je skutečně vykonával. A tu dochází autor k zajímavému výsledku. Podle současných zpráv i pozdějších údajů jest mimo všechny pochybnosti, že právo legace již sv. Štěpánovi uděleno bylo a že v něm obsažená pravomoc ve věcech církevních sv. králem vykonávána byla![4])

O uplatňování výsostných práv královských sv. Štěpánem v oboru církevním svědčí nejen nejstarší kroniky, ale listiny naprosto autentické.

[1]) „. . . ille (Silvester) enim Hungarorum ducem Stephanum . . . et regem appellavit et concessit, ut ante illum, omnesque, qui in regno ei successerint, sanctissimae crucis signum, apostolatus insigne praeferretur, cum prodierit in publicum," a zajímavě pokračuje dále: „. . . ex illo tempore Hungarorum reges apostolici quandoque sunt appellati, privilegio, an consuetudine, incompertum . . ." Bullarium Rom. tom. IV., p. 1. str. 31—32. Oceniv pak papež zásluhy Marie Teresie dodává: „. . . appellationem confirmavimus . . . eosque apostolici nomine appellandos decrevimus." Podobné uznání opakováno zvláštní bullou z téhož roku. l. c. str. 51 násl.

[2]) O věrohodnost uvedených dokumentů vede se mezi historiky tuhý boj. V opaku proti prof. Chaloupeckému interpretuji je v tom smyslu, jak jsou psány, a uvádím je, pokud možno, v soulad s běžnými událostmi.

[3]) l. c. str. 68.

[4]) l. c. str. 40.

Tak dí o sv. Štěpánu Vita minor: „Quibus (fidelibus) secundum vitae meritum episcopos et sacerdotes praefecit, ut auctoritate apostolicae traditionis erudirentur.“[1]) Šířeji a určitěji pak Vita major: „Cum his Dei servus princeps christianissimus aliquando communiter cum omnibus, aliquando singillatim cum unoquoque eorum colloquium habens, provincias in decem partitus est episcopatus, Strigoniensem ecclesiam metropolim et magistram per consensum et subscriptionem Romanae sedis apostolici ceterarum fore constituens.“[2]) Některé texty pak dodávají, kterak učinil Astrika biskupem Kaločským. Hartvíkova legenda vypráví v V. kapitole o tom, jak sv. Štěpán vyslal r. 1001 do Říma arcibiskupa Astrika, aby papež požehnal nově vznikajícímu křesťanství v Uhrách, a aby autoritou svojí potvrdil počátky církevní organisace, kterou sv. Štěpán navrhl.[3])

Disposiční právo krále Štěpána upraveno bylo tedy ve vzájemné dohodě s kurií římskou. Dle kroniky uhersko-polské zdálo by se, že právo to vyplývalo do jisté míry současně z titulu královského. „Post acceptum regalis excellentiae signum beatissimus vir Dei Stephanus, Ungarorum rex, episcopales ecclesias amplians, regaliter disposuit, crucibusque et vasis aliisque supellectilibus ad ministerium Dei pertinentibus, secundum quod unicuique opus erat, sufficienter decoravit.“[4]) Leč dalších dokladů o tom nemáme.

Uhry spadaly tehdy pod sféru vlivu imperia římsko-německého, takže výkon moci Štěpánovy v jeho zemi dál se zároveň s jistým dorozuměním s císařskou mocí římsko-německou. Tak aspoň píše kronikář Thietmar: „...imperatoris (Otty III) ...gratia et hortatu... in regno suimet episcopales cathedras faciens coronam et benedictionem accepit.“ Thietmari Chron. lib. IV., cap. 59.[5])

[1]) MGSS XI. 227.

[2]) MGSS XI. 232.

[3]) „Quarto post patris obitum anno ... Astricum presulem ... ad limina sanctorum apostolorum misit, ut a successore sancti Petri principis apostolorum postularet, quo novelle christianitati, exorte in partibus Pannonie, largam benedictionem porrigeret, strigoniensem ecclesiam in metropolim sue subscriptionis auctoritate sanciret et reliquos episcopatus sua benedictione muniret.“

[4]) Bielowski, Mon. Pol. Hist. I. 504.

[5]) Chaloupecký snaží se dokázati, že sv. Štěpán přijal korunu královskou a kopí Sv. Mauricia z rukou Otty III a s tím že vzal na sebe a svoji zem i lenní závazky vůči říši. — l. c. str. 28 a j.

Z legendy o sv. Gerhardu dovídáme se, že král jej vyhlédl za biskupa diecese čanadské: „Non permittatis eum abire, expectet adhuc modicum, donec iuuante domino debellabo Achtum inimicum meum et dabo illi ciuitatem Morisenam, ut in ipsa episcopus ordinetur.“[1]) Když bylo knížectví Achtumova dobyto, zřídil z něho král Štěpán biskupství a učinil tam Gerharda biskupem. Gerhardovo biskupství čanadské bylo jedním z oněch biskupství, v něž zemi svoji král Štěpán rozdělil: „Nunc enim voluntatis mee fuit, ut duodecim episcopatus, quos in regno meo statuere decreveram, episcopis implerem...[2])

Zakládací listiny biskupství vesprimského[3]) a pětikostelského[4]) také vskutku svědčí, že král je zakládal, stanovil jejich hranice a zbožím a privilegiemi je nadal.

Ve Stoličním Bělehradě založil nádherný chrám Panny Marie, bohatě ho nadal „et officia clericorum illic Domino famulantium instituit.“[5]) Podobně založil a hojně obdařil i basiliku sv. Vojtěcha v Ostřihomě.

Král stál při kolébce nejstaršího kláštera v Uhrách na Pannonské Hoře[6]) i pozdějšího v Pees-varadu.[7]) I když zakládací listiny obou klášterů nejsou úplně bez námitek,[8]) tolik přece chtějí říci, že sv. Štěpán uplatňoval své právo při jejich zřízení, a to nejen po stránce hmotné, ale také čistě církevní. Týmž duchem nesou se i zakládací listiny kláštera „Zalavar“, „Bakonybeel“ i kostela Nitranského. Navazují vesměs na působení sv. Štěpána, ale zařazovány bývají mezi padělky XIII. a XIV. věku.[9])

Nemůže býti tedy sporu o to, zda sv. Štěpán výsostná práva v oboru církevní organisace uplatňoval čili nic. Kurie římská

[1]) Endlicher, Mon. Arpadiana str. 213.

[2]) Srovnej Vita Minor cap. 4. „Quibus (diecesím) secundum vitae meritum episcopos et sacerdotes praefecit, ut auctoritate apostolicae traditionis erudirentur.“

[3]) Srovnej Chaloupecký l. c. 23. „nos... s. Michaelis Vesprimiensis subiicimus ecclesie...“ Srovnej Vita Maior kap. 10.

[4]) ibidem... „privilegiis terminisque ordinavimus...“

[5]) Vita Minor kap. 4.

[6]) Domněle v r. 1002.

[7]) Domněle v r. 1015.

[8]) Bývají považovány za padělky z 12. stol. Mnozí domnívají se, že byly v této době aspoň korrigovány neb doplněny. Pro kostel nitranský srovnej listinu Geizy II. z r. 1158 „...quia etiam sic ordinaverant sancti reges...“ (Štěpán a Ladislav). Fejér CDH II., 152.

[9]) Viz Chaloupecký l. c. str. 48 pozn. 165.

přispěla mu ochotně na pomoc a svěřila mu dohled nad křesťanstvím v Pannonii. Jednalo se Římu o to, získati zemi, která byla liturgií slovanskou a řeckou zcizena a z části znovu pohanství propadla. Obtíž byla tím větší, ježto příchodem Maďarů byl vliv Byzance nemálo posílen, neboť křesťanství, které Maďaři přijímali, bylo ritu východního. Tak ještě kníže Achtum křtěn jest v Budíně způsobem řeckým.[1])

Kníže Štěpán zajisté byl dobře zpraven o celkové situaci, když posílal do Říma k diplomatickému jednání biskupa ostřihomského Astrika. Přicházelo mu jistě vhod, když viděl, že kurie římská jest ochotna vydatně podporovati jeho snahu. Žádá proto utvrzení své mocí vladařské také zevnějším odznakem, korunou královskou.[2]) A Řím vyhovuje ochotně, neboť zájmy obou se doplňují a podporují: „Quibus auditis valde gavisus romanae sedis pontifex, coronam, prout fuerat postulata, benigne crucem insuper ferendam, regi, velut in signum apostolatus misit, benedictionis ergo apostolicae literas, quae cum corona et cruce simul privilegiatae erant, excommunicationis modo roboravit.“ Tak se stalo, že knížeti Štěpánovi z Říma „Ungarorum nuntius diadema regni coronamque auro et lapidibus pretiosis fabricatam, crucemque pro sceptro ante ferendam in modum apostolatus pariterque cum confirmatione privilegiorum obtulit.“[3])

V tom smyslu píše též Hartvík: „. . . Quibus auditis valde gavisus Romanus pontifex, cuncta prout fuerant postulata, benigne concessit; crucemque insuper anteferendam regi velut in signum apostolatus misit.“ MGSS XI. 234.

Z dalšího textu pak vyplývá, že legace králova obsahovala nejen pravomoc týkající se temporalií, ale do jisté míry i jurisdikci duchovní: „Ego, inquiens, sum apostolicus, ille vero merito Christi apostolus, per quem tantum sibi populum Christus convertit. Quapropter dispositioni eiusdem, prout divina ipsum gratia instruit, ecclesias Dei simul cum populis **utroque iure** (!) ordinandas reliquimus.“ (Ibidem.) Král dostává moc, aby řídil i biskupství i národy jak

[1]) Vita S. Gerardi str. 214.

[2]) „. . . regio etiam dignaretur ipsum diademate roborare, ut eo fultus honore coepta per Dei gratiam posset solidius stabilire.“ Hartvík MGSS XI. 233.

[3]) Kronika uhersko-polská kap. 6.

dle práva světského tak i dle práva církevního. Vykonává tedy větší práva než dovoluje obyčejně právo patronátní.

Po obdržení královské koruny a insignií moci legační (kříže) — dle předcházejících textů bylo obé z Říma posláno současně — používá král této duchovní jurisdikce a s předními biskupy a knížaty svými uplatňuje tato práva „circa sacra" a vydává jisté statuty: „Post acceptum autem imperialis excellentiae signum qualis vitae vir et discretionis fuerit, cum episcopis et primatibus Hungariae statutum a se decretum manifestum facit; in quo scilicet unius cuiusque culpae contrarium dictavit antidotum, et ut pacis, per quam Christus mundum coadunavit, se fore probaret filium, quod nullus alium hostiliter invaderet, nemo inimicum sine iudicii examinatione laederet, viduas et orphanos nullus opprimeret, subscriptione foederis non pereuntis posteris suis reliquit stabilitum." Vita Major cap. 9.

Král bdí nad tím, aby zákon Páně byl ode všech plněn, aby mír a pokoj byl zachováván, aby spravedlivosti byto učiněno zadost! Sám dohlédá i na duchovenstvo, aby žilo ctnostně a příkladně: „Monachorum vitam et conversationem nunc per alios nunc per semet ipsum explorando diligenter examinabat, torpentes arguens, vigiles sub dilectione constituens; canonicorum ministerium episcoporum providentiae sub testimonio Christi et ecclesiae commendabat, secundum apostolum omnia omnibus factus, ut omnes lucrifaceret." Vita Maior kap. 10.

Zavádí do země klášterníky latinské na místo mnichů řeckoslovanských, jejichž počet se stále menšil.[1])

Dle „Vita Maior" kap. 6. vzbudila tato latinská christianisace v zemi proti králi nebezpečný odboj, který byl zlomen „protegente gloriosissimae crucis signaculo, patrocinantibus Dei genitricis ac perpetuae virginis Mariae meritis, sub vexillo Deo dilecti pontificis Martini sanctique martyris Georii." Vůdcové povstání byli pobiti, ostatni podrobeni, poddali se nařízením královým „ . . . et baptismatis unda lotos, unum Deum colere, monita salutis per fideles sacerdotes eis distribuendo, compulit." (O. F.)

[1]) Viz Hlídku 1928 str. 10 pozn. 6.

Z moravského školství koncem 18. století.

Jan Tenora. (O.)

Brzy potom, co se vrchní Bezděk do Hvězdlic vrátil, podával 31. října 1791 krajskému úřadu výkaz dětí školou povinných a napsal v něm, že neschopný učitel zaslouží pensi, ale přece dodal, že pro slušný život zasluhuje patřičné chvály. Avšak o něco později 7. února 1792 učinil vrchní u krajského úřadu přímé podání proti učitelovi, v němž si všecko uprávoval pro svůj účel, ale přece měl ohled na oběť, která z jeho návodu měla býti obětována. Udával, málo správně, že učitel je starý — je již přes 30 let učitelem —, a že hlavně pro neznalost německého jazyka není schopen, aby podle nynějšího způsobu vyučoval. Bylo by si tedy přáti, aby byl propuštěn, neboť zůstane-li učitelem, nevyhoví se účelu císařem zamýšlenému, děti nedosáhnou žádoucího předepsaného vyučování a rodičové budou platiti školní plat docela bez užitku.

Učitelé triviálních škol neměli nároků na pensi, nýbrž sestárnuvše dostávali jen placeného pomocníka, a měli-li syna učitelem, mohli v jeho prospěch odstoupiti. Byla tedy otázka, z čeho by byl potom učitel Fuks živ. Proto vrchní navrhoval, aby byl mu dán malý příspěvek na živobytí, aby se svou ženou a dětmi žebrati nemusil a státu na obtíž nepadl, což by ho starce nanejvýš zarmoutilo a snad usmrtilo. Při tom hned poukazoval, že mohl by se mu takový příspěvek dáti z náboženské matice nebo z kontribučenského fondu hvězdlického, jenž narostl na 982 měřic žita, 303 měřice ječmene a 2061 měřic ovsa, tak že poddaní tohoto fondu již zúplna potřebovati nebudou. Krajský úřad aby se tedy chopil milosrdného prostředku a tak to zařídil, aby učitelovi při jeho propuštění bylo dáváno z kontribučního fondu ročně až do smrti 12 měřic žita a 4 měřice ječmene; tato maličkost že zjedná propuštěnému učiteli chleba a ochrání ho před žebrotou, a na druhé straně nezpůsobí kontribučenskému fondu žádné větší ujmy, ježto tam již letos (1792) přirostlo jen na povinných achtelách 122 měřic žita, 38 měřic ječmene a 257 měřic ovsa, — tím by se konečně poddaným žádného břemene neuložilo. K tomu vrchní dodával, aby na místo propuštěného učitele byla přijata vhodná osoba; měl tu na mysli tehdejšího školního pomocníka v Nových Hvězdlicích, o němž se

krajský úřad vyjádřil, že k největší spokojenosti rodičů tam vyučuje.[1])

Na tento podnět vrchního Bezděka odepsal krajský úřad vrchnostenskému úřadu 8. března 1792. O příspěvku z kontribučenského fondu se ani nezmiňoval, chtěje otázku učitelskou řešiti jinak: starý učitel by již nevyučoval, a učitelem by se stal tamní oblíbený školní pomocník čili preceptor, ale obce aby se uvolily novému učiteli přispívati nějakým přídavkem v naturaliích až do smrti starého učitele. K tomu měl vrchnostenský úřad spolupůsobiti a měl poslati přesný výpočet, kolik by obnášel plat starého učitele, kdyby se mu ponechal jen příjem od kostela a roční dávky od obcí; novému učiteli by se přenechal celý školní plat a dal by se mu přídavek v naturáliích, k němuž by se teď obce uvolily.

Vrchnímu se tento způsob, vyjednávati s obcemi, nepodobal; dobře věděl, jak těžko se s obcemi jedná o nějaký příspěvek. A kromě toho byl tehdy s obcí novohvězdlickou u veliké nevůli: spor o sirotčí úřad, o příkopy a strže u polí, o pastviny a jiné ještě věci mezi vrchním a obcí velice se přiostřil. Vrchní bezohledně dělal v obecních účtech „vejstavky", a obec si zase stěžovala, že již dávno není jim možno pod takovým jařmem vydržeti; vrchní že chce kontribučenské obilí a obecní příjmy míti ve své moci, robotu přes čas za nadávek a bití předržuje, obec očerňuje u krajského úřadu, jako by byli rebelanti proti vrchnosti atd.

Za takového napětí mezi vrchním a obcí nebylo věru pomyšlení, aby obec něco učinila, k čemu by ji vrchní měl. Ale příkaz krajského úřadu vrchní vyplnil. Na 12. duben 1792 zavoláni byli vyslaní z obou obcí na vrchnostenskou kancelář, aby se vyslovili o dobrovolném příspěvku na učitele, který se od nich krajským úřadem požadoval. Dostavili se z Nových Hvězdlic pudmistr Řehoř Opluštil, přísežný Ignác Vojtěch, rychtář František Dížka a starší Jakub Duda, ze Starých Hvězdlic pudmistr Bartoň Povolný a z obce: Tomáš Holub, Matěj Handlíř, Martin Handlíř a Tadeáš Sádlík; vrchní jim všecko předložil a otázal se, zdali by nechtěli nynějšího pomocníka za učitele, a starému učiteli, jenž by dále zastával kostelní službu, zdali by nenechali až do jeho smrti nynější plat a nedávali novému učiteli, jenž by bez tohoto přídavku z ostatních příjmů nemohl byti živ, nějaký skrovný deputát v obilí každého

[1]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv XVII. 27, kde obsaženy jsou doklady i pro ostatní vypravování.

roku. Jednáno bylo nadarmo; vyslaní z obcí odmítli úplně; vyjádřili se, že sice uznávají, že je ten návrh dobře míněn, ale že u hospodářství v dosavadních špatných letech a ve válečných časech mají velmi slabý výnos a že nijak nemohou příspěvku v obilí dávati.

Po tomto nezdařeném jednání s obcemi vrchní Bezděk podávaje 31. května výkaz o dochůzce dětí do školy znovu projevil svůj úsudek o dosavadním učiteli, že vrchnostenský úřad, jenž na něho dohlíží, nemůže mu žádné zvláštní chvály uděliti, a že by tedy učitel měl jíti na pensi. Teprve potom až 2. června 1792 posílal krajskému úřadu protokol s vyslanými z obcí a spolu přikládal výkaz ročního platu učitelova, jenž by činil, kdyby se starému učiteli všecko až na školní plat ponechalo, 113 zl. 14 kr. 3 p. Při této příležitosti připomínal vrchní znovu svůj návrh, aby se použilo skrovného příspěvku na učitele z kontribučenského fondu, ponechávaje to ovšem rozhodnutí krajského úřadu.

Ale krajský úřad nebral zřetele na takové upozorňování vrchnostenského úřadu a zařídil všecko jinak. Napřed vyšetřoval, pokud je starý učitel Ondřej Fuks dostatečným, aby ještě dále vyučoval, a tu dospěl k přesvědčení, čehož dokladem a důkazem byla krajskému úřadu také zpráva učitelova z 2. června a školní výkaz z 19. června, že jest u učitele prokázána nedostatečnost potřebných vědomostí školních — tak zabalena byla od krajskéko úřadu hlavní příčina, pro kterou vrchní usiloval o propuštění učitele, neznalost jazyka německého. A podle toho vyšetření rozhodl krajský úřad 22. června 1792, aby od 1. září učitel Fuks úplně přenechal vyučování svému zkoušenému a mravnému pomocníku, a aby jemu za to dával celý školní plat, počítaný nejméně na 65 zl. 20 kr., potom třetinu ostatních peněz a dávek v naturáliích, — dohromady že to bude 104 zl. 56 kr.; starému učiteli, jenž bude docela prost vyučování, že zbude nejméně 79 zl. 14 kr. Krajský úřad, jenž, jak viděti, dospěl k jinému výpočtu než vrchní, dodával k tomu, že starý učitel nemůže si na toto opatření stěžovati, protože podle směrných pravidel i v případě, kdyby služba starého neschopného učitele obnášela jen 130 zl., a kdyby vhodný pomocník pod 100 zl. ho zastupovati nechtěl, má pomocníkovi těchto 100 zl. dávati a sám se s ostatními 30 zl. spokojiti. Vrchnostenský úřad měl toto rozhodnutí krajského úřadu starému učiteli oznámiti a do měsíce jménem patrona vhodného pomocníka navrhnouti.

Stalo se, jak úřad krajský určil. Učitel Fuks zůstal sice podle jména učitelem, ale neučil, a ve vyučování zastoupil ho pomocník s platem 104 zl. 56 kr. Ale tento nový poměr nedělal ve škole dobroty. Starý učitel nemohl se s novým pořádkem spřáteliti a s novým svým zástupcem se nemohl snésti; považoval ho za nepřítele, který mu uloupil větší část výživy. Pomocník, zástupce učitelův, to snášel a nestěžoval si, a ani na vrchnostenském úřadě nic o tom neohlašoval; když však míra byla vrchovatá, vzdal se svého místa. Následek toho byl, že zas učitel Fuks sám se ujal vyučování.

Vrchnímu Bezděkovi nebylo to milo, protože za učitele německého jazyka neznalého nemohlo se dosáhnouti pokroku ve škole, jak si jej vrchní představoval. Proto namlouval vrchnosti, aby dala učiteli Fuksovi výpověď ze školní služby.

Učitel ovšem o tomto nebezpečenství věděl a poznával, k jakým koncům se u něho schyluje a co jest mu pro nemilost u vrchního očekávati. Chtěl si tedy zabezpečiti aspoň bývání. Hned jak mu byla dána r. 1792 bezděčná prázdeň, odkoupil si od vrchnosti kousek místa a pracně si tam vystavěl chaloupku. Ale také z chaloupek robotovalo se vrchnosti 13 dní do roka a platilo se činže 1 zl. 30 kr. Proto učitel Fuks podal písemnou prosbu k vrchnosti, aby mu jak robota tak i činže byla odpuštěna, načež starobrněnský praelát Dismas Lux († 21. listopadu 1793) vyplnil jeho prosbu.

Na škole udržel se učitel Fuks až do r. 1796; — to znamená také, že nezdařila se snaha vrchního Bezděka, aby se ve škole v Nových Hvězdlicích učilo také německy a připravovala se půda k poněmčování. Je tu doklad, že poměry se měnily, že úsilí germanisační na venkově neprospívalo, i když se těšilo z podpory vrchnostenských úředníků. Vlny germanisace za válek s revolucí francouzskou a za čilejšího uvědomování národního u nás opadaly a byla překonána nejnebezpečnější doba, která ještě po smrti císaře Josefa II setrvačně působila, a naproti tomu jazyk český přece se zachycoval i více pěstoval a ze svých útulků na venkově vypuditi již se nenechal. Ani v Nových Hvězdlicích nebylo rozséváno símě německého jazyka ve škole; ten, jenž to chtěl, vrchní Bezděk, opouštěl na jaře 1796 Nové Hvězdlice v té příčině s nepořízenou.

Jen jedno snažení s tím spojené bylo opravdu uskutečněno: učiteli Fuksovi byla dána 3. června 1796 výpověď ze školy, ale vrchnost při tom slíbila mu plat z milosti. Výpověď byla odůvod-

ňována jeho stářím a slabostí, — není tedy již řeči o dřívějším hlavním důvodě, o neznalosti německého jazyka, ačkoli nástupcem vrchního Bezděka byl Němec, ne však výbojný, František Eymuth. Teď hlavní důraz byl položen na nedostatečnost učitelovu v psaní: krajskému úřadu byl předložen rukopis učitele Fuksa a připojeno, že stáří a neznalosti učitele vždy více přibývá, takže rodičové opravdu nadarmo školní plat platí. Nový vrchní oznamoval to 20. srpna 1796 krajskému úřadu a dodával, jelikož vrchnosti záleží na dobru poddaných, že se odhodlala jako patron starému učiteli poskytovati pensi 50 zl. dílem v penězích, dílem v naturáliích a kromě toho že mu odpustí činži a robotu z jeho domku.

Nebylo pochyby, že krajský úřad vrchnosti vyhoví. Také učitel Ondřej Fuks musil se vpraviti do nezbytnosti, že bude mu opustiti školu. Jen prosil ještě vrchnost o kousek země za zahrádkou, který vrchnosti již 26 let k žádnému užitku nebyl, aby mu byl darován, a aby navždycky byl osvobozen od činže panské a roboty ze své chaloupky. Nový opat Vincenc Poltzer vyřídil 1. srpna 1796 jeho prosbu ujištěním, že se bude při vyměření jeho platu na to pamatovati, aby se mu mohla uděliti také ta milost, ale aby školu novému učiteli řádně odevzdal.

Za nového učitele přijala vrchnost dosavadního pomocníka v Bučovicích Jiřího Novotného, jenž vysvědčeními prokázal svou schopnost a o němž bylo známo, že je dovedný a mravný muž; jemu podle návrhu vrchnosti měl náležeti celý učitelský plat. Ale krajský úřad v Uh. Hradišti výnosem z 20. srpna 1796 nechal ve škole v Nových Hvězdlicích všecko tak, jak byl již r. 1792 krajský úřad v Brně opatřil: potvrdil ke schválení navrženého Jiřího Novotného jen jako zástupce učitele Fuksa a opakoval, že se starý učitel musí spokojiti s 79 zl. 14 kr., a že jeho zástupce, když se mu k 104 zl. 56 kr. přidá ještě od vrchnosti slíbených 50 zl., bude rovněž spokojen.

Než nezůstalo tak. Učitel Fuks musil úplně uhnouti ze školy, a nový učitel měl býti docela samostatným. Dne 13. září 1796 byl celý plat učitelský, jak byl ve fassi z r. 1792,[1]) poukázán novému

[1]) Bylo to: peněz 15 zl., za pašije 1 zl. 10 kr., festivale a fundace 1 zl. 33 kr., štóly 7 zl.; v naturáliích pšenice $4^4/_8$ měř. (9 zl.), žita $22^4/_8$ m. (33 zl. 45 kr.), desátku snopného, z něhož se vymlátí 4 m. pšenice (8 zl.), ovsa 7 m. (3 zl. 30), 16 másů másla (16 zl.), dříví 4 sáhy (6 zl.), otýpek 30 (30 kr.), — od vrchnosti pšenice 1 m. 5½ a. (3 zl. 22 kr. 2 p.), žita 1 měř. 5½ a. (2 zl. 31 kr. 2 p.), ječ-

učiteli Novotnému, a bývalému učiteli Ondřeji Fuksovi upravena pense takto: hotových peněz 12 zl., naturálií: pšenice 1 měřice 5½ achtela (po 2 zl. = 3 zl. 22 kr. 2 p.), žita 1 měřice 5½ a. (po 1 zl. 30 kr. = 2 zl. 31 kr. 3 p.), vařiva 7½ a. (po 2 zl. = 1 zl. 52 kr. 2 p.), piva 2 vědra (4 zl.), dříví 4 sáhy (8 zl.); také byla mu odpuštěna činže 1 zl. 30 kr. z jeho domku a robota odtud 2 zl. 10 kr., a ponechány mu k užívání dva panské kousky pole zvané „Zahrádky" a zmola za jeho zahrádkou, z čehož mohl býti užitek 8 zl.

Učitel Jiří Novotný nastoupil 1. října 1796. Působil velmi dobře; r. 1799 opat Vincenc Poltzer vyslovil mu úplnou spokojenost, ježto se sám přesvědčil o zvláštní píli učitelově, jenž mládež nejen v obyčejných školních předmětech, nýbrž i v hudbě výborně vyučuje, a zvýšil mu deputát panský pro jeho osobu, takže pak dostával ročně od vrchnosti 3 vědra piva, 4 měřice pšenice, 6 měřic žita, 2 měřice ječmene, 2 měřice hrachu nebo čočky, 2 měř. prosa a 4 sáhy dříví; také bylo mu poukázáno za stodolou u sklepa asi půl míry na zahrádku.[1]) Rovněž r. 1799 farář Anselm Lihn chválil obzvláštní pilnost a vzorné chování učitele Novotného; za něho se opakovací hodiny konaly. Škola za něho stala se školou výbornou, třebas německy nevyučoval; snahy germanisační byly odbyty, němčina se do školy ve Hvězdlicích nedostala.

Bývalý učitel Ondřej Fuks zemřel ve svém domku č. 91 dne 24. dubna 1811.

---

mene 5 a. (35 kr.), vařiva 7½ a. (1 zl. 52 kr. 2 p.), piva 2 vědra; školního platu 61 zl. 20 kr., chleba 28 pecnů (5 zl. 36 kr.), dříví od vrchnosti 2 sáhy (4 zl.) — celkem 184 zl. 10 kr. 3 p.

[1]) Novohvězdlický vrchnostenský archiv, XI. 160.

Posudky.

MUDr. R. W. Hynek, Živý obraz Ukřižovaného. Knihy Života, Praha 1928. S. 143, 12·50 K.

Knížka je pátým přepracovaným vydáním spisku, jenž měl dříve název „Stigmatisovaná z Konnersreuthu". Už ta okolnost, že knížka vyšla v krátké době v pěti vydáních, je dokladem, z jakého zájmu se těší i u nás překvapující zjevy konnersreuthské.

Autor důkladně zná a také často cituje literaturu, která vznikla o Terezii Neumannové. Sám také byl čtyřikráte Konnersreuth navštívil. Je svým povoláním lékařem chirurgem, který, jak sám doznává, po 21 letech odpadu vrátil se do církve katolické. Jeho úsudek jako lékaře je tím zajímavějším, protože právě lékařská věda pokouší se úkazy konnersreuthské vysvětlovat jako abnormální projevy hysterie, suggesce a pod. Autor má na zřeteli širší kruhy čtenářstva a proto nedrží se přísné formy vědecké, ale podává své úvahy essaisticky a připojuje k nim, zvláště ke konci, mysticko-náboženská pojednání.

Konnersreuthské události jsou čtenářům Hlídky známy. U Terezie N. nejedná se ani o podvod ani o sebeklam, nýbrž o zjištěná fakta. Pozorováním a vyšetřováním zjevů oněch je pověřena zvláštní biskupská komise; čtyři ošetřovatelky z řádu Františkánek neopouštějí jí ve dne ani v noci. I nevěrci, na př. Ewald, profesor psychiatrie v Erlangách, skutečnost těch úkazů uznávají a připouštějí. Tak mnohé věci v životech svatých a světic, které jsme byli náchylni pokládat za pouhé legendy, jeví se teď ve zcela jiném světle, protože u Terezie N. jsou nyní vědecky zkoumány a zjištěny. Z historie oněch světců na př. sv. Kateřiny Sienské, sv. Lidviny Schiedamské a jiných stigmatisovaných vidíme, že se tu nejedná o úkazy ojedinělé, nýbrž o zjevy už častěji se vyskytnuvší v životě starších a novějších svatých.

Jak ale vysvětlit ony zjevy, které stojí v úplném rozporu se zákony fysiologickými, jako je onen naprostý půst? Prof. Ewald a s ním přečetní jiní lékaři vidí v tom projevy hysterie, autosuggesce a pod. Než Terezie N. nemá žádné z obvyklých charakteristických známek hysterických žen: mimo extase vede prostý a jednoduchý život domácí, oddává se horlivě modlitbě, vyniká pokorou, poslušností a nezištností, neboť ani ona, ani její rodina nepřijímají od návštěvníků žádných darů a všeliké výhodné nabídky k obohacení odmítli, jako když chtěly americké společnosti Tereziinu extasi filmovat. Dr. Hynek, který Terezii častěji viděl, dosvědčuje, že působí dojmem osoby nervově i duševně úplně zdravé. A pak, dá se ono udržování tělesných sil bez přijímání potravy hysterií vysvětlit?

Dr. Hynek vidí v řečených úkazech charismata, tedy mimořádné nadpřirozené milosti, kterých se Terezii N. dostalo od Boha a které

souvisejí s jejím mystickým životem. Ovšem hned na počátku dr. Hynek prohlašuje, že vše, co v knize podává, je jeho soukromým úsudkem, kterým nikterak nechce předbíhat definitivnímu církevnímu prohlášení o těchto věcech.

V jedné věci však nemá dr. Hynek pravdu, když totiž zjevení a vise Terezie N. připisuje nadpřirozenému zjevení. Způsob, jakým líčí Terezie N. na př. bičování Páně, její tvrzení, že kříž Kristův se skládal ze tří částí a měl podobu řeckého Psi, návštěva Maří Magdalské v Jižní Francii: to jsou věci odporující zřejmě historii a archeologii a tudíž omyly, vylučující nadpřirozený a božský původ. Jako o Kateřině Emmerichové, tak platí i o Terezii Neumannové, že jsou to pouhá rozjímání osoby nadané neobyčejnou básnickou a plastickou obrazivostí.

Ať už církevní posouzení extasí a visí Terezie Neumannové dopadne jakkoliv, na paměti třeba stále míti a věřícím třeba stále připomínati, že pravá svatost, k níž je každý křesťan povinen spěti, nezáleží v takových mimořádných věcech, nýbrž ve vniterním životě milosti a v konání ctností. *T. H.*

Dr. František Běhounek, Trosečníci na kře ledové. (Vzducholodí na severní točnu). Nakl. „Mars" Praha 1928. S. 289, 84 K.

Kniha v nejlepším smyslu sensační, jak obsahem vůbec, tak zvláště pro nás, an tu svoje prožitky na výpravě k severní točně vypravuje náš, český učenec.

Jde o lonskou výpravu italské vzducholodě „Italia" pod gen. Nobile, která způsobila tolik povyku ve světě a nešťastným koncem vynesla jak schlubné Italii mnoho výsměchu, tak zvláště vůdci výpravy mnoho hany. Náš p. spis. vzdává však i vzducholodi (až na příliš těsné prostory pro osoby) i jejímu vůdci všechnu chválu. Jak k její pohromě došlo, nemohlo se zjistiti, neboť po pádu na ledovou pláň zůstala část (velitelská kabina a j.) roztříštěna na místě, kdežto obal s několika muži posádky uletěl a dosud stopa po nich nenalezena; z toho, že vzducholoď najednou se stala těžší (nežli vzduch) a klesla, možno se domýšleti, že jí unikal vodík, a to buď nějakou poruchou obalu nebo nedovíráním ojíněných záklopek. Neštěstí takové se ovšem může přihoditi každé vzducholodi toho druhu.

P. spis. byl mezi těmi, kteří spadli s částí vzducholodě a přes 7 neděl ztrávili na ledových krách v největším strádání všeho druhu, až je vysvobodil ruský ledoborec Krasin; tři se byli v zoufalství odhodlali vydati se přes ledy pěšky k záchrannému místu, jednoho však nechali za živa ležeti ve sněhu, dva zbylé pak zachránil také Krasin. Před pohromou spuštěna do ledu italská vlajka a kříž papežem požehnaný. Rektor papežské university Gianfranceschi nebyl ve vzducholodi, nýbrž na pomocné lodi „Città di Milano" (jako duchovní správce i vědecký pracovník), která kotvila v „Králově Zátoce" na kraji ledových spoust.

P. spis. líčí prostě, co letci cestou a zvláště po pohromě zakusili, ale prosté líčení to je tím dojímavější. Osobní hrdinství, soucit a obětavost účastníků je čtenáři opravdovým kázaním. Ke konci útrap, krátce před příjezdem Krasina byla nad místem pohromy a i na něm švedská letadla, avšak odvezla jen gen. Nobile (se zlomenou nohou), pro druhé se nevrátila; tato podrobnost ruší pěkný jinak obrázek o mezinárodní úslužnosti.

Vědecký výtěžek výpravy není arci toliký, jak bez pohromy mohl býti, ale docela bez užitku výprava ani vědecky nebyla. Především zjištěno, že četné údaje zeměpisné z těch končin třeba opraviti. Ty a jiné vědecké poznatky na výpravě nabyté hodlá p. spis. uveřejniti jinde; zde mu šlo jen o celkový popis nešťastné výpravy. Kniha, jejíž četba jest opravdovým požitkem, ozdobena několika snímky osob i věcí. Škoda, že v ní ostalo tolik mluvnických a tiskových chyb.

Josef Pekař, Smysl českých dějin. O nový názor na české dějiny. Nákl. vlastním, Praha 1929. S. 62, 10 K.

Prvou otázku probíral p. spis. v řadě přednášek Masarykova osvětového svazu, po Z. Nejedlém a jiných. Je to otázka, o níž psal už před lety proti módním heslům, ale i proti nazírání na př. Palackého. Má nám jistě co cenného pověděti, proto rádi jeho vývody sledujeme. Že ani on „smyslu českých dějin" nevystihuje, nesmí nás odrážeti: mnohoznačného smyslu toho vůbec vystihnouti nelze, a jen sháňka po formulkách nebo programech — říká se, že po synthesi —, přivedla otázku tu a k ní podle politické potřeby všelijaké odpovědi právě jen u nás do oběhu. Náš p. spis. různé odpovědi kriticky probírá a uzavírá, že myšlenka národní je smyslem našich dějin, ano jejich podmínkou, jejich důvodem, jejich krví, bijícím živým srdcem jejich (20). Co však je to českým dějinám zvláštního, ta národní myšlenka?

Druhá stať (23—61) obírá se danou otázkou (nový názor na české dějiny) hlavně se zřetelem na dobu husitskou, a to se zřetelem na prof. Jana Slavíka a jeho výroky o (neukončeném dosud) spise prof. Pekaře „Žižka". I zde jest panu spis. zdůrazniti, ovšem ne poprvé, potřebu rozloučiti se s nazíráním Palackého i Tomka (který také věnoval Žižkovi monografii). Doba husitská je posud pokrokářskou netykavkou, v níž ovšem oni hledají a nacházejí svůj smysl, a proto celý smysl českých dějin; prof. Pekař nachází tam jiný, ne tak moderně pokrokový, proto jest reakcionářem. Že proti Slavíkovým troufalostem používá slov, ovšem odůvodněných, jichž by vědec vědecké cti své dbalý jinak klidně přijímati neměl, svědčí, že proti vývodům prof. Pekaře nebojuje věda, nýbrž opět politika kulturního boje. I z toho důvodu zaslouží vývody tohoto býti pilně čteny každým, komu jde o dějinnou pravdu a ne jen o štvavá, byť sebe oblíbenější hesla.

Izvestija po russkomu jazyku i slovesnosti 1928. Tom. I. kniga 2. Izdatělstvo akademiji nauk SSSR. Leningrad.

V poslední době „Izvěstija", vydávaná akademií nauk v Leningradě, byla pro cizince málo zajímavá, ježto spisovatelé obírali se thematy až malichernými. Posledně vydaný svazek za r. 1928 jest poutavější. Tak článek N. K. Nikolského „K voprosu o sočiněnijach, pripisyvajemych Kirillu Filosofu" přináší mnoho zajímavých zpráv o sv. Cyrillu, jehož staří znali jako výmluvného skladatele chvalozpěvů a panegyristu, zvláště však jako nadaného a vtipného polemistu a sečtělého exegetu. Nikolskij obírá se jeho nepochybným dílem „Napisanije o pravoj věrě", dále dokazuje, že sermo declamatorius „Slovo na pereněsenije moščej (ostatků) Klimenta" dle všeho není dílem sv. Cyrilla. Mnoho podrobností uvedeno o legendě italské, legendě pannonské, moravské, slovanské, které jsou hlavními prameny zpráv o sv. Cyrillu jako spisovateli.

Zajímavé jsou také zprávy V. Srezněvského „O Sevastopolskich pěsňach, pripisyvajemych L. N. Tolstomu". Jde o dvě písně, připisované Lvu Tolstému, z nichž jedna popisuje řadu událostí krymské války od 8. září 1854 až do 4. srpna 1855 a druhá o bitvě na řece Černé 4. srpna 1855. Lev Tolstoj sám asi po padesáti letech nedovedl přesně říci, zdali písně ty složil sám či s jinými. Srezněvskij míní, že píseň o bitvě na řece Černé jest dílem samého Tolstého, jenž velmi správně ocenil v ní události, pravdivě je vylíčil, kdežto druhá jest výsledkem kollektivní tvorby několika osob. Podrobné jsou zase práce V. Peretce o napodobitelích Kavtěmira a V. Šljakova Bojan. Cenny jsou recense N. Bachtina na „Slavica česká a slovenská za léta 1914—1925" a Iljinského na „Sborník vydaný na pamět 40. učitelského působení Jos. Zubatého." *A. V.*

* * *

Frant. Čech, Udělala štěstí. Povídka. Hradec Král. 1929. S. 180.

Titul nové povídky Čechovy není míněn ironicky, třebas dlouho se zdá, že jen znovu zpracovává známý námět o zklamaných nadějích dívčích srdcí. Hrdinka, dcera malostranské hokyně, také ovšem se zklame ve sňatku s domnělým bankovním úředníkem: objeví, že muž jest jen obchodním pomocníkem, který se docela dopouští v legionářském rouchu různých menších podvodů, aby pokud možno nejdéle zatajil své pravé postavení. Ale v kritické chvíli přesvědčí se také o jeho lásce i dobré jinak povaze, vezme s části jeho vinu na sebe, smíří s ním matku a usadí tak pobloudilého muže na pravé jeho místo jako pečlivého manžela a podnikavého obchodníka.

Oblíbený lidový povídkář vypravuje také tento příběh zajímavě a působivě, využívaje vhodně různých momentů z poválečného pražského prostředí.

Jos. Jahoda, Povinnost. Román. Díl 1. Praha 1928. S. 423. — Týž, Starý student vypravuje. Praha 1928. S. 236.

Nový rozměrný román Jahodův čerpá látku opět z válečného ovzduší v městě i na venkově. Myslím, že se již čtenářům hodně znechutilo čísti stále totéž o prožitých útrapách nedávných let, na něž nikdo rád nevzpomíná, pak o „rakušácích" a „vlastencích", o „zrádcích" a „osvoboditelích", zvláště když se podávají jednotlivé události a postavy tak zkresleny, jak je tomu právě v románě Jahodově. Jeho okresní hejtman Wesely jest karikaturou byrokrata, který svými špicly a intrikami bojuje až do poslední chvíle o záchranu Rakouska a je hotov za slíbené dvorní radovství zraditi vlastní děti, pracující proti Rakousku v místní „mafii". Jemu ovšem pomáhá, vedle továrníka, důstojníků a úředníků, místní děkan, postava stejně tendenčně překroucená. Jinak vystupuje v nedokončeném dosud románě množství větších i menších figurek, v jejichž portretování jest Jahoda skutečně snad nevyčerpatelný. Ukazuje to zvláště také druhá jeho kniha, zachycující vzpomínky ze studentského života na německobrodském gymnasiu v osmdesátých letech minulého století. Professoři a studenti ve škole i mimo školu, na tanečních zábavách a výletech, na besedách a milostných schůzkách, při soukromém studiu i při volbách — o tom všem vypravuje „starý student" hodně povídavě, poddávaje se často přirozené melancholii nenávratně uplynulých dob a jindy zase rozhořčeně odsuzuje dnešní studenty pro nedostatek bývalého studentského nadšení a ideálnosti. Jest ovšem hodně samolibosti ve způsobu, jak spis. vyzdvihuje tuto ideálnost sám u sebe a jak se chlubí, že již tehdy byl zásad rozhodně protiřímských.

Frant. Zavřel, Hora Venušina. Román, Praha 1928. S. 174.

Románová prvotina známého útočného dramatika jest nechutná jak svým bombastickým slohem, tak i jakousi mstivou, dravou tendenčností. Není pochyby, že do papírové jinak postavy hrdiny Bedř. Mara, propadlého dramatika, vložil autor nejvíce svých osobních sklonů a zálib, ale hlavně své nenávisti: vypořádává se tu často hodně ostře se svými nepřáteli z pražské společnosti, s herci a dramaturgy a zvláště s redaktory a kritiky. Vedle divadla zná z Prahy již jen bary a kavárny, taneční a porotní síně. Zde, v porotní síni, je vlastně nit celého děje: projednávají se tu dva rozvodové processy, jejichž obtíže rozřeší spis. na jedné straně sensační sebevraždou, na druhé nákazou. Oba takto „osvobození" milenci podniknou pak cestu do Italie k hoře Venušině u Palerma, asi jen proto, aby spis. mohl obšírně až k unudění líčiti zažitky dvou zamilovaných turistů, nadšených Italií a při tom ovládajících důkladně i cestovní příručky. Tam, kde se hrdina pouští do filosofických úvah o metafysických a náboženských záhadách, ukazuje

se teprve plně, jakým planým a směšným ubožákem je tento zavřelovský „nadčlověk“, vítěz nad ženami i kritiky. *M.*

Frant. Autrata, Václav Outerek na studiích. Román ze života studentského. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 285, 30 K.

Vylíčeny tu příběhy průměrného chudobného studenta z venkova, jak se probíjí v Brně, kde studuje na I. gymnasiu a ve vyšších třídách má zaopatření v chlapeckém semináři. Život studentský — život veselý, říká se — u dotčených ovšem až po něm! —, a i tento má vedle všelijakých trampot i mnohou veselou chvíli. A jelikož by příhody samého studenta, zvláště takového, který si hledí učení a vyučování druhých, mnoho nevydaly, přibrány anekdoty též odjinud, někdy už obstárlé, někdy ani ne tuze vtipné. (Ke str. 220 nutno připomněti, že na „Dominus vobiscum“ se neodpovídá „Amen“. O Dru Hodrovi se tu píše, že byl krátkozraký; pokud vím a jiní také, nebylo to nijak nápadné, tak že ani dlouholetí společníci toho nepozorovali).

Z professorů gymnasia (jenom někteří jmenováni vlastním jménem, na př. řed. Wittek, Šťastný, Koláček, Vlk, Grňa), nejvíc látky dodal pověstný Dr. Formánek, „přírodoštipec“; neuvěřitelné kousky, jaké se za jeho vyučování dály, neuvedeny sice všechny, ale i ty uvedené stačí, aby vzbudily podiv, že od přísného ředitele neb jeho nástupců trpěny, podobně jako jednostranné počínání znamenitého jinak odborníka, pozdějšího univ. prof. Koláčka; ovšem byly to předměty („realie“), z nichž si gymnasista konečně i od sebe lepších učitelů do života nebo na vyšší studie mnoho neodnese.

Kniha mile pobaví každého, v lecčems i poučí; pamětníci těch dob najdou zde mnoho, co sami tak neb onak prožili.

V. F. Štika, Anička. Román venkovské ženy. Nákl. „Občanských Listů“, Nymburk 1928. S. 120, 9 K.

Dědička selského statku, jedináček, arci všemi ženskými přednostmi obdařená, jest provdána za chasníka podivína, stoupence jakési sekty, jejíž náčelník, tajný lupič, mu sňatek uložil s podmínkou dalšího panictví, jak prý jejich „náboženství“ káže; chceť ji míti pro sebe, přepadne ji samotnu doma, ale konečně po zápase odbyt. Zatím ho hledají četníci, a dostane se za mříže. Aniččin manžel těžce onemocní, ale se zdravím tělesným vrátí se mu i zdravý rozum, aby žil ve šťastnějším manželství.

Příběh jest zajímavý, třebas ne ve všech obratech pravděpodobný, povahopisy ostře rýsované i ve změnách nálad a smýšlení. Řečňování sektářských padouchů je trochu rozvláčné, ale snad je podle skutečných zvyků sestaveno.

Rozhled
Náboženský.

Náboženské vědomosti.

Spor o to, může-li náboženství býti předmětem vyučování, co tedy znamenají náboženské vědomosti pro samo náboženství, jest vyřízen každému, kdo ví, co náboženství jest; nám bylo se jím zabývati zvláště za popřevratové školské revoluce, kdy nás o tom poučovali živlové nejen učení, ale především nedoučení.

Jsou banální sentence o tom, že čeho kdo nezná, toho nemiluje, po tom netouží a p. Protivníkům Kristovým vyčítá už apoštol (Jud 10), že tupí, čeho neznají —, což jest namnoze pravidlem až dosud. Možno sice znáti a přece tupiti, jelikož v tomto nemluví vždycky jen rozum a vědomost, ale také vůle a úmysl. Ale důkladná znalost našeho náboženství s přirozeným požadavkem spravedlivosti nevede k těm nehorázným úsudkům, jimiž naše věc tak často je stíhána — ani po tom všem, co na př. z dějin se nepříznivého uvádí. Prostá úvaha, že mezi lidmi to chodívá po lidsku, pokud i to království boží na zemi jest mezi křehkými lidmi, úvaha spojená se sebeznalstvím a nejen s kritikou, nýbrž i s autokritikou a odtud vyplývající skromností vede k střízlivějšímu posuzování, než bývá zvykem. Ne že by všecko rozuměti znamenalo všecko odpouštěti — toť není zásada theodiceje křesťanské —, ale znamená aspoň spravedlivěji odvažovati. Měřítkem zůstává vždycky ovšem ideál, ale není idealistou, kdo zde šmahem odsuzuje všechno, co ideálu dokonale nedosahuje. V dějinách církve je dosti kamení úrazu, totiž dokladů, že neuskutečnila se vždy a ve všech údech církve, jak ji chtěl a chce míti Kristus, vydav se za ni, aby ji posvětil a sobě učinil slavnou, nemající úhony ani vrásky, nýbrž aby byla svatá a bezúhonná (Ef 5, 25—27). Avšak i ty dějiny samy dokazují, že nikdy v ní neopuštěna zásada meliorismu, snaha po ideálu Kristově, a že tato vydala tolik spasných plodů v lidstvu, že proti nim mizí kazy a stíny, třebas tyto jeví se nápadnějšími nežli pravidlo, a ovšem nápadnějšími se ještě dělají, nežli jsou.

Kde se doporučuje znalost v zájmu lásky, je dobře. A to se neustává doporučovati v naší věci, náboženské a církevní: čím lépe kdo tuto poznává, tím více se učí ji milovati, ač-li toho hoden.

Církev ovšem není totéž, co náboženství, a naopak. Ale nám ve skutečnosti splývá takořka v jedno, pokud náboženství jest podkladem a oživujícím principem církve a jejích údů. Nepotřebuje každý z nich býti theologem, aby ji a směr její znal: ale ovšem náleží jaksi k živoucímu členství, aby mu nezůstávala cizí ve svých zásadách a cílech, aby se tedy o ni vniterně zajímal, s ní spolucítil, s ní v sobě a po př. u jiných spolupracoval. V době organisací může již každému svítati, co to znamená — organisován býti v církvi tělem i duší: organisace, ale živá — organismus!

Za tím účelem se poukazuje v theologických kruzích na potřebu, uvědomovati vedle nauky a dějin církve též o současném dění v ní, jež bude další složkou jejích dějin. Nenáleží sem uvažovati o potřebě nového odboru, jenž by v řadě odborů theologických měl vedle církevních dějin, po př. pastorálky býti probírán jakožto přehled současného stavu církve (statistika působnosti, missie, zevnější poměry atd.) — Němci mluví o „Kirchenkunde", „Ekklesiastik" a p.; stačiž na návrh ten upozorniti. Ale již i nesoustavné, příležitostné seznamování s církevní a tedy náboženskou přítomností, jejími snahami, úspěchy i neúspěchy a příčinami jejich, vniterními i zevnějšími, je s to, aby podněcovalo zájem o ni, cit souručenství a zvláště cit povinnosti k ní, obětovnosti a spolupráce. Netřeba snad zvlášť podotýkati, že vždycky má se tak činiti způsobem místu a posluchačstvu přiměřeným — jinak na kazatelně a ve škole (bez politisování!), jinak ve spolcích atd. Znáti dějiny jest jistě dobrá věc: znáti však přítomnost vzhledem k budoucnu, jest lepší, plodnější.

*

Polska.

Úprava náboženských poměrů v nové říši, složené z částí, jichž vývoj od věků byl tak různotvárný, naráží na četné obtíže, ale zdá se přes ně zdárně pokračovati.

Známé neshody v práci unijní se po něčem odklizejí; Řím rozhodně stojí na tom, aby různý obřad nebyl překážkou.

V části kdysi ruské jest mnoho budov (kostelů a klášterů), které katolíkům byly odňaty, i žádá se, aby svému původnímu účelu byly vráceny.

Vláda zrušila svaz volnomyšlenkářů, jenž jako jinde byl ve vleku bolševictví.

Přední snahou episkopátu jest vybudovati, po př. dobudovati školství na základě náboženském a učitelstvo v zájmu vychovatelském získati pro práci náboženskou spolu se vzděláváním odborným.

V římském kostele sv. Bartoloměje, zbudovaném na místě kostela, jejž Otto III byl věnoval památce sv. Vojtěcha, jsou ostatky tohoto světce, z nichž kard. Hlond nyní dostal část pro kathedrálu hnězdenskou. Spor o ně mezi Prahou a Hnězdnem zdá se zapomenut.

*

Mexiko.

Kathedrála hlavního města, nejstarší v Americe, od 30. čce 1926 bohoslužbě odňatá, stala se skladištěm nářadí a strojů, zbytků staviva ze stavby národního paláce.

Jest příznačné, že s vandalismem protináboženským vždy se pojí vandalismus protiumělecký a vůbec protikulturní.

Vyskytly se zprávy, že se jedná o jakémsi přiblížení Římu a zmírnění bratrovražedného běsnění. Možná, ale nepochybno jest, že americké zednářství a sektářství, které jinde, na př. v Italii, bylo

donuceno ustoupiti a jest v rozpacích nad poválečnými úspěchy církve, napíná proti ní všechny síly, kde může; tak i zde.

*

Socialisté a náboženství.

V Rakousích i v Německu náboženští socialisté rozmnožují svůj tisk: vedle „Relig. Sozialist" jest „Biblischer Sozialist", vedle „Rotes Blatt der kath. Sozialisten" je „Zeitschrift f. Religion u. Sozialismus"; tento časopis myslí, že jelikož dobročinnost nestačí bídu davů zmenšiti, zbývá jediné východisko: socialismus. Smutné! —

U nás se soc. dem. (Bechyně a Habrman) spírají o taktiku vůči náboženství: onen káže opatrnost, tento bezohledný boj. —

V Anglii katolíci většinou přejí straně dělnické, jak veřejně v předvolební promluvě uznal kard. Bourne, jenž ale hned vyslovil politování, že ta strana si dává přívlastek „socialistická", třebas ne v tom smyslu, jejž má slovo to na pevnině; v takové by katolíci býti nesměli. O otázce školské prohlásil p. kard., že jí třeba nechati mimo politické boje a strany.

*

Konnersreuth.

Terezie Neumannová pronáší, jak známo, také slova aramská — té řeči, jíž se v Palestině mluvilo za doby Spasitelovy. Přednášel o tom ve Vídni proslulý orientalista Wessely. Nemyslí, že by to bylo ze suggesce eichstättského prof. Wutz-e (který též aramštinu tu zkoumal), jelikož N—á tak mluvila již před tím. Ani čtení myšlenek tu není, jelikož N—á pronáší slova a věty, jichž odborníci ani neznali a teprve potom se přesvědčili, že jsou správné; tak na př. „žízním" vyjadřuje N—á slovem äsche, kdežto jazykozpytci překládali: sachena.

Jiné výroky jsou: Salabu, Jehudaje (ukřižujte, židé). Šlama, Rabbuni (Jidáš: zdráv buď, Mistře). Pochopům v zahradě Olivné se tážícím po Ješua Nazarija odpovídá Pán: Ana (já to jsem) a učeníkům káže: Komu (vzhůru). Dav vida křížový průvod se táže: Ma hada? (co je to). Ukřižovaný volá: Abba, šabok lahon (Otče, odpusť jim). Kajícímu lotru praví: Amen. amen, amarna lach b(j)am'atte emmi b pardesa (a. a. pravím ti, dnes budeš se mnou v ráji). Šalem, kolohi (dokonáno jest). Abba be (l)ada(ch) afkid ruchi (Otče, v ruku tvou poroučím ducha svého).

Učencům dotud nejasný výkřik stoupenců Páně proti Jidáši: Magera baisebua gannaba, gannaba magera baisebua vyložil Wessely takto: Meč! pryč (dolů) s ničemou, zlodějem! Meč! Pryč (dolů) ničemo!

Tento výkřik v Evangeliu ovšem není. Předešlé známe jen řecky, jež učenci různě překládali do aramštiny.

Hádanka nad hádanku!

Zamýšlené Reinhardtovo zfilmování konnersreuthských úkazů (podle rkp. Hugo v. Hofmannsthal) bylo v Americe (Holywood) zamítnuto.

Vědecký a umělecký.

m. — Byl Dobrovský svobodným zednářem? Při nedávné brněnské oslavě stého výročí smrti J. Dobrovského uplatňovaly se zase všemožně, jak obyčejně, zednářské kruhy a také v novinách nebylo skoro článku, aby se v něm nezdůrazňovalo, že „patriarcha slavistiky" byl svobodným zednářem. Jest jisto, že právě toto zednářství spolu s osvícenstvím jest u mnohých hlavním důvodem, proč jej oslavují — o skutečných zásluhách vědeckých širší veřejnost ani mnoho neví.

A přece nutno znovu si uvědomiti, že celá ta příslušnost D—ho k organisaci svob. zednářů jest jen nedokázanou domněnkou, opakovanou po Brandlovi. Připomíná to také prof. Arne Novák v referátu o jubilejním spisku St. Šulce „J. D., modrý abbé" (L. N., 9/2 1929). Šulc sám jest nadšencem pro zednářství, ale přesně a kriticky liší sebe radikálnější osvícenský názor od opravdové příslušnosti k lóži zednářské: nikde nevyvozuje — na rozdíl od svých předchůdců — této z onoho. Pozorně probírá a osvětluje všecky důkazy, které se uvádějí pro domnělé zednářství D—ho, a ačkoli zjevně nerád, přiznává, že to pravé důkazy nejsou. Není jich ani v dochovaných aktech a seznamech tehdejších pražských lóží zednářských, není jich v žádném výslovném dopisovém přiznání Dobrovského, ani v určitém výroku jeho přátel a vrstevníků, jak ostatně ukázal již před lety V. Flajšhans. Šulc zvláště důmyslně vykládá Helfertův dopis Dobrovskému ze dne 27. září 1786, který jenom zběžné čtení může prohlašovati za pádný důkaz. Marně ovšem by bylo hledati svědectví v Dobrovského dílech, jež toho nepřipouštějí již obsahem a přísně naukovou methodou. Všecka uváděná svědectví — dodává k tomu A. Novák — jsou buď dohady, odhalující pod různými šiframi a iniciálami Dobrovského, nebo je to ústní tradice, vždy podezřelá a vratká, konečně jest úštěpně pochybný okruh značek, čísel, kryptogramů, jichž D. užíval za své duševní choroby a jejichž kabalistika by mohla býti pokládána za zednářství — ale skutečná věda v duchu D—ho, která si žádá především důkazů, musí zde resignovaně pokrčiti rameny a přiznati se: Non liquet!

Možno ovšem skoro bezpečně souditi, že ani toto nestranné zjištění skutečného stavu otázky nevyvrátí populární legendy, jaká se houževnatě udržuje, a to namnoze zásluhou těch, kdož se sami prohlašují za stoupence kriticismu. Tak stíhá Dobrovského, abych užil zase slov Novákových, osud velice ironický: „Ohnivý fanatik kritičnosti je pojímán a vykládán nekriticky a od tvrdošíjných odpůrců církevního světectví se dodatečně dostává pokrokové kanonisace muži, který zahájil svou vědeckou dráhu kritickým útokem na pochybnou relikvii a jejž spatřujeme mezi bořiteli legendy svatojanské. Vědecky jsou ovšem akta tohoto kanonisačního procesu nemálo podezřelá a povážlivá."

Kritik upozorňuje konečně ještě na další dosah tohoto sporu o zednářství D—ho: vynořuje se mu zde totiž otázka, zda vůbec vliv svobodného zednářství na národní obrození byl patrný a dokonce i blahodárný. „Nad tímto problémem by se měl zamysliti každý, kdo si uvědomí vnitřní rozpor mezi zednářskou mezinárodností a ústředním nacionalismem obrozenským. V nejvlastnějším obrodném procesu by bylo jistě velice těžko — přes Hanušovy horlivé pokusy — přisouditi iniciativní místo osvícenské a zednářské šlechtě, která dala hnutí vedle společenské podpory hlavně politickou perspektivu."

Jak vidno, poskytuje doba národního obrození ještě mnoho problémů, na něž nová nestranná lit. historie bude nucena odpovídati značně jinak, než se dálo dosud.

*

Velehrad.

Podle „Zpráv Velehradských" (33/4 1928) „dle letoších oprav basiliky dá se nyní přesně zjistiti, jak původní kostel cisterciácký, vysvěcený 1228, vypadal. Byl celý z cihel. Byla to první stavba toho druhu na Moravě — o sto let dříve užívali cisterciáci cihel ke stavbě než jiní. Dá se to vysvětliti jejich přímým stykem s jižní Francií, kolébkou řádu, kde tradice římské ani při stavbách nikdy nebyly porušeny." — Poloha starého Velehradu jest zase v novinách. Je to věc katolicko-vlasteneckého srdce, tím choulostivější, že tak dlouho bylo čekati na důstojnou obnovu památky cyrillo-methodějské, o niž pracováno v min. stol. k 1000. výročí. Památka ta však, ač nebylo rozpaků, kde oslavy soustřediti, totiž na Velehradě, postavila národ před otázku o místě, kde by se vlastně měly konati, aby se vyhovělo dějinné pravdě. Spor o toto mezi Dudíkem a Brandlem, pojímaný, jak bývá, s hlediska vlasteneckého, nevedl k rozhodnutí, a pokud ani ten ani onen badatel nesledoval věci dále k (tištěným i netištěným) pramenům, k rozhodnutí vésti ani nemohl: nebylo se oč opříti.

„Sborník Velehradský" přinesl mnoho zpráv o Velehradě cisterciáckém, pokoušel se nejednou statí proniknouti do vlastní doby velehradské, t. j. cyrillomethodějské, ale místopisné bádání, a tedy vše, co na něm záviselo, nepokročilo přes dohady, jež téměř jednomyslně předpokládají věc na prvý pohled samozřejmou: že toto není původní Velehrad. Kde však byl, o tom není souhlasu dosud.

Vyloučíc dilettantismus a romantismus, jenž se v příslušných rozpravách nejvíce hlásí ke slovu, nutno, nemáme-li zoufati nad výsledkem, neopouštěti cesty kladných pramenů a nechati t. ř. principia reflexa, v nichž si libují nedočkaví synthetikové, mluviti až dodatečně a výpomocně. Možnosti a nemožnosti, pravděpodobnosti, podmínky a důsledky jednotlivých pramenů mohou v této věci, kde nejsme vlastně přes začátek, přijíti v úvahu teprve v další řadě. V tom málu, co v pramenech před sebou máme, třeba napřed

slíditi po každém výraze, jméně, údaji, jenž by do věci mohl vnésti něco světla. Jest-li jeho pisatel na př. místu a době blízký či vzdálený, není ovšem bez významu pro jeho spolehlivost, avšak tu třeba vyšetřovati dále, dalším drobným pátráním a srovnáváním, nikoliv odbývati zmíněnou reflexí.

Pohybujeme se tu ještě pořád na půdě národových revolucí od jich stěhování, tedy na půdě velmi nejisté. Nedlouhá jistě je doba od 9. století do 11. (1063), kdy zřízeno biskupství moravské se sídlem neznámým: avšak byla to táž Morava, Morava Rostislavova nebo cyrillomethodějská? Nic nevadí nazývati ony nové moravské (záhy olomoucké, tedy severní) biskupy nástupci sv. Methoděje, ale o dějinách posloupnosti nás to samo nepoučuje pranic.

I jinak otázka o původním Velehradě a původní Moravě má přece význam jen vědecký, historický, a nikoli národní ani církevní, a všeliké rozčilování vlastenecké atd. je tu zhola nemístné, ano pro poznání skutečné pravdy jen škodlivé. Tím škodlivější jsou pak důsledky vyvozované v novinách z vykopávek, na př. u St. Vsi neb Uh. Hradiště atd. Nehledě k tomu, že kopání, jak je jednotlivci — v úctyhodné jinak snaze — mohou prováděti, jen dětina může pokládati za úspěšnou cestu k velikému cíli, k objevení střediska velkomoravského, vykopaniny samy třeba napřed ohledati, plní-li, co slibují: na půdě, která tolik válečného a jiného lidu z ciziny viděla, nelze z nějaké zbraně nebo z nějakého skvostu souditi hned o královském sídle!

*

Kostnický sněm.

„Po několik let (sněm trval 1414—1418) hostilo město u Bodamského jezera (Kostnice) vše, co ve světě duchem vynikalo, bohoslovce, humanisty, státníky. Žádný církevní sněm, ani pozdější, nejevil tak pestrého účastenstva; všechny evropské státy byly zastoupeny, avšak i Asie a Afrika . . . Rozpravy pro světový názor předůležité se v Kostnici vedly a probojovaly. Rozruch odtud se zachvíval po staletí dále.“

Tak vyznačuje H. Finke kostnický sněm v předmluvě k poslednímu (IV.) svazku svého díla „Acta Concilii Constantiensis“, jehož I. svazek (s. 424, 15 M) vyšel 1896, II. (770, 30 M) 1923, III. (671, 27 M) 1926, IV. (1127, 48 M) 1928. Mezi spolupracovníky jmenuje také Dra Fr. Bartoše z Prahy, který prý od svých studijních let jevil zájem o dílo a přispěl oddílem o sněmu, Husovi a Čechách. Fink lituje, že nemohl probádati také archivů a knihoven anglických, zvláště londýnských, aby po příp. doplnil, co Rymer a přispívatelé Monumenta Germaniae označili za hodno vyčerpání (behebenswert). Nyní, dodává, mohou býti psány dějiny sněmu Kostnického.

*

m. — Kulturní život v Brně.

Lidé, kteří píší do pražských listů o kulturním životě v Brně — jsou to většinou působící zde rodáci z Čech — bývají obyčejně

plni stesků, výtek a žalob na brněnskou kulturní neplodnost, společenskou kyselost, nedůvěřivost a maloměstskou škorpivost mezi literáty i umělci. Vidí v tom příčinu, že se zhroutily za krátkou dobu všechny pokusy o vybudování moravské, ovšem pokrokové revue — o jiných páni nevědí nebo nechtějí vědět — že se v Brně nevytvořilo dosud významnější středisko kulturní práce a že proto přirozeně všechno tíhne ku Praze.

Hlouběji se chce zabývati tímto zjevem kritik J. L. Fischer v novém brněnském měsíčníku „Index". V úvodním programovém článku prohlašuje se proti dnešnímu monopolnímu postavení pražského centralismu a pro regionalismus, jehož positivní program vidí v požadavku „maximální tvořivosti a iniciativnosti všech částí národního i státního celku" a „v organickém dobudování oněch zřetelů, jimiž byl určován náš národní růst v minulém století: těch totiž, které v co nejvyšší kulturní úrovni a zdatnosti spatřovaly nejzdárnější i nejúčinnější zabezpečení bytu početně nepatrného národa, vystaveného trvalému náporu kulturně i hospodářsky, početně i mocensky zdatnějšího Německa." Brno pak zdá se mu řadou vnějších podmínek přímo předurčeno k tomu, aby se stalo jednou z hlavních a nejdůležitějších opor takového zdravého regionalismu, jehož vzorem může býti — oproti neúměrně překrvenému kulturnímu centralismu francouzskému — bohatě rozvitý kulturní decentralismus německý.

Proč se jí nestalo dosud? Proč nepřipoutalo k sobě kulturně tvořivé síly v umění slovesném i výtvarném a proč i ty kulturní instituce, jež v Brně jsou, buď nedosahují žádoucí úrovně (na př. divadlo) nebo stojí stranou brněnského života, bez důvěrnějšího a intensivnějšího styku s ním, na př. vysoké školy? J. L. Fischer ukazuje zatím na jednu příčinu: poměr nových kulturních pracovníků k osudům předpřevratového českého Brna. Tyto se vyznačovaly, jako na všech místech národnostně ohrožených, rázem po výtce obranným, který neponechával s dostatek sil ke kulturním výbojům. Bylo mnoho obětavého vlastenectví, mnohdy se silným přízvukem krásně i oddaně zamýšleného diletantismu, mnoho rozplývavé sentimentality, zhlížející se v nadšeném historismu a neméně nadšeně ve folkloru, bylo mnoho buditelské práce v nejvlastnějším slova smyslu, práce neocenitelné a práce nutné, ale také úzce omezené, která nedovedla dost rychle se přizpůsobovati rychle se měnícím a převratem radikálně změněným novým poměrům i úkolům. Jenom tak lze vysvětliti, že domníváme se postrádati vývojové kontinuity kulturní a že jsme náchylni podléhati optickému klamu, jako by nebylo vůbec předchozí kulturní tradice, kdyžtě ona zde ve skutečnosti je; ale my si s ní nevíme rady: shledáváme ji nepotřebnou a neupotřebitelnou a stojíme před nutností, tvořiti tradici novou."

Tak mluví autor za mladé, popřevratové, zvláště odjinud do Brna přišlé pracovníky. Uznává-li sám, že „podléhají optickému klamu",

bylo by jistě důsledné říci: budeme se nyní snažiti, abychom se tohoto klamu zbavili, abychom poznali a lépe pronikli dosavadní tradici moravskou (nejde přece jen o Brno), a budeme pak dále budovati na tom, co tu bylo zdravého a života opravdu schopného, abychom tak nové tvořivé síly a nové kulturní instituce přivedli a připoutali k důvěrnějšímu styku s moravským životem a tak vytvořili ono nezbytné ovzduší, v němž teprve se může dařiti poctivé kulturní práci . . . Ale místo toho prohlašuje J. L. Fischer, že nový list chce tvořiti od počátku novou tradici a nový regionalistický program.

Není jistě ani potřeba býti prorokem a předpovídat, jak to dopadne s novou tradicí, novým programem i s novým listem!

*

hd. — Kolik zimy člověk asi snese?

Při té neobyčejně kruté zimě na začátku měsíce února 1929 vnucovala se sama sebou otázka, kolik stupňů zimy člověk tak asi snese? Těch 30—40 stupňů zimy, které ve vzpomenuté době i v naší republice byly zaznamenány na různých místech, jsou meteorologickou výstředností, která od více než jednoho století se nepřihodila. Učenci se domnívají, že v prostoru světovém jest nejnižší vůbec možná teplota, totiž 273 stupně pod bodem mrazu, tak zvaný absolutní bod mrazu. Uměle byla už vyrobena zima, která se hodně už přiblížila tomuto absolutnímu bodu mrazu, a člověk tuto krutou a hroznou zimu pro kratičkou dobu snesl, ovšem zahalený do teplého obalu. Celkem lze říci, že člověk snese lépe abnormální a přílišnou zimu nežli abnormální a přílišné vedro. Vedro přílišné více omezuje možnost života než přílišná zima. Je totiž jistý stupeň tepla, který by působil rušivě a zhoubně na bílkovinu lidského těla, a tím by zničil veškerý život, kdežto proti zimě se člověk může brániti. Přespřílišného vedra by člověk nesnesl, zimu spíše, měl by jenom potíže, jak sobě zaopatřiti teplé šatstvo, potravu a palivo. Ledové doby lidstvo už přestálo, a dovedlo by sobě poraditi i nyní, kdyby snad zase jednou ledová doba nastala, a učenci předpovídají, že prý přijde zcela jistě zase.

Co se týká skutečného života, třeba říci, že záleží mnoho na zvyku a otužilosti toho kterého člověka nebo národa, aby se mohlo mluviti o jeho odolnosti vůči zimě a mrazu. Národové severští, ku př. Eskymáci, snesou velmi dobře až 55 stupňů zimy, nám by tato zima byla už nesnesitelnou. Ani naše kožichy a nejteplejší šaty by nás před ní neuchránily. Jakákoli práce venku by nám byla v takové zimě nemožnou. Na nechráněné kůži způsobuje taková ohromná zima pocit, jakoby byla kůže pálena žhavým železem, tedy tentýž pocit, jako kdyby působilo na kůži přílišné horko. I mráz pálí. Proto mluvíme s jara, když pozdní mráz přikvačí na stromy nebo na polní plodiny, ku př. na zemáky a poškodí je, že je mráz spálil.

Vychovatelský.

Theologické fakulty
na universitách jsou, jak známo, zachovány tam, kde zůstalo staré zařízení universitní (universitas scientiarum), tedy hlavně v Německu a v býv. Rakousku. Boj proti nim veden z příčin náboženských nejvíce zde (zvl. v Praze); ovšem udáván také důvod, že vědecky jsou tyto fakulty pozadu.

V románských zemích především Španělsko přistupuje ke zřizování jejich. Jinde snad budou můstky k tomu jednotlivé professury o předmětech náboženským blízkých.

O dvou čs fakultách je známo, že obsazení některých uprázdněných professur naráží na obtíže. Školské státní správě nutno vydati svědectví, že svým dílem vědecké snahy tu podporuje; příčiny nedostatku nejsou tedy u ní.

*

Koedukace
se ani Číňanům nezamlouvá, jak vidno z lonského výnosu pekinského, jenž místo společných škol zaváděných od 10 let nařizuje školy oddělené, a kde ty zatím nejsou možny, aspoň oddělené třídy. I tam je hlavním důvodem, že studenti načichlí nemravy západu se stykem s děvčaty neušlechťují, nýbrž naopak ještě tato kazí.

*

Ze školství japonského.

Pro 59,736.822 obyvatel (ve vlastním Japonsku r. 1925) je 26 universit (35.163 žáků), 95 učitelských seminářů středních (31,263) a 4 vyšší (2.279), celkem 44.163 škol (přes 11 mil. žáků); návštěva školní jest velmi pilná (99·4% hochů, 99·2% děvčat). Katolických škol jest 51 (13.339), katol. obyvatel 87.414; na tokijské „Stella matutina" jest mezi 557 žáky 36 katolíků a 95 katechumenů; v lyceu mezi 780 žákyněmi 96 katoliček a 95 katechumenek. K námitce, že na této škole i na jiných jak žactvo, tak učitelstvo z velké části japonské vydržováno katolickými penězi, odpovídá se, že tyto jistiny nejsou pro věc Kristovu docela ztraceny.

Zájem vzdělanců o náboženské otázky nebývale roste. Hovoří se o tom, aby výuka náboženská byla zavedena do škol — stíny nemravnosti v národě vystupují hrozivě. Katoličtí kněží jsou zváni na vyšší školy přednášet o náboženství.

Protestantské sekty zřídily v Tokiu společně dívčí kollej za 3,000.000 yenů.

Katolické řeholnice se svým školstvím a zahrádkami vedle nemocniční služby nabývají domácího dorostu a dobře se osvědčují.

Hospodářsko-socialní.

nč. — Štolní řád z r. 1721.

V Protokolu privilegií vesnic panství chrlického (III. 8.) jest na str. 58—60 opis štolových poplatků, jaké mohli vybírati faráři v Tuřanech, Modřicích, Šlapanicích a Újezdě, Štola byla upravena při generální visitaci asi r. 1691. Správa biskupských statků přípisem z 8. května 1721 zaslala správci chrlického statku biskupskou konsistoří dne 4. dubna 1721 ověřené seznamy za tím účelem, aby jednak sám se podle toho řídil a také dal o tom vědomost i příslušným obcím.

Štola křestní v Tuřanech, Modřicích a Šlapanicích byla nejvýš 30 krejcarů, v Újezdě 6, 7, 8, nejvýš 10 grošů. Od úvodu platily se 3 krejcary. Od ohlášek v T., Š. 15 kr., v M. 18 kr., v Ú. 4—5 grošů; od svatby v T. 1 zlatý rýnský, v M. 30, 40 kr., nejvýše však 1 zl. 30 kr., ve Šl. 45 kr. až 1 zl. 30 kr., v Ú. 15 grošů, 1 zl., nejvýš 1 zl. 10 grošů.

U pohřbů bylo přesně rozlišováno. V Tuřanech pohřeb dospělého se platil 1 zl., za pohřeb dítěte 30 kr., za pohřeb s tichou mší sv. nejvýš 2 zl., s konduktem a zpívanou mší sv. nejvýš 3 zl. Stipendium zádušní mše sv. tiché činilo 30 kr. — V Modřicích za pohřeb s tichou mší sv. se platilo 1 zl. 30 kr., s konduktem, zpív. officiem a zpív. mší sv. nejvýš 3 zl.; ve Šlapanicích za obyčejný pohřeb dospělého 36 nebo 45 kr., dítka 30 kr., pohřeb dospělého, tichá mše sv. a kondukt 1 zl. 30 kr. — V Újezdě za obyčejný p. 12, 15 grošů, nejvýš 1 zl.; pohřeb se zpív. mší sv. a konduktem nejvýš 1 zl. 10 grošů.

U všech far ke konci ještě je podotknuto, že zaopatřování je zdarma.

Podle děkanských matrik z t. 1691 celková štola vynášela faráři v Tuřanech 50 zl., ve Šlapanicích 60 zl.

*

hd. — Výroba automobilů v Evropě a ve SS severoamerických.

Boj tohoto průmyslu jest jen částí boje výrobní a peněžní Evropy proti nadvládě osvoboditele ze světové války. SS severoamerické mají obrovské továrny na automobily. Největší, General Motors Corporation může jich ročně vyrobiti asi 2,700.000, Ford 2,250.000, Chrysler & Dodge 745.000. Vyrábějí prý jen asi tucet různých druhů, čímž ovšem hromadná výroba součástek jest lacinší, a nebýti ochranných cel, jezdila by Evropa v amerických autech mnohem laciněji než ve svých.

Koncem r. 1927 měly SS asi 115 mil. obyvatel, kteří měli přes 23,253.000 aut. Kdyby do jednoho bylo nasedalo jen 5 lidí, mohli všichni obyvatelé jeti v autech. Ale téhož roku tam vyrobeno přes

3,394.000 aut, z toho nákladních a omnibusů přes 455.000. Přebytek odbývá se do Kanady a do jižní Ameriky; ale i Evropa (Švycary, Belgie, Holandsko, Skandinavie) koupila 1927 již o polovici aut více než r. 1926 z Ameriky.

I angličtí, francouzští a němečtí výrobcové aut namáhají se nyní, aby podle amerického vzoru mohli vyráběti hromadně; a dopracovali se skutečně slušných výsledků, jako v Paříži Citroen, v Německu Opel, v Anglii Morris, ale přes to přese všechno amerického vzoru dostihnouti nemohou, a že by jej mohli předstihnouti, jest naprosto vyloučeno. Vždyť v roku 1927 bylo v Anglii vyrobeno celkem 200.000 aut, ve Francii 190.000 a v Německu 115.000.

To jest u porovnání s americkou výrobou trochu málo, a tento nepoměr se za dva nebo tři roky ještě zvětší, až totiž Američané na evropské půdě dostaví veliké dílny, ve kterých budou sestrojovat auta ze součástek z Ameriky přivezených. Největší severo-americký závod automobilový, zmíněná už General Motors Corporation, staví již v Antverpách a rozšiřuje tyto své montážní dílny do takových rozměrů, že za rok budou moci zaměstnávati na 4.000 dělníků. Podobné dílny byly vloni na jaro postaveny v Stockholmu, které mohou denně vyrobiti 50 až 60 aut. Tatáž velká společnost už má v Německu jednu továrnu na auta vlastní, a do jiných, ovšem velkých závodů se tlačí se svým kapitálem, aby je časem mohla úplně ovládnouti.

Protivník jmenované společnosti, Ford, se v Evropě zařizuje ještě důkladněji. S podporou anglických velko-kapitalistů staví právě v londýnském předměstí Dagenham u řeky Temže ohromný závod s vlastními vysokými pecemi, kde bude zaměstnávati 10.000 až 12.000 dělníků, kteří budou s to, vyrobiti ročně až 200.000 automobilů. Zároveň zvětšuje v Irsku, v městě Cork, závod, už z dřívějších dob tam stávající, který bude zařízen specielně na výrobu ročních 30.000 traktorů. Tato americká soutěž bude v první řadě na výsost nepohodlná anglickým výrobcům automobilů. Avšak za nedlouhou dobu zaplaví tyto americké závody také evropskou pevninu svými výrobky. Ford zařizuje také v Cařihradě velké dílny, ve kterých bude sestrojovat auta ze součástek z Ameriky došlých. Z Cařihradu pak míní ovládnouti balkánský polo-ostrov a dále celý východ.

*

Církevní nemovitý majetek v Rakousku se páčí na 230.000 h, většinou lesů: v D. Rakousích 3·99%, v Horních 5·1, ve Štyrsku 5·7, v Korutanech 2·5, v Salzbursku 5·45, v Tyrolích 1·4, ve Vorarlbersku 1·2% celé plochy, čítaje v to i majetek náboženské matice, spravovaný státem. K počtu lidí, kteří se při tom přiživují, a k úkolům kulturním i dobročinným jistě to není majetek nepřiměřený.

Politický.

Città di Vaticano.

11. února v poledne podepsali v Lateraně kard. Gasparri a duce Mussolini státní smlouvu, jíž se Apoštolskému Stolci ponechává v suverenní vlastnictví Vatikán s okolím (prý asi 44 ha a 500 obyvatel) jakožto samostatný stát Città di Vaticano, a dává odškodné za území dřívějšího církevního státu, zabraná 20. září 1870, asi 2 miliardy lir, což prý odpovídá kapitalisaci důchodu $3^1/_4$ milionu fr, nabídnutých papeži garančním zákonem 13. května 1871, ale ovšem nepřijatých.

Smlouva má 27 článků, a Pius XI ji označil za své dílo, podniknuté ostatně se souhlasem kardinálů. Soudnictví v novém státě vykonává jako delegát italský stát, jemuž se také vydají stíhané osoby v exterritorrialním pruhu San Gandolfo, v patriarchalních basilikách a v úředních papežských budovách, jsoucích mimo nový stát. Podobně jako v republice San Marino, zřídí v něm italský stát železnici a stanici poštovní i radiovou, ovšem k docela samostatné službě Ap. Stolce. Chodba k moři, o níž se tak často mluvívalo, není vůbec zmíněna; byla by také bez významu v případě sporu.

Se smlouvou spojen konkordát. Duchovní správa v občanstvu i vojsku jest volná, církevní jmění se spravuje samostatně, řeholní společnosti nabývají rázu právních osob, sňatky církevně uzavřené platí i před státem, nepolitické organisace Katolické Akce stát uznává, a slibuje zavésti vyučování náboženství i ve středních školách. Biskupství mají se co možno shodovati s hranicemi státními, biskupové skládají přísahu také státu. —

První k dohodě gratuloval papeži francouzský vyslanec vic. de Fontenat; Francie byla zmařila dohodu, o niž jednal už Leo XIII s Crispim (vyj. abb. Tosti).

*

hd. — Nadvláda na mořích

byla po Španělích od r. 1588 u Angličanů. Světová válka nebyla sice rozhodována na moři, a v jediné velké námořní bitvě ve Skagerraku osobují sobě vítězství oba protivníci, i Angličané i Němci. Leč třeba vydati svědectví pravdě, že Němci, ač mnohem slabší, nadělali v této bitvě Angličanům mnohem více škod na lidech i na válečných lodích než Angličané Němcům. A Angličané, podle svého rozumu vítězní, netroufali sobě pronásledovati nepřítele, domněle poraženého, a jej úplně zničiti.

Angličanům nepodařilo se světovou válkou zničiti německý průmysl, a německý námořní obchod, jehož soutěž jim byla velmi nepohodlná, a jehož se proto chtěli násilně zbaviti válkou, když to nešlo po dobrém. Němci se v obojím směru k malé radosti Angli-

čanů velmi mnohoslibně zotavují. Ale zato Anglie pozbyla světovou válkou svého prvenství na moři. Okatě to vychází najevo z ujednání námořní konference ve Washingtonu v roce 1922, kde Anglie byla nucena přistoupiti na to, aby poměr velikých bitevních námořních jednotek ve válečných loďstvích Anglie, Spojených Států a Japonska byl vyjádřen poměrem 5 : 5 : 3. Tím Anglie sestoupila se svého povýšeného místa, když připustila sobě rovného, Spojené Státy, které ji zcela jistě brzy předběhnou; její prvenství na moři jest odbyto. Sluší ještě podotknouti, že při zmíněné konferenci Angličané i Spojené Státy poctivě se přičiňovaly, aby námořní postavení Japonska co nejvíce snížily a oslabily.

Blahobyt, rozkvět, ba i jenom trvání anglického imperia jest úplně vázáno na anglickou námořní moc. Pro Angličany jest nyní také velmi bolestná a trpká okolnost, že jejich ostrovní vlast, ovšem posud ještě a i na dále obklopená mořem, už jim neposkytuje takové jistoty a záruky před vnějším nepřítelem jako kdysi. Každá válčící moc má dnes podmořské lodě, má vzducholodě.

Nové anglofrancouzské námořní ujednání má za jediný účel, aby Francie podporovala anglické námořní nároky proti Spoj. Státům, a zato bude zase Anglie podporovat francouzské pozemní vojenské zbrojení proti Německu. Proto také povstala ve Spojených Státech ihned veliká nedůvěra k tomuto ujednání anglo-francouzskému, kdež okamžitě vycítili, že hrot tohoto ujednání jest obrácen proti nim. Jako v odpověď chystají se Spojené Státy, že budou stavět křižníky o 10.000 tunách, aby byly pro všechny případy zajištěny. Tohoto příkladu Spojených Států Anglie následovat nemůže, poněvadž její finanční síly na to již nestačí. Proto Anglie chrání žárlivě svůj veliký počet pomocných křižníků, a namáhá se, aby nebyly započítány do jeji námořní moci, ujednáním jí povolené. Oba státy přijaly Kelloggův pakt, ale zbrojí dále pro rozhodnou chvíli.

*

hd. — Socialisté při volbě presidenta Sp. Států. Teprve nedávno uveřejněny zcela přesné zprávy o poměru hlasů ve volbě pres. Hoovera, který z odevzdaných asi 37 mil. hlasů dostal 21,429.109, Smith 15,005.497. Třetí kandidát soc. Thomas dostal 267.835. R. 1920 měli socialisté při volbě pres. 920.000, r. 1924 500.000 hlasů a nyní skoro jen polovici, ačkoli voličů vůbec přibylo. Nejvíc hlasů jim dodal New York, ačkoli není městem převážně průmyslovým (107.332 hl.) Naopak právě na místech takových dostali hlasů nepoměrně málo, na př. ve státě Illinois (s Chicagem!) ze 3 mil. jen 19.438, v Minnesota z 1 mil. jen 6774, v šesti jiných ani hlasu.

Třídní boj tedy zde nerozhoduje, i není divu, že se SS jeho importu z Ruska i odjinud usilovně brání.

HLÍDKA.

Vývoj v organické přírodě podle Aristotela.

Dr. Ant. Kříž.

„Bůh a příroda nečiní nic nadarmo," t. j. zbytečného, bezúčelného, čteme v Aristotelově spise De coelo a několikrát i ve spisech jiných.[1]) Toto pozorování jest u Aristotela zákonem, který Aristoteles vidí uplatněn v celé přírodě, zvláště v přírodě organické. V ní shledává Aristoteles[2]) něco podivuhodného, účelného, krásného a božského, nejen u rostlin a zvířat v celku, nýbrž i v jejich částech; je tu krásně uspořádaná řada: začíná rostlinami, postupuje ke zvířatům a končí člověkem, který tvoří vrchol (τέλος) přírody.

Aristoteles soustavně vysvětloval přírodu s hlediska vývoje, neboť podle vlastních jeho slov „jediná cesta k poznání přírody jest příroda, vysvětlovaná hlediskem vývoje" (ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις ὁδός ἐστιν εἰς φύσιν.[3]) Tím ovšem, třeba podotknouti, není míněn vývoj ve smyslu novověkého evolucionismu. Neboť podle Aristotela každý vývoj má začátek, od něhož vychází, a cíl, k němuž směřuje, i představuje vývoj identický a organicky jednotný plán tvoření. Vývoj postupuje jen uvnitř určitých a pev-

[1]) De coelo I, 4, 271 a 33; De part. an. II, 13, 658 a 8. De gen. an. II, 4, 739 b 19; De an. III, 9, 432 b 21 a j. V těchto spisech užívá ovšem Aristoteles pouze výrazu „příroda", ale to není příroda ve smyslu zcela naturalistickém ani pantheistickém.

[2]) De part. an. I, 5.

[3]) Fys. II, 1, 193 b 12.

ných hranic, neboť příroda vyhýbá se všemu, co jest neurčité, neomezené a nekonečné.[1])

Základem vývoje jest podle Aristotela semeno (σπέρμα[2]), „z něhož vznikají bytostí, tvořící se podle přírody". Každý organický jedinec pochází ze zárodku, zárodek však musí pocházeti z jiného jedince, neboť vejce není dříve než slepice; nic nemůže vzniknouti tam, kde není cosi předem dáno.[3]) Zárodek vzniká plozením, t. j. smíšením semene mužského a ženského.[4]) Spolupůsobí tu tedy dva činitelé, kteří se mají k sobě jako hybná příčina a látka; mužské semeno, které Aristoteles pokládá za vyloučení z krve,[5]) dává tvar, začátek pohybu, který jest popudem k vývoji, semeno v ženském organismu (καταμήνια) poskytuje k utváření plodu látku.[6]) Je tomu tak, jako při srážení mléka mléko je tělem, syřiště principem srážení. Semeno mužské netvoří tedy součástky plodu, nýbrž dává látce ženského semene sílu a schopnost k vývoji.

---

[1]) De gen. an. I, 715 b 15.

[2]) Ib. I, 18, 724 a 17.

[3]) Srv. Fys. VIII, 9, 265 a 22; Met. VI, 7, 1332 b 31; De an. II, 4, 415 a 28; De gen. an. II, 1, 734 b 21.

[4]) De gen. an. I, 20, 728 b 34; u těch živočichů, u nichž mužské a ženské pohlaví není odděleno, jest podle A. semeno zárodkem: 728 b 33.

[5]) Ib. I, 19, 726 b 9; 736 b 27. A. zabývá se otázkou podrobněji (721 b 7—724 a 5) a při tom dotýká se zároveň problemu dědičnosti (totéž Hist. an. VII, 6, 585 b 34 n). Někteří badatelé totiž (snad Hippokrates) učili, že sperma pochází z celého těla ploditelova a uváděli pro to čtyři důvody, tak zvláště, že zmrzačení lidé (κολοβοί), na př. kulhaví, slepí, plodí prý zase kulhavé a slepé děti, dále že děti podobají se rodičům nejen v celku, ale i v částech, a konečně že prý děti dědí nejen vrozené (τὰ σύμφυτα) vlastnosti, nýbrž také získané (τὰ ἐπίκτητα) znaky rodičů, na př. jízvy mají prý děti na témž místě těla jako rodiče je měli a v Chalkedonu prý otec jeden měl tetované rameno a jeho dítě mělo prý na rameni to písmeno jako znamení, ač ne tak silné. A. proti tomu poukazuje ke skutečnosti, že zmrzačení lidé mají děti s úplnými a dokonalými údy, proti dalšímu důvodu namítá, že děti podobají se rodičům i v hlase a pohybech, a z těch přece sperma nepochází; ironicky podotýká, že pak by sperma muselo pocházeti i z botů otcových, ježto jeho syn nosí boty podobné. Poslední bod potírá protidůvodem, že děti mnohdy nepodobají se rodičům, ale předkům (atavismus), tedy tu sperma ani vůbec z otce nepochází. Tak prý v Elidě kterási žena s Aithiopem zrodila dceru sobě podobnou, ale syn této byl Aithiop. — O podobnosti rodičů a dětí mluví A. obšírně ještě v témže spise IV, 3, 767 b 1—769 b 10. Když A. v Politice (1262 a 15) nesouhlasí s komunismem žen, dodává, že ostatně nelze se tomu vyhnouti, aby někteří nepoznávali svých bratří, dětí, otců a matek; neboť podle podobností, které se na dítkách vyskytují po rodičích, nevyhnutelně pojmou potuchu o vzájemném poměru.

[6]) De gen. an. I, 20, 729 a 9 n.

Dokladem toho jest Aristotelovi umělý chov kuřat,[1]) při němž pěstitelé počínají si tak, že již oplodněnou slepici dávají oplodniti jiným, ušlechtilejším kohoutem, čímž dosahují ušlechtilejšího plemene kuřat. „Zajisté vycházejí z přesvědčení," praví Aristoteles, „že semeno nesmíchává se s vejci a není v nich jako látka, a že nepochází z celého těla. Vliv mužského semene na zárodek není rázu kvantitativního, nýbrž kvalitativního (οὐκ εἰς τὸ ποσόν, ἀλλ' εἰς τὸ ποιόν).

V semeni uznává Aristoteles duši (ψυχὴ θρεπτική n. γεννῶσα), která jest myšlena immaterielně; srovnává ji s ideou umělce při hotovení díla,[2]) tekutinu pak semene vzhledem k chemické a fysikální vlastnosti[3]) s nástroji umělce, vejce pak nebo daný pod-

[1]) De gen. an. I, 21, 730 a 4 nn.

[2]) Ib. II, 4, 740 b 28.

[3]) Za spolupříčinu plození a růstu pokládá A. teplo, či lépe životní teplo (ib. II, 3, 736 b 35; III, 11, 762 a 18 n), ve kterém A. vidí také rozdíl v dokonalosti obou pohlaví; více životního tepla má pohlaví mužské. A. praví, že to životní teplo není oheň, nýbrž teplý vzduch, dech (πνεῦμα), který jest obsažen v semeni v podobě pěny (ἐν τῷ ἀφρώδει), a přírodní síla (φύσις), nalezající se v tomto teplém vzduchu, která je analogická prvku hvězd, t. j. étheru. Toto pneuma není však totožné s duší vegetativní — zrovna jako nikdo tesaře nemůže pokládati za pilu nebo nebozez, ač společně vykonávají dílo (De part. an. II, 7, 652 b 15) —, nýbrž jest pouze jejím nástrojem (ὄργανον); duše užívá tepla a studena jako nástrojů, v nich projevuje se její pohyb a činnost, jejich určitým poměrem stává se každá jednotlivá bytost tím, čím jest. Ježto ono životní teplo není oheň, nic živého nevzniká působením ohně ve vlhkých a suchých látkách; avšak teplo slunce a zvířat má sílu buditi život. Z toho důvodu A. uznává u některých nižších živočichů (molů, červotočů, komárů i úhořů) t. zv. samovolné plození (ἡ γένεσις αὐτόματος). Slunce pak zastupuje pohlaví mužské, vlhká země pohlaví ženské, neboť v zemi jest vlhko, tedy voda, v ní pneuma a v tomto životní teplo, tudíž „jest jaksi všechno plno života, duše." Tento názor o samovolném plození, zaviněný nedokonalým pozorováním A—ovým, jest v odporu s celkovým názorem jeho, dle něhož živé pochází vždy ze živého, jak ustavičně hlásá, že člověk plodí člověka, kůň koně a p. Třeba však také míti na mysli, že dle A—a pohyb světa a život v něm nepochází od něho samého, nýbrž od nehybného původce, nadsvětné bytosti. „Pravím, že Bůh jest věčná živoucí bytost, takže život a nepřetržité věčné trvání jest v něm", píše A. v Metafysice (XI, 7, 1072 b 28; De coelo II, 3, 286 a 9). Nejdokonalejší pohyb, ježto jest nejblíže Bohu, má svět stálic, jehož prvkem jest éther, méně dokonalý kraj planet, k nimž počítá A. i slunce, a nejméně dokonalý kraj pozemský, ježto jest nejvíce vzdálen od Boha. Země je tedy nejméně dokonalou částí světa, hmota má tu největší moc nad formou. Ale přece i na zemi život dochází dokonalosti, pokud může, v organických bytostech a v poslední řadě v člověku. Člověk může dosáhnouti největšího stupně dokonalosti a tak nejvíc se přiblížiti Bohu.

klad v ženském organismu s látkou, kterou umělec má zpracovati. Není tedy názor Aristotelův materialistický. Aristoteles vidí v přírodě dokonalý řád a účelnost: změna, vývoj, vznik, zánik, život, smrt nejsou nahodilou hrou přírodních sil, ale výsledkem určitého plánu, který činí z přírody uspořádaný celek. V přírodě má vše smysl. Prosté oko vidí tu všude změnu a pohyb, „duševní oko" badatele neustálou touhu po uskutečnění formy. Původcem té touhy jest pak nehmotný Bůh, jako čistá forma a věčný život. A tak celý svět děje se rozumem, neboť vše přirozené obsahuje cosi božského.[1])

Všechno jest k nějakému účelu, kterého pohyb a vývoj dosahuje, není-li v cestě nějaké překážky (ἐμποδίζειν). Není pak libovolná věc z každého semene, nýbrž z určitého semene jen určitá věc, ani nepochází z každého libovolného těla každé libovolné semeno. Semeno jest princip (ἀρχή), a to činný princip (ποιητικόν) toho, co z něho vznikne. Toto všechno se děje přirozeně.[2]) Ovšem dříve musí býti něco, čeho semeno jest; jest toho, z čeho pochází, ale i toho, co z něho jest, čili ze semena vzniknouti může jen bytost totožná (druhově) s tou, z níž semeno vzešlo, nemůže z něho vzniknouti něco jiného. Noví jedinci nevznikají tudíž z ničeho, nýbrž z jiných jedinců. „Nikoli semeno jest první, nýbrž ukončená živá bytost. Člověk je dříve než semeno, sice ne člověk, který vzniká ze zárodku, nýbrž jiný, od něhož semeno pochází."[3]) Forma stojí tak na začátku vzniku i na konci vývoje. To jest u Aristotela důležitý zákon synonymity a homoideality, který vládne v přírodě. Každý jedinec vzniká z jedince mu podobného (ἐκ συνωνύμου[4]) a vývojem stane se mu sám úplně podobný (ὁμοειδής.[5]) Zákon ten možno vyjádřiti také tak, že vývoj postupuje jen v mezích druhového typu; druh jako forma jest omezením vývoje, jest jeho účelem. A tak vše vznikající směřuje k principu a k účelu; neboť principem jeho jest to, k vůli čemu to jest, tedy účel. Pozdější momenty vývoje mají však toho více než dřívější: muž jest pojmu účelu člověka blíže než dítě.[6])

---

[1]) Eth. Nik. VII, 14, 1153 b.
[2]) De part. an. I, 1, 641 b 28.
[3]) Met. XI, 7, 1073 a 1 n.
[4]) Met. XI, 3, 1070 a 6. De gen. an. II, 1, 735 a 20.
[5]) Met. VI, 7, 1032 a 24. De coelo 1, 9, 278 a 18 n.
[6]) Met. VIII, 8, 1050 a 9.

Semeno jest pouhá možnost, potence (δυνάμει τὸ σπέρμα), která se vyvine ve skutečnost. Zárodku sílu sděluje mužský ploditel, takže se organismus může vyvíjeti. V popudu formy jest nejen příčina pro prvé tvoření zárodku, nýbrž také pro jeho další rozvíjení, pro určitý postup jednotlivých vývojových období. Aristoteles přirovnává postup ten k pohybům automatu.[1]) Tu „klidné části jsou v takovém spojení, že první část, dostane-li náraz k pohybu vnější silou, ihned uvede do pohybu část sousední. A tak jako u automatu pohybuje ona síla, aniž se dotýká všech částí, tím, že se dříve dotkla první části, tak působí též princip, od něhož semeno pochází: jedenkrát se dotkl jedné části, nyní však se už nedotýká."

Semeno jest Aristotelovi příkladem, jehož pomocí chce znázorniti vývojový postup vůbec. Semeno, zárodek jest zároveň tím, co v možnosti (δυνάμει ὄν) skrývá v sobě živou bytost, a tak pojem látky spadá tu skutečně v jedno s pojmem δυνάμει ὄν a pojem formy s pojmem ἐνεργείᾳ ὄν,[2]) čímž zároveň protiva látky a formy stává se plynulou.[3]) Látka a tvar tvoří pak dva konečné body přírodního dění jako stupeň možnosti, schopnosti, vlohy, a stupeň ukončení (ἐντελέχεια); zprostředkovány jsou pohybem (κίνησις). Odtud také Aristoteles mohl říci, že potence a akt, δυνάμει ὄν a ἐνεργείᾳ ὄν jsou v jistém smyslu jedno.[4]) A dále pojem možnosti není pouze subjektivním dohadem, nýbrž jest něčím reálním,[5]) zrovna jako semeno a zárodek jsou reality. Aristoteles praví,[6]) že zvíře vzniká ze zárodku, při čemž jest jen nahodilé (κατὰ συμβεβηκός), že zárodek náleží na př. psu. Čili jest nutno rozeznávati potenci a akt. Potenciální bytí zárodku není ještě aktuální bytí zcela vyvinuté bytosti. Tedy jsoucí nevzniká ani ze jsoucího ani z nejsoucího, nýbrž ze své reální potence.[7])

Dění přírodní představuje podle Aristotela kruh, který nemá začátku ani konce. Zánik jednoho těla dává vznik druhému a vznik jednoho jest spojen se zánikem druhého.[8]) Jestliže tedy všechno vzni-

---

[1]) De gen. an. II, 1, 734 b 10 n.
[2]) Fys. I, 7, 190 b 3 n; De an. II, 1.
[3]) V tom je základ scholastiské edukce formy z potence materie.
[4]) Met. VII, 6, 1045 b 19.
[5]) H. Meyer, Der Entwicklungsged. bei A., str. 75.
[6]) Fys. I, 8, 191 b 20.
[7]) Prantl, Die Physik des Aristoteles, str. 478.
[8]) De gen. et corr. I, 3, 319 a 16 n; II, 11, 338 a 11.

kání a vývoj jest přechodem možnosti ve skutečnost, všechno pak, co vzniká, předpokládá jinou skutečnou věc, která zaniká, pak nutno novou substanci hledati v té dřívější skutečné substanci. V ní tedy jest obsažena schopnost zárodku,[1]) podmínka pro novou věc, a forma musí se jí zmocniti, aby stávajíc se sebou uskutečňovala možné. A tak vlastně látka (tělo) není tu hotová, nýbrž dříme v zárodku a tvoří se postupem vývoje, a skutečnost jest principem síly, která vývojem uskutečňuje zároveň tělo. Z toho důvodu může býti názor Aristotelův jen dynamický, nikoli mechanický. Pojem δυνάμει ὄν odvodil pak Aristoteles z přírody organické a rozšířil i na umění, nikoli naopak. Vše, co vzniká, vzniká z možného ve skutečné; nejen semeno tvoří možnost stromu, vejce ptáka, nýbrž i kov jest možností sochy, dřevo stolu, kameny, cihly a trámy domu.

Organického života nelze podle Aristotela vysvětliti bez účelné směrnosti. Ježto v zárodku jest obsažen v možnosti již celý živočich, dříve než se z něho vyvinul, jest patrno, že celý vývoj jest ovládán něčím budoucím; zasahuje v něj organismus sám, který se ze zárodku má teprve vyvinouti; proto části žijí jen v celku, z celku vznikají a celkem se určují. Části tudíž nepředcházejí, z nich nenásleduje celek, nýbrž naopak tu předchází celek a části následují. Veškerá síla jest soustředěna v zárodku a vládne celému průběhu vývoje. Jednotlivé části organismu nevyvíjejí se o sobě a pro sebe, nýbrž zároveň s ostatními částmi v naprosté souměrnosti.

V zárodku tedy jest jaksi celá budoucnost organismu; v něm jsou obsaženy jednotlivé části, jakož i celá živá bytost v možnosti, ve vloze; konec vývoje pak jest plnou skutečností.[2]) Tak na př. jsou ruka nebo tvář nebo celé zvíře v semenu jako nevyvinutá ruka, jako nevyvinutá tvář a jako nevyvinuté zvíře; čím každé jest ve skutečnosti, to jest semeno v možnosti.[3]) V zárodku začíná prvé stadium živé bytosti a potom musí „sama pro sebe hospodařiti jako dítě propuštěné otcem z domu.“[4]) Vývoj pak pokračuje tak jako u umělého automatu: jeden člen organismu řadí se ke druhému.[5])

---

[1]) De coelo III, 2, 302 a 4.
[2]) De gen. an. II, 4, 740 a 1.
[3]) Ib. I, 19, 726 b 14.
[4]) II, 4, 740 a 7.
[5]) II, 5, 741 b.

Aristoteles, chtěje určiti jednotlivá období vývoje, má na mysli účel jednotlivých orgánů a jejich význam.[1]) A tak orgány, které dle své povahy tvoří podmínku pro vznik ostatních orgánů, musí je ve vývoji předcházeti.[2]) Tak je tomu i u rostlin i u živočichů, neboť ve vývoji jejich jest postup analogický. Tvoří se tedy nejdříve jako střed organismu ten orgán, který má obstarávati výživu; semeno rostliny zapouští nejdříve kořeny, potom vyrůstá stonek a ostatní součástky.[3]) Analogicky v zárodku zvířete tvoří se srdce, z něhož odvádí se krev ostatním částem těla; srdce jest hlavním sídlem životního tepla a dechu, proto podle Aristotela zprostředkuje mezi pochody psychickými a fysiologickými. Srdce pak tvoří východisko pro další stavbu těla a sice tak, že vzniká dříve horní část těla a potom dolní. To jest pozorování správné ve věci, ale není správný důvod k tomu; dolní části totiž jsou dle Aristotela k vůli horním a nejsou ani částmi účelu. Dále vznikají dříve části vnitřní (krev, mozek, tuk, maso, kosti, μέρη ὁμοιομερῆ,[4]) jejichž tvoření si vysvětluje Aristoteles oteplováním a ochlazováním, a potom částí vnější, t. j. ty, které se tvoří z oněch a za účelem určitých výkonů (hlava, ruka, noha, μέρη ἀνομοιομερῆ). Zkrátka vývoj tvoří nejdříve ty části těla, které jsou podstatnými podmínkami života.[5]) Z téhož důvodu nalézá Aristoteles při odumírání organismu pořádek opačný: co může býti k životu nejméně postrádáno, umírá naposledy,[6]) takže příroda na konci v kruhu se vrací k začátku.[7]) (P. d.)

---

[1]) II, 5, 742 a 20 n.

[2]) 742 b 4 n.

[3]) 741 b 14 nn.

[4]) De gen. an. II, 4, 740 b 16. De part. an. II, 1, 647 a 22. Hist. an. I, 1, 486 a 14. Mozek pokládal A. za orgán chladící krev, tedy za pouhý moderátor, orgán pro duševní život podružnější, ovšem nesprávně. Ani nervů neznal A. úplně, za orgán pocitu pokládal maso.

[5]) De gen. an. 742 a 16 n.

[6]) Za takové pokládá A. srdce, proto je nazývá πρῶτον κινοῦν a τελευταῖον ἀπολεῖπον (primum movens, ultimum moriens).

[7]) De gen. an. II, 6, 741 b 15.

Apoštolská práva králů uherských a privilegium ecclesiae Moraviensis.

Napsal Dr. Fr. Robenek. (O.)

Jest nesporno, že král Štěpán uplatňoval ve své zemi práva v oboru církevně politickém i církevním v takovém rozsahu, jak tomu bývá u papežských legátů. Kanovnická visitace v Ostřihomě konaná 1397 slavnostně také svědčí, že sv. Štěpán legátem papežským byl.[1])

Legáti papežští jsou do jisté míry zástupci papeže. Jurisdikce jejich bývá od případu k případu určitěji vymezována. Požívají však odedávna jistých výsad. K předním výsadám jejich patří, aby nošen byl před nimi kříž. Této cti dostalo se též sv. Štěpánovi, ač byl laikem. Žezlo, odznak moci světské, zaměněno bylo za kříž, symbol jisté duchovní svrchovanosti apoštolské: „crucemque pro sceptro anteferendam in modum apostolatus (ei nuntius) obtulit." Kron. uh.-polská kap. 6. A tak nacházíme sv. Štěpána velmi často zpodobněného, an drží v ruce místo žezla kříž, ať již kříž dvojramenný nebo jednoduchý.

Těžko si představiti, že by všechny ty zprávy o legačním právu sv. Štěpána byly pouhými poetickými fabulemi, neb že by úmyslnou tendencí z politicko-církevních důvodů právní postavení prvního krále uherského chtěly nám zastírati. Spíše bychom se klonili k tomu, že stará tradice o legačním poslání krále Štěpána byla tak známá a živá, že se na ni pozdější králové uherští jako na samozřejmou věc nejedenkráte odvolávají. Tak král Bela IV chystaje se r. 1234 k válečné výpravě do Bulharska, žádá v Římě, aby mohl v dobyté zemi i po stránce církevní činiti dalekosáhlá opatření, jak to kdysi sv. Štěpánovi bylo povoleno.[2])

Kurie římská věděla dobře o privilegovaném postavení krále Štěpána a sama je připomíná. Papež Urban II slibuje r. 1096 králi

---

[1]) „. . . qui fungebatur legatione sedis apostolicae de latere."

[2]) „. . . ut officium legationis non alii sed nobis in terra Assoani committatur, ut habeamus potestatem limitandi dioeceses, distinguendi parrochias et in hac prima institutione potestatem habeamus ibi ponendi episcopos . . ., quia hec omnia b. m. antecessori nostro sancto Stephano sunt concessa." Theiner, Vetera Mon. hist. Hung. sacram illustr. I., str. 171.

Kolomanovi všechny ty výhody, jichž se dostalo kdysi jeho předchůdci sv. Štěpánovi.[1])

A když uzavřen byl r. 1161 konkordát mezi Římem a Uhrami, zůstávají králům uherským i nadále rozsáhlá církevně-politická práva. Král sám uděluje arcibiskupům pallium, biskupové a duchovenstvo může jednati s Římem jen prostřednictvím a se souhlasem krále, ba omezeno je i právo kurie zasahovati skrze své legáty do poměrů uherských.[2])

Myslím, že jest přece jen poněkud odvážné, zařazovati všechny tyto navzájem se potvrzující a doplňující zprávy mezi veliké historické mystifikace a padělky, které vyvstaly teprve ve XII. století a representují se v legendě Hartvíkově.

Nezáleží již tedy na tom, zda bulla Sylvestra II, adresovaná králi Štěpánu, jest padělkem čili nic, neboť nepodává de facto vlastně již nic nového, čeho bychom nenalézali na uvedených místech. Papež dovoluje mu v ní užívati titulu královského i koruny a stvrzuje jeho ustanovení týkající se věcí církevních.[3])

Dává mu obojí jurisdikci: světskou, jejímž symbolem jest koruna, a duchovní, znázorněnou křížem. Privilegium apoštolské misse rozšířeno jest touto bullou též na právoplatné nástupce Štěpánovy.[4])

---

[1]) „Reminiscat Strenuitas Tua religiosi principis Stephani, qui generis Tui primus a sancta romana et apostolica ecclesia fidei religionem suscepit et reginalis dignitatis iura promeruit. . . . ut quidquid honoris, quidquid dignitatis praedecessor tuus Stephanus ab apostolica nostra ecclesia promeruisse dignoscitur, . . . certa devotione exquiras . . .“ Fejér, Cod. dipl. Hung. II., 13—15.

[2]) Chaloupecký l. c. str. 51.

[3]) „Quare gloriose fili, cuncta a nobis et a sede apostolica postulata, diadema nomenque regium, Strigoniensem metropolim et reliquos episcopatus, omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum, ejus auctoritate praemonente atque ita jubente eodem omnipotente Deo, cum apostolica et nostra benedictione libenter concessimus, concedimus et impertimur . . .“ Migne, Patrol. lat. 139, 275.

[4]) „Et quia nobilitas tua apostolorum gloriam aemulando, apostolicum munus Christum praedicando, ejusque fidem propagando gerere non est dedignata, nostrasque, et sacerdotii vices, supplere studuit, atque apostolorum principem prae caeteris singulariter honorare; idcirco et nos singulari insuper privilegio excellentiam tuam tuorumque meritorum intuitu haeredes, ac successores tuos legitimos, qui sicut dictum est, electi atque a sede apostolica approbati fuerint, nunc et perpetuis futuris temporibus condecorare cupientes, ut postquam tu, et illi corona, quam mittimus, rite juxta formulam legatis tuis traditam coronatus, vel coronati extiteritis, crucem ante se, apostolatus insigne, gestare facere possis et valeas, atque illi possint valeantque; et secundum quod divina gratia te et illos docuerit Ecclesias, regni tu praesentes et futuras nostra

To by bylo snad novum, kterého dřívější prameny nemají. Tak dědí se hodnost a práva králů uherských spolu se svazkem i jiných závazků, jimiž připoutáváni jsou králové tito ke kurii římské a k dědictví svatopetrskému.

Jiné doklady legačního práva králů uherských uvádí Chaloupecký l. c. 31 násl. Zásadně nepřinášejí ničeho nového, čeho bychom neznali z legendy Hartvíkovy. I když snad připustíme, že se Štěpánův dvojramenný kříž objevuje v erbu uherském, nedává králům uherským žádných nových práv, než jaká vykonával sv. Štěpán.

Byli bychom na omylu, kdybychom považovali apoštolská práva králů uherských za zvláštnost eminentně uherskou. V XI. stol. i v dřívějších stoletích uplatňovali panovníci křesťanští vliv svůj velmi značně na organisaci svých diecesí, a to jak v Německu tak i ve Francii a jinde. Práva jejich v ohledu církevním vyvěrala ze zvláštního poměru, který se ve středověkn mezi mocí duchovní a světskou vyvinul.

Bůh vložil veškerou moc do rukou svatého Petra a jeho nástupců. Papež stává se takto pramenem veškeré moci, jak církevní tak i světské. Z ní rozdává dle libosti biskupům a panovníkům světským. Tato suverení moc papežů nad celým světem, daná jim samým Bohem,[1]) skýtá všem křesťanským panovníkům dostatečnou záruku ochrany proti komukoliv. Proto vinou se křesťanští panovníci s důvěrou pod záštitu svaté matky církve a utíkají se se zemí svojí i s lidem svým pod ochranu náměstka božího, sv. Petra, stávajíce se takto účastni všech práv i povinností ze závazku tohoto plynoucích. I když legendy a ostatní prameny doby svatoštěpánské nepopisují zevrubně jednání biskupa Astrika v Římě, můžeme tvrditi, že sjednával tehdy s kurií římskou dohodu, a to způsobu takového, jaký byl v té době obvyklý. Suverenní moc papežská

---

ac successorum nostrum vice disponere atque ordinare apostolica auctoritate similiter conscessimus, volumus et rogamus, sicut in aliis litteris, quas cunctum fidelem populum per nuntium nostrum, quem ad te dirigimus, deferendis plenius haec omnia explicata continentur." Migne ibidem 276.

[1]) Myšlenka tato projádřena byla již na koncilu nicejském, na nějž se odvolává papež Mikuláš I: „Omnia denique huic (sv. stolici) noverat (sc. Nicaena synodus) Domini sermone concessa. Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit" cit. apud Greinacher, Die Anschauungen des Papstes Nikolaus I über das Verhältnis v. Staat und Kirche 1909, str. 12, pozn. 1. Autorita papeže jest autorita boží. Inspirován jest samým Duchem sv. Neposlušnost proti němu, jest neposlušností proti Bohu. l. c. str. 10.

zrcadlící se tak očitě v rozdávání korun královských uplatňována byla v rozsáhlém měřítku sice teprve Řehořem VII a dobudována byla Innocencem III. Ale již půldruha století před sv. Štěpánem, krátce před rozvojem říše Velkomoravské, pronáší velký papež Mikuláš I (858—867) v dopisech svých adresovaných biskupům Gallským, Karlu Lysému a Hinkmarovi, myšlenky, na nichž dobudována byla pak Řehořem VII a Innocencem III známá doktrina o mečích a o slunci, měsíci a hvězdách.

Jako školený jurista a znamenitý diplomat napovídá papež Mikuláš I myšlenky, které se křesťanským světem již ozývaly a které tryskaly z hlubokého náboženského pochopení. Císařství pochází od Boha[1]) a jest Bohem chráněno. Korunu císařskou dostává císař dědictvím, jako jiní panovníci, ale hodnost císařská utvrzována jest apoštolskou stolicí, která jí dodává jistého posvěcení a nedotknutelnosti.[2])

Meč obdržel císař od sv. Petra proti nevěřícím, korunu vsazuje mu na hlavu papež a týž dává mu pomazání svatým olejem. Tytéž názory uplatňuje papež Mikuláš I oproti císaři východního Říma i k jiným králům křesťanským. Zakládají se ovšem na pojímání ryze církevně náboženském bez uplatňování vlivů laicko-politických, ačkoliv bylo tenkráte v říši francké rozšířeno všeobecné mínění, že biskupové (t. j. i papež) mohou krále sesaditi[3]) a disponují takto do jisté míry korunou královskou. Sám Karel Lysý byl tohoto názoru[4]) a císař Ludvík i Lothar nejednou pocítili duchovní převahu vlastního episkopátu. Papež Mikuláš I však zásady této otevřeně nepronesl, spokojiv se zdrželivým naznačením, oč výše stojí duch nad tělem, oč výše stojí království nebeské nad světským královstvím tohoto světa. Odmítá od sebe býti dědicem meče hmotného: gladium nisi spiritualem non habet (ecclesia), non occidit, sed vivificat.[5])

---

[1]) Slovy knihy Přísloví 8, 15, poučuje Karla Lysého: „Per me (sapientiam) reges regnant et legum conditores iusta decernunt.“ MGSS VI. 369 a jinde opět: „. . . vos . . ad regni gubernacula destinavit (Deus) . . .“ ibidem 275.

[2]) Srovnej A. Greinacher, Die Anschauungen, 65—66,

[3]) Greinacher l. c. 62.

[4]) „A qua consecratione vel regni sublimitate subplantari vel proici a nullo debueram saltem sine audientia et iudicio episcoporum, quorum ministerio in regem sum consecratus, et qui throni dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, et per quos sua decernit iudicia.“ Migne 126 c. 119.

[5]) List papeže Mikuláše I arcibiskupu Alvinovi, viz u Greinachra l. c. str. 68.

Posílá-li později papež Sylvestr II králi uherskému korunu královskou, spatřujeme v tomto daru nejen obyčejné potvrzení a uznání hodnosti královské, ale i obzvláštní přízeň a odměnu kurie římské k osobnosti sv. Štěpána. Dělo se tak přirozeně v dorozumění s císařem Ottou III. A přece nebylo ani papežství utlačováno, i když Sylvestr II stal se papežem přičiněním Otty III, ani císařství neutrpělo ujmy, máme-li na zřeteli onu asketicky zanícenou dobu blouznivého chiliasmu, která se v osobě císaře Otty III tak podivně pojila se snahou obnoviti lesk starého císařství, jež by obsáhlo celý křesťanský svět.

Stojí-li již tehdy papežství na zásadě spravedlivé rozluky moci církevní od světské moci [1]) státní, důležito je tím více, jak hledělo se svého stanoviska na úkoly císařství a panovníků světských vůbec a co od nich čekalo ve prospěch rozvoje církve a celého duchovního života.

Pochází-li moc panovníků od Boha, dluží tito za ni Bohu také vděčností a odpovědností. Slovy proroka Jeremiáše (1, 10) napomíná císaře, aby ničil ďábelskou přetvářku a pečoval o rozkvět ctnosti. Knížata mají se starati nejen o časné, ale i duševní blaho svých poddaných. Mají býti strážci jejich duševního života a nemají uzavítati míru s pohany neb i těmi, kteří hledají zlého a škodí víře.[2]) Stát křesťanský má býti také prodchnut duchem křesťanským. Církev nikdy nechce císařství škoditi, naopak modlí se za jeho zdar a trvání.[3]) Proto vstupují králové do služeb církve, jako její věrní synové mají účast na jejích osudech, chrání ji ve své zemi a vítězství svého užívají k jejímu povýšení, k ochraně práv apoštolské stolice. Vůbec chrání církev ode všeho zla. Jen tenkráte mohou očekávati odměnu nebeskou.[4]) Také mají býti knížata biskupům nápomocna při provádění papežské censury[5]) a podporovati je při jakýchkoliv jejich úkonech. Mezi papežem a panovníky má býti poměr jako mezi otcem a synem. Tato synovská poslušnost králů jest papeži milejší než tisícový dar drahokamů a šperků.[6])

Morální převahou svojí podporuje takto papežství rozvoj křesťanského života v zemích křesťanských používajíc k tomu ramene

[1]) Greinacher l. c. Die Trennung v. Staat und Kirche str. 27.
[2]) Greinacher l. c. 41.
[3]) l. c. str. 19.
[4]) ibidem str. 48—49.
[5]) ibidem str. 51.
[6]) l. c. str. 55.

moci světské. Císařovně Eudoxii píše, že Bůh učinil ji jen proto císařovnou, aby působila pro blaho církve.[1]) Důvěrný poměr mezi papežstvím a světskými vládci upevňuje Mikuláš I dále: Budou-li plniti knížata moji vůli, zavládne v říši jejich mír a pokoj, jejich památka zůstane potomkům slavná a odměnou jejich bude nebeská sláva.[2])

Tak vytváří se mezi mocí duchovní a světskou zvláštní způsob církevní vasality, která uplatňovala svůj vliv u králů předně v ohledu církevním,[3]) nechybělo však mnoho, aby vykonávala ve větší či menší míře také působnost v oboru otázek politicko-světských.

Praví-li Řehoř VII, „že regnum Ungarię sanctę Romanę ecclesię proprium est," je to totéž jako svatoštěpánské „regnum (S. Petro) oblatum". Uhry staví se pod ochranu náměstka Petrova a z této komendace plynou ona církevně politická práva, která vykonal sv. Štěpán opíraje se při tom o autoritu kurie papežské.

Zcela důsledně pak píše Vita minor, že sv. Štěpán zařídil církevní zřízení v Uhřích „per consensum et subscriptionem romanę sedis apostolici" (cap. 8). Tak založeno bylo i biskupství v Pětikostelích „cum consensu sanctissimi apostolici", tak zřízen klášter v Pecsvaradu „ex consensu et confirmatione Auctoritatis Apostolice" a v Zalavaru „ex officio nobis . . . a sancta sede apostolica comisso" atd. Nač považovati všechny tyto listiny za pozdější padělky, když postavení svatého krále skutečně vyvěralo z tak důvěrného poměru ke kurii římské. Proč by se neměl psáti sv. Štěpán „dei miseratione et apostolicae sedis gratia Hungarorum rex", jak tomu chce listina pro kostel nitranský vystavená, když papežství Sylvestra II považovalo se stejnak za oprávněného dispensatora korun královských jako papežství Mikuláše I. Či máme zváti dobu Otty III a Sylvestra II, dobu to zanícené askese a hloubavého mysticismu, dobou církevního úpadku?

* * *

[1]) „Non enim frustra nobilitatem vestram Christus deus noster in perii coniugis vestri fecit consortem nec posuit vos, nisi ut ecclesiam eius adiuvetis, erga statum eius vigiletis, famulis eius anxiliemini . . ." ibidem str. 59. pozn. 4.

[2]) ibidem str. 60.

[3]) „Weil der Kaiser Pflichten gegen die Kirche hat, deswegen steht er auch im besonderen Kirchenschutz, und die übrigen Gewalthaber dürfen ihn bei Kirchenstrafe in seiner Mission nicht hindern." Greinacher l. c. str. 67.

Vrátíme-li se zpět do doby, kdy v Pannonii vládl mocný Svatopluk, shledáváme tam podobný poměr církve ke státu, jak se ustálil za sv. Štěpána. I král Svatopluk uplatňuje jistá výsostná práva v oboru církevního zřízení své země. Tak píše legenda Pannonská v kap. X.: „. . . přijav jej (Methoděje) Svatopluk kníže se všemi Moravany, poručil mu všechny kostely a duchovní ve všech městech.“ Vykonává tedy Svatopluk rozsáhlá patronátní práva a odevzdává Methodějovi moc nad celým křesťanstvím svého území. Působení Methodějovo vztahovalo se však též na území Rastislavovo a Kocelovo, proto také všichni tři panovníci těchto provincií Methoděje za kandidáta na nové biskupství vyhlédli.[1]) Kocel pak ho posílá k apoštolskému, aby mu jej posvětil na biskupství v Pannonii.[2])

Pro vzrostlou diecesi vybírá Svatopluk nového biskupa. Volí si jej a posílá rovněž do Říma, aby mu jej vysvětili.[2]) Podobně svědčí i biskupové franští v listě papeži Janu IX z r. 900, že Svatopluk si Wichinga za biskupa vyhlédl.[4])

Řím uznává jmenovací právo knížete Svatopluka a vybízí ho, aby tak činil i nadále a dle potřeby aby poslal snad ještě jednoho vhodného kněze, který by mohl býti vysvěcen na biskupa.[5]) Dává mu takto současně právo zřizovati nová biskupství. Při tom má se ovšem říditi pokyny a radou svého metropolity.[6])

V prvních dobách nově zřízené diecese moravské nebyla dána Svatoplukovi Římem neomezená práva výsostná. Část jich přidělena byla metropolitu jeho Methodějovi, který byl zároveň od kurie jmenován papežským legátem: „legatione apostolice sedis ad gentes fungentem.“ CDB I. č. 21.

---

[1]) List papeže Hadriána.

[2]) Život sv. Metoděje kap. VIII.

[3]) „Ipsum quoque presbiterum nomine uichinus, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravianus“ CDB I. č. 24. Též ibidem č. 26. „Wichingum . . . vobis ad regendam sibi commissam a deo ecclesiam remissimus . . .“

[4]) „Antecessor vester Zuentibaldo duce impetrante Vuchingum consecravit episcopum et nequaquam in illum antiquum Patauiensem episcopatum eum transmisit . . .“ CDB I. č. 40.

[5]) „. . . et alterum nobis apto tempore utilem presbiterum vel diaconsum dirigas, quem similiter in alia ecclesia, in qua episcopalem curam noveris esse necessariam, ordinemus episcopum, ut cum his duobus a nobis ordinatis episcopis prefatus archiepiscopus vester iuxta decretum apostolicum(!) per alia loca, in quibus episcopi honorifice debent et possunt existere, postmodum valeat ordinare.“ CDB I. č. 24.

[6]) „Cum ipsius archiepiscopi consensu et providentia.“ Ibidem.

V legačním poslání Methodějově zahrnuta byla přirozeně větší moc než „(ut ei) liceat secundum priscam consuetudinem libere quę sunt episcopi gerere.“ CDB I. č. 14.

Pravomoc jeho vymezena byla privilegiem, které bylo mu dáno: „... quia nostrę apostolicę auctoritatis pręcepto eius archiepiscopatus ei (Methodio) privilegium confirmavimus et in perpetuum deo iuvante firmum manere statuimus, sicuti antecessorum nostrorum auctoritate omnium ecclesiarum dei iura et privilegia statuta consistunt.“ CDB I. č. 24. Privilegium samo se nám sice nezachovalo, ale týž list papeže Jana VIII knížeti Svatoplukovi z r. 880 udává jeho obsah, stručně sice, ale zdá se, že dosti srozumitelně. Píše dále: „Ita sane (takový je totiž obsah privilegia), ut iuxta canonicam tradicionem omnium negociorum ecclesiasticorum curam habeat ipse et ea velut deo contemplante dispenset, nam populus domini illi commissus est et pro animabus eorum hic redditurus erit racionem.“ Privilegium Methodějovo obsahovalo tedy taková práva, jakých požívali v té době papežští legáti dle tehdy platného církevního kanonického práva.

Tak byla péče o biskupství rozdělena. Zevnější stránka a světské starosti o diecesi moravskou — quoad temporalia — svěřeny byly knížeti, kdežto činnost misionářská a starost o duchovní život diecesánů[1]) vložena byla úplně do rukou Methodějových tak, „aby koho proklál, byl proklet, koho však posvětí, ten aby svatým byl.“[2])

Do čistě náboženských otázek Svatoplukovi nebylo mluviti. Tak upraven byl poměr obou hodnostářů dle ustáleného tehdejšího práva církevního, jak píše Jan VIII Svatoplukovi: „... sicuti antecessorum nostrorum auctoritate omnium ecclesiarum dei iura et privilegia statuta et firmata consistunt. Ita sane, ut iuxta canonicam tradicionem omnium negociorum ecclesiasticorum curam habeat ipse (Methodius) et ea velut deo contemplante dispenset; nam populus domini illi commissus est et pro animabus eorum hic redditurus erit racionem.“ CDB I. č. 24.

Wiching volen jest Svatoplukem, svěcen Římem, ale poslušností zavázán jest Methodějovi: „... quem suo archiepiscopo in omnibus obędientem, sicuti sancti canones docent, esse iubemus.“ Ibidem.

---

[1]) „... cura ... in lucrandis animabus fidelium ...“ CDB I. č. 25.

[2]) Život sv. Met. kap. XII.

Rovněž i všechno ostatní kněžstvo provincie Svatoplukovy zavázáno bylo poslušností Methodějovi: „Presbiteros vero, diacones seu cuiuscunque ordinis clericos, sive Sclauos, sive cuiuslibet gentis, qui intra provincię tuę fines consistunt, pręcipimus esse subiectos et obedientes in omnibus iam dicto confratri nostro, archiepiscopo vestro, ut nichil omnino pręter eius conscienciam agant.“ Sv. Methoděj obdržel od Říma také určité direktivy, jak nakládati s kněžstvem nepoddajným a neposlušným: „Quod si contumaces et inobędientes existentes scandalum aliquod aut scisma facere pręsumpserint, et post primam et secundam amonicionem se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores ab ecclesiis et finibus vestris auctoritate nostra precipimus esse procul abiciendos secundum auctoritatem capitulorum, quę illi (Methodio) dedimus, vobis direximus.“ Ibidem.

Tato moc metropolity moravského „in spiritualibus“ je silně restringována, ba takřka přenesena na samého panovníka listem papeže Štěpána V králi Svatoplukovi z r. 885.[1]) List tento patří k nejzáhadnějším problemům otázky cyrillomethodějské. Osobnost sv. Methoděje stává se v něm kamenem úrazu. Metropolita moravský, který těšil se do té doby přízni Říma, jest v postavení svém otřesen a ztrácí důvěru u kurie římské. Těžká slova dopadají v listě papeže Štěpána V na hlavu našeho metropolity a těžko jim rozuměti jinak, než jak psána jsou. Ačkoliv text zmíněného listu zachován je toliko v opise z 11. stol., přece „nelze pochybovati, že list takového obsahu skutečně vydán byl.“ [2]) Dotvrzuje to také celá tendence kommonitoria téhož papeže rovněž z r. 885, které se obrací proti poslednímu ustanovení našeho metropolity.[3]) Nelze nám na tomto místě odvážiti přesvědčivost všech vysvětlení, kterými tento list byl doprovázen. Spokojiti se musíme prostým faktem, že vskutku tomu tak bylo, jak list papeže Štěpána V i jeho kommonitorium dosvědčuje. Snad bychom mohli v tom dočasném a osudném papežově „. . . si ita est . . .“ [4]) spatřovati ono obávané vystupování

[1]) CDB I. č. 26.

[2]) V. Novotný, České Dějiny I./1. 397 pozn. 1. udána sončasně literatura.

[3]) „Successorem, quem Methodius sibimet contra omnium sanctorum patrum statuta constituere presumpsit, ne ministret, nostra apostolica auctoritate interdicite, donec suam nobis presentiam exhibeat et causam suam viva voce exponat.“ CDB I. č. 27.

[4]) „. . . et si ita est, ut audivimus, supersticionem eius (Methodii) penitus abdicamus. Anathema vero pro contemnenda catholica fide qui indixit, in caput redundabit eius.“ CDB I. 26.

protikladů západního a východního Říma, které dříve či později skončiti hrozilo úplným rozkolem.

Už to jest velmi pozoruhodné, že papež obrací se dopisem přímo na krále ve věcech, které spadají vlastně pod obor samého metropolity. Jsou to otázky rázu věroučného a disciplinárního. Poučení dostává se přímo králi, aby sám mohl správně rozlišovati a jednati. Tak jest král velmi podrobně poučován o významu, působivosti a oprávněnosti postu a o různém jeho zachovávání. Dovídáme se nejen o postu suchých dnů, ale též o tak zvaném postu duchovním, který se jeví různým způsobem umrtvování. Ten jest Bohu nejmilejší. Skutky milosrdenství dovršují křesťanskou dokonalost a jsou její nejkrásnější ozdobou.[1])

Papež nakazuje králi, aby se bohoslužby neděly jazykem slovanským, nýbrž tím způsobem, jak bylo Římem povoleno.[2])

Listem tímto ustanoven jest Svatopluk jakoby strážcem čistoty víry ve svém území, z něhož mají býti všichni jinak smýšlející vyloučeni. „Contumaces autem et inobedientes contencioni et scandalo insistentes, post primam et secundam admonicionem, si se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores ab ecclesie gremio abici sancimus, et ne una ovis morvida totum gregem contaminet, nostro vigore refrenari et a vestris finibus procul cxcludi precipimus.“ Ibidem. Král bude bdíti nad čistotou víry a biskup Wiching bude pouhým vykonavatelem úkonů církevních a dispensatorem milostí, úřadu to, k němuž král jako laik přístupu nemá: „In qua (fide) et Wichingum, venerandum episcopom et carissimum confratrem, ecclesiastica doctrina eruditum repperimus, et ideo eum vobis (Svatoplukovi) ad regendam sibi comissam a deo ecclesiam remisimus, quia fidelissimum eum tibi et pro te satis solicitum in omnibus agnovimus. Quem veluti spiritualem patrem et proprium pastorem digno honore et debita reverencia sincera mente recipite, tenete et amplectimini. Ipse itaque omnium ecclesiasticorum negociorum et officiorum habeat curam et dei timorem pre oculis habens dispenset eadem, quia et pro his et pro animabus commissi sibi populi ipse redditurus erit districto iudici racionem.“ Tamtéž.

[1]) l. c. str. 25 a 26.

[2]) „Divina autem officia et sacramisteria ac missarum solemnia, que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare presumpsit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes, ne ullo modo deinceps a quolibet presumatur, dei nostraque apostolica auctoritate sub anathematis vinculo interdicimus“; ibidem str. 26.

Papež vnáší tedy na krále Svatopluka moc legační, kterou držel dosud metropolita Methoděj, jehož vážnost jest kurií brána v pochybnost, neboť nařčen jest „supersticioni, non edificacioni, contencioni non paci insistentem.“[1])

Řím buduje naprosto na nezvratné opravdovosti, pevné stálosti a úplné odevzdanosti Svatoplukově k římské matce církvi. Je známo, že biskupové, kteří pověřováni byli činností missionářskou udělením pallia, stvrzovali svou pravověrnost Římu vyznáním víry.[2]) Takovéto symbolum fidei, v němž ze široka poučován jest Svatopluk o hlavních článcích víry, vkládá papež hned do začátku zmíněného listu.

Zajímavo jest, že neobrací se Řím ani k Methodějovi ani k Vichingovi, nýbrž ku králi, jehož ochraně svěřuje neporušenou křesťanskou víru, obsaženou v uvedených základních článcích. Takto činí Řím Svatopluka apoštolem lidu moravského, neboť osvědčil se horlivým šiřitelem — pravým zelátorem[3]) víry římsko-katolické.

Víme sice, že legenda bulharská[4]) i moravská[5]) snaží se strhnouti z osoby Svatoplukovy tento nimbus, jímž ho přiodívají věrohodné listiny papežů. Líčí ho jako člověka surového, dobrého neznalého a chlipného, divokého a pyšného. Leč známe tendenci těchto sepsání, stranících zakázané bohoslužbě slovanské, v níž se skrývá zakuklený osten proti latinskému západu, jevící se současně v tak rozdílném pojímání osoby Methodějovy i Svatoplukovy, a to jak ze strany latinského západu tak i ze strany slovansko-řeckého východu. Je dosti příznačné, že římsko-latinsky orientované legendy

[1]) tamtéž.

[2]) Srovnej symbolum fidei v listě biskupa Laureackého Piligrima z r. 973. CDB I. č. 33.

[3]) „Quia te zelo fidei sanctorum apostolorum principi, Petro ... devonisti ... ... Quem (Svatopluka) ob fidei dignitatem ... ... quia orthodoxe fidei anhelare te audivimus ...“ CDB I. č. 26.

[4]) „Pak i Svatopluka, kterýž po Rostislavovi nad Moravou panoval, obešli (Frankové) klamem, an byl člověk surový a dobrého neznalý, a zcela na svou víru přivedli. Neb jak by nebyl onen, jsa otrok zženštilých rozkoší a válící se v bahně hnusných činův, obrátil mysli své raději k oněm, kteří mu dvéře k vášním dokořán otvírali, ...“ kap. V.

[5]) „... odbojný Svatopluk, kníže lsti se svými přívrženci a účastníky v zločinech tak zuřil, že zbožného knížete, ujce svého, nápojem tajného jedu zamýšlel zavražditi, aby na jeho místě panoval.“ Kap. IX.

„... Svatopluk království Moravské spravoval ve své divokosti, nadmut hrdou pýchou se služebníky satanáše, kteří s ním v jednostejném spiknutí jako psi nejvzteklejší byli spolčeni ...“ Kap. X.

„... Pročež proti samému Svatoplukovi, drzému knížeti ...“ Kap. XI.

nevědí nic o této zpupnosti, brutalitě a bezbožnosti krále Svatopluka! Král moravský zůstává vskutku i nadále věrným a oddaným stoupencem Říma. Mohli bychom věřiti, že by kurie římská odevzdala veškeru svou důvěru a správu celé diecese v ruce krále násilníka, nadutce, mravů tak pochybných?! Ještě r. 890 obrací se papež s důvěrou na Svatopluka a prosí ho, aby pohnul prosbami císaře k tažení do Italie, kdež papež jeho pomoci nutně potřeboval.[1])

Tato vážnost Svatoplukova u kurie římské roste již od r. 879. Tenkrát obrací se k němu papež a nebádá ho, aby zůstal věren tradici římské.[2])

Hned na to příštího roku 880 dostává se Svatoplukovi z Říma pochvaly. Přesvědčili se tam o jeho pravověrnosti, spolehlivosti a dobré vůli: „didicimus," píše mu Jan VIII, „tuę devocionis sinceritatem et tocius populi tui desiderium, quod circa sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis." Ibidem č. 24.

Neobyčejná důvěra papeže ke králi Svatoplukovi, prýští také ze zvláštního poměru, kterým se Svatopluk papeži zavázal: „Quia te zelo fidei sanctorum apostolorum principi, Petro videlicet regni celestis clavigero, omni devocione devovisti, eiusque vicarium pre cunctis huius fluctivagi seculi principibus principalem patronum elegisti, eiusque te cum primatibus ac reliquo terre populo tuicioni pariter commisisti..." Ibidem č. 26.

Důvěra splácena tedy zase důvěrou a požehnáním nebes zahrnut vrchovatě král, jeho země i lid.

Svatopluk utíká se tedy pod ochranu nejvyššího autority, kurie papežské a stává se takto vasalem sv. Petra a jeho náměstků.

Stalo se tak nejpozději již v r. 880, kdy píše Jan VIII Svatoplukovi: „Nam divina gratiâ inspirante contemptis aliis seculi huius principibus, beatum Petrum, apostolici ordinis principem vicariumque illius, habere patronum et in omnibus adiutorem ac defensorem pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum omni populo terrę tuę

[1]) „Ibi (in Omuntesberch) inter alia praefatus dux ab apostolico rogatus, regem obnixe interpellabat, ut urbe Roma domam sancti Petri visitaret et Italicum regnum, a malis christianis et imminentibus paganis ereptum, ad suum opus restringendo dignaretur tenere." Annal. Fuld. ad a. 890.

[2]) „Si autem aliquis vobis, vel episcopus vester (!) vel quilibet sacerdos, aliter adnunciare aut predicare presumpserit, zelo dei accensi omnes uno animo unaque voluntate doctrinam falsam abicite, stantes et tenentes tradicionem sedis apostolicę" CDB I. č. 22.

amore fidelissimo elegisti, et usque ad finem subipsius et vicarii eius defensione colla submittens pio affectu cupis auxiliante domino utpote filius devotissimus permanere." Na podkladě tohoto obapolného poměru stávají se Svatopluk a jeho země účastni ochrany i všech milostí prýštících z omnipotentního apoštolátu papeže římského.[1])

Tato superabundace milosti, přízně a lásky, která hojným proudem stéká na krále Svatopluka a věrný lid jeho, není pouhou zdvořilůstkou a pouhou prázdnou formulí kurie římské, nýbrž typickým přímo příkladem svorné dohody církve a státu, jak se tenkráte na podkladě církevních středověkých názorů ustálila.

Není pochyby, že list Štěpána V Svatoplukovi z r. 885, v němž právě metropolita Methoděj svých práv jest zbavován, svou blahovůlí vůči králi jde dále, než tomu bylo v případech obecných, leč východiskem a hlavním podkladem rozsáhlých jeho práv jest jeho církevně vasalský poměr ke kurii římské. Hned na začátku připomíná papež králi jeho komendaci Římu, jíž se stává sv. Petr a jeho náměstkové patrony lidu, knížat i země moravské.

Chválí krále, že správně volil v těchto rozháraných dobách, kdy ještě tak mnohý z knížat křesťanských dal se zviklati ve svém jednání. Za to prosí stále náměstek boží dobrotivého Boha, v jehož rukách spočívá veškera moc na zemi, aby na přímluvu apoštolských knížat sv. Petra a Pavla, chránil krále ode všeho zlého a hojně ho odměnil za jeho horlivost, neohroženost a oddanost statky časnými i věčnými.[2])

Papež vyslovuje svoji starostlivou péči o krále a přeje mu, aby s pomocí boží vždy všechno dokonal, co směřuje k jeho spasení.[3])

[1]) „Pro qua scilicet tanta fide ac devocione tua et populi tui apostolatus nostri ulnis extensis te quasi unicum filium amore ingenti amplectimur et cum omnibus fidelibus tuis paternitatis nostre gremio veluti oves domini nobis commissas recipimus viteque pabulo clementer nutrire optamus, atque nostris assiduis precibus omnipotenti te domino commendare studemus...."

[2]) „... continuis precibus deum bonorum omnium largitorem exoramus, uti psius muniaris suffragio, in cuius manu sunt omnia iura regnorum, quatenus eius vallatus auxilio et intervencionibus apostolorum principum Petri et Pauli et a diabolicis muniaris insidiis et corporali sospitate leteris, ut anima et corpore tutus, ab eterno iudice bonis operibus decoratus, perpetua felicitate doneris." ibidem.

[3]) „Nos eciam, qui eius vicariacione fungimur debitam solicitudinem pro te gerentes, in quocumque indigueris negocio, in his que ad salutem tuam pertinent, deo auxiliante protectorem invenies in omnibus." ibidem.

Skládá v něj naprostou svoji důvěru a vine ho k sobě jako svého duchovního syna.[1]) Vidí jeho vytrvalou snahu držeti se pravé víry, jejíž strážkyní jest svatá církev římská, k níž v pochybnostech o rozhodnutí vždycky spěchá.[2])

Plného uznání dostává se králi za jeho oddanost k stolci Petrovu a za chvályhodnou prozřetelnost, s níž se k Římu jako k hlavě všech církví obrací.[3]) Nevím, kterému z panovníků českých ve staré době našich dějin projevila kurie římská tak lichotivým způsobem neomezenou svoji důvěru, jako právě králi moravskému Svatoplukovi v uvedeném listu. Soulad, jaký se tehdy vyvinul mezi mocí duchovní a světskou, zůstal pak u nás po celá století nedostižným ideálem.

Výsostná práva krále Svatopluka i apoštolská práva sv. Štěpána jsou do jisté míry širší než práva jiných panovníků té doby, jež tito v oboru církevním uplatňovali. Leč to vysvětlíme právě exponovanou polohou Moravy — Uher, které byly tehdy nebezpečnému náporu z Byzance více vydány nežli země jiné. Bylo tudíž třeba hranici tuto zvláště zpevniti. V jádru svém nepředstavují však ani „privilegium ecclesiae Moraviensis“ ani „apoštolská práva králů uherských“ žádnou jedinečnou zvláštnost Moravy a Uher. Zrcadlí se v nich spíše obměna historicko-právních zvyků na podkladě systému církevně-feudálního, jimiž ovládána byla středověká Evropa. Úprava a pozměna jejich přizpůsobena byla ovšem přiměřeně poměrům a požadavkům země, v níž vyrůstaly. Tak platí i pro tento úsek našich starých dějin názor, který též pro jiná údobí našich dějin nejedenkráte vyslovil prof. Pekař — posledně v knize „Smysl českých dějin“: Tvoříme součástku a obměnu kulturního života evropského.

---

[1]) „Quem ob fidei dignitatem cum omnibus tuis fidelibus, nulla terrarum obsistente intercapidine, spiritualibus ulnis quasi presentem amplectimur amore ut spiritualem filium.“ ibidem.

[2]) „Igitur quia orthodoxe fidei anhelare te studiose audivimus et certo indicio ex hoc agnoscimus, quod ad matrem tuam, sanctam videlicet Romanam ecclesiam, reccurrere voluisti, que caput est omnium ecclesiarum . . .“

[3]) „Tuam devocionem amplectimur, volentem discere ut prudentiam tuam digna attolamus laude, que non alibi vagari, sed ipsam, que caput est, studuit consulere, a qua eciam omnes ecclesie sumpserunt exordium.“ ibidem.

Posudky.

České dějiny. Dílu I. část 3. Čechy královské za Přemysla Otakara I a Václava I (1197—1253). Napsal V. Novotný. Nakl. J. Laichter, Praha 1928. S. 1085.

V šesti hlavách shromáždil tu p. spis. bohatou látku k dějinám kulturním i politickým. S rozvojem moci české rozrůstají se též všestranné styky králů českých s okolím blízkým i vzdáleným tak, že N. pojal v knihu pouze dva z prvních králů našich. Doba posledních Staufců je tak významná, že si vyžádala podrobného šetření dynastických příbuzenstev, jimiž se dostávali králové čeští do blízkých styků s rodinou císařskou, s knížaty německými, Babenbergy, Arpádovci, Danskem i Anglií. Na nich nejedenkráte stavěli své smělé kombinace politické, měníce je hravě dle potřeby. Dvakrát věnuje se N. exotickému vpádu Tatarů na Moravu — zvláštním exkursem o Tatarech na Moravě uzavírá tuto knihu. Sebrána literatura, zaujata i nová stanoviska, leč jak sám autor je si vědom, otázka ku spokojenosti rozřešena není. V brachylogickém řešení uklouzne pak i podobná poznámka jako o Crugeriově zprávě o Hostýně, že „jde o výmysl tendenčního úsilí nízké doby protireformační" (! 1006.)

Hlavní část knihy věnována jest otázkám kulturním a náboženským. Vyrůstá před námi obraz vnitřního ústrojí české říše vyvíjejícího se od konce století dvanáctého: organisace úřadů dvorských, správa země, vzrůst šlechty, sociální proměna vrstev společenských a hospodářský rozvoj doprovázený rozkvětem výtvarného umění a písemnictví. Statuta Conradi, nejdůležitější to pramen právního vývoje té doby, zůstávají nadále tvrdým oříškem, ač autor mnohou cennou poznámku k dosavadní hojné literatuře přičinil. Poměr k říši a kurii římské udává ovšem hlavní směrnici politice obou králů.

Těžiště knihy spočívá ve zpracování církevních dějin té doby. Na různých místech v různých dobách sleduje autor poměr církve ke státu nejen v době nejprudšího boje Přemysla Otakara I s biskupem Ondřejem a kurií římskou, jemuž se věnuje obzvláště. Podává nám kritický přehled bohatého zavádění západního klášternictví a řádů rytířských, jimiž proniká k nám obrodný život náboženský nesoucí sebou vlivy církevně politické i změny hospodářské. K začátkům církevního zřízení druží se vznik a význam kapitul pražské, vyšehradské, boleslavské a olomoucké, vývoj archipresbyteriátu, dekanátu a arcijáhenství v rámci osudů obou biskupství pražského i olomouckého. Nelze sice podepsati všech thesí a názorův autorových při tak vzrostlém historickém materiálu, mnohdy posud jen málo zpracovaném, což autor nejedenkráte také připouští. Tak zvláště střetá se názor prof. Novotného o legendách svatováclav-

ských a cyrillomethodějských s názory jinych učenců (prof. Pekaře). Bude třeba ještě delší výměny názorů z obou táborů než bude možno na podkladě legend, annálů a kronik dokresliti správněji obraz našich starých dějin. Tak zůstává podaný úsek církevních dějin vlastně prvním vážným pokusem tohoto způsobu, na nějž jsme zatím odkázáni, a současně též vážnou pobídkou pro naše církevní historiky, aby na tomto podkladě doplnili, poopravili a pod jedním obrazem shrnuli, co snad historiku-laikovi bylo více méně vzdálené.

* * *

Viktor Dyk, Napravený plukovník Švec. Podle rad Čsl. obce legionářské III. dějství dramatu Medkova upravil V. D. A. Neubert, Praha 1929. S. 29, 4 K.

Medkovo drama o legionářském plukovníku Švecovi, jež mělo na divadlech bouřlivý úspěch, vzbudilo také mnoho polemik v tisku a zvláště silný odpor u socialisticky smýšlejícího vedení legionářského: ukázalo totiž názorně široké veřejnosti také různé stinné stránky legionářského života na Sibiři, jejichž obětí se stal právě Švec (zastřelil se, když mu jeho vojáci vedení demagogem Martyškou odepřeli poslušnost). Útoky na autora byly V. Dykovi podnětem k této satiře, v níž zesměšnil rady socialistických kritiků: postavil na scenu pluk. Švece, jenž se chytristicky poddává vůli legionářského „lidu" sytého boje a hádajícího se na schůzích jen o „revoluční ideál", „aby hydra reakce nezdvihala hlavu." Pěkně vypravená knížka má ovšem jen časový význam pro ty, kdo se zajímají o legionářské otázky znovu rozvířené dramatem Medkovým.

Václav Prokůpek, Přes věky. Román. Turnov 1928. S. 252. — Baba. Román koně. Praha 1928. S. 174.

Mladý spis. z okruhu regionalistické revue „Sever a Východ" připomíná silně J. K. Šlejhara jak svým hrubým naturalismem, tak zvláště svým soucitem ke zvířarům. Zvířata, zejména domácí, jsou u něho vlastně jedinými tvory, kteří zasluhují milosrdenství a pozornosti, za to jeho lidské postavy projevují se většinou jen nejnižšími zvířecími pudy, přímo rouhavou zločinností a ošklivou zrůdností. Bylo tomu tak již v jeho prvotině, v knize selských povídek „Esa a Bůh" (1927), ale román „Přes věky" jest již lidskou špatností zrovna přesycen. Spis. chtěl tu ukázati úpadek selské rodiny, jejíž hlava, starý Říha, přijde o statek, odstěhuje se do města, ale pak pln stesku po půdě a po práci v poli vrací se na venkov k nešťastně provdané dceři. Než jak hrozně vypadá v podání Prokůpkově tento český venkov za války! Není snad již ani možno černěji vymalovati tu spoušť lidské ubohosti a mravní zkázy a nakupiti více hrůz zaviněných i nezaviněných neštěstí, manželských tragedií i zvířecího utrpení. Z naturalisty stává se tu často ro-

mantik, jenž obklopuje své drsné příběhy strašidelným ovzduším záhadných nocí, hromu a blesku, nebo zase nechává starého Říhu fantasticky blouznit po pluhu, jejž prý pak strkal po ulicích města.

Ještě více takové lžiromantiky, neživotné a umělůstkářské, je v posledním románě Prokůpkově „Baba". Je to historie koně, jenž se jako hříbě dostal ze selského statku do panských stájí, pak k chalupníkovi, formanovi atd., až se nakonec octl zase v rodné stáji a zahynul, když vrhl nové hříbě. Spis. vnáší opět do života koně mnoho lidského cítění i myšlení, snaží se buditi soucit s utrpením zvířat i odpor k lidskému sobectví a ukrutnosti, ale nad celým dílem vznáší se stejně černý mrak neutěšeného a hrubého pessimismu jako nad jeho prvními dvěma knihami. *M.*

Jaromír Rašín, O knihách a o lidech. S. 27. — Pohádka mládí. S. 118 — Sláva strojů a měst. S. 97. Nákladem vlastním, Praha 1929.

V prvé knížce, podávající přednášku p. spis., předsedy bibliofilského spolku, praví se, že „krásně vypravená kniha je nejlepším uctěním myšlenky, je obětováním kráse, je ideálem formy, je krásným duchem v krásném těle." Až na toho „krásného ducha" většiny knih a na některé poznámky z dějin je to v theorii pěkně řečeno, ale praxe naráží na obtíže, a snad ne vždy „hřeší ten, kdo odře knihu" jako vydavatel nebo čtenář.

Dvě dále jmenované knihy, opravdu pěkně vypravené a C. Boudou umělecky přizdobené, ač náležejí už více belletrii, chtějí býti také reformní. Osnovou jsou si trochu podobny: rozpravy o dalekosáhlých novodobých záhadáeh mezi zastanci různých směrů vyústí v prosté ukázky ze všedního pohlavního života.

V „Pohádce mládí" z posluchárny trochu již zastaralého filosofa ocítáme se na debatním večírku mladých umělců, posloucháme jejich programní řeči modernismu bolševického i fašistického, aniž jim dobře rozumíme — vede se nám v tom právě tak jako přítomné posluchačce filosofie, jež na konec, mimo zvyk dívek moderní belletrie statečně odolá svodu bohatého továrníka i svého studijního druha, aby se zasnoubila s třetím, jí hodným.

„Sláva strojů a měst", rozpor města a přírody, abstinentismus, amerikanismus, pohlavní výběr a jaké ještě možné vymoženosti se nyní přetřásají, — toť obsah rozprav mezi inženýry a jejich hostitelem na venkově. I zde se nejednou naráží na to, co může přijíti z Ruska, nyní nové země nedomyslitelných možností. Rozpravy ovšem jako předešle nevedou ke shodě, proudy názorů plynou vedle sebe — čtenáři musí stačiti, že mu je předkládá spisovatel, který je zná a ovládá. Na konec jest rozmluva mezi dvěma přáteli, v níž jeden druhého přesvědčuje, že jeho holka nestojí za to, aby si pro ni zoufal.

Ludmila. Sbírka zábavně četby pro český lid. R. 28, sv. 3. Red. J. Pauly. Nakl. V. Kotrba, Praha 1927. Karel Waldhauser, Snílkové. S. 102. — V. Špaček, Není Boha? S. 34.

V prvé povídce předně dva malíři, jeden v továrně na sklo a porculán, vypravují si trochu obšírně o svých zklamaných nadějích, pak prožije ten tovární milostné dobrodružství s jakousi života již znalou kráskou, aby se přes tuto okliku vrátil k sestře svého přítele. Jelikož běží o snílky, jest vypravování hodně sentimentální.

V obrázku Špačkově osiřelý student ze zbožné rodiny přijde v Praze o víru, jako lékař dojde úspěchů, ale manželka jeho ze zámožné rodiny je víc do světa a ze strachu před škandálem si sáhne na život, a vdovec se synkem se vrátí do rodného místa, uznávaje opět Boha; hodná sestra jeho se ujme bratra i synka. Příliš novinově jednoduchý jest sice tento důkaz Boha, ale příběh se lidu bude snad více zamlouvati než předešlý.

Raná setba. Knihovna pro mládež. Řídí ing. Vilém Bitnar. Nákl. Československé akciové tiskárny, Praha 1928—9. Sv. 25. Dr Jos. R. Lukáš, Pohádky a báje z egyptských papyrů. C. 3 K. — Sv. 26. Vilém Bitnar, Sborníček Svatováclavský. C. 11 K. — Sv. 27. Jindřich Šimon Baar, Obrázky z mého života. S. 48.

Výběr 11 kratičkých, volně vypravovaných pohádek z egyptských papyrů, zařazen do této sbírky spisů pro mládež zcela vhodně, jednak pro jejich cenu mravoučnou, jednak vůbec poučnou, k níž přispívají věcné vysvětlivky p. překladatele.

„Sborníček svatováclavský“ podává řadu starých legend a básní, odnášejících se nějak k památce sv. Václava, jež vydány od různých překladatelů (V. V. Tomka, Jos. Truhláře a j.) Mládeži arci nutno vysvětliti, že jsou to legendy, nikoli dějepis, a takto bude vhodně připravena k jubilejním slavnostem. Z ohledu na mládež bylo snad lépe na př. nadpis „První závan jitřní gotiky františkánské v české kultuře“ vyjádřiti jinak.

U Baara otištěny tu drobotiny veršované i prosaické, z části ještě neuveřejněné; bude jimi mládež vhodně uvedena na další četbu oblíbeného spisovatele.

Rozhled
Náboženský.

Náboženství a národnost.

Münsterská společnost pro zahraniční němectví a znalost zahraničí (Forschungsstelle f. Auslanddeutschtum u. Aúslandkunde) vypsala v zájmu menšin několik cen na thema: náboženství a mateřština, aby otázka národních menšin, jejichž mateřština v nynějším centralistickém zařízení států skoro všude jest ohrožena, byla řešena nejen politicky — kteréžto řešení jest ovšem docela prosté, znějíc ve smyslu potlačení —, ale i vědecky, aby tedy praxe politická byla buď podepřena, nebo — což se zdá lidštějším a spravedlivějším — poopravena.

Povšechně by otázka ovšem zněla: stát a mateřština, t. j.: pokud stát jest národním či národnostním a pokud tím či oním smí býti; pokud právo státní má šetřiti svých národních menšin, a to ovšem nejen šetřiti ve smyslu záporném, nýbrž i kladném, totiž nakládati s nimi stejnoprávně jako s většinou a dávati jim stejné podmínky zdaru a rozvoje v každém směru; a konečně pokud zde má rozhodovati nějaké právo mezinárodní či, lépe řečeno, mezistátní.

Hořejší súžená otázka (náboženství a mateřština) jest odůvodněna nejenom náboženským stanoviskem navrhovatelů, ale i psychologicky a historicky: jestiť náboženské nazírání a žití nejniterněji spojeno s mateřštinou, a tato v onom nalezala nejjistější záštitu. Naši buditelé rázu Sušilova dokonce spatřovali v jevech lidského života a svérázu, v jeho písních, v jeho „mudrosloví," obyčejích, krojích atd. těsnou souvislost s náboženstvím a mravností národu. A jsou enthusiasté toho druhu dosud.

Vypjatý a přepjatý nationalismus šel však a jde v tom směru ještě dále, k primitivismu: když lidové a národní náboženství, tedy Svantovít, Wuotan atd.! O tom však dále netřeba vážně jednati. Křesťanství ovšem není z lidu ani z jednotlivého národu — že není ze židovství, jak se pořád opakuje, vidno již odtud, že židovstvem až na praskrovné výjimky odmítnuto —, jest původem a určením nadlidské, obsahem všelidské, anť právě jeden z hlavních jeho příkazů hlásá bratrství všech lidí naproti národní nebo kmenové výlučnosti, jež vyznačuje svět pohanský, i když třebas byl nebo jest jinak velmi pokročilý, na př. antický, a jež jej činila nebo činí neméně barbarským, než byli nebo jsou ti, které on výslovně tak jmenuje. Hlásá pak bratrství i tam, kde sama příroda znaky na př. plemennými zdá se klásti hranice.

Hlásá tedy křesťanství kosmopolitismus? Ano a ne. Jakožto náboženství pravdy, a to absolutní, všeplatné — ano, jakožto náboženství činu, jenž je vždy napřed jednotlivý — ne, neboť obrací

vůli a činnost přirozeně napřed k nejbližšímu a postupně ji převádí na kruhy širší a širší až na národ a národnost, konečně arci též na lidstvo vůbec. Jako v jiných věcech nadpříroda buduje na přírodě, tak i v této křesťanství používá — pokud se mu to nepříčí — přirozených a děděním daných podmínek, aby ke každému člověku a každého proniklo.

Hlavní prvek národnosti, řeč, je tu ovšem na prvém místě, neboť slovo je hlavním prostředkem hlásání pravdy. Přirozeně slovo mluvy mateřské je tu prostředkem nejbližším a nejjistějším. Nikoliv ale vždy nejsnadnějším, ani pro toho ne, komu je to slovo slovem řeči mateřské, tím méně pro cizího! Víme, s jakými potížemi tu hlasatelé víry zápasí. Ale přece jenom stává se to, co má prostoupiti mysl člověka, náboženství, nejpřístupnějším právě v mateřštině, již pro tento úkol přirozeně musí hájiti každý, kdo naznává, že náboženská výuka nemůže začíti dosti záhy — dříve, než výuka v jiné řeči, jež pak zprostředkuje další poznatky, po př. i náboženské.

V tom smyslu otázka o spojitosti náboženství s mateřštinou nemůže býti řešena než kladně, i není pochyby, že německá důkladnost ji náležitě objasní, a tím odůvodní — třebas i proti německé praxi, jak jsme ji u nás po staletí zažili — požadavek, aby dětem menšin a všem příslušníkům těchto aspoň potud, pokud bude třeba, nebyla znemožňována výuka náboženská v mateřštině. Nevím, přizná-li se při tom také, že zde to, co má býti prostředkem, má spolu býti účelem, t. j. že výuka náboženská v mateřštině má spolu zachraňovati národnost, jako na př. u nás čeština časem konečně měla skoro jediný útulek v (nejnižší škole a v) kostele, arci ne všude. Avšak tím není hlavní přirozený požadavek vyvrácen ani znehodnocen, leda u těch, jimžto jde o odnárodňování za každou cenu.

Zmínka o naší minulosti vyvolává vzpomínku na boje minulého století o katolictví a vlastenectví u nás, boje v tuze povrchním slohu Havlíčkově, jemuž ve stejném slohu přišel na pomoc i kněžský básník důvodem: Napřed jsem se narodil, a potom mě křtili, ergo —. Týkalo se to přímo otázky, jež nás tu zaměstnává, bohoslužebné řeči, ale přenášelo se snadno na věc a bohoslužbě se obcovalo jen proto, že byla česká, jinak vůbec ne. Vždyť jest až dosud dosť mělkých lidí, kteří se domnívají, že národnost nebo vlastenectví neb jak jinak to chceme nazvati, jest nad náboženstvím, ba že je může neb i má nahraditi.

Psychologická souvislost mezi náboženstvím a mateřštinou není však zase toliká, jak se myslívá; aby totiž cizí řeč, jsouc dostatečně osvojena, nemohla mateřštiny ve vnímání nebo ve vyjadřování náboženském nahraditi. Není to vyloučeno ani po stránce pomyslové ani po stránce citové: domněnka, že nejniternější úkon lidské mysli, totiž náboženský, může v celé opravdovosti a vroucnosti se díti jen v představách, pomyslech a citech nejpřirozenějšího ražení, v mateřské mluvě, jest mylná, zkušeností dávno vyvrácená.

Touto zkušeností nám nyní, za proudění a vzájemného pronikání národů se všemi znaky, které znamenají národnost, vysvítá čím dál víc, jak relativní a změnný v dějinách jest pojem národnosti a mateřštiny, ba že ani znaky plemenné nejsou mimo tento zákon — že tedy křesťanství nechybovalo, když na ně nekladlo tolikého důrazu, jak by si ti neb oni vlastenci — kterékoli země — byli přáli. America docet, třebas i tam se vyvíjí nový pojem vlastenectví, zase takový, jakého pravé náboženství uznati nemůže. Zkušenosti ty nejsou, jak podotčeno, nové — měl je hellenismus, romanismus, hispanismus atd. — měl je, a mohl je uvážiti a podle nich se zaříditi. Nečinil tak s náležitými důsledky: ve vlastenectví vítězném neb aspoň soběstačném bylo vždy hodně sobectví a snahy po nadvládě, ve vlastenectví menšinovém odpor proti tomu.

Nevíme, jaké jádro vlastně se tají v biblické zprávě o babelském zmatení jazyků, ale tolik z ní jistě vyčísti můžeme, že differenciace po té stránce není původu náboženského. A naopak novější lidověda střízlivěji pohlíží na svérázné znaky a výplody lidové, nevidouc ve všech samorostlé tvorby ducha lidového, již by bylo ctíti jako cosi posvátného a nedotknutelného. Mnoho do ní vniklo z vrstev nelidových, třebas v ní přetvořeno, přizpůsobeno a lidovou setrvačností zachováno. Je v tom všem také část kultury, jíž radno si vážiti, ale jen pokud toho zaslouží. O čemž ale nerozhoduje pouze skutečnost, že tu jest, nýbrž ohledy vyšší, jichž velí šetřiti právě zájem náboženský, všeplatný. Ten by nejlépe řídil kola dějin, která přejíždějí čím dál víc hranice národů a národností, řídil by je nejlépe v duchu spravedlivosti, obecného dobra a vespolného míru.

*

Z Japonska.

I v Tokiu zařídila YMCA národní sjezd náboženstev, na němž bylo 550 budhistů, 160 šintoistů, 150 protestantů a — 640 učenců neb zástupců veřejnosti. Vysloveny naděje, že všechna tři jmenovaná náboženství se konečně v jednotě najdou. Stačí to zaznamenati, abychom vytušili, jaká tu buď neujasněnost nebo neupřímnost. Japonský tisk podotýká k tomuto kompromisnictví, že „taková směs by jenom zničila, co v jednotlivých náboženstvích nejlepšího.“

Protestanté mají v zemi 1451 domácích kazatelů, 425 cizozemských missionářů, 1208 kostelů a kaplí — katolíci 105 domácích kněží, 149 cizozemských missionářů, 169 klášterních bratří-laiků, 496 sester, 695 katechistů; ve třech seminářích se 135 kleriků připravuje na kněžství. Zprávy našinců jsou celkem nadějné, byť i byly velké překážky: lhostejnost k vyšším otázkám, národní pýcha, nedůvěra probuzená podvratnou prací sovětskou, živenou právě protestanty, jimž i jinak Japonci vyčítají pochybovačnost a výlučné pěstování kultury hmotné, jehož Japonci odtud ovšem nepotřebují.

*

Rusko.

V protináboženském boji bolševiků pokročilo se tolik, že v prosinci m. r. založena v Moskvě atheistická universita a zřízeno atheistické divadlo. Školy musejí odbírati „Antireligioznik" a „Bezbožnik". Na ostrovech soloveckých jest vězněno 18 katol. kněží a sta laiků, 18 pravoslavných biskupů a mnoho popů.

Bolševické noviny schválně rozšiřují zprávy, kolik je v Rusku popů a mnichů (250.000 a 100.000!) V pravdě bylo tam r. 1914 47.859 popů a 11.485 mnichů, z nich asi 9500 bratří laiků — tedy počet jistě ne nemírný, který se od té doby sotva zvýšil!

Jako na západě máme náboženské socialisty, tak i v Rusku jsou prý náboženští bolševici-idealisté. Avšak obnova z nitra národního je tu sotva možná, třebas lid ze setrvačnosti se zatím vzpírá odkřesťanění; bez převratu státního nelze přirozeným chodem na ni pomysliti.

*

Řecko

má mezi 6 miliony obyvatel asi 60.000 katolíků obojího obřadu. V Athenách založen 1927 svaz katolické mládeže, který si velmi čile počíná; m. j. vydává hojně čtený měsíčník.

*

Irsko

je nyní, podle sčítání z r. 1926, z 92·6% katolické, hlavně v zemědělském obyvatelstvu; v třídě obchodnické a příbuzných jest % protestantů z dřívějška ještě mezi 33—42. V letech 1911—1926 katolíků 2·2 % přibylo, protestantů 32·5 % ubylo.

*

Ženeva

kolébka kalvinismu, kam se nyní obracejí zraky všech lehkověrných Evropanů ke Společnosti národů o mír, právo a spravedlivost mezi říšemi a národy, má silnou menšinu katolickou, skoro 50.000 mezi 130.000 obyvatel.

Vědecký a umělecký.

tj — Kde byl nejstarší brněnský hrad? Význam názvu burgus.

K informaci čtenářů lonské Hlídky zmiňujeme se o rozboru těchto otázek v Čas. Matice Moravské (1928, 425—433) od Dra Jindřicha Šebánka. Dochází k výsledku — sám také k němu přispěl upozorněním na papežskou listinu z r. 1464: lze říci s pravděpodobností, která se blíží jistotě, že nejstarší brněnský hrad býval na Petrově. Dále ve sporu, jaký je výklad názvu „burgus" (Šujan má burgus za „hrad s územím k němu patřícím", Tenora za „osadu") Šebánek ukazuje, že definice Šujanova selhává a nestačí. U rozhraničení farnosti svatopetrské a svatojakubské z r. 1293 zastává však i Šebánek interpretaci Bretholzovu a Šujanovu, že hranice vedla nynější ulicí Starobrněnskou, Zelným trhem a ulicí Orlí k Měnínské bráně. Šebánek na zdůvodnění této hranice dovolává se také upozornění Šujanova (v Hlídce 1928 str. 440), že ulice Dominikánská se jmenovala až do 17. století „ad sanctum Michaelem", a sám dodává, že název „Dolní Brněnská" ulice je tedy takřka moderní, a tím že je otřesena nejdůležitější námitka Tenorova proti ztotožnění „platea inferior" s ulicí Starobrněnskou.

K tomu budiž jen poznamenáno, že upozornění Šujanovo je a zůstává jen pouhým tvrzením, a proto nelze z něho vyvozovati, že název „Dolní Brněnská ulice" pro ulici Dominikánskou je takřka moderní atd.

*

Palestinské starožitnosti.

V Palestině se vydatně pracuje rýčem, a výsledky štědře odměňují tuto práci. Zvláště bohatě vybavená britská archeologická škola v Jerusalemě s americkou universitou Yale překvapuje častěji cennými objevy, o nichžto spolehlivě zpravuje měsíčník „Palestine Exploration Fund".

Do evropských novin však se dostávají zhusta zprávy místopisně nepřesné nebo popletené, tak na př. nedávno o vykopaninách pod městem Gerasa v Palestině, zmíněném v NZ, kdežto v pravdě šlo o zajordánské město Džeraš (Gerasa), kde už dříve objeveny katolické kostely, mezi nimi „kostel mučeníků" sv. Theodora, zbudovaný za císaře Anastasia 496. Biblická Gerasa byla kdesi u jezera Tiberiadského!

Zcela fantastická byla zpráva, že objeveny hroby judských králů, zvláště Šalomonův s jeho ženou v zlaté rakvi a s nesmírnými poklady. Hroby ty vypleněny asi již od Chaldeů při rozbourání Jerusalema, poklady v nich hledali později marně velekněz Hyrkanus a za 150 let po něm Herodes. Nalezené poklady prý umístěny v museu Rockefellerově, které se však dosud ani nezačalo stavěti!

*

Kde byl ráj?

Od studie Delitzschovy o tom (1881) vzrostly pomůcky biblicko-assyrologické, aniž však mnoho podstatně nového světla do otázky vnesly. Vloni probral ji znova prof Dr J. Theiss (Trier). Klade ráj na území dolního Eufratu. Pišon jest rameno jeho zprava, Gichon zleva, jenž ústil do níže položeného Tigridu. Hiddekel byl původně také ramenem Eufratu, ústící do Tigridu, na nějž pak jeho jméno přešlo; tomu odporující poznámka, že teče východně Assuru (Gn 2, 14), jest prý pozdější vsuvka, vniklá do textu, když přeneseno jméno to i na horní tok řeky, který byl skutečně východně města Assur. Sumersko-akkadické jméno eden polohu ráje takto stanovenou dosvědčuje.

*

Bratislavský městský archiv

„patří k nejbohatším archivům Evropy. O bohatosti jeho materiálu možno si učiniti úsudek již z té skutečnosti, že jenom listin do prvé polovice XVI. století chová tento archiv kolem 9000. Bratislavské městské knihy pozemkové, vedené od r. 1439 až do r. 1850, jsou samy o sobě ve své kompletnosti unikem, kterým se nemůže pochlubiti žádné jiné město středoevropské. V bratislavském městském archivu nalézají se též knihy městského soudu.“ (Prof. Dr. R. Horna, Příspěvky k dějinám procesů s čarodějnicemi . . . I. 3.) Jelikož to v širší veřejnosti sotva známo, budiž tu sděleno.

*

Ikon

(z řec. eikón) bývá deštička z jedlového dřeva, někdy potažená plátnem, na níž jest obyčejně sádrový přípravek, pak vrstva barvy, ťermeže a kovový obal, od 11. stol. zhusta ze vzácných kovů. Příkrasy bývaly ze začátku: korunky, náhrdelníky, zarámování, mnohdy drahocenné, časem bohatý email, ozdůbky filigránské atd. Postupem, zvláště v období moskevském, zakrývaly celou plochu, i zaváděn kovový obal, jenž uvolňoval tvář a ruce. Umění kreslířské takto na svou škodu ustupovalo ozdobnictví. —

Prvý známý malíř ruského původu, třebas ne jména, jest mnich Alypios (Alimpi, Alipi, sv. Olymp) směru kijevského, jenž jest cele byzantský.

*

Moře zeměkoule

mají asi 361 mil. čtv. km rozlohy, pevnina asi 149 mil. čtv. km, na severní polokouli v poměru 61:39%, na jižní 84:16%; praví se: asi, jelikož poměr v krajích polárních není dosud přesně znám.

Průměrná hloubka moře jest asi 3800 m, průměrná výška souše 825 m; kdyby se hmota pevniny rozdělila stejnoměrně v kouli s hladkým povrchem, byla by asi 2360 m pokryta vodou.

Nejhlubší jest ocean Tichý (průměrně přes 4000 m), pak následuje Indický (přes 3900). pak Atlantský (přes 3800); největší dosud

zjištěná hloubka je 10.795 m u Filippin. Středozemní moře má průměrně přes 1200 m.

*

KNIHOPIS.

A. Belliot, Manuel de sociologie catholique. Nouv. éd. Lethielleux, Paris 1928. S. 650.

E. Braeutigam, Wissen u. Glauben in d. Naturforschung. Schöningh, Paderborn 1928. S. 112, 3·60 M.

Brian-Chaninov, L'Église Russe. Grasset, Paris 1928. S. 210, 12 fr.

M. Brillant, L'Art chrétien en France en XX. siècle. Bloud & Gay, Paris 1928. S. 375, 72 obr.

Dr Jan Czuj, Żywot św. Augustyna. Druk. Gronusia, Kraków 192S. S. 330.

Jos. Douillet, Moscou sans voiles. Spes, Paris 1928. S. 252.

Gardeil, La structure de l'âme et l'experience mystique. Gabalda, Paris 1928. S. 443 + 374, 35 fr.

L. Grandmaison, Jésus Christ, sa Personne, son Message, ses Preuves. I.-II. Beauchesne, Paris 1928. S. 412 + 694.

A. Herzberg, Zur Psychologie der Philosophie u. der Philosophen. Meiner, Leipzig 1928. S. 256, 6 M.

R. Kremer, La Théorie de la Connaissance chez les Néo-Realistes anglais. Vrin, Paris 1928. S. 204.

J. Lortz, Tertullian als Apologet. Aschendorff, Münster 1928. S. 261, 10·75 M.

M. J. Lagrange, L'Evangile de Jésus-Christ. Gabalda, Paris 1928. S. 668.

Dr Jan Magiera, Literatura czeska i słowacka. F. Hoesick, Warszawa 1929. 292.

Ed. Maliszewski, Bibljografja pamiątników polskich i Polski dotyczących. Tow. miłośn. historiji, Warsz. 1928. S. 462.

Dr R. Martial, La Pologne jadis et de nos jours. Gebethner i Wolf, Paris 1928. S. 220.

Am. Masnovo, Il reo-tomismo in Italia. Origini e prime virende. Vita e pensiero, Milano 1928. S. 248, 12 l.

Wł. Mickiewicz, Żywot Adama Mickiewicza. 2. vyd. Sv. 1. Tow. Przyjaciół nauk, Poznań 1929. S. 450.

Fr. Murawski, Die aszetische Theologie. Kösel, München 1928. S. 504, 7 M.

St. L. v. Skibniewski, Theologie der Mechanik. Schöningh, Paderborn 1928. S. 208; 6 M.

Th. Spáčil, Doctrina theologiae orientis separati de SS. Eucharistia. I. Bibliographia. — Doctrina theologiae orientis separati in genere. S. 90. — II. Quaestiones de forma Eucharistiae. — De pane eucharistico. — De communione sub utraque specie et de communione parvulorum. S. 172. Orientalia christiana vol. XIII. 3 et XIV. 1, num. 49 et 50. Pontif. institutum orientalium studiorum, Roma 1928.

Fr. J. Tessen-Wesierski, Wesen u. Bedeutung des Zweifels mit bes. Berücksichtigung des religiösen Glaubenszweifels. Ostdeutsche Verlagsanstalt, Breslau 1928. S. 120, 5·50 M.

J. Uhlmann, Die Präfung der kath. Glaubensgrundlage. Mayer, Wien 1928. S. 24.

E. Verut, Voilà vos bergers . . . Jésus devant la science. Editions médicales. Maloine, Paris 1928.

St. Wędkiewicz, Z motywów polskich w publicystyce francuskiej. Spółka wyd., Kraków 1928. S. 113.

A. Zell, Der Kreuzweg des modernen Menschen. Aus d. Seelenleben d. Entehrten, Enterbten u. Zerschlagenen. Schöningh, Paderborn 1928. S. 253, 5·80 M.

Vychovatelský.

m. — „Za jednotnou diferencovanou školu“. Tak zní nejnovější heslo, na němž se konečně sjednotila většina našich pokrokových horlitelů o školské reformy a rozvířila o ně živější zájem také ve veřejnosti: učitelské organisace pořádají v posledních měsících o této otázce schůze odborné i t. zv. schůze rodičů, vydávají o nich podrobné resoluce a manifesty, dodávají články novinám, obracejí se na vedení politických stran i různá sdružení a působí tak ovšem i na ministerstvo školství, které již také rozeslalo dotazníky a svolalo na měsíc březen odborníky ke zvláštním poradám.

Oč tu vlastně jde? Oproti nedávným ještě návrhům, jež byly pracovány podle americké „public school“ a představovaly si školskou jednotnost spíše jako mechanickou náhradu měšťanské školy za nižší školu střední, byl nyní hlavně asi působením doc. Dra V. Příhody — podle cizích vzorů přijat princip diferenciace jednotné školy, podle nadání, zájmů a potřeb žákovských. Školka mateřská má se státi integrující částí školy národní. Národní škola má pak vzdělávati všechnu mládež do 15 let v dalších dvou stupních: nižším stupněm má býti dosavadní konsolidovaná škola obecná s pětiletou školní docházkou (navrhované z mnohých stran omezení na dobu čtyrletou nebylo přijato); „konsolidací“ se myslí spojení méněťřídních škol ve školy vícetřídní.

Druhý, vyšší stupeň, trvající 4 školní roky, spojí a přetvoří nynější měšťanské a nižší střední školy v nový typ diferencované jednotné školy. „Diferenciací“ rozumí se odlišení method a látky vyučovací podle individuálních odlišností v intelligenci, zájmech a potřebách žactva. Touto diferenciací umožní prý se každému žáku, aby mohl dosáhnouti vzdělání co nejvyššího. Nadaní žáci nebudou prý tu zkracováni, dostane prý se jim tu lepšího vzdělání než na dnešní nižší škole střední. Rozhodnutí pro celý životní směr posune prý se tak účelně o 4 leta. Žáci méně nadaní budou tu diferencováni a vedeni tempem, na jaké stačí; možnost přestupu při diferenciaci vyhoví jejich potřebám. Pro mládež jakkoliv úchylnou mají býti zřizovány v dostatečném počtu školy speciální.

Na tento vyšší stupeň jednotné školy má konečně navazovati škola střední, rovněž čtyrletá.

Přijaté učitelské resoluce mimo to připomínají, že si představují jednotnou diferencovanou školu jako koedukační, v níž prý diferenciace umožní i zřetel k výchovným potřebám mládeže obojího pohlaví. A aby už nic nechybělo, zdůrazňují hned na počátku: „Ideového sjednocení veškerého školství lze dosíci toliko důslednou odlukou školy od církví a sjednocením učitelského stavu vysokoškolským vzděláním všech kategorií učitelstva . . .“

Hlavní iniciátor hnutí doc. Dr. V. Příhoda se těší (Pedag. Rozhl. 1929, č. 2.), že „nejsme snad příliš daleko od realisace školské jednoty, neboť podle správného rozpoznání prof. Hessena jsme svým školským systémem blíže provedení té myšlenky nežli jiné země evropského středu i západu."

Není ovšem pochyby, že ani u nás to tak lehce nepůjde, když v jiných státech, na př. v Německu, kde se tyto otázky projednávají již mnohem déle a také důkladněji, nebylo dosud možno uskutečniti plány tak dalekosáhlé. Ostatně jednání na učitelských schůzích i články v tisku ukazují zřejmě, kolik je tu ještě nejasností a rozpaků, na př. již v samém pojmu diferenciace, a kolik překážek správně předvídají ti, kteří nejsou uchváceni hned každou reformátorskou horečkou.

Na některé takové p ř e k á ž k y, jež činí mnohé reformní návrhy vůbec neproveditelnými, poukazuje také E. Čapek v pokrokové revui „Nové Čechy" (1929, č. 5). Jsou to podle něho zvláště velké rozdíly mezi východní polovinou republiky a mezi kraji západními s pokročilou industralisací, pak rozpory národnostní a náboženské. Jest také těžká věc sjednotiti měšťanky s nižšími středními školami, kdy měšťanek jest ve státě celkem 1736, gymnasií a reálek 296 a když na př. třetina českého učitelstva měšťanek nemá pro měšť. školy zkoušky způsobilosti!

Také otázka k l a s s i c k ý c h j a z y k ů vypadá zblízka jinak, než si ji někteří reformátoři představují. Ze 70.180 studentů čsl. gymnasií, reálek a učitelských ústavů studovala vloni ani ne 3% řečtinu a 39.860, tedy něco přes polovinu, latinu. Jest otázka, zdali bude za 10 let dost professorů klassické filologie, když státní čsl. gymnasia klassická byla již všecka zrušena až na 15. Na Moravě zbyla jen 3 státní (v Brně, Mor. Ostravě a Prostějově), ve Slezsku není žádného, rovněž ne na Slovensku ani na P. Rusi. Ze 3.118 abiturientů středních škol bylo podle úřední zprávy za rok 1927 jen 160 abiturientů klas. gymnasií, tedy nepatrný zlomek. Přirozeně nezůstane to bez vlivu na úroveň studií na brněnské a bratislavské universitě: bude tu v krátké době nedostatek studentů schopných sledovati vědecká studia v oborech historických a filologických — znalosti řečtiny je přece třeba zejména také v oboru slovanské filologie! „V některých ohledech stanou se z těchto universit více méně střední školy, které budou klásti velké požadavky ne na studenty, ale na trpělivost a na nervy professorů."

Jak se v této věci změnily poměry, viděti nejlépe z těchto dat: r. 1883 procházelo klas. gymnasii (s řečtinou) přes 80% českých studentů, dnes v celé republice jen něco přes 8%, i když počítáme také studenty církevních škol.

E. Čapek není asi daleko pravdy, když soudí, že úkol ministerstva školství při březnových poradách o jednotné škole rovná se kvadratuře kruhu.

*

hd. — Zdravotní stav školních dětí ve Vídni. Podle posledního výkazu školních lékařů vídenských bylo v uplynulém roku lékařsky vyšetřeno okrouhle 84.000 školních dětí. Co do všeobecného zdravotního stavu, zavedli sobě školní lékařové vídenští tři stupnice, a to: I. stav dobrý, II. prostřední a III. špatný. Z vydaného výkazu vychází na jevo, že ani u jedné čtvrtiny nelze prohlásiti všeobecný stav zdravotní za dobrý. Hochů bylo celkem vyšetřeno 40.571, a děvčat 43.086. Téměř u polovice všech vyšetřených hochů i děvčat byl celkový zdravotní stav prostřední, kdežto u 22.081 byl špatný, to jest více než u jedné čtvrtiny vyšetřených dětí. Pozoruhodno jest, že jest u děvčat lepší než u hochů. Podle statistiky obdrželo stupnici I. jen 7 749 hochů, ale 11.875 děvčat, kdežto stupnici III. vykázalo 11.415 hochů, a jenom 10.042 děvčat. Ještě nápadnější jest rozdíl mezi hochy a dívkami na měšťanských a středních školách, kde běží o děti od 11 do 15 let. Zde totiž vykazuje dobrý stav zdravotní téměř dvakrát tolik dívek jak hochů.

Z chorob, kterých sobě lékařové všímali při vyšetřování školních dětí, stojí na prvním místě choroby zubní. Při 66.097 vyšetřených dětech byl zjištěn zubní kaz, to jest přes 75% úhrného počtu dětí. Proto vídenští školní lékařové tvrdí, že tři čtvrtiny vídenské školní mládeže mezi šestým a čtrnáctým rokem už mají špatné zuby. Nápadný je také počet onemocnění mandlí hrdelních, totiž 19.370, kdežto v 23.827 případech bylo zjištěno vole. Více tedy než každé čtvrté vídenské dítě má náchylnost k voleti. Tato náchylnost projevuje se více u dívek než u hochů. Také obávaná rhachitis, křivice neboli anglická nemoc byla zjištěna v 18.823 případech, a počínající zkřivení páteře v 16.721 případech. V 616 případech byla zjištěna i zděděná přijice, syfilis. Špatné vysvědčení domácího pořádku a čistoty dostali onino rodičové, u jejichž dětí byly v 5.647 případech zjištěny vši anebo jiní cizopasníci.

Z dob před světovou válkou není podobných úředních záznamů o zdravotním stavu školní mládeže, proto nelze beze všeho říci, jest-li nynější stav lepší nebo horší.

Hospodářsko-socialní.

nd. — Nezaměstnanost.

V Anglii mají 1,500.000 nezaměstnaných, kteří berou státní podpory v nezaměstnanosti. Angličanům by se ani tak vysoké číslo lidí bez práce nezdálo tak zlým, ale co je znepokojuje, jest okolnost, že to není nějaký stav přechodný nebo jenom chvilkový, nýbrž trvalý, který vzdoruje zarputile všem pokusům jej odstraniti nebo jenom jej zmírniti. Sestavili dokonce jakousi konferenci ze zaměstnavatelů a zaměstnaných, která se měla raditi o prostředcích, jak se zbaviti této příšery. Leč konference nedovedla poraditi vládě nic jiného, leč aby nezaměstnaní byli po částkách vystěhováni do anglických kolonií, a aby starším dělníkům byly poněkud zvýšeny jejich starobní renty, aby mohli být pohodlněji živi a udělali místo mladším dělníkům.

V poslední době však najednou předstoupil před veřejnost anglickou známý státník Lloyd George, který jménem liberální strany předkládá obsáhlý program, jehož provedením by se snížila nezaměstnanost na stav předválečný, totiž na pouhých 600.000 lidí.

Lloyd George navrhuje, aby lidem nezaměstnaným byla opatřena práce, aby tedy za tím účelem byly stavěny silnice, mosty, obytné domy, aby pozemky byly odvodňovány a meliorovány, aby byly stavěny nebo rozšířeny už stávající elektrárny, aby bylo dále vybudováno telefonické vedení atd.

Největším podnikem podle rozumu Lloyda George by mělo býti vybudování velké silniční sítě v Anglii a Walesu, která by stála asi 42 milionů liber št. Jeho inženýři vypočetli, že by při stavbě nových silnic automobilových našlo práci aspoň 350.000 lidí v prvém roce, ke kterým by v druhém roce bylo potřeba přibrati dalších 375.000 dělníků. Stavební a osídlovací ruch by zaměstnal také hned v prvém roce 120.000 lidí, při rozšiřování telefonní sítě by našlo práci také 60.000 dělníků, při vybudování velkých elektrických centrál a při kladení vedení na velkou vzdálenost by se obživilo dalších 60.000 lidí, rovněž tolik při odvodňování a melioraci pozemků, a při nové organisaci londýnských dopravních prostředků bylo by také lze zaopatřiti 50.000 lidí. Dále bylo by třeba jen v Anglii a Walesu postaviti více než půl milionu nových domů, kdyžtě ve stejném počtu starých domů nelze již bydliti z příčin zdravotních.

Choulostivý jest ovšem podnik Lloyda George potud, odkud vzíti peníze na tyto všechny plány. Leč jeho finančníci mu vypočetli, že by stát uspořil 30 milionů št. jenom odpadnutím podpor nezaměstnaným, kdyby jim poskytnul práci. Zato by se výnos daní zvýšil o osm až deset milionů liber, kdyby se zaopatřila pravidelná práce 800.000 lidí nezaměstnaných. Ku stavbě silnic by stačila půjčka 200 milionů liber, pro rozšíření telefonní sítě bylo by potřeba 15 milionů

a pro rozšíření elektrického vedení do dálky 12 milionů. Zůrokování a umořování půjčky 230 milionů liber na 5 nebo na 6% bylo by prý výhodnější a pohodlnější, než vydávat ročně 30 milionů na podpory lidí nezaměstnaných. Těchto 30 milionů by stát uspořil, kdežto půjčka 230 milionů byla by vlastně půjčkou investiční, která by se vyplácela.

Kdyby se záměry Lloyda George podařily, bylo by prý všem pomoženo. Počet nezaměstnaných by se hodně snížil, lidé by měli práci, stát by uspořil podpory, a životní úroveň velkého počtu rodin by se značně zvýšila.

*

Kníže Jan Liechtenstein nedávno zemřelý říkával své správě statků, když mu vymlouvala to neb ono darování: „Nač jsem knížetem, když nemohu dávati?... Nechtěl bych žíti, kdybych nemohl dávati.“ Za tuto zásadu, kterou také prováděl, zaslouží od nás čestné vzpomínky.

Pěkné kostely, školy a j. všeužitečné podniky v obcích jeho statků jsou mu výmluvnými pomníky, nehledě k ohromným obnosům podpor všeho druhu, pro něž arci jen „v paměti lidské hledej nápis“, t. j. namnoze asi marně. Vytýká se mu arciť, že poměrně mnoho věnoval na předměty umělecké, kdy doba vyžadovala víc podpory socialní, tiskové a pod.

Patronátní právo vykonával svědomitě v duchu církevním, aspoň až do převratu; teď prý o to již nedbal. Poslední dobou vytýkal, že ačkoli se o své lidi poctivě stará, v obcích jeho patronátu se tolik vzmáhá socialismus. Po převratě bylo proti němu hodně štváno; písemné neomalenosti (na př. z jedné obce, která velmi mnoho od něho měla a nyní v žádosti o pozemek jej titulovala „bývalý kníže“) samo ministerstvo muselo zamezovati. Při jeho pohřebě (do rodinné hrobky na Vranově u Brna) čs úředník „zakročoval“ proti černožluté stuze(!) od císařovny Zity, i bylo jej poučiti, že tu jde o suveréna, aby se tedy ve své horlivosti mírnil. Vyšší úřednictvo jeho bylo arci namnoze německé (ústředna jest ve Vídni) a také poněmčovalo; zda z jeho vůle a s jeho vědomím? Hospodářství jeho bylo vzorné, k obyvatelstvu přejné; noví páni na statcích kdysi jeho prý nemají této ctižádosti.

Měl arci z čeho dávati. Jednak dobré hospodaření na to vynášelo, jednak jeho osobní životospráva nevyžadovala tolik, co u jiných, kteří také mají. Byl svobodný, živ prý byl jen z mléka, krupice a holoubat, hostin nemiloval, jiných velkopansky nákladných choutek rovněž ne; mluvívalo se o jakési tělesné vadě jeho, jež mu bránila žíti po způsobu jiných kavalírů, ale určitého nic o tom na veřejnost neproniklo.

Vlastenecký tisk psal o příslovných liechtensteinských dragonádách, o pobělohorských konfiskacích atd.

Pravda je prostě tato: Poslední pán z Boskovic Jan Šembera († 30. dubna 1597) měl dvě dcery, z nichž Anna Alžběta dědila Černou Horu a Úsov a vdala se 1595 za Karla Liechtensteina, Kateřina pak dědila Bučovice, Pozořice a Nové Hrady a vdala se za Karlova bratra Maximiliana. Již před Bílou Horou měl Karel Liechtenstein poddaných 4100 (Karel Žerotín na př. asi 2000, Ladislav Velen Žerotín na 3600, biskupství olomoucké r. 1606 6900, po 10 letech 8166). Nebyl to tedy zbohatlík pobělohorský!

*

Čs zahraniční obchod
poslední dobou poklesl — cukru a dříví se méně vyváží, příliš mnoho věcí i nepotřebných se dováží, abychom si přátely udrželi při dobré vůli, anebo narážejí obchodní smlouvy na obtíže ochranářství.

Ohromně mnoho při obchodě s cizinou platíme komisionářských a zprostředkovacích provisí, a přece nejde ten obchod, jak by měl. Vysílati naše obchodní zástupce do ciziny neb je tam ustanovovati, stálo by stát příliš mnoho; beztak se stále útočí na ministra zahraničí, že má i v cizině příliš mnoho lidí — čs konsulové arci mají místy mnoho jiné práce než obchodní. Kdyby v zahraničí byla větši potřeba našeho zboží, chodili by naopak cizí obchodníci k nám, měli by tu svoje zástupce, již ovšem by také pracovali pro dovoz svého zboží k nám. V každém případě by pak odpadly ony miliony provisí. Závada u nás je však ta, že na př. průmyslové a vlastně ani zemědělské výrobky nemají svých ústředen ve větších městech, tak že cizí zástupci nevědí, s kým jednati. I národnostní roztříštěnost podnikatelů tu škodí.

*

Krmení nevěst.

V Jižní Nigerii je tento zvyk: když se ženich s rodiči nevěsty domluvil o věně, zavrou nevěstu do nějaké těsné místnosti, kde rok jen jí a spí, aby ztloustla. Na konec jest velká slavnost celé obce. Mnohé děvče však dříve zahyne.

Protestantští missionáři hledí, aby se doba aspoň zkrátila a slavnost aby se konala v kostele; dosud pracují se skrovnými výsledky. Katoličtí krutý zvyk vůbec zamítají a hledí u mládeže samé buditi odpor proti němu, s výsledkem sice nemnoho lepším, ale přece nějakým.

Politický.

Città di Vaticano.

Doplňujeme podle tisku minule podané zprávy.

Obec tato neboli stát má býti bydlištěm jen těch osob neb rodin, které nějak skutečně náležejí do okolí papežského. Jiným proto opatřeny byty jinde. Aby správa vlastního papežského státu nebyla příliš zatížena úřady a náklady, nepojaty veň leckteré pozemky, po př. ústavy, o nichž se původně domníváno, že mu připadnou, a stanovena pro ně samostatná exterritorialita; tak na př. pro slavný německý Campo Santo. Katakomby, jež již dosud jaksi uznávány za pole práce církevní, staly sa nyní výslovně majetkem Sv. Stolce, i ty, které ještě budou objeveny.

Diplomatickou immunitu mají: Lateran s basilikou a celým majetkem; S. Maria Maggiore s přilehlým palácem; S. Paolo f. le mura; Castel Gandolfo, jež nazývají papežskými Versailles, s celým majetkem; paláce Propagandy (dřívější i nyní stavěné), Datarie, Cancellerie, vikářský na Piazza della Pigna.

Prosty všech daní státních i městských a nescizitelny jsou: právě stavěná Řehořská universita (na úpatí Quirinálu), ústav biblický, východní, archeologický, ruský, lombardský, právnický, církevnohudební; dům pro kněžské exercice u sv. Jana a Pavla.

I ti katolíci, kterým se lateranská dohoda zdá poskytovati Církvi příliš málo náhrady a ještě méně jistoty do budoucna, cítí jakousi úlevu, že zprovozena se světa jedna velmi trapná záležitost.

Pro jednání, z popudu Mussoliniho, která pak začala, položil Pius XI za nezbytnou podmínku konkordát s Italií, který také spolu smluven a který papež sám označil „ne sice za nejlepší, jaký by byl vůbec možný, ale za jeden z nejlepších.“ (Srv. min. č. „Hlídky“.)

Opravdu gratulovati si může Italie sama, která z přítomnosti papežovy i v těch 60 letech nepřátelství měla jen prospěch a bude ho tím více míti teď, jak doma, tak ve světě. Doufejme, že ne na ujmu jiných zemí!

nk. — „Libro e Moschetto“, fašistický orgán university a univ. studujících, pod ochranou fašismu milanského, právě uveřejnil ve vydání pro Italii poznámky k dohodě té.

Kdyby dohoda měla prý jen účel, rozhodnouti „Římskou otázku“ tím, že znovu potvrzuje duševní totožnost nové Italie s křesťanstvím, rozpakovali bychom se, spatřovati v ní historickou událost rozhodující důležitosti pro naši budoucnost. A skutečně, my věříme, že zásady „Společnosti národní“, které vytyčiti fašismus právě se snaží, se nesbíhají se zásadami hlásanými křesťanstvím, ježto fašismus tyto zásady přesahuje. Proto by ztotožňovati Italii fašistickou s Italií křesťanskou pro fašismus znamenalo tolik, jako popírati princip sociálního pokroku, který rozhodl o jeho nepopíraném vítězství v Italii a pro který fašismus je předurčen, vnutisi se celému světu.

Avšak, jest-li smírná dohoda výrazem přesné vůle nové Italie, přiblížiti se k Svatému Stolci, ne jako držiteli náboženského křesťanského principu, nýbrž jako držiteli největší duchovní organisace na světě,

v tom úmyslu, aby nastoupila na místo Sv. Stolce v řízení této organisace, která, ztrativši ideu výbojnou, existuje pouhou setrvačností, a aby ji oživila novou ideou fašistickou k duševnímu vydobytí světa, — pak můžeme bezpečně tvrditi, že 11. únor 1929 přejde do dějin jako počátek uskutečňování světovlády fašistické Italie na základě duševně-hospodářském. Takto jednajíc Italie Mussoliniho následovala by pouze příkladu toho, co učinilo křesťanství s císařstvím Konstantinovým ve čtvrtém století po Kristu a co učinila Italie „humanistická" roku 1500 s katolicismem.

Z těchto důvodů musí Italie, která dnes s fašismem nalezla myšlenku, jež jediná může svět uchrániti anarchie, přiblížiti se ke katolicismu pouze za tím účelem, aby se zmocnila jeho světové organisace a světu vnutila tuto ideu „salvatrice," která jest jejím vlastnictvím. Jest-li takový smysl nedávno uzavřené smírčí úmluvy, mládež italská může v ní jen pozdraviti předvídavého ducha muže, který zvolil slavnou cestu, aby uvedl Italii „liktora" do jejího imperia a k její moci světové.

Tyto výklady příliš jasné a příliš upřímné, byly po několika dnech poněkud oslabeny.

Z Říma bylo oznámeno „Agence Havas": Některé deníky franc., které upozornily na článek v milanské revue „Libro e Moscheto", jednající o dohodě lateranské, domnívaly se, že nalezly v tomto článku důvod, aby vyslovily obavy o nezávislost Sv. Stolce na Italii.

„Giornale d' Italia" uveřejňuje nyní prohlášení rázu officiosního, že zmíněný článek jest osobním projevem mladého muže, který nemá žádných vztahů k odpovědným kruhům. Připomíná mimo to upozornění tiskové kanceláře strany fašistické, že „Libro e Moschetto" nemůže býti považován za orgán universitních skupin fašistických.

*

Slovensko.

Soudní záležitost prof. Dra Tuky, ačkoli v ní pro veřejnost nic není zjištěno, rozmazává se v tisku zřejmě za tím účelem, aby ludová strana v tomto vynikajícím členu byla zostouzena a poškozena.

Jiný její člen Dr. Juriga, který snad příliš pozdě z ní byl vyloučen, uveřejnil na svou obranu několik vážných obvinění proti Msgru Hlinkovi, hlavně co do věcí peněžních (nevyúčtovaná sbírka v Americe, kupování hlasů a pod.), jež se otiskují v témž úmyslu. Nelze než opakovati, co tu častěji řečeno, že jestli komu, tedy především našincům náleží co nejúzkostlivější pořádek a přesnost v těch věcech, jíž nevyváží sebe větší „idealismus" nebo (chvilkový) úspěch. Hlinka se zajisté řádně obhájí, avšak i výtky z nepořádku takto šířené bylo lépe předejíti. Vůbec je smutné, že v politických stranách se nepořádky toho i jiného druhu vytýkají po způsobu propuštěných služek. Což p. Dr Juriga dřív o nich nevěděl?

Propuštěnému ministru Dru Hodžovi vytýkáno m. j., že ostřihomskému arcibiskupství dal vyplatiti 23 milionů K v náhradu za majetek na Slovensku. Podle novin žaluje však ostřihomské arcibiskupství a kapitola v Haagu čs stát na náhradu 863 milionů K.

HLÍDKA.

Vývoj v organické přírodě podle Aristotela.

Dr. Ant. Kříž. (Č. d.)

Ze všeho jest vidno, že Aristoteles důkladně zabýval se embryologií a v podstatných věcech došel také k správným výsledkům. Proto spis De generatione animalium, v němž poznatky ty jsou uloženy, nazývá se dílem pozoruhodným. Tu zastává Aristoteles také t. zv. theorii epigenese, kterou v 18. stol. hlásal Kaspar Friedrich Wolff. Do té doby ovládala theorie praeformace, která se nazývala tehdy evolucionismem; učila, že v zárodku jest už formován docela malý živočich, který pak roste. Podle této theorie všechny orgány jsou tvořeny najednou a ne postupně, jenom že pro nepatrnost a průhlednost těch orgánů nevidíme. Podle Aristotela však vývoj je tvoření individua, při čemž různé části těla vznikají po sobě, postupně, a sice tak, že první stupeň vývoje vyvolává druhý, tento je příčinou třetího atd., až vývoj dosahuje ukončení.

Aristoteles zabývá se otázkou podrobněji.[1]) Říká, že všechny části těla vznikají buď najednou (ἅμα), na př. srdce, plíce, játra atd. anebo po sobě (ἐφεξῆς), jako se praví v t. zv. orfických písních, že živočich je tvořen jako uzly sítě. Že části těla, píše Aristoteles dále, nevznikají současně, můžeme zřejmě pozorovati; neboť vidíme, že mnohé části už jsou, jiné nikoli, ne že bychom jich pro jejich nepatrnost neviděli. Neboť ačkoli plíce mají větší objem než srdce, přece jsou v začátku vývoje později než srdce. Protože však jedna část je dříve, jiná později, tvoří jedna druhou a jest na ní závislá;

[1]) De gen. an. II, 1, 734 a 17 nn.

anebo vznikají jen po sobě? Myslím na př., že srdce, když vzniklo, netvoří jater a tato zase jinou část, nýbrž že jedna část vzniká po druhé jako po hochovi muž, ale tento nevzniká oním. Smysl toho je ten, že vše, co vzniká (přírodou nebo uměním), jsouc jsoucím v možnosti (δυνάμει ὄν), vzniká jsoucím ve skutečnosti (ὑπὸ τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος). A tak by musel také v tomto případě tvar a podoba býti ve dřívějším, na př. jater v srdci. Tomu však tak není. Aristoteles užívá znovu přirovnání s automatem, kde jedna část uvedena v pohyb určuje pohyb ostatních částí. Příčinou je tedy to, co prve způsobilo pohyb; je to semeno a bytost, od níž semeno pochází. Z toho důvodu vzniká jeden orgán po druhém, nikoli všechny najednou.

Aristoteles nezastupuje toliko theorie epigenese, ale učil také tomu, co v nové době uznáno správným. Totiž že zárodek postupně dostává nejdříve všeobecný a potom teprve specifický ráz;[1]) zárodek má dříve všeobecné vlastnosti zvířete, později vystupují zvláštnosti obratlovce, dále ssavce a naposledy vzniká určitý druh ssavce, na př. psa. „Že semena mají vegetativní duši, jest jasno; proč tuto především musí obdržeti, vychází z jiných bádání o duši; ale dále musí dostati také animální duši, jíž jsou zvířaty. Neboť nevzniká zároveň živočich a člověk ani živočich a kůň, a zrovna tak u všech jiných živočichů, neboť cíl a ukončení děje se naposled a vlastní každému jest cíl vývoje.“

Cílem vývoje jest uschopnění k zvláštnímu životu, který jest vlastní druhovému typu; tento uskutečňuje se v jedincích a v nich působí. Vejce ssavce v lůně mateřském prochází nesčetnými proměnami, až dosáhne toho stupně vývoje, kdy se stává schopným samostatného života. Ve všech výkonech zárodku jeví se součinnost ku společnému cíli; a tak vývoj, dějící se nutně z nitra semene a spějící k určitému konci, jest podroben docela účelu. Účelem je tu celek, určitý v sebe uzavřený organismus; tento je dříve než části, proto žijí jen v celku, právě tak jako z celku vznikají a celkem se určují.[2]) A tak jen účel může poskytnouti prostředků a síly k určitému cíli. Aristoteles říká:[3]) „Ať je to myšlením nebo zkušeností, lékař musí míti pojem o zdraví, stavitel o domě, při čemž o každé věci přiměřeně udávají důvody, co dělají a proč se to tak musí dělat. V dílech přírody jest však více

[1]) De gen. an. II, 3, 736 a 35.
[2]) Srv. Polit. I, 2, 1253 a 19 n.
[3]) De part. an. I, 1, 639 b 16.

účelnosti a krásy nežli v dílech umění." Účel nejen pojmově jeví se jako „dřívější," jako ideální prius, ale podle realistického názoru Aristotelova jest činitelem příčinnosti. Vývoj jest ve službě účelu, budoucí působí tu kausálně; konečný cíl skutečné vztahy staví do služeb svého uskutečnění. Mají-li tedy jednotlivá stadia dosíci určitého výsledku, nemůže celek vzniknouti teprve ze součtu částí, nýbrž celek jest před částmi, části mají význam pouze v celku, samy o sobě nejsou ničím.

Protože přírodní dění jest ve službách účelu, jest v zárodku uložen plán, který ukazuje vznikající bytosti cestu, kterou se má za vhodných okolností ubírati. Absolutně neutrálních zárodků, z nichž by mohlo vzniknouti vše, a libovolné, není.[1]) Protože ze zárodku má vzniknouti právě tato určitá živá bytost, musí nastoupiti právě tento určitý vývoj, musí se tvořiti předně tato a pak ona část.[2]) Podle zákona synonymity bytost, podstata, od níž vychází dotykem (θίξις) popud k vývojovému postupu, obsahuje vždy formu, která se má uskutečniti. A tak kausální členy jsou prostředkem, kterých forma užívá, aby sebe samu uskutečnila.

Tento výklad jest předmětem první knihy Aristotelova spisu De partibus animalium, v níž Aristoteles všeobecně mluví o některých zásadách, které jsou jakoby úvodem k jeho přírodovědeckým spisům. Tam také píše: Vznik a vývoj jsou určeny podstatou, nikoli podstata vznikem a vývojem.[3]) Rostlina, zvíře, člověk nemají této určité povahy, protože vývojem dospěli k takovému výsledku, nýbrž celý vývoj směřuje k tomu, aby uskutečnil bytost této a žádné jiné povahy. Z toho důvodu obrací se Aristoteles proti Empedokleovi,[4]) který pravil, že u živočichů jest mnohé jen proto, že se to tak přihodilo. Páteř u živočichů jen proto prý je takový, protože se při otočení zlomil v tolik a tolik obratlů. Podle Aristotela však dřívější není jedinou a dostačující příčinou pozdějšího, nýbrž celá řada po sobě následujících období vývoje směřuje k cíli;[5]) v dílech přírody nevládne náhoda, nýbrž účelnost.[6]) Musíme tedy říci: Protože člověku jest jednou určeno, aby

[1]) De part. an. I, 1, 641 b 28.
[2]) ib. I, 1, 640 a 34 n.
[3]) ib. I, 1, 640 a 19, De gen. an. V, 1, 778 b 4.
[4]) De part. an. I, 1, 640 a 20.
[5]) Fys. II, 2, 194 a 28 n.
[6]) De part. an. I, 1, 640 b 1 n.

byl člověkem, má tyto části, neboť zajisté bez těchto částí býti nemůže. Protože dále je takovou bytostí, proto nutně musí se díti takový vývoj a takovým způsobem. Z tohoto důvodu Aristoteles ve Fysice[1]) naprosto zamítá názor, že by díla přírody vznikla hrou náhody, že by tu nebylo cíle a smyslu, nýbrž pouze nahodilý shluk okolností.

Na tom místě Fysiky Aristoteles rozvinul pojem přirozeného výběru. Zprvu jej připouští, ale nechává jej padnouti, protože buduje na nahodilostech i nemůže vysvětliti přírodních jevů, které se buďto vždy (ἀεὶ οὕτως) anebo po většině (ἐπὶ πολύ) chovají stejně;[2]) náhoda jest cosi nestálého, nemožno jí tedy vysvětliti stálých a neměnitelných zákonů přírodních.[3]) V dění přírodním vládne účelnost a jen ona může býti cílem vědeckého bádání. Když se ze zárodku začne vyvíjeti bytost, řídí se její vývoj na každém stupni příštím organismem, který má býti poslední mezí vývoje. Když pak se celý organismus vyvinul, tím se zárodek nikterak nezničil, neboť konec i mez vývoje směřuje zase k zárodku: konec vývoje stává se zase jeho počátkem (srv. str. 6). Každý organismus vyvíjí se souladně i v nejmenších svých částech, při čemž část slouží části, ústroj ústroji. „Příroda každému dává sílu a každou věc uděluje tomu, kdo jí může potřebovati.“[4]) Účel pro každou věc obsahuje dobro, co jest věci přiměřeno, co ji doplňuje, zdokonaluje, dovršuje.[5]) Proto v přírodě všechny věci směřují k účelu sobě vytknutému, příroda hledá vždy účel[6]) a jeví se jako řád, pravidelnost.[7]) Tu pravidelnost vidí Aristoteles všude: dosvědčuje ji instinkt zvířat, účelná stavba rostlin a také lidské jednání, pokud veškero umění jest napodobením nebo dokončením přírody; účelnost jednoho předpokládá účelnost druhého.[8]) Ač ta činnost přírody působí dojmem vědomé rozvahy, myšlení a rozumu,[9]) přece Aristoteles zas říká, že se to děje bez jejího vědomí, zrovna

[1]) Fys. II, 8, 198 b 29—36.

[2]) Fys. 199 b 25; De coelo III, 2, 301 a 7; De gen. et corr. II, 6, 333 b 5.

[3]) Met. I, 3, 984 b 14; Fys. II, 5, 197 a 31.

[4]) De gen. an. IV, 1, 766 a 5; De part. an. IV, 12, 694 b 13.

[5]) De somno 2, 455 b 17, Met. IV, 2, 1013 b 26; Pol. I, 2, 1252 b 34; Eth. Nik. I, 5, 1097 a 21.

[6]) De gen. an. I, 1, 715 b.

[7]) ib. III, 10, 760 a 31; Fys. VIII, 9, 252 a 12.

[8]) Fys. 252 a 11; De coelo II, 8, 289 b 25.

[9]) Met. X, 8, 1065 a 27; De an. II, 4, 415 b 25; Fys. II, 6, 198 a 4.

jako působí umění v umělci.[1]) Účel tedy odůvodňuje zákonitost, identický konstantní směr a kontinuitu vývoje.[2])

Ovšem leckdy některé zjevy neodpovídají účelu, neboť hmota, princip odporu, jest příčinou nahodilosti a slepé nutnosti, je „spolupříčinou" συναιτία vývoje. Materie jako matka je spolupříčinou věcí, které vznikají, nic v přírodě neděje se bez ní, ovšem nikoliv jí, nýbrž pro účel.[3]) Podobný názor o hmotě a nutnosti jako „spolupříčinách" čteme u Platona.[4]) Tento řekl, že pojem přemlouvá nutnost, aby mu sloužila. Čili: idea účelu vniká ve hmotu a jí vykonává své dílo (účel = forma, nutnost = látka.[5]) Příčina jest pak ve službách účelu a stává se nutným prostředkem k jeho uskutečnění. Ač podle Aristotela příroda vedle uskutečnění účelu vynáší mnoho vedlejšího z nutnosti,[6]) přece zas hned snaží se i to využíti pro své účely jako dobrý hospodář.[7])

[1]) Fys. II, 8, 199 b 28.

[2]) De part. an. I, 1, 639 b 26.

[3]) Fys. I, 9, 192 a 13; De gen. an. V, 8, 789 b. — Aristoteles také, zabývaje se otázkou, jak se rozeznávají dva jedinci téhož druhu (na př. Kallias a Sokrates), když forma jest principem jednoty, došel k výsledku, že látka, hmota je principem zjednotlivujícím (principium individuationis). Praví (Met. 1034 a 5 n): „Celek, taková a taková forma, vtělená do tohoto masa a do těchto kostí, to jest Kallias a Sokrates; oba se liší po stránce tělesné, ale druhovou podstatou se neliší; ta totiž se nedá děliti". Nebo (Met. 1069 b 30): „Věci rozlišují se látkou; neboť proč by jich byla nekonečná spousta a nikoliv jedna?" Zjednotlivení vůbec záleží podle A. v pasivní působnosti látky (Met. 998 a 2 n.; srv. i 1043 a 13). Všechna individua, náležející témuž druhu, mají týž formový princip (aspoň pojmově, když ne numericky); v tom záleží jednota druhu. Na př. pro pojem koně nezáleží na tom, zda máme na mysli tohoto neb onoho individuálního koně, kteří mohou ukazovati mezi sebou významné rozdíly. Všem ve zcela stejném způsobu náleží forma, podstata; pouze tyto mohou býti předmětem poznání. Poslední rozdíly nedají se už pojmově určiti, protože pocházejí od látky (Met. 988 a 2 n.; ib. 1034 a 7); jsou něčím nahodilým, měnícím se jako látka sama, mohou nějaké věci příslušeti a nepříslušeti (Anal. post. 73 a 34). Tak cesta k poznání individua není uzavřena, ale není možno poznání přivésti ku konci z důvodu neomezenosti a nekonečnosti látky; proto A. stále zdůrazňuje nedefinovatelnost jednotlivin (Met. VI, 11; 15). Z důvodu, že přírodní vědy zabývají se jednotlivinami, říká také A., že není v nich možná úplná přesnost vědecká (De part. an. III, 2, 663 b 27). Tím shoduje se A. s Platonem, který rovněž poukazoval na nedefinovatelnost jednotlivých věcí. Věci vznikají i zanikají, vědě však záleží na tom, co je konstantní a identické.

[4]) Tim. 68 E.

[5]) Podob. u Aristotela Fys. II, 9, 200 a 14 forma je účelem hmoty, hmota je k vůli něčemu.

[6]) De part. an. IV, 1, 677 a 15; Met. 1044 b 12.

[7]) De gen. an. II, 6, 744 b 16.

Protože tedy účel ovládá vývoj organismu, je stavba každé části ovládána celkem; proto také má jen tuto určitou vlastnost a funkci. Člověk má oko, aby viděl, ucho, aby slyšel, jazyk jest k chuti a k řeči, rovněž rty, ale tyto i k ochraně zubů,[1]) víčka a brvy k ochraně oka. Živočichové, žijící na zemi, mají víčka, ryby nikoliv, protože ve vodě není tolik obtěžujících předmětů; neboť příroda činí, co z možného jest nejlepší.[2]) Organismus ptáků jest zařízen k létání, ryb k plování.

Nebo příroda rozděluje jednotlivé části, které jsou určeny k obraně a k ochraně, zvláště anebo především těm zvířatům, která jich dovedou upotřebiti, nejvíce však těm, která jich dovedou nejlépe upotřebiti: rohy, kly, špičáky, ostny, žahadla. Příroda však nečiní nic zbytečného, proto žádné zvíře není opatřeno současně více prostředky obrannými; jedni chrání se úderem, druzí kousnutím. Dravci mají zahnutý zobák k trhání masa a ke klování. Některým živočichům dala k ochraně drápy,[3]) jiným rychlost nebo velikost. A tak příroda dala každému něco; všechno jest účelně zařízeno, proto také zvířata mají rohy na hlavě, nikoliv na plecích, ježto by tu rohy byly na překážku.

Aristoteles odporuje Anaxagorovi,[4]) který prý řekl, že člověk jest nejrozumnější ze živých bytostí, protože má ruce; podle Aristotela však jest logické říci, že ruce člověk obdržel, protože jest nejrozumnější. Ruce jsou totiž nástroj, příroda pak rozděluje vždy, jako rozumný člověk, každou věc tomu, kdo jí může potřebovati. Je také přiměřenější darovati flétnu tomu, kdo na flétnu hraje, než toho, kdo má flétnu, učiniti flétnistou. Příroda většímu a důležitějšímu dala menší, ale nikoliv menšímu ušlechtilejší a větší.[5]) Čím jest kdo rozumnější, s tím více nástroji zná zacházeti; ruka pak nezdá se býti nástrojem jedním, ale v jisté míře mnoha nástroji: člověk k obraně může užívati různých nástrojů.

Ukončíme ještě jedním příkladem. Aristoteles mluvě o tom,[6]) že někteří ptáci mají nohy opatřeny plovací blanou, dodává, že je to z nutnosti, ale zároveň z vyšší příčiny; takové nohy totiž mají pro

---

[1]) De part. an. II, c. 4 nn.
[2]) ib. II, 5, 658 a 12.
[3]) De part. an. III, 2, 663 a 31 n.
[4]) ib. IV, 10, 687 a 7 n.
[5]) ib. IV, 10, 687 a 11.
[6]) ib. IV, 12, 694 b 1 n.

výživu, aby měli nohy upotřebitelné k plování, ježto žijí ve vodě a křídla jsou v ní neupotřebitelna. Dále ještě Aristoteles uvádí, že někteří ptáci mají dlouhé nohy, aby mohli hledati výživu, ježto se zdržují v bažinách. A tu Aristoteles dodává: „Příroda tvoří nástroje k dílům, nikoliv díla pro nástroje.“ [1]) Totéž praví na jiném místě: [2]) Protože každý nástroj (ὄργανον) jest pro něco a každá část těla slouží něčemu, toto však, čemu slouží, jest výkon (πρᾶξίς τις), tak i celé tělo utvořeno jest k účelu úplného výkonu. Neboť řezání nevynalezli lidé pro pilu, ale spíše pilu pro řezání. Tak jest i tělo pro duši a části těla pro výkony, k nimž každá část jest od přírody vhodně uzpůsobena. Tento základní zákon teleologický vyjádřil Aristoteles také ve spise De generatione animalium: [3]) příroda dává každému tvoru zároveň schopnost a orgán, ježto je to účelné. Proto se tvoří jednotlivá místa zároveň s funkcemi, jako ani vidění bez oka, ani oko bez vidění se nedokonává, a střevo a měchýř vytvořují se zároveň se schopností vyměšovati. Tedy: s orgánem je spojena zároveň schopnost toho orgánu užíti.

A tak podle Aristotela tělesný orgán netvoří se poznenáhlu činností, spíše jest orgán od začátku hotov a jest zařízen ve smyslu činnosti mu odpovídající. Tak je tomu i v dílech lidských; [4]) dům existuje nikoliv pro cihly a kameny, nýbrž pro potřebu bydlení. To je zjevno, říká Aristoteles, nejen ze zkušenosti, nýbrž i dle pojmu. Neboť vše, co vzniká a se vyvíjí, vzniká a vyvíjí se od něčeho a k něčemu (ἔκ τινος καὶ εἴς τι), od jednoho principu k druhému, t. j. od prvního pohybujícího a majícího již nějakou přirozenou povahu k tvaru; tento pak jest účelem; člověk totiž plodí člověka, rostlina rostlinu. Protože tedy pojmová podstata, tvar jest ve vývoji působící silou, jest účelem a cílem zachování rodu; toto však se může díti pouze zachováváním jedinců. [5]) Vývoj probíhá jen v mezích druhu, od rostliny k rostlině, od člověka k člověku, a za tím účelem tvoří i tělesné orgány. (P. d.)

---

[1]) De part. an. IV, 12, 694 b 13.
[2]) ib. I, 5, 645 b 15.
[3]) IV, 1, 765 b 36.
[4]) De part. an. II, 1, 646 a 28 n.
[5]) De part. an. I, 1, 640 a 27.

Mravní stránka v obchodním družstevnictví.

P. Vychodil.

I.

V hospodářství jest obchod velmi důležitou složkou, třebas hospodářských a životních hodnot nevyrábí ani nemnoží. „Obchází" jen s nimi, aby jejich výměnu zprostředkoval. Zdá se to čímsi k vlastnímu hospodaření teprve přistupujícím, avšak je s ním zajisté od začátku nerozlučně spojeno. Ani u jednotlivce není soběstačnost na dlouho možna, tím méně u rozvětvené společnosti.

S tímto jaksi přirozeně daným vznikem obchodu nesnášejí se všechny úsudky o něm, jsouce namnoze velmi nepříznivé. Zvláště nyní, kde stává se obchodem takořka všechno, připadá člověku, že obchod je stíhán podobným osudem, jak jest u jiných věcí a zařízení, na něž si lidé napořád stěžují, bez nichžto však býti nemohou.

Bývá to skoro jako s počasím a nemocemi. I učeným úvahám se mnohdy tak vede. Poválečná evropská tíseň, jež tak těžce na většinu obyvatelstva doléhá, zaměstnává, což docela v pořádku, i badatele duchovědné, již nemohouce pak potlačiti bolestného zklamání z nadějí kladených ve válečné ponaučení a odtud očekávanou obnovu společnosti rádi se vracejí k obviňování obchodu v přerůzných jeho způsobech, aniž umějí vždy rozlišovati vadné od přípustného, ano možné od nemožného. Není to vždycky zcela tak, jak se říká, že zobecnělá praxe, v níž jsme vyrostli a zdomácněli, zaslepila naše zraky pro opačnou pravdu a správnost. V mnohých případech snad je tomu tak. Vývoj věcí mohutným proudem jistě zanesl lidstvo i tam, kde se octnouti nemělo a odkud vybřednouti bude mu velmi nesnadno. Avšak týž vývoj podle nových a nových okolností vedl přirozeně i tam, kde nutno s uznáním mluviti o pokroku ve skutečný prospěch lidstva, neb aspoň o takovém utváření životních podmínek, jež nejsou sice idealní, ale jsou přijatelné — řekl bych: za daných poměrů snad jedině možné, kdyby zásadní výtky se neobracely právě také proti těmto poměrům, jež prý nutno ze základů změniti.

Nuže, jakási revoluce dobrovolná jest nutna, nemá-li nastati revoluce vynucená, živelná, jež bořívá a vyvracívá správné s nesprávným, zůstavujíc jen trosky. Na troskách se prý, podle obvy-

klého úsloví, buduje nové, lepší. Ale jak všechny revoluce násilnosti ukázaly, nebuduje se na takových troskách nic, nic lepšího, leč tak, že se zavedou staré řády i zlořády s novými, nikoli lepšími lidmi v čele.

Revoluce skutečně prospěšná může býti jen ta, která stojíc na základě věčného, naprosto platného zákona podle něho posuzuje soudobou skutečnost a jen co jemu odporuje, potírá, nezavírajíc očí k rozdílu mezi všeplatným a změnným. Nemožno šmahem předpokládati, že celý vývoj obchodu šel cestou nesprávnou, a chtíti mu proti nynějšku dáti směr docela jiný.

Poukazuje se na př., že nezdravá a zhoubná jest nynější převaha obchodu peněžního (v bankovnictví, na peněžní burse atd.) a to nejvíc židovského. Výtka je sice správná, ale záleží na tom, do jaké míry takové obchody omeziti. Jsou učenci, kteří dosud se spírají o to, zdali úrok z peněz jest oprávněn, ačkoli tolik lidí a ústavů, i církevních, může žíti toliko z úroků! Mojžíšův zákon arci zakazoval úrok; latinský jeho název usura odtud přešel ve smyslu lichvy do spisů křesťanských, ačkoli význam peněz v hospodářství a v obchodě se časem podstatně změnil, a tedy nutno rozlišovati mezi úrokem a lichvou. Jest ironií dějin, že národ, jehož zákonodárství nijak obchodu nepřálo a jenž obchod celkem až na skrovné výjimky (na př. za Šalomona) málo pěstoval, národ židovský, v době křesťanské se stal národem obchodnickým po výtce. Zákonodárství jeho totiž dávalo jednotlivcům příděly půdy, zavedlo po 50 letech majetkovou restituci in integrum, zakazovalo styky s jinými národy: obchodníky starověku proto přes příznivou polohu země a pobřeží nebyli židé, nýbrž Foiničané, Řekové a j. Peníze jsou skoro tak staré jako obchod vůbec, přirozená to pomůcka obchodu.

Pius XI v jedné promluvě r. 1926 důrazně vytknul relativitu a proměnlivost pojmů i poměrů majetkových, dávaje zřetelný pokyn rozlišovati podle správných zásad našeho náboženství také v těchto věcech a nerozbíjeti si hlav o domnělé závady, které za to nestojí.

V naší církvi tří prvých století nejsou známy zákazy obchodu; považován prostě za jeden pramen výživy, umožňující též podporu potřebných. Nepřístojnosti vedly od té doby k zákazům u duchovních, čelní sv. Otcové latinští odsuzují toto „turpe lucrum“, a když obročí zajišťovala duchovním výživu, zákazy obnovovány. Tomáš Aq navazuje na myšlenky Aristotelovy (Pol. I. 9, česk. překl.

str. 14), ne tuze chvalně se vyslovuje o obchodě (2. 2. q 77 a 4), ačkoli v jeho době značně již pěstován.

Neodpovídalo by pravdě, tuto nespornou nechut projevů církevních vykládati jen jako nechut k obchodům hrabivým a nepoctivým. Je to spíše psychologicky docela dobře odůvodněná obava, že zaměstnání to snadno svádí k nepoctivosti a hrabivosti, tedy ke hříchům, u duchovních nad to k přílišným starostem o věci časné. Jakousi nedůsledností bylo a jest při této snaze, že i duchovní a klášterníci byli přece a jsou nuceni starati se o časné věci svých domů, po př. tedy i obchodovati a s obchodníky jednati atd. Doby klášterního žebrání bohudík už skoro docela minuly, a nepodjatý posuzovatel uzná, že i ve správě časných věcí a v obchodování lze předcházeti dobrým příkladem. Arciť potřebí na to přiměřeně rozumem i svědomitostí vybavených osob.

Vyšetřovati, pokud tato zdrželivost církevních lidí naproti obchodu byla také příčinou, že se octnul na cestách a v rukou církvi cizích a jejím zásadám nepřátelských, nenáleží sem, aniž konečně dospívá k určitým výsledkům. Souditi, co by se bylo stalo, kdyby se stalo to neb to, není daleko pouhého hádání.

Nynější předpisy pro duchovní mají na mysli obchody čistě spekulační a hazardní, které jsou zakázány. Odlišiti je od dovolených jest ostatně nesnadno, i nutno ponechati svědomí jednotlivcovu. I pro účast v dovolených jsou předpisy, pokud jde o místa čelná a zvlášť odpovědná.

Nějaké směrnice jsou tu na místě, aby nebyla po př. vydána nelogickým útokům církev. Uznáním tohoto pravidla není však odňato právo úsudku, že předpisy takové, povolení nebo zákazy účasti, míjejí se snadno s účelem, nehledí-li se na jiné záruky, po př. zkušenosti s příslušnými osobami a nezakročí-li se v nutných případech včas. Žádná hodnost jiného druhu nechrání od neprozíravosti v tomto oboru.

I naukové důvody však mohou býti takové, že dnes je právem nazveme mylnými, třebas tehdy, kdy stanoveny, mylnými nebyly. Rozumné posuzování věcí a událostí, pokud nejde o měřítka naprosto platná, ničím nezvratná, prohlédá k časovým okolnostem, podle nichž mnohé, co shledáváme jinak nevhodným a nevčasným, jeví se pro svou dobu zcela správným a moudrým.

Ale také naopak, co za jiných okolností bylo oprávněno, může za nových okolností státi se nevhodným, a tedy nesprávným. Theoretické úvahy theoretiků zvláště z našeho tábora trpívají dvojí vadou: nezku-

šeností v poměrech dnešních a nemístným rozšiřováním autoritativních výroků starší doby, zcela jinak utvářené. Jako v socialních úvahách zhusta trapně pociťujeme neznalost života, na př. dělnického, o němž jednají, tak bývá i zde, v úvahách o nynějších věcech obchodních, když požadavek revise poměrů nynějších se odůvodňuje autoritami dob minulých, jež nám autoritami už býti nemohou, jelikož neznaly dalších možností.

II.

Obchod má úkol čili moderněji řečeno funkci společenskou, a proto ještě více než jiná odvětví hospodářská podléhá soudu právnímu a mravnímu. Kdo vypěstuje špatnou plodinu, škodí především sám sobě, jako ten, kdo vyrobí špatnou věc. Kdo však provozuje špatné obchody, špatné ve smyslu právním a mravním, škodí obecnosti. Je smutné, že o této zásadě se tak snadno pochybuje, a že měřítko správného obchodování se spatřuje jenom v trestním a ne také mravním, náboženském zákoníku. Bylo by záhodno i tomuto předmětu občas věnovati pozornost v nauce náboženské — o lži, podvodu atd. Arci třeba se tu dobře poučiti apud probatos auctores, aby se nerozhodovalo mylně a svědomí nebyla popletena. Kasuistika v tomto oboru není právě nejsnadnější. Chlouba poctivého obchodníka budiž obnovována, a obvyklá výtka taškářství s obchodu snímána.

Veliká chyba je, že obchodnickému dorostu se odnímá i tato příležitost uslyšeti něco o stavovských povinnostech na základě náboženském! Byla by tu vhodná příležitost, odkliditi také různé předsudky a zlozvyky našeho obchodnictva, holedbá-li se vlastenectvím a podobnými, pro obchod lhostejnými věcmi a domnívá se míti právo na mimořádné ohledy obecenstva. I předsudek o židovském obchodování patří sem. Kdo věci zná, ví, že i mezi židovskými obchodníky jsou lidé zcela poctiví, a že jejich vzestup jest velmi často ovocem lopotné práce a strádání, přičinlivosti a — úslužnosti k obecenstvu, jíž se našim lidem zhusta nedostává. Bylo by záhodno, aby i naši lidé prostředky ku vzestupu na „pány“ hledali raději v těch ctnostech nežli v podvodných vyrovnáních, konkursech atd.

Toto a podobné vzdělání obchodnických osobností ozdravilo by stav ve prospěch především jeho příslušníků samých, ozdravilo by jednotlivé obchody i obchod vůbec ve prospěch obecnosti, vychovalo by zdatné a poctivé lidi pro veřejnou práci vůbec, která tolikými svazky je s obchodním životem spojena. (O. p.)

Posudky.

Českéhnutíroku1848. NapsalKarelKazbunda. Nákladem Historického klubu, Praha 1929. S. 438, 64 K.

Rok 1848, rok malých revolucí, měl a mohl rakouským Slovanům přinésti obrat v životě národním. Rakousko válčilo sice v Italii vítězně — a po vítězných válkách se politický běh málokdy měnívá —, ale jinak proud nespokojenosti, který zachvacoval všechny národy říše proti dotavadnímu jejímu vedení, byl tak mocný, že nemohl býti odbyt prostředky dotud osvědčenými. České hnutí mělo v čele i muže z nejvyšší šlechty, jejichž obav a rad nemohlo býti ve Vídni docela nedbáno, hladový rok 1847 (pro nedbalé obdělávání půdy od robotníků), veliká nezaměstnanost, revoluční podněty z Paříže, Ruska, Polska a Německa, ty a jiné popudy hnaly k obratu. Že mohl toho roku býti v Praze konán veliký sjezd všeslovanský, naznačuje samo změnu věcí; vzbouřením pouličních živlů byl sice on i jiné dobré novoty zmařeny, ale všechny přece ne docela, na př. zrušení roboty, hnutí konstituční atd.

Jednání nejvyšších úřadů v těch dnech bude vždycky posuzováno podle různého hlediska různě. Česká věc měla sama v sobě slabinu tu, že šlo o země národnostně smíšené: ačkoli v politickém boji postupováno společně, české požadavky, byť sebe více oprávněné, budily za tehdejších poměrů nedůvěru. Nutno ostatně i o nich vyznati, že nebyly vždy dosti promyšleny a propracovány, čemuž opět nemožno se za těch dotud stísněných okolností diviti. A ultima ratio rerum gerundarum, vojenské zakročení ukázalo se po všem tom, co se jinde i v Praze stalo, nezbytným, jelikož sotva bylo možno se nadíti, že t. ř. rozvážné živly, s nimiž by se bylo smírně vyjednávalo, situaci ovládnou.

P. spis. nevystupuje na tomto poli poprvé před českou veřejnost. Pramenů, které se po převratě vědeckému bádání otevřely, hlavně v státních archivech, s jinými vydatně použil a významný rok 1848 s jeho dalekosáhlými i drobnějšími událostmi názorně nám vylíčil. Že ještě bude leccos doplniti, rozumí se samo sebou. O náboženských událostech, jež toho roku hrály úlohu podřízenou sice, ale přece ne docela vedlejší, slibuje podrobněji pojednati ve spise o Havlíčkovi.

Povídka mého života. Historie amerického Čecha. Napsal Fr. J. Vlček. Tiskem České literární společnosti v St. Louis, M. 1928. S. 362.

P. spis. je rodák ze šumavské Budyně (* 1871), nyní předseda železářské společnosti — Vlchek Tool Co., Cleveland, O. Co nám tuto podává, není vymyšlená povídka, nýbrž věrný popis jeho života, zajímavější však a cennější než povídka, od začátku až do konce velmi poutavý. Do tisku jej upravil p. Dr. Hynek Dostál.

V. je 14. dítě selských rodičů. Vyučiv se doma kovářem, záhy se vydal na cesty za prací, dostal se do Č. Budějovic a do Štýru.

Z tamní továrny (na „werndlovky") nevinně propuštěn, odhodlal se odjeti do Ameriky, kam jej byly dvě jeho sestry předešly. I tam v Clevelandě se těžce životem probíjel, zdar a nezdar se střídaly, až se vzmohl na vlastní továrnu, kterou pak koupila a rozšířila jeho vedením akciová společnost.

Přepestré jsou obrázky tu předvedené, především ze života dělnického, z práce domácké i tovární, vedle toho však také ze života rodinného a společenského, zvláště mezi českými krajany v Americe s jejich dobrými i špatnými stránkami. P. spis. podle svých bohatých zkušeností nejen popisuje, ale též radí a kárá.

Opravdu vzácná kniha!

Alexandr Tairov, Osvobozené divadlo, a Jindřich Honzl, Vznik ruského moderního divadla. Praha 1928. S. 236.

Je to dobrý překlad knihy známého ruského divadelního režiseraumělce A. Tairova. Obsáhlá stať Honzlova pojednávající o vzniku a rozvoji soudobého ruského divadla seznamuje čtenáře jen zběžně, ale přece jen dostatečně s thematem, o němž jedná Tairov. Samotné pojednání Tairovo jest napsáno živým, ale poněkud přepjatým slohem, účinkujícím na čtenáře místy až nepříjemně. Podařilo se mu vylíčiti onen postup, který přivedl jej a jeho spolupracovníky k vytvoření typu „moderního divadla". Třeba se zmíniti o tom, že průkopníci tohoto směru vycházeli ne tak z positivních předpokladů a názorů, jako spíše z negativního rozhodnutí, že jejich cesta nebude cestou naturalistického divadla ani divadla stylisovaného. Při tomto hledání nových forem nebylo často jistoty, jak vlastně tyto formy budou vypadati. Podobnou nahodilost vzniku jest značně cítiti v moderním ruském divadle; přemrštěný konstruktivismus a extremní snahy působiti na diváka spíše originální výpravou než hereckým výkonem v obvyklém slova smyslu, jsou zjevy, jejichž původ nutno hledati právě v tom, že hledání nových cest vycházelo více z negativních než positivních rozhodnutí. To, co Tairov považuje za moderní divadlo, je spíše jistou dekadencí nežli skutečným pokrokem. V každém případě názory autorovy, byť i sporné, jsou přece dosti zajímavé.

Úprava knihy je vkusná, překlad skoro bezvadný a četné illustrace dávají jasné představy nového ruského počínání a pokusů předělati tradiční vzhled jeviště. *V. Vilinský.*

* * *

Martin Orgoník-Kunovský, City srdca. S úvodom Štefana Janšáka a rozborom PhDra Ludv. Kühna. Vydala edicia Krásná kniha v Bratislave 1929. S. 77.

Pěkně vypravená kniha jest posmrtným souborem prostého selského synka z vesnice blízko moravsko-slovenských hranic. Tato poloha jeho rodiště působila jistě hodně na formu jeho veršů, na rythmus, rým i na jazyk sám: slovenština blíží se tu značně češtině

a některé zpěvánky připomínají silně naše národní moravské a valašské písně. K tomu asi přistoupil také vliv české četby, jak ji uvádí v životopisném nástinu Dr. L. Kühn: Orgoník byl ze zbožné protestantské rodiny, sám četl stále českou Bibli a odebíral i české knihy a časopisy. Přes tyto vlivy svědčí jeho prosté verše o skutečném samorostlém básnickém talentu a zvláště o nezkaženém, mravně čistém, ukázněném a pro vše dobré zaníceném srdci. V jeho milostných písních, jichž jest nejvíce, není stopy po obvyklé smyslnosti, zato mnoho stesku, žalu i touhy, aby chudá milenka zachovala vždy svou čest a nevinnost. „Nesplň nikdy slepú žiadost moju, ale čakaj, až Ti sľúbim pri oltári vernosť svoju!“ Nad milenku miluje přírodu i svůj utlačovaný národ, v jehož osvobození pevně věří. Nedočkal se toho — po hrozných válečných útrapách ve velkém rozrušení mysli sám ukončil svůj život r. 1916. Přáteli pietně vydaný výbor básní bude mu pěkným pomníkem a zároveň důkazem, že se dosud v chaloupkách zapadlých dědin tají básníci-samoukové z rodu těch, kteří vytvářeli kdysi národní písně.

Zdeněk V. Přibík, Nad miliony. Román z banky. Praha 1929. S. 268.

Po knize básní („Srdce a zvony“ 1927) a po sbírce románových kapitol, vyznávajících bezmezně nadšenou lásku k říši lesní („Na pokraji ráje“ 1928), přišel letos mladý spisovatel s obsáhlým románem ze života židovských bursiánů a bankovních úředníků. Obojí ten svět, mocných vykořisťovatelů i vyssávaných pracovníků, žije tu pod krutou vládou peněz, pod jařmem milionů a trpí tím, že se nedovede nad ně povznést ani mravní silou ani vniternou krásou ducha. Osobně skromný, nadáním prostřední a povahově slabý úředník Jirouš jest v románě hlavní obětí této modloslužby milionů: ožení se s vídeňskou krasavicí, kterou poznal v baru, doufá, že si ji vychová, přetvoří její povahu, ale zatím stane se sám jejím otrokem, nevyhoví jí svou chudobou a dočkává se nakonec i toho, že mu ji odloudí jeho bankovní ředitel. Pochmurný obraz marných a vniterně prázdných lidských životů rozbředil spis. často zcela zbytečně rozvleklým líčením scen z vídeňských barů i nízkých záletů a svodů ředitelových. Skok z ticha čistých lesních samot do tohoto dusného, znemravnělého prostředí jest jaksi náhlý a nebezpečný! *M.*

Hermann Bahr, Nanebevstoupení. Román. Přel. —es—. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1928. S. 382.

Hrabě vrací se znuděn z ciziny, kde řadu let žil, studoval, maloval, ano i okkultačil. Usadí se v rodném zámku poblíž ženatého bratra, dobromyslného, uvnitř i v rodině spořádaného, bez mučivých pochyb o významu života, jež trápí přibylého. Ten o nich mnoho, pro čtenáře až příliš mnoho hovoří sám se sebou i s jinými, zvláště s jakýmsi příbuzným kanovníkem-biskupem, vtělenou to životní roz-

šafností; hledá marně sblížení s jakousi krásnou zbožnou vdovou, objeví ve svém na začátku války zatčeném podivínském sluhovi jakéhosi rovněž hloubavého infanta a najde konečně cestu ke zpovědnici.

Kniha těžká, román, na jaké v češtině nejsme zvyklí. Tím více budiž doporučen vzdělanému čtenáři, schopnému a chtějícímu mysliti. Na zevním ději tolik nezáleží. Nelíbí se mi u některých apologetův oblíbené odkazování pochybovačů k (malému) katechismu. Je to dandyjské, ale nelogické gesto: kdo ke katechismu sahá a komu by stačil, ten ho již obyčejně nepotřebuje, a kdyby ho potřeboval, spokojivých odpovědí ke svým pochybám tam nenajde. Tak jednoduchá věc u člověka sčetlého to není!

Překl. neměl snadné práce, proto zaslouží tím více uznání, že ji zdárně vykonal. Nadpis „Himmelfahrt" je hříčka s názvem rodinné usedlosti (pivovaru atd.), kam hrabě přijíždí, v češtině méně vhodná. Z nejasností poznamenávám str. 345: „Či myslíš, že se mnou žiješ pln tušení?"

V. Říha, Nová povídka o třech podivných tovaryších. Nakl. Jan Laichter, Praha 1929. S. 111, 10 K. Žeň z literatur, řídí V. Tille, sv. 66.

O třech podivných tovaryších vypravoval nám tehdy živoucím p. spis. již před mnohými lety. Nyní vypravuje o nich znova, t. j. jen je občas uvádí a oni vypravují své i jiných příhody. Sloh pohádek je šťastně napodoben, jen je trochu shuštěnější, než bývá u pohádek lidových. Příběhy ačkoli se odehrávají v obvyklém okruhu zámků, králů, princů, lupičů a pod., nejsou jednotvárné, a mnohé jadrné zrnko podávají nádavkem.

Vilém Neubauer, Čaroděj tónů. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 219, 17 K.

Mladý houslista přijde po delší době velikých úspěchů v cizině k rodičům do osamělé myslivny. Přivede svého impressaria, s nímž si vůči okolním ctitelkám a ctitelům vymění úlohu, aby sám měl od nich pokoj. Jeden koncert jim však přece uspořádá, na zapřenou večer v lesní přírodě. Bez zapřené se zamiluje do dívky z Prahy, která je tu na venkovském vzduchu a ze které se až před samým zasnoubením vyklube dědička milionáře.

Nebýti příliš drastických výjevů známé ženské posedlosti za kumštýřem — tentokrát ovšem tím nepravým —, měli bychom tu slušnou, ač ne tuze pravděpodobnou, idyllickou humoresku z „bodrého venkova." Ve schovavačkách zdá se p. spis. míti zálibu, jelikož tu má ještě dvě jiné. — Roztomilá paní lesní „byla za dívčích let vychována přísně nábožensky a třeba že běh života jí ukázal mnohou pravdu ve světle docela jiném, držela se starých tradic. Modlívala se za jitra, ne ústy — nýbrž myšlenkou. Prosila celou záhadnou přírodu za přispění a požehnání." (?) „Nachýlil se k nim (k dívčím rtům) jako mladý kněz k hostii." Jak to?

Rozhled
Náboženský.

Veni Sancte Spiritus!
(Přijdi Svatý Duchu), krásná sequence, již nyní o letnicích budeme častěji říkati, má ve znění teď obvyklém verše: Sine Tuo numine — Nihil est in homine . . . Starší a lepší texty mají: Sine Tuo numine — Nihil est in lumine . . ., což obnáší daleko hlubší smysl: „Bez Tvého božství nic není v (pravém) světle . . .“ Jestiť v těch slovech vlastně tresť našeho světového názoru.

Sequence ta vyskytuje se poprvé v 2. pol. 12. stol. a připisuje se, asi neprávem, francouzskému králi Robertu II, jinak papeži Innocenci III nebo arcibiskupu Štěpánu Langtonovi.

*

Žalmy zlořečící
neb kárné nebo proklínavé nebo jak jinak jim chceme česky říkati — Němci říkají Fluchpsalmen — bývají (vlastně neprávem) nazývány Žalmy, v nichž pěvec (David) jménem božím přeje nebo předpovídá urputným protivníkům jeho zákona a říše na zemi zasloužené tresty. Jsou to Ž. 34, 51, 53, 54, 57, 58, 108; jednotlivé výroky toho způsobu jsou i jinde, na př. v Ž. 2 atd. Jeremiášovy Lamentationes ostrými výrazy převyšují i Žalmy, leda snad až na hrozné zakončení tklivého jinak žalozpěvu 136: Beatus, qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram.

Výklad jest na snadě: zanícená horlivost spravedlivého zastance boží pravdy a práva vybíjí se v rozhořčení nad urputnou nepravostí. Ale přes to cítí se a často bývá i zneužíváno, že ve chvalozpěvech, jež nazýváme slovem božím, takové pohrůžky se vyskytují, zvláště když ve slovním výraze nejednou se zdá splývati věc boží s osobní věcí žalmistovou. A je známo, že se tohoto příkladu dovolávali a dovolávají i hartusiví a hřmotiví mravokárci všeho druhu, třebas i ne právě spravedlivého. I v moderním „katolickém“ písemnictví à la Bloy se takový sloh uplatňuje.

Ze Žalmů zvláště 108. (109.) bývá uváděn za doklad řeči Boha nedůstojné. A skutečně jsou tu některé nenávistné výrazy, při nichž se člověk mimoděk zachvěje — židé, jak známo, umějí nadávati a proklínati! Podrobný rozbor Žalmu toho však ukazuje, že vlastní proklínání (v. 6—19, v breviáři 5—18) není řečí žalmistovou, ale protivníkovou, proti němuž se žalmista právě dovolává záštity boží; stěžujeť si výslovně ve verši 3. a 28. (2. a 27. podle breviáře) na spílání nepřátel, jehož ukázku podává! Odpadají tedy výtky tomuto Žalmu pro mstivý prý tón činěné. Při lepší úpravě Žaltáře (a breviáře), jíž se příští pokolení snad dočká, bude možno i v tisku takové střídání řeči vyznačiti.

Tento výklad Ž. 108 (109) není ovšem vesměs uznáván, ale jest pravdě nejpodobnější. Nerozhodnuta je též otázka, kdo na takových

místech vlastně protivníkem míněn. Mezi protestanty až dosud zastávaný názor, že tu máme zbytky zaklínacích formulí z animisticko-demonistické starobylosti israelského náboženství, padá ovšem s touto nedokázanou, libovolnou hypothesou. Co se na důkaz uvádí na př. z hymnů babylonských, je tak odlišné, že nemůže býti pokládáno za parallelu neb dokonce pramen textů hebrejských.

*

Vidění A. K. Emmerickové
i u nás oblíbená četba, zaměstnávají teď na novo učence, jelikož E—á má býti prohlášena za svatou — a to prý nikoli pro svá vidění, ale přes ně —, a události konnersreuthské zájem o ně znova probudily. Münsterský biblista M. Meinertz v Theol. Revue (1929 č. 3) sestavil nejmakavější rozdíly mezi zprávami evangelickými a E—é, tedy omyly, které J. Seidl spisem vloni ve Št. Hradci vydaným („vollständige Verifizierung"!) chce obhájiti, ovšem zcela nevědecky — Meinertz nazývá jeho knihu docela bezcennou.

Především nutno míti na paměti, že Vidění nejsou napsána ani diktována E—ou, nýbrž podle jejího vypravování napsána od básníka Kl. Brentano. Nevíme tedy, co vlastně vypravovala E—á a co zbásnil B.

Dojem ze spisu B—a není jednotný: vedle míst, jež láskou ke Spasiteli a Bohorodici hárají a uchvacují, jsou místa připomínající fantastikou zrovna „Tisíc a jednu noc", místa nudící rozvláčností a opakováním. Připomínají také snahu apokryfů, vyplniti mezery Evangelií, která jakožto spisy více příležitostné ze života Páně jenom některé události vybírají. Jako jest možno, že i v apokryfech jest něco dějinné pravdy, tak by bylo možno souditi též o Viděních, ale nesmělo by tu býti tolik neshod s Evangelii, tím méně pak tolik naivností, ba nehorázností proti biblické archeologii.

Probrav řadu takových nesrovnalostí M. soudí, že duch Vidění nesporně svědčí o osobní zbožnosti E—é a její vroucí oddanosti k božskému Spasiteli, že však v nich obsaženo tolik legendárního, že je tu nebezpečí pro zdravé porozumění životu Kristovu.

*

Polska.

Rozšíření říše změnilo náboženské poměry sice v neprospěch katolíků, ale přece jest jich z 30 milionů obyvatelstva 75% (64 latiníků a 11 unitů), k tomu něco Armenů a konvertitů z pravoslaví, majících slovanské obřady. Pravoslavných je 10%, protestantů 4%, židů 10%. Katolických biskupství je 22, z nich 2 unitská, 1 armenské. Duchovních lat. obř. jest 11.000, unitských 2500, 60 armenských, 30 východoslovanských. Řeholních společností je 32 mužských, 47 ženských.

Sekt jest asi 20; mariavitů je 40.000 (39 far), polská nár. církev, hlavně v Lublinsku, má 35 far.

V diecesi vilenské má se založiti jednota katolíků židovských; jednací řečí bude jiddiš, jejž i arcibiskup Jalbrzykowski ovládá.

vl. — Postava Makriny Mieczyslawské, polské národní hrdinky, byla až do poslední doby zastřena rouškou nejasností a tajů. Tato nevšední žena, kterou většina ruských historiků posuzovala jako podvodnici a dobrodružku, jest polskými i cizími autory považována za skutečnou hrdinku a trpitelku pro víru. V osobním vypravování jejím o zažitých pronásledováních velmi těžko lze se vyznati a utvořiti si správný posudek. Polské národní cítění bránilo se dosud úzkostlivě každému pokusu soustavného kritického probádání tohoto příběhu, který byl tak opěvován nejlepšími polskými básníky. Nyní však redaktor krakovské revue „Przegląd powszechny" jesuita Jan Urban dokazuje řadou náležitě ověřených fakt a hodnověrných svědectví, že hledisko ruské vědy bylo celkem správné a domnělá jeptiška bazilianského řádu Makrina Mieczyslawská byla skutečně pouhou dobrodružkou, která vypravováním o svém domnělém utrpení vzbuzovala soucit svých bližních, jehož pak využívala ve svůj prospěch. Celý tento příběh „pro víru pronásledované jeptišky" měl původ ve snaze polské emigrace, znemožniti osobní shledání papeže Řehoře XVI a ruského císaře Mikuláše I (r. 1845), případně zameziti ujednání chystaného konkordátu. Urbanovi podařilo se nepochybně dokázati, že osoba, která se vydávala za Mieczyslawskou, žádného pronásledování nikdy nezažila, dokonce ani nebyla jeptiškou bazilianského nebo jiného řádu. Co do jejího původu rozvíjí U. důmyslnou a velmi pravděpodobnou hypothesu, že „matka Makrina" je totožná s kuchařkou bernardinského kláštera ve Wilně, jistou vdovou Winczovou, osobou původu nikoliv aristokratického, nýbrž židovského. Toto arciť jest, ačkoliv dosti odůvodněná, přece jen pouhá hypothesa.

Pověsti o příbězích „matky Makriny" byly z temných stránek v dějinách polsko-ruských styků. Nyní, kdy polský badatel prokázal jejich nepravdivost, jest méně o jedno nedorozumění, překážející vzájemnému pochopení dvou bratrských národů.

*

Francie.

Návrh zákona, by 9 missijních společností bylo uznáno, byl ve sněmovně 334 hlasy proti 242 přijat za podklad rokování. Je to jistě vítězství — nikoli náboženské myšlenky v zemi, nýbrž jen — zdravého egoismu, když někdejší referent o laických zákonech Combesových (1905) nyní hájí kongregace: náboženství je tu exportním artiklem.

Jinak ustanovení tohoto zákona jsou málo přejná, na př. že ony kongregace smějí v jednotlivých domech míti jen určitý počet členů, že všechna práce jejich jest omezena na výchov zahraničních missionářů s vyloučením veškeré pastorace v okolí; přebyteční členové mají býti vysíláni do missií, o což by konečně měla pečovati sama církevní vrchnost, když by doma neměli co dělat. Největší bo-

l a č k a francouzské církve, nedostatek schopných duchovních správců po venkově, který se šmahem odkřesťaňuje, takto zůstává neléčena.

V podrobné rozpravě (koncem března) vládní předlohy přijaty. Z přípustných kongregací (ženských i mužských) jsou u nás známy na př. Bratří křesť. škol nebo podle jména Bílí Otcové, Picpus, missijní františkáni. Počet přípustných členů nás tu dále nezajímá — zajímá toliko pekelná zarytost t. z. vlastenectví, jež francouzské lidi takto omezuje i v exportě francouzství, jelikož se děje s katolickým náboženstvím.

Ze zabaveného kdysi církevního majetku zbylo již jen 22 milionů franků, které podle téhož zákona teď připadnou diecesním svazům.

Snad bude nějaký čas pokoj, aspoň až „Action Française" vystřílí své náboje. Lekce, kterou dostala Francie italským konkordátem, zdá se býti zdravá.

*

S p o j e n é S t á t y a m e r i c k é.

Volba presidenta, v níž kandidát t. z. demokratické strany katolík Al. Smith veliké většině hlasů podlehl, ukázala, že ta vychvalovaná americká náboženská snášelivost není toliká, jak se líčívá. Ve všedním občanském životě je snad větší než u nás, při čemž asi nemalou část zásluhy má větší než u nás lhostejnost k soukromým záležitostem jednotlivcovým — a mezi takové se též počítá náboženství. Ale před touto volbou rozlily se přes zemi tak špinavé proudy protikatolické štvanice se strany nekatolických sekt, že to zaráželo i jinověrce. Nebylť Al. Smith nějakým úředním kandidátem katolictví — mnozí katolíci zcela nerušeně volili protikandidáta —, nýbrž byl navrhován jakožto znamenitý a zasloužilý správní úředník, jenž náhodou jest katolík, ale proti jinověrcům ani dosť málo výbojně nevystupující.

Z bezuzdných štvanic těch vzešlo však také leccos dobrého. Mnozí katolíci — domácí i cizí — na makavém příkladě se přesvědčili, zač stojí ta jinověrecká snášelivost, která na př. za eucharistického sjezdu tolik velebena. Domácí katolíci se ze štvavého tisku přesvědčili, jaké předsudky, ba pověry proti katolictví jsou mezi jinověrci rozšířeny a docházejí víry —, kde tedy třeba více pracovati.

Štváčům nejméně vítaný výsledek jest, že mnozí jinověrci, kteří se o katolictví buď vůbec nestarali nebo stejně špatně o něm smýšleli, vášnivými útoky, z nichž nevyznívala poctivost neb zájem pro pravdu a právo, nýbrž urputná stranická nenávist, byli upozorněni, že není asi tak špatná věc, na niž se t a k t o útočí. I začínají se jí bedlivěji obírati, co jistě nebude na škodu ani jim ani jí.

Že zájem ten není jen theoretický, dokazují četné návraty do církve již dosud a četné přihlášky ke katechumenátu.

V čilejších diecesích pořádají se schůze s náboženskými přednáškami, aby kdokoli z jinověrců zde mohl uslyšeti pravdu a vyvrácení svých pochyb.

Velmi mnoho prospělo, že ve volebním boji tom katolíci nevystupovali jako strana politická ani pod tím heslem neagitovali, nýbrž omezovali se na hlediska náboženská i v obraně i v útoku.

Vědecký a umělecký.

m. — Žena v dnešní a staré literatuře.

Otřepaná již výtka církvi, že ponížila ženu, opírala se obyčejně o citáty vytržené ze spisů sv. Otců nebo jiných církevních spisovatelů, z míst, kde mluví o nebezpečenství ženské svůdnosti, kde horlí proti nástrahám módy, divadel, tanců a pod. Nebylo by jistě nic snadnějšího než podobně vybrati a sestaviti citáty z moderních básníků i romanopisců, kteří mluví často mnohem drsněji, a říci: Tak nízce smýšlí o ženě dnešní společnost, dnešní literatura!

Za nás to činí mladý essayista Václ. Černý v pražském „Hostu" (1929, č. 6.), kde otiskuje řadu kapitol „K psychologii světobolu generace." Ukazuje tu, že naše generace vystřízlivěla ze ženy. V naší literatuře není ani stopy po staré romantické představě ženy-messiáše, světlého principu mravního povznesení, vykupující láskou a bolestí. Beatrice Dantova ustoupila Circe a jejímu nečistému stádu, Lamartinova Elvíra Bubu z Montparnassu. Romantism znal ovšem také nevěstky; ale jeho nevěstkám bědný jejich osud přidával jen o hvězdu víc do aureoly bolestné vznešenosti ženství, jíž hlavy žen obtáčel. „Romantism povznášel nevěstku k ženě, my degradujeme ženu na úroveň prostitutky." Když chtěl Delteil vytvořiti světlý, čistý ženský zjev, dítě, anděla a pannu v jedné osobě, musil mu dáti jméno d'Arc a vypovědět jej až do 15. stol. daleko od našich současnic. Papini vyslovil to určitě ve svém „Hotovém člověku": „Nic jsem na ženách nežádal a nic mi nemohly dát! Vím nadmíru dobře, že žena je podstatou svou a nutně parasit, vykořisťovatel, zloděj." Stejně moderní básník sportu Henri de Montherlant vyloučil ženu z okruhu zájmů mužových. Muž, zvítězivší v mladém hrdinovi jeho „Bestiares", dává přednost aréně s býky před krutou Mercedes. Ráj silných mečů, který nám básník přeje, je zemí silného Adama a Evy.

Žena padá s prestolu, kam ji povznesl znechutivší se kult dámy. Nebylo by ostatně čeho litovat, kdyby tento její pád v literatuře nebyl často věrným obrazem jejího skutečného mravního úpadku!

*

Svatováclavská česká Bible národní to jest čtení z historie české a písemnictví národního na každý den v roce", s redakčním kruhem uspořádal prof. Dr. Václav Bárta, vychází nákl. V. Kotrby v Praze. Má to býti národní breviář. „Neboť bylo-li, čteme v úvodě, Písmo svaté napsáno z vnuknutí božího, byla historie lidstva psána Bohem samým." „Minulost národní je tedy jakousi Biblí, na jejíž (!) stránkách je vepsána vůle boží. To platí zvláště o minulosti našeho národa, jemuž se dostalo vyšším řízením úkolu zvláště skvělého, ba jedinečného mezi národy."

Bylo by to všecko hezké — třebas ne zcela správné — kdyby v 1. sešitě, jenž se nám náhodou dostal do rukou, nebylo trochu mnoho husitství a pod. E. Denis, české poselství do Basileje, Jos. Barák nejsou podle toho, aby v té obšírnosti byli zařazováni do breviáře katolických ctitelů sv. Václava; takoví Vinařičtí, Lenzové a jj., jimž bylo podnikati tuhé půtky právě s „barákovinami", byli by jistě velmi nemile překvapeni takovýmto breviářem.

O smysl českých dějin se učenci spírají. Smysl dosavadního českého dějepisectví je znám: Vyvyšovati, co husitsko-protestantského, snižovati, co katolického. Proudu tomu se s úspěchem opírali na př. Lenz, Tenora, Sahula, Sedlák, Neumann, z neutrálů nade vše Pekař, i jsme jim i sobě povinni, v tomto směru pracovati dále. Křesťanská spravedlivost a vědecká poctivost zakazuje nám, měřiti protivníkům stejnou měrou, jakou oni měří nám. Ale nezakazuje nám, pamatovati také a napřed na svoji minulost, na svoje lidi, jelikož o ty druhé starali a starají se druzí ažaž. Sebeúcta i neblahé zkušenosti dosavadní velí nevraceti se ke zhnilému nábožensko-vlasteneckému kompromisnictví, jehož útraty platili jsme a platíme pouze my sami. Suum cuique!

*

Náboženské umění a průmysl.

V Praze spolek německé katol. mládeže „Staffelstein" veden archit. C. H. Geißlerem pracuje též o zušlechtění výroby drobných předmětů rázu náboženského, jak pro kostely tak pro domácnosti, z nichž bohužel ozdoby toho rázu čím dále tím více mizí. V Tomášské ulici 6 jest poradna, prodejna a stálá výstava.

Snahy tyto, jistě chvalitebné, nejsou ani u nás nové, ale dosud mnoho zdaru neměly. Na jedné straně staví se jim v cestu laciná výroba t. z. lidová, t. j. jarmareční, na druhé samo umění „moderní", které by svůj domnělý pokrok rádo uplatnilo i v tomto oboru a svými bizarreriemi obecenstvo víc odpuzuje než vábí.

*

Thomismus v Anglii.

Angličtí dominikáni pilně pracují o to, aby filosofie a theologie jejich velikého spolubratra zdomácněla i v Anglii, odkud nám přišlo právě v onom oboru vedle mnoha vzácného také mnoho škodlivého v skepticismu, agnosticismu a materialismu. V Londýně založena „Aquinas Society", přeloženy obě Summy sv. Tomáše, na vysokých školách v Londýně Manchesteru, Cambridgi a Oxfordě konány příslušné přednášky, které z části otištěny, atd.

Vychovatelský.

m. — Výchovná a literární cena pohádek. Pochybnosti o výchovné hodnotě pohádek byly u nás pronášeny již častěji. Nedávno začalo se o nich znovu živěji hovořiti i v denním tisku, když známý propagátor amerikanismu inž. Berty Ženatý vystoupil proti pohádkám se strašidelnými náměty a různými nadpřirozenými bytostmi i záhadnými zjevy: děti prý se tak odvádějí od skutečného života, utvrzuje se v nich víra v zasahovaní jiného světa atd. — prospěšnější by jim byly pohádky o automobilech, aeroplánech, o lidech, kteří dovedou využíti divů moderní techniky... Inserátem v novinách pokusil se náš nadšenec pro americkou kulturu docela i založiti jakési sdružení rodičů a přátel, kteří s ním souhlasí v této věci, a tak vésti organisovaný boj proti pohádkovému moru... Ale zdá se, že nepochodil. Proti jeho snaze ozvalo se hned tolik odmítavých vážných hlasů, že asi s ohlašovaného boje sejde. A byl by to také v zásadě boj zbytečný a marný, nechtěl-li by se omeziti jen na skutečně škodlivé výstřelky pohádkové literatury: vésti jej tak, jak se navrhovalo, znamenalo by vyloučiti většinu nejlepších pohádek Erbenových, Kuldových, B. Němcové atd. Zkušenost pak ukazuje, že děti z doby automobilů a aeroplánů mají stejné záliby jako děti z doby copů; rozdíl je snad jen ten, že z nich spíše vyrůstají a pohádkové knížky nahrazují detektivkami, dobrodružnými romány, po př. různými „Komáry" a „Houpačkami", děvčata pak zamilovanými románky.

O literárních zdrojích pohádek pojednává V. Tille, sám autor několika pohádkových knih, v „Rozpravách Aventina" (č. 27—28). Obrací se tu hlavně proti mínění, jako by „lid" uchovával nějakou „praliteraturu" společnou všem národům. Ani u „národních" pohádek, aspoň jak se dnes mezi lidem vypravují, nejde o nějaké vzácné poklady z prastarého zřídla. T. zv. lidové podání souvisí podle něho těsně s literaturou tištěnou: náměty knižních pohádek vnikají četbou do lidu a zde jsou jen různě obměňovány. Mnohá literární díla, která nabyla mezinárodní popularity a rozšířila se hojně v překladech, stala se bezděky vzory pro pohádky vzdálených národů a neodborníka překvapují dnes svými podobnostmi. Příklady samostatné tvořivosti pohádkové jsou dnes velmi vzácné.

*

Studentské nepokoje v Španělsku vznikly také proto, že jesuitská universita Deusto a augustinská v Escorialu dostaly právo udíleti akademické hodnosti, a že na státních universitách mají býti zavedeny bohoslovecké fakulty. Předsedovi madridské akademie věd stěžujícímu si na škodlivé následky trestních opatření vládních odpověděl Primo de Rivera, že je sice také toho názoru, aby vláda podporovala pokrok vědy ve školách, ale jen pod tou výminkou, budou-li si také školy hleděti jenom vědy. Snad zaslouženému trestu neujdou především professoři, kteří takto své svěřence politicky vychovávají a vedou.

Hospodářsko-socialní.

Socialní pojišťování jest oblíbeným heslem dne, avšak jen u nás zde „na východě", totiž naproti směrodatnému jinak západu (americkému atd.); Německo bylo, jak známo, svým sociálním zákonodárstvím v popředí celého světa, od něho jsme se učili v Rakousku a nyní v naší republice je chceme snad ještě předstihnouti. Starobní roční důchod 500 K mimoděk připomíná známý vtip o sháňce po zaopatření v státní službě: není to sice nic, ale máš to jisty!; avšak — praví zase jiní — jako přilepšená není ani to k zahození.

Národohospodáři, kteří myslili a pracovali také psychologicky, nebyli vždycky tímto státním pojišťováním tak tuze nadšeni. Soudili, že se jím oslabuje neb i ničí osobní přičinlivost a snaha o zajištění budoucnosti. Jako pojišťování osobní (pro případ úmrtí a j.) jeví se tomu, kdo umí počítati, v poněkud jiném světle než tomu, kdo bez počítání pro ně horuje — pojišťovnám toho druhu se daříva, jak známo, velmi dobře —, tak také ono státní pojišťování šmahem bez výhrad a bez výminek. Koho to zajímá, může si s prospěchem přečísti knížku: Erw. Liek, Die Schäden der sozialen Versicherungen u. Wege zur Besserung (2. vyd. Lehmann, Mnichov, s. 118, 5 M.)

*

hd. — Úrazy.

V Berlíně zařídili na konci února t. r. Die Reichsunfallverhütungswoche, to jest říšské shromáždění, na kterém se radili, jak zabrániti nejrůznějším úrazům, jejichž počet vůčihledě roste. Říšský ministr veřejných prací Wissel pravil shromážděným, že je nemůže lépe a důkladněji přesvědčiti o potřebě a nevyhnutelnosti bojovati proti úrazům a proti nebezpečenstvím úrazů, leč když jim sdělí několik čísel, plynoucích z této moderní vymoženosti.

A sdělil, že za jeden rok přijde v Německu různými úrazy o život 24.000 lidí, přes jeden milion jest lidí, kteří pobírají renty, zaviněné úrazy. Kapitálová hodnota náhrad, které třeba platiti za zničené životy a porouchané zdraví následkem úrazů, obnáší asi dvě miliardy marek, kdežto věcných škod se natropí úrazy za více než za tři miliardy marek. A na konec ministr sdělil posluchačům, že podle poslední mezinárodní konference práce by bylo možno vyhnouti se 75% úrazů, kdyby všichni dávali víc pozor, i ti, kteří úrazy zaviňují, i ti, kteří se jejich obětí stávají.

*

hd. — Zásoby uhlí v Německu.

Mírovými smlouvami po světové válce pozbylo Německo vydatných uhelných dolů, a to v Horním Slezku, které připadly Polsku,

a v Saarském území, které mají aspoň zatím v moci Francouzi. Němci proto nyní vypočítávají, kolik jim asi ještě uhlí zbylo. Uhlí hnědé má ovšem menší výhřevnost než uhlí kamenné. I když se tato výhřevnost zpracováním na brikety poněkud zvýší, přece i pak se výhřevnost takto upraveného hnědého uhlí rovná tak asi polovině výhřevnosti uhlí kamenného.

Výsledky tohoto vyšetřování jsou tyto: V revírech hnědouhelných obnášejí zásoby uhlí asi 11·5 miliardy tun, které lze pokládati za zjištěné, a kterých lze dobýti nynějším způsobem dolování. Leč k těmto zásobám, už dnes přístupným, třeba připočísti ještě jiné zásoby, o kterých se sice ví, že jsou, ale které jsou uloženy ve velkých hloubkách, ku kterým při dnešním způsobu dolování nelze ještě proniknouti. Tyto zásoby, zatím nepřístupné, odhadují odborníci asi na 15 miliard tun. Dejme tomu, že jsou tyto dva údaje správné, pak má Německo v útrobách země uloženo celkem asi 26 miliard hnědého uhlí. Kdyby se dolováním získalo ročně průměrně asi 145 milionů tun hnědého uhlí, vystačily by tyto zásoby tak asi na 200 roků. Bude-li při očekávaném rozmachu průmyslu v budoucnosti potřeba více uhlí než posud, pak se tato doba ovšem přiměřeně zkrátí.

Zásoby kamenného uhlí až do hloubky 1000 nebo až 1200 m obnášejí v Německu okrouhle tak asi 50 miliard tun. Zásoby v Saarském území obnášejí asi 7 nebo 8 miliard tun, ale ty vykořisťují zatím Francouzi. Kdyby se dobývalo ročně 150 miliard tun kamenného uhlí, vystačili by Němci s uvedenými zásobami 50 miliard tun tak asi 400 roků.

Leč také co se týká kamenného uhlí jsou Němci přesvědčeni, že ve větších hloubkách, tedy mezi 1000 a 2000 m jsou další zásoby kamenného uhlí, které oni odhadují aspoň na 100 miliard tun, které při dnešním způsobu dolování jsou zatím nepřístupné, ale které zcela jistě budou učiněny přístupnými, až bude způsob dolování zdokonalen. Němci se utěšují, že by s těmito 100 miliardami tun vystačili dalších 700 nebo 800 roků, tak že by byli pro celé příští tisíciletí co se týká uhlí zajištěni, i kdyby snad se v budoucnosti více uhlí dobývalo nežli nyní.

*

hd. — Dláždění litinou.

Ve Francii chtějí nahraditi kamenné kostky kostkami ze železné litiny, a francouzský železářský průmysl přirozeně tento úmysl všemožně podporuje. Neboť kamenné kostky třeba dovážeti do Francie z Belgie a z Norska, ovšem za drahé peníze, kdežto domácí francouzský může doma vyrobiti ročně nejméně devět milionů tun železné litiny. Na vydláždění silnice z Paříže do Nizzy bylo by potřeba dvou milionů tun železné litiny. U města Le Mans už byla část silnice podlážděna na zkoušku litinovými kostkami, a nyní se

v těchto pokusech pokračuje v Paříži. Automobilisté, kteří ovšem mají v první řadě veliký zájem na tom, aby silnice byly pokud možno rovné a pohodlné, sobě jízdu po této silnici, litinou vydlážděné, velmi pochvalovali a vyjadřovali se, že se jim zdá, jako by jeli po kulečníku. Také se jim zdálo, že na silnici litinou dlážděné byl by nemožný smyk nebo sklouznutí. Na poprve byla by ovšem tato dlažba dosti drahá, avšak jest naděje, že také železářský průmysl vyjde majitelům silnic vstříc a nebude žádati za litinové kostky přemrštěné ceny.

*

hd. — Výhody a úspory elektrického pohonu na drahách.

Ve Švýcarsku dokončili v roku 1928 první období této přeměny pohonu na drahách, které obstarávají spojení mezi západem a východem, a mezi severem a jihem evropským, a které protínají švýcarské území. Ostatní vedlejší a méně důležité linky zamýšlí železniční správa švycarská opatřiti elektrickým pohonem až po přestávce několika roků.

Zjišťuje už nyní, že elektrický pohon se velmi dobře osvědčil. Jeho výhody uznávají nejenom technikové, nýbrž i cestující obecenstvo. A tyto výhody budou ještě větší a zjevnější, až také ostatní linky budou opatřeny elektrickým pohonem. V krátké době bude míti 400 elektrických lokomotiv, jejichžto cena obnáší asi 220 milionů švýcarských franků. Z těchto lokomotiv jest jich už nyní 60 opatřeno takovými důkladnými a zajišťovacími přístroji, že je může obsluhovati jen jediný muž.

Jako výlohy za všechny práce, potřebné na zavedení elektrického pohonu, bylo dáno do rozpočtu 700 milionů švýcarských fr. Leč všechny práce pohltily jenom 550 m. Elektrický pohon se osvědčil. Neboť bylo jím uspořeno více, než obnáší a vyžaduje zúročení a umořování zařizovacího vydání. Neboť hned v roku 1927 bylo uspořeno na uhlí 18 milionů franků, na zřízenectvu bylo uspořeno 13 milionů, a úspory, získané při udržování vozového parku cení se asi na 4 a půl milionu franků. Také cestující obecenstvo sobě velmi pochvaluje zavedený elektrický pohon. Neboť není ku př. obtěžováno kouřem, což jest věc velmi výhodná, kdyžtě na švýcarských drahách jest plno tunelů. Také rychlost vlaků jest větší, a jízda sama jest měkčí a příjemnější.

Nelze ovšem tvrditi, že by se elektrický pohon na drahách také jinde tak vyplácel. Neboť tam mají k volnému použití dosti tekoucí a padající vody, tedy dosti hybné síly zadarmo, která jim vyrábí elektrický proud, kdežto u nás této hybné síly vůbec nemáme. Vždyť také v Rakousku se pustili s velikou chutí do zavádění elektrického pohonu na drahách, ale nyní ustali, a počkají na příznivější poměry.

*

Rumunsko
po 10 letech politických bojů mezi vládami, konservativní (Averescu) a liberální (Bratianu) dostala vládu národně selskou (Maniu ze Sedmihradska).

O liberální vládě Bratianu se píše, že byla centralistická, byrokratická, tyranská a korrumpovaná. Rok 1928 končil schodkem 5 miliard papírových lei. Státní statky spravované byrokraticky málo vynášely. Drobné hospodářství na vyvlastněných statcích se nedařilo, jelikož nemělo přiměřených úvěrních pramenů. Tím, že s cizozemským kapitálem nakládáno jinak nežli s domácím, znemožňovány zahraniční výpůjčky. Volební zákon, „ohavný ve svých zásadách i ve svém používání, umožňoval skrytou diktaturu zastřenou rouškou demokratie a parlamentismu."

Selská strana v prosincových volbách 1928 dobyla bez obvyklého dotud zasahování vlády více než dvou třetin mandátů; socialisté se do sněmovny dostali na základě kartelu se selskou stranou, komunisté vůbec ne, jiné politické strany jsou zastoupeny v menšině.

V letoším rozpočtě sníženy výdaje o 50 milionů lei, zvýšena daň z obratu, z automobilů a j. Správa státních statků se přeměňuje v odbornou a obchodnickou. Pracuje se o získání úvěru v cizině.

Pozoruhodno jest, že Rusko prohlásilo stav míru s Rumunskem, tak že by m. j. otázka bessarabská byla (zatím) vyřízena.

Vůdce selské strany Dr. Maniu jest upřímným stoupencem vyznání řeckokatolického; jeho osobnost i projevy zaručují také spravedlivé spořádání poměrů náboženských.

*

Zlodějská valuta
u nás podle změněného trestního zákona (27. bř. 1929) přiměřeně novým poměrům klesla nebo, chcete-li, stoupla. Dosud krádež až do 200 K byla přestupkem a nad ně teprve zločinem, nyní se ke zločinu „vyžaduje" krádež „částky" (nebo i celku) nad 2000 K. Krádež kvalifikovaná, totiž z uzavřené místnosti, se spolupachateli, na službodárci atd., dosud byla zločinem, přesahovala-li 50 K, nyní jest jím až nad 500 K. Dosud krádež nad 2000 K přicházela před porotu, po př. před senát, nyní až nad 20.000 K. Okresním soudům (pro přestupky) přibude tedy hodně práce.

Politický.

U nás.

Duchovenstvo české i moravské naléhá na poslance lidové strany, aby rázněji postupovali v hájení zájmů katolických, zvláště ve školství, kde zůstalo vše, jak zavedeno m. Habermannem, a aby také stavovských požadavků duchovenstva, které ji podporuje, více si všímala. Řadu příslušných požadavků podává pražský „Věstník k. duchovenstva".

*

Rakousko.

Náhlé odstoupení kancléře Seipela uvedlo říši v nemalé rozpaky. Není-li to politický tah před volbami, jak se někteří domnívají — ač u povahy, jako je S—ova, nesnadno tomu věřiti —, byl by to konec takořka tragický. Red. Dr Eberle píše o S—vi, že „žádný křesťanský politik v Rakousku se o převratě tak rychle od starého neobrátil k novému, žádný s takovou důvěrou o demokratii nemluvil, žádný tak bez podjatosti protivníku nepodal ruky ke spolupráci", rakouskou káru povytáhl z bahna, do něhož ji zatáhli socialisté — a teď byl jim hlavním kamenem úrazu a velevítanou záminkou k odpadům od katolictví, jež obzvláště ve Vídni jsou úžasně četné. Spolu vinni jsou arci koaliční Velkoněmci, kteří ve vládě žijí z podpory křesťanskosocialní, ale v otázkách kulturních, na př. školských, manželských, táhnou za jeden provaz se socialisty.

*

hd. — Zbrojení.

Ze Spojených Států, které táhly do války, aby militarismus vyhubily, přichází zpráva, že tam na technických školách v oddělení pro užitou chemii zavedli nový obor, jak totiž vésti války chemickými prostředky, to jest otravnými plyny.

Absolutorium dostane jenom ten, kdo vykonal dvouroční studium. Kromě důkladné průpravy chemické a technické jsou ještě předepsány tři osmitýdenní kursy, které třeba vykonati v chemických velkozávodech v Bostonu, v továrnách na papír a cellulosu v Bangoru a v ocelárnách a v závodech zpracujících vedlejší výrobky koksoven v Buffalu.

15. dubna t. r. měla se sejíti v Ženevě komise, která měla připraviti látku pro nastávající odzbrojovací konferenci. Státníci všech států mají plná ústa krásných slov o odzbrojení, ale všechny státy mezitím vesele a vydatně zbrojí. Němci zvláště rádi poukazují na to, kolik který stát věnuje na zbrojení, aby snad odvedli pozornost od vlastního zbrojení. Zvláště mají v patrnosti všechno, co se v oboru zbrojení děje ve Francii a ve státech s Francií spřátelených. Tak vyšetřili, že Francie zvýšila proti minulému roku svá vojenská vydání o 2·7%, a že tedy Francie věnuje nyní na válečné účely 24·4% svého celoročního vydání, dále že rozmnožila své vojenské

síly o 74 létadla a o 3000 strojních pušek. Belgické vydání k válečným účelům stouplo o 100 milionů franků a obnáší nyní přes 800 milionů franků, polské zbrojení stouplo o 49 milionů zlotých a obnáší nyní 31% celoročního státního vydání. Také Rumunsko zvýšilo své vojenské vydání, které obnáší 20% státního rozpočtu.

Naše republika rozmnožila své vojenské síly o 560 strojních pušek, o 108 těžkých děl a o 250 létadel. Letecké sbory budou míti v budoucích válkách úlohu rozhodující, a proto vidíme, že i státy jinak malé mají značné síly letecké, tak na př. Portugalsko má 120 létadel a dokonce i neutrální Švycarsko jich má 140.

Z ostatních evropských států má Rumunsko vojenských létadel 180, Belgie 230, naše republika 450, Polsko 500, Španělsko 600, Rusko 700, Italie 1000, Anglie 1500 a Francie 2500.

Tyto letecké síly jsou z většího dílu určeny k tomu, aby bojovaly otravnými plyny proti nepříteli. Kdyby tedy všechno to krasořečnění o odzbrojení bylo míněno upřímně a doopravdy, bylo by v první řadě třeba začíti s odbouráváním leteckých sil. Ale zatím vidíme, že se státy zrovna předbíhají v rozmnožování svých válečných létadel.

r. — Vlastenci jednotlivých říší a zemí jednak naléhají na všemožné zabezpečování hranic, jednak — podle stran — na práci o zabezpečení míru. (U nás se tomuto věnuje, jak známo z novin, koliksi minut ročně, kdy se zastaví — práce a čumí se do prázdna.) Strany stranám vyčítají, že málo pracují o mír. Namnoze myslí se tou prácí psaní do novin. Je pravda, že tato „velmoc" se nemá podceňovati, ale je také pravda, že již mnohé dobré podněty v politice se vyřídily tím, že se o nich co nejvíce psalo: obecenstvo jak píšící tak čtoucí si tím ulevilo, a polilika šla svou podloudnou cestou dál.

*

Církevní stát.

Mezi četnými nyní obnovovanými vzpomínkami na r. 1870 v Římě a co předcházelo, je také ta, jak se tehdy zachovalo právě sjednocované Německo, tedy Bismarck. Jeho pán Vilém I nazval sice zabrání Říma od Piemonťanů loupeží, ale jeho vlastně panující služebník dal svým vyslancem piemontskou vládu odraditi od úmyslu, ponechati papeži t. ř. leoninskou část Říma, t. j. na pravém břehu Tibery (s Vatikánem a Andělským Hradem), jako nezávislé území. Syn Vilémův, krátkou dobu císař Friedrich III, jinak liberální zednář, posmívá se „zpuchřelému" Sv. Stolci, že prý papež sotva se povýšil na Boha, přišel o své panství, zove Vatikán blázincem a s Bismarckem chce, aby se papežské sídlo přestěhovalo do Německa.

Piemontsko ovšem Prusku v r. 1866 velmi pomohlo a ač poraženo, jak obyčejně vyšlo z války také vítězně se značnou územní odměnou, a bylo v r. 1870 znova odměněno blahovůlí Pruska. Za to po světové válce, když Dohoda stála na vydání uprchlého Viléma II, zastal se ho právě papež.

v Nové R. St.

HLÍDKA.

Vývoj v organické přírodě podle Aristotela.

Dr. Ant. Kříž. (Č. d.)

Udržování jedinců druhu děje se plozením a výživa udržuje je při životě; potrava totiž přispívá k udržování tepla, které je potřebno životu.[1]) Obé pak, plození i výživa náleží činnosti duše vegetativní.[2]) Tím dostáváme se opět k otázce, v čem máme hledati vlastní příčinu pro vývoj, který činitel přivádí k dokonalému rozvinutí vlohy, dřímající v zárodku, a čím vznikají jednotlivé části těla.

Je to duše, která organismu dává život a určitý smysl. V Metafysice[3]) Aristoteles praví: „Duše dodává jednotlivým živočichům životnosti," anebo[4]): „Duše jest principem (ἀρχή) pohybu, žití uskutečňuje se v duši." Proto není ruka za všech okolností součástkou člověčí, nýbrž jen, pokud jí člověk vládne, tedy pokud jest živá (ἔμψυχος). Ruka neživá není takovou součástkou. Vůbec, zmizí-li duše, nejsou jednotlivé části těla tím, čím byly,[5]) ani živočich. Tak i mrtvola má sice tutéž podobu, ale není to člověk, bez duše není oko okem. Vnější podoba sice zůstala, ale neschopnost k dřívější činnosti dokazuje, že tu není toho, co jí dalo vlastní bytí.[6]) Život

[1]) De respir. c. 6.
[2]) De an. II, 415 a 26; 416 b 17.
[3]) VII, 10, 1036 a 16 n.
[4]) ib. IX, 2, 1046 b 16 n; 1050 b 1.
[5]) De part. an. I, 1, 641 a 18.
[6]) De gen. an. I, 19, 726 b 22; II, 1, 734 b 25 n.

je tedy projev duchového činitele, duše oživuje tělo. Z toho důvodu Aristoteles ve stupnici věd, pokud se týče hodnoty, pokládá vědu o duši za nejpřednější. Neboť znalost její přispívá velice k poznání pravdy vůbec a k poznání přírody zvláště, když duše jest jakoby principem živoků, živoucího těla, také u rostlin.[1])

Má-li podle Aristotela substance trojí význam,[2]) t. j. látky ve smyslu potence, formy ve smyslu skutečnosti a konečně jednotlivé věci, která vzniká spojením látky a formy, je tělo substancí ve smyslu látky, potence; duše však jest formou těla, a tím to, co věc činí tou věcí, kterou jest,[3]) je tím, od čeho pochází bytí a život bytosti, vlastní druh a povaha jeho vlastností a znaků.

Slyšeli jsme už, že forma či druhový typ jest v látce jako působící síla vývoje, že rozvinuje jednotlivou věc, aby odpovídala svému pojmu. Látka sama o sobě potřebuje formy, pohybuje se tedy k formovému určení (pak κινοῦν splývá s τέλος), vyvinuje se ke skutečnosti; i říká potom Aristoteles, že látka přirozeně touží (ὀρέγεσθαι) po formě.[4]) Tím nechce Aristoteles říci, jako by látka měla vědomou touhu po formě, Aristoteles chce, jak podotýká Zeller, jen blíže naznačiti neurčitou podstatu síly činné v látce. Tuto má látka pouze pro svůj vztah k formě, která jest činným principem pohybu látky a ji uskutečňuje, jest její entelechií. A tak i duše jako forma těla jest jeho entelechií,[5]) jest činna v organické přírodě, kde řídí vývoj k určitým bytostem.[6]) Tak duše organisuje hmotu v určitou formu, hmota se neustále vyměňuje, forma trvá. V této formě zachovává se živé tělo jako celek složený z různých částí, a to součinností částí.

Jako každá jednotlivá část orgánu jest pro celý orgán, jako jednotlivé orgány jsou pro tělo, tak jest celé tělo pro duši, duše jest účelem těla,[7]) ona tělu vládne. Proto organisaci těla volí si povaha duše, která v něm má sídliti. Aristoteles praví:[8]) „Jiní pokoušejí se

---

[1]) De an. I, 1, 402 a 1 n; ib. 411 b 8 27.

[2]) De an. II, 2, 414 a 4 n.

[3]) De part. an. I, 641 a 25 n. De an. II, 1, 412 b 16.

[4]) Fys. I, 9, 192 a 18.

[5]) De an. II, 1, 412 a 27.

[6]) Činnost entelechie však A. vidí i v přírodě anorganické ve formě krystalů — srv. O. Liebmann, Gedanken und Tatsachen I², 1904, 102. Meyer, Entwickelungsged. bei Aristoteles 79.

[7]) De part. an. I, 5, 645 b 19.

[8]) De an. I, 3, 407 b 20 — překlad Dra P. Vychodila, 2. vyd. str. 14.

vyložiti pouze, jaká jest duše, kdežto o těle, majícím ji pojmouti nic neudávají, jako by mohla podle pythagorovských bájí nahodilá duše vejíti v nahodilé tělo, ačkoliv každé tělo zdá se míti zvláštní útvar a podobu. Oni však mluví tak, jako kdyby někdo řekl, že stavitelství vchází do píšťal; vždyť umění musí užívati svých nástrojů, duše pak svého těla." Všechny výkony jsou pak pořádány za jedním cílem, totiž zachovati organismus na živu. Tak duše, entelecheia, vládne životu, staví tělo, řídí výkony, jest principem omezujícím. Jako ve stavbě uskutečňuje se plán, který stavitel pojal v duši,[1]) a tento plán neskládá se z částí, není-li nikde rozložen, nelze ho smysly pojmouti, tak i entelecheia řídí stavbu živočicha, když se tvoří ze zárodku, upravuje dopravu potřebných látek a sil, opravuje poškození, odstraňuje překážky (odtud i název: ἐν-τελει-ἔχεια). A tak ať organismus určitého živočicha přijímá tu nebo onu potravu, vyrůstá vždy v onoho živočicha. Neb „potrava bývá měněna od požívajícího a ne toto od potravy, jako ne umělec od látky, nýbrž tato od onoho; umělec přechází pouze z nečinnosti v činnost."[2]) Tělo jest pro duši, proto duše si vybírá a vytváří vhodnou látku. Účel není dán hmotou (tato pro svůj odpor může jen způsobiti, že skutečnost neodpovídá úplně účelu); hmotě vládne jako neprostorový činitel duch, který není subjektivním zdáním, nýbrž něčím objektivním, skutečností, kterou možno vědecky zkoumati.

Z toho důvodu, že duše jako forma, entelechie, utváří si tělo a tvoří s ním celek, žádá Aristoteles, aby přírodovědec zabýval se také duší, na kolik totiž jest připoutána k tělu.[3]) Každá činnost duše jest bezprostředně funkcí, odpovídající části těla, i jest každé vylíčení a pojem některé duševní funkce bez povšimnutí fysických orgánů počínáním jednostranným. Tedy bádání o duši patří z části také přírodovědě, jestliže duše nedá se od těla odděliti jako rovné od svého podkladu[4]) a jestliže se duše většinou bez těla nechová ani trpně ani činně, na př. při zlosti, odvaze, žádosti, vůbec při pociťování. Přirozené affekty mění současně tělo i duši.[5]) Ale také

[1]) De part. an. I, 1, 639 b 16; srv. De gen. an. II, 4, 740 b 28.

[2]) De an II, 416 b 1 n.

[3]) De part. an. I, 1; 641 a 17; Metaf. VI, 1, 1026 a 5.

[4]) De an. I, 1, 403 a 3 nn.; II, 2, 414 a 19 n. De sensu 1, 436 a 6 n. De somno 1, 454 a 7 n.

[5]) Anal. pr. II, 27, 70 b 7 n; srv. Fysiogn. c. 1, 805 a 1 n. b 21 n. c. 4, 808 b 11 n.

myšlení, které především zdá se býti duši něčím vlastním, jest druhem představy, anebo aspoň ne bez představy a nemůže býti bez těla.

Ovšem podle Aristotela zase zkoumání pouze látkového substrátu je zrovna tak jednostranné jako úvaha, která zkoumá pouze všeobecný pojem. Dialektik určoval by na př. hněv jako „touhu po odvetě" nebo něco takového; jednostranný přírodovědec, který nezná pojmu, vidí zase v hněvu „var krve nebo tepla v srdci". Věci se však mají, dodává Aristoteles, takto: Jeden udává stránku hmotnou, druhý tvar a pojem. Pojem totiž jest to, čím věc jest, ale má-li vůbec býti, jest nutno, aby byl v takovéhle látce. Na př. pojem domu podle jednoho určování jest ochranný útulek proti zhoubnosti větrů, deště a úpalu, tedy udává spíše jeho útvar s určitým účelem; podle druhého určování je dům: kameny, cihly a dříví. Tedy, zdůrazňuje Aristoteles, pravý zkoumatel přírody je ten, který dovede spojovati oboje: látku i formu.[1])

První působností psychického činitele je tvoření částí, organisace a výživa těla. Je to duše, zvaná od dob scholastiky vegetativní (ψυχὴ θρεπτική n. γεννῶσα); vyšší působností jeho jest čivost a hybnost, t. j. duše sensitivní (ψ. αἰσθητική n. ὀρεκτική n. κινητική.[2]) U člověka dostupuje psychická působnost vrcholu; člověk

[1]) De an. I, 1, 403 a 27 n, překl. Vychodilův 2. vyd. str. 4. — Fys. II, 2, 194 a 16 n. Met. VI, 11, 1037 a 13 n.

[2]) srv. De an. II, 2, 414 a 12; De gen. an. II, 3, 736 b 8—14; Eth. Nik. I, 13, 1102 b 28. — Řekli jsme na str. 3, pozn. 12., že nástrojem duše vegetativní je teplo. Podle názoru A. život bez určitého množství tepla nemůže existovati (De respir. c. 28); za sídlo jeho pokládá A. centrum organismu tělesného, t. j. srdce, které jest vůbec středem života, jest „akropolí" těla (De part. an. III, 7, 670 a 26 n). Srdce z výživných látek potravy, které zpracovává žaludek — A. představuje si ten pochod na způsob vaření (πέψις) —, tvoří krev. Od srdce krev vychází k jednotlivým částem těla, které vyživuje, nejčistší látky krve vyživují maso a smyslové orgány, přebytek části ostatní. Teplo v těle však nesmí býti intensivní, sice by strávilo samo sebe, i jest nutné ochlazování. To se děje dýcháním (De respir. 21, 480 a 16; De part. an. II, c. 7). Trvání života tedy vyžaduje střídání tepla a studena; střídáním udržuje se teplo potřebné živočichu; neboť není-li teplo ochlazováno, stravuje samo sebe a nastává smrt, zrovna jako nastane při úbytku tepla. — A. napsal také zvláštní spisek O pohybu živočichů. V něm (c. 6, 100 b 10) praví, že žádný živočich nepohybuje se bez účelu, a hybnými silami že jsou instinkt a intellekt (podob. Fys. VIII, 2, 253 a 17; Met. XI, 7, 1072 a 26; Eth. Nik. 1139 a 18. Podle Polit. IV, 15, 1334 b 17 jsou dvě části duše, jedna nerozumná (ἄλογον), druhá rozumná (λόγον ἔχον); jsou pak také vlastnosti jejich počtem dvojí: jedna jest ὄρεξις — zvaná podle Eth. Meg. I, 16, 118 b 25 také ὁρμή—, tedy touha, touži-

má nús, mysl, rozum. Duše tedy působí nejen při výkonech duševních, nýbrž i při výkonech tělesného utvařování a výživy. Vyjmenované stupně duševního života nejsou však zároveň vnějškově vedle sebe a nad sebou, nýbrž jsou spojeny v určitém poměru. Nejdůležitější je skutečnost, že nižší stupeň musíme vždy předpokládati pro vyšší. Tak nejnižší duševní činnost, vegetativní, mají rostliny, s vegetativní vyšší citlivou a hybnou mají zvířata, a myslící duše, kterou se vyznačuje člověk, není bez podkladu oněch dvou.

Aristoteles zamítl theorii dvou světů, svět ideí a vedle něho svět zjevů. Ale také podle Aristotela konkrétní bytost, kterou vidíme, jest jen prchavým zjevem, ovšem ne nadsmyslové ideje, nýbrž pomíjejícím stavem ve vývoji, v uskutečňování bytosti. Jestliže u Platona jsou ideje transcendentní, jež věci se snaží v sobě napodobiti, jsou u Aristotela ideje immanentní síly ve věcech, které tu vývoj vedou a řídí jako entelechie. Z toho důvodu také nelze chápati vývoje u Aristotela ve smyslu descendence, neboť věčnost a nezměnitelnost, kterou mají ideje u Platona, podržují také entelechie. Jak Aristoteles mnohokrát opakuje, nenalezá ve skutečnosti a zkušenosti nic jiného, nežli že člověk plodí člověka, kůň koně, rostlina rostlinu, pšenice pšenici.[1]) Zplozené je vždy též povahy jako plodící, nikoli sice počtem, ale druhem. Je to působením duše jako entelechie, která vyjadřuje zákon, proč celý vývojový postup má zrovna takový a nikoliv jiný průběh.

---

vost, řekněme instinkt, druhá nús, rozum, intellekt; oba mají účel, touží po dobru, onen nevědomě, tento vědomě, onen spíše po dobru přítomném, tento spojen s úvahou po dobru budoucím (srv. také De an. III, 10, 433 a 9 nn.). Je to tedy vždy něco dobrého, co živočich hledá. Instinkt říká: Píti jest nutné. Smysl, obrazivost nebo rozum praví: Toto jest pitné. A tedy pijeme. A. srovnává pohyb znovu k automatu, ale kdežto části automatu nejsou schopny žádné změny, jsou části živočichů schopny některých modifikací. Mohou se měniti vlivem tepla a studena anebo nějaké vnitřní příčiny; mění je pak smysly, obrazivost a myšlenky; chvějeme se při pouhém pomyšlení na jisté věci. Čili fysické zprostředkování pohybu podle A. vychází od srdce jako všeobecného střediska tepla a životní činnosti; představou příjemného nebo nepříjemného vzniká v srdci teplo nebo studeno a následkem toho rozšíření nebo stažení, které má za následek pohyb údů (De motu an. c. 7, 8; srv. De an. III, 7, 431 a 10). Původ má pohyb v duši. A. zmiňuje se také, že prostředkovatelem mezi duší a tělem jest pneuma, příbuzné s étherem a že dle své povahy je zvláště vhodné způsobiti pohyb (srv. De part. an. II, 16, 659 b 15). Ale podrobnějšího vylíčení nikde nepodal.

[1]) De part. an. I, 1, 640 a 25; De gen. an. II, 1, 735 a 21. Fys. I, 193 b 8. Met. VI, 7, 1032 a 25; 8, 1033 b 32; VIII, 8, 1049 b 25 atd.

Na začátku a na konci jest forma. Jak však vzniká forma, kdy vstupuje do těla a spojuje se s látkou? Formy organismů — vyjma nús — nemohou vejíti z vnějšku. Neboť forma těla nemá samostatné existence, ale přísluší jí jen skutečnost v těle a s tělem, s nímž tvoří jednotnou substanci.[1]) Jako chůze není možná bez nohou, tak nemohou ani ty duševní principy, jejichž činnost jest poutána k tělu, býti bez těla.[2]) Není tedy praeexistence forem, neb každá forma má svou vlastní látku a je s ní nutně spojena,[3]) „nahodilé nebývá přijímáno od nahodilého . . . u všeho totiž skutečnost přirozeně nastupuje do toho, co jest jí dle možnosti, dle vlastní látky. Z toho je zjevno, že duše jest jakousi skutečností a bytností toho, co má schopnost býti takovou věcí."

Aristoteles užívá i tu známého zákona: Vše, co vzniká, muselo tu býti v možnosti dříve, než se skutečně stává. Podle toho ani zárodek není něčím neoduševněným; semena rostlin a zárodky zvířat žijí a jsou po jistou dobu schopny vývoje;[4]) zárodky mají duši vegetativní a dalším průběhem musí se jim dostati také duše sensitivní, která je činí zvířaty, když přijímají potravu a vykonávají úkol takové duše. Jako jedinec dostává postupně tělesné charakteristické různosti, tak jest i postup různých vždy vyšších podstatných forem, pokud se týče principu duševního.[5]) Tím ovšem Aristoteles neříká, že by zvíře v předchozích stadiích vývoje bylo rostlinou; je to už zvíře ve vzniku a sice určité zvíře.

Zbývá ještě otázka, jak u člověka přistupuje „nús" (τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς). Myšlením, rozumem vyniká člověk nad rostlinu, s níž sdílí duši vegetativní, a nad zvíře, s nímž sdílí duši sensitivní. Nús je zcela jinak uzpůsoben než ostatní duševní síly. Kdežto vývoj vegetativní a sensitivní duše jest vázán na vývoj těla a činnosti duše sensitivní na činnosti tělesné,[6]) nemá nús žádného styku s tělem. Kdežto ostatní činnosti duševní se podmiňují, z počitku a vjemu vzniká na jedné straně představa a pamět, na druhé straně pocit libosti a nelibosti, touha a snaha,[7]) nús netvoří žádného

---

[1]) De gen. an. II, 1, 735 a 7.
[2]) ib. II, 3, 736 b 24.
[3]) De an. II, c. 2.
[4]) De gen. an. II, 3, 736 a 34 n.
[5]) Názor ten zastávala také scholastika.
[6]) De an. I, 4, 408 b 18 nn.
[7]) De an. II, 3, 414 a 29 n,; III, 11, 433 b 31 n.

stupně psychického života. Nús jest cosi jednoduchého, princip nesmíchaný jak s látkou tak s ostatními duševními silami. Jest nedělitelný. Aristoteles praví: „Není správno zváti duši veličinou, neboť nús jest jednotný a souvislý jako myšlení".[1]) Píše také:[2]) „Není možno, aby bylo co lepšího a přednějšího nad duši a ještě méně jest možno, aby něco bylo nad rozum." „Rozum jest podstatou cosi nezměnitelného, božského." „Jest nesmrtelný"[3]) a „jest v duši jako v těle zrak."[4]) Nesmrtelnost a původ rozumu nejjasněji vyjádřil Aristoteles ve spise De generatione animalium,[5]) kde praví: „Rozum jediný vchází zvenčí (θύραθεν) a jest božský, jest jediný; jeho činnost nemá společenství se žádnou tělesnou činností." Není tedy rozum vázán na embryonální vývoj, ani není obsažen ve vývoji, jímž člověk dosahuje tělesné a ostatní psychické organisace.[6]) Z toho následuje, že studium myslící duše nenáleží, jako studium nižších duší, do přírodovědy, neboť „ne každá duše jest přírodou", „ne všechny duše náležejí oblasti vzniku a zániku", nýbrž náležejí té vědě, která se zabývá věčným a nezměnitelným, t. j. metafysice.[7])

Aristotelovým ideálem bylo obsáhnouti všechny životní zjevy a ukázati na souvislost (συνεχής), kontinuitu od méně dokonalého k dokonalejšímu. Kontinuita vyjadřuje, že všechny zjevy přírodního života jsou v poměru vzájemné odvislosti. Nikde není skoků. Příroda se jeví Aristotelovi jako harmonický celek, v němž jednotlivé rody a druhy se předpokládají a doplňují; všude pozoruje postup od tvarů méně dokonalých ke tvarům vyšším a dokonalejším. Je tedy v přírodě jednota, v níž každý jedinec, druh a rod má náležité místo. Vyšší vždy obsahuje nižší, ale nižší nemusí obsahovati vyššího.[8])

[1]) De an. I, 3, 407 a 2 n.
[2]) ib. I, 5, 410 b 12; 408 b 18 n.
[3]) Metaf. 1070 a 25.
[4]) Eth. Nik. I, 4, 1096 b 29.
[5]) II, 3, 736 b 28.
[6]) Ale přece zas nesmíme mysliti, že myšlení, činnost rozumu jest „bez těla." Není bez něho, ovšem v jiném smyslu. Duše či soubor nižších duší jest formou těla, zaniká zároveň s tělem. Naproti tomu rozum jest o sobě a pro sebe, je substance samostatně existující a jsa nezměnitelný a nesmrtelný, opět při smrti člověka odchází. Ale myšlení není činno „bez těla", protože myšlení jest forma i látka, t. j. myšlení a zároveň představování, čili „nikoliv bez představy" (srv. De an. III 7, 431, a 14). Z toho důvodu pak A. rozeznává rozum trpný a činný.
[7]) De part. an. I, 1, 41 a 32 n. De an. I, 1, 403 b 15. Met. V, 1, 1026 a 5 n.
[8]) srv. De an. II, 3, 414 b 28.

Tak jest tomu nejen v přírodě, nýbrž i v životě ethickém, sociálním a kulturním. Bytosti světa tvoří řadu, v níž každý následující člen obsahuje v sobě předcházející, ale netvoří vývojové řady v tom smyslu, že by se řady vyvíjely ze sebe.[1]) Vše je dáno (τὸ ἀεὶ οὕτως,[2]) svět tvoří celek v sobě uzavřený, harmonický, jednotný, krásný, je tu „stupňovitá" řada jen dle hodnoty (řada morfologická, ne chronologická). „Ježto přirozenost tvorů nepřipouští jejich věčnosti, je vznikající potud věčné, pokud může; věčné může býti dle druhu, nikoli dle počtu. Proto rod lidí, zvířat a rostlin jest věčný."[3])

Co dosáhne formy sobě vlastní, jest, i dle Aristotela jako podle Platona dokonalé. Neb dokonalé (τέλειον) jest, k čemu se nedá zvenčí nic přičiniti; vůbec vše, co dospělo konce (τέλος), nazývá se dokonalým a za koncem už nic není.[4]) Konec jest účelem a přirozeností (φύσις), neboť jaké co jest po dokonaném vývoji svém, takovou zoveme jeho přirozenost.[5]) Takovým jest i druh. Jsou jen rozdíly rodové a druhové. Mění-li se tudíž jedinci, zmnohonásobňuje se reálně stejná forma v různých individuích téhož druhu. Ač každá jednotlivina jest cosi pro sebe[6]) „jako látka v tobě, tak jest také podoba v tobě jiná než ve mně", tož přece mezi jednotlivinami téhož druhu není podstatného rozdílu; jejich různost jest jen numerická, nikoliv podstatná. Všechno liší se buď rodem nebo druhem;[7]) není přechodu z jednoho do druhého, ale jsou od sebe příliš vzdáleny a nesetkají se.

Ve věčném koloběhu světa obnovují se druhové typy. Všechno pochází z něčeho a od něčeho, a to vždy od něčeho druhově totožného.[8]) Každý vývoj má začátek a konec, nemůžeme jíti do nekonečna.[9]) Vývoj nemůže se zase vyvíjeti, neb pak by musel býti vývoj vývoje, a to je nemožno.[10]) Kdo tedy podle Aristotela přirovnává světové dění proudu, v němž jedna vlna za-

---

[1]) Gomperz, Griech. Denker III, 120.
[2]) Met. 1052 a 11.
[3]) De gen. an. II, 1, 731 b 20 n.
[4]) Met. 1055 a 12 n.
[5]) Polit. I, 2, 1252 b 32.
[6]) Met. 1071 a 27.
[7]) ib. 1054 b 27 n.
[8]) ib. 1049 b 28 n.
[9]) ib. 999 b 9, 1033 a 24; Fys. V, 1, 224 b 1. De gen. an. II, 1, 733 b 24.
[10]) Fys. V, 2, 225 b 15.

tlačuje druhou, aniž zanechává trvalého obsahu, činí vznik a vývoj nemožným. Jak vidno, podle Aristotela není vývoje v tom smyslu, že by tu byla postupná řada, kde pozdější znamenalo by vždy vyšší stadium z nižšího, tedy poznenáhlé zdokonalování světa ve smyslu evolučním.[1]) Neb každý vývoj má začátek, od něhož vychází, a cíl, k němuž směřuje; kde však není začátku (na př. živá bytost), jest postup a směřování k cíli vyloučen. Příroda nepředstavuje zmatené a nesmyslné kombinace posledních nejmenších částeček. Už v anorganické přírodě seskupují se ve věci atomy charakteristické vlastnosti, ještě více však vyniká konstantnost typu rodu a druhu v organické přírodě, kde konec působí zase začátek a druhový typ vždy znovu se tvoří. To však se může díti jen tehdy, když se účinně projevuje princip, zákon, pod jehož vládou jsou jednotlivé děje přírody. Příroda počíná si jako rozumný muž a dobrý hospodář,[2]) každé bytosti přiděluje, co jí dle účelu patří, štědře bez mrhání a šetrně, aniž jest lakomá. Příroda netvoří nic skoupě,[3]) jako nožíři delfský

[1]) Jestliže se za příklad vývoje podle Aristotela uvádívá, že každá věc je vzhledem k předcházejícímu stadiu skutečností a cílem, ale vzhledem k budoucímu stadiu svému možností a látkou, jako na př. kmen stromu je potencí vzhledem ke kládě, která z něho snad bude zhotovena, kláda pak vzhledem ke kmeni stromu jest aktem, skutečností, ale zase vzhledem k dřevěné soše potencí atd., jedná se tu předně o výplod umělecký a dále „nevyvíjí se" kláda ve formu sochy, nýbrž jen kláda, t. j. už formovaná látka, je dána do služeb vyššího formového utváření. — Mluvíme-li dále o kontinuitě u Aristotela, že na př. přechod od rostlin ke zvířatům je souvislý, nepřetržitý (Hist. an. VIII, 1; De part. an. IV, 5, 681 a 12), nerozumíme tomu ve smyslu tom, že by se dokonalejší vyvinulo z méně dokonalého, že by se jeden živočich vyvíjel z druhého ve smyslu darwinském; neboť pak by podle Aristotela museli vzniknouti najednou (ἅμα), vznikli však po sobě (ἐφεξῆς), jako při pletení sítě nevzniká uzel z uzlu, nýbrž uzel za uzlem. Řady po sobě jsou tak sestaveny, že se členové řady dotýkají. (Podle Metafysiky 1069 a 5—9 nepřetržité slovou věci ohraničené a související, totiž jejich součástky se dotýkají a souvisejí na společné mezi, takže nepřetržitost shledáváme patrně tam, kde něco dotykem tvoří jednotu). Členové řady nevznikají ze sebe, nýbrž jsou výsledkem duchového činitele, který užívá látky jako nástroje a utváří ji ke stále dokonalejšímu. Na př. stavitel užívá vhodného stavebního materiálu ke stavbě řady domů, z nichž každý další může býti dokonalejší. Jsou pak výsledkem duchové činnosti, neboť jsou stavěny dle plánu, který stavitel pojal v mysli. Záleží však také na součinnosti ostatních sil, dovednosti zedníků a tesařů, poddajnosti materiálu, příznivém počasí; a a tak i v přírodě se vyžaduje součinnost všech sil, aby dokonale bylo dosaženo účelu.

[2]) De part. an. IV, 10, 687 a 11. De gen. an. II, 6, 744 b 18.

[3]) Polit. I, 2, 1252 b 2.

nůž (asi nůž na krájení chleba, který poutníkům sloužil zároveň za zbraň a p.), nýbrž pro každý účel má zvláštní prostředek; každý nástroj může dosáhnouti nejvyšší dokonalosti, když neslouží více výkonům.[1]) Každá živá bytost tvoří svět v malém, mikrokosmos jednotně uspořádaný a ne episodicky dle druhu špatné tragoedie.[2]) A tak i každý rostlinný a živočišný druh projevuje identický organisační plán a vlastní zákon tvoření. Každá rostlina vyrůstá ze semene jí odpovídajícího, každé zvíře vyvinuje se z vlohy zárodku mu konformního.[3]) Aristoteles také schvaluje Platonův výrok, že je tolik ideí, kolik druhů v přírodě (ovšem pokud přiznáme ideám jsoucnost vedle těch druhů.[4]) (O. p.)

---

[1]) srv. str. 14 n. De part. an. II, 9, 655 a 27; 658 a 35; III, 1, 662 a 18; IV, 8, 684 a 17.

[2]) Metaf. 1090 b 19.

[3]) O. Liebmann, Zur Analysis der Wirklichkeit, 3. vyd. 334.

[4]) Metaf. 1070 a 18.

Mravní stránka v obchodním družstevnictví.

P. Vychodil. (O.)

V dějinách obchodník, vedle vojáka obyčejně jediný člověk, který přišel ze své domoviny, ano ještě dále než onen, přirozeně zaujímá mezi svými krajany přední místo, odůvodněné podnikavostí a zkušenostmi. U nás na venkově do nedávna býval mezi předními osobami v obci, zvlášť přišel-li odjinud a obchodoval-li „odborně", ne jenom tak po sousedsku, jak dříve bývalo. Nyní ovšem takové výsady celkem už padly, ale nepadlo vše, oč se opíraly, na př. větší styk se světem, než ho spoluobčané obyčejně potřebují, větší znalost podmínek hospodářských a pod. Zdatný obchodní duch ještě pořád může v obecnosti vyniknoutí v její prospěch. Častá výtka obecnímu ano i státnímu podnikání činěná, že není řízeno obchodně, praví o tom sama dosť. —

Obchod, praveno, netvoří nových věcí neb hodnot, leč bychom jimi chtěli nazývati hodnotu a význam peněz, jehož nyní od několika století změnou obchodních poměrů nabyly; avšak toť dalekosáhlá otázka pro sebe! Co k pravidlu právě vytčenému třeba dodati, jest, že obchod namnoze vyvolává nové, zhusta bohužel zbytečné potřeby, jichž by lidstvo bez něho snad nepocítilo. I to je společenskou funkcí obchodu, nehledě k podpoře, jíž se tím dostává jiným odvětvím lidské práce, průmyslu, zemědělství, podle zákona nabídky a poptávky. Pokud obchodem jest podporováno a k pokroku vedeno dopravnictví, a to nejen přepychové, ale i nouzové (srv. naproti tomu doby a místa hladu v Rusku a j.), víme i z nedávné válečné zkušenosti, jakého jest významu.

III.

Společenství obchodníků je snad starší nežli společenství obchodů, ale o mnoho asi ne. Jakmile se obchody vyvíjely přes hranice sousedství, byla nezbytna vzájemná pomoc na cestách krajinami nehostinnými a nejistými, natoť na moři. Soutěž jistě se také záhy ozývala, ale železná nutnost zabezpečení života a majetku byla silnější.

Ke společnému cestování snadno se přidružilo společné obchodování. Třebas tu a tam některý podnikavější člen vyslídil odbytiště,

jež by hromadné nabídky neztrávilo ale pro jeho nabídku stačilo, celkem i přes to se ukázala součinnost výhodnější, byť i nebyla u všech členů vůči jiným poctivá a nezištná.

Společné obchodování pak nepotřebovalo býti vždy osobní. Putovníci zajisté roznášeli a rozváželi zboží nejen od své rodiny a čeledě, a co za ně přiváželi domů, taktéž nebylo jen pro ni. Zboží tedy na prodej svěřováno, svěřován i výtěžek z něho, ať zase věcný, ať peněžitý. Obchodováno tedy i s cizím majetkem. A vzájemná výpomoc spolčených obchodníků vztahovala se i na zboží a na peníze.

Půjčky nepozůstávaly jen ve zboží. Písmo SZ chválí ty, kdo rádi půjčují, ale bezúročně, což podle toho nebylo bez výjimek. Egypťané na začátku též nebrali úroků. Assyřané a Babyloňané byli už „pokročilejší" v té věci. Že peněžité půjčky nebyly jenom na nejnutnější potřeby životní, lze pokládati za zřejmé: za cizí, svěřené, vypůjčené peníze se také podnikalo. Způsoby půjček, tak jako způsoby společného podnikání byly ovšem různé, smluvně a zákonně teprv upravované: vedle soukromého více méně dobročinného vypomáhání, po př. také lichvaření rozmáhalo se společné, které z části zachovávalo ráz dobročinný (montes pietatis), více a více však se vyvíjelo v obchodní. Družstevnictví vlastní se mohlo šíře rozvinouti teprve uvolněním drobného majetku. U nás se zvlášť rozmáhalo po vídenském krachu začátkem let sedmdesátých min. stol., kdy tolik obchodů přišlo na mizinu a jednotlivcům tedy nedostávalo se chuti nebo možnosti dáti se do nových.

9. dubna 1873 zákon o společenstvech výdělkových a hospodářských upravoval družstevnictví za určitými úkoly v rámci všeobecného rakouského obchodního zákona ze dne 27. pros. 1862, který zná společnosti obchodní veřejné a tiché, společnosti komanditní a akciové. Zkušenosti ukázaly potřebu vymeziti ručení společníků (společenstva s ručením neomezeným či omezeným), již proto, že ve společenstvech není zákonem stanoven ani omezen počet členů tak jako na př. ve společnostech s omezeným ručením (podle zákona ze 6. bř. 1906).

Jest mimo účel tohoto článku vykládati zevrubně rozdíly mezi obchodním společenstvem a společností, mezi společenskými podíly (s ručením) a akciemi (bez ručení) atd., ač nelze potlačiti poznámky, že není tato nikoli zbytečná znalost tak rozšířena, jak by se zdálo

v době, kdy téměř kde kdo má nějaké ty „papíry“ podílů neb akcií, a nové a nové se nabízejí. Nechybíť sice ani takových tištěných ponaučení, která však, sledují-li — vlastně správně — slova zákona, nebývají dost přehledná a srozumitelná, anebo vykládajíce jej svými slovy, dost přesná.

Zde družstevnictvím rozumím všechny způsoby společného obchodování, neboť zásady mravní, o něž tu jde, platí celkem o všech, třebas o každém poněkud jinak.

Co do hmotného, čistě obchodního významu nesporny jsou nějaké výhody družstevnictví — podle hesla: v družstevnictví naše síla! nebo bývalého: spojenými silami! a j. pod.

Avšak výhody ty nejsou bezvýhradné, ani s tohoto hmotného hlediska ne, že víc jednotek pospolu víc vydá. Že to neplatí vždy o lidech, víme dobře: třeba nejen počítati, ale i vážiti. Ale neplatí to samo sebou ani o spojeneném majetku jakožto nástroji podnikání. Záležíť na tom, jak se nástrojem vládne, a toho zhusta nedovedou družstva jako taková, kde kolik hlav, tolik smyslů, a někdy vůbec žádný dobrý. Přenášívá se i na podnikání obchodní známé (Schillerovo): silný jest nejmocnější sám! V obchodním světě jsou sice známa velkomožná družstva, ale ještě známější schopní a podnikaví jednotlivci: ti buďto zůstali až do konce sami, anebo přibrali si z různých příčin společníky, po př. družstva — na osobní úlevu, na rozmnožení závodních prostředků, zvláště když nechtěli všeho svého majetku vložiti do závodu, kde by byl vázán, po př. snad i vydán kolísání, atd. Zkrátka řečeno, úspěchu a pokroku nezaručuje samo množství, nýbrž někdo, kdo jím umí vládnouti.

Není zajisté naší věcí, velebiti miliardářství nebo gründerství jednotlivců, jak se před nimi svět — i státy a panovníci — sklání, a jak oni nejen svému okolí, ale i národům a říším svoji vůli, zhusta velmi nečestnou a nešlechetnou vůli a libovůli vnucují — válka mohla o tom poučiti každého, kdo poučení schopen. Ale prostá skutečnost, zvláště mezi námi bedlivé úvahy hodná jest, že n e v s a m é m d r u ž s t e v n i c t v í, v jeho hromadných prostředcích je záruka hmotného úspěchu a zdaru, nýbrž ve s c h o p n ý c h j e d n o t l i v c í c h, a to především takových, kteří sami něco podnikati a zvelebiti dovedou.

Družstevnictví vzchází vlastně z hospodářské slabosti jednotlivců. A nutno přiznati, že tak, jak u nás se obyčejně vede, výrazem jakési slabosti zůstává: je to sice sebrání a spojení sil, které však

bez silné jednotící a řídící vůle, schopnosti a práce zůstávají jaksi rozloženy do šířky v té prostřednosti, z jaké vzešly, mocnějších počinů neschopny. Nepomůže samo ani sebe širší rozvětvení: je to stále jen součet málo významných složek, nikoli jejich znásobení a vlivnější vypětí v hospodářském celku.

Pro nás, kteří neholdujeme amerikanismu v nepěkné jeho podobě otročení a vyšlehávání lidské síly, méně závažnou jest výtka, že družstva potřebují víc lidí než podnikaví jednotlivci, že tedy mají větší režii, pracují s většími výlohami, tedy dráž atd. Bývá to pravda, ač ne právě nezbytná, aspoň ne v té míře, jak bývá, ale s našeho hlediska na lidskou práci by tolik nevadila. Vadívá však družstvům hospodářsky nejvíc nehybnost, těžkopádnost, často souvislá s protichůdnými zájmy jejich složek.

Takto jeví se také poněkud v jiném světle ta vzájemná svépomoc nebo svépomocná vzájemnost, již si v družstevnictví obyčejně slibují. Je to jistě nejen idealní, ale za pravidelných poměrů dosažitelný úkol družstev, zdravě-li ustavena a náležitě spravována. Že se tento příznivý výsledek málokdy dostavuje, tkví však nejenom v příčinách čistě hospodářských, totiž hmotných.

V rakouském obchodním zákoně z r. 1862, dosud i u nás platném, se praví (č. 94) o obchodním společníku: „Každý společník jest povinen, v záležitostech společnosti s touž pílí a péčí pracovati, s jakou spravuje své vlastní záležitosti. On práv je společnosti ze škody, která jí jeho proviněním vzešla.“

Pravidlo: „s jakou spravuje své vlastní záležitosti“ má sice dvojí stránku, jednu nepěknou, jako když o někom říkáme, že s něčím cizím zachází (nakládá), jakoby to bylo jeho. Ale v jádře je myšleno a řečeno dobře. A v nedostatku tohoto citu tkví jeden a hlavní důvod, mluvící proti přeceňování družstevnických snah, důvod, jejž obyčejně vyjadřují pořekadlem: z cizího krev neteče! Je to lehkovážnost, nevážnost k cizímu majetku, jenž se v družstevnictví z pravidla velmi lehce hromadí a dává několika lidem do správy. Kdo nezkusil, neuvěřil by, jak snadno jistá individua sahají k tomuto prostředku „svépomoci“ a jak snadno nabývají společníků. Stačí vybídnouti několik nespokojenců k agitaci, získati nějakého vlivného hlupáka nebo chamtivce, nejraději od politiky, za volavku, na oko upsati (třebas ne zplatiti) hodně podílů, dušovati se svou odpovědností, zvláště chtivým a vlivným slíbiti místa ve správní radě, a „svépomocné“ družstvo se jistě sejde.

Našemu náboženskému názoru není 7. přikázaní ani jediným ani nejvyšším přikázaním božím, a známe hranice, jimiž pojem majetku jest omezen. Ale přece jej za jistých podmínek pokládáme za nedotknutelný, zvláště kdy jako v našem případě jde o majetek svěřený, nad to někdy spojený se závazkem ručení.

Jsou to poměry drobné, o nichž je tu řeč, Avšak nejde jen o drobné jednotlivosti, jde o ducha, který nynější obchodnictví ovládá a stravuje, v drobném i ve velkém. Snaha bez osobní práce, po př. oběti a nebezpečí vládnouti sebranými penězi vyznačuje nynější lehkovážnost, nechut k práci a pracovité podnikavosti. Tím, že se tak snadno scházejí peníze a staví předákům družstev do služby, mizívá u nich, nejsou-li dosti svědomiti, povinný zřetel, že jsou to peníze svěřené, s nimiž má se nakládati aspoň tak obezřele jako s vlastními.

Nemyslící lidi často mýlí název upsaného družstevního kapitálu (akciového, závodního a pod.) a svádí i ty, kteří jej mají spravovati, k ukvapeným počinům.

Učenci se sice spírají, jest-li takový kapitál jen passivem či vlastně dluhem. Ve skutečnosti to vyjde skoro na jedno: jsou to prostě peníze cizí, uložené, svěřené, jež mají svým majetníkům nésti užitek (úroky, dividendy). Majetek družstva to není, leč by papíry (akcie, podíly) byly jím dodatečně získány, nedává mu tedy nikterak práva jím jako takovým se chlubiti, anoť je to sice jeho výdělečný prostředek, avšak spolu také břemeno, jež má býti úrokováno, po př. (u podílů) může býti žádáno nazpět.

Tento závodní kapitál sám může již v začátcích býti družstvu osudným, není-li totiž úměrný úkolům a možnostem družstva: buď nemůže věrojatně slíbiti výtěžku vůbec, anebo nemůže v službě družstva býti dostatečně upotřeben, aby se vyplatil.

K oněm družstvům prvého druhu náležejí na př. tisková (novinová atd.), jak u nás tu a tam zakládána. Rozumí se samo sebou, že by ten neb onen tiskový podnik, na nějž se úpisy podílů sbírají, snad mohl se vypláceti. Ale zkušenosti ukazují z pravidla opak, a zasvěcenci mohou věděti i dále sděliti, že tu jde vlastně o sbírku na podnik, jenž se vypláceti asi nebude, ale potřebuje podpory; vydávati na to lidem s věcí neobeznalým závazné podíly, a to spojené s ručením, jest nesvědomité.

Družstva jiná, oplývající kapitálem, jehož nevědí nač upotřebiti, aby se vyplácel, snadno jsou sváděna použíti ho stůj co stůj, aby

neležel ladem, třeba se ztrátou. Vina je tu v tom, že se kapitál rozmnožuje bez rozvahy, jest-li ho k účelům družstevním potřebí či ne.

Nepoměr tento může arciť nastati i bez viny podnikatelů, na př. nedostatkem poptávky po penězích (u ústavů peněžních), tedy nedostatkem odbytu. Zásadně pak poukazuje na další velmi stinnou stránku družstevnictví, že totiž není dosti pružné jako jednotlivý podnikatel, aby se bez otřesu mohlo přizpůsobiti také sestupu, poklesu výdělečných poměrů. Nemůžeť snadno zmenšiti svého závodního kapitálu, jako jej snad krátce před tím za příznivé konjunktury zvýšilo! Ký tedy div, že družstevnictví tak často připomíná zrovna bursu s jejím hazardováním, a to s cizím majetkem!

U některých družstev zdá se on býti zajištěn ručením podílníků, omezeným na ještě jeden podíl neb dokonce neobmezeným; toto však už celkem mizí, jen v Raiffeisenkách se ze známých důvodů ponechává. Jak známo, sáhlo se v družstevních pohromách poslední doby málokdy k této náhradě. Politika to spravila tak, že zakročil stát, ale ne aby viníky pohnal k odpovědnosti, nýbrž aby podle požadavků politických stran šmahem sanoval a sanační náklady převalil na nevinné poplatníky!

Stinná stránka družstevnictví je také v jeho jednacích řádech. Odpovědna je z družstevníků volená správní rada (ředitelstvo a pod.). Jde o to, jsou-li její členové vždy věci dosti znalí a dbalí. Namnoze bývají to bohužel jen dietáři; aspoň v soudních rozepřích vymlouvává se jeden na druhého.

Dozor má prováděti dozorčí rada, o níž platívá totéž.

Poslední instancí — nemluvě o státním dozoru nyní v peněžních ústavech zavedeném — jest valná hromada, která rozhoduje většinou hlasů. V menších podnicích jest možno a poměrně snadno, aby se členové o vedení podniku přesvědčili; zákon i soudní rozhodnutí dávají v této věci podílníkům nějaká práva (nahlížeti do knih atd.). Avšak obyčejně valné hromady svého práva nepoužívají, v rozsáhlých podnicích ani používati nemohou, jelikož se v nich nevyznají.

Kde se najde jednotlivec, jenž tato zhusta netečná tělesa dovede ovládnouti, tam pak jde vše podle jeho vůle — ku zdaru či nezdaru podniku, podle toho, jaký to člověk je. Mezi schopnými nebývá však nazbyt takových, jimž by moc nezachutnala až příliš, a oni jí nezneužili.

Tím hůř jest, nenajde-li se v správní radě nikoho, kdo by podnik řídil, a ponechá-li se to úředníkovi. Snad je to člověk schopný a svědomitý — ani mezi úředníky však nebývají obě ty vlastnosti příliš často pohromadě: správný poměr to není, a obecenstvo snadno jej pak nemile pocítí, ne-li podnik sám („Beamtenwirtschaft"!)

Jak zmíněno, družstevnictví zaměstnává z pravidla víc lidí než jednotlivci. Pokud je skutečně zaměstnává potřebnou prací, je dobře. Namnoze však z protekce a nedbalého vedení tyjí v družstvech, tedy zase s cizích peněz, také lidé zbyteční. —

Družstevnictví chtělo a mělo býti svépomocné, což obnáší v sobě také jakousi vzájemnost: členové, ať s ručením, ať bez něho, mají nárok, aby nesouce risiko (i bez ručení na př. ztráty z akcií) byli účastni také větších výhod, jest-li výtěžek podle toho, a postaráno-li o reservy, investice atd. Ve skutečnosti kartely a všelijaké svazy znemožňují jednotlivým ústavům poskytovati členům zvláštních výhod, na př. usnadnění vypůjček, snížení úroků atd. Je to chyba, chyba ne toho neb onoho ústavu, ale chyba soustavy.

S tím souvisí velká chyba jiná: nemírné výdaje osobní, jak u členů správních rad, tak u čelných úředníků. Jsou to tantiemy, platy, diety atd., u nichž o nějakém aspoň přibližně správném poměru mezi prací a odměnou nemůže býti řeči. A to zase s cizích peněz, jichž by mělo býti použito ve prospěch jejich vlastních majetníků, t. j. členů! —

Ústavy peněžní dávno již přestaly býti ústavy dobročinnými, z nichž původně vzešly, a staly se ústavy čistě obchodními, podrobenými zákonu poptávky a nabídky. I na to se někdy ještě zapomíná. Jako ústav podporuje ty, kterým půjčuje, tak ti, kteří od něho vypůjčují, podporují jej. — —

Zásadní nepřátelé družstevnictví přičítají mu rádi skoro všechny nezdravé výstřelky nynějšího obchodního života, neposléze i to, že vlivem bankovnictví peníze víc a více se z obchodní pomůcky, z obchodního prostředku stávají obchodním předmětem, zbožím. Avšak jest i družstevnictví zdravé, pokud spravedlivým obchodováním upravuje spravedlivé ceny, rozdílením výtěžků zamezuje hromadění v jedněch rukou a spravedlivým zaměstnáváním potřebných lidí omezuje vykořisťování. Bohužel vývoj družstevnictví nezdá se směřovati k omezení oněch nebezpečí, jež tu naznačena. Proto však nesmí býti zanedbána povinnost na ně upozorňovati. Jest-li člověk mravním zákonem vázán ve všech okolnostech života, tedy jistě také v činnosti obchodní, ať soukromé, ať společné.

Posudky.

Dr Oldřich Karlík, Zhoubnost lži ve světle učení sv. Augustina. Olomouc 1928. S. 88.

„Velkou otázku o lži", jak ji sv. Augustin zove, probírá tu p. spis. hlavně na základě jeho spisů „De mendacio" a „Contra mendacium", ale ovšem také s ohledem na četné příslušné výroky jeho příležitostné, zvláště při výkladě Písma. Nadpisem: „Zhoubnost lži . . ." bez potřeby význam spisu tuším poněkud snížen, an se neomezuje na následky lži, ale probírá napřed vůbec její pojem a bytnost i způsoby.

Ani na čistě historické podání a projednání svého v nadpise naznačeného předmětu se spis neomezuje, an předesílá a dodává názory dřívějších i pozdějších myslitelů o ní, z části je posuzuje a oceňuje, avšak nejen je, nýbrž i časové ovzduší. právě lží prosycené, tak že spis mimoděk se stává úryvkem z katolické mravovědy o tomto předmětě.

Výklady jsou celkem jasné a určité, pokud jsou určité u sv. Augustina, jenž v podrobnostech také kolísával, jak ostatně v nich kolísáme dosud a budou kolísati i další mravopisci. Tuším neprávem p. spis. příliš omezuje kritiku Augustinových názorů: ani historické projednání ani pokrok vědecké mravouky se jí vyhýbati nesmí, tak jako se jí nesmí vyhýbati dějepis biblické exegese, v níž právě sv. Augustina jednostranné stanovisko nejednou svedlo k výkladům násilným, neposléze i v naší otázce. Nemůžeť býti směrodatné vše, co biblické osoby mluvily neb dělaly! —

Pramenů svých, jichž podle nynější módy zaznamenáno až nazbyt, použil p. spis. jistě svědomitě. Tisk je správný (přehl. na př. gen. třech, suscipunt).

Spisem tímto obohaceno naše theologické písemnictví o jednu zdařilou monografii.

Prof. Dr Albert Pražák, Mikuláš Šubič Zrinský a Slováci. Nákl. Extense univ. Komen., Bratislava 1928. S. 27. Sbírka přednášek a rozprav, sv. 24.

Rozprava neobírá se životopisem statečného bojovníka proti Turkům (Siget) ani jeho dobou (16. stol.), nýbrž jen jeho památkou u Slováků, jež jej vděčně zná jako obhájce Rakouska a západního křesťanstva proti Turkům, v 19. stol. však výrazněji oslavuje jako sebevědomého Chorvata-Slovana, tedy blízkého i slovanským snahám proti maďarštině na Slovensku. Jsou to kromě slavností r. 1866 v Turč. sv. Martině a v Záhřebě hlavně památky literární, jež tu zaznamenány a popsány.

Spisek by byl získal pečlivější úpravou obsahu; leccos, co je v poznámkách, patří nad čáru.

Nepíšeme: Illiadu, Jeroným, Spinozzovský, šeststaletou a pod. Důsledné: jezovita, jezovitský, ač na tom konečně nesejde, připomíná již jen útočné pamflety. Jaká hloupost je skryta ve výroku (8) o „době racionalistické skepse, kdy lidi byli oprávněnými bohotvořiteli"?

* * *

Vojt. Martinek, Plameny. Román. Brno 1929. S. 253.

„Plameny" jsou vlastně druhou částí románu „Jakub Oberva", vyšlého před 3 roky v Praze. Tam podal spis. hodně naturalistický obraz ctižádostivého, tvrdého a náruživého sedláka z Ostravska, který chce s neobyčejnou energií založiti nový selský rod, ale padá právě na vrcholu jako oběť svého nehorázného siláctví. V „Plamenech" nastupují na jeho místo dva jeho synové: manželský syn Kubíček je slabochem, jenž se odcizí selskému prostředí svého rodu a zahubí se plameny smyslné vášně k flirtující vdané měštce; pravým dědicem veškeré otcovy násilnosti a dravosti je jeho nemanželský syn Kuba, z něhož v ostravském dělnickém prostředí vyrůstá chachar, mstící se pak krutě příbuznému sedláku.

Syté malbě tohoto dvojího prostředí, selského a dělnického, jež se úzce stýká na Ostravsku, věnoval spis. více péče než vlastní povahokresbě obou Obervů. Použil tu opět hojně i slezského nářečí a ostravských jazykových zkomolenin. I jinak zůstal zvláště v líčení nevlídných, smyslných a dravých výjevů starým bezohledným naturalistou.

Frant. Kropáč, Peklo milosti. Román. Brno 1928. S. 176.

Po dřívějších románech Kropáčových, o nichž jsem tu referoval, nemožno nazvati „Peklo milosti" nějakým pokrokem, ale spíše úpadkem. Líčí mladého doktora práv, který se nastěhuje do nového bytu a snaží se tu všemožným způsobem poznati život ostatních nájemníků a sousedů, aby záhadami jejich osudů a snahou pomoci nešťastným vyplnil vlastní prázdnotu. V takové jakési vyšší lásce nalézá sice hrdina smysl života, ale příběhy, které tu spis. kolem něho seskupil, zůstaly jen jakousi povídkovou, různorodou, často hodně konvenčně podávanou směsí: vytvořiti z ní nějakou jednotnou románovou stavbu se autoru „Propasti" a „Posedlých" nepodařilo.

F. V. Krejčí, Duch a krev. Román. Praha 1929. S. 403.

Hodně schematicky rozčleněný trojdílný román Krejčího jakoby byl napsán k oslavě desítiletého trvání republiky: pokouší se vystihnouti vývoj veřejných, náboženských a zvláště národnostních poměrů v obdobích vymezených již v nadpisech lety 1918, 1923 a 1928. Znepřátelená krev stojí tu mezi hrdinkou Hildou, Němkou ze severních Čech, a jejím strýcem, radikálním francouzským šovinistou, a pak i mezi ní a jejím českým krajanem Jiřím, do něhož se zamiluje v Paříži: její bratr byl zabit českým vojskem při německé

vzpouře v Kadani a rozbolestněná nenávidí všechno české. Ale čas působí i zde na změnu smýšlení, hojí rány a dává zvítěziti duchu smiřlivosti nad nenávistí krve, a to jak v poměru německo-francouzském, tak česko-německém.

Románový děj, sám o sobě ne nemožný a přirozeně i spádně se rozvíjející, jest přeplněn množstvím vedlejších postav i hovory o různých aktuálních otázkách. Je tu dobře vylíčena bolševická propaganda v Paříži i lehkověrnost a naivnost českých jejích obětí, jsou tu zastoupeni pacifisté i šovinisté, positivističtí professoři bezradní v novém myšlenkovém ovzduší a cizí i vlastním dětem, neschází ani „pokrokový kněz", připravující se na státní převrat a na založení národní církve především ženitbou. Spis. sám jej odsuzuje ústy svých ideálnějších postav: „Vlastní církev, vlastní kněží, kteří budou smět se ženit — nač jen teď lidé v Čechách myslí!... Pro kněze není přece nejdůležitějším, může-li se oženit či ne. Hlavní věcí zůstává přec náboženství, víra." (40). A jeho pozdější působení v nové církvi označuje jako „farskou idyllu v novohusitském a republikánském stylu, křesťanství příjemně upravené pro potřeby pokrokumilovných českých lidí, náboženství bez těžkých nároků, vpravené do mezí vlasteneckého obzoru!" (386). Neschází ani zástupkyně jakéhosi mysticismu — dcera positivistického univ. professora, která se stává věřící křesťankou a chápe jinak než druzí boj a smíření ducha a krve. V celku ovšem je to jen podružná postava a její horlení o „božské oběti krve" a o „krvi Kristově, v níž se koupe a obrozuje duch", zapadá sem hodně cize, zní málo přesvědčivě a bylo uvedeno snad jen proto, aby i po této stránce byla zachycena nálada nové doby, překvapené ranami Kristovými „otvírajícími se tam ve vsi za Chebem". *M.*

Dr Fr. Sláma, U trúby štramberské. Historický román. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 250. — Rytíř Kobylka. R. 1929. S. 229. Sebr. spisů Dra Fr. Slámy sv. 7. a 8.

Oba romány mají svou látku z bojů pobělohorských mezi císařskými a odbojnými na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Spis. byl delší dobu soudcem v Těšíně, mnoho se tamními dějinami zabýval a je také v samostatné knize (Dějiny Těšínska) 1889 vypsal.

Po porážce bělohorské odhodlali se odbojní stavové na Moravě vésti vojnu proti císaři dál, spoléhajíce na pomoc ciziny, hlavně z blízkých Uher od Bethlena Gabora. Když tento se podrobil a ani odjinud pomoc nepřicházela, skončen i odboj moravský, arci s přiměřenými následky nejen pro odbojné, ale i pro celou zemi, která stálým válčením pustla; Mansfeldův vpád na Opavsko (1627) neštěstí jen stupňoval.

Rytíř Kobylka, jehožto jménem nadepsán druhý román, byl jeden z poctivějších odbojníků. Vedle válečných nepokojů vylíčeny tu zajímavě rodinné poměry a společenské styky té doby.

Vlasta Pittnerová, Forman Lacina; Justina Řimáková; Baruščina kletba. Sebr. spisů sv. 20. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 208, 14 K.

Forman Lacina dovezl si z jednoho zájezdního hostince, v jakých se na dlouhých pojížďkách zastavoval, manželku do své osamělé usedlosti v horách, kde ač vlídně přijata časem teskní po rušnějším rodišti a s bývalým formanovým podružníkem ujede. Na cestě je stihne bouře, oba zahynou, a Lacina si odveze jen své nemluvně, jež také byla matka vzala s sebou k rodičům. To jakoby tesknotu bylo zdědilo po ní, chřadne; vodí je proto do vzdálenějších krajin, na poutě, a tak se také 1863 dostane na Velehrad, odkud nám spis. podává strašné „veršíky" na zlatě tištěných obrázcích sv. Cyrilla a Methoděje:

Moje srdečko, nesu ti dárek,
to na památku svatý obrázek.
Je z Velehradu, pro tě jednaný,
pro tvoje ústa na políbení.
Pomodli se za to,
srdce mého zlato.

Sušilovy verše to arci nebyly, ani Soukopovy, ale kramářům stačily, a lidu bohužel také. I jiné zajímavé lidopisné drobnosti z toho období mezi formančinou a železnicemi jsou tu zaznamenány.

Obě povídky končí po vinách a trestech smírně vítězstvím mravných zásad u většiny čelných osob.

V druhé povídce slabomyslné děvče mnoho trpí i ve vlastní rodině a poddá se tím snáze úlisnosti mysliveckého mládence. Když se objeví následky, příbuzní se nápadně začnou o nešťastné děvče zajímati.

V třetí povídce plní se kletba domácím synkem svedené služky nad domem jeho: oženil se s rozmařilou vdovou, která hospodářství uvede na mizinu a sama bídně zahyne.

Povídky tyto náležejí ke spisovatelčiným lepším, jak zajímavým dějem, tak povídkovou stavbou, nehledě k ušlechtilému nazírání na život a k dobové barvitosti.

Rozhled
Náboženský.

Unie.

V přehledu, jejž podává J. Peters v „Kath. Miss." (1929, 104 dd), zmíněny také pochyby vyskytlé po papežském okružníku o sjednocení ve víře, zdali výrazy unie, spojení církví a pod. jsou vlastně přesné a jednoznačné v katolickém smyslu, jenž nemůže býti týž jako v protestantských smiřovacích pokusech.

Na slovech ovšem nezáleží, a s nekompromisním stanoviskem onoho okružníku nemohou nesouhlatiti ani stoupenci opravdové orthodoxie, kteří tak houževnatě zastávají dogmatiku prvých 7 obecných sněmů a zastávali ji i v Lausanně 1927 (až na nečetné výjimky liberálních biskupů, na př. alexandrijského patriarchy Meletia Metaxakis a metropolity Germana, kteří by se spokojili náboženským svazem národů).

P. také upozorňuje, že okružník nevznikl přímo z ohledu na otázky východní nebo na sjezdy protestantské, nýbrž po římské návštěvě lorda Halifaxa, který jakožto zástupce známé skupiny anglikánů chtěl s papežem úředně jednati o otázkách pojednávaných na schůzích mechlinských (Mercier). K jednání nedošlo, a okružník nepřímo vyjadřuje proč. —

Pius XI, jemuž i podle soukromných zpráv na otázkách unijních před jinými záleží, chápe je, jsa na výši věci, hlavně se stránky theologické, a to tak, aby se o ní vyslovili a v ní dohodli především povolaní její zástupcové, třebas i spolu laikové, kteří ve východních církvích, jak známo, více se jí obírají, než na západě. Lid sám unie nepřivede, leč jejich popudem ke snaze a modlitbě o jednu říši boží na zemi.

Ve světle této myšlenky jest posuzovati také názory a návrhy, oč více přímo pracovati: o unie hromadné (kollektivní) či jednotlivé, soukromé. Obě jsou žádoucí, ale o ony třeba zmíněným směrem teprve pracovati náležitou přípravou; tyto rozmnožují sice počet schopných pracovníků, avšak mají, aspoň co do východní církve, jak tu již V. Vilinskij poznamenal, tu nevýhodnou stránku, že takové jednotlivce pak jejich bývalá strana v ustáleném vědomí církevní pospolitosti a (domnělé) jednoty snadno odmítá jako zpronevěřilé odštěpence a tedy není ochotna s nimi jednati, natoť jich následovati.

Nepřesný jest protiklad (Kaleninův a j.), že církev západní ovládá a vede duch autority, duch lásky pak církev východní. Je sice v oné juridismus daleko vyvinutější, politicko-právní idea papežství časem nad míru přepínána, právních a jiných předpisů máme tu bez potřeby veliký nadbytek zásluhou pouhých učenců-theoretiků, komisí atd. Avšak toť nebezpečí u každé spořádané společnosti obvyklé, jako naopak by církvím východním něco víc organisace prospělo, ne k vůli organisaci, jež v náboženství snadno vede k vnějšnosti místo k nábožnosti v duchu a pravdě, ale k vůli povznesení této. Jednostranná

snaha v unijní práci pěstovati jen tuto stránku (effusion du coeur ve Francii) bez rozumového projednávání nemůže býti chválena.

Pozoruhodno jest arciť, že v hraničních územích, kde z latinismu vnikly do východního obřadu některé lidové pobožnosti, písně, úcta Srdce Páně, křížová cesta atd., nerádi by se jich vzdali k vůli přesné východní liturgii, jak se podle starých bohoslužebných knih obnovuje a nařizuje v tom úmyslu, aby se nezdálo, že unií se chce zaváděti západní obřad. „Stereotypní liturgické formule nechávaly srdce chladným," podotýká Peters: lid vždy a všude, jakmile jim přestával rozuměti a býval tu ponecháván bez pomoci, hledal a hledá, co by osobní zbožnosti lépe hovělo a potřebu její ukájelo.

Častěji opakované upozornění, aby se v římskokatolické církvi pořád nezavádělo, co by ji duchu a srdci jiných ještě opravdu křesťanských církví oddalovalo, není sice zhola neoprávněno, ale ani zhola oprávněno. Distinguendum! I Codex iuris canonici na př., dílo ve svém způsobu celkem znamenité, počítá se tu a tam mezi taková diakritika. O italském sociálním týdnu (v září 1928) prohlásil sofijský apošt. delegát Roncalli, že chystá sborník kanonického práva a katechismus, jenž by pravoslavným byl mostem k přechodu.

Podle Petersa nejvíc naděje v hromadnou unii poskytuje teď Albanie a Bulharsko. U tohoto však ihned ukazuje P. sám na ohromné překážky, kdyby tam katolictví došlo státního uznání: duchovní správa by zůstala popům, málo vzdělaným a ani jinak nevyhovujícím, lid by zůstal v dosavadní náboženské nevědomosti; školství vyšší nezná náboženské výuky, v nižším ji obstarávají nevědomí nebo nevěřící učitelé. Kolik času a práce by vyžadovala náprava! V Albanii, kdysi zcela, nyní jen v menšině katolické, by snad postupovala rychleji, jelikož tam by bylo nutno rázem začíti ze základů.

*

Rusko.

Noviny tyto dny psaly, že kom. Rykov oznámil nový zákon svobody náboženského vyznání. Nemá-li to býti nějaký lapák, bylo by to zcela v rozporu se vším, co sověty zatím nařizují a zařizují:

Náboženským společnostem se zakazuje všechna činnost osvětová neb hospodářská, jež jest mimo výkony náboženské, na př. nemocnice, podpůrné sbírky, knihovny atd.

Let. 5. května (o velikonocích) ostouzeno náboženství rozhazovanými tiskovinami a j., o práci v továrnách usilováno, děti posílány do škol atd. Slavení neděle překládá se na středu (zač. říjn. revoluce), ano navrhuje se rozděliti rok v 61 týdnů o 6 dnech, 6. by byl den odpočinku.

Zvonů se na Rusi čítá asi 500.000 za 55 milionů zl. rublů. Někde již zakázáno zvoniti, chystá se všude rozbití zvonů.

Odpor proti tomuto a podobnému běsnění, jehož kousky vypočítávati vedlo by daleko, je sice značný, ale přirozeně slábne. Nezbývá než čekati, až se samo v sobě zhroutí, jak v dějinách vždy se stávalo. Všechny příznivé zprávy jsou zatím podezřelé.

Vědecký a umělecký.

vč. — Hodinky sv. Hedviky.

The Times Literary Supplement má v čís. ze dne 11. IV. 1929 v rubrice Notes on Sales (Z aukcí) tuto zprávu o rukopise i pro nás zajímavém:

Hodinky sv. Hedviky, vévodkyně slezské, rukopis ze XII. století obsahující obrázkovou Bibli, prošel nedávno Londýnem, a aniž veřejnost o tom zvěděla, dostalo se mu trvalého odpočinku v knihovně Pierponta Morgana v Novém Yorku. Za svého krátkého pobytu v Anglii byl rukopis důkladně prozkoumán od Dra M. R. Jamesa, a E. P. Goldschmidt sestavil úplnou zprávu o jeho četných „přednostech" se stanoviska sběratelova. Má 179 listů pergamenových formátu malého folia a je psán černě a červeně rázným písmem přechodním od karolinžské minuskuly k plně vyvinutému gotickému písmu. Má se za to, že rukopis byl napsán ve východním Bavorsku po roce 1189 a před r. 1202, datem založení kláštera cisterciánek v Třebnici u Vratislavě, jemuž, jak se podobá, tyto Hodinky byly určeny darem od zakladatelky sv. Hedviky, vévodkyně slezské. Kalendář se týká diecése vratislavské a obsahuje plno poznámek úmrtních, které jsou samy sebou svrchovaně důležité historicky a genealogicky. Jsou tam zápisy o výročích úmrtí většiny členů rodiny sv. Hedviky, vévodů z Andechsu a Meranu, rodiny jejího manžela, piastovských vévodů slezských, a královské rodiny české. Všecky tyto zápisy se vztahují ke členům těch rodin, kteří zemřeli před r. 1250, z čehož je viděti, že kolem toho roku tento rukopis buď byl přenesen jinam z kláštera třebnického anebo se ho přestalo užívati k zapisování úmrtí. Gertruda, třetí dcera sv. Hedviky, byla zasnoubena s Ottou z Wittelsbachu, synem „Otty palatina", jehož smrt dne 18. srpna 1189 je zde zapsána, a vnukem Otty, vévody bavorského. Ale než mohlo dojíti k svatbě, zemřel Otto r. 1209 a Gertruda vstoupila r. 1212 do třebnického kláštera, stala se r. 1232 jeho abatyší a zemřela r. 1268. Byla vyslovena domněnka, že tyto Hodinky byly napsány v Bavorsku jakožto Ottův dar klášteru třebnickému, nedávno založenému matkou jeho snoubenky.

Není známo, kdy se rukopis dostal z kláštera třebnického, ale máme známku, že se před rokem asi 1350 dostal do severozápadního Německa. Jeho historie je v temnotách až do XVIII. století, kdy byl ve sbírce Hermanna von der Hardt, profesora bohosloví v Helmstaedtu, slavného historika reformace, jenž zemřel r. 1746. Kromě toho, že nikdy nebyl na trhu od polovice XVIII. století a že byl nedávno získán ze soukromého majetku na pevnině, neví se — anebo nebylo dáno na veřejnost — nic o jeho historii v moderní době. Nejpozoruhodnější v tomto rukopise jest jeho obrázková biblická dějeprava, jež je téměř bez parallely jakožto úplná řada biblických illustrací tak ranného data. Na 32 po sobě jdoucích celostránkových

obrázcích je tam 150 biblických výjevů ze Starého a z Nového Zákona; při každém krátké vysvětlení jižní němčinou té doby. První stránka, se stvořením a pádem prarodičů, je miniatura na zlaté půdě; ostatní stránky jsou barevné perokresby na půdě červené, zelené, modré nebo žluté. K nejpozoruhodnějším ze všech náleží Ukřižování, kde Ježíš je zobrazen s nohama neskříženýma (což je známka velmi ranné doby) a má po bocích dva lotry ne ukřižované, nýbrž pověšené. Celkem vzato jsou Hodinky sv. Hedviky jeden z nejzajímavějších a nejdůležitějších ranných rukopisů, které se dostaly za Atlantický oceán.

*

kč. — Z dějepisu Brna.

Druhé vydání díla Dra Fr. Šujana v Brně, věnovaného „milým obyvatelům brněnským", obrátilo na sebe zaslouženou pozornost zejména také těch, kdo znali první vydání a kteří byli dychtivi, jak spisovatel podle nynějších zásad historického bádání dílo své přepracoval. Tak v Českém časopise historickém z roku 1928, str. 621 až 623 rozepsal se o něm Dr. Frant. Kameníček a upozornil nejen o jeho přednosti, ale i na závažné vady, jako na příklad na obsahovou rozvláčnost. Důkladnou recensi tohoto díla podal Dr. J. Šebánek v Časopise Matice moravské r. 1928, strana 402 a následující.

V Hlídce v roce 1928 stala se o spise jen povšechná pochvalná zmínka. V něčem bych ji, ač tak pozdě, přece rád doplnil. Srovnáním s prvním vydáním z r. 1902, které bylo připsáno „Nestoru mezi českými učenci, velikému dějepisci Jeho Magnificenci P. T. rytíři Dru Václavu Vladivoji Tomkovi důkazem vděčnosti a největší úcty", jest jasno, že spisovatel celkem první vydání někde doplnil, někde zase leccos vynechal. Tak doplnil obsáhlý úvod o pramenech a literatuře. Z pramenů v textu dovolává se nejčastěji sbírky Codex diplomaticus (zkratka C. D.), takže ten, kdo by chtěl srovnávati výsledky práce spisovatelovy s prameny, bude míti práci dosti obtížnou. Na str. 41 udává zeměpisnou polohu Brna dle ostrova Ferro, ač dávno ve vědeckých spisích jest přijato určování dle hvězdárny greenwichské. Označení podle Ferra užívá spis. i v článku „Brno" v Masarykově slovníku naučném, jehož je spolupracovníkem. Na str. 44 praví, že v území keltickém v Alpách Grajských na prameni řeky Druentie (Durance) bylo keltické město Eborodunum. Město to je tam dosud a jmenuje se nyní Embrun a je v Dauphiné, nikoli v Alpách Grajských.

Výborná poloha Brna (viz o poloze a zakládání měst Rich. Ratzel, Anthropogeographie, vyd. z roku 1912, druhý díl, str. 3223 a násl.) byla příčinou, že se stalo již ve 12. století důležitým střediskem obchodním, jak o tom učí arabský zeměpisec Idrisi (žil od r. 1100 až 1165), který jmenuje Brno Schebrouna, což ušlo pozornosti spisovatelově, který se prohlašuje pro keltický původ Brna a ne slovanský. Také v druhém vydání setrvává na domněnce, že Špilberk (Hrad) byl od nejstarších dob residencí údělných knížat moravských. Na

tom trvá i nyní (viz Hlídku 1928, str. 434) přes vážné hlasy J. Tenory, J. Šebánka, Aug. Sedláčka a Vik. Pinkavy, kteří s tímto míněním nesouhlasí. Manželka Konráda brněnského Wirburga (v prvním vyd. se píše Hilburga) byla z rodu bavorských Aribů (str. 51), kdežto v prvním vydání (str. 46), byla z rodu Tenglinů. — Na str. 433 píše se o tom, že Brno došpěje k výši kulturní, bude-li se všechno obyvatelstvo povznášeti k idei pravdy, dobra a krásy (tak končilo první vydání) a na str. 569 totéž opakuje („povede-li další rozvoj Brna idea pravdy, dobra a krásy.") V prvním vydání (str. 45) zanechal Ota olomoucký nedospělé dítky Svatopluka, Otíka, Břetislava a Bohuslava; v druhém vydání (str. 50) Břetislav jest vynechán. —

V druhém vydání, jak již Kameníček naznačil, méně se podařila spisovateli doba od roku 1848. Nás zajímá, jak píše o „klerikálech" za války a po válce. Na str. 485 píše o Bleylebenovi a Rychetském (na str. 533 praví, že po převratu Rychetského „kamarádi učinili náčelníkem státní policie"), že se stali postrachem českých škol a novin, až na klerikální „Hlas"; na str. 486 praví, že české noviny dostávaly patriotické články z policie a že „jen Hlas přinášel nadšené články samostatné." Dále: „Ač nový papež Benedikt XV dne 18. listopadu nařídil v kostelích modliti se za mír, přece brzy zase modlili se, »aby nám Pánbůh nepřítele potříti dopřáti ráčil. Lid před hymnou z kostelů odcházel. Zpívána tedy po kázání před mší." Na str. 490: „Strana katolická v Čechách (Burian, Kordač a Šabata) učinila očekávaný projev loyality J. V. na místodržitelství již 20. července a 28. září připojila se k ní také katolická strana národní a strana křesťansko-sociální na Moravě." Str. 491: »Nezabiješ«, „hlásá prý křesťanství, a biskupovu (t. j. Huynovu) ujišťování, že by také táhl, kdyby nebyl v jiném stavu, nikdo už nevěřil." Na téže straně ještě: „Dne 8. listopadu místodržitel Bleyleben vyzval obyvatelstvo k utvoření Bulharského Červeného kříže, na nějž v březnu 1916 odvedli vůdcové katolíků Šrámek a Ševčík 5720 K." Str. 511: „Do té doby zřekli se Vídně i klerikálové. Konečně Šrámek se stranou lidovou dne 29. září opustil Hussarka a přidal se k Národnímu výboru." Na str. 544 ještě po převratu píše: „Časopis „Den" 23. března 1924 citoval výnos ministerstva školství a zemské školní rady, že 25. března 1924 ve škole omluviti se mohou dítky škol obecných i středních, ač pro školy střední to neplatilo, jen aby způsobena byla malá revoluce na školách středních."

Pan řed. Dr. Šujan, sám čestný a svědomitý muž, dlouholetý vychovatel mládeže k těmto vlastnostem, měl si, než tyto a pod. malichernosti ve svém díle zvěčnil, předložiti k úvaze, že druzí lidé také mají svědomí, a že válka, rozbití státu atd. není otázka jako asi ta, má-li na reálce býti zaveden pořádek vedřin či ne! Tak jednoduchá ta otázka nebyla, jak na ni Š. teď pohlíží. Ba vyznávám bez obalu, že mne toto jeho nazírání při celé jeho známé mentalitě náramně překvapilo.

Na konec nelze souhlasiti se spisovatelem, když praví na str. 2, že věděl, pracuje na prvním vydání svého díla, že Češi je odsoudí, že Čech nemá psáti dějiny německému městu. Ale naopak, Češi ho neodsoudili. Uznali zásluhy spisovatelovy tím, že mu město Brno, jak víme z jednání osvětové komise, věnovalo čestný honorář 10.000 K právě za první vydání „Dějepisu města Brna."

*

m. — O úpadku románu,
o němž se tak dlouho mluví a píše, vydávají se již i samostatné knihy — ze známých u nás francouzských spisovatelů učinili tak v poslední době zvláště Fr. Mauriac a Henri Massis, kteří hledají příčiny úpadku a uvažují o možnostech obnovy románové tvorby. Jejich myšlenky srovnává s názory jiných vynikaj cích básníků a kritiků také Fr. Götz ve stati „Bankrot románu" (Nár. Osv.), jež zaslouží po této stránce pozornosti.

Někteří kritikové vidí příčinu úpadku v tom, že se již až do dna vyčerpaly všechny lákavé oblasti motivů. Byly doby, kdy román kladně žil z nepřebraného množství motivů a látek. Dnes prý už prakticky není možno nalézti nějakou novou látku, objeviti nějaký nový námět. Přehlédneme-li velké románové skladby světové, že se v nich stále opakuje a obměňuje 40—50 velkých námětů. V každé době se znovu objeví a odívají se jen novým tvarem. A současně s processem úplného vyčerpání motivického postupuje vývoj lidské citlivosti, jež nabývá úžasné jemnosti a ostrosti — dnešní čtenář nespokojí se primitivními kouzly okouzlení, ale žádá si raffinovaných požitků. Vývoj románu nemůže tedy býti extensivní, nýbrž musí jíti k intensitě.

Mnohem hlouběji jde na kořen krise Fr. Mauriac. Vycházeje z předpokladu, že román vytváří živé lidi v konfliktech náboženských, sociálních, erotických a vniterních, pozoruje, že dnešek je dobou, kdy všechny konflikty ztratily ostří, kde se všechny konflikty jen rozmazávají, zmenšují či odbourávají. Dnešní člověk prý prostě nemá zájmu o hodnoty a fakty, jež jsou v protikladu k jeho přesvědčení: konflikt proň neexistuje, chce míti především „pokoj". Ano i v životě erotickém nastává vyrovnání, jisté zmenšení možnosti konfliktu: erotická vášeň ztratila svou nadřaděnost a stala se jen gestem v moři jiných gest, citem v moři citů. A stejně je tomu i s morálními hodnotami. Dnešní romanopisec musí podle M. kresliti svět Boha zbavený jen jako proud sensací a stavů, neboť nemá jiné opory: u takového P. Moranda na př. se lidé setkávají, milují, opouštějí, jsouce podřízeni jen instinktům okamžiku a jdouce jen za chvilkovou sensací a úkojem — není jiné možnosti v době relativisace všech možností konfliktů.

Těžší jest ovšem odpověď na otázku, jak zachrániti román. Fr. Mauriac a H. Massis ukazují možnost záchrany románu v kře-

sťanství. „Síla křesťanství," praví Mauriac, „jest především v tom, co nazýváme principem kontradikce." H. Massis žádá od romanopisce ostré rozlišování dobra a zla, zvláště pak chce, aby se zlomila diktatura zločinu v umění...

S H. Massisem zahájil diskussi o této otázce vynikající kritik Jacques Rivière. Tento pokládá za pravou oblast románu tvůrčí psychologii, jež prý musí býti pokud možno nejhlubší a nejcitlivější, aby vyhověla tak vyspělé nové čivosti lidského rodu: romanopisec má podle něho těžiti z největších houštin duše, v nichž je plno rozporů a vášní, hlubokých citů a pudových vznětů. Nepřekonaným dosud vzorem takového pravého umění románového jest mu Dostojevskij.

Fr. Götz se domnívá, že dnešní vášnivá diskuse o románu, bořící velké modly starého románu a starou románovou poetiku, je předzvěstí nové vlny románové tvorby. Jedna klasická perioda románu doznívá — prožívame právě úpadek vlny, která znovu vynesla Balzaca, Stendhala, Flauberta, Bourgeta —, a nastává období nové klasické tvorby románové.

*

Divadlo brněnské
potřebuje, podle zprávy 3. debatního večírku o kulturním Brně, ročně nejméně 8 mil. K. (Pražské 20 mil.) Za 9 let stálo celkem 62,830.000 K, z čehož víc než $^{9}/_{10}$ připadlo ua osobní náklad; obecenstvo na to přispělo vstupným 36,400.000 K. Za dva večery ponechané týdně Němcům v městském divadle dluží stát 1 mil. K.

České Brno dodává divadlu návštěvu pouze 4500 osob, t. j. dobré představení lze obsaditi čtyrykrát. A proto: postátniti brněnské divadlo (jako pražské) a postaviti mu novou budovu, neboť „můžeme se krásně brzy octnouti v situaci, že bude nutno postaviti v Brně najednou dvě divadla"(!) Z 30 divadel státem podporovaných ať se škrtne nejméně 15.

Jeden z řečníků zdůrazňoval, že je nutno „nikoliv divadlo snížiti k obecenstvu, nýbrž obecenstvo pozvednouti k divadlu". Jak se to provádí, ukazuje násl. zpráva.

*

m. — Divadlo a boj proti církvi.

Zdá se, že boj proti církvi a náboženství přenáší se nyní nejsilněji na prkna divadel, zvl. ochotnických. Nejhrubší munici — po různých švejkovinách — obstarává tu pověstný Jos. Hais Týnecký, jemuž patrně nestačily tlusté protikatolické a proticelibátní romány; několik pohoršlivých kněžských historek zpracoval i v divadelních hrách, jež obíhají jako o závod po liberálních, zvl. sokolských jevištích.

Nejnověji přispěchal se svou troškou také Jan Havlasa, romanopisec, kdysi cestovatel, nyní ovšem vyslanec naší republiky. Jedno z největších pražských nakladatelství, jež vydávalo mimo jiné i spisy Zeyerovy, neostýchalo se zařaditi do své populární knihovny Havlasovu

tříaktovou hru „První hřích“ i s dlouhým stostránkovým doslovem, kde autor vykládá hodně povídavě své názory o církvích a náboženství. Od H. nikdo ovšem nečekal nějakých hlubších filosofických nebo docela náboženských úvah, ale čtenaři zůstává přece jen záhadno, proč se odvažuje s takovými zastaralými plytkostmi a naivnostmi na veřejnost. Zbývá jediné vysvětlení: tendence naladit herce, aby pochopili vlastní význam hry a dovedli dáti postavám pravého ducha autorova.

H. začíná útoky na protestanský klerikalismus, který prý není o nic lepší než katolický. Ukazuje to z některých zjevů amerických, kde se žádá, aby Bible byla základem života, kde se poroučí čísti jednu kapitolu z Bible při zahájení školního vyučování, kde se v některých státech přísně zakazuje učiti theoriím odporujícím biblické zprávě o stvoření člověka, kde se veřejně pálí knihy obsahující zmínky o evoluční theorii atd. H. se bojí, že toto hnutí bude přeneseno i k nám, kde prý Bible, Kristus a náboženství mají příhodnou konjunkturu(!) a půdu připravenu pseudovědeckými žvasty. Ba u nás prý bude ještě hůře, neboť zde klerikálové neměli chuti odstranit z povinného školního vyučování „víru zděděnou po otcích“, t. j. směs babylonských, egyptských a židovských pověr; o žebru Adamově, o dědičném hříchu, vykoupení atd. Ba vymohli si docela, že státní nakladatelství vydalo Velký kat. katechismus, který uráží spoluobčany a spolužáky jiných vyznání . . .

Autor, který potřeboval skoro 110 stran, aby mohl tak „od plic“ uleviti sve protináboženské nenávisti, patrně čeká, že jeho projev vzbudí v národě ohromný poplach a snad i pronásledování se strany „reakční“ vlády, jejímž jest vyslancem. Nezaslouží toho. Nám jest jen novým dokladem, jak je možno tendenčně zneužít i nevinné zdánlivě belletrie a divadla k proticírkevní a protináboženské propagandě, a zároveň novou výzvou, jaké opatrnosti je třeba povolaným vůdcům lidu.

*

m. — Cesta k úspěchu v literatuře.

Básník Ant. Klášterský otiskuje v brněnských „L. N.“ vzpomínky ze svých literárních počátků. Vyličuje, jak se seznámil s F. X. Šaldou, podotýká, že se již tehdy díval Š. na některé české starší autory dost pohrdavě a jim, mladým, doporučoval, „abychom, chceme-li v literatuře obrátiti na sebe pozornost, udělali nějaký „šrum“, vyvolali proti sobě třeba odpor, pluli proti proudu . . .“

Probatum est!

Vychovatelský.

hd. — Počet dívek, studujících na vysokých školách v Německu.

V Německu vydali statistiku všech studentů a studentek, kteří studovali v letním semestru roku 1928 na všech 23 německých universitách. Všech posluchačů na universitách bylo 91.294. Mezi těmi bylo 12.052 řádných posluchaček, krom těch však docházelo ještě na university 1823 hospitantek, nebo dívky, které přicházely jenom příležitostně, takže všech dívek, university navštěvujících bylo 13.875, tedy asi sedmina všech posluchačů.

Na všech vysokých školách německých dívky zabírají jednu desetinu všech posluchačů, ale největší díl dívek, totiž devět desetin, studuje na universitách. Na vysokých školách technických ku př. jest jich dosť málo. Mezi všemi posluchači vysokých škol technických, jichž jest 26.341, jest jenom asi 658 řádných posluchaček, tedy asi čtyřicatý díl. A kdybychom k tomu přibrali ještě hospitantky a posluchačky příležitostné, pak by jejich počet stoupnul asi na 1405.

Na vysokých školách obchodních studuje v Německu 315 dívek, na paedagogických akademiích 193, na zemědělských vysokých školách 41, na filosoficko-theologických fakultách, ovšem protestantských, studuje 12 dívek, na dvou zvěrolékařských vysokých školách jest 7 posluchaček, na lesnických vysokých školách není vůbec žádných dívek.

Z úhrnného počtu 13.875 universitních studentek jest jich 746 z ciziny, mezi nimi ovšem 400 dívek německých.

Co do různých oborů, studovalo nejvíce dívek právnictví a státní vědy, pak lékařství, z toho zvláště zubní lékařství, klasickou i moderní filologii, mathematiku a přírodní vědy a protestantskou theologii. Oblíbené kdysi obory chemie a farmacie dnes už zase nelákají. Na technických vysokých školách přibývá posluchaček ve všech oborech krom chemie a hutnictví, tak ku př. bylo v roku 1911 jenom 9 studentek architektury, avšak v roku 1928 stoupnul jejich počet na 55. Jest poměrně jenom málo oborů, pro něž vysokoškolské studentky nemají zájmu, a jimž se proto vyhýbají, jako ku př. statistika, vyšší učitelství věd hudebních, geodaesie, elektrotechnika, plynárenství, stavba automobilů, stavba lodí, hornictví, hutnictví, železářství, papírnictví, průmysl textilní.

Velmi zajímavé jest také sociální rozvrstvení vysokoškolských studentek německých. Kdežto mezi mužskými studenty jest hodně takových, kteří pocházejí z rodin finančně slabých a sociálně bezvýznamných, pocházejí studentky vesměs z rodin finančně zajištěných a sociálně vyšších. Tento nápadný a zajímavý zjev se vysvětluje tím, že v rodinách, které z příčin hospodářských nemohou všem dětem poskytnouti stejného vzdělání, dává se přednost hochům, jimž se poskytne příležitost, aby sobě vyšším vzděláním mohli zajistiti

budoucnost, kdežto dívky jsou pak odsouzeny, vydělávati sobě svůj denní chléb v povoláních skromnějších, ve kterých se lze dobře obejíti bez vyššího vzdělání.

*

Z bohoslovného studia.

Ve svéživotopise arcibiskupa Kohna, napsaném „na sklonku života" a otiskovaném nyní v „L. N.", m. j. čteme: „... jsem se velice těšil na první přednášky svých professorů [olomouckého bohosloví], doufaje, že mé hloubání bude jimi ukonejšeno a plodně podchyceno. Jaký omyl! Pánové byli svým způsobem vzdělaní, osobně docela sympathičtí, avšak jejich professorské výkony a suché výklady mě nedovedly uspokojit, protože všechno, co přednášeli, bylo v učebnici. A já, blahový, snil jsem o silných dojmech a popudech, které nadchnou, rozplamení a uchvátí. Jedinou výjimku tvořilo církevní právo, protože byla jeho theorie osvětlována praktickými příklady. Slyšel jsem zde věci užitečné, jež se daly applikovati na současné poměry — a to se mi zamlouvalo."

Jde o léta 1868—71. Pis. svým professorům nekřivdí, šlo to tam tak i ještě dlouho později. Sám se později stal tamtéž professorem fundamentálky a církevního práva, v němž i literárně pracoval, více však jako kasuista než jako systematik. Přednášky jeho z daleko důležitější fundamentálky uspokojovaly však stejně málo, jako kdysi jej, ze stejných příčin. Na sklonku života nebyl si toho již asi vědom, ale aspoň správně naznačil, jak se to dělat nemá.

*

Česká kollej v Římě

založená 4. listopadu na svátek sv. Karla Borr. 1884, usídlená v domě na via Cesarini, opatřeném od Karla IV a původně nazvaná „Collegium clericorum bohemorum in Urbe", přestěhovala se do nového domu blízko Lateránu a přezvána „Collegium Nepomucenum"; budova letos na svátek sv. Vojtěcha 23. dubna posvěcena. Na zbudování přispěl Pius XI, český episkopát a čs vláda; již r. 1891 věnoval královéhradecký biskup Hais kolleji na letní pobyt villu v Trevi (jižně od Assisi).

Netřeba doličovati, jaký význam měly a mají bližší styky naší vlasti a jejího kněžského dorostu s Římem, jaký mělo jejich ochabnutí v předešlých stoletích.

Co do studií nepotřebujeme již říkati, jako se za osvícenství praví o sv. Klementu Hofbauerovi, že se odebral do Říma studovat vědu theologickou ex puriore fonte. Ale neškodí našim bohoslovcům poznati jiné prameny a jiné methody. Chybou zdá se býti, že podle zastaralého jednostranného studijního rozvrhu příliš málo bývají uváděni do věd historických, čehož u nás vedle dogmatické spekulace potřebujeme jako soli (římské archivy!), a biblických.

O tom, že dosti četná osada čs v Římě podává sem tak málo zpráv o tamějším životě vědeckém, literárním atd., byla tu již řeč.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Stěhování národů.

Z dějepisu víme, že n. př. Mojžíš vyvedl 12 kmenů israelských z Egypta do země zaslíbené. Attila vpadl se svými hordami do Evropy, po něm vpadli Maďaři do říše velko-moravské, pak přišli Tataři do našich krajin. Největší stěhování národů, o němž jest řeč v dějinách, jest zajisté ono, které se dálo na přelomu starého a středního věku, kdy téměř celá Evropa se hýbala, a kdy národové ze severu a východu Evropy ubírali se na jih a na západ, aby sobě vyhledali nová, lepší a výhodnější bydliště. Také Severní Amerika měla svoje stěhování národů, když se totiž rozkřiklo do světa, že na západě, v Kalifornii, atd. bylo objeveno zlato. Tenkrát se daly asi dva miliony lidí na pochod a zúčastnily se té dobrodružné honby za zlatem, ovšem nikoli najednou a soustavně.

Dvoje stěhování v poslední době týká se Řeků a Číňanů.

Po krutých porážkách Řeků v Malé Asii žádali Turci bezpodmínečně, aby se Řekové z Malé Asie vystěhovali, a poraženému Řecku nezbylo, leč aby tyto své sourodáky přijalo do své země. Stalo se v r. 1919—1924. Řecko mělo v roku 1920 okrouhle pět milionů obyvatel, přistěhovalců malo-asijských bylo 1,400.000, a o ty se mělo Řecko postarati, zajistiti jim obydlí a existenci. Onen počet přistěhovalců znamenal pro Řecko tolik, jako kdyby naše republika, mající řekněme okrouhle 13 a půl milionu obyvatel, měla se postarati o 3,780.000 nových občanů, nebo Bavorsko, mající 7·5 milionu obyvatel, mělo by se postarati o 2·1 přistěhovalců, nebo ku př. Německo, kdyby mělo najednou zaopatřiti 17·5 milionu úprchlíků. Ale Řecko svou úlohu provedlo dosti dobře. Velkou výhodou, a tuším jedinou záchranou Řecka při řešení této úlohy byla okolnost, že Řecko po první i druhé válce balkánské získalo velké části Macedonie a Thracie, odkud ovšem bezohledně a nemilosrdně vypudilo starousedlé Bulhary, a na jejich místo usadilo řecké uprchlíky malo-asijské. Řecko se takovým způsobem stalo jednotným a jednolitým státem národním, který nyní při svých 6 a půl milionu obyvatel má jenom asi 300.000 cizojazyčných příslušníků. Tak se zdá, že veliká pohroma, která stihla řeckou armádu v Malé Asii a Řeky tam kdysi usedlé, byla vlastně výhodou a štěstím pro řecký národ a pro řecký stát. — —

Druhé moderní stěhování, národů ještě ohromnější nežli ono řecké, týká se Číňanů, které válka, loupeže, hlad a neúroda připravila o všecko, takže už nemají čeho by pozbyli, valí se nyní jako nezadržitelný proud lávy z jižních krajin na sever, směrem k čínské zdi a do Mandžurska. Toto stěhování čínské není ovšem nijak připraveno a nikým není plánovitě vedeno, tak že velká část těchto ubohých štvanců cestou bídně zahyne a té zaslíbené země, do které putují, ani neuzří.

r. — Japonské vystěhovalectví.

Spojené Státy severoamerické nepřipouštějí na své území přistěhovalců z přelidněného Japonska, pro kterýž odpor již nejednou bylo nebezpečné napětí mezi oběma státy a bezpochyby jednou dojde k válce. Za to přijímá japonské vystěhovalce ochotně Brasilie: dvě lodní společnosti japonské vysílají měsíčně parník s asi 1500 vystěhovalců kolem Afriky do Brasilie, zvláště do státu Sao Paolo. Ohromné pralesy stávají se bydlištěm, působištěm a ziskem těchto přistěhovalců, již neúmornou pílí a spořivostí asi za 5 let se stávají pány svého přídělu.

Dříve bylo těm, jimž japonská vláda zaplatila přeplavbu, v náhradu pracovati v nějaké plantáži za bídnou mzdu, po čemž byli volni. Kusy pralesa si skupiny vystěhovalců volně rozdělovaly mezi účastníky. Nyní japonské společnosti zakupují části pralesa a za mírné ceny je po 16—32 ha krajanům prodávají, japonská pak úvěrna zakládá je penězi, aby nemuseli svůj rok oddělávati a žíti v dosavadní nouzi.

Asi za 5 let stávají se bez dluhů majetníky půdy, kterou si sami vymýtili a vzdělali. Na ní pěstují kromě nejpotřebnějších potravin (rýže, bobu, mandioky) nejvíc kávu, která již po 3—4 letech dává plody. Drůbež má v lese potravy dosť. Káva by tu byla velmi laciná, avšak valorisace, převoz a cla nám ji tak zdražují.

Méně lákavý je duševný život těch lidí. Majíce z pravidla na paměti, že se chtějí vrátiti do vlasti, jak jen se tolik zvetí, aby tam mohli bezstarostně žíti, pracují a jen pracují, nehledí si ničeho leč výdělku, zanedbávají sebe i rodiny i příbytky. Děti jsou si ponechány bez výchovu a vyučování. Náboženství si kromě nějakých zvyků a obřadů vlastně nepřinesli. Jiného vzdělávání si dopřáti nedovoluje sháňka po zbohatnutí. Ale přes tento materialismus není zde půda pro missie nepříznivá. Brasilská vláda jim přeje, japonská nepřekáží, a lidé nejsou proti náboženství zaujati. Hlavní překážkou jest, že málo missionářů ovládá nesnadnou japonštinu, a portugalsky se Japonci neučí, kde jsou mezi sebou.

Ruští běženci v Německu.

Roku 1925 bylo v Berlině 55 podpůrných spolků a ústavů, které vystěhovalci sami byli utvořili. Od té doby některé zanikly, některé nové vznikly. Čelná podpůrná místa jsou udržována Svazem národů nebo Červeným křížem, nyní také „Papežským pomocným dílem“ (Päpstl. Hilfswerk f. d. Russen i. Deutschl.). Jsou zvláštní spolky na podporu dětí, mládeže, dělnictva, studujících, býv. důstojníků a ruský vědecký ústav.

„Papežské pom. dílo“ zásadně udílí podpory hlavně ve zboží (šatstvo a potraviny), méně v penězích — v těchto tak, že na př. nájemné posílá přímo majetníkům domů, školné nebo stravné správám ústavů.

Nejčastější příčinou bídy u dospělých a škole odrostlé mládeže jest, že nemají práce, jež by je uživila, neboť je v Německu beztak mnoho nezaměstnaných.

Školy pro děti mají Rusové v Berlině dvě: vyšší školu soukromou (paní Dr Stein) a vyšší školu svatého Jiří (Dr Wachsmuth). Jinak ovšem chodí mládež do veřejných škol německých. Četným dětem „Pap. p. d." byt a zaopatření zjednalo v klášteřích a výchovnách po Německu.

Čechoslováci v Rusku.

Podle sčítání obyvatelstva z prosince 1927 jest jich v celé SSSR 27.119, z nich v evropské části 24.900, nejvíc (16.000) v Ukrajině, kde maji kromě kijevské 15 vesnických českých škol.

Oblast volyňská, kam se místo do Ameriky v září r. 1868, po slovanské pouti českých vůdců nastěhovalo z Čech 126 rodin, jichž další následovaly, a kde oblast Čechy ovšem pořídku obývaná jest větší než třetina Čech, mírem v Rize 1920 rozdělena mezi Polsko (Luck) a Rus (Žitomir); v polské části žije asi 40.000 Čechů, mají asi 40 českých škol, vyučuje se v nich podle zákona polsky, čeština jest jedním z učebných předmětů.

Náboženství zřizovali si(!) původně husitské, oslavovali okázale Husa, pak přestoupili nejvíce k pravoslaví, někde zůstali katolíky nebo protestanty.

*

hd. — Výtěžek zlata v roku 1928.

Největší výtěžek dávají doly v anglické Jižní Africe, jejichž výnos tou měrou stoupá, jakou v jiných zemích upadá. Zlaté doly v Jižní Africe a v Kanadě zajišťují Anglii výsostné postavení v mezinárodním obchodu zlatem. Výtěžek anglického, kdysi bohatého dolování zlata v Austrálii se značně zmenšil, a také podíl Kaliformie a Alasky jest rok od roku menší. Kromě Jižní Afriky a Kanady stoupá výtěžek zlata jedině ještě v Rusku. Podle ruských zpráv dobyto v Rusku a v Sibíři za rok 1927 zlata za čtyři miliony liber šterlinků, výnos, který se za rok 1928 pravděpodobně zvýší asi o 10%. Značně větší jest výtěžek dolování v Kanadě, kde se dobylo roku 1927 zlata za 7·8 milionu liber šterlinků, a 1928 za 8·2 milionu liber.

Výtěžek v Jižní Africe obnášel v posledních rocích

V roku 1925	40,798.723	milionů	liber	šterlinků,
„ 1926	42,342.122	„	„	„
„ 1927	43,055.178	„	„	„
„ 1928	44,024.058	„	„	„

Výtěžek dolování na celém světě obnášel

v roku 1913	94·7	milionu	liber	šterlinků,
„ 1915	96·4	„	„	„
„ 1922 klesl na	65·5	„	„	„
„ 1923 stoupnul zase na	75·5	„	„	„
„ 1924	81·0	„	„	„
„ 1927	82·0	„	„	„
„ 1928	83·0	„	„	„

Když to vyjádříme v procentech, pak Jižní Afrika dodává na světový trh v roku 1928 celkem 53% zlata, kdežto r. 1923 dodala jenom 39·5%.

Politický.

U nás.

Vzkazem k sjezdu agrárníků v Praze vyvolal jejich zatím nemocný vůdce Švehla řekněme formální boj o třídní otázky, přímo mezi venkovem a městy, nepřímo mezi rolnictvem, vlastně agrárníky na jedné straně a buržoasií a továrním dělnictvem na druhé; je sice toto druhé skupení — dělnictva s buržoasií — na oko trochu groteskní, an dělník buržousta stejně potírá jako agrárníka, ale v politických a socialních bojích nejsou takové grotesky ničím neslýchaným, a tovární dělnictvo, pracující nejvíce v městech a kolem měst, jež vlastně pomáhá budovati, v nejednom směru žije životem městským.

Formální nazvána tato půtka, jelikož věcně vede se již dlouho: ve válce na př. jevily se rozpory zcela zřejmě.

Parasitství měst naproti venkovu, jak to také nazváno, je zcela přirozené, jelikož města si potravy sama opatřiti nemohou; o tom škoda každého slova. Zdali však parasitství jest jenom u měšťáků a ne naopak také u zemědělcův, o tom by bylo leccos říci. A také o parasitství naproti státu!

Pokud pozadí onoho rozporu jest hospodářské, an totiž se stát prohlašuje — v západní části — za více průmyslový a tedy průmysl jest jím více podporován, kdežto ochranná opatření pro rolnictvo narážejí na překážky, zaslouží jistě prozíravé rozvahy. Pokud však jest politické, aby agrarismus se stal vůdčím směrem státu, nemožno nárok ten leč odmítnouti, nejen že nemožno si přáti nových třídních bojů, ale také proto, že agrárníci dosud velmi málo osvědčili toho, čemu se říká smysl pro obecnost.

Noviny občas pasují toho neb onoho ministra nebo poslance na státníka velkého, většího neb i největšího, světového formátu. Podle potřeby nutno pak ovšem formát zmenšovati.

Nemůže stačiti politické straně jen aby měla svého ministra, ale aby jak náleží pracoval; stačí-li jí ono, je to strana ubohá. Nemůže stačiti státu, že má koalici státotvorných stran, ale aby jak náleží pracovala. Fráse o krisi parlamentismu se odbývá zas jen frásemi. Kdyby se všecko pojmenovalo pravým jménem, shledalo by se, kolik nákladné prázdnoty je v parlamentismu a jeho vládě.

*

Německo

v jednání o válečné náhrady najednou prohlašuje, že nemůže dáti, kolik se žádá. Jeho znalcům se teď vyčítá, že z ohledu na cizí úvěr, zvlášť americký, schopnost říše přeceňovali a tím nemožné prý požadavky podněcovali.

Obnovuje se požadavek zámořských osad.

*

Francie.

Církevní jmění, jež od r. 1908 podle zákona zabaveno a okresům i obcím rozdělováno, zůstane jim až na zbytek dosud nerozdělený, t. j. asi 4% (!) celého obnosu, která nyní podle nového zákona připadnou katolickým diecesním sdružením, vytvořeným od roku 1923 místo t. r. kultusových družstev, jež byl Pius X 1905 zamítl.

*

Mexiko.

Úřední zprávy zvěstují, že zas jedna revoluce šťastně potlačena. Spojuje se ovšem s odporem katolíků proti atheistickému řádění vlády, jimž i sjezd maďarských židů vyslovil své sympathie. V pravdě bylo (nebo je) toto revoluční vojsko vedeno lidmi stejných ctižádostivých a krvežíznivých nevěrců, jako jsou ve vládě; pověstný jest na př. gen. Lopez. Tedy zase žádná katolická velezrada!

*

Čína.

22. ledna t. r. vykonal apoštolský delegát úřední návštěvu u čínské vlády v Nankingu (pres. Čiang Kai-šek), a tím zpečetěno zřízení nunciatury v Číně jakož i čínského vyslanectví u Vatikánu, což francouzská vláda dlouho mařila.

Letoším rokem zakázán dosavadní kalendář čítající s roky měsíčními a zaveden řehořský.

Zatím se v Číně znova rozpoutala domácí válka mezi vládou (hankingskou) a mezi stranou gen. Fenga, jež prý ovládá bývalé hlavní město (Peking) a severní Čínu. Angličané žárlivě střehoucí svůj dosavadní vliv, z něhož je vytlačují Spojené Státy severoamerické, uznavší a podporující vládu, podněcují a podporují odboj proti ní.

*

Papežské sídlo.

Leo XIII nebyl neochoten s novými poměry italskými se vyrovnati, ač ovšem podle své povahy, podle tehdy ještě živějších tradicí římské hierarchie, šlechty atd. nikoli na tak skromném podkladě, jako se stalo nyní. Při jeho nastoupení byly poměry tak napjaté, že 1881 zamýšleno i zrušiti t. ř. garanční zákon a jeho závaznost pro stát. (Papežové ho beztak nikdy neuznali).

Z dopisů mezi Leonem XIII a Františkem Josefem I nyní známých vysvítá, že nebyly plané pověsti o odchodu papeže z Říma. Chtěl se zatím usaditi na území rakouském, v Tridentě nebo v Salzburgu. Císař mu rozmluvil úmysl ten, poukazuje na to, že se Řím, kde ostatně jsou ústřední ústavy církevní, považuje za symbol církve.

HLÍDKA.

Vývoj v organické přírodě podle Aristotela.

Dr. Ant. Kříž. (O.)

Aristoteles pozoruje přírodu viděl v ní sice podivuhodnou rozmanitost, ale v jednotě. V přírodě jest soustavnost, harmonie, jest tu řada entelechií, která se pozvedá stále k vyšším formám a funkcím. První vývojovou řadu vidí Aristoteles už ve zdánlivě neživé přírodě. Neboť i anorganická říše jeví v jistém smyslu život, ve smyslu účelu, který i ji ovládá. Na př. i země má mládí a stáří, jenže ne ve všech částech najednou, nýbrž střídavě. Důkazem toho jest Aristotelovi vznik země tam, kde bylo moře, a vznik moře v místech, kde byla země.[1])

Druhou řadu tvoří rostliny, které jsou naproti anorganické přírodě oživené, mají duši vegetativní. Činnost orgánů rostlin jest omezena na přijímaní potravy a vzrůst; nemají čivosti a nepohybují se.[2]) Horní a dolní části nejsou u rostlin tytéž jako u zvířat; neboť přijímají potravu kořeny. Tyto tvoří proto horní části, jsou jejich ústy.[3]) Z kořenů vyrůstající stonek přivádí potravu plodům a semenům. Listy ochraňují plod. Málo jednoduchých orgánů vystačí pro jejich jednoduché funkce, nepotřebují centrálního orgánu (μεσότης, t. j. srdce). Přece však i rostliny jsou rozmnožováním účastny věčnosti, po níž touží.[4])

[1]) Meteorol. I, 14, 351 a 26; II, 2, 355 b 4 n.

[2]) De an. II, 1, 412 a 27 n. De part. an. II, 1, 655 b 32; 681 a 9. Hist. an. VIII. c. 1.

[3]) Fys. II, 4, 416 a 4.

[4]) De an. II, 415 a 28. Hist. an. 588 b 24. De gen. an. 731 a 25.

Další krok, který příroda činí, jest krok od rostlin k zoofytům.[1]) „Jest mnoho tvorů v moři, o nichž pozorovatel může býti v pochybnostech, zda jsou to rostliny či zvířata; neboť jsou přirostlé k půdě a umírají, odtrhneme-li je.“ Aristoteles myslil tím druh houby a řadí sem také polypy.

Nato přikročuje příroda ke zvířatům, jimž vedle duše vegetativní přísluší i duše sensitivní, čivost, pohyb a také určitý stupeň poznání. Od rostlin rozlišují se už svým zevnějškem,[2]) ale více ještě svou vnitřní organisací. Mají střed života, jednotu duševní činnosti.[3]) Proto mají středisko organismu: vyvinutá zvířata srdce, nižší druhy orgán srdci analogický.[4]) Tedy k vegetativní duši přistupuje sensitivní, neboť počitek jest možný tím, že vnější dojmy se vztahují na společné středisko; počitek jest charakteristický znak života zvířat.[5]) U mnohých zvířat záleží činnost jen v udržování druhu jako u rostlin.[6]) Dokonalejší zvířata však mají všech pět smyslů,[7]) proto i poznání smyslové. Zvíře vidí, slyší a cítí, i připisuje mu Aristoteles také názory, představy a paměť,[8]) což prý jest vidno i z toho, že některá zvířata mají sny.[9]) Z toho důvodu má zvíře i jakousi rozumnost,[10]) jíž poznává, co jest mu užitečno a prospěšno, škodlivo a nebezpečno, užívá vhodných prostředků, čímž prokazuje analogii lidských ctností a chyb. Ovšem poznání účelu není vědomé, nýbrž pudové.[11]) Pudové činnosti následují zcela bezděčně; zvíře hledí pudu vyhověti, protože vyhovění je spojeno s libostí, neukojení s nelibostí. Rozumnost jakousi vidí Aristoteles u některých zvířat ve společenství,[12]) když totiž společně vykonávají jedno dílo (proto je nazývá „politickými“ jako člověka).

---

[1]) Hist. an. VIII, 1, 588 b 10; 538 a 18.

[2]) De an. II, 4, 416 a 4. De iuv. et sen. c. 1.

[3]) De an. I, 5, 411 b 19; De part. an. IV, 5, 682 a 6. a. j.

[4]) De part. an. III, 4, 665 b 14 n; 681 b 12 n.

[5]) De an. II, 2, 413 b 1; 414 b 2. De sensu 436 b 10; De gen. an. I, 23, 731 a 50.

[6]) Hist. an. VIII, 1, 588 b 24.

[7]) De an. II, 2, 415 a 3; De somno c. 2.

[8]) De an. III, 3, 428 a 9; De mem. 1, 499 a 28 n.

[9]) De insom. 2 ze zač.

[10]) De gen. an. III, 2, 753 a 11; De part. an. II, 2, 648 a 6; Hist. an. IX, 5, 611 a 16; Eth. Nik. VI, 5, 1141 a 27.

[11]) Pol. I, 5, 1254 b 23.

[12]) Hist. an. VIII, 1, 589 a 1.

U zvířat je také funkce pohlavní rozdělena na různá individua.[1]) A tu Aristoteles rozděluje je podle způsobu rozplozování.[2]) Nejdokonalejší zvířata rodí živá mláďata (ssavci), druhá třída tvoří nejprve vejce, z něhož se však ještě v jejich těle vyvinuje živé mládě (žraloci), třetí klade dokonalá vejce (ptáci, obojživelníci), čtvrtá nedokonalá vejce (ryby, měkkýši), pátá rozplozuje se červy (hmyz) buď vývoje schopnými nebo neschopnými a konečně nejnižší druh vzniká plozením samovolným.[3])

Podle způsobu plození, podobnosti a příbuznosti tvarů a korrelací částí podal Aristoteles základy k přirozené klasifikaci živočišstva.[4]) K soustavnému rozdělení vedl Aristotela názor, že živočich je živý celek v částech vnějších a vnitřních, ve stavbě a zařízení orgánů, ve způsobu života. Největší váhu kladl Aristoteles na krev i označil živočichy s krví červenou jako krevnaté na rozdíl od bezkrevných. Rozdělení to srovnává se s dnešním rozdělením na obratlovce a bezobratlé. Krevnaté rozděluje Aristoteles na živočichy rodící živá mláďata (t. j. ssavce), k nimž počítal správně také velrybu, na čtvernožce vejcorodé, na ptáky, hady a ryby. Bezkrevné živočichy dělí na měkkýše, hlavonožce (sepie), na měkkoskořepé, korýše (raci), dále na hmyz a na skořepaté, (plži, mlži, ježovky). Další rozmanitost vidí Aristoteles v tom, že se jednotlivé druhy liší od sebe barvou, postavou, velikostí, vůbec nadbytkem a nedostatkem jednotlivých částí.[5]) Na př liší se od sebe ryby a ptáci, ale jest více druhů ptáků a ryb. Konečně rozlišuje živočišstvo podle způsobu života a výživy: jedni žijí ve vodě, jiní na zemi, jiní ve vzduchu, jedni jsou divocí, druzí krotcí; jedni živí se masem, druzí plodinami, jiní vším (srv. masožraví, býložraví). Vždy však jedinci druhu mají vlastnosti, které odpovídají idei druhu, dědí se, a jiné nahodilé, individuální.

Hlavní snahu věnoval Aristoteles tomu, aby živočišstvo srovnal ve stoupající řadě až ke člověku, kterého označuje jako zvláštní rod a klade na prvé místo mezi živočichy krevnaté.

Zmínky zasluhují tak zvané mezidruhy (διὰ τὸ τὴν μορφὴν ἐπαμφοτερίζειν.[6]) Jsou to druhy, které mají účast na dvou druzích

[1]) De gen. an. I, 12 ku konci.
[2]) ib. III, c. 1 n.
[3]) De gen. an. I, 16, 721 a 7; II, 1, 733 a 32 n.
[4]) Hist. an. I, 6, 490 b 7 nn.; V, 1, 639 a 1 nn.
[5]) Ib. I, c. 1; VIII, c. 1—2. De part. an. c. 4—5.
[6]) De part. an. IV, 10, 689 b 31 n.

jako na žádném z nich (διὰ τοῦτο ἀμφοτέρων τε μετέχουσι καὶ οὐδετέρων). Tak opici klade Aristoteles doprostřed mezi člověka a čtvernožce, rodící živá mláďata,[1]) netopýra mezi čtvernožce, rodící živá mláďata, a ptáky,[2]) krokodila mezi čtvernožce vejcorodé a ryby,[3]) raka poustevnického mezi měkkýše a korýše. Také tuleň tvoří střed mezi živočichy žijícími ve vodě a na zemi.

Posledním účelem, k němuž život přírodních bytostí směřuje, jest sebezachování a zvláště zachování celého druhu, neboť jedinec umírá, kdežto druh trvá.[4]) Aristoteles vidí v přírodě stálost druhů, které jeví sice příbuzné poměry, je tu jednota, vyšší tvary opírají se o tvary nižší, ale v podstatě se nemění. Tak vlastně Aristoteles s Platonem, který také v Timaiu ukazuje na některé hlavní typy zvířat, vytvořil pojem stálého druhu. Mluvě o včelách praví: „A tak jest to přírodou krásně zřízeno, že druhy stále trvají a žádný nezaniká.“[5]) Když Aristoteles v Politice[6]) pojednává o příčinách převratů ústav, píše: „Jako tělo skládá se z údů a má růsti poměrně, aby souměrnost zůstala, sice hyne, na př. kdyby noha měla čtyři lokte a ostatní tělo dvě pídě, a snad by i někdy přecházelo ve tvar jiného živočicha, kdyby nepoměrně rostlo nejen kvantitativně, ale i kvalitativně.“ Tím chce Aristoteles naznačiti, že ústava se nutně mění, když některá její část nepoměrně vzrůstá, zrovna jako by to musel býti už jiný živočich, kdyby se kvantitativně i kvalitativně změnil; není to tedy, pokud se týče živočicha, nějaké uznávání skutečné metamorfosy.

Druh udržuje se plozením. Toto neděje se z libovůle, nýbrž je zde u živočichů i rostlin vrozená touha zůstaviti něco sobě rovného.[7]) Rozlišnost druhů vidí Aristoteles už ve skutečnosti, že se páří živočichové jen téhož druhu nebo aspoň sobě podobní. Vždyť vše příbuzné a podobné bývá si zpravidla také příjemné, jako člověk člověku, kůň koni.[8]) A tak živočichové vznikají ze živočichů tvaru sourodého.[9]) Spojují-li se živočichové nestejného druhu, zase jen ti, u nichž doba nošení plodu nastává ve stejnou dobu a stejně dlouho

---

[1]) Hist. an. II, 8, 502 a 15.
[2]) De part. an. IV, 13, 697 b 2.
[3]) Hist. an. I, 1, 487 a 22; II, 10, 503 a 12; De part. an. IV, 11, 690 b 22.
[4]) De gen. an. II, 1, 732 a 1.
[5]) Ib. III, 10, 760 b 1.
[6]) 1302 b 33 n.
[7]) Polit. 1252 a 24 n.
[8]) Rhet. I, 11, 1371 b 13 n. Probl. X, 52, 896 b 10.
[9]) Hist. an. V, 1, 639 a 21. De gen. an. I, 1, 715 b 2.

trvá, a také velikostí postavy se příliš od sebe neliší,[1]) jako se stává u psů, lišek a vlků a t. zv. indických psů (=šakal), kteří plodí ze psů. Ten úkaz pozoruje Aristoteles i u některých ptáků, na př. u jestřábů nebo koroptví a domácího kura. Tak vznikají míšenci z lišky a psa, koroptve a domácího kura; ale postupem doby v následujících generacích dostávají zase konečnou podobu matky, a tak se vracejí k původnímu druhu. Z toho důvodu Aristoteles vysvětluje pořekadlo: „Z Libye pochází vždy něco nového" tím, že se tam spojují některá zvířata; neboť je tam málo vody i scházejí se zvířata u nemnohých pramenů.

Z takového spojení vznikající odrůdy zase se spojují mezi sebou a mohou někdy ploditi mláďata obou pohlaví, neplodný jest jen mezek, míšenec z koně a oslice; tento vrací se zase k druhu osla. Není tedy podle Aristotela neomezené měnivosti druhů, nýbrž měnivost má určité meze, to meze druhu. To vyjádřil Aristoteles jasně v Metafysice:[2]) „Mnohé věci, z nichž něco vzniká, podobají se tomu, co z nich vzniká, ač nejsou s tím číselně za jedno, ani totožny, nýbrž jen tvar druhový mají týž, jako věci mající podstatu fysickou: na př. člověk plodí člověka, leda by něco vybočilo z řádu přírodního, jako na př. mezek od koně. Ale i v tomto případě je to vlastně stejné. Neboť kůň a mezek spadají pod týž druh."

Každý druh se liší od druhu jiného, každý pro sebe má určité vlastnosti a podmínky, za kterých se rozmnožuje a udržuje. Jest nemožno, aby se rodil živočich jiného druhu ze živočicha druhu jiného. Aristoteles zmiňuje se o pověstech,[3]) rozšířených mezi lidem, že prý tam a tam se narodilo dítě s hlavou berana anebo býka, anebo zase telátko s hlavou děcka, nebo ovce s hlavou volskou. K tomu Aristoteles podotýká, že se to nesmí bráti doslovně, nýbrž že to jsou jen podobnosti, že jsou to abnormální zjevy, a vtipně poukazuje na nemožnost takových zjevů, kdyby je někdo pokládal za skutečné složeniny dvou různých druhů; neboť doba nošení plodu jest pro zrození mláďat velmi účelně určena a liší se u člověka, berana atd. Každý druh vytvořuje se pouze průběhem doby mu přirozeně vyměřené.

Rovněž tak zvaným samovolným plozením udržují se tytéž druhy. Živočichové, vzniklí tímto způsobem, mají podle Aristotela plody,

---

[1]) De gen. an. II, 4, 738 b 27 n.; II, 7, 746 a 30 n.
[2]) VI, 8, 1033 b 29 n.
[3]) De gen. an. IV, 3, 769 b 13 n.

tyto však jsou neplodné[1].) I tu pozoruje Aristoteles stálost. Neboť kdyby prý ze živočichů, vzniklých samovolným plozením, vznikli plozením živočichové téhož druhu, pak by dle zásady pozorované u ostatních živočichů museli i rodiče takto vzniknouti. Kdyby však vznikli živočichové nepodobní, ale přece s možností se pářiti, pak by z nich vznikl zase jiný tvor a z toho zase jiný, a tak by to šlo do nekonečna. Ale „příroda nechce neomezené, neboť neomezené jest bez konce, příroda však vždy cílí ke konci.“ [2])

Abnormální zjevy (τέρατα) vznikají podle Aristotelova mínění, když látka klade silný odpor a není úplně přemáhána, i zůstává jen to, co jest nejvíce všeobecné, totiž živočich. Příroda jakoby se zastavila ve své činnosti.[3]) Tak vznikají i tvorové s nadpočetnými údy, na př. s více nohami nebo hlavami, nebo i srostlá mláďata. Aristoteles vysvětluje takové úkazy množstvím mláďat; neboť prý si překážejí v dokonání. U lidí nalézá takové zrůdy zřídka, neboť člověk rodí jen jedno dokonalé dítě; nejčastěji rodí se děti se šesti prsty a p.;[4]) ve větším množství vyskytují prý se pouze v krajinách, kde rodí ženy více dětí, jako v Egyptě. Zrůdy, nepravidelnosti nalézá Aristoteles i u vnitřností zvířat, kdy vnitřnosti bývají jednak znetvořeny, jednak také chybí.[5]) V této souvislosti zmiňuje se Aristoteles o t. zv. μύλη,[6]) když v těle matčině se utvoří místo dítěte zkamenělá hmota masa, a dodává: „Zdá se, že tu přírodě schází síla, i není s to, aby tvoření ukončila a vývoj přivedla ke konci.“

Zrůda náleží vůbec ke zjevům, které jsou proti přírodě, ale ne proti celé přírodě, nýbrž jen proti obvyklému běhu přírody.[7]) Neboť pokud příroda sleduje všeobecné a nutné, nemůže býti nic proti přírodě, nýbrž jen v kruhu toho, co sice dle obvyklého běhu je tak a tak, ale může býti také jinak. A tak i zjev proti přírodě může býti v jistém vztahu po přírodě, jenom že tvar nepřemáhá látky, která má schopnost účel zdržovati.[8]) Příroda jako umění činí mnoho špatného, ba více špatného než dobrého, protože ono je snazší; tak lze pochopiti přítomnost zla. Lepší činí také po delším cviku; neboť

[1]) Jest patrno, že A. neznal vzniku a vývoje těchto živočichů.
[2]) De gen. an. I, 1, 715 b 4 n.
[3]) Ib. IV, 3, 769 b 10 n. Fys. II, 8, 194 b 4.
[4]) De gen. an. IV, 4, 770 b 30 n.
[5]) Ib. IV, 4 771 a 1 n.
[6]) Ib. IV, 7, 775 b 26.
[7]) Ib. IV, 4, 770 b 9 nn.
[8]) De part. an. I, c. 1. De gen. an. V, c. 1.

není tak nesnadno dosáhnouti toho, co jest na začátku, jako toho, co jest na konci. Co je pak dobře učiněno, může se státi horším, co je špatné, nestane se vždy dobrým.[1]) Přirozenost věcí však musíme pozorovati především na zjevech přirozených, ne na porušených.[2])

K nedokonalostem, nepravidelnostem počítá Aristoteles také skutečnost, když děti nepodobají se rodičům, zvláště otci,[3]) když povaha těla neodpovídá duši;[4]) i ženské pohlaví pokládá za neúplné a nedokonalé,[5]) ba docela i zvířata se mu jeví jako zákrsky ve srovnání s člověkem,[6]) ježto horní části těla nejsou ve správném poměru s dolními (horní část těla jest větší, dolní část malá). Potud pokládá zvířata za nedokonalé tvary vůči člověku.[7]) Rostliny zas pokládá Aristoteles ve srovnání se zvířaty za nedokonalejší tvar vývoje;[8]) i u nich jest účelná činnost, jenom že méně vyvinutá.[9])

V onom srovnání zvířat s člověkem nesmíme ovšem hledati theorie abortivní, která proti selekční theorii učí, že nižší druhy živočišstva povstaly z druhů vyšších a že jsou to jen zakrslé tvary, které nabyly stálosti. Neboť u Aristotela je to pouhé srovnání s člověkem, který tvoří vrchol dokonalosti přírody.[10]) Aristotelův názor však, jak jsme poznali, neodpovídá ani theorii selekční, která zas učí, že vyšší druhy vznikly z druhů nižších. Příroda podle Aristotela tvoří celek; v něm každá část jest v harmonickém poměru, jedno jest pro druhé a všechno pro člověka. Přírodu ovládá altruistická účelnost. „Rostliny jsou pro zvířata a ostatní živočichové k vůli člověku, ochočení na užívání i na výživu, z divokých pak jedni na výživu, jedni na užitek.“[11]) Člověk jediný má božskou přirozenost i podstatu,[12]) jest bytost nejen tělesná, nýbrž i duchová.

---

[1]) Problem. X, 45, 896 a 1 n.
[2]) Polit. I, 5, 1254 a 36.
[3]) De gen. an. II, 3, 765 b 5. Polit. I, 6, 1255 b 1 n.
[4]) Pol. 1254 b 27.
[5]) De gen. an. IV, 3, 767 b 8 n.; 737 a 27.
[6]) De part. an. IV, 10, 686 b 20.
[7]) Hist. an. VIII, 1, 588 a 31 n.
[8]) De gen. an. III, 7, 757 b 19 n.
[9]) Fys. II, 8, 199 b 9.
[10]) Hist. an. IX, 1, 608 b 7.
[11]) Polit. I, 8, 1256 b 22.
[12]) De part. an. IV, 10, 686 a 28.

Člověk jako účel přírody jest nejdokonaleji utvářen. Některé charakteristické znaky rozlišují ho jako samostatný rod od ostatního živočišstva. Tak liší se od zvířat dokonalejší konstrukcí tělesnou,[1]) pro niž užito nejjemnějších látek, takže člověk má nejčistší krev. Jediný ze všech živých tvorů má přímou chůzi, to pro svou božskou přirozenost.[2]) Horní a dolní části těla jsou v poměru takovém, že horní část jest menší než dolní, u zvířat je tomu naopak.

Zvláště vyznačuje člověka ruka,[3]) kterou mu příroda dala, protože je tvorem nejrozumnějším. Ruka jest ze všech nástrojů nejupotřebitelnější. Aristoteles zdůrazňuje, že nemají pravdu, kdo tvrdí, že prý člověk není utvořen účelně, nýbrž nejhůře ze všech tvorů, ježto prý jest bosý a nahý a nemá žádné zbraně. Naopak zvířata mají jediný obranný prostředek a nemohou ho zaměniti s jiným. Člověk však má možnost mnoha obranných prostředků, které může zaměniti podle vůle a potřeby. Ruka se může státi vším, neboť může všechny nástroje uchopiti a držeti. Za tím účelem jest ruka vhodně utvořena, může se ohýbati, prsty jsou tak uspořádány a tak dlouhé, aby ruka mohla předměty držeti.

Člověk má stehna a masitá lýtka;[4]) poměrně ze všech tvorů má nohy nejdelší, protože stojí zpříma, tudíž nohy nesou celou tíhu těla. Prsty na nohou nemusí býti tak dlouhé jako u ruky, protože nepotřebují bráti předmětů a držeti jich, ale noha je míti musí, aby netrpěla při chůzi.

Nejvíce však vyznačuje člověka život duševní, neboť jediný člověk má božský, nesmrtelný rozum,[5]) který ho povyšuje nad ostatní tvory a je zcela jinak utvářen než ostatní duševní síly, které má člověk společné se zvířaty. Zvířata sice také mají určitý stupeň duševního života, vnímají, mají představy, pamět, obrazivost. touhu, cit libosti a nelibosti, ale nemajíce obrazivosti rozumové, nýbrž pouze smyslovou, nemají úsudku,[6]) který se týče něčeho budoucího. Rovněž pamět duchovou má pouze člověk, jedině on může se úmyslně rozpomenouti, ježto má vůli.[7]) Pouze člověk

[1]) Hist. an. VII, 2, 583 a 16.
[2]) De part. an. II, 10, 656 a 13; 686 b 28; De iuv. et sen. c. 1.
[3]) De part. an. 10, 686 a 25 n.
[4]) Ib. IV, 10, 689 b 8.
[5]) srv. str. 24.
[6]) De an. III, 11, 434 a 5 n.
[7]) De mem. 2, 453 a 6; 451 b 2. Hist. an. I, 1, 488 b 26.

může pozorností svou různé části času spojovati v celek, může koordinovati minulost, přítomnost a budoucnost, a tím jest nadán k účelné činnosti. Člověk myslí, zvíře nikoli;[1]) jedině on jest nadán sebevědomím. Ježto vědomě a účelně může spojovati zvuky, pro něž si tvoří určité znaky, slova, jest jedině člověk schopen řeči.[2]) „Hlas jest jakýsi zvuk oduševnělého[3]) a je znamením příjemnosti a bolesti, a proto jej mají též jiní živočichové, neboť až tam přirozenost jejich dospěla, že mají pocit příjemnosti a bolesti a navzájem si to oznamují, kdežto řeč jest na projevování toho, co prospěšno a škodlivo, tedy také toho, co spravedlivo a nespravedlivo. Toť zajisté jest člověku naproti jiným živočichům vlastní, že jediný má smysl pro dobro a zlo, právo a bezpráví.“ Jediný člověk tedy má smysl pro mravnost, může býti odpovědný za své činy, ježto má svobodnou vůli;[4]) jedině on může poznávati pravdu,[5]) vyniká vědou[6]) a uměním.[7]) Za charakteristikon člověka Aristoteles pokládá skutečnost, že jediný ze živých bytostí se dovede smáti.[8]) Člověk také má smysl pro tvoření společenských útvarů.[9]) Postup života jest u něho jiný než u zvířete;[10]) přichází na svět jako bezradné a nerozumné dítě, má jen život vegetativní. Teprve později projevuje i život sensitivní, smyslový a když tento dosáhne určitého stupně dokonalosti, začíná život rozumový, a tu má důležitost působení společnosti, na prvém místě rodičů a vychovatelů. Proto člověk společenství potřebuje a jest ho také schopen; kdo ho schopen není anebo pro svou soběstačnost nepotřebuje, byl by buď zvířetem anebo bohem.[11])

---

[1]) De an. I, 3, 407 a 5 n.
[2]) De gen. an. V, 7, 786 b 21; Hist. an, IV, 9, 536 b 19. Polit. I, 2, 1253 a 9 n.
[3]) De an. II, 8, 420 b 5.
[4]) Hist. an. I, 1, 488 b 24; Eth. Nik. III, 7, 1113 b 6.
[5]) Rhet. I, 1, 1355 a 16.
[6]) Metaf. I, c. 1.
[7]) Poet. 4, 1448 b 4; Hist.. an. VIII, 1, 588 a 30.
[8]) De part. an. III, 10, 673 a 7.
[9]) Eth. Nik. I, 5, 1097 b 11; Polit. I, 2, 1253 a 2.
[10]) Hist. an. VIII, 1, 588 b 1. Eth. Nik. VIII, 14, 1161 b 24 n.
[11]) Polit. I, 2, 1253 a 28.

Anton Pavlovič Čechov.

K pětadvacetiletému úmrtí píše A. Vrzal.

Mezi všemi spisovateli ruskými nové doby snad nejsympathičtější jako člověk i umělec byl A. P. Čechov, syn drobného obchodníka osadním zbožím, po němž i zdědil poetickou duši. Narodil se v Taganrogu na jižní Rusi 17. ledna 1860. Ač rodina měla značnou nouzi, přece Č. zachoval světlé vzpomínky na dětství, kdy po vůli rodičů v kostele zpívával s bratry i sestrami. Vychodiv v rodném městě novořeckou školu a klassické gymnasium, vstoupil 1879 na lékařskou fakultu university moskevské, kde pobyl do r. 1884, ale místo okresního lékaře nepřijal a věnoval se docela literární činnosti. Nicméně ze studia lékařství měl to, že studium to rozšířilo jeho pozorovací pole a obohatilo jeho vědomosti. V Moskvě, kamž se rodina Č. přestěhovala, třeli opět bídu a nouzi v maličkém bytě a Anton pomáhal živiti rodinu prácemi literárními a namáhavá práce tato podrývala jeho zdraví; trpělť souchotěmi. První jeho literární prácí byla bezstarostně veselá povídka „Meloč“ v humoristickém časopise Strekoza; dále pod pseudon. Antoša Čechonte přispíval do Budilniku, Zritěle, Razvlečenija. Od r. 1880 shledáváme se s ním v Lejkinových Oskolkach a v S. Petěrburgské gazetě, odkud seznámiv se se Suvorinem přešel r886 do Nového Vremene, uveřejňuje tu své veselé povídečky, jež pak sebral ve sbírkách „Skazki Melpomeny“ (r884) a Pestryje razskazy (1886), které vynikají mladistvou bezstarostností, nevyčerpatelným veselým humorem, nenapodobitelným vtipem, výbornou technikou malby, srdečností tónu, stručností před tím v Rusku nebývalou a silou. Jsou to obrázky všedního života hlavně ruské intelligence v provincii, její duchovní ubohosti s malichernými snahami, pijáctvím, prostopášností. Jeho humor byl neurážlivý, slovanský, v němž se chvěje slza, probleskuje melancholie a tesknota, v němž při čtení pohrává úsměv, ale bývá vystřídán hlubokým zármutkem, když knihu odložíme. Uveřejniv 1884—85 nezdařilý román „Drama na honě“, navázal přátelství s Grigorovičem, Pleščejevem, Polonským, Lěskovem, Korolenkem a N. K. Michailovským, jenž po zastavení Otěčestvenných Zapisek 1884 přenesl svou literární činnost do tlustého měsíčníku Sěverného Věstniku, kamž začal přispívati také Čechov, který tu uveřejnil

1888 Step, řadu to náčrtků, výjevů, obrazů a typů, zasazených do jednoho rámu, proniknutých společnou náladou, společnou ideou, postaviv šířku a moc přírody proti malicherným vášním lidským. V témž roce uveřejnil tu povídky Ogni a Jmeniny a vydal 1887 samostatně sbírku povídek „V sumerkach". Tu umělecky zachytil dobu osmdesátých let ruského společenského života, dobu strohé reakce po zavraždění cara osvoboditele 1881, dobu ponuré tesknoty a apathie, dobu oslabení idealních vznětův. Uveřejniv 1889 v Sěv. Věstn. drama Ivanov a delší novellu „Skučnaja istorija", obraz to ruské společnosti osmdesátých let, jichž byl historikem, rozešel se 1892 s pokolením narodniků sedmdesátých let i s Michailovským, jenž příkře vystoupil proti Ivanovu, v němž viděl idealisaci nedostatku ideálů, ač v Nudné historii pochválil stesk po všeobecné idei, přiklonění se Čechova k tendenčnímu umění. Čechov sice ústy professora v Nudné historii žádal, by lidé měli čas pomyslit na duši, na Boha, na to, čím jest živ člověk, mínil, že bez řídící vyšší idey, bez náboženství a bez víry nelze žíti lidsky, ale jinak prohlásil, že nenáleží k žádné bojovné straně, nechce býti ani konservativcem, ani liberálem, ani přívržencem mírného posloupného pokroku, nýbrž že žádá pro umění úplnou svobodu. Čechov už tehdy sympathisoval se zbytečnými lidmi, teskníci hrdinami „nedělání", zahálky, z nichž mnozí vynikají nad lidi užitečné, silné, míně, že teskníci hrdinové nejsou sobci, myslí také na jiné, teskní po vyšší kráse i pravdě a vykoupili zahálku svou utrpením a duševní čistotou. V drobných povídkách „Chmuryje ljudi" (1890) odráží se soumračná nálada osmdesátých let, tesknoty, beznadějnosti, nudy a apathie (Chladná krev, Pošta).

V době té (1886—94) byl Čechov přívržencem učení L. Tolstého, jenž byl pokládán za duchovního vůdce mladého pokolení, „dětí", jež své plody ukládalo hlavně v časopise Nědělja. Toto pokolení uznalo apologii skutečnosti, v níž žilo, neuznávalo hrdinství, nevěřilo v možnost ideálních lidí, prohlásilo theorii malého díla, drobných skutků, kult prostředního člověka a mravní zdokonalení v duchu Tolstého. Ale také s Tolstým se Čechov rozešel, odsoudiv v Pokoji č. 6., Hodných lidech, Mém životě, Angreštu passivní sebezdokonalování; ústy šíleného altruisty Gromova vyjadřuje své vlastní myšlenky proti Tolstovci dru Raginovi, an dí: „Nastanou lepší časy, zasvitne záře nového života, zvítězí pravda, a

v naší ulici také bude svátek. Nedočkám se toho já, zdechnu, za za to naši pravnuci se dočkají. Vítám je z celé duše a raduji se za ně! Ku předu! Pomoz vám Pán Bůh, přátelé!" Probleskuje tu touha po něčem lepším.

R. 1890 Čechov vyjel na ostrov Sachalin, kde studoval život trestanců a svými vzpomínkami, uveřejněnými v letech 1893—94 v Ruské Mysli snažil se přispěti ku zlepšení poměrů na Sachalině.

Po návratu 1891 až 1893 pracoval ve zdravotní službě proti hladu a choleře ve spojení s úřady.

R. 1892 koupil si Č. statek Melichovo, usadil se na venkově a hleděl se sblížiti s lidem a v letech 1892—98 byl velice literárně činným. Napsal a uveřejnil v Russké Mysli 1892 „Palata No. 6", 1893 „Razskaz něizvěstnago čelověka", 1895 Tri goda; v Nivě pak 1896 „Moja žizň" a dále drobnější povídky „Ariadna", Babje carstvo, Člověk v futljarě (protest proti formě, rozžírající živý obsah), V záležitostech služby (forma dusí život), Černý mnich a j.

Melichovo poskytlo mu také látku k sensačním povídkám „Mužiki" (1897) a „Vrokli" (1900), „Novaja dača", které jedni prohlásili za díla klassická, jiní (Michailovskij) vytkl jim povrchní pozorování života selského.

Ježto však zdraví Čechovovo se horšilo, strávil zimu 1897—98 v Nizze a 1898 na podzim usadil se na Krymu, kdež si vystavěl v Jaltě dům, prodav za 75.000 rublů Marxovi svá literární díla. V Jaltě pracoval málo, napsal už jen náladová dramata „Tři sestry" (1901) a „Višňovyj sad" (1803), jež se hrála v uměleckém divadle Stanislavského v Moskvě s velikým úspěchem. Své práce uveřejňoval v marxistické „Žizni" a v „Žurnalě dlja vsěch". R. 1900 odebral se opět do Nizzy, a r. 1904 léčil tuberkulosu v Badenweileru na úpatí Černého lesa v Badensku, kde zemřel neočekávanou mrtvicí srdeční dne 2. (15.) července 1904.

Od počátku své literární činnosti Čechov byl velký umělec, jenž dovedl na několika málo stránkách podati neobyčejně vypouklý obraz a několika řádkami nakreslit úplně duševní stav svého hrdiny, učinit mocný dojem na čtenáře. Psal stručné povídky, v nichž několika tahy kreslil sebe menší třepetání lidské duše, neobyčejně směle a básnicky zosobňoval přírodu a věci, vesele se smál, ukazuje, jak nesouhlas mezi idealem a jeho projevem, skuteč-

ností, může býti pramenem jak směšného tak i tragického. I smích může míti umravňující, očistný vliv. A Čechov se vesele smál hnusnosti života do níž zabředli jeho hrdinové všemožných stavů a povolání, úřednící učitelé, lékaři, advokáti, nepozorujíce toho a jsouce spokojeni svým živořením v bahně životním, ani se nepokoušejí začít lepší a rozumnější život. Ale Čechov záhy zpozoroval, když nepěkné zjevy začaly naplňovat všechen život, činíce jej nešťastným, že nestačí smích k odstranění těchto zjevů, vzbuzujících hoře, zármutek a neštěstí, i obrátil zrak svůj k vážnému, a na čemkoliv utkvěly zadumčivé oči jeho, vše přijímalo proň obrysy zármutku, elegické melancholie, tak že se mu život jeví ve své směšné, truchlivé a tragické podobě.

V devadesátých letech měl Čechov již určitý názor světový, vyplývající z určitých filosofickomravních a socialně politických předpokladův a sympathií a lnul k humanitnímu směru ruské literatury, zastávaje se ponížených a uražených, slabých, bezochraných, jsa pln dobrých a truchlivých citů ke všemu živému, pln lítosti ke všem nemocným, břemenem života zohaveným drobným lidem, teskníčím po lepším životě, ale hynoucím pro slabost své povahy.

A tak se stal Čechov pěvcem velkého zármutku duše ruské intelligence v provincii, stesku po ideálu, pěvcem zbytečných lidí, chabnoucích pod břemenem života, nevěřících v dílo svého života, lidí bez pevné vůle, kteří svou lhostejnost ke skutečnému životu vykoupili duševním utrpením, mravní čistotou a blouzní o lepším životě za 100, 200 let.

V této době činnosti Čechovovy od druhé polovice let osmdesátých pozorovat, že Č. věnuje zvláštní pozornost vyšším otázkám života, že jest neobyčejně vnímavý pro poesii náboženského citu hlavně u prostého lidu. Ve všech jeho pozdějších pracích podstata tvorby jeho záleží v tom, že viděl veliký úkol umění v hledání pravdy, Boha, duše, smyslu života. V povídce „Cestou“ praví Čechov ústy Lichareva, jenž už mnoho na světě prodělal (byl atheistou, nihilistou): „Já tak tomu rozumím, že víra jest schopnost ducha. Jest zrovna jako talent; s ní nutno se narodit. Pokud mohu soudit podle sebe, podle oněch lidí, jež jsem viděl ve svém životě, podle všeho toho co se dálo kolem mne, jest tato schopnost vlastní Rusům v nejvyšší míře. Ruský život jest nepřetržitou řadou víry a vznětů, ale k nevěře nebo k popírání dosud ani nepřičichl. Nevěří-li Rus v Boha,

znamená to, že věří v něco jiného.“ V „Nudné historii“ (1898) máme duší otřásající historii náboženského bankrotu živé a šlechetné duše lidské, a Čechov žádá ústy professora, by lidé měli čas, pomyslit na duši, na Boha. V pov. „Souboj“ (1891) hrdina Lajevskij zmítá se v životě, až se změnil v činného muže a nalezl ideál, kdežto geolog von Koren se svým náboženstvím pokroku ustupuje prostému jáhnovi s jeho věrou v Krista. V „Pokoji č. 6“ hrdina nedovede se spravit s otázkami vyššího řádu, pozbývá rovnováhy duše a šílí. „Na tomto světě,“ praví doktor, „jest všecko bezvýznamno kromě vyšších projevů lidského ducha“ a nemocný praví doktorovi: „Hluboce věřím, že není-li nesmrtelnosti, dříve nebo později vynalezne ji velký lidský duch“. V povídce „Dům s mezzaninem“ praví malíř, že povolání každého člověka má se jevit duchovní činností, hledáním pravdy a smyslu života . . . „Uspokojit člověka může jen náboženství, věda a umění . . .“ V „Třech sestrách“ praví Maša, že člověk musí býti věřícím nebo hledat víru, jinak jest život jeho prázdným. V „Mužících“ Čechov pessimisticky se vyjadřuje o víře lidu, muži jsou nábožensky lhostejni, v Boha nevěří, naň nemyslí, ženy nedovedou se modlit, dětem o Bohu nemluví, přece však dojemně popsán průvod církevní, když „vesnicí nesli obraz „Ochránkyně“. Všichni jakoby pochopili, že mezi nebem a zemí není všecko prázdno, že se všeho dosud nezmocnili bohatí a silní, že jest dosud ochrana od příkoří, od otrocké nesvobody, od těžké a nesnesitelné nouze, od hrozné vodky“. Ačkoli obraz života selského lidu jest neutěšený, přece Č. věří, že zárukou štěstí lidstva je lid. V novele „V rokli“ (1900) Lipě i matce její připadá, že kdosi se dívá s vysokosti nebeské, i pocítily, že jest na zemi Pravda Boží. A náboženské nadšení Lipino procítěno autorem samým. Ve vzácné perle tvorby Čechovovy, v nejmilejší jemu povídce „Student“ odráží se náboženská víra křesťanského rázu. Ženy poslouchajíce vypravování studentovo jsou naladěny nábožensky, a totéž náboženské nadšení lze pozorovat u samého studenta. S hlubokým projevem náboženského citu setkáváme se v krátké povídce „O veliké noci“, kde jemnocitný mnich, převážející Čechova na prámě o veliké noci, truchlivě se slzami teskní po milovaném zemřelém spolubratru Nikolaji, v duši básníku, jenž skládal dojemné chvalozpěvy ke cti Páně. A nyní on, Jeronim, musí převážet cizince, zatím co by měl naslouchat v kostele a při průvodu církevním zpěvům. Čechov nikdy neztrácel víry a ku konci života víra jeho se rozhořela,

jak viděti z mystických ukončení dramat „Strýček Vaňa“ a „Tři sestry“. Jestliže v povídce „Vražda“ postavil na pranýř mrtvou, obřadní víru Těrechovů, s kterou Jakov klidně odírá lid, nespravedlivě hromadí peníze, vraždí bratra Matvěje asi za půl hodiny po jitřní, kterou spolu zpívali, — tož lépe žádná víra než taková. — Čechov často mluví vážně o modlitbě; modlí se u něho biskup (ve stejnojmenné povídce), otec Christofor v „Stepi“. Č. v četných povídkách maluje postavy duchovní, a to vždy slušně, bez posměchu, miluje bohoslužby a vůbec teskní po víře, jakou má lid a hledá smysl života, jako jej hledali Gogol, Dostojevskij, Tolstoj L., Lěskov a jiní.

Čechov byl pěvcem zklamání živé duše, jež narazila na všednost, nudu, prosu života, kancelářštinu, úřední utlačování a ukazoval soumračnými obrazy života, že „tak žíti nelze“; kreslil pokolení slabých povah, bezvolných, passivních otroků života, neschopných ani k protestu, k odporu, ani k boji, zbytečných lidí, kteří přišli na směnu revolučního pokolení sedmdesátých let. Talentu svého nevěnoval sice žádné politické straně, ale nebyl občansky lhostejným k společenským otázkám dne. Tak v povídce „Záchvat“ ukázal na škodlivý význam prostituce pro společenský organismus a přísně odsuzuje muže, kteří podporují prostituci, jako vrahy padlé ženy, poněvadž prostitutky pravidelně umírají předčasně na souchotě, a tak smrt jejich mají na svědomí muži, kupující jejich těla. Ale s druhé strany Č. neschvaluje neřesti u žen, omlouvají-li manželskou nevěrnost tím, že „se k sobě nehodí“, nýbrž ostře odsuzuje v Souboji nevěrnost manželskou jako porušení svazku rodinného i radí, aby dopravili nevěrnou ženu „manu militari“ k manželovi a nepřijme-li jí manžel, pak rovnou cestou s ní do káznice nebo do jiné polepšovny. Příklad zvrácených mravních pojmův o manželství a rodině podán v povídce „Dáma s psíčkem“, kde se setkají náhodou nudící se ženatý muž, smyslný Gurov, s nudící se vdanou Annou Sergějevnou, lehkomyslně ruší věrnost manželskou a oddávají se hříšné vášni, nedbajíce povinností, které život na ně vložil.

V „Mužicích“ ukázal Č. na smutný stav schudlého selského lidu, vybízeje intelligenci k pomoci. V „Nové dači“ upozornil na agrární krisi, na odcizení mezi pány a sedláky. V novelle „V rokli“ (1900) podal duši otřásající obraz zla a hříchu, spojeného s processem vzniku nové buržoasie na venkově, obraz rozvoje kapitalismu se všemi jeho odpornými podrobnostmi a s jasnými příznaky rozpadnutí starého života, shroucení rodiny prostého vy-

dřiducha Cybukina a vítězství chamtivé Aksini. V povídce „Babí království“ Č. zachytil druhé období v rozvoji kapitalismu, jeho protispolečenský charakter. V povídce „Případ z praxe“ Č. ukazuje, že čeládka žije o hladu a hospodáři jsou také nešťastni i nutí probouzet společenské svědomí. Hrdina „Mého života“ (1896) vysvětluje, že kapitalismus vytvořuje raffinovanější formy otroctví, než nevolnické právo. Děj klassického „Mého života“ odehrává se v městě, jehož obyvatelé vedou život hnusný, s nímž se nelze smířiti. A hrdina Polozněv teskní v tomto prostředí po lepším, světlém životě, po osobním štěstí, jež vidí v tělesné práci, a proto vystěhuje se i s manželkou na venkov, aby se tu živil zemědělskou prácí a duchovně se zdokonaloval. Ale brzy se zármutkem pozoruje, že nemá vlivu na okolí, na hrubé a nevzdělané mužiky, i opouštějí se ženou venkov, aby se věnovali: on malířství, ona aby se stala herečkou. Z novelly vyplývá, že v Rusku je vůbec vše nesmyslno i malicherno, není tu mravních sloupů, za to hojně nepravostí, a zasmušilí slaboši nedovedou tu zaříditi ani štěstí své, ani cizí. V „Angreštu“ se praví, že jest nutno, by někdo stál s kladívkem a upozorňoval, že jsou mnozí nešťastní a že jest člověku třeba celé zeměkoule, že nestačí 3 metry země. Čechov stál na straně těchto nešťastných, ponížených a uražených; vidí sice, že vítězí všednost a hnusnost života, ale ukazuje na nutnost dobra i sebeobětování. Vůbec v povídkách od r. 1890 Čechov všímá si společenských otázek; zvláště v pozdějších prácích poukazuje, jak nespravedlivost a ukrutnost se rozvíjejí v abnormalním společenském prostředí. V jedné z lepších povídek „Vypravování neznámého člověka“ (1893) Č. v nepříznivém světle maloval ty, kdo zavrhování ideálu učinili kultem, na př. cynika Orlova, jenž se vědomě podrobuje skutečnosti, hrubě zavrhuje ideál, náboženství a smysl života, kdežto neznámý člověk chce, by život byl svatý, vznešený a velebný jako klenba nebeská. Hluboký realismus, prostota, zachování přísné příčinnosti událostí povznáší dílo toto nad jiná díla belletrie současné. Idealista Gromov (v Pokoji č. 6) sedí za mřížemi a reptá, nečinný dr. Ragin ve své cele pije a filosofuje o tom, že vše jest marnost nad marnost, a nemocnice sama jest škodlivou. V typické povídce „Ionyč“ Č. kreslí mravní záhubu zemského lékaře, jenž nenalezl duchovní síly, by se postavil proti zhoubnému vlivu venkovského provincialního života. V povídce „Případ z praxe“ Č. ujišťuje,

že našim vnukům nastanou lepší podmínky životní, a toto své přesvědčení opakuje zase a zase; v jedné z lepších delších povídek „Třech letech“ Č. ústy hrdiny Jarceva prohlašuje, že žijeme v předvečer velkého vítězství bohatého života ruského.

Vysoce zajímavý typ nakreslil Č. v povídce „Člověk v pouzdře“ (1898), kde zosobnil banálnost, a vtělil typ dusitele každého vyššího vznětu v osobě gymnasijního učitele, jenž se zahradil přede vším živým přehradou, pouzdrem. Vše zavřel do pouzdra: i hodinky, i nožík, i uši vatou ucpal, oči chránil brejlemi, za krásného letního počasí chodil s deštníkem a v kaloších. Také jeho řeči jsou pouzdrem, chránícím ho před skutečností. A když se zamiloval do živé dívky, plné energie, byl probuzen jenom na chvíli k životu, avšak spatřiv dívku na kole, rozčilil se nad jejím chováním, jež neodpovídalo jeho názoru na dívky a ženy, činí výčitky jejímu bratru, který však ho ostře odbude, by se nemíchal do jejich života; i ztratil důvěru k lidem, naději v osobní štěstí a onemocněv zemřel a dosáhl pouzdra v rakvi. Název „člověk v pouzdře“ zobecněl.

Z ostatních zajímavých typů jmenujeme ještě Kovrina v „Černém mnichu“, jenž se snaží přemoci všední skutečnost, ale upadá v psychosu a illusi, „Ionyče“ ve stejnojmenné povídce, jenž na počátku své služby vynikal ideálními rysy své povahy, ale ponenáhlu klesal v bahno života jako materialista. Také Laptěv v „Třech letech“ před sňatkem věří v lepší život, ale potom upadá v pochybnosti i stává se lhostejným ke všemu vznešenějšímu. Všednost života přemáhá lepší vzněty jeho slabých hrdinů, jižto své ideální snahy nedovedou uskutečnit.

V povídkách Čechovových nalézáme vůbec velkou rozmanitost zajímavých typů, lidí různých stavů, věku, nálad, tak že jest těžko si představit typ nebo společenské postavení, jehož by Č. si nebyl všiml. Jeho pozorovací bystrozrak, rozmanitost typův odpovídá bohatství obsahu, pro které vlastnosti kladou Čechova zrovna vedle L. N. Tolstého.

A zase vážnost, měkkost, poetičnost nálady, půvab mravní čistoty činí jeho dívky a ženy podobnými hrdinkám Turgeněvovým. Tak okouzlujícími zjevy jsou: Věročka ve stejnojmenné povídce, tři sestry, snažící se dostat ze všednosti života do Moskvy, vtělení ideálu, jemná Soňa v Strýci Vaňovi, Lipa v pov. „V rokli“, Olga v Mužicích, Kaťa v Nudné historii, jež ztratila smysl života, vesele se smála, ale když ji život sevřel, náruživě

hledá smysl života a jeví vyšší schopnost idealní lásky, Polina v Třechletech, Aňuta v Mém životě atd.

Snaha Čechovova po kráse a čistotě způsobila, že zvláště mistrovsky reprodukoval svět duše dětské, tak že jeho dětské obrazy jsou nejkrásnější v ruské literatuře. Č. miloval malé děti, maloval s láskou jejich tváře, rád se dívával do jejich nevinných očí, zahloubával se do dětské svěží duše i litoval, že neutěšené životní okolnosti je tíží, jiskra boží hasne v srdcích jejich. Hynou nejen Varka i Vaňa, jimž se chce spáti a jísti, jež marně volají po ochraně dědečka svého, nýbrž hynou také děti, které vyrůstají v zabezpečeném prostředí, hynou mravně, nakaženy hnusností okolí. Skvostná je povídka „V pašijovém témdni“: hochy ani v kostele neopouštějí dovádivé myšlenky, ale oni vykupují svou vinu upřímným pokáním.

Snad ještě větší slávy než povídkami a novellami aspoň v Rusku Č. dobyl svými dramatickými kusy, z nichž první: Medvěd, Námluvy byly prostými komediemi starého typu, jež dosud mají úspěch na ochotnických jevištích. Avšak r. 1889 napsal vážné drama „Ivanov“, jehož hrdina byl kdysi společenským pracovníkem slabé vůle, nyní zápasí se všedností životní, koketuje se svým neštěstím, trpí bezmocností; stydí se za svou slabost, ale přes to neustále se vrací k steskům a nudě. Jest ženat, ale ochladl k manželce, do níž se zamiluje bezsrdečný sobec Lvov, a Ivanov chytá se jako spasitelné kotve lásky k nevinné dívce, jejíž nezkalenou duši však svým dotykem znetvořuje, staví život podle všeobecné šablony, ponoří se ve všednost života, klesá i končí samovraždou. Ale Ivanov neměl úspěchu na jevišti: jedni v něm viděli idealisaci nedostatku ideálů, hlásání všedního života, ospravedlňování skutečnosti, jiní zase neuskutečnitelnost širokých úkolův i nutnost zaměnit je za malé užitečné skutky, což bylo heslem mladého pokolení osmdesátých let.

V dalších dramatech Č. ještě více odstoupil od obvyklého typu dramat osobností s bohatým dějem, který hleděl nahradit bohatstvím nálady a kresbou prostředí, v němž se jeho osoby pohybují. Ale jeho první drama toho druhu „Čajka“ (Racek 1896) v Petrohradě propadlo tak, že autor téměř utekl z představení a zapřisahal se, že již nebude psáti dramata. V Čajce jsou dvě zajímavé postavy: Nina i samolibý dekadentský básník Treplev, jenž chce povznésti uraženou lidskou důstojnost a býti rovným s rovným.

Ale pro svou slabost vůle nemoha vstoupit v boj pro Ninu s Trigorinem, zastřelí se. — V dramatě „Višněvyj sad“ (1903) poslední mohykáni minulých let chytají se staré kultury, kterou chtějí zničit lidé z třetího i čtvrtého stavu, vynikající jen hrubou silou paží, zapomínající, že život žádá transformace a nikoli zničení minulosti: kácejí višňový sad bez ohledu, že také v novém světě jest nutna krása. — V nejpropracovanějším a nejucelenějším náladovém dramatě „Strýc Vaňa“ (1898) intelligentní muž velké energie Vojnickij věnuje veškeru zásobu své energie a citu, síly a schopnosti své professoru Serebrjakovu, až konečně pozná, že je to člověk nehodný, ničemný, a následkem tohoto zklamání se ztratil víru ve své síly, když i jeho pozdní láska k ženě professorově nemá smyslu. Také Serebrjakov vidí, že v životě jeho není smyslu ani štěstí, i že mu zbývá jenom zemříti. Snivá Soňa zamiluje se do doktora Astrova, jediné živé bytosti v tomto kroužku hynoucích zasmušilých, zbytečných lidí, jenž si chce vydobýt místečko v životě, na němž by mohl projevit rozumnou činnost. Ale hodný tento slaboch nedovede ani opětovat světlý cit dívčího srdce i oddá se pití. Manželka professorova, zbožňovaná všemi lidmi hynoucími v bahně provinciálního života, teskní a trápí se v nudném ovzduší, Soňa však s důvěrou mluví o lepším životě budoucnosti, obracejíc se v závěrečné sceně k strýci Vaňovi: „. . . v životě světlém, krásném, půvabném, kdy po práci pro jiné na tomto světě a po útrapách vezdejších zaradujeme se a na nynější neštěstí svá ohlédneme se s pohnutím, úsměvem i oddechneme si. Věřím, strýčku, věřím vroucně, náruživě. Oddechneme si! Uslyšíme anděly, uvidíme celé nebe v démantech, uvidíme, jak veškero zlo pozemské, všecky naše útrapy se potopí v milosrdenství, jež naplňuje veškeren svět, a náš život bude tichý, něžný, sladký jako lahoda.“

V posledním náladovém dramatě „Tři sestry“ (1901) vidíme opět týž všední život v provincii. Tři dobře vychované, šlechetné dcery generálovy, žijící v provincii nudný život, táhne k sobě Moskva, symbol ruské kultury, kde jejich bratr Andrej se připravuje ke zkoušce na universitního professora. Učitelka Olga, manželka učitelova Maša i nejmladší Irena touží po světlém životě, věří v lásku a štěstí. Zármutkem vane od těchto truchlivých, něžných ženských bytostí. Malichernosti ustavičně zatlačují jejich neodbytnou touhu. Irena hledá smysl života v práci a telegrafním úřadě, až se posléze přesvědčí, že ani práce nedala jí štěstí. Irenu

milují domnělý optimista baron Tuzenbach, jenž také teskní a hledá práci, a štábní kapitán Solenyj, kteří se pustí pro ni v souboj. Podplukovník Veršinin, nešťastný v životě rodinném, probouzí podivnou lásku v Maši, ženě obmezeného a sobeckého učitele Kulygina, od něhož Maša chce utéci k idealistu Veršininovi, blouznícímu o tom, že za 100, 200 let život náš bude krásný. Zatím v Moskvě bratr jejich Andrej se oženil s obmezenou osobou, klesá do všednosti života, zanechává studia věd a hledá zapomenutí ve hře na housle. A tu pod nátlakem životního nesmyslu vadnou vzněty sester, ztracen smysl a cíl života, ztracena víra ve štěstí, tupý bol a zoufalství se zahnízdí v srdcích jejich, tak že do Moskvy už nepojedou. Učitelka Olga padá pod břemenem práce na gymnasiu se slovy: „Ó Bože, uplynou léta, na vždy zmizíme ... Ale naše útrapy změní se v radosti pro ty, kteří budou žíti po nás. Štěstí a pokoj nastanou po nás!"

A tato mystická víra v nastoupení zlatého věku na zemi, v lepší časy za 100, 200 let, ozývá se v prácích Čechovových, jenž sice nebyl přísně věřícím křesťanem, ale toužil po víře v Boha a v osobní nesmrtelnost, závidě lidu víru takovou.

Náladové hry Č. sehrálo Umělecké divadlo Stanislavského i Vl. Němiroviče Dančenky v Moskvě, založené 1898, s ohromným úspěchem. Kdežto divadelní hry jeho na carských divadlech v Petrohradě i Moskvě propadly, byly nadanými umělci v Uměleckém divadle, mezi nimiž byla též manželka Čechova, Knipperova, sehrány klasicky. V dramatech Čechovových není obvyklého dělení na hříšné a ctnostné jednající osoby; jsou živé a originalní, obdařené smíšenými individualními rysy. A drama mezi nimi se neodehrává tak na základě jejich osobních vlastností, nýbrž následkem toho, že upadly v nepříznivé okolnosti, nepříznivé „prostředí". Kresba jest neobyčejně měkká, konstrukce, technika neobyčejně originální, nová, nálada něžná. Spolupůsobením režiserův i herců s autorem dosaženo neobyčejně skvělých výsledků. Po Čechovu přišla na jeviště Uměleckého divadla některá dramata M. Gorkého (Měšťané, Na dně), Jevg. Čirikova „Ivan Mironyč", S. Najděnova „Děti Vaňušina" a j., jež měla podobný úspěch.

Posudky.

Dr. Fr. Dvorník, Život sv. Václava. Praha 1929. S. 86.

Historik pražské bohoslovné fakulty podává tu v knížce slavnostně vypravené, vyzdobené kresbami Zd. Braunerové a jinými obrázky, nákladem jubilejního výboru stručný životopis našeho světce. Příležitostným úkolem knížky vysvětluje se z části její místy historicko-vědecký, místy novinový ráz i sloh.

V úvodě o legendách přijímá se i Pekařova these o původě legendy t. z. Křišťanovy z 10. století, a podle ní se též vypravují některé příběhy. K pochybám a výtkám co do vladařské zdatnosti světcovy odpovídá se správným výkladem tehdejších poměrů. Nejsou však těmto přiměřeny věty jako: Německá „říše tušila nebezpečí" (totiž z říše velkomoravské, po př. české), nebo: „pod vedením Svatoplukovým nebezpečí stávalo se ještě hrozivějším." Komu pak?! Věcný výklad tehdejšího „Drang nach Osten" vyznívá církevnímu historiku přece jinak než jen politicky.

Taktéž náboženskou stránku v osobnosti Václavově, nad níž se i nezaujatí dějepisci pozastavují, psychologicky vysvětliti náleží právě historikům theologickým. Legendy beze vší pochyby píší z části šablonovitě, a takto leccos přibásňují a přikrášlují, ačkoli dnes nemožno dokázati, co. Ale náboženská horoucnost mladistvého, živého, nadšeného vyznavače Kristova, proniknutého vštípenou, ve výchově vypěstěnou věrou v něj, může býti, jak už kdysi zde ukázáno, bez vymlouvání vysvětlena jak psychologií proselytismu (zde ovšem v nejširším smyslu), tak i prostředím, byť se projevy její příčily nynějšímu, zvláště povrchnímu českému nazírání na panovníka, jeho „dvůr" atd. Obdobné projevy nejsou v těch dobách a okolnostech jinde ničím ojedinělým, zvláště co do Eucharistie.

Zatím jest vážný dějepis v názoru o významu sv. Václava zajedno, a spisek prof. Dra Dvorníka vhodně o něm poučuje. Doufejme, že další bádání ještě lépe osvětlí, čím nám knížecí světec a svatý kníže byl — nejen českému státu, nýbrž i české církvi.

J. Krpálek, Katolická a protikatolická tradice v českém národě. Knihy „Života", Praha. S. 79.

Je to přednáška z 3. schůze čs legionářů konané v Brně. Obírá se „smyslem českých dějin" na základě nejlepších pramenů, vyvrací běžná hesla protikatolická, pokud se vnucují za vůdčí hesla národu, a vzhledem k posluchačstvu na konec vypravuje o českém odboji za války pod tímto zřetelem. Bohatý obsah je sice v knížce trochu jakoby stísněn, leccos v té stručnosti pověděno příliš sumárně a snad ne docela přesně, leccos se opakuje, ale celkem poskytuje se tu pozornému čtenáři hojně zdravého poučení.

* * *

Arnošt Třebíčský, Svatý Václav. Tragedie o 5 jedn. Nákl. vlastním. Třebíč 1929. S. 40, 5 K.

Nebylo pochyby, že letošní jubileum rozmnoží také nepříliš dosud bohatou dramatickou literaturu svatováclavskou. O uměleckých hrách vyššího slohu, jež by se hodily pro pražské Národní divadlo k podzimním slavnostem, prý se teprve pracuje, poněvadž z dosavadních dramat (Durychovo, Langrovo, Preissové) žádné prý plně nevyhovuje. Ale ani ve hrách psaných pro ochotnická nebo menší „lidová" divadla není dosud velký výběr. Proto bude zvláště na venkově vítána nová hra Arn. Třebíčského, jež si ani slohově nečiní nějakých uměleckých nároků a také scenickou výpravu omezuje na nejnutnější míru. Autor zobrazil tu jen několik posledních měsíců života Václavova, od návratu z Německa do mučenické smrti, zdůrazňuje při tom jeho dobročinnost a zbožnost, spravedlivost i statečnost a odůvodňuje jeho násilnou smrt i osobními motivy, pro něž předvedl na scénu i romantický příběh dvou cizinek a nešťastného milence.

Viktor K. Jeřábek, Děvečka Páně. Ve víru. Povídky. Praha 1929. S. 179.

Látku ke svým dvěma novým povídkám čerpal Jeřábek opět ze svého oblíbeného učitelského ovzduší. V první vykreslil v celku pěkně rázovitou postavu služky v učitelské domácnosti, ženy pevných zásad náboženských i mravních a proto i radostného názoru na život, jak osvědčí zvláště za těžkých dob válečných, ve druhé vylíčil osudy mladé učitelky na první štaci s obvyklými obtížemi i s obligátním zamilováním. Tato je mnohem slabší než první a zaujme snad jen několika figurkami průměrných vesnických učitelů.

Emil Tréval, Bacchantčiny oči. Román o manželství. Praha 1929. S. 336.

Poslední román letos zemřelého spisovatele obírá se starým problémem: je-li možno šťastné manželství mezi umělci. I zde zní odpověď záporně. Vina je tu na straně muže, hudebního skladatele, povahou sobce, jenž nedovede pochopiti čisté duše své ženy, zpěvačky s podivně okouzlujícíma očima, pronásleduje ji žárlivostí, až se v ní za zvláštních válečných poměrů skutečně probudí láska k jinému. Teprve ke konci války prožitá utrpení a láska k synu smiřují opět odcizené manžely.

Jako v dřívějších románech tak i zde Tréval prokresluje se zálibou do nejmenších podrobností povahové odstíny svých postav, někdy hodně složitých a mimořádně založených, vášnivých i chorobných, operuje s nimi románově, hledaje zároveň vytrvale jako lékař příčiny tragických duševních rozporů. Dobře jistě vystihl nitro ušlechtilé ženy trpící rodinným rozvratem a rozbouřené nadto válečnou vichřicí. Vytvořil tak několik silných scen, ale často také

hodně uvolnil komposici a mnohé kapitoly přeplnil bezvýznamnými dialogy a leckdy i suchým zpravodajstvím. *M.*

Verner von Heidenstam, Pout sv. Brigity. Ze švedštiny přel. Emil Walter. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1929. S. 189, 25 K. Knihy nové doby, sv. 15.

Román je v hlavních rysech historický, ale jelikož v některých částech právě po této stránce stručný, potřeboval by několik slov dějepisného úvodu, aby byl srozumitelnější.

Sv. Brigitta (Birgitta), nar. kolem r. 1302, pocházela z královského rodu a záhy po přání otcově vdala se za muže rovněž urozeného, s nímž po roce dobrovolné zdrželivosti měla pak 8 dětí. Již v 10. roce věku po kázaní o utrpení Páně měla prý v noci vidění a rozmluvu s umučeným Spasitelem, kterýžto prožitek ji ještě více odvrátil od záliby v obvyklém životě mládeže té třídy, vtisknul jí vedle přirozené něhy a laskavosti také rys neoblomné přísnosti, k sobě i k druhým, tak že v okolí byla stejně vážena jako nenáviděna.

Umínila si založiti a založila řád (Brigittek, S. Salvatoris), jenž vedle ženského oddílu po 60 jeptiškách měl v oddělených budovách po 12 mužských členech (kněžích, jáhnech a laických bratřích) s tím zařízením, že správu celku měla vésti abatyše, kněží a jáhni pak se měli věnovati docela jen duchovní správě.

Aby si vymohla církevní schválení tohoto řádu, vydala se 1346 do Říma; byla to, jak známo, doba papežství avignonského, proti němuž jako proti jiným zlořádům B. neunavně horlila.

Náš román začíná přípravami na tu pout, líčí pobyt v Římě s episodou tribuna Cola di Rienzi, pout B-inu do Palestiny a návrat do Říma, kde 23. čce 1373 zesnula, „ona obávaná a přísná, ona líbezná a zbožná“, jak náš román končí, napsavši svá vidění, své výstrahy a rady, mnohým k nelibosti, mnohým k požitku.

Prvý klášter podle pravidel B-inových zřízen 1369, v románě však již před poutí jsou narážky na to, jak nepříznivě v obyvatelstvu záměr dvojitých klášterů posuzován. Jinak, jak podotčeno, založen román na dobré znalosti skutečných poměrů a příběhů doby, vynikaje sytým líčením krajin i povah. —

Nesnadný překlad je celkem dobrý. Neobvyklé jsou výrazy: zvrásnil čelo, mízá se, nakažuješ a j. „Dětinskou mysl“ bylo by dobře lišiti od „dětinné“.

Viktor Hánek, Zaprodané lány. Román. 3. vyd. — Modrá záře. Nakl. A. Neubert, Praha 1929. S. 288, 18 K.

V „Zaprodaných lánech“ jest jakousi dekorativní částkou, ani ne tuze pravděpodobně stylisovanou, touha po půdě a snaha ji zachovati rodině, rušená však vlastním předmětem románu, záletnými choutkami osob. Mnoho hnusného je v románě nahromaděno (krvesmilný poměr otce s dcerou prapodivně motivovaný atd.).

„Modrá záře“ je příběh dvojí nešťastné lásky, t. j. přerušeného milostného poměru, o kteréž ovšem hrozné pohromě si dvě z postižených osob velikými slovy, jak u Hánka zvykem, vypravují.

Nebezpečné kouzlo (Charme dangereux). Román. Napsal André Theuriet. Přel. Marie Dušková. Nakl. A. Neubert, Praha 1929. S. 327, 18 K.

Uznaný a nejlepší naděje budící malíř oženil se s hodným, po domácku vychovaným děvčetem. Ve velkých společnostech, jež buď sám nebo s chotí navštěvoval, ochladla jeho manželská věrnost a konečně se s chotí rozešel k vůli jakési zpěvačce, která za krátko jsouc syta jeho žárlivosti, také ho nechala. K umírajícímu dostaví se choť, ošetřovat ho, ale on blouzní jen o té druhé.

Jemným květnatým slohem líčí Theuriet přírodu a lidi lesklé společnosti. Kdysi přetřásané otázky, smí-li umělcovo jednání, zvláště se ženskými, býti měřeno obecnou mravoukou, dotýká se tu po francouzsku také Th. Theoreticky se sice mluvilo a ještě mluvívá o potřebě „inspirace“ prostředky od mravouky odsuzovanými, ale v hloubi mysli se jak dříve tak nyní ozývá prostě přesvědčení o lumpáctví, bez ohledu na to, jde-li o obyčejného občana či o kumštýře. — Zajímavy jsou tu a tam prohozené poznámky Th—ovy o slovanské povaze; jsou totiž mezi smetánkou společnosti v tomto románě Rusky a Rusové.

Překlad je plynný a zdá se věrný. Chybně na četných místech se opakuje: jej m. ho, jeho (zmocnily se jej atd.) Podle „rozloučení se“ (189) by se měla změniti písnička: „Loučení, loučení, což je to těžká věc . . .“ v: Loučení se, loučení se . . . Či ne?

Rozhled

Náboženský.

Víra a věda.

Nesčetné rozpravy o tom již uveřejněny, a pokud byly poctivé a pravdomluvné, jistě nevyznívaly v neprospěch náboženství, křesťansko-katolického totiž, jako by vyznavači jeho, vědecky jinak uzpůsobení, k pokroku vědy nebyli platně přispěli, tedy že by se víra ta a věda v osobách i ve věci vylučovaly.

Pravím: vyznavači vědecky uzpůsobení! Neboť i když věda theologická jest opravdu vědou, arci svého způsobu, a každý kněz ji má ovládati, tedy býti vědecky vzdělán — považme jen, co filosofie, dějin, sociologie a j. odvětví zpracováno ve vědách přesně theologickými zvaných (dogmatice a mravovědě) —, přece nad to může zdárně pracovati i ve vědách mimonáboženských, a jak víme, také velmi mnoho v nich pracoval. Tím více to platí o každém, kdo není sice theolog, ale uvědomělý katolík.

Co tedy tolika katolickými vědci ve všech oborech vědy doloženo, není třeba dále dovozovati. Víra a věda mají společný cíl potud, pokud znamenají činnost, povznesení a zdokonalení ducha lidského. Jinak mají různé přímé, blízké úkoly a různé cesty. Vědeckému bádání jest náboženství vlastně lhostejno — v příznivý či nepříznivý poměr uvádí je toliko osobnost badatelova, kteráž ovšem v posledním cíli jest, jak právě zmíněno, určena k Bohu, k „božnosti", k náboženství, ale může se z jakýchkoli důvodů, po př. i (domněle) vědeckých stavěti proti němu.

Není neznámo, že právě nepřátelé víry ji nejraději při vhodných i nevhodných příležitostech zatahují do svých vědeckých prácí, kdežto učenci katoličtí hledívají si odborné věci. Je to tak již ve vyučování. Sta a sta nás na př. studovalo na střední škole pod vedením kněží, a všichni mohou dosvědčiti, že učitelé ti zůstávali přesně při svém oboru. Že t. z. pokrokářští učitelé namnoze tak nečiní, nýbrž brousívají svůj rozoumek o náboženství, jest až příliš známo. Vývoj školství a odborná práce vědecká u nás i jinde ubírá se již dlouhou dobu tímto dvojím směrem, ale druhý převládá, což obzvláště v t. ř. duchovědách ovšem vychází na úkor a na ujmu náboženství. Odtud se pak ukvapeně usuzuje, že věda s věrou neobstojí. Opačnému důkazu věnovány bývají ony zmíněné rozpravy s naší strany, jichž ovšem si nejméně všímají ti, kterým jsou hlavně určeny.

Ze Severní Ameriky dochází zpráva, že tam katoličtí učenci rokovali též o významu takových obranných spisů, i naznali, že spory mezi vědou a věrou lépe než takovými spisy rozhodnou se vlastní vědeckou prací katolických učenců.

Nezamlouvá se jim ani zvláštní organisace — čarovné to nyní slovo — katolických vědeckých pracovníků. Z kusé zprávy o tom vysvítá jen, že nechtějí, aby se úkoly takové organisace vykládaly mylně, totiž nemýlím-li se, asi tak, že organisace určena na zpracovávání vědeckých otázek tendenčně, tedy nevěcně ve smyslu katolickonáboženském, a dále snad také tak, aby, jak se stává, každý příslušník organisace nehledal v příslušenství tom už vysvědčení vědecké zdatnosti, po př. jím nezastíral nedostatku jejího.

Ohromná práce vědecká, jak se ve světě koná, budí zajisté úctu každého, kdo ji aspoň poněkud stopuje, i když se namnoze koná proti náboženství. Jest opravdu ohromná, ale nesmí nás ohromovati, totiž nesmí býti nekriticky přeceňována. Již vzájemná kritika mezi našimi protivníky dokazuje, že je v té spoustě mnoho braku, neužitečného ba škodlivého, a tedy pokud naší věci se týká, nebezpečného jen potud, že se v nesoudných myslích vážně ujímá. Proti tomu pomůže jen onen americký recept, arci nikterak nový, jejž ale vždycky znova zdůrazňovati třeba: vlastní naše práce, zdárná, nynějším požadavkům vyhovující, ano průkopnická práce.

Podmínky její arci nejsou snadné, aniž každému, kdo jest jinak dobré vůle, překonatelné. Tím naléhavější jest její závaznost u těch, kteří k tomu měli a mají příležitost. V t. ř. katolické akci nesmí chyběti toto vůdcovství povolaných; sice jí bude chyběti intellektuelní dovršení a celkové zaokrouhlení. Bonnský prof. Neuß ve vzpomínce na církevního historika Schrörsa, jehož heslem bylo: Pravda a nic než pravda!, napsal m. j. slova (těžko přeložitelná): „Es ist die geschichtliche Aufgabe unseres Zeitalters, zwischen der Welt des Glaubens u. der Welt des Wissens die Verbindung dadurch wieder herzustellen, daß wir dasjenige der katholischen Glaubensanschauung im Lichte des Dogmas gewinnen, was durch die Forschung der Neuzeit an Erkenntnissen gewonnen werden kann, die für die Religion von Bedeutung sind.“ Týká se to sice přímo poznatků významných pro vědomí náboženské, nepřímo však také všech, jež osobnosti nábožensky založené a uvědomělé prací svou vydobudou a lidstvu zprostředkují, neboť podle starého známého slova (Baconova) všechna důkladnější znalost vede k Bohu.

*

Rusko.

V „Stimmen d. Zeit“ (1929, duben) píše jesuita Ivan Kologrivov o sektě chlystů čili „božích lidí“, jejichž poměry a zvyky ovšem zajímají pouze náboženského ethnologa a pathologa. Vůbec zajímavy jsou poznámky o náboženství Ruska celkem.

Jednoty náboženské tam vlastně nebylo. Na jihovýchodě, na severu a na Sibiři kvetlo mezi sedláky vždy sektařství různého druhu se sklony mystickými nebo rationalistickými. V 17. stol. po reformě patriarchy Nikona přes 15 mil. pravoslavných přešlo v „raskol“. O státní církvi napsal min. Witte ve svých vzpomínkách: „Naše církev se proměnila v mrtvou byrokratii, náš kultus již není boho-

službou, nýbrž službou pozemských bohů, naše pravověří může býti označeno již jen za pravověrnou modloslužbu."

Ze všech sekt, jež podle toho pěstují svoje samorostlé náboženství, jsou onino chlystové nejčetnější, ale nechávajíce se čítati mezi orthodoxními neprozrazují svého počtu. Jméno chlyst jest jen chybně vyslovené christ, praví Kologrivov, a jelikož náhodou znamená bičík, karabáč, snadno se ujalo o sektě, která jest flagellantská. Kdy vznikla, není známo: ona sice praví, že 1645, kdy Bůh sám vstoupil do mužika Daniela Filippova a odtud začala zjevování Ducha sv., jehož sílu kdo dostane celou, je christos, „christ", kdo méně dostane, je prorok. „Po mém soudě je ráz této sekty potud pravě ruský, jelikož v ní dále žijí rysy hrubě materialistického pranáboženství Ruska, které za staletí bylo pozměněno vlivy křesťanskými a mohammedánskými. Proto bych náboženské názory těchto Božích lidí« označil ne za odchylky od staroruské státní církve, nýbrž za mimo- nebo protikřesťanské. Tím odporuji většině Rusů, kteří o té otázce psali . . ."

„Brian-Shaninov zdůrazňuje ve své »Tragédie Moscovite« častěji, že Rus ještě na konci 19. stol. byl jen polokřesťanský. Druhá polovice jeho duše byla ovládána citem staropohanským, jehož prudkost často hraničila se šílenstvím. Případ Rasputinův jest velmi příznačný, nikoli výjimečný. Pojmeme-li náboženský cit muže z ruského lidu tak jak jest, sotva objevíme pravé křesťanství. O vlivu náboženství na mravní život nemá představy, a účast při zevnějších úkonech náboženských neruší jeho předkřesťanské pověry. V mnohých krajích se dosud uctívají všelijaká polní božstva."

V tomto osvětlení boj o obřad nabývá jiné podoby!

*

Dánsko.

Katolíků je tu jen asi 24.000 ve 32 farnostech. Domorodých kněží jest jen 17 (mezi 83). Řeholních sester (v nemocnicích a opatrovnách) jest asi 740.

Konvertité, rodilí Dánové, jsou ponejvíce v městech i přibývá jich asi po 200 ročně. Po venkově roztroušení katolíci jsou hlavně přistěhovalí polští dělníci, tak že katolictví je mnohým Dánům náboženstvím polským, cizím, neboť obojí tato vrstva obyvatelstva málo se slučuje, ba naopak časté smíšené sňatky mezi Poláky a Dány působí katolicismu ztráty.

*

Anglie

slavila v dubnu t. r. 100letí t. ř. politické, ovšem daleko ne úplné emancipace katolíků. 13. dubna 1829 předložil předseda ministerstva vév. Wellington králi Jiřímu IV k podpisu Catholic Emancipation Act, přijatý v horní sněmovně většinou jen 4 hlasů: panovník podepsal odvrátiv hlavu od listiny a pérem praštil o zem.

*

Skotsko
mělo před 100 lety, kdy v britské říši prohlášena emancipace katolíků co do práv občanských, jen 54 kněží, dnes jich má 606 — pro 600.000 katolíků (osminu obyvatelstva), jichž jednak přistěhováváním z Irska, jednak konversemi stále přibývá.

Irský svobodný stát vyjednává s Vatikánem o diplomatické zastoupení navzájem.

*

Turecko.
Členové domácího tisku sestoupli se ve spolek, jenž má zabrániti missionářům pobyt a působení v Turecku, jelikož prý jsou nástrojem imperialistických států, z nichž pocházejí.

Nyní jest výtka tato, jež kdysi nebyla docela neoprávněna, v celku jistě anachronismem!

*

Sasko.
„Das gemütliche Sachsen — das sektenreichste Land Deutschlands". Zákon uznává jako dosud 9 náboženských společností, ale jest ochoten za nějakých zcela mírných podmínek jich uznati kolikkoli.

*

Mateřština a náboženství.
V italském konkordátě stanoveno, jistě ne bez tuhého odporu vládního, že duchovní správa se má díti v jazyce věřících podle pravidel církevních; tedy asi také náboženské vyučování dětí? Biskupové a faráři mají uměti vlašsky, jinak by na žádost vlády mohli svých míst býti zbaveni.

*

Otakar Březina.
Nedávno zesnulý básník tento (vl. jm. Václav Jebavý) veleben byl tiskem všech směrů, i lidoveckým — tímto (vedle katolického nelidoveckého) také jako veliký básník katolický. Shoda ve chválách, v našem písemnictví neobvyklá, vysvětluje se nejsnadněji tím, že Březinu málokdo z velebitelů četl a ještě méněkdo mu rozumí. A tož psal jeden po druhém o „neznámém bohu".

Že se o něm zmiňujeme na tomto místě, je tím, že v „rozpravách s Březinou", jež otiskl Josef Moučka v brněnských „Nár. N.", je také poznámka o „Hlídce" (z 12/2 1906): „V ‚Hlídce' věnoval mi jakýsi jejich filosof pozornost asi v 6 číslech a dospěl k tomu, že nejsem ani katolickým myslitelem, ba ani ne křesťanským. Od té doby mám od nich pokoj. Nemám také s nimi nic společného." Pod týmž datem je totiž zmínka o Dostálu-Lutinovu, prý materialistovi, a jeho „N. Životě", do něhož B. prý přestal psáti, když „seznal v Dostálovi politika". Koho B. slovy „od nich" a „s nimi" jinak míní, nevím, neboť „Hlídka" s ním žádných styků neměla.

Článek, na nějž naráží B. („Moderní mystik", napsal H. Dlouhý, t. j. Dr. T. Hudec), byl v „Hlídce" 1903 uveřejněn od stálého spolupracovníka jejího beze všeho osobního nebo stranického popudu a zájmu — prostě jako rozbor a ocenění básnické činnosti Březinovy po té stránce, která jinými tolik zdůrazňována a v nadpise článku vytčena. Nic víc a nic méně! Ale když nyní o něm tolik psáno jako o básníku katolickém, budiž onen článek pisatelům toho druhu co nejdůtklivěji doporučen k pozornému přečtení.

Nemluví se tam ovšem o básníkově osobě, jak o náboženství smýšlel, nýbrž o tom, co o něm psal, o čemž dí článek, že „nestojí na půdě positivního křesťanství". O osobních jeho názorech náboženských píše jmenovaný jeho důvěrník Moučka v uv. novinách (č. 127 2/6 1929), a soukromé zprávy celkem potvrzují, co píše. „Nebyl nikdy u zpovědi", „vzdaloval se církevních slavností a parád", do kostela chodil jen když musel se žáky, „v podávání hostií viděl jen symbol hlubokého významu o záchraně a zabezpečení lidského života chlebem, u prvních lidí chlebem nekvašeným"(!) (Moučka), sám ho ovšem nepřijímal.

Všimněme si tedy na př. jen tohoto. Březina prý mnoho (denně) čítával v Písmě. Právě Eucharistie však je v něm tak často a tak zřetelně vytčena jako nepomíjitelná památka „ukřižovaného filosofa" (podle B—y!), tak že věru nemožno si mysliti opravdového ctitele jeho bez následování těchto příkazů (mše sv., přijímání).

Byl-li tedy B. „velikým a silným obhájcem katolicismu, ovšem ideálního katolicismu, odpoutaného ode všech forem, obřadů, dogmat a od politiky", viděl-li v něm „možnost soustředění práce, dorozumění a snažení altruistického", odsuzoval-li vystupování z církve atd. atd., tedy možno u něho mluviti nanejvýš o jakémsi esthetismu, jak se s ním shledáváme u četných průměrných vzdělanců, nikoliv o křesťansko-katolickém náboženství, jež jest především osobní.

Zaopatřiti se chtěl B. dáti na Bílou Sobotu, jelikož v ten den bývali křtěni katechumeni, zemřel však náhle; chtěl míti katolický pohřeb, ačkoli prý „všechny ty kropáče, kadidla, komže, čepice, hole, klobouky, ornáty a j. byly mu uměle a s porozuměním zachované zbytky byzantinismu, dobře vymyšlenou záclonou pro dav, který divadla a kejklů vždy potřeboval a potřebuje dodnes, »a nebylo by ani dobře zbavovat dav tohoto přeludu, ve kterém vidí obyčejný člověk vyjádření a projev Boha«" (B.-Moučka). I tyto názory a řeči známe již ode dávna a soudíme podle nich osoby, nikoli věc, jež jimi dotčena býti nemůže.

Všecka čest jiným pěkným vlastnostem nebožtíkovým, ale nazvati jej „katolickým mystikem par excellence" („Den" č. 73) mohl jen někdo, kdo nevěděl, co píše.

Vědecký a umělecký.

m. — Knikupecký kšeft se sv. Václavem.

Pokrokáři rádi vytýkají katolíkům, že dělají kšefty se svatými a letos hlavně se sv. Václavem. A hle, co udělal v poslední době pražský nakladatel a knihkupec A. Král, jenž vydal spisy tak ryze pokrokářských autorů, jako jsou na př. Jan Vrba, J. Hais-Týnecký, E. Vachek, J. Grmela, Jos. Jahoda, J. V. Rosůlek atd.: aby snadno a rychle odbyl množství různého zaprášeného braku ve svém skladě, sestavil abecední seznam těchto svých knih a nabízí je nyní důvěřivým lidem v celku za 3000 Kč jako — „Svatováclavskou jubilejní knihovnu"! Mezi knihami je sotva několik dobrých starších spisovatelů, zastoupených ovšem zcela nahodile jen těmi díly, jež má p. Král právě na skladě, ostatek je většinou bezcenné překladové smetí, jakého jsou plny všechny antikvariáty. Vedle jiných jsou tu i takové perly, jako: Dekobra, Budeš kurtisánou, Dawis, Láska Arsena Lupina atd. A ještě lepší jsou některé původní spisy z novější „literatury": Ivan Suk, Z bahna putyk a barů, Benátská bludička; B. Bouška, Milenka detektivem; Pardubická, Dcery nemanželské; Huml-Čechovský, Nechť rozhodne osud; Kudrna, Ženy svlékající se a nahé atd. atd. Dávati na takové věci značku „svatováclavskou" blíží se opravdu již rouhání! Jméno světcovo má patrně pomoci takovému škodlivému braku i do lidových katolických kruhů. Doufáme ovšem pevně, že tu nebude nikoho, kdo by se nechal ještě svést, a že se tedy p. Královi kšeft tentokráte nezdaří!

*

m. — Znové polské belletrie.

Za největší událost v polské literatuře pokládá kritik Stan. Bednarski T. J. historický román Zofie Kossak-Szczucké „Złota Wolność", jemuž věnuje celý článek v posledním čísle „Przeglądu Powsz." (květen 1929). Přes různé pokusy o obnovení historického románu, mezi nimi i Reymontův a Żeromského, možno prý teprve román Szczucké srovnávati s dílem Sienkiewiczovým tak, že tímto srovnáním spisovatelka neztrácí, ale naopak po leckteré stránce ještě získává.

Již ve svých dřívějších prácích projevila veliký zájem o náboženské otázky; tak zvláště „Beatum scelus" a „Z miłości" jsou díla věnovaná výlučně náboženským věcem; dotýká se jich často i ve sbírce novel „Wielcy i Mali"; v poslední době vydala sbírku legend a vypravování ze života svatých „Szaleńcy Boży". A nyní ve svém historickém románě první z polských belletristů se odvážila zpracovati dějiny reformace a protireformace v Polsku, zvláště pak představiti polský arianismus. Byl to úkol tím obtížnější, že toto náb. hnutí není dosud ani vědecky zcela prozkoumáno a zhodnoceno.

Přesto autorka překonala podle Bednarského znamenitě všechny tyto obtíže právě svou neobyčejnou tvůrčí intuicí, s níž pochopila a představila i velmi složité psychologické a náboženské záhady a rozřešila těžké situace. Bylo by nesnadno lépe vylíčit vniterní muka, do jakých uvrhla arianská nauka duši ušlechtilého a tvrdého hrdiny, když byl nucen ke kompromissům a zradě milovaných zásad a když se dočkal zhroucení životního díla i ve vlastní rodině.

Formálně liší se Szczucká zásadně od Sienkiewicze. Nerozvíjí podrobně akce, nepopisuje všechno, ale více jen naznačuje, napovídá, črtá jednotlivé obrazy nebo episody, ponechávajíc čtenáři, aby si je spojil, doplnil a domyslil. V jejím vypravování není ani stopy povídavosti a rozvleklosti, v jaké si obyčejně libují spisovatelky a jíž se někdy nebezpečně blížil i autor „Křižáků". Její sloh se vyznačuje zvláštní dynamikou, plastikou i dramatičností. Z celého románu mluví k nám velký umělecký talent, objímající široké obzory a vynikající hloubkou myšlenek, velkou znalostí lidské duše a neobyčejnou, intuitivní subtilností v řešení náb. záhad. Tím se podobá Szczucká — přese všechny značné rozdíly — velké skandinávské spisovatelce Sigridě Undsetové.

Hlubokým projevem věřící katolické duše je také nová kniha Edv. Ligockého „Zwid zlego ducha". Kreslí výrazně dějiny dvou duší, na které padl stín satana, rozpínající se po zemi ponurou gehennou bolševismu. Oba hrdinové nechávají se na čas strhnouti omamujícím ovzduším nového hnutí a prožívají každý svým způsobem bolestné tragedie, jež přivedou oba do služeb katol. církve, jediné to duchovní moci, jež může obroditi Polsku i celý svět. „Vrháme se do boje zlého, posledního, osudového, do boje o samo jméno boží na zemi, o právo nazývati svatým, co je svaté, čistým, co je čisté, neposkvrněným, čeho ještě žádná síla antikristova nedovedla otrávit a zničit." Škoda, že v pěkném jinak románě se více mluví a uvažuje než jedná.

Zcela jinam než kniha Ligockého ukazuje dvojdílný román Julia Kadena-Bandrowského „Czarne skrzydla", jemuž se dostalo v poslední době státní ceny (!) polské. Autor uvedl před časem do polské literatury bolševického spisovatele Ilju Erenburga, s nímž má společnou zálibu v líčení lidské bídy i špatnosti. Také v tomto románě podává široký obraz dělnické bídy a kapitalistické nespravedlivosti i krutosti ve velkých polských městech, obraz snad v mnohých věcech pravdivý, ale jinde asi přehnaně ponurý, v jednotlivostech až odpuzující. Celek činí dojem, jako by v Polsku nebylo pořádného, spravedlivého člověka — kromě „ideových" komunistů, kteří se jediní — v románě — ujímají utiskovaných dělníků. K nim se druží jako dobrý přítel ubohých lidí kněz „národní" polské církve, člověk čistý a ideální; proti němu pak jest postaven jako nepřítel dělníků „římský" kanovník.

Vidět, že recept známé „pokrokové" šablony je všude stejný!

*

Pověst o Faustu
poprvé vypsaná a vydaná 1587 ve Frankfurtě n/M, „poslední to výběžek demonských čarodějných pověstí středověku" (A. Stockmann), jest předmětem tisícerých zpracování a pojednání. Mnichovský Dr H. W. Geißler vydal teď „nejznamenitější díla", v nichžto zpracována, a sbírka jeho má ve třech dílech, s úvody a výklady 1733 stran! Druhý svazek věnován dílu Goethovu, které ač v 2. díle slabší, žádným pozdějším nedosaženo, nedím překonáno. Původní zpracování, vzniklé asi půl století po smrti skutečného doktora Fausta, pojímá příběh vážně jakožto výstrahu před pyšnou domýšlivostí, pověrčivostí, nemravností a odpadem od Boha, končícím v pekle. Názory náboženské jsou vzaty z katolictví, ale vedle toho se zřetelně jeví pisatelovo stanovisko protestantské, m. j. (útoky na různá zřízení církevní) také v lutherském odporu proti studiu filosofie, mathematiky a zvláště přírodovědy.

Další zpracování málokdy jeví mravní vážnost prvého, jsouce buďto šprýmovná, až rozpustilá, nebo vedle toho proniknuta osobními názory pisatelů, nevěreckými, pantheistickými atd., tak že vlastní idea a účel pověsti se v nich namnoze obrací v opak aneb aspoň silno zatemňuje. Málokdo z nynějšího obecenstva myslí ještě na původní vážný podklad.

*

Chinin
jest alkaloid, dobývaný z kůry rostliny Cinchona v jihoamerických Andách, rozšířené však již také v Asii; osazeniny její odhadují se na 20.000 ha (200 č. km), z nichž přes polovici jest v nizozemské Indii. Výroba chininu se odhaduje na 600.000 kg ročně.

V polovici 17. století byla chininová kůra zásluhou missionářů hojně dovážena, zvláště do Říma, kde jí bylo na vysost potřebí proti malarii. Janovan, lékař Sebastiano Baldo, později (od 1663) Bado (Baldus — Badus), když proti léčení chininem vydány spisy belgického dvorního lékaře Chifleta a lovaňského prof. Plempa, uveřejnil 1656 obranu vlastní zkušeností v Římě a v Janově osvědčeného léku: Cortex Peruviae redivivus profligator febrium . . ., zkrátka Apologia Corticis nazývanou, a 1663 obšírnější Anastasis Corticis Peruviae seu Chinae Chinae defensio . . . Obě díla jsou věnována chvále boží a Marie Panny, jejímž byl B. upřímným ctitelem. Onoho r. 1656 byla na pařížské universitě disputace, an febribus intermittentibus inutilis Chinchinae pulvis?, a 10 professorů disputantů shledalo, že inutilis est!

Učený obhájce blahodárného chininu časem pozapomenut. Památku jeho obnovuje J. Rompel S. J., posledně článkem v „Stimmen d. Zeit" (1929 květen).

*

Hvězdářství v nár. dem. tisku.

Brněnské nár. dem. „Nár. Nov." v dětinsky uštěpačné zprávě o Vatikánském městě a umístění hvězdárny v něm poznamenaly

k této v závorce: „ve hvězdách se tam stále ještě čte.“

Nár. demokracie jest prý stranou intelligence, ale tento její ubožáček asi neví, že vatikánská hvězdárna (s Coll. Rom.) významem svým náleží mezi přední celého světa, nemajíc arci tolik peněz co jiné, a nezná jmen Secchi, Hagen atd.

*

KNIHOPIS.

R. Allers, Das Werden der sittlichen Person, Wesen u. Erziehung des Charakters. Herder, Freiburg 1928. S. 324, 6·20 M.

E. Auerbach, Dante als Dichter d. irdischen Welt. de Gruyter, Berlln 1928. S. 218, 7 M.

J. Benrubi, Philos. Strömungen in Frankreich. Meiner, Leipzig 1928. S. 537, 28 M.

J. M. Bissen, L'Exemplarisme divin selon S. Bonaventure. Vrin, Paris 1929. S. 304, 35 fr.

W. J. Brosnan, God infinite a. Reason. Amer. Press, New York 1928. S. 236.

Bruni-Zybura, Progressive Scholasticism. Herder, St. Louis 1929. S. 214, 1·75 sh.

E. de Bruyne, S. Thomas d'Aquin. Beauchesne, Paris 1928. S. 348, 30 f.

Colli-Lanzi, Theologia moralis universa iuxta CIC. 4 voll. S. 390, 15 l; 424, 16 l; 316, 15 l; 626, 25 l. Marietti, Taurini 1926—8.

J. Donat, Summa philosophiae christianae. Rauch, Innsbruck. II. Critica. Ed. 5—6. emendata et aucta. 1928. S. 578, 5·40 S. — IV. Cosmologia. Ed. 4—5 em. et a. 1924. S. 404, 7·50 S. — VI. Theodicea. Ed. em. et a. 1929. S. 273, 5· o S. — IX. Index generalis 1929. S. 68, 2·40 S.

A. Drexel, Ursprung d. Sprachen. Rauch, Innsbruck 1929. S. 172, 6 S.

P. Eisner, Die Tschechen. Eine Anthologie aus 5 Jahrhunderten. Piper, München 1928. S. 442, 7 M.

J. Guiraud, L'Inquisition médiévale. Grasset, Paris 1928. S. 252, 12 f.

J. Huby, L'Evangile et les Evangiles. Grasset, Paris 1929. S. 208, 22 fr.

E. Jung, Das konstitutive Prinzip od. Bildungsprinzip in d. organischen Natur. Meiner, Leipzig 1929. S. 600, 22 M.

A. Kliszewicz, Współczesny kryzys państwowości. Przegl. Powsz, Kraków 1929. S. 422.

J. R. Loinaz, Praelectiones e theologia naturali. Marietti, Taurini 1929. S. 475, 25 l.

Ch. Lorenz, Die wirtschaftspolitischen Strömungen der Gegenwart. Duncker, München 1929. S. 54, 2·50 M.

Mc Williams, Cosmology. Macmillan, New York 1928. S. 254.

E. Nebreda, Bibliographia Augustiniana. Typ. Cuore de Maria, Roma. S. 284.

V. Ovečka S. J., La riforma fondiaria cecoslovacca. La Civiltà Cattolica, Roma 1929. S. 34.

L. Pfandl, Geschichte der spanischen Nationalliteratur in ihrer Blütezeit. Herder, Freiburg 1929. S. 634, 29 M.

J. Roothan, Exercitia spiritualia S. P. Ignatii de Loyola. Textus hispanus et versio litteralis. Marietti, Taurini 1928. S. 376, 6 l.

B. Russel, Méthode scientifique en Philosophie. Vrin, Paris 1929. S. 220, 25 fr.

O. Schilling, Katholische Sozialethik. Hueber, München 1929. S. 365, 6·30 M.

J. B. Senderens, Création et Evolution. Bloud & Gay, Paris 1928. S. 160.

A. D. Sertillanges, Der hl. Thomas v. Aquin. Übers. v. Dr. R. Grosche. Hegner, Hellerau 1928. S. 920, 21 M. — Les grandes thèses de la philosophie thomiste. Bloud & Gay, Paris 1928. S. 248, 10 fr.

J. P. Steffes, Religion und Politik. Herder, Freiburg 1929. S. 252, 7·40 M.

Vychovatelský.

m. - Mravnost a náboženství v dnešním studentstvu. Po několika Böhnelových románech ze středoškolského života — o většině z nich také „Hlídka" svým časem referovala — a po jeho nedávné pražské přednášce o vzniku a účelu těchto románů nastala opět živější diskusse o mravním a hlavně pohlavním výchovu na středních školách. Vyšlo z ní mimo jiné na jevo, že zmíněné romány, určené prý přece především rodičům a povolaným úředním činitelům, staly se výborným dráždidlem právě mladých lidí obojího pohlaví. Studenti a studentky učí se tu praktikám, jichž dosud neznali a jež autor často až příliš podrobně (patrně pro rodiče atd.) vylíčil podle zkušeností na různých ústavech.

Veřejnost ovšem také posuzuje podle těchto románů dnešní poměry na středních školách a přirozeně se jich hrozí, zvláště když je často potvrzují různé zprávy, dotazy a dokumenty otiskované jakoby na okraji této diskusse v časopisech. V poslední době činí tak na př. J. Mašek v „Přítomnosti" v řadě článků „Mravnost ve studentstvu". Nás zajímají z nich hlavně informace o poměru dnešních studentů k náboženství. Podotýkáme, že jsou tu líčeny poměry na pražských středních školách.

Mezi studenty jeví prý se v poměru k náboženství v celku buď lhostejnost nebo fanatický odpor. Nábožensky cítící a žijící studenti jsou prý jen mezi evangelíky. Zejména na dívkách je to velmi znát. Zaráží prý často, jak katolíci jsou v defensivě, jak neumějí odpovědět spolužákovi na nějakou námitku týkající se jejich náboženství nebo jak jsou lhostejni naproti výtkám metaným se všech stran. Evangelík dovede býti povznesen nad námitky kolegů nebo velmi čile debatuje, ale katolíci, ačkoliv je jich více než evangelíků, toho nedovedou.

Pokud se týká Bible: katolíci prý jí neznají, evangelíci znají i Starý Zákon. Bez vyznání jí dílem neznají, dílem znají zase velmi dobře, zvláště některé citáty. Jsou mnozí hoši bez vyznání, kteří svou znalostí Bible překvapují a skoro zahanbují katolíky. Někdy se ve třídě zavede náboženská debata, ve které obyčejně bez vyznání vedou, evangelíci mlčí nebo odporují, katolíci mlčí, brání se poukazem na nevnucování a na snášelivost, hodně jich také odejde, zejména skutečně nábožensky založených. Je prý vůbec zajímavo, že nábožensky založení hoši odejdou, když někdo chce s nimi debatovat. „Proč?" ptá se autor.

Pro nás jest ovšem věc snadno pochopitelná: víme přece, jak vypadají takové školní „náboženské debaty" vedené v přestávkách a jaký bývá jejich výsledek. Nemožno také jistě zevšeobecňovat to, co je tu snad správně vylíčeno podle několika pražských škol, ale přes to jest každý takový poukaz na dnešní středoškolské poměry vážným mementem povolaným činitelům, NB nejen vládě!

*

tj. — Školní četba.

Pražský „Zvon" má v 40. č. tento posudek: „Je tu dosti popletená antologie Dr. V. Nováka: Česká balada doby nejnovější, určená jako školní četba. Je těžko uhádnout rozpětí časové, do něhož tuto „novou dobu" pořadatel klade. Když je tu X. Dvořák (1858), Jesenská (1863), Polom (1859) dokonce v nejmladší generaci, měl tu býti Kaminský (1859), Rais (1859), F. Kvapil (1855), Klášterský (1866) a jiní. A je myslitelno, že by mohl učitel ve škole dětem vykládat „Baladu o ženě, Bohu a muži", když je řeč o prostitutce Kláře utekší z kláštera, když Kristus s kříže nesestoupil k ní do postele, a dávající se vousatému námořníku na chodníku, neboť: „ňadra, rty a břicho, - vy jste se narodily, - abyste nás na tom světě - trochu rozveselily. - Fräulein Klára, mám tě rád, - budu tě korunovat, - ne trnovou korunou, - ale dvacetikorunou."? A když je u toho ještě bordel s lokálem, pak se divme mravní výchově dnešní mládeže. Myslím, že tentokrát u této „souvislé četby školní" nezdříml Homerus, nýbrž pořadatel i redaktor, a to důkladně. — -pa-"

*

hd. — Ruská mládež.

Bolševické listy, tedy prameny nepodezřelé, udávají počet ruských dětí, které nemají přístřeší a toulají se po Rusku, na devět milionů. Jsou špinavé, otrhané, nemravné, zlodějské, neznají ani otce ani matky, a jsou proto postrachem měst i venkova. Sám Lunačarskij, lidový komisař pro záležitosti osvětové, prohlašuje, že tento truchlivý stav ruské mládeže není snad jenom chvilkový, dočasný a přechodný, nýbrž že vyvěrá nevyhnutelně ze všeobených sociálních poměrů ruského národa.

Rusko se stalo zásluhou bolševiků zemí nejpustšího materialismu, jehož ovocem jest také rekordní číslo samovražd, jakým se žádný jiný národ nemůže honositi. A jsou to z veliké části mladí lidé, jimž se život zošklivil, a kteří proto ze života zbaběle utíkají, poněvadž nemají v sobě dostatečné odvahy a síly, aby jeho těžkosti vzali na sebe. V poslední době vydali bolševici v Moskvě spisek, dle něhož bylo v sovětské unii spácháno sebevražd v roku 1926 celkem 6338, v roku 1927 už 6552. Z toho bylo samovrahů ve stáří od 15 do 30 roků 38·5%. Mužové se vraždí nejvíce v nejkrásnějším věku od 20 do 24 roků, a sice jak v městech, tak i na venkově. U žen se jich nejvíce vraždí ve věku 18 až 19 let. S rostoucím věkem pak samovražd ubývá, jinde jich přibývá.

Zajímavé jsou také příčiny, proč se ruští lidé sami vraždí. Mezi muži si jich ve věku od 20 do 24 let vzalo život v roku 1926 31% pro omrzelost života, zklamání a nespokojenost, v 23% případů ze strachu před trestem. U žen ve věku 16 až 19 roků rozhodovala omrzelost života atd. v 28% případů, strach před trestem v 33%, roku 1926 z omrzelosti života 34·5% si vzalo život ve věku od 20 do 24 let, v roku 1927 však už 43·9%.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Zásoby uhlí a oleje na celé zeměkouli. Touto důležitou otázkou zabýval se před nedávnem mezinárodní sjezd v Londýně, na němž bylo zastoupeno asi 50 států z celého světa. Sjezd vytknul sobě za úkol zjistiti statisticky, jaké zásoby těchto dvou vzácných pramenů energie jsou ještě uloženy v útrobách země, jak dlouho ještě s nimi vydržíme, a zdali lze spoléhati ještě na nová naleziště, posud neobjevená.

Prvním bodem jednání byly ovšem zásoby kamenného uhlí, které jest posud největším a nejvýznamnějším pramenem energie, a zcela jistě jím ještě dlouho zůstane. Spotřeba kamenného uhlí rok od roku stoupá, a vyčerpání zásob nebo jenom pokles výtěžku dolování měl by dalekosáhlé a přímo katastrofální následky pro lidstvo. Jaké zásoby kamenného uhlí jsou ještě uloženy v útrobách země, nelze ovšem přesně udati, třeba se spokojiti jenom s hrubým odhadem. Největší zásoby těchto černých diamantů má Severní Amerika. Zásoby její odhadují se ještě na dva a půl bilionu tun. Zásoby Asie odhadují se na jeden bilion a 200.000 milionů tun. Naše Evropa má prý ještě tak asi 750.000 milionů tun. Nejméně uhlí zdá se míti Afrika, ovšem podle našich posavadních vědomostí a zkušeností.

Co do výpočtu zásob kamenného uhlí, v útrobách země ještě uložených, stály na sjezdu ostře proti sobě dvě strany, a to jedna optimistická, a druhá ovšem pessimistická.

Optimisté tvrdili, že v nitru země jest ještě uloženo tak asi sedm bilionů a 400 miliard tun kamenného uhlí. Dejme tomu, že by se dobývalo uhlí dále v tom rozsahu jako v roku 1928, a že by jeho spotřeba přes příliš nestoupla, pak by tyto zásoby vystačily ještě asi pro příští čtyry tisíce let. Jest ovšem odvážné domnívati se, že spotřeba uhlí zůstane v budoucnosti tatáž, jaká jest nyní. Ba naopak, všecko nasvědčuje tomu, že s postupným mohutněním průmyslu bude nevyhnutelně stoupati také spotřeba uhlí. Nepodaří-li se v budoucnosti nalézti jinou rovnocennou náhražku místo uhlí, pak by se zásoby uhlí ještě uložené vyčerpaly ovšem mnohem dříve, pessimisté praví, že by lidstvo bylo s nimi hotovo po případě už za 400 roků. Titíž neblazí proroci předpovídají, že zásoby uhlí anglického v Anglii samé budou vyčerpány už za dvě stě let.

Sjezd zabýval se ovšem také světovým těžením nafty. Zásoby tohoto pramene energie jsou podle soudu odborníků mnohem hubenější nežli zásoby uhlí. Norský profesor Dr. Hoel tvrdí, že všechna zřídla, která nyní dodávají lidstvu naftu, mohou dodati celkem tak asi 8 miliard tun nafty. Na Severní Ameriku připadá z toho jedna miliarda tun, na Rusko 900 milionů tun. Kdyby spotřeba oleje nestoupala, nýbrž zůstala táž, jaká jest nyní, vystačily by uvedené zásoby tak asi na 60 roků. Leč spotřeba oleje stoupá vůčihledě.

Bude-li tato spotřeba stoupati v tomtéž poměru, jako od roku 1924, pak jest se obávati, že zásoby nafty budou vyčerpány za příštích dvaadvacet let, tak že by v roku 1950 už nebylo žádné nafty. Proti tomuto tvrzení norského učence bylo na sjezdu ovšem silno brojeno, a bylo prohlašováno za silno pessimistické. Zvláště bylo na to poukazováno, že se objevují neustále nová zřídla nafty, a to vydatná, ku kterým on ovšem ještě nepřihlížel.

Zajímavá bilance celého sjezdování zmíněného sjezdu byla tato: Dejme tomu, že se lidstvu v budoucnosti podaří využitkovati všechny prameny energie, které na zemi jsou, i ty, které zatím jsou nám nepřístupné, pak lidstvo s nimi vystačí ještě asi tři tisíce let. Co bude potom, tím sobě my ovšem hlavu lámati nepotřebujeme.

*

hd. — Český a německý průmysl v čs republice. Naše republika zdědila po rozbitém Rakousku největší část rakouského průmyslu. Při vypočítávání rakouského průmyslu byly vždy na prvém místě jmenovány Čechy, Morava a Slezsko. Co do příslušnosti jest tento průmysl sice česko-slovenský, ale co do národnosti majitelů průmyslových závodů je z větší části německý. Neboť ze všech závodů, zaměstnávajících přes 100 lidí, jest jenom 17% neboli 192 závodů čistě českých, ale 66% neboli 746 závodů jest čistě německých, 17% neboli 189 závodů je smíšených.

V textilním průmyslu připadá Čechům jenom 13%, v průmyslu sklářském 7%, z výroby papíru jenom 3%, z výroby chemické 33%, z průmyslu dřevařského a potravinářského, pak z hornictví a hutnictví a z průmyslu grafického 25%.

Co do peněžnictví ze sedmi velkých bank jsou tři výhradně české a tři německé, jedna českoněmecká. Mezi 11 středními bankami je šest českých a slovenských, čtyry jsou německé a maďarské, jedna smíšená. České banky mají vlastního a svěřeného kapitálu 8.328,320.000 K, německé 7.200,680.000 K. Mezi středními a malými bankami má ovšem český kapitál převahu.

*

hd. — Sociálně-demokratická strana ve Vídni. Vídenskou radnici jí vydalo rovné volební právo. Na konci měsíce dubna tohoto roku měli vídenští sociální demokraté výroční valnou hromadu, na které uveřejnili o početní síle své strany tyto údaje:

R. 1919 měli ve Vídni 105.000 svých straníků, to nebyla ani třetina všech příslušníků strany v celém Rakousku. Do dnešního dne dosáhl počet jenom vídenských příslušníků strany 417.000, to jest 58% všech členů soc.-dem. strany v celém dnešním Rakousku, kdežto obyvatelstvo Vídně, dnes ani ne celé dva miliony, činí jenom

asi 29% obyvatelstva celého Rakouska. Žen jest u vídenských soc. demokratů organisováno něco přes 147.000. Všech dospělých Vídeňáků, kteří mají volební právo, jest asi 1,320.000, a z těch volí soc.-dem. 694.000, tedy přes polovinu, ačkoliv jest jich soc.-dem. organisováno jenom 417.000.

Z 590.000 dospělých mužských voličů vídenských volilo soc.-dem. 327.000, z nichž bylo asi 268.000 politicky organisováno.

Jinými slovy to lze vyjádřiti takto: Ze 100 dospělých vídenských mužů jest jich 45 členy soc.-dem. strany, tedy téměř každý druhý Vídeňák. Ze 100 dospělých vídenských žen jest jich 20 organisováno u socialních demokratů, tedy každá pátá žena. R. 1919 bylo ze 100 členů strany 23 žen, r. 1928 už jich bylo 36. Ze 29.670 nových členů, kteří r. 1928 ku straně přistoupili, bylo 20.958 žen.

Od roku 1919 dostává ve Vídni každý mužský příslušník strany měsíčník Der Sozialdemokrat, a každá žena zase měsíčník Die Frau. Strana vydává pro své příslušníky zadarmo čtvrtletně brožury ve vídenské soc.-dem. knižnici. Těchto brožur, po 16 až 48 stranách, bylo dosud vydáno 7,148.500 kusů. Práci organisační obstarává 18.700 důvěrníků. Na každý tisíc příslušníků strany připadá asi 45 důvěrníků, tak že jeden důvěrník má na starosti asi 22 členů strany.

Hlavním listem strany je Die Arbeiter-Zeitung vydávaná asi ve 94.000 výtisků. Das Kleine Blatt vydává se ve všední dny ve 143.000 výtisků, v neděli ve 174.000 výtisků. Nový obrázkový časopis Der Kuckuck, který strana vydává, má prý náklad 90.000 výtisků.

*

hd. — Svatby v Evropě.

O manželství nepsalo se myslím nikdy tolik jako za našich časů. Mluví a píše se o zdavkách i rozvodech, o ženách, o manželkách a družkách, o manželství na zkoušku, o manželství kamarádském, jest plno rozumů, návrhů a dobrých rad, jak by se tato choulostivá a při tom velmi důležitá věc nejlépe zařídila. Ale spoustou promluvených řečí a potištěného papíru se posud nic nespravilo, nýbrž jenom a nanejvýš natropilo plno běd, neštěstí, nespokojenosti a přímo zoufalství, které se stalo údělem lidí, touto chronickou krisí manželství zachvácených. Jest-li pak nejlepší manželkou ona, o které se nejméně mluví, o moderním manželství nebylo by říci mnoho chvalitebného. Zdálo by se téměř, že mladší pokolení obává se tohoto rozhodného kroku, a nemíní se vázati poutem manželským. Leč jak se často stává, theorie a praxe ani v té záležitosti se neshodují. V poslední době byl na základě úředních záznamů uveřejněn přehled o pohybu obyvatelstva v celé Evropě, z něhož vychází na jevo, že obyvatelstvo Evropy se dokonce více žení a vdává nežli před rokem 1914.

Dle tohoto přehledu jsou v celé Evropě, pojímajíc v to i evropské Rusko asi čtyry miliony svateb do roka, tak že by připadlo na jeden den průměrně tak asi 11.000 svateb. Ovšem že asi jedna čtvrtina těchto svateb připadá na Rusko, kde to, co tam nazývají manželstvím, jest vlastně výsměchem a paskvilem na manželství. Ale i bez Ruska jsou zbývající tři miliony zdavek do roka ještě číslem velmi úctyhodným. Po Rusku druhé místo co do ženění a vdávání zaujímají Belgičané, pak přijdou Maďaři, na pátém místě jsou Němci z říše, kdežto rakouští Němci jsou až na desátém místě. Nejméně se žení a vdávají obyvatelé zemí severních, Švédska a Norska.

Ve Vídni ku př. počet svateb rok od roku povážlivě klesal, až teprv od roku 1927 lze pozorovati, že jich zase aspoň pomalu přibývá. Ovšem se čím dál tím méně snoubenců dává sezdati před katolickým knězem. Tento jim mocí svého úřadu z povinnosti klade na srdce, že katolické manželství jest nerozlučitelné, a proto se čím dále tím více snoubenců, i katolických, dává sezdati na úřadě civilně, aby se zase mohli rozejíti.

Jak žalostně to vypadá v naší republice s moderním manželstvím, dočítáme se v novinách každý den. Nové zákony, které byly u nás hned po převratě vydány prý za tím účelem, aby manželství zušlechtily a ozdravily, položily sekeru přímo na kořen sedmé svátosti, která je z vůle boží základním kamenem rodiny, národa a celé lidské společnosti.

*

hd. — Reklama v Severní Americe.

Podle úřední statistiky tam vydali roku 1927 za reklamu obnos 1502 miliony dolarů. Z toho bylo vydáno 690 milionů dolarů za inseráty v novinách, 210 milionů za inseráty v obrázkových časopisech, 400 milionů za plakáty, 20 milionů za reklamu ve vozech pouliční dráhy a v omnibusech a autobusech, 7 milionů za reklamu vysílanou radiem, 25 milionů za oznámení na divadelních a koncertních programech, a zbytek za reklamu, tištěnou na balící papír, do něhož obchodníci a výrobcové balí své zboží, a pak hlavně za světelnou reklamu, kterou se zrovna hýří ve velikých městech ve výkladních oknech, na domech, na střechách atd.

Politický.

Nové konkordáty smluveny s Pruskem a s Rumunskem za silného odporu, tam protestantského, zde pravoslavného. Obvyklá nyní podmínka, aby duchovní osoby v zemi působící měly tam občanské právo, podmínka jinak zcela slušná, východním zemím nezdá se býti výhodnou. I když by se jim nevyčítala zaostalost, není pochyby, že potřebují ještě silného přílivu ze západu. Najdou se sice způsoby, jak cizím pracovníkům příchod a pobyt tam umožniti, ale pokud to budou způsoby mimořádné, budou příliv nových podnětů aspoň ztěžovati a mohou jej podle vládní libovůle i znemožniti.

Taktéž obvyklá podmínka, aby biskupové nebyli jmenováni proti politickým námitkám vlády, přijata.

Ve školství otvírají se katolické rumunské církvi slibné možnosti pozvednouti výuku náboženskou.

Konkordátem má Rumunsko z řady zemí missijních, podřízených Propagandě, vstoupiti mezi země s pravidelnou správou hierarchickou.

*

Turecko.

První sčítání obyvatelstva v říši půlměsíce (28. října 1928), řízené policií, nedává spolehlivých číslic, jelikož mnozí ze strachu se rozutíkali do hor. Napočítáno přes 13,600.000 lidí, z toho přes 7 mil. ženských; v Evropě přes 1 mil. (43 na 1 č. km). v Asii přes 12 mil. (17 na 1 č. km). Jen Cařihrad a Smyrna mají přes 100.000. Angora roste, ale nedostatek vody vzrostu překáží. Místo vilajetů jest nvní 63 okresů, 320 krajů, 699 kantonů.

Latinská abeceda se vžívá. President poslance donutil se jí naučiti a voliče k tomu vésti.

*

Mexiko slibuje už pokoj, aspoň na čas, než se dá zas do nějaké revoluce a bratrovražedné války, aby Mexiku nepřibývalo tuze obyvatelstva a blahobytu. — Předseda biskupského sboru Ruiz y Flores vrátil se vyjednávat se (zatímním) presidentem republiky Portes Gil-em o úpravě věcí náboženských. Synovec arcibiskupa Ortiz-e (Guadalajara) Pascual Ortiz Rubio, guvernér Morelly a snad nástupce Gilův, návštěvu vyjednal. Calles nechal ministrování (voj.) a odstěhoval se na svou farmu, kde bude míti kdy přemýšleti, kdo vlastně prospěl Mexiku víc: pronásledovaná církev svým „temnem“ či on svým zabijáctvím?

*

Mandžursko se od 1. března t. t. úředně jmenuje Liaonon, aby se z lidu vymýtila památka na bývalou dynastii Mandžu.

HLÍDKA.

Arcijáhenství znojemské od r. 1600.

Příspěvek k vývoji církevního zřízení na Moravě.

Jan Tenora.

Koncem století 16. olomoucká diecese byla rozdělena na čtyři archidiakonáty: olomoucký, brněnský, znojemský a opavský; z nich arcijáhenství brněnské bylo spojeno s hodností probošta kathedralního kostela olomouckého, a arcijáhna znojemského jmenovával biskup. Arcijáhnové měli dozírati na děkany a visitovati je; rovněž arcijáhnové posílali na děkanství a fary sv. oleje na Zelený čtvrtek svěcené, začež dostávali od kostelů zvláštní dávku, jíž se říkalo „fumalia".

Archidiakonátům byla podřízena děkanství. Rozloha děkanství zůstává však až posud neurčitou a nejasnou, — nebyla známa až asi na tři (mikulovské, vyškovské, tišnovské.[1]) Nový, vítaný příspěvek podávají nám některé listiny a akta z archivu kapitulního a konsistorního v Brně. V kapitulním archivě ve svazku nadepsaném „Fumalia" je zachována listina: „Consignatio parochiarum archidiaconatus Znoymensis ab A. 1600". Napřed zklamává sice tato listina očekávání, že se dozvíme, kde na rozhraní 17. století byla katolická fara, že budeme tedy míti přehled náboženského rozvrstvení, jehož bychom si tolik přáli, abychom poznali, pokud arcijáhenství znojemské zůstalo katolickým; toho se nedovíme ze zapsaných pouhých jmen kostelů, neboť není to seznam katolických

[1]) Snopek v Čas. Matice Mor. 1903, str. 279.

far, které tehdy ještě zbyly, nýbrž seznam všech far, které druhdy byly, bez udání, zdali se zachovaly potud, nebo již zanikly.

Ale přece po jiné stránce poskytuje tato listina žádoucího poučení. Můžeme stopovati z ní rozlohu arcijáhenství znojemského i jeho rozdělení na tři děkanství: znojemské, bítovské a třebíčské, a obvod těchto děkanství.

Cenu a spolehlivost této listiny určuje účel seznamu. Při bližším pohledu jeví se jako seznam far pro arcijáhna znojemského, aby věděl, ze kterých kostelů platiti jest fumalia. Je to příležitostný seznam sestavený ze zběžně a třebas i neúplně a zkráceně naškrtnutých lístků děkanů, jimiž udávali, odkud posílají dávku za sv. oleje. Povšimneme-li si toho, nejlépe se vysvětlí zkomoleniny míst v seznamu: u arcijáhna nemohli dobře přečísti některých jmen; odtud lze také vyložiti, že pro různá čtení zběžně psaných jmen některý kostel i v témž děkanství je čítán dvakrát (na př. Želetice: Zielticz a Selaticz). Dále je patrno, že k sestavení tohoto přehledného seznamu o fumaliích bylo použito výkazů děkanských z různých let; ale tehdy nebyly obvody děkanské ještě určitě vymezeny, takže nebylo jasnosti, do kterého děkanství který kostel a fara přináleží. Takovou nejistotu, labilnost, zřejmě pozorovati i na tomto výkaze: některé kostely jsou dvakráte zapsány. Ježto pak ještě se stávalo, že z některých far posílali si pro sv. oleje k děkanovi, kam měli přístupnější nebo náhodnější cestu, i když to nebyl jejich vlastní děkan, a tomuto cizímu děkanovi zaplatili dávku, jenž pak do výkazu kostelů svého děkanství pojal také ony kostely z cizího děkanství, jimž sv. oleje poskytl, je nasnadě odpověď na otázku, proč některé fary jsou ve dvou děkanstvích uváděny.[1])

A ještě jednu věc znamenati: některé fary zase vůbec nejsou v seznamu zapsány. Popatříme-li blíže, shledáme, že jsou to fary klášterní; patrně platil za ně dávku klášter, a proto nebyly do děkanského výkazu zapsány. Jsou to fary: Loděnice, Oleksovice, Prosiměřice, Šatov, Tasovice kláštera Louckého, Mikulovice a Německá Konice kláštera strahovského, Popice kláštera na Hradišti sv. Hippolyta, Rancířov u Vratěnína kláštera jeroušského. Některé kostely nezapsány pak z toho důvodu, že tehdy se do nich sv. oleje již

[1]) Olbramkostel (Wolframskirchen a Wolbramukostel) jmenován v děkanství znojemském i bítovském, „Rotigla" v děkanství znojemském i třebíčském, Stonařov (Stonarzuow a Stonern), Rančířov (Ranczirzuov a Ranczir), Jihlava (Gyhlawa a Iglauia), Vílanec (Wilancze a Wilanz) v děkanství bítovském i třebíčském.

neposílaly, protože u nich nebylo již far, a dávka za sv. oleje se z nich neplatila, jak bylo v Únanově, Frélichově, Červeném Hrádku, Budkově, Kostelci.

Původ tohoto arcijáhenského seznamu vzniklého z děkanských výkazů o zaplacení fumalií, — a těchto výkazů bylo každého roku několik, tak jak se peníze scházely, — vysvětluje také, že v něm není žádného pořádku co do pořadí far nebo jejich sousedství; kostely jsou zapsány zcela nahodile beze všeho topografického zřetele. Nikde není ani poznamenáno, že některý kostel nebyl nikdy farním, nebo že z farního stal se již filialním.

Seznam z r. 1600 byl tehdy sestaven pro soukromou potřebu arcijáhna znojemského, ale sám úřad arcijáhnův dává seznamu také úřední ověření: tam, kam zasílal sv. oleje, byl také obvod jeho arcijáhenství. A bylo rozděleno na trojí děkanství: znojemské, bítovské a třebíčské.

Ve znojemském děkanství byly zapsány tyto fary: 1. Znojmo sv. Mikuláš (S. Nicolai); 2. Rouchovany (Ruchuan, Rauchowan); 3. Našiměřice (Naschmaricz); 4. Hostěradice (Hosterlicz); 5. Olbramovice (Wolffermiz); 6. Hevlín (Höfflein); 7. Hradiště sv. Hippolyta (Monasterium S. Hippolyti); 8. Horní Dubňany (Dubna Superior); 9. Vrbovec (Urbaw); 10. Miroslav (Mieslaus); 11. Hrádek (Ertpurg); 12. Dyjákovice (Daiax inferior); 13. Vranov nad Dyjí (Fran cum filiali); 14. Višňové (Wischnaw); 15. Rybníky*[1]) (Rybnicy — psáno nezřetelně); 16. Troskotovice (Dreskuticz); 17. Sv. Michal ve Znojmě* (S. Michael); 18. Želetice* (Zielticz); 19. Petrovice u Mor. Krumlova (Petronicz); 20. Hrušovany (Hrussouany, Gruspach); 21. Jiřice (Gericz); 22. Žerotice (Schwoticz[2]); 23. Jaroslavice (Jaroslauicz); 24. Čule (Czulba); 25. Litobratřice (Leupraticz); 26. Hodonice (Hödniz); 27. Popice u Znojma (Popicz); 28. Přímětice (Prendlicz); 29. Olbramkostel (Wolframskirchen); 30. Vémyslice (Wemesliz); 31. Dubňany Dolní* (Dubna inferior); 31. Jamolice* (Zomnalitz, Jomnalicz); 33. Jevišovice (Jerospicz); 34. Mašovice (Mespicz); 35. Dobřínsko (Dobrencz); 36. Kounice Horní (Cunicz); 37. Biskupice (Biskupicz); 38. Trstěnice (Stigniz); Selaticz je pokládati za totožné s Želeticemi u č. 18.; 39. Fryšava (Frischaw infer.); 40. Břečkov Horní (Frischaw Superius); 41. Přeskače* (Pressus); 42. Lančov (Leuczow); 43. Běhařovice (Biharzowicz); 44. Krumlov Mor. (Crumaw); 45. Rohotř*[3]) (Roticz); 46. Rokytná* (Rotigla); 47. Černín* (Schtirurus[4]); 48. Kní-

[1]) Místa označená hvězdičkou naznačují, že tam nyní není fara, nýbrž že kostel jest jen filialním.

[2]) V seznamu z r. 1630 psáno: Ssaroticz.

[3]) Rohotř, zaniklá obec i fara u Mackovic (Moskowitz); viz Volný, Církevní Topogr. Brn. IV. 323.

[4]) V seznamu z r. 1630 psáno: „Schirmus, Czernin".

nice Německé u Miroslavě* (Canicz); 49. Plaveč* (Plabtsch); 50. Plenkovice* (Plenknicz, Plentowiz); 51. Kadov (Cadaw); 52. Morašice* (Mertinez — jmenovaly se Moratice, a Mertinez mám za chybné čtení); 53. Oslavany (Oslauia).

V děkanství bítovském uvedeny:

1. Telč (Telcz); 2. Urbanov (Urbanouw); 3. Pavlov (Pawlow); Stonařov (Stonarzuow); Rančířov (Ranczirzuow); Jihlava (Gyhlawa); Vílanec (Wilancze [1]); 4. Třešť (Trziesstie); 5. Batelov (Batolow); 6. Růžená (Rueziena); 7. Mrákotín (Mrakotin); 8. Studená (Studena); 9. Strmilov (Stinnulow); 10. Kunžak (Komziak); 11. Matějovec (Matiegowecz); 12. Rudolec Český (Studolecz); 13. Cizkrajov (Czuzkraiow); 14. Lidéřovice* (Lidharzowicze); 15. Lipolec (Lipolecz); 16. Volfířov (Wolffirzuow); 17. Vydří Kostelní (Wydrzy); 18. Dačice (Daczicze); 19. Bílkov* (Bilkow); 20. Hobzí Staré (Hobzy); 21. Nové Sady (Neystifft); 22. Slavonice (Slawonicze); 23. Dešná (Dessna); 24. Vratěnín (Wratienin); 25. Stálky (Stalek); 26. Jemnice (Gemnicze); 27. Kdousov (Gdawsow); 28. Bítov (Bytow); 29. Častohostice (Cziastohosticze); 30. Blížkovice (Bliskowicze); 31. Lukov u Znojma (Lukow); 32. Štítary (Sstitary); Olbramkostel (Wolbramukostel — viz v děkanství znojemském čís. 29.); 33. Budějovice Moravské (Budieyowicze); 34. Jakubov* (Jakubow); 35. Domamil (Domamil); 36. Krasonice (Khassenicze); 37. Újezd Velký (Augezdecz); 38. Slavíkovice* (Slawikowicze); 39. Budeč (Budcze); 40. Želetava (Zieletawa); 41. Říše Stará (Stara Rzisse); 42. Říše Nová (Noua Rzisse); 43. Radkov (Radkow); 44. Myslová Kostelní (Mislowa); 45. Petřín Starý (Pecziw Stary); 46. Šafov (Ssaffow); 47. Martinkov (Martinkow); 48. Slatina Horní (Slatina).

V děkanství třebíčském jmenovány:

1. Jihlava (Iglauia); 2. Jaroměřice (Jermerzicz); 3. Stařeč (Staricz); 4. Valeč (Woticz [2]); 5. Újezd Horní (Ugiezd d. Lucae Laeti can. Olom. et Cr. [3]); 6. Přibyslavice (Przibylawicz); 7. Čáslavice (Gahlawicz); 8. Brtnice (Pirnicz); 9. Kněžice (Clineschiz); 10. Třebíč (Trebitsch); 11. Střížov u Třebíče (Strziesaw); 12. Dalešice (Daleschiz); 13. Rokytnice (Roketnicz); 14. Hostim (Hestingen); 15. Šebkovice* (Zengnicz [4]); 16. Stonařov (Stonern); 17. Rančířov (Ranczir); 18. Zhoř (Zhors); 19. Račice u Krhova* (Raczicz); 20. Krhov (Kürhow); 21. Lukov u Mor. Budějovic (Hukow); 22. Babice (Babicz); 23. Opatov (Aptaw); 24. Vílanec (Wilancz); 25. Střížov u Brtnice (Strissow); 26. Petrovice u Luk nad Jihlavou* (Petronicz); 27. Heraltice (Herolticz);

[1]) V děkanství bítovském neuvádí se pořadným číslem Stonařov, Rančířov, Jihlava, Vílanec, nýbrž až v děkanství třebíčském, kam se skutečně čítaly, rovněž Olbramkostel, jenž jest již uveden v děkanství znojemském.

[2]) Že rozumí se Valeč, patrno ze soupisu z r. 1630, kde psáno: Waltsch.

[3]) Tento přípisek znamená, že míněn jest vlastně Velký Újezd, — ale tuto v děkanství třebíčském je tento přípisek nesprávný; měl býti uveden v děkanství bítovském u č. 37. při slově Augezdecz.

[4]) V soupisu z r. 1630 správně Ssepkouicz.

28. Hrotovice? (Rotigla, srv. v děkanství znojemském čís. 45.); 29. Předín (Vredigna); 30. Myslibořice (Mysolborzicz); 31. Lipník (Lipnik); 32. Okříško (Otwessitz [1]); 33. Krahulov* (Cralow).

Tak, při bezpečném určení far, jeví se seznam z r. 1600 správným a pravdivým, odpovídá skutečnosti a dobře se z něho poznává a určuje rozloha děkanství znojemského, bítovského a třebíčského, a tak i celého arcijáhenství znojemského r. 1600.

Děkanství znojemské zabíralo tehdy ještě tyto fary: Oslavany, Krumlov, Olbramovice, Jiřice, Troskotovice, Litobratřice, Hrušovany Hevlín, potom jižní hranicí byla hranice zemská, západní: Vranov, Lančov, Břečkov, Olbramkostel, Jevišovice, Biskupice, a odtud severní: Rouchovany, Dubňany, Jamolice k Oslavanům.

Děkanství bítovské na východě k severu zaujímalo fary: Šafov, Starý Petřín, Štítary, Blížkovice, Budějovice, Jakubov, Martinkov, Želetava, Stará Říše, Třešť, Batelov, ostatní hranice děkanství tvořily hranice zemské k Čechám i k Rakousům; ale z nynějších Čech náležely do děkanství také farnosti Kunžak a Strmilov.

Děkanství třebíčské hraničilo od jihu a západu na děkanství znojemské a bítovské a mělo na těch a ostatních hranicích fary: Zhoř, Jihlavu, Vílanec, Stonařov, Opatov, Předín, Čáslavice, Babice, Lukov, Hostim, Myslibořice, Krhov, Dalešice, Valeč, Střížov, Třebíč, Krahulov, Přibyslavice, Brtnici, Petrovice u Luk.

Celé arcijáhenství znojemské prostíralo se tedy na západ od těchto far (včetně): ode Zhoře, Petrovic u Luk, Brtnice, Přibyslavic, Třebíče, Valče, Dalešic, Rouchovan, Dubňan, Jamolic, — u Oslavan činilo záhyb na sever, a pak zase zabíralo západní Moravu od Krumlova, Olbramovic, Troskotovic, Hrušovan, Hevlína i s těmito místy. Z nynějších Čech patřil do něho ještě Kunžak a Strmilov.

Správnost seznamu z r. 1600 dosvědčuje a potvrzuje také druhý, novější soupis far: „Consignatio parochiarum archidiaconatus Znoymensis recentior quam ab anno 1600“ zachovaný také v kapitulním archivu brněnském. Je vskutku pozdější: jsou v něm jmenovány již znojemské kláštery jesuitský a kapucínský z r. 1624 a 1628; možno tedy jej klásti asi do r. 1630. Také tento soupis byl sestaven pro arcijáhna, ale má ještě více než seznam z r. 1600 povahu úřední. Je určitější, opravenější: dodává kostely opomenuté, některé blíže označuje [2]) a od sebe roz-

[1]) V soupisu z r. 1630 psáno: Okressitz.

[2]) Wolfframiz Abbatissae Claustri Regae; Lodniz Abbatis Lucensis; Mnrium S. Hippolyti Praepi eiusd.; Mikulouitz Abbatis Strahouiensis; Erdpurga Equitum Ordis Jerosolym.; Biskupicz Epi; Stigniz Archidiac. Znoym.; Frischaw superior Abb. Luc.; Rotigla Abb. Lucensis; Popicz Praepi S. Hippolyti; Ssataw Abb. Lucensis; Prosmierzicz Abb. Luc.; Frating Abb. Gerasensis; Bucz Epi Olom.; Domamil Abb. Lucensis; Roketniz Abb. Lucensis; Horth. Abb. Lucensis.

lišuje [1]); někde uvádí správné čtení,[2]) jinde vynechává jména zapsaná omylem [3]) nebo pro arcijáhna bezvýznamná, tam totiž, kde fary nebyly obsazeny, odkud se tedy dávka za sv. oleje neplatila.[4]) Pisatel soupisu měl před sebou seznam z r. 1600, ale od pořadí jeho se často uchyluje a upravuje si pořádek podle svého. Ovšem ani on nevěděl si někdy rady[5]) a neuvaroval se chyb: špatně četl,[6]) psal zkomoleniny a nesprávnosti,[7]) také uvádí některé kostely dvakrát,[8]) ano označuje i místo, pro které není žádného určení.[9])

Srovnáme-li tento novější soupis se starším záznamem z r. 1600, jeví se u arcijáhenství znojemského největší změna v tom, že děkanství bítovské pozbývá svého jména a místo něho za stejného obvodu začíná děkanství telečské, — trochu pozdě, ale přece zjevuje se tu změněný ráz doby: hrady nejsou již středisky krajů a přestal dřívější jejich význam politický i církevní, a v dědictví jejich uvazují se města, která stávají se středem obvodů církevních, jež se poměrům přizpůsobují. Od té doby trvale užívá se pojmenování: děkanství telečské.

Pozorujeme také, že děkanské obvody se více ustálují. Jihlava, Rančířov, Stonařov, Vílanec jsou již definitivně započteny do děkanství třebíčského. Obvody děkanské zůstávají však celkem tak, jak byly r. 1600; — žádných pronikavějších změn u rozlohy děkanství se nestalo.

Že skutečně rozloha děkanství v arcijáhenství znojemském, tak jak byla již r. 1600 označena, je správna, toho podávají doklad také

---

[1]) Dubna superior, Dubna inferior; Bittovia superior, Bittovia inferior; Telcz superior, Telcz inferior; Scrziczaw inferior, Strzesaw superior.

[2]) Schwoticz-Ssaroticz; Zomnalitz, Jomnalicz-Jemnalicz; Woticz-Waltsch; Gahlawicz-Czaslauicz; Clineschicz-Kniezicz; Zengnicz-Ssepkowicz; Otwessitz-Okressitz; Schtirurus-Schirmus, Czernin.

[3]) V děkanství telečském Stonařov, Rančířov, Jihlava, Vílanec; Olbramkostel zapsán jen v děkanství znojemském.

[4]) Na př. Čule, Přeskače, Matějovec, Nové Sady, Slavíkovice, Starý Petřín, Šafov, Martinkov.

[5]) V rozpacích uváděl i čtení ze staršího seznamu: Petrouiz 1. Petronicz; Jobspic 1. Jerospicz; Frenspicz 1. Prendlicz.

[6]) Dobronicz, Ruduikow.

[7]) Drzkuicz; Patluna; Czestradicz; Graswicz. — U místa „Rotigla" není správný přípisek: Abb. Lucensis.

[8]) Hort jmenuje v děkanství znojemském i telečském, rovněž v děkanství telečském uvádí: Czyskrays i Wcziskragow.

[9]) V děkanství telečském Tayburg.

pozdější zprávy o jednotlivých děkanstvích. V kapitulním archivu brněnském je ještě seznam far děkanství telečského zhotovený z diecesní matriky; je sice nedatován, ale vidimoval jej a úplný souhlas té kopie s originálem dosvědčil 1. června 1651 Adam Ignát Oshevius, protonotář a misionář apoštolský, „comes palatinus" císařský a farář brtnický.

Podle něho — úplně v témž pořadí, jako má soupis z r. 1630 — uvedeny jsou v děkanství telečském fary: 1. Jemnice, 2. Budějovice, 3. Vratěnín, 4. Bítov Horní a Dolní, 5. Dešná, 6. Nová Říše, 7. Stará Říše, 8. Třešť, 9. Slavonice, 10. Dačice, 11. Kdousov, 12. Telč Horní a Dolní, 13. Budeč, 14. Újezd, 15. Jakubov, 16. Blížkovice, 17. Batelov (parochia Patlunensis), 18. Bílkov, 19. Hrádek (Červený), 20. Cizkrajov, 21. Častohostice, 22. Budkov, 23. Volfířov, 24. Strmilov, 25. Pavlov, 26. Myslová, 27. Studená, 28. Lipolec, 29. Rudolec, 30. Stálky, 31. Rancířov, 32. Vydří, 33. Želetava, 34. Slatina, 35. Kunžak, 36. Urbanov, 37. Krasonice, 38. Domamil, 39. Kostelec (Wolframs), 40. Mrákotín, 41. Hobzí.[1])

Podle tohoto úředního výpisu z matriky diecesní jeví se také soupis far z děkanství telečského z r. 1630 úplně ověřeným. A ještě vidíme, kde jest jej opraviti: vynechati jest z něho chybné „Ruduikow" a „Tayburg", po druhé se opakující „Krasonic" a „Wcziszkragow" i „Roketniz Abb. Lucensis", neboť tato je potom zapsána v děkanství třebíčském jako „Rutniz". Dodáme-li pak k diecesnímu seznamu vynechané filialky jiných kostelů uvedené v soupise z r. 1630: 42. Radkov, 43. Růžená, 44. Lidéřovice, 45. Lukov (Luggau), a doplníme-li neuvedené tam, ale jistě v děkanství telečském ležící kostely: 46. Matějovec, 47. Nové Sady, 48. Slavíkovice, 49. Martinkov, shledáváme, že i číselně co do počtu far obvod děkanství telečského zaznamenaný v těchto dvou zápisech r. 1630 a 1651 shoduje se skoro úplně.

O znojemském děkanství zevrubnou zprávu máme z r. 1657 visitační zprávou děkana znojemského Jindřicha Kamandla. Konsistoř olomoucká totiž nařídila 14. prosince 1656, aby byla provedena visitace far a farářů, a předložila formulář, jak se má při visitaci postupovati. Bylo 12 oddílů, jež se měly při visitaci zodpovídati, a podle nich byla pak sestavena zpráva o děkanské visitaci, kterou vykonal děkan od 13. ledna do 20. června 1657.

Podle této matriky děkanství znojemského uložené v konsistorním archivu brněnském čítalo se r. 1657 v tomto děkanství 60 far a některé z nich měly ještě filialní kostely.

[1]) Hobzí označeno slovem Taphar = Alt Hart.

Za fary byly čítány: 1. Štítary, 2. Lukov, jehož filialkou byl Břečkov (Frissavia), 3. Vranov (fil. kostel Lančov), 4. Šafov, 5. Starý Petřín, 6. Hradiště sv. Hippolyta, 7. Mašovice, 8. Popice, 9. Olbramkostel (fil. kostel Plenkovice, na nějž činily nároky také Přímětice), 10. Jevišovice, 11. Černín, 12. Únanov, 13. Mikulovice (fil. kostel Konice Německá a Plaveč, — ale o Plaveč byl spor, nepatří-li snad k faře únanovské), 14. Běhařovice (fil. kostel Přeskače), 15. Biskupice, 16. Krhov (fil. kostel Račice), 17. Myslibořice (fil. kostel Lipník), 18. Valeč (fil. Dalešice a Hrotovice), 19. Jaroměřice, 20. Hostim, 21. Miroslav, 22. Horní Kounice, 23. Horní Dubňany (fil. Dukovany), 24. Žerotice (fil. Kyjovice, ale o ně spor s Prosiměřicemi), 25. Želetice (kostel v Horních Dunajovicích), 26. Vémyslice, 27. Trstěnice (fil. Morašice a sporný kostel Višňové), 28. Hostěradice, 29. Litobratřice, 30. Kadov, 31. Rouchovany, 32. Olbramovice (fil. Branišovice), 33. Našiměřice, 34. Hevlín, 35. Hrušovany, 36. Dyjákovice, 37. Jaroslavice, 38. Čule, 39. Hrádek u Znojma, 40. Valtrovice, 41. Rohotř (parochia Rosticensis), 42. Hodonice, 43. Knínice Německé, 44. Bohutice (kostel Vedrovice), 45. Louka (fil. Milfron), 46. Vrbovec, 47. Dyjákovičky (fil. Chvalovice), 48. Šatov (fil. Hnanice [Gnadlersdorf, r. 1657 psáno Klainersdorf] a Havraníky [Kaidling]), 49. Staré Hobzí, 50. Rokytnice, 51. Domamil, 52. Přímětice, 53. Loděnice, 54. Prosiměřice (fil. Těšetice), 55. Oleksovice, 56. Křídlovice, 57. Fryšava, 58. Tasovice, 59. Strachotice, 60. Znojmo.[1])

[1]) Ve skutečnosti v tomto rozlehlém děkanství byli faráři r. 1657 jen na těchto farách: 1. ve Štítarech (Tomáš František Habirsch — Volný má chybně Hafiř), kam přidělena také farnost lukovská s filialkou v Břečkově, 2. ve Vranově (Augustin Karel Stainböck), kam přidělena kromě kostela v Lančově i farnost v Šafově a Statém Petříně, 3. na Hradišti sv. Hippolyta (kaplan Jan de Lamet), odkud spravovány také Popice a Mašovice, 4. v Olbramkostele (Matouš Čelokovský byl investován zároveň na Blížkovice), 5. v Biskupicích (Jakub Bernard Urbanides), kam patřil také Hostim, 6. v Krhově (Jakub Bernard Galletius), kam náležely i Myslibořice s filialkou Lipníkem, 7. ve Valči (Matěj Alexius Roškovský — Volný nesprávně Rošovský), odkud spravovány také Hrotovice a Dalešice, 8. v Jaroměřicích (Martin Řehoř Starec — Volný: Anton Stařic), 9. v Miroslavi (Václav Návojský), kam náležely i Horní Kounice, Horní Dubňany a fil. Dukovany, 10. ve Vémyslicích (Robert Šimetius O. C.), kam přidělena také farnost trstěnická, 11. v Hostěradicích (Tobiáš Neumiller O. C.), odkud spravována i farnost litobratřická a kadovská, 12. v Hevlíně (Menrad Werner O. S. B., jenž vlastně byl farářem v Hrušovanech a farnost hevlínskou měl komendovanou), 13. v Dyjákovicích (Pavel Schmidt), 14. v Jaroslavicích (Mikuláš Ludvík Forkač), kam patřily i Čule a Hrádek, 15. v Hodonicích (Bartoloměj Plodich), 16. v Louce (farářem byl řeholník loucký), odkud spravován také Milfron, Vrbovec a Dyjákovičky s Chvalovicemi, 17. v Šatově (Antonín Beverelli O. S. N.), odkud vedena duchovní správa také v Hnanicích a Havraníkách, 18. v Hobzí (Krištof Gumelmann O. S. N.), 19. v Rokytnici (Jakub Kozař — Cozarius; Volný Kosař), kam přiděleny také Domamil, Horní Újezd a Babice, 20. v Prosiměřicích (Heřman Keller O. S. N.), odkud spravovány také Těšetice, 21. v Loděnicích (Tobiáš Akerle O. S. N.), kam náležely také komendální kostely v Našiměřicích a Olbramovicích s Branišovicemi, 22. v Oleksovicích (Theodor Nicolai O. S. N.), kam přiděleny byly i České Křídlovice a Fryšava, 23. v Tasovicích (Mikuláš Himpe O. S. M.), odkud byla obstarávána duchovní správa ve Strachoticích, 24. ve Znojmě, odkud byly spravovány Přímětice (zvláštní český kaplan Václav Čermák O. S. N.) a Německá Konice.

Obvod děkanství znojemského zabíral tedy r. 1657 tyto hranice: na východě Vedrovice, Loděnice, Branišovice, Miroslav, Litobratřice, Hrušovany, Hevlín, na jihu byla zemská hranice, na západě Šafov, Starý Petřín, Lančov, Štítary, Hostim, Jaroměřice, Myslibořice, Valeč, na severu Dalešice, Dukovany, Horní Dubňany, Vémyslice. Vně tohoto souvislého obvodu uvedena byla jako do děkanství znojemského patřící vzdálená farnost Staré Hobzí až za Jemnicí a Rokytnice u Třebíče, odkud byla spravována také daleká farnost domamilská, která rovněž čítala se do děkanství znojemského; tyto fary Hobzí, Rokytnice, Domamil náležely klášteru louckému, a odtud se vysvětluje, proč děkan znojemský Kamandl, sám loucký řeholník, čítal si je do svého děkanství znojemského.

Srovnáme-li tento obvod znojemského děkanství s obvodem dřívějším, jak se uvádí r. 1600 a 1630, shledáme, že r. 1657 nečítají se již do děkanství Oslavany, Troskotovice, Jiřice, Frélichov a ani Dobřínsko, Jamolice, Krumlov po hranici východní, — na této straně

V některých farnostech, kde nebylo farářů, vedli duchovní správu řeholníci: v Jevišovicích sv. svátosti udílely se z okolí a výpomoc poskytovali jesuité, dominikáni a františkáni ze Znojma; v Únanově několikráte vedli duchovní správu jesuité a také jistý dominikán. V Mikulovicích na patronátě kláštera strahovského nebyla r. 1657 fara obsazena. V Běhařovicích nebylo již 30 let žádného faráře, v Šafově nebylo faráře od nepamětné doby, rovněž tak bylo v Želeticích, odkud chodili přijímat sv. svátosti do Prosiměřic nebo Mikulovic. V Žeroticích obstarávali již rok duchovní správu dominikáni ze Znojma a jinak uchylovali se lidé o sv. svátosti do Prosiměřic. V Rouchovanech nebylo již šest let faráře a kostel byl přikázán do Čučic. V Bohuticích se už od nepaměti ani neříkalo, že by byla fara, a tamější kostel byl jako domácí kaple jesuitů znojemských. Německé Knínice u Miroslavě náležely tehdy k panství náměšťskému, tamní kostel nebyl však již ode dvou let nikam přikázán, takže tam skutečně duchovní správy nebylo. Úplně zanikla farnost v Rohotři (parochia Rosticensis); podle visitační zprávy byl Rohotř „oppidum", ale městečko i s kostelem od nepamětných dob opuštěno, leč kostel tam přece byl (zbořen až r. 1768); u Rohotře byla vesnice Mackovice (Moskowitz) a odtud se pochovávalo na hřbitově v Rohotři. V Branišovicích byla opuštěna ves i kostel, v Kyjovicích se poznávalo aspoň z rozvalin, kde stál kostel.

Že do r. 1657 v děkanství znojemském mnohý kostel přestal býti kostelem farním, vysvětlí se z toho, v jakém stavu byly fary. Žádné fary nebylo v Hrotovicích, Dukovanech, Milfroně, Strachoticích; v Želeticích a Žeroticích nic se nevědělo o faře, ale tuto prý slyšeli, že dříve tam fara byla; v Něm. Knínicích nic o faře nechtěli věděti a zrovna tak v Jevišovicích, kde prý z bázně před vrchností báli se říci pravdu; v Břečkově byla fara úplně opuštěna, a z rozvalin spravila si obec farní sklep, z něhož šenkovala pivo; ve zříceninách ležela fara v Šafově, Mašovicích, Únanově, Dalešicích, Našiměřicích, Hrádku, Litobratřicích; v Olbramovicích fara všecka spadla, v Prosiměřicích byla na spadnutí, v Běhařovicích a Hrušovanech byla velmi chatrná, opuštěné fary byly v Myslibořicích, Kadově, Vrbovci, Dyjákovičkách, Chvalovicích, Domamili, Křídlovicích, Fryšavě; v selský příbytek byla obrácena fara ve Starém Petříně, poddaným dána byla v Horních Kounicích a Valtrovicích, v dobře vystavěné faře v Černíně zůstával poddaný a v Popicích řezník. V Rouchovanech fara spadla a byl určen domeček, kde by farář mohl pobývati, v Čuli byla fara malinká (exigua). V Plavči se nevědělo, byl-li tam vůbec kdy farář.

se tedy děkanský obvod zmenšil, — ale na západní a severní hranici zase vzrostl o Šafov, Starý Petřín, Štítary z děkanství bítovského (telečského), a o Hostim, Jaroměřice, Myslibořice, Lipník, Valeč, Dalešice, Krhov z děkanství třebíčského.

Zase tedy pozorujeme, že ani v polovici 17. století nebyly děkanské obvody přesně určeny a ustáleny;[1]) farnosti, tak říkajíc, přecházely ze svého děkanství do děkanství sousedního, snad nahodile, snad dohodou s děkanem, snad po vůli farářově; vždyť ještě r. 1656 když stanoven byl formulář, jak visitovati fary, bylo také přikázáno, kdyby byli někteří faráři na blízku nebo v sousedství, kteří by nechtěli uznávati nad sebou žádného děkana, aby je zatím visitoval děkan, jenž má tam blíže.

Visitacemi zaváděl se totiž církevní řád. Bývaly dvojí: 1. generální, kdy visitoval sám biskup nebo jeho delegát, a 2. kanonické, kdy visitovali arcijáhni děkany v arcijáhenství a děkani faráře v děkanství. Ve století 16. a 17. konaly se visitace zřídka. Známo, že biskup Stanislav Pavlovský vyslal r. 1581 na visitaci diecese olomoucké kanovníky Dr. Pavla Grünwalda, Dr. Petra Illicina a Dr. Václava Šturma, — později pak začátkem 17. století kardinál Dietrichstein 8. května 1606 chtěje visitovati diecesi nařizoval arcijáhnům, aby do měsíce sepsali jména farářů, příjmy všech far jak nekatolických tak katolických a podací jejich, a žádal také od kapituly olomoucké seznam far v diecesi, — ale ke skutečné visitaci tehdy nedošlo. Potom 30. června 1611 nařizoval arcijáhnům visitace, kterých prý již dávno nebylo, r. 1613 oznamoval generální visitaci, a r. 1616 posílal Julia Caesara Macella, děkana kostela brněnského, visitovat do kraje meziříčského. Později za hrozných let války třicetileté, kdy zůstalo tolik zničených a opuštěných osad, vypálených kostelů a far, rozuteklých poddaných, za všeobecného rozvratu, za nedostatku kněží, kdy jeden farář spravoval

[1]) Sami děkani nevěděli, kde v jejich obvodě je farář. R. 1646 posílal vyškovský děkan Sternfels oběžník farářům děkanství vyškovského do těchto míst: do Dědic, Pustiměře, Nezamyslic nebo Tištína, je-li tam jaký, do Bučovic, Brankovic, Milonic, je-li tam farář, a dodával: Quod si praeterea inveniatur parochus in aliquo alio loco ad meum districtum pertinente, eidem proximus communicet hanc currendam, et ultimus tandem ad me remittat; subscribant etiam ad quos fuerit deportata. Ale podepsali jen tři: Valentinus Alberti parochus Pustomirensis, Joannes Aloysius Ernestus par. Dedicensis a Franciscus Wroblikovský, parochus Buczovicensis (Archiv kapituly brněnské. II. A. — podle tohoto doplniti jest Volného Církevní Topografii).

kolik bývalých farností na míle vzdálených, nebylo ani možno s visitacemi začínati. Teprve po válce obrácen na visitace far bedlivý zřetel; tak 14. prosince 1656 vydán byl od generálního vikáře olomouckého Petra de Requesens visitační řád pro děkany, jimž se ukládalo, jak mají visitace konati, čeho všeho si povšimnouti a co poznamenati, tak r. 1662 byl brněnský probošt Ondřej Dirre na visitaci děkanství budišovského a lipnického, tak i v děkanství třebíčském a telečském byla téhož roku generální visitace. (O. p.)

Příspěvky k životopisu blah. Anežky České.

Dr. J. K. Vyskočil.

V ČČH 1921 (439—442) prof. Dr. Šusta podávaje zprávu o tehdy vyšlém díle Waltera W. Setona: Some new sources for the life of blessed Agnes of Bohemia, napsal také, že by bylo třeba dověděti se něco více o rukopise milanském v kapitolní knihovně ambrosianské, v němž obsaženy jsou legenda bl. Anežky České a čtyry listy jí zaslané sv. Klárou, a podrobiti vůbec legendu tu zevrubnému rozboru, který nám snad osvětlí některá méně jasná místa rukopisu, otištěného ve zmíněné knize Setonově.

O rukopise onom první zprávu podal, jak známo, nynější papež, tehdy archivář ambrosianské bibliotheky, článkem: Un codice pragense a Milano con testo inedito della vita di S. Agnese di Praga v časopise Reale istituto lombardo di scienze e lettere. Rendiconti ser. II. vol. XXIX. (1896) 392—396. W. W. Seton o tomto rukopise nevěděl, když uveřejňoval rukopisy latinské a německé, které nalezl v bibliothekách Německa. Byv upozorněn, jak sám praví v článku časopisu Archivium Franciscanum Historicum (AFH) XVII (1924 Quaracchi), od prof. Šusty na onen zajímavý rukopis milanský, zjednal si fotografickou kopii celého rukopisu a podal stručně zprávu o svém šetření v článku zmíněného AFH XVII (1924): The letters from Saint Clare to blessed Agnes of Bohemia, v němž uveřejňuje z rukopisu milanského jen čtyry listy sv. Kláry k Anežce České.

Pokud vím, nebylo o tomto článku W. W. Setona ničeho referováno v našich českých časopisech, takže snad většině veřejnosti české zůstal tento článek a zprávy časopisu AFH XVII neznámy. Proto dovolil jsem si napsati těchto několik řádků, jimiž chci prozatím pouze referovati o věci té a seznámiti širší veřejnost naši s prací pilného učence anglického, jenž se zvláštní zálibou a láskou věnoval své síly až do předčasné své smrti věcem starých dějin řádu sv. Františka a zvláště otázkám o milém zjevu františkánském v dějinách našich, o bl. Anežce. V jednom dopise zesnulý učenec m. j. vyjadřoval mně podiv, že takovému vynikajícímu zjevu ve světě františkánském nebylo věnováno dosti pozoru a že nebyla

bl. Anežka již dávno prohlášena za svatou. Dopis datován z university College Hall 29. srpna 1921.

Seton stručně referuje o článku Dr. A. Rattiho v Rendiconti, zmiňuje se zvláště o jeho poznámce, že rukopis milanský nebyl znám vydavatelům listů sv. Kláry v Act. SS. Boll. Mart. I. str. 506 etc.[1]) V rukopise fotografovaném shledal jednu důležitou charakteristiku rukopisu milanského, na niž upozornil již dříve Dr. Ratti, totiž že titul „blahoslavené" a „svaté", který je Anežce dáván, jinde se od vypravování o čtvrtém zázraku vynechává a místo před Agnes nechává se prázdné právě tolik, aby se vešel tam titul buď „beata" nebo „sancta". Mimo to ještě na jednu pozoruhodnější věc upozornil A. Ratti, že totiž třetí zázrak měl ten účinek, že královna Eliška veřejně ujala se snahy, aby Anežka byla kanonisována, aniž se dále mluví o tom, s jakým výsledkem. Tento třetí zázrak se vypravuje při narození Gutty, dcery královny Elišky a Jana Lucemburského, které se stalo v červnu 1315, a poněvadž, jak dále A. Ratti má přesvědčení, životopis byl psán krátce před zázraky, dochází k závěru, že životopis byl psán v prvém 20letí po smrti Anežčině.

Seton se domnívá, jak napsal již 1915 ve svém díle, že originál legendy byl složen mezi roky 1280 a 1330, při čemž se odvolává na palaeografické poznatky z rukopisu.

V dalším připomíná, že dle jeho přesvědčení původní legenda bl. Anežky byla sepsána před r. 1328, rokem to, kdy královna Eliška Přemyslovna poprvé usilovala o kanonisační proces, a přídavek legendy o zázracích by byl skutečným dokumentem ke kanonisaci Anežčině. Listy jsou psány týmž rukopisem, je tedy přibližně rok 1328 datem, kdy byla kopie listů zhotovena, tedy asi 75 let po smrti sv. Kláry a 50 let po smrti bl. Anežky.

Text prvního listu rukopisu milanského až na nepatrné poměrně výjimky shoduje se skoro doslova s textem rukopisu v kronice Glossbergerově XXIV generalium, obsažené v kodexu chovaném v klášteře františkánském v Hallu v Tyrolích pod značkou P 37 F. Text listu rukopisu Hallského jest uveřejněn v poznámce ku kronice XXIV generalium v AFH III str. 183.

---

[1]) A. Ratti praví doslova takto: „Un particolare è singolarmente degno de nota. Mentre nei testi già pubblicati al nome di Agnese si permette spesso il titolo di beata e di santa; il nostro, a cominciare dal quarto miracolo, lascia vuoto inanzi al nome uno spazio capace appunto di uno di quei titoli." (Rendiconti ser. II. vol XXIX 1896, str. 395.)

Seton je přesvědčen, že recense listů v milanském kodexu jest ze všech známých recensí rukopisných nejstarší a též nejspolehlivější.

O témž článku připojuje též několik poznámek v ostatní části rukopisu milanského, obsahujícího text legendy bl. Anežky, na nějž jsem byl sám tolik zvědav a od něhož si prof. Šusta sliboval eventuelní rozřešení některých nejasností rukopisů německých. Ale Seton sděluje, že srovnávaje text milanský s textem latinským a bamberským, jím vydaným, shledal rozdíly poměrně nepatrné, ba tak nepatrné, že nepokládal za hodno, aby text milanský uveřejňoval.

Rozdíly jsou jen pravopisné, a tyto, jak s uspokojením praví, již sám při vydávání latinského rukopisu bamberského opravil. Jsou to místa následující: Na str. 66, ř. 7 Polonie, str. 66, ř. 8 Trebnier, str. 72, ř. 10 calefaceret, str. 80, ř. 15 et, str. 82, ř. 16 habitacula, str. 88, ř. 24 sempiterna, str. 126, ř. 17 sternutauit, str. 134, ř. 30 eam, str. 138, ř. 3 supererogasset, str. 140, ř. 2 lamentabiles, str. 148, ř. 3 periciores.

Potom připomíná, že v bamberském i milanském rukopise shledal na třech místech tytéž nepatrné chyby, což by znamenalo, že snadno souditi na blízký vztah obou rukopisů, milanského i bamberského. Určitějšího závěru z opatrnosti nečiní. Tyto chyby jsou na str. 64, ř. 9 Agnem místo Agnetem, na str. 74, ř. 1 je vynecháno uel, na str. 106, ř. 19 inter místo initum.

Ku konci praví, že nemůže podati podrobného popisu rukopisu milanského, ježto měl jen fotografickou kopii rukopisní, ale originálu neviděl. Ale sděluje jen tolik, čehož Dr. A. Ratti v roce 1896 nepoznamenal, že rukopis sám je psán na pergameně na 57 stranách o dvou sloupcích v rozměrech 85 mm × 130 mm. Ku konci milanský rukopis nemá benedikce sv. Kláry, kterou má rukopis bamberský.

Zpráva Setonova tedy nevysvětluje s dostatek oněch rukopisných záhad, i bude třeba ještě se jimi obírati. Cena rukopisu milanského je veliká, a právě poznámky A. Rattiho nás vedou k domněnce, nemáme-li v něm snad původní rukopis psaný františkánem české provincie na rozkaz jeho provinciála, jak se o tom v prologu in vitam Beatae Agnetis praví,[1]) a který byl připraven pro příští kanonisaci. Neboť, myslím aspoň, těžko si představiti, že by opis měl

[1]) Seton, Some new sources str. 61, ř. 15 násl.

též ona prázdná místa pro tituly „beata“ a „sancta“. A právě proto bude záhodno uveřejniti rukopis milanský celý a zvláště poříditi fotografická faksimile zvláště těch míst, která vykazují ony mezery.

Ale ještě jedna věc jest, které Seton neznal, když uveřejňoval své latinské a německé rukopisy a na niž upozornil veřejnost P. Livarius Oliger O. F. M. v časopise AFH roč. XII. (1919). Oliger uveřejňuje tu tak zvaná „Gaudia S. Clarae Assisiensis seu vita eius versificata“ XII str. 110—131 a seznamuje nás se dvěma rukopisy bibliotheky německého musea v Norimberku: latinským a německým, které jednají o sv. Kláře.

Latinský obsahuje: 1. Církevní hodinky o sv. Kláře s nadpisem „Historia de sanctissima Clara virgine et matre nostra“, 2. báseň „Gaude Clara“ s krátkou předmluvou a 3. modlitby k sv. Kláře. Oliger klade jej do XV. století.

Druhý kodex jest německý a obsahuje tyto části: 1 Legendu o sv. Kláře. 2. Kanonisační bullu sv. Kláry. 3. Chronologické poznámky o životě a smrti sv. Kláry. 4. Báseň závěrečnou o sv. Kláře. 5. Báseň o 54 strofách oslavující život sv. Kláry, kterou W. W. Seton vydal v AFH XI (1918) 384—398 z jiných tří rukopisů. 6. Život a zázraky bl. Anežky Assiské, rodné sestry sv. Kláry. 7. Posléze obsahuje to, co nás nejvíce zajímá, totiž fol. 127—141 listy sv. Kláry Anežce Pražské v něm. překladě s tímto úvodem, jejž uvádím zde v plném znění z článku P. L. Oligera „Diese brif sant di selig sand Clar der edeln hochgeporn königin, der heiligen iunkfravn Agnesen des edeln konges tohter von Peheim di da waz ze Prag in einem kloster sand Claren ordens do sand Clar dennoch lebt, ze manen vnd ze leren vnd ze sterken disev vorgenanten ivnkfrawen sand Agnesen an dem dinst gotes vnd an strenkeit des ordens vnd avch zu einem ürkünde geistleicher lib di si zv ir het; darumb sant ir sand Clar dise prif vnd sprach also: Der ersamen vnd aller heiligsten ivnkfrawn Agnesen der des aller wirdigsten vnd edelsten kongs ze Peheim, Clara ein vnwirdigev dirn Jesu Christi.“ A končí poslední list těmito slovy: „vnd geb dir seinen frid, mein libev swester vnd mein tohter Agnes.“

O textu tom praví Oliger, že se málo liší od onoho, jejž vydal W. W. Seton v „Some new sources . . .“ 151—164, a proto textu toho ani neuveřejňuje.

8. Ku konci uvádí německý kodex fol. 142 požehnání sv. Kláry červeným inkoustem. Oliger praví, že požehnání se liší („textum itidem diversum") od onoho, jejž uveřejňuje W. W. Seton v AFH VIII a v Some new sources . . . 164—165.

Škoda, že P. Oliger neuveřejňuje požehnání, kdyžtě má text rozdílný, v plném rozsahu a místo toho uveřejňuje jen začátek a konec: „Daz ist der letzest segen. — Ich Clara ein dirn vnsers herren ein pflanz vnsers aller seligsten vater sand Franciscen, dein swester und dein mvter und der andern arm swester" a zakončuje se „vnd müz dir got geben daz dv alzeit seist mit im. Amen."

O. se domnívá, že německý rukopis jest příbuzný s oněmi rukopisy, které popsal Seton, a že nejstarší rukopis Setonův napsán byl okolo r. 1380 v Norimberku v klášteře sv. Kláry.

Rukopis Oligerem popsaný byl však již téhož roku v onom klášteře. Byl-li předlohou jiných, prozatím rozhodnouti nemůže.

Posudky.

Glos Tomáš, Základy řečnictví. Brno 1928. S. 111. Vedle tohoto titulu na vnitřním listě jest ještě tento: Úvod do nauky o řečnictví. S ukázkami proslovených řečí i s navedením, jak se cvičiti v mluvní dovednosti. Pro potřebu školní, spolkovou i soukromou zpracoval a upravil T. G.

Platon napsal, že trestem pro moudré lidi, kteří nechtějí míti účastenství ve vládě, jest, že musí žíti pod vládou horších lidí, podobně jako je trestem pro posluchače, kteří nechtí mluviti, že musí poslouchati horší řečníky, než jsou oni sami. Slova tato nepozbyla svého významu zejména za našich dob, kdy se všude šíří myšlenková mělkost. Proto bylo by vítati spis, který by zejména naší mládeži podával přehledně zákony umění řečnického, doložené klassickými vzory řečí proslovených. Ale tím knížka T. Glosa (ředitele IV. čes. reálky v Brně) není. Výklady o řečnictví, osobě řečníkově, o řeči, přednesu, o řečnických cvičeních a o pěstování mluvní dovednosti nejsou toho rázu, aby jasně a stručně studující mládež o řečnictví poučily a ji pro toto umění nadchly. Ukázky řečí a proslovů jsou z Tyrše, Batě, Drtiny, Jarníka, z novin „Národní Osvobození", dále z Masaryka, Herbena, Ad. Stránského, Palackého, Groše, Kouteckého (řeč na rozloučenou s ředitelem Úlehlou ve Strážnici), z Hodže, Kramáře a Bulína. Čtvrtý oddíl nadepsán „O řečnících", a tu jest na prvním místě zase Herben, potom Penížek, dále výňatek z „Lidových Novin" o řečnících, a článeček „K charakteristice A. Brianda". K tomu druží se překlad z „Neue Freie Presse" o Leninovi, jak měl poslední řeč. Na konec jest podán v překladu dra J. Říhy výňatek z Fabia M. Quintiliana o výchově řečníka. Ke spisku připojen jest seznam literatury o řečnictví a to napřed české, potom ruské (2 spisy) a německé. Zda spisek se hodí studující mládeži, čtenář z tohoto obsahu posoudí zajisté sám. Referent o něm ve Věstníku pedagogickém, vydávaném ministerstvem školství a národní osvěty, napsal, že se nejlépe hodí pro Moravu (!) *jz.*

* * *

K. Biebl, prý „básník milostných zátiší a poetických kaleidoskopů" vydal po šesti básnických knihách „zpověď válečné generace" „Nový Ikaros". Místo vlastního posudku budiž dovoleno podati několik posudků cizích, z nichž se čtenář poučí nejen o knížce samé, ale též o části české literární kritiky našich dnů.

Pražské „Nár. Listy" č. 178 zakončují obšírný posudek takto: „Konstruktivnost a suchý intellektualismus, jenž zatěžoval často verše jeho minulosti, vymizel takřka úplně z „Nového Ikara": je v něm cosi obnaženě žhavého, bolestná snová něha, již porušuje celkem už jen zřídka verbalitní artismus. Stavba Bieblovy básně jest sice místy

ještě labilní, a podvědomo nedospělo všude k oné čisté krystalisaci, jak by nahrazovala plně souvislost kausální souvislostí suggestivní. Přes tyto námitky jest však „Nový Ikaros“ nejen vrcholem posavadní tvorby Bieblovy, nýbrž i jedním z vrcholů poválečné poesie: neboť odhaluje hluboce citové a osudové kořeny poválečné generace, a poetistická technika vyrůstá v něm k nebývalé lidské tragičnosti a intensitě, tak že současně znamená i nový typ českého nadrealismu. — Mir. Rutte.“

„Šaldův Zápisník“. I. Konst. Biebl: Nový Ikaros. Ve čtyřech zpěvech se značnou silou vidění a s velikým zorným polem směstnává Biebl až tísnivé bohatství dojmů a postřehů vržených před tebe uchvátanou methodou kinematografickou a zavěšených do prázdna. Odtud ten spádně tragický dojem této básně, odtud ta hrůza, kterou dýše. Znám málo co otřesnějšího v české poesii než závěr prvního zpěvu s opakujícím se refrénem: „do tmy a prázdna“. „Jsi bubeník který náhle zešílel a bubnuje do tmy a prázdna chce si to vyřídit s Bohem který z něj udělal toho blázna bubnuje bubeník bubnuje k útoku do tmy a prázdna, kam všichni mrtví se dívají ku předu ku předu do tmy a prázdna.“ „Bubnuje bubeník bubnuje do tmy a prázdna tu náhle zakopne jenom taková maličkost k ostatní hromadě ještě jen jedno zrnko písku tak umírá v poli voják s očima do tmy a prázdna.“ To má opravdu Máchovský spár. Jenže mezi závratí Máchovou a závratí „Nového Ikara“ leží nedefinovatelný děs světové války. Proto bude „Nový Ikaros“ datem svého druhu. Také po stránce komposiční zasloužil by si „Nový Ikaros“ obšírnějšího rozboru. Já zde mohu jen upozornit na krásný obraz-symbol jablka Evy, „toho jablka marnosti, kterého nikdy neubývá“, „které se koulí okolo celého rovníku a propadá skrz všecka staletí“.

„Red“, květen 1929: . . . „Svět této básně, toť tělo ženino, žíhané vzrušenými představami z pěti dílů světa, je to velepíseň lásky, jež se však neuzavírá do slonové věžičky, ale žije v důvěrném styku s celým světem . . . Bieblův privitivism přestal býti chudostí, změnil se v elementární básnickou práci, doznívá jen v nesložitosti komposice při vší polyfonii a mnohotvárnosti básnických představ, v nesklenutosti toho představivého proudu . . . Biebl vyrovnal distanci, jež ho do nedávna dělila od první řady básnické naší avantgardy. Cesta pro básnické činy je mu otevřena. — B. Václavek.“

„Zvon“ č. 41: „Konstatin Biebl: Nový Ikaros. Snažím se vystihnouti myšlenkový postup (vlastně o myšlenkách tu nemůže býti řeč), tedy aspoň genetický proud těchto čtyř oddělení, z nichž se toto povídání skládá. Panna Maria si nevšímá velryby s harpunou v těle, jak rozhání po zelené louce beránky, ani toho, že zívajícímu hrochovi vletělo do huby hejno holubů. Pak autor mávnutím ruky obešel celou Palestinu, viděl, jak bláznivý Hamlet oceán koulí kokosové ořechy až někam do Rudého moře, a předpovídá, že i tato

báseň půjde křížovou cestou. Potom jeho hlava klade se do klína těch (!) nejkrásnějších žen, kde potom marně bloudí kolem břehů Arabie, potom v blízkosti samého papouška vracíš se domů z procházky, rozmlouvaje s usínajícími ptáky jako František z Assisi, potom v domě od rána nadává papoušek arara, a s hlavou dolů umírá wauwau, černá opice z Javy, potom pan major stále žárlí, mračí se na ženu, a proč ne na Marka Aurelia? Pak šli do chrámu sv. Petra, a papež vzal na ně hůl. Pak padl aeroplán na hřbitov, raněný učitel neumí nazpamět báseň Jar. Vrchlického. Pak odchází Chaplin, umírá Jarmila Horákova, taky umře Karel Teige, až vyhasne jeho lulka, Karel Konrád, až věřitelé obrátí jeho kapsy, Edison i Marconi a nepochybně i autor sám na poetistickou paralysu. Tak to jde dalšími dvěma oddíly (proč jsou to oddíly, nikdo neví). Konečně ve čtvrtém dílu vzpomíná si autor na první kanibalskou hostinu a na kvintánku Elu, která mu umřela v náručí opřena zády o mapu Asie, a autor až do dna vyjed jí živůtek a snědl ji celou. Tu může mu čtenář přáti dobrého zažití. Pak se autor ptá, kdo slyšel zpívat žížaly, a zda nosíte raději pruhovanou kůži staženou s vašeho manžela než pařížské trikoty. Konečně se dovíme, že miloval krásnou míšenku Arsiti, načež troubí anděl alarm, po celém světě sypou se s nebe růže, a básník vrhá se dolů se skály, což zameškal učiniti hned při prvém verši na začátku. Tato báseň obdržela před rokem od velkomyslného nakladatele cenu 10.000 Kč a vyšla tenkrát v nádherném vydání pro gurmány, proto se jí trochu déle obírám. Jest jasno, že si čtverák autor vystřelil z porotců, a což je zajímavější, oni z něho. -pa-"

A Biebl sám napsal článek do „Rozprav Aventina" č. 39, 40. Zní:

„Konst. Biebl: Názorné vyučování moderní vnímavosti. Vážený pane doktore, pan Arne Novák — i jiní kritikové — ve svých referátech o mé knize Nový Ikaros projevili takový nedostatek moderního chápání, že jsem se rozhodl v Rozpravách Aventina uspořádati šestinedělní kurs: Názorné vyučování moderní vnímavosti!

Tento kurs zamýšlím zcela vážně a upřímně. Uspořádal bych jej až na podzim, neboť potřebný materiál — aby můj kurs docílil skutečných výsledků — dá hodně shánění, přemýšlení a práce. Budou to obrazy zhotovené dle přesných mých návrhů v nejlepších zahraničních atelierech. Na důkaz, že tuto věc hodlám opravdu uskutečniti, zasílám Vám první předběžnou lekci. Žádám Vás o její uveřejnění v nejbližším čísle „Rozprav". Jsou to fotografie, které jsem dal zhotoviti v Bauhausu pod citlivým dozorem mého přítele architekta Josefa Hausenblase. S přátelským pozdravem Váš Konst. Biebl.

A jsou tam tři obrázky s textem.

1. Dvě nožky: „O má přítelkyně, vítám vás na návštěvu, vaše nohy jako dvě sličné sestry."

2. Cementové roury: „I tyto cementové roury musí probudit ve vás děsivou představu války."

3. „Úředník na americkém konsulátě nahodilým zvednutím pera, jež mu při tom utkví ve vlasech, nechť ve vás vzbudí podezření, že někde v koutku jeho duše stále ještě skrývá se strach, aby se jednou v úřadě nepřišlo na to, že za těmito černými vlasy a orličím nosem přece jenom se skrývá nějaký pravnuk Indiana.“ *tj.*

Karel Leger, Vinohrady. Povídka. Praha 1929. S. 177.
I ve svém stáří neúnavný spisovatel nakreslil tu malebný obrázek z doby rudolfinské, z rušného života na vinohradech v pražském okolí, kde měli své vilky a všelijaké útulky pražští šlechticové i zámožní měšťané a kde bylo tak snadno ukrývati různá milostná dobrodružství. V povídce také jako by všechno bylo nakaženo rozkošnickým ovzduším, od čtrnáctileté služebné Žofky, jež se rozplameňuje příliš životným představením antické divadelní hry v přírodě, až po stárnoucího epikurejského „filosofa“, jenž teprve ke konci poznává marnost svého dosavadního života. Po náboženských a jiných bojích oné doby není tu skoro jiné stopy, jen jako mimochodem ozvou se za hovoru vážné hlasy podivínů věštící nedalekou katastrofu.

Leop. Bena, Maryča. Román. Praha 1928. S. 137.
První románová práce mladého spisovatele, patrně rodáka ze Slezska, ukazuje na zajímavý talent, jenž se však hned na počátku dostává na scestí. Chtěl podati životní příběh chudého dělnického děvčete z Orlové na Těšínsku, ale učinil to tak, jako by tu bylo jen zlo a hřích, ošklivost a znechucení, utrpení a zoufalství. Začíná se to již v dětských letech krisí dospívání, vyvrcholuje předčasným mateřstvím a končí jakousi tupou resignací. Všechny zažitky proletářské dívky a ženy, v nichž ovšem převládá zase jen hrubá erotika, probírá autor s podrobností někdy až odpuzující a doprovází je často ještě rozvláčnými úvahami, psanými těžkým, obrazy přeplněným slohem. Nejlepší je tam, kde nechává filosofování a zachycuje jen své bezprostřední postřehy.

A. C. Nor, Laciné povídky. Praha 1929. S. 170. — Povídky o nich. Praha 1929. S. 147.
Značný úspěch. jakého se dočkaly u kritiky i u čtenářů první romány Norovy (Bürkental a Rozvrat rodiny Kyrů), patrně mladého autora hodně zaslepil: 12 knih, jež vydal ani ne v 5 letech a z nichž dvě nahoře uvedené jsou zatím poslední, vykazuje linii stále klesající. Své nesporné vypravovatelské nadání rozmělňuje nyní v drobných feuilletonistických prosách, jež jsou jen občas skutečnými povídkami, ale většinou zůstávají pouhými náčrtky anekdotického rázu, psanými patrně pro noviny z povinnosti a proto i bez inspirace. Snad tam vykonaly svůj chvilkový úkol, ale vydávati je souborně a k tomu ještě tak brzy, že sotva oschla čerň na prvním otisku v novinách, svědčí o velikém nedostatku autokritiky. Ještě v první z uvedených sbírek je několik dobrých povídkových námětů, ale většině těch

rozmělněných anekdot schází i to, co mělo býti jejich základním prvkem: humor a vtip. Aby vzbudil zdání vtipu, sahá často Nor i k takovémuto dávno již opotřebovanému prostředku jako je zesměšňování figurek všelijakými nestvůrnými jmény. Jen malá ukázka jeho vlastních jmen: Hňuphouda, Klimperkasten, Žbluňk, Blahomrav Tydlidát, Stehno, Kačaba atd. Kdysi velebila kritika také stylistické umění Norovo; v dnešních povídkách jeví se namnoze jako podprůměrný, plytký povídálek, jenž vidí humor patrně i v tom, že s oblibou rozmazává jednotlivé postřehy nekonečnými otázkami, vložkami a oslovováním čtenáře. Vypravuje třebas o jakémsi radovi, jak jde v dobré náladě na procházku. „Že by jaro? Ale dovolte, milostivá — promiňte laskavě, ale panu radovi je už přes šedesát let a je, prosím, šachista. Ne, jaro jím naprosto nešije. To musí být rozhodně už něco jiného. Dejme tomu, že je to dobrá nálada. A proč by? Z čeho by? A proč by ostatně také ne? Z čeho by ne?" Tak se dělají „laciné povídky". *M.*

Frant. Pergler, Poslední skok Tamerlanův. Dobrodružství detektiva Ralpha Reddinga. Nákl. A. Neubert, Praha 1929. S. 191, 12 K.

Pražská detektivní stanice je volána o pomoc do jednoho domu právě, když dva londýnští detektivi se tam přišli rozloučit. Zasáhnou přece ještě do případu — pána domu onoho ohrožoval jeho tygr Tamerlan. Je v tom milostná zápletka s paní domů, viníkem se konečně ukáže ne domácí sluha, ale jiný, jemuž pánem bylo uchystáno přivítání tygrovo. Všechno se urovná bez úřadů.

Hlavní osoby jsou Angličané, jak detektivi, tak domácí pán i rušitel jeho manželství. Napínavý ovšem děj rozpředen hodně do široka, aby detektivní umění co nejlépe vyniklo.

Na str. 50 románu, jinak dosti správnou češtinou psaného, začíná jedna věta: „Po celou dobu trvání výslechu . . ." My říkáme prostě: po celý výslech.

Joe Hloucha, Zahrada lásky. Román. Illustroval Jan Goth. Nákl. A. Neubert, Praha 1929. S. 173, 22 K. I. díl sebr. spisů.

Jakýsi záhadný znalec a milovník Asie seznámí se v Praze s českým důstojníkem, vypravuje mu o svém pobytě v Číně za boxerského povstání, ukazuje a popisuje mu až do omrzení památky asijského umění, opatří mu ve svém domě jakýmsi narkotikem vysněné záletné požitky v takto vykouzlené „zahradě lásky" s překrásnou čínskou princeznou rovněž tak vykouzlenou, a zatím ožení se mu s jeho nevěstou.

Tedy nad míru a víru fantastický román se zcela fraškovitým rozuzlením.

Rozhled

Náboženský.

m. — Dvoje kulturní nebezpečí pro český pokrok. Prvním jest „náboženská renaissance", o níž se rozepsal kritik J. L. Fischer v brněnském „Indexu" (č. 6). Konstatuje tu „velice nepříjemnou skutečnost", že hodnotné kulturní výboje poslední doby — i u nás — stojí v neposlední řadě ve službách této renaissance. Vidí v tom nebezpečí zcela jiného druhu, než o jakém mluvili a proti němuž bojovali „naši otcové", razíce hlučná hesla o boji proti Římu, proti náboženskému a církevnímu tmářství, proti opiu lidu atd. „Poměry se změnily tak dokonale, že ti, kdo dnes stále ještě mluví řečí našich otců, připadají nám kulturními primitivy proti oné elitě, jež stojí dnes náboženské renaissanci v čele".

Ale právě tyto kulturní hodnoty dnešní náb. renaissance jsou podle Fischera nebezpečny „pokroku". Ptáte se asi udiveně, proč! Odpověď jest jistě zajímavá: ve jménu svých kulturních hodnot svádí prý toto hnutí naši (tedy asi také pokrokovou) pozornost od věcí nejvýznamnějších, od úkolů sociálního dneška, obětujíc je úkolům náboženské víry, zaměřené mimo tento lidský svět . . . A ještě zajímavější, protože pravdivější, je druhý důvod: náboženská renaissance je proto tak nebezpečná, že spočívá na pevných pilířích víry, má pevný a jasný názorový řád, kdežto běžný protináboženský boj je živen negací mnohdy velmi plochou, nemá kulturních hodnot a tak je prost jakékoliv opory. Touto svou chudobou stává se nejen bezmocným vůči svému mnohem význačnějšímu odpůrci, ale diskreditujе i dosavadní boj proti němu.

Třeba tedy podle Fischera čeliti tomuto nebezpečí náboženské renaissance jejími vlastními zbraněmi: „pevným a jasným názorovým řádem a prací stejně hodnotnou, jako jest její".

Proti takovému důsledku nemožno ovšem s naší strany nic namítati, ba třeba si ho jen přáti!

Na jiné „nebezpečí", které s oním prvním poněkud souvisí, upozorňuje zase brněnský kritik Bedř. Václavek v „Tvorbě", pražském, komunisticky orientovaném týdeníku pro literaturu, politiku a umění (č. 17—18). Vidí také zvláště v literárně uměleckých kruzích „příklonke katolicismu"; vysvětluje si jej ovšem jenom „na reakcí rozkládající se měšťácký individualismus a liberalismus, jenž přestal býti života schopným principem". A poněvadž tato reakce je společná umělcům komunistickým i katolickým, je prý přirozeno, že se mimoděk vytvářejí mezi nimi i určité sympathie. A tak se vyskytuje v poslední době zjev, jenž zaslouží pozornosti: „Zdá se, jako by v komunistickém táboře byli lidé, kteří nemají daleko do katolicismu, a v katolickém,

kteří nemají daleko ke komunismu... Ale nejde jen o to, že jedinci, kteří nejsou dosti ujasněni, takto kolísají mezi oběma tábory. Vidíme, že část umělců, vysloveně svým přesvědčením revolučních komunistických, spolupracuje vydatně v orgánech katolíků..."

V dalším sice připouští Václavek, že tato spolupráce je někdy jen výsledkem osobního nebo dokonce kavárenského kamarádství, ale hned klade svým „soudruhům" důtklivé otázky, možno-li jíti tak daleko v kamarádské snášelivosti a nedbati samozřejmé povinnosti „kulturního svědomí", jež se stává dnes širším, než bylo před 8, ba ještě před 4 lety. Vždyť prý tito katoličtí umělci, ač jsou dnes oposičníky proti měšťáckému průměru, jdou kulturně směrem, jenž jest již nyní naprosto nepřijatelný revolučnímu komunismu, neboť „znamená návrat ke kulturním principům feudalismu a tedy romantický útěk z doby do minulosti, ne krok vpřed k budoucnosti". A časem, přijde-li nějaký prudký otřes politický nebo kulturní, přejde určitě jádro této katolické „oposice" vysloveně do tábora buržoasie. Není prý proto správné, když dnes komunisté píší do katolických časopisů a tak posilují posice něčeho, co jde diametrálně proti komunismu...

Pokud víme, možno mluviti zatím jen o jedné pražské revui („Tvar"), do níž vedle katolíků píší také komunističtí básníci (Nezval, Halas a j.). Těžko ovšem věřiti, že by tím byli získáni snad pro katolicismus nebo že by svou spoluprací docela „posilovali jeho posice"! Spíše je pravda, že tu jde ponejvíce jen o osobní nebo kavárenské kamarádství s redaktory, jež se přetrhá právě tak snadno, jak vzniklo.

*

Hugo v. Hofmannstal
rakouskoněmecký básník nedávno náhle zemřelý byl podle svého přání pochován od františkánů v rouše 3. františkánského řádu, do něhož se chystal vstoupiti. — Nekulturní básník!

*

Syrskokatolickým patriarchou
zvolen 22. čna aleppský arcibiskup Tabbuni. Volba, vyhrazená, jako (kromě 2 tajemníků) i přítomnost, jen biskupům, dála se v kostele kláštera Der-eš-Šarfeh u Bejrutu. Konává se písemně, leč by dána byla přednost akklamaci, jako tentokrát (všech 8 hl.); jinak žádají se k platnosti $^2/_3$ hlasů — biskupové, kteří z vážných důvodů nemohou se k volbě dostaviti a se omluví, jsou povinni spolu s omluvou poslati vyjádření, že zvoleného uznají. Zvolen může býti kterýkoli kněz syrskokatolické církve, pokud má 40 let.

Voliči odevzdají zvolenému písemnou zprávu o volbě a inthronisaci se žádostí o potvrzení a udělení pallia, kterou zvolený se svou stejnou žádostí a s vyznáním víry pošle papeži. Teprve po jeho potvrzení nabývá patriarcha své jurisdikce v syrskokatolické oblasti.

*

Večerní mše,
o níž tu na s. 23, zdá se (podle životopisu sv. Jana Zlatoústého od Dra Chrys. Bauera) naznačena v kázaních toho světce. Vévoda saský prof. Dr Max odporuje tomu a praví (Kath. Kirchenztg s. 247): Vlastní všední dny a dny postu předvelikonočního byly pondělek až pátek (a Bílá Sobota). V ty dny kázal sv. Jan (v Antiochii) večer, načež věřící se rozešli domů a teprvé pak pojedli. Bylo zvykem, jehož stopy se jeví i na západě, ve dny přísného postu se zdržovati i Eucharistie, jako dosud u nás na Velký Pátek. Jenom na Zelený Čtvrtek večer činěna výjimka — pa památku poslední večeře Páně. Časem rozdávána pak někdy Eucharistie i v ony dny, ale jen Praesanctificatorum, mše sv. večer nikdy neslavena. Velkopáteční homilie sv. Jana Z., jež o ní mluví jakoby byla slavena „tento večer", byla jistě přednesena večer ze čtvrtka na pátek; památka Spasitelova umučení konána totiž po oba dny souvisle, a to hlavně mší sv. a přijímáním právě večer na Zelený Čtvrtek.

Římský zvyk, konati v ony dny ráno Stationes se mší sv., nepokládá Max za nejstarší.

I ve výkladě Epiklese odporuje Max Bauerovi a zastává názor, že sv. Jan Z. s tehdejší církví pokládal Epiklesi za konsekraci, nikoliv jen za modlitbu deprekativní; rozpor s jedním místem u sv. Jana Z., kde sama slova Spasitelova zřejmě vyložena za konsekrační, vykládá (hypotheticky) tak, že se ona uskutečňují prosbou církve o příchod Ducha sv.

*

Kališnictví.

Ke studiu této pro české náboženské dějiny důležité otázky budiž theologům doporučeno nové dílo Dr J. Baumgärtler, Die Erstkommunion d. Kinder (Kösel, München, s. 250, 5 M). Nejedná sice přímo o kališnictví, ale probírajíc dějiny sv. přijímání u dětí vysvětluje mnoho ze snah kališnických naproti obavám církve z periculum irreverentiae et eversionis aut exspuitionis vel vomitus.

Zvyk sv. přijímání hned po křtu zobecněl, zdá se, teprve v 5. stol. Šlo-li o nemluvňata, mohlo to ovšem býti jen přijímání pod způsobou vína, jež proto se v některých Ordines nazývá se také confirmatio, jelikož bez způsoby chleba nepokládáno za úplné. Zachovalo se na západě až do 12. stol., kdy eucharistické spory vedly k přesnějšímu vytčení katolické nauky a také k pečlivějšímu zacházení s Eucharistií. Tomáš Aq v 13. stol. shledává přijímání u nemluvňat nevhodným (IV. sent. d. 23 q 2 a 4).

V odporu českých kališníků proti rozumnému názoru církevnímu vidíme z dějin všelikého sektařství známý úkaz dovolávati se stůj co stůj toho, co bývalo, třebas to byla starobylost buďto nedávná nebo pochybná. Prvých staletí církve se v tomto případě naprosto nemožno dovolávati.

*

hd. — Z duchovní správy v Kanadě.

Francouzští obyvatelé severo-americké Kanady nezpronevěřili se časem katolickému náboženství, od otců zděděnému, jako jejich soukmenovci, kteří zůstali ve staré vlasti. Francouzští Kanaďané slynou odjakživa náboženskou horlivostí, pevně zakořeněnou mravností a štědrou obětavostí ve prospěch církve katolické, kostelů, škol, lidumilných podniků a svých kněží. Podle poslední statistiky mají v provincii Quebec 1445 náboženských katolických škol obecných a v celku 7000 různých učebných ústavů, vedených a zařízených katolickými řády, mezi nimi ku př. 6571 škol obecných, 562 škol hlavních, 18 škol vyšších, 22 kollejí, rovnajících se asi našim gymnasiím, a dvě university. Horlivý život náboženský zvláště se projevuje velkým účastenstvím při exercitiích, které se konají pro všechny stavy.

Tak ku př úředníci a zřízenci velké banky v Montrealu mívají svoje zvláštní exercitie před Velkonoci. Když se dosti pozdě večer skončí úřadování v kancelářích, sjedou se úředníci ze 150 filiálek ve své kapli, kde se pro ně konají zvláštní náboženské přednášky. Jednou pak do roka konají všichni dokonalé a důkladné exercitie.

Zvláštní druh karitativní činnosti duchovní správy, u nás neobvyklý a myslím i nemožný, jsou tak zvané retraites des gueux, jakoby řekl exercitie pro žebráky, konané na konci doby postní. Všichni lidé, kteří nemají svého přístřeší a kteří jsou pravidelnými hosty městských ohříváren a útulků pro lidi bez přístřeší, a chodí si pro svou polévku ke klášterním fortnám, scházejí se k těmto exercitiím hromadně, a nikdo neví, odkud přicházejí. Při posledních těchto exercitiích sešlo se na tisíc účastníků. Spolek sv. Vincence postaral se o jejich tělesné potřeby, a zaopatřil je oděvem a obuví. Mnohým účastníkům bývají tyto exercitie buďto počátkem nového horlivého života náboženského aneb utvrzení v něm, a mnohým zároveň otvírá se při tom brána do nového a spořádaného života občanského.

Celkem má Kanada ze všech mimoevropských zemí nejvíc kněží, 6400, z nich 6349 latinského a 51 rusínského obřadu. Ve francouzské (východní) části, s obyvatelstvem skoro vesměs venkovským nebo maloměstským, je daleko méně kněží řeholních než-li v anglické (západní), kam původně posíláni řeholníci mezi Indiány a když obyvatelstva přibývalo, doplňovali své řady zase z řeholních bratří.

*

vč. — The Book of Common Prayer.

Když byla revidovaná tato modlitební kniha anglikánské církve r. 1928 dolní sněmovnou zamítnuta, ozvaly se hlasy, aby ji biskupové zavedli nedbajíce parlamentu. Postup, který byl nakonec zvolen, je tento. V Convocations (synodách) obou metropolitních provincií, canterburské a yorkské, se biskupové — po soukromých jednáních — formálně usnesli, že budou používati Prayer-booku z r. 1928

jakožto normy stanovící meze přípustných odchylek od Prayer-booku z r. 1662. V konvokaci canterburské ve Westminsteru hlasovalo 23 biskupů pro tuto resoluci a čtyři proti ní; biskupové severní provincie ji přijali jednomyslně. Návrh episkopátu byl pak předložen nižším komorám konvokací, totiž zástupcům kleru, neboť ačkoliv administrativní odpovědnost padá jen na biskupy, přáli si tito nicméně vyslechnouti návrhy nebo poznámky zástupců kleru. V Yorku nižší komora po neveřejné poradě konané v plenu prohlásila, že „po pečlivé úvaze resoluce předložené jí vyšší komorou uctivě projevuje svou důvěru v administrativní obezřelost biskupů;" k tomuto prohlášení důvěry však přidává snažnou žádost o „jednotu mezi biskupy". Ve Westminsteru nižší komora konvokace canterburské projednala resoluci vyšší komory ve veřejné debatě. Zamítnuvši velkými většinami nepříznivé opravné návrhy se stran jak anglo-katolické, tak přísně evangelické, přijala návrh ujišťující arcibiskupa canterburského „loyální podporou". Po těchto příznivých projevech dolních komor biskupové definitivně ratifikovali své dřívější rozhodnutí, které je tudíž schvalováno téměř celým biskupským sborem, oběma nižšími komorami konvokací, a jak arcibiskup canterburský upozorňuje, aspoň sedmi tisíci z 10.000 duchovních hlasujících v celé Anglii na diecésních konferencích. Nějaké úchylky od Prayer-booku z r. 1662 se uznávají obecně za nevyhnutelné; úchylky v mezích knihy z r. 1928 budou dovoleny, úchylky jdoucí za ty hranice budou zakázány.

Tím se doufá dosíci když ne jednoty, tedy aspoň jednotnosti v používání pevně ohraničené volnosti. Otázka jest ovšem, zda při protestantské „svobodě svědomí" a malé disciplinární moci anglikánských biskupů nad klerem se všichni přálelé reform spokojí volností danou rubrikami a jinými pozměnami z r. 1928 — a zda nepřátelé reform se tiše podrobí usnesení a nebudou působiti obtíží jak v diecésích a veřejnosti, tak v církevním životě v jednotlivých farnostech.

Zatím veřejnost celkem přijímá rozhodnutí biskupů příznivě, ač uznává, že toto řešení palčivého problémů není ideální a má slabé stránky; ale že je to nejlepší možné zatimní východisko z tísně a aspoň nějaká ochrana proti nepořádku a rozpadání. Úspěch že bude záležeti na stupni tolerance a dobré vůle u biskupů, kleru, věřících. Modlitební kniha z 1928, ač parlamentem zavržená, byla dána v pěkných vydáních do veřejnosti a rychle se vžívá a zdá se, že v zájmu míru v církvi lze očekávati značný stupeň potřebné smířlivosti a snášelivosti v lidu a v kleru. The Times snažně žádá malou skupinu biskupů s odchylným míněním, aby podrobili „své osobní názory" pokoji a pořádku v anglikánské církvi jakožto celku!

Vědecký a umělecký.

m. — Otakar Březina.

Jest jistě přirozeno, že se poslední dobou objevilo v časopisech i samostatných publikacích množství různých vzpomínek na zesnulého básníka a zejména na jeho hovory („rozpravy" u J. Moučky), jež se zvláštní zálibou rozpřádal se svými přáteli i s četnými návštěvníky z kruhu svých oddaných mladých ctitelů. A jest konečně i vysvětlitelno, že se v těchto vzpomínkách a hovorech vyskytuje i dosti závažných rozporů: zahrnujíť poměrně dlouhé životní období, kdy se jistě názory básníkovy, nábožensko-filosofické i jiné, vyvíjely a měnily. Při tom je pravděpodobno, že jemný duch básníkův snažil se leckdy přizpůsobiti chápání a duševní úrovni návštěvníkově a formuloval své výroky o různých myšlenkově těžkých problémech — v tom prý byl B. mistrem — tak, že posluchač si odnášel svůj subjektivní dojem hodně odlišný od posluchače jiného, jinak smýšlejícího. I když si snad tyto osobní dojmy a hovory zaznamenal hned po své návštěvě a nyní třeba po letech je upravuje pro tisk, nemůže snad ani sám vždy zaručiti, že je to opravdu věrná reprodukce B—vých slov.

Možno tedy vítati všechny tyto vzpomínkové záznamy jako zajímavé příspěvky k poznání Březiny člověka, ale dlužno je přijímati opatrně jako příspěvky nejméně spolehlivé, jež bude třeba doplniti teprve velmi četnou korespondencí — ačkoliv i při této nutno přirozeně míti na zřeteli, kdy vznikla a komu byla určena. Hlavním a pro kritika nejobjektivnějším pramenem zůstane ovšem básnické dílo B—ovo; a o tom se dosud nejméně mluví a píše!

Doufalo se stále, že se v rukopisné pozůstalosti naleznou některá nová díla básnická i prosaická, jichž básník sám za svého života nechtěl vydati. Zatím však jeden z vykonavatelů poslední vůle B—ovy dr. E. Chalupný oznamuje nyní v „Prager Presse" (14/7 1929), že po důkladné prohlídce všech rukopisů nenalezl tam ani jediné nové básně nebo prosy, tím méně nějaké nové samostatné sbírky. Soudí tedy, že B. spálil se svými ostatními rukopisy i onu hotovou již knihu básní, o níž se sám již před lety podrobně zmiňoval. Koncepty několika prosaických básní, jež se našly v pozůstalosti, jsou prý tak seškrtané, že jich skoro nemožno čísti. Své bohaté korespondence, v níž jest i mnoho konceptů vlastních dopisů, básník nespálil.

Nakonec prohlašuje dr. Chalupný, že jsou marné snahy zneužíti básníkova jména pro určitou politickou stranu nebo pro určitou konfessi či skupinu. Nastal totiž v časopisech spor nejen o náboženské, ale i o politické smýšlení Březinovo. Národně-demotické listy prohlásily jej za příslušníka své strany a vyznavače svého programu a tvrdily mimo jiné, že B. nedával svou poslední knihu

essayí do tisku proto, že v době, kdy ji psal, byl naladěn socialisticky, později však prý přestal býti socialistou a nepřál si, aby jeho essayí bylo socialisty zneužito. Proti tomu píše nová pražská revue „Plán“ (č. 5), že i v básních i v otištěných essayích má B. řadu míst, z nichž výrazně plyne kollektivistické a protikapitalistické přesvědčení básníkovo, a přece prý jich socialisté nezneužili. „Už proto ne, že jazyk tvorby Březinovy není z těch, jichž by bylo lze s úspěchem používat pro massovou agitaci.“ To jest ovšem hlavní a jediný důvod a potvrzuje, co tu bylo posledně napsáno: „Březinu málokdo z velebitelů četl a ještě méněkdo mu rozumí.“

*

hd. — Komu patří vzduch?

Věda právnická rozšiřuje se v posledních rocích o nové právo vzduchové. Dokud nebylo třeba báti se nějakých nemilých překvapení ze vzduchu, byl vzduch volný pro všecky. Všeobecný zákoník občanský stanovil, že vzduchová prostora, vznášející se nad nějakým pozemkem nebo nějakou budovou, patří ku pozemku nebo k budově, pokud ovšem o nějakém panství nad vzduchem bylo možno mluviti. Leč jakmile začala vzduch oživovati létadla a po nich řiditelné vzducholodě, kterých bylo užíváno nejenom ku podnikům mírovým a užitečným, nýbrž i ku podnikům válečným, tu bylo národům jasno, že tyto poměry třeba upraviti a spořádati zákony a smlouvami mezinárodními.

I byly v tomto oboru zpočátku přetřásány tři theorie. a sice: Francouzi žádali, aby vzduch byl úplně volný. Angličané a Němci však požadovali jakousi vzduchovou suverenitu, aby totiž každý stát měl neomezenou moc nad vzduchovou prostorou, vznášející se nad jeho územím, a aby mohl suvereně rozhodovati o užívání tohoto jeho vzduchu. Třetí pak názor požadoval podle analogie moře světového a moře pobřežního jakési vzduchové pobřeží nebo vzduchové pásmo, za nímž by byl vzduch úplně volný. Takovým způsobem bylo o vzduchovém právu debatováno před světovou válkou, avšak ujednáno nebylo nic. Když pak vypukla světová válka, která byla vedena i ve vzduchu, dělal každý stát ve vzduchu to, co pokládal pro sebe za prospěšné a k čemu jeho válečné pomůcky stačily.

Po světové válce byla pak za všeobecně platnou uznána zásada, že každý stát jest neomezeným pánem vzduchového prostoru, vznášejícího se nad jeho územím. Pro cizí létadla a vzducholodě upraví každý stát vzduchoplavbu přes svůj vzduchový prostor mezinárodními smlouvami a konvencemi.

Mezinárodní právo vzduchové jest ovšem teprve v začátcích a proto není ještě přesně upraveno a kodifikováno.

Vychovatelský.

Z polské školy.

Co tu na str. 201. zmíněno o zneužívání školské výuky proti náboženství, hlásí se teď i z Polsky. Varšavský státní učitelský ústav a učitelský svaz Spasowiaků (od prof. Spasowského) důsledně pracují o to, aby se škola stala protináboženskou. „Při dobré vůli může učitel v každém učebním předmětě prováděti propagandu protináboženskou," píše jeden z nich, prof. fysiky Dr Oryng, a podle toho také postupuje, potíraje domnělý „zabolon" (pověru), t. j. náboženství. Podotknouti ovšem třeba, že to směr v polském učitelstvu, který spolu hlásá třídní boj atd., tedy tak cosi jako bolševictví.

Mimochodem budiž tu zmíněno, co noviny vypravují o jednom výkvětu z tohoto bolševického pařeniště. Několik darebů ve Varšavě „zorganisovalo" spolek sebevražednic. Možno si sice představiti nějakou poradnu, v níž by takové kandidátky našly radu, po př. pomoc, aby myšlenek na samovraždu nechaly. Ale zde je to naopak zařízeno na to, aby se těm holkám dostalo rady a pomoci, jak samovraždu provésti. Pro ty „komisaře" hlavní věcí jest, aby kandidátka sebevraždy, která se k nim obrátí, byla jim napřed po vůli . . . Pak ať si jde!

*

Rusko

zavádí letos podle 5letého plánu povinnou návštěvu obecné školy, tak že by v r. 1933 všechny děti 8—11leté byly školsky vyučovány. Počet žactva by stoupl z 9,900.000 na 16,900.000, kdežto nyní jest jen o 2,7 miliony vyšší než 1914. Učitelstvo by se takto muselo zdvojiti (ze 264.000 na 422.000), a ovšem také budovy atd. přiměřeně rozmnožiti.

Sověty se chlubí tempem, v jakém svou kulturní revoluci a „polytechnisování" a „agronomisování" svého školství provádějí: všechna snaha směřuje k tomu, aby všechno vyučování se neslo směrem praktickým, rolnicko-průmyslovým, ovšem jen v duchu socialistickém. V duchovědě je hlavní boj proti náboženství a pro internationalismus.

Ve studiích má býti podporován především dorost z dělnictva, jenž by pak myšlenkám bolševickým razil dráhy v celém veřejném životě.

Zastanci bolševiků vidí rozdíl mezi pomlouvaným prý Ruskem a jinými zeměmi v tom, že tam se pracuje, zde se lenoší! Arci je práce a práce!

Hospodářsko-socialní.

Mezinárodní Agrární Bureau mělo valnou hromadu v Praze 23—25 května t. r. Do definitivního organisačního statutu pojata také věta, že „mohou býti řádnými členy Mezin. Agr. Bureau jenom politické strany zemědělské (les partis politiques paysans seuls)". „... jest třeba, aby minulost našeho předsedy byla minulostí přesvědčeného demokrata," a proto „usnášejí se nabídnout předsednictví MAB p. A. Švehlovi, rolníku povoláním ... jehož celý život je zasvěcen agrarismu a který jest pro nás nejvznešenějším příkladem oddanosti zájmům půdy, nejpodivuhodnějším myslitelem a nejvřelejším přítelem míru, jehož se má dosíci dohodou zemědělských demokracií ...," neboť jsou jisti, že nikdo jiný než on nemůže je vésti k jeho (MAB) pravému určení."

Ze zprávy, již dal o své činnosti přednésti rakouský Landbund, vysvítá, že Seipel se svou vládou padl přes požadavky stran rolnických, nemoha jimi proraziti proti soc. demokratům, kteří pojištění dělnictva (rolnického i průmyslového) vyhnali na výši pro zaměstnavatele nesnesitelnou, ochranou nájemníkův udržují takořka vyvlastnění městského nemovitého majetku, podvazují činnost stavební (na 6½ mil. obyvatel kolem 300.000 nezaměstnaných!) a odporem proti ochranným clům ochromují domácí produkci, takto nevýnosnou.

Podle zprávy hollandského Plattelandersbond-u je tam „velmi mnoho zemědělských spolků, z nichžto čelných je 10 nekonfessijních a 2 konfessijní. Oněch 10 má členů něco přes 50.000, z těchto protestantský (rolníků a zahradníků) 2949, kdežto katolický (též rolníků a zahradníků) 70.000, takže počtem převyšuje všechny ostatní dohromady. Arci podotýká zpráva, „že také zde rozpor mezi spolky konfessijními a nekonfessijními velmi mnoho jim uškodil." V parlamentě má strana zemědělská málo poslanců.

Litevský Národní selský svaz opírá se prý o malé a střední rolníky. Do Prahy poslal jen písemnou zprávu, v níž ostřeji než v jiných se mluví též o náboženství. Svaz „bojuje proti klerikalismu". Podle stanov jeho „ani stát ani místní korporace nesmějí se vměšovati do náboženských a církevních věcí, které se spravují zcela samostatně ... Tato otázka jest u nás, kde vyznání katolické jest všemohoucí (tout-puissante), přirozeně velmi důležitá. Proto [?] také nemůžeme se chlubit, že bychom se těšili oblibě duchovenstva; útočilo a útočí na nás, ačkoli v jiných věcech program křesťanských demokratů od našeho není příliš vzdálen. K litevskému Nár. Sel. Svazu náleží také jistý počet protestantů, ačkoli většina jeho členů náleží k vyznání katolickému." „Jádro toho pudlíka" je tedy asi v tom, že Svaz dělá do antiklerikalismu, a duchovenstvo podle povinnosti tomu brání.

Za to lotyšský Selský Svaz ve své taktéž jen písemné zprávě oznamuje, že „stále podporoval církev a náboženství a prosadil, že stát poskytuje příspěvku k náboženským účelům. Učinil mnoho, aby umožnil znovuzbudování chrámů válkou zničených.“ Svaz je vládnoucí stranou a opírá se přemrštěným požadavkům socialistů a bolševiků. Příliš mnoho břemen se jimi uvaluje na stát, ale pojištění nezaměstnaných přece odmítnuto: „rozdávaly se podpory a organisovaly se neproduktivní práce“. I v Lotyšsku se pracuje o reorganisaci nemocenských pokladen, jichž vedení je výhradně v rukou dělníků. (Bulletin MAB 1929, 2.)

*

Mexický petrolej.

Změna vládní politiky vůči stranám občanským a k náboženství vysvětluje se v bolševickém tisku, doznávajícím, že řádění Callesovo bylo dílem bolševictví a zednářství, prostě zakročením S. Států, jejichž vyslanec Morrow jest prý vlastním vládcem Mexika.

Jak známo, dovolával se Pius XI. ne válečného ale smiřovacího zprostředkování (tisku a j.) u mexické hrůzovlády, a když to bylo marné, razil ono významné slovo o „konspiraci mlčení“: světovládný tisk mlčel k řádění mexické vlády. Za nového presidenta S. Států nastala jakási změna, o jejíž úpravu se dále jedná, a jazykové bolševičtí znají i (arci nepravou) příčinu: mexický petrolej.

Kdežto ve S. Státech prameny petroleje, tak důležitého pro válku, prý budou brzy vyčerpány, má Mexiko přes 60 milionů ha netknutých petrolejních polí, na něž severoameričtí podnikatelé mají zálusk. Proto prý —.

Podivno! Takové ohromné bohatství, jímž i „vychrtlým proletářům“ Mexika mohlo byti pomoženo, a bolševici Callesovi neřekli, aby místo v církvi vrtal v petrolejních polích! Teď když se práce chtějí ujmouti jiní, je to kapitalistický panimperialismus.

*

Denní pracovní doba.

Spisovatelka Hermynia zur Mühlen, rakouská aristokratka, zcestovavší s otcem v jeho úředních posláních velký kus světa, vdaná za baltského barona a od něho rozloučená, dospívajíc v komunistku pracovala čásek v Meraně v závodě knihařském a napsala, že i osmihodinná pracovní doba síly dělníkovy vyčerpává a jest ještě daleka idealní pracovní doby.

Uvážíme-li, že knihařská práce ve většině výkonů je spíše hračkou než prací, jsme věru na rozpacích s odpovědí, jak dlouho by se tedy mělo denně pracovati, aby to „nevyčerpávalo“, a co vlastně by člověk celý den dělal!

Revolucionářkou byla H. z. M. již v bezstarostném dětství, klášterní pensionát jí nevyléčil, ani cestování. Plicní choroba zavedla ji před válkou do Švycar.

Je tu zas jeden doklad souvislosti revolučního smýšlení s tělesnou chorobou nebo vadou, jak jich máme v dějinách revolucí, malých i velkých, a v dějinách revolucionářů nemálo.

*

hd. — Terstský přístav.

Jihoslované očekávali a těšili se, že po světové válce jim připadne Terst se svým přístavem, který by pod vládou jihoslovanskou zcela jistě vzkvétal, poněvadž by měl za sebou jihoslovanské zázemí. Leč Italie jim Terst uchvátila, aby mohla na sebe strhnouti veškeren obchod z Rakouska, z jižního Německa, z přilehlých částí Jugoslavie. Leč pod italským panstvím terstský přístav nevzkvétá, nýbrž povážlivě upadá. Jugoslavie se přičiňuje, aby obchod, který dříve se ubíral přes Terst do Adriatického moře, stáhla do svého přístavu Sušaku, v sousedství chorvatské Rjeky-Fiume, rovněž od Italie uchvácené.

Leč nevraživé výpočty italské se nesplnily, přístav v Sušaku vzkvétá, kdežto přístav v Terstu upadá. Jeví se to mimo jiné nápadným způsobem při obchodu dřívím. V roku 1913 byly z přístavu terstského vyvezeny 4,845.083 metráky dříví. Za války tento obchod ovšem úplně ustal, po válce sice byl zase obnoven, a obnášel v roku 1924 zase 4,726.577 metráků, ale to bylo poslední vysoké číslo. Od té doby terstský obchod dřívím nezadržitelně a rychle upadá. V roku 1913 obnášel vývoz 7·88% veškerého obchodu terstského přístavu, v roku 1928 však už jenom 4·36%.

Dříví dodávají do Italie hlavně Rakousko a Jugoslavie. Dovoz tento stoupá sice rok od roku, avšak vyhýbá se z největší části terstskému přístavu a ubírá se do Italie přes přístav v Sušaku. Jugoslavie totiž snížila silno dopravní poplatky. Tak ku př. platí se za dovoz jednoho vagonu tesaného dříví z Jugoslavie přes Postojnu do Terstu na vzdálenost 123 km 388 lir, kdežto do Sušaku, na vzdálenost 360 km, tedy třikrát tak daleko, platí se za tentýž vagon jenom 302·30 lir.

Tato tarifová politika Jugoslavie působí ovšem přitažlivě také na vývoz dříví z Rakouska. Také Rakušané vyvážejí své dřevo do Italie raději přes lacinší Sušak než přes drahý Terst, ačkoliv od 1. března tohoto roku byly tarify na jugoslavských dráhách o 10 až 15% zvýšeny.

Italští zájemníci by ovšem velmi rádi pomohli zase terstskému obchodu dřívím na nohy, a proto navrhují, aby terstskému přístavu byly poskytnuty tytéž výhody jako přístavu ve Rjece, jemuž jest povolena 50% refakcie, totiž sleva dovozného, kdežto terstskému přístavu jen 30%, a to činí při jednom vagonu až 80 lir v neprospěch Terstu. Toto jest jenom jeden z mnohých případů, který činí vládnoucí pány v Italii nervósními, a neustále je dráždí proti Jugoslavii, které by rádi vyrvali dalmatské a chorvatské pobřeží, aby byli jedinými a neobmezenými pány na Adriatickém moři, které jest neustále mare amaro, pokud dle italského přání není il mare nostro.

*

hd. — Racionalisace průmyslu a nezaměstnanost v Anglii.

Nový minist. předseda MacDonald prohlásil za jednu ze svých prvních povinností starost sprovoditi ze světa příšeru nezaměstnanosti. Stoupající však racionalisací průmyslu bude neustále přibývati lidí, kteří budou propuštěni z práce, a budou proto stále rozmnožovati armádu nezaměstnaných, která už dnes obnáší asi pět čtvrtí milionu lidí a naplňuje strachem a hrůzou všechny anglické národohospodáře a politiky.

V městě Lancashire, slynoucím průmyslem bavlnářským, zavádějí do továren nový mechanický tkalcovský stav, který podle výpovědi odborníků způsobí prý pravou revoluci v průmyslu bavlnářském. Posud obsluhuje v Lancashire jeden muž jenom čtyry tkalcovské stavy. Až budou zavedeny tyto zmíněné nové stavy, pak dovede jeden muž obsloužiti pohodlně až 21 stavů. Z počátku byla obava, že textilní dělníci se budou bouřiti, kdyby měl býti zaveden tento nový stav, který připraví o práci pokaždé hned několik dělníků. Ale na konec se dělníci smířili se svým osudem, a nekladli odporu při zavedení tohoto svého nepřítele. Uznali prý, že bavlnářský průmysl v Lancashire, na nějž doléhá mnoho těžkostí a nesnází, znovu rozkvete a zmohutní zavedením nového stavu tkalcovského. Posud bylo objednáno 1500 těchto nových stavů, jež jsou zaváděny v mnohých tamějších továrnách.

My se u nás asi nedozvíme, kolik dělníků bylo následkem toho propuštěno z práce, ale min. předseda MacDonald bude míti zajisté z toho těžkou hlavu, až uvidí, jak mu ta příšera nezaměstnanosti poroste pod rukama.

*

hd. — Výdělečný příjem v Německu.

Říšský německý statistický úřad vydal ročenku na rok 1928, ve které vypočítává na základě berní statistiky, jaký asi přibližný příjem měl německý národ v roku 1926. V roku 1926 bylo v celém Německu 23 milionů lidí, kteří brali nějakou mzdu nebo služné, které podléhalo dani z příjmu. Všichni tito lidé přijali ve zmíněném roku na mzdě a na služném okrouhle 36 miliard marek. Když se k tomu připočítají aspoň přibližné příjmy svobodných povolání a zaměstnání, a pak příjmy z uložených kapitálů nejrůznějšího druhu, pak by přibližný obnos veškerého příjmu německého národa v roku 1926 obnášel okrouhle asi 57·6 miliard marek.

Z toho připadalo na živnostníky asi 9·7 miliard, na svobodné zaměstnání 1·2 miliardy, a v první řadě na ty, kteří berou ročně méně než 8000 marek mzdy, celkem 34 miliardy M. Tito posledně jmenovaní platí ročně 800 milionů daně z příjmů. Všichni poplatníci, platící daň z příjmů, zaplatili okrouhle jednu miliardu daně z příjmů. 1,033.000 poplatníků, dani podrobených, kteří měli ročního příjmu od 1500 do 3000 marek, zaplatilo 113 milionů daně.

Ale poměrně nejvyšší obnos daně zaplatilo 84.000 poplatníků, jejichž roční příjem obnášel od 1600 do 50.000 marek. Z toho viděti, že největší obnos daně neplatí malí poplatníci, jak se za to mívá, nýbrž ti, kteří mají vysoké příjmy.

*

hd. — Autoturismus ve Švycařích.

Mezinárodní autoturismus, směřující do Švycarska, jest v posledních letech důležitou a vysokou položkou v příjmech této země. V roku 1920, tedy brzy po světové válce, navštívilo podle výkazů švycarského celního ředitelství jenom 3400 cizích automobilů Švycarsko, v roku 1924 už jich bylo 21.900 a v roku 1928 už přes 100.000. Švycarské úřady vypočítávají, že těmito auty přijelo do Švycar aspoň 350.000 cizinců, kteří utratili v zemi zcela jistě přes 100 milionů švycarských franků. Cizinecký ruch jest velmi důležitým činitelem v hospodářských poměrech Švycarska, jež se všemožně přičiňuje, aby jej nejenom udrželo, nýbrž zesílilo. Přičiňuje se, aby cizincům pobyt ve své zemi pokud možno zpříjemnilo. Proto staví nové silnice a upravuje staré, upravuje dopravu, aby vyhovovala cizincům, zařizuje parky a hřiště, a poskytuje na hranici cizincům celní úlevy. A tato ochota se vyplácí celé zemi. Příjem, plynoucí z návštěvy cizinců do kapes švycarských občanů, dostoupil už nyní výše velmi úctyhodné, a nebude se časem zmenšovat, nýbrž docela jistě zvyšovat.

*

hd. — Finanční vliv žen v Severní Americe.

Z berní statistiky Spojených Států vychází najevo, že severo-americké ženy nabývají nebývalého a netušeného vlivu ve věcech finančních. Mají totiž už nyní čtyrycet procent veškerého severo-amerického majetku ve svých rukou. A budou-li se poměry na finančním trhu vyvinovati posavadním způsobem, pak třeba očekávati, že v době dosti krátké, prý za dvanáct roků, budou vládnouti většinou severo-amerického majetku. V pěti velikých železničních a průmyslových podnicích patří už nyní většina akcií ženám, ve spořitelnách zabírají ženy 38 až 40% zákaznictva, a tento podíl žen stoupá tak rychle a tak nápadně, že v málo letech zaberou ženy zcela jistě 50 až 60% zákaznictva.

Podle téže statistiky přiznalo v uplynulém roce 139 žen ku zdanění větší příjem než dva miliony dolarů, kdežto mezi muži se našlo jenom 123 takových šťastných poplatníků. 44 žen přiznalo roční příjem čtyř milionů dolarů, muži s tímtéž příjmem byli 42.

V Anglii není finanční síla žen tak velká, ale roste každým rokem. V uplynulém roce zanechaly anglické vdovy celkem 72 milionů liber šterlinků. Většinu tohoto bohatství zdědily zajisté po svých manželích. Avšak také neprovdané ženy v Anglii zanechaly pozůstalost, která nebyla nikterak nepatrná, obnášela totiž 40 milionů šterlinků. A ví se také z berní statistiky, že i v Anglii vládnou ženy už třiceti procenty národního jmění.

Politický.

Orel a Sokol
jsou po svých červencových sletech (v Praze — v Plzni) ve při, komu se slet lépe vydařil. Předem v počtu účastníků průvodu. Brněnský orgán nár. demokracie — intelligentní prý to páteře Sokolstva — čítá: v Plzni okrojovaných členů a členek 17.479, v Praze asi 2000 v kroji orelském a asi 2000 v krojích národních — celkem asi 10.000 účastníků; toto „asi" vyplňuje naopak tisk lidovecký číslicemi daleko vyššími, třebas Fráňa Zeminová v officielní slavnosti Husově na Staroměstském náměstí v Praze zjistila, že „armáda ministra Šrámka chcípá". Jinak — mimochodem řečeno — i tisk orelské věci nepříznivý psal o sletě, jenž byl pod záštitou vládní, snad také z ohledu na cizozemské hosty, celkem mírně.

Tělocvičné výkony byly jeden den deštěm znesnadněny. Ale kdežto v Plzni prý se diváci rozutíkali a tedy Sokoli neměli už komu se ukazovati, v Praze se tělocvičilo i v blátě dál, píší noviny. Uniformy tím arci trpěly, avšak jest-li pravda, co napsal brněnský „Den", že stránka „tělocvičně sportovní jest u Orla nejdůležitější", nemohlo jich býti šetřeno.

Lesku i významu dodala orelskému sletu přítomnost — cizozemských zástupců, zvláště slovanských. Přerovské „Právo" si pochvaluje, že i „naši Orli se bratřili se sestrami Slovinkami a slovinští Orli s našimi Orlicemi".

Pražským pozorovatelům bylo nápadno, že jest v Orlu tolik mládeže (!) a že účastnictvo průvodu činilo celkem dojem chudoby. — Je to jakási přednost, jež se obyčejně má za demokratickou, ale je to také veliká nevýhoda hnutí. Ideje jsou sice mocnější než peníze, ale s nimi jsou ještě mocnější v průbojnosti, pakli jejich vyznavači jsou upřímní a podle nich postupují.

V orelském průvodě bylo prý málo kněží (na Moravě byl zasvěcený svátek sv. Cyrilla a Methoděje, pak sobota a neděle!) Přerovské „Právo" vysvětluje: „A když už některý panáček v průvodě byl, tak se proměnil v Orla anebo takové široké Hanačisko, které si vešlapovalo před kapelou, házelo podbradkem a kévalo na všecky strany klobókem, jako P. Pospíšil z Předmostí. Lidé na chodnících se mohli umávat a ukřičet, jakou radost z něho měli."

*

Němci a Poláci.

Katoličtí pacifisté obou říší sešli se na 21.—24. května t. r. v Berlíně, aby porokovali o spravedlivém sblížení obou národů, jak jednání jejich o to bylo začalo přede dvěma roky ve Varšavě. Hlavní zásluhu o sjezd má dominikán Frant. Stratmann, předseda „Friedensbund deutscher Katholiken". Poláků bylo mezi 50 účastníky 16.

Hlavní slovo vedli kněží, což je sice čestné, ale z jednoho důvodu nevýhodné.

V rokování přiznala obojí strana své chyby: Němci neznalost Polsky, Poláci nemírnou fantastičnost v otázkách národnostních. Obojí uznali, že ztráty německé zvláště ve vých. Prusích mohou jen časem býti oželeny. Důležito jest, že na sjezdě byli i rokovali zástupcové něm. ústředního deníku „Germania", a účastníci se zavázali působiti na tisk, aby v tomto smírném smyslu psal. Polští studenti mají víc než dosud vyhledávati také německé university. M. Zdziechowski poukázal na to, čím by Polska mohla býti proti náporu od východu, kdyby za sebou měla Německo spřátelené. Ustanoveno další sjezdy pořádati ročně, a to střídavě v Polsce a v Německu.

Beze vší pochyby budou tito pacifisté doma biti, neboť jejich snaha jest na tu chvíli opravdu nepopulární. Vzpomínky na německý útisk v polské části Německa s jedné strany, s druhé zmíněná ztráta bohatých území pálí ještě příliš, třebas Poláci bývalého Rakouska (z Haliče atd.) bývali politicky věrnými spojenci rakouských Němců, někdy i proti nám; ale ti v nynější Polsce, i pokud jsou ještě na živě, málo rozhodují.

*

Francie v Marokku vede válku, na niž se asi nevztahují mírové smlouvy. Saharská dráha totiž má vésti územím Tafilalet, v němž jako ve Středním Atlase vůbec jsou poklady kovů a uhlí a nechybí ani řeka, jež by dodávala vody na zavodňování a na pohon. Francie by tou dráhou, již ovšem napřed potřebí zajistiti, spojila hezky svá území v Africe a snadněji je ovládala z Evropy, jsouc jista, že nebude vyrušována se strany mořské.

Jako při jiných dobývačných podnicích, nynějších i minulých, třebas i náboženských, možno se i zde tázati, jsou-li oprávněny s hlediska samostatnosti a sebeurčování národů. 3. internacionála na př. prudce napadá francouzskou vládu pro toto tažení proti kmenům marockým, vytýkajíc jí hrabivý kapitalismus atd. Naproti tomu se namítají otázky: jest nesprávna snaha vykořistiti ze země, co v ní jest, a obsaditi za tím účelem území, jehož domorodci nevyužitkují? jest nesprávna snaha množiti takto možnost práce? šířiti takto osvětu a vzdělanost? atd.

Způsoby, jakými se to namnoze dálo, nutno odsouditi. Ale počiny samy? Vždyť právě socialismu by mělo býti vítáno, když se více lidí novými podniky slušně obživí! A přítel pokroku nemůže souditi jinak.

HLÍDKA.

Arcijáhenství znojemské od r. 1600.

Příspěvek k vývoji církevního zřízení na Moravě.

Jan Tenora. (O.)

Děkanské obvody byly příliš rozsáhlé. Na srovnanou odjinud: venkovskému děkanu brněnskému byly r. 1669 podřízeny tyto fary: 1. sv. Jakub, 2. Modřice, 3. Židlochovice, 4. Němčice, 5. Šitbořice s fil. Moutnicemi, 6. Otnice, 7. Šaratice, 8. Újezd, 9. Tuřany, 10. Šlapanice, 11. Tvarožná, 12. Pozořice, 13. Líšeň, 14. Obřany, 15. Křtiny, 16. Blansko, 17. Doubravice, 18. Jedovnice, 19. Boskovice, 20. Kunštát, 21. Lysice, 22. Černá Hora, 23. Lipůvka, 24. Kuřim, 25. Lomnice, 26. Pernštejn, 27. Dolní Loučky, 28. Tišnov, 29. Drásov, 30. Deblín, 31. Malá (Veverská) Bítýška, 32. Rosice, 33. Oslavany, 34. Mohelno, 35. Krumlov, 36. Ivančice, 37. Kounice Dolní, 38. Pravlov, 39. Střelice, 40. Moravany, 41. sv. Václav na Starém Brně, 42. Komín, 43. Řečkovice, 44. sv. Kunhuta v Zábrdovicích. V arcijáhenství znojemském mělo děkanství znojemské kromě filialek 60 far, telečské asi 40, třebíčské přes 20. Rozsáhlost děkanství nedovolovala, aby děkani měli přehled a přesvědčovali se, jaký je kde stav, jaké jsou potřeby, nedostatky. Proto olomoucký biskup Karel z Liechtenštejna nově rozdělil arcijáhenství na děkanství, jichž počet rozmnožil, a každému děkanství přidělil fary. Začátek učinil roku 1670 v arcijáhenství olomouckém, a chtěl, aby se také stalo tak co nejspíše v ostatních arcijáhenstvích; posílal tedy arcijáhnům návrhy na zřízení děkanství, aby o nich oznámili své zdání a mínění.

Nová děkanství byla zřízena skutečně r. 1671. Arcijáhenství znojemské místo dosavadních tří děkanství bylo rozděleno na šest: znojemské, hostěradické, jaroměřické, třebíčské, telečské a slavonické.

Do děkanství znojemského náležely tyto kostely, které byly uznávány za farní, i když dočasně nebyly obsazeny: r. Znojmo, 2. Přímětice, 3. Popice, 4. Tasovice, 5. Hodonice, 6. Křídlovice, 7. Fryšava. 8. Hrušovany, 9. Dyjákovice, 10. Hevlín, 11. Hrádek, 12. Jaroslavice, 13. Čule, 14. Německá Konice, 15. Hradiště sv. Hipolyta, 16. Šatov, 17. Vrbovec, 18. Dyjákovičky, 19. Olbramkostel, 20. Štítary, 21. Lukov, 22. Šafov, 23. Starý Petřín, 24. Louka, 25. Vranov. — Vranov byl sice původně přidělen k děkanství slavonickému, ale potom již začátkem r. 1673 pro velikou vzdálenost od Slavonic byl zase přivtělen k děkanství znojemskému.

Děkanství hostěradické mělo fary: 1. Hostěradice (filialka Kadov), 2. Litobratřice, 3. Miroslav, 4. Olbramovice, 5. Našiměřice, 6. Prosiměřice (fil. Těšetice), 7. Vémyslice, 8. Loděnice, 9. Oleksovice, 10. Žerotice (fil. Želetice), 11. Německé Knínice. V děkanské matrice hostěradické r. 1673 o Německých Knínicích napsáno: Ecclesia Gnenicensis est vidua, praesentator est illustrissimus comes de Wertenberg.

K děkanství jaroměřickému patřily fary: 1. Jaroměřice (komendátní kostel v Horním Újezdě), 2. Myslibořice (kom. Lipník a Častohostice), 3. Krhov (fil. Račice a Hrotovice), 4. Biskupice, 5. Horní Kounice (kom. Běhařovice, fil. Přeskače), 6. Horní Dubňany (fil. Dukovany), 7. Trstěnice (fil. Višňové a Morašice), 8. Mikulovice, 9. Jevišovice (kom. Únanov, Černín a Hostim), 10. Blížkovice, 11. Moravské Budějovice (kom. Šebkovice a Babice), 12. Lukov (kom. Jakubov), 13. Domamil. Jaroměřický děkan Jan Václav Achantis 12. dubna 1672 oznamuje, že při stanovení děkanského obvodu pokládal se Černín za filiálku jaroměřickou, ale že tomu tak nebylo, a že do děkanství čítala se mu také Konice Německá, která byla za Znojmem, čtyři míle od Jaroměřic, a byla filiálkou děkana znojemského. Farní kostel v Horních Dubňanech neměl faráře. — Dávky za sv. oleje platilo se z Jaroměřic 1 zl. 30 kr., z Myslibořic 1 zl. 30 kr., z Krhova 45 kr., z Horních Kounic 1 zl. 30 kr., z Mikulovic 1 zl. 30 kr., z Jevišovic 1 zl. 30 kr., z M. Budějovic 3 zl., z Lukova 2 zl. 15 kr., z Domamile 1 zl., z Biskupic 1 zl. 30 kr., z Trstěnice 1 zl. 30 kr. z Blížkovic 1 zl. 30 kr.

Do děkanství třebíčského čítaly se fary: 1. Třebíč (fil. Vladislav a Lhota Červená, kostel v Trnavě a kostel sv. Marka ve Stříteži a ve Střížově), 2. Stařeč (fil. Čáslavice), 3. Rokytnice, 4. Opatov (fil. Předín), 5. Heraltice (fil. Přibyslavice, kostely v Okříšku a Krahulově), 6. Kamenice (fil. Chlum a Benetice), 7. Rudíkov, 8. Náměšť (fil. Vícenice, Naloučany, Hartvíkovíce a Konešín), 9. Valeč (fil. Dalešice). Z matriky děkanství třebíčského

z r. 1674 jsou záznamy: ve Vladislavi fara na spadnutí, v níž zůstával s nebezpečím života hrobař; po faře ve Střížově zůstalo jen místo; kde byla fara v Červené Lhotě, je selský grunt a farská pole rozdělili si sedláci; v Čáslavicích zůstaly po faře jen trosky, v Přibyslavicích je jen místo po faře a vedle zničená zahrada; ve Chlumě z fary byl grunt selský a pole si rozdělili sedláci; v Hartvíkovicích po faře jen známky, a v Konešíně ani těch; ve Valči z pobořené fary zbývaly jen trosky a farář zůstával již 6 let v mizerné selské chalupě; v Dalešicích zůstával na faře podruh a pán jí chtěl znenáhla použiti pro sebe.

K děkanství telečskému určeny fary: 1. Telč (kom. Myslová a Kost. Vydří), 2. Mrákotín (kom. Studená a fil. Palupín), 3. Batelov, 4. Třešť, 5. Urbanov (kom. Radkov a Růžená), 6. Stonařov, 7. Vílanec (kom. Kostelec), 8. Rančířov, 9. Jihlava, 10. Luka (fil. Puklice a Studnice Vysoká), 11. Brtnice (kom. Příseka, Střížov a Kněžice), 12. Želetava (kom. Pavlov, fil. Dlouhá Brtnice), 13. Stará Říše, 14. Nová Říše, 15. Krasonice, 16. Budeč (kom. Slatina), 17. Kdousov (kom. Újezd, Budkov a Slavíkovice), 18. Jemnice. Podle matriky děkanství telečského z r. 1672 byla v Myslové fara dosti veliká a u ní jen střecha chatrná, v Batelově byla fara kolem r. 1637 krásně vybudovaná, v Radkově měla fara dvě světnice, v Růžené jednu, ale fary dostačovaly, v Kostelci fary nebylo, byla-li, nechtěli říci; v Rančířově byla fara částečně upravena, v Jihlavě je patrno místo po faře od Švédů v trosky obrácené a farář s kaplany zůstával v městském domě, v Přísece nebylo fary a neříkali ani, že kdy byla, ačkoli dosti velké prázdné místo je u kostela, ve Střížově také nebylo fary, ale povídali, že tam fara byla, v Kněžicích bylo viděti jen místo po faře, v Pavlově mohla se fara obývati, ve Staré Říši počala se stavěti fara před mnohými roky proboštem novoříšským, ale vystavěly se jen zdi a přestalo se, farníci nechtěli ničím na penězích přispěti, v Budči, kde loucký opat získal podací právo, farář přesídlil do zámku a faru dosti způsobilou obýval šafář s nějakým hospodařstvím, ve Slatině nebylo fary, v Kdousově byla fara všecka ze dřeva a jen trochu vhodná, ale zato v Újezdě nebyla fara způsobilá, ve Slavíkovicích fara nebyla, ale snadno lze souditi, že tam dříve byla, v Jemnici u sv. Jakuba byla budova farní se zahradou, u sv. Stanislava fara byla vhodna, ale se střechou částečně doškovou. Do února 1673 náležely do děkanství telečského také Dačice s Bílkovem a Volfířovem, ale když byl tehdy od slavonického děkanství oddělen Vranov, byly místo něho Dačice, Bílkov a Volfířov přiřčeny do děkanství slavonického.

Děkanství slavonické mělo fary: 1. Slavonice, 2. Dačice (kom. Bílkov a Volfířov), 3. Cizkrajov (kom. Lipolec a Lidéřovice), 4. Rudolec (kom. Matějovec), 5. Staré Hobzí, 6. Nové Sady, 7. Dešná, 8. Rancířov, 9. Vratěnín, 10. Stálky, 11. Bítov. Slavonický děkan Bohumír Bernard Dornkreil ab Eberhartz 11. dubna 1672 oznamoval, že nejopuštěnější kostel farní je Rudolec, sotva špatnější

má celé arcijáhenství znojemské, ne-li celá diecese. Dle děkanské matriky z r. 1673 v Bílkově fara potřebovala oprav, jakož i v Lipolci, v Lidéřovicích byla však celá skoro v rozvalinách, v Matějovci zůstaly z fary jen trosky, v Nových Sadech byla fara špatná.

V těchto děkanstvích jmenované kostely, ať farní, komendátní nebo filialní, je považovati skoro všecky za kostely původně farní,[1]) takže by se počet far v děkanstvích podstatně zvýšil; komendátní a filialní nebyly ovšem zatím obsazeny. Ale duchovní samostatná správa u některých zřizovala se brzy opět; na př. r. 1674 u Častohostic a brzy potom u Babic, abychom uvedli jen děkanství jaroměřické. Jiné kostely nestaly se však nikdy farními: Želetice, Německé Knínice, Račice, Přeskače, Morašice, Černín, Šebkovice, Jakubov, Vícenice, Naloučany, Příseka, Slavíkovice, Bílkov, Lidéřovice.

Po nové úpravě děkanství r. 1671 arcijáhenství znojemské změnilo také poněkud hranice. Na východě od hranic rakouských zůstaly jak byly r. 1657: Hevlín, Hrušovany, Litobratřice, Miroslav, Našiměřice, Loděnice, Vedrovice, pak západněji Vémyslice, a odtud na severozápad a sever Horní Dubňany a Dukovany, a vedle Rouchovan k Horním Kounicím, Dalešicím, Náměšti, Rudíkovu, Kamenici, Vysoké Studnici a Jihlavě. Rouchovany byly vtěleny do děkanství kounického, ale zato farní obvod náměštský a rudíkovský zvětšovaly rozlohu arcijáhenství znojemského. Na straně české bylo pak již omezeno na zemské moravské hranice; z Čech nenáležel k němu již ani Strmilov ani Kunžak.

Potom jestě koncem 17. století a v 18. st. rozmnožil se v arcijáhenství znojemském počet děkanství; přibylo měřínské (1690), jevišovské (kol 1700), želetavské a olbramovické (kol 1730), náměštské (kol 1740), jihlavské (1755), jemnické (kol 1770).

Nesouvisí sice s předmětem tohoto článku zmiňovati se také o národnostních poměrech v arcijáhenství znojemském, ale přece budiž dovoleno dotknouti se toho, že arcijáhenství v 17. století nebylo tak německé jako nyní. Dokladem jest, že seznam far z r. 1600 zvláště v děkanství bítovském po česku uvádí místa nyní německá: Stonařov, Rančířov, Jihlava, Matějovec, Rudolec, Cizkrajov, Lidéřovice, Lipolec, Hobzí, Slavonice, Dešna, Vratěnín, Štítary, Petřín Starý, Šafov; — souditi tedy lze, že pojmenování česká byla běžnější nežli německá, že tedy ta místa nebyla tak německá. Za války třicetileté nastávalo pro český jazyk zhoršení v národnostním rozvrstvení, — ale přece

[1]) Jen asi v Puklicích nebyla nikdy fara.

v matrice děkanství znojemského z r. 1657 máme zajímavý zápis: duchovní správu tam vedl kaplan z Hradiště sv. Hipolyta Jan de Lamet, farníci byli s ním spokojeni, jen si stěžovali, že jim chybí kázaní, protože dobrý ten člověk neumí česky (administratio est sine querela, praeterquam quod parochianis desit concio, cum bonus vir non calleat linguam boemicam). V děkanství hostěradickém ještě r. 1691 farnost v Hostěradicích, Olbranovicích, Loděnicích byla většinou česká (cathedra moravico-germanica), v Miroslavi a Žeroticích kázalo se jen česky, — jen v Litobratřicích, Oleksovicích, Prosiměřicích, Našiměřicích byly farnosti německé (parochia germanica). (Archiv konsistorní brněnský.)

* * *

O ostatních arcijáhenstvích diecese olomoucké, o nichž nemáme po ruce starších pramenů, doplňkem několik slov.

Po úpravě děkanství r. 1671 mělo arcijáhenství brněnské (r. 1683) tato děkanství: brněnské, boskovické, doubravnické, velkomeziříčské, kounické, židlochovické, hustopečské, mikulovské, bučovické a vyškovské.

Arcijáhenství olomoucké obsahovalo děkanství: olomoucké, kroměřížské, uh. hradištské, uh. brodské, strážnické, holešovské, přerovské, mor. ostravské, val. meziřičské, lipnické, budišovské, unčovské, šumperské, mor. třebovské, svitavské, mohelnické a prostějovské.

Arcijáhenství opavské zabíralo děkanství: opavské, krnovské, osoblažské, bruntálské, bílovecké a hlučínské.

Během století 18. počet děkanství zase se v těchto arcijáhenstvích rozmnožil, neboť veliká děkanství byla rozdělena na menší obvody.

Do r. 1777 v arcijáhenství brněnském přibyla děkanství bystřické, jedovnické, ivančické, modřické, a místo doubravnického nastalo lomnické.

V arcijáhenství olomouckém přibyly nové obvody děkanské: Cholina, Kralice, Bzenec, Švábenice, Zdounky, Místek, Nový Jičín, Odry, Val. Klobouky, Vizovice, Kolštejn, Rymařov, Velká Bystřice, Dub.

Rovněž tak bylo v arcijáhenství opavském, tam povstalo děkanství hradecké, ketřské, hlubčické.

V dotavadním zřízení církevním v diecesi olomoucké nastala však veliká změna, když 5. prosince 1777 bylo olomoucké biskupství rozděleno; bylo zřízeno biskupství brněnské, a olomoucké povýšeno na arcibiskupství.

Hranice nového brněnského biskupství byly určeny po obvod těchto farností, jež zůstaly u arcidiecese olomoucké: byly

to od severu k jihu: Křetín, Kunštát, Lysice, Újezd u Černé Hory, Lipůvka, Kuřim, Řečkovice, Obřany, Líšeň, Šlapanice, Šaratice, Otnice, Šitbořice, Blučina, Rajhrad, Židlochovice, Cvrčovice, Pohořelice, Vlasatice, Troskotovice, Drnholec, Hrušovany a Dyjákovice. Z 525 far, jež bývaly v olomoucké diecesi, bylo tak do brněnské diecese přiděleno 151; při tom bylo arcibiskupu ponecháno právo presentovati na Bystřici pod Pernštejnem a na Velké Meziříčí.

Tehdy také v bulle „Romanum decet Pontificem" arcijáhenství brněnské, které bylo spojeno s proboštstvím olomouckým, a arcijáhenství znojemské, jež uděloval biskup olomoucký, byla oddělena od kostela a kapituly olomoucké a přidělena biskupství brněnskému; při tom právo presentovati na farní kostel v Trstěnici, jež vykonávali arcijáhnové znojemští, bylo přeneseno na kapitulu a kanovníky olomoucké.

Potom císařským dekretem z 10. ledna 1778 bylo ustanoveno, aby patronátní právo na farní kostely v Modřicích, Újezdě, Radostíně, Biskupicích, Rokytnici, Rudíkově a Moravanech, jež potud patřilo biskupu olomouckému, přešlo na biskupa brněnského.

Novou diecesi brněnskou, která zabírala celý jihlavský kraj, skoro celý znojemský (kromě far v Hrušovanech, Hevlíně a Dyjákovicích) a skoro polovici kraje brněnského, rozdělil biskup Chorinský 2. února 1778 na 18 děkanství; 1. brněnské, 2. modřické, 3. lomnické, 4. bystřické, 5. velkomeziříčské, 6. měřínské, 7. jihlavské, 8. telečské, 9. dačické, 10. slavonické, 11. znojemské, 12. hostěradické, 13. jevišovické, 14. jaroměřické, 15. třebíčské, 16. náměšťské, 17. ivančické, 18. olbramovické. Pak od 1. ledna 1779 zřídil biskup ještě nové děkanství 19. jemnické (se 7 farami) a od 1. ledna 1780 20. děkanství hradecké (se 6 farami a 1 lokalií).

Ale obvod určený biskupství brněnskému nebyl vhodný: děkanství olbramovické, modřické, brněnské, lomnické, bystřické byla zrovna násilně roztržena, a Brno, sídlo biskupovo, bylo na samých hranicích biskupství. Byla potřebna jiná úprava diecese, a do toho zasáhl císař Josef II. Dne 12. června 1782 oznámil arcibiskupu olomouckému a biskupu brněnskému, že chce Moravu, politicky rozdělenou na šest krajů, tak církevně rozděliti, aby brněnské diecesi náležel kraj brněnský, znojemský a jihlavský, a olomoucká arcidiecese aby měla kraj olomoucký, přerovský a hradištský. Arcibiskupu nezbylo než povoliti a 1. července 1783 v Kroměříži a biskup brněnský 4. července 1783 v Brně podepsal listinu, kterou

se odstupovaly biskupství brněnskému v kraji znojemském tři farnosti (Hrušovany, Hevlín, Dyjákovice) a v kraji brněnském 75 far a 33 lokalií, tedy celkem 111 beneficií, při čemž vyhradil arcibiskup sobě a svým nástupcům právo jmenovati faráře do Blanska, Křižanovic, Dědic, Pustoměře, Dražovic, Topolan a Studnic, a děkanu metropolitní kapituly zůstalo právo presentovati faráře do Vyškova a scholastikovi do Šlapanic. Tuto úmluvu potvrdil římský stolec 22. září 1783, a v platnost vešla 1. ledna 1784.

Tehdy bylo biskupství brněnské rozděleno na 27 děkanství; k 20 děkanstvím dosavadním přibyla tato nová: 21. bučovické, 22. letovické, 23. mikulovské, 24. podivínské, 25. židlochovické, 26. vyškovské, 27. hustopečské. Diecese brněnská měla 230 far a 75 lokalií.

Zároveň (2. ledna 1784) biskup Chorinský, protože tehdy brněnská diecese obsahovala ony tři kraje (brněnský, znojemský, jihlavský), pokládal za účelno, aby bylo v diecesi také trojí arcijáhenství: k starému arcijáhenství v Brně a Znojmě přidal nové v Jihlavě. Brněnskému arcijáhenství bylo přiděleno 14 děkanství: brněnské, bučovické, bystřické, hustopečské, ivančické, letovické, lomnické, velkomeziříčské, mikulovské, modřické, podivínské, slavonické, vyškovské a židlochovické; znojemskému sedm děkanství: hostěradické, hrádecké, jaroměřické, jevišovické, náměštské, olbramovické a znojemské; a jihlavskému šest děkanství: dačické, jemnické, jihlavské, měřínské, telečské a třebíčské. Než toto rozdělení nemělo dlouhého trvaní; ještě r. 1784 v srpnu přestalo arcijáhenství jihlavské a zůstalo zase jen dvojí arcijáhenství: brněnské a spojené jihlavsko-znojemské.

Za císaře Josefa II stále se zřizovaly fary a lokalie, a viděla se tedy brzo potřeba u starších děkanství obvody znovu upraviti a ještě nová děkanství zříditi. Tak od 1. ledna 1786 povstala nová děkanství: 28. slavkovské, 29. vranovské (u Znojma), 30. jedovnické, 31. hodonínské, 32. kuřimské, 33. kloboucké, 34. novoměstské, 35. želetavské, 36. hrušovanské, ale zároveň bylo zrušeno děkanství (10.) slavonické, takže diecese měla 35 děkanství.

Druhý brněnský biskup Jan Lachenbauer od 1. ledna 1789 zřídil ještě dvoje děkanství 36. kounické a 37. rosické, zrušil však (36.) hrušovanské, takže od té doby byla diecese rozdělena na 36 děkanství; v kraji brněnském bylo jich 15, ve znojemském 10, v jihlavském 11; v nich bylo 254 far a 143 lokalií.

Tak zůstalo s nepatrnými změnami u obvodů děkanských v brněnské diecesi až do r. 1863, kdy zase nastalo nové ohraničení diecese. Dohoda mezi arcibiskupem olomouckým a biskupem brněnským, aby 11 far bylo navzájem vyměněno, byla prohlášena 30. října 1862 a od 1. ledna 1863 byly farnosti: Boskovice, Benešov, Cetkovice, Knínice, Protivanov, Horní Štěpánov, Svitávka, Žďárná, Vísky, Milonice a Chvalkovice přiděleny diecesi brněnské, a naproti tomu Vyškov, Dědice, Krásensko, Moravské Prusy, Orlovice, Rychtářov, Studnice, Topolany, Pustiměř, Želč, Radiměř byly inkorporovány arcidiecesi olomoucké. Následek toho byl, že děkanství boskovické dostalo se do diecese brněnské, a naopak děkanství vyškovské bylo vtěleno do arcidiecese olomoucké.[1])

Za biskupa Dr. Františka Bauera r. 1896 bylo děkanství brněnské rozděleno na dvoje: na brněnské městské a na brněnské venkovské, vzniklo tedy o jedno děkanství více, takže jich bylo 37. A za biskupa hr. Huyna r. 1913 zřízena ješrě nová děkanství 38. bobrovské, 39. drnoholecké, 40. šatovské, tak že je teď děkanství 40.

V olomoucké arcidiecesi byly také postupně zřizovány nové děkanské obvody: Šternberk, Kyjov, Čechy, Opatovice, Kelč, Napajedla, Pozlovice, Vsetín, Zábřeh, Šilperk, Dvorce.

Ale děkanství jak v arcidiecesi olomoucké tak i v diecesi brněnské byla hned od 6. srpna 1778 seskupena v arcikněžství, která tehdy byla zavedena. Arcikněžství jsou tedy novým útvarem v rozdělení diecesí. V olomoucké arcidiecesi tehdy a pak pozdějším vývojem a rozdělením církevním byla arcikněžství: olomoucké, kroměřížské, holešovské, mohelnické, opavské, boskovické, příborské, velkobystřické a ketřské. Do nynějška však změnila se i tato arcikněžství

Arcidiecesi tvoří teď metropolitní město Olomouc pro sebe a osm arcikněžství: 1. kroměřížské (jež obsahuje 6 děkanství: Kroměříž, Bzenec-Kyjov, Strážnice, Švábenice, Uh. Hradiště, Zdounky), 2. holešovské (6 děkanství: Holešov, Napajedla, Pozlovice, Uh. Brod, Val. Klobouky, Vizovice), 3. mohelnické (8 děkanství: Mohelnice, Kolštejn, Šumperk, Mor. Třebová, Šilperk, Velké Opatovice, Zábřeh, Svitavy), 4. opavské (8 děkanství: Opava, Bílovec, Jakartovice, Bruntál, Osoblaha, Hradec, Krnov, Odry), 5. prostějovské (5 děkanství: Prostějov, Čechy, Dub, Cholina, Vyškov), 6. příborské

[1]) Z rukopisu Dr. Františka Zeiberta otisk v knize „Catalogus cleri dioeceseos Brunensis 1903“.

(7 děkanství: Příbor, Kelč, Místek, Mor. Ostrava, Nový Jičín, Val. Meziříčí, Vsetín), 7. šternberské (9 děkanství: Šternberk, Budišov, Dvorce, Lipník, Uničov, Přerov, Rymařov, Velká Bystřice, Hlučín), a 8. ketřské (3 děkanství: Ketř, Branice, Hlubčice).

V brněnské diecesi arcikněžství, zřízená také r. 1778, byla do konce 18. století rozmnožena o nová, takže byla pak tato arcikněžství: brněnské, jaroměřické, jihlavské, mikulovské, letovické, vyškovské a znojemské. Pozdější změny při ohraničení diecese přivedly s sebou i změnu v arcikněžství: 1. brněnské (má 7 děkanství: Brno město, Brno venkov, Ivančice, Kounice, Kuřim, Modřice, Rosice), 2. boskovické (5 děkanství: Boskovice, Bystřice, Letovice, Lomnice, Nové Město), 3. jaroměřické (5 děkanství: Dačice, Jaroměřice, Jemnice, Náměšť, Želetava), 4. jihlavské (6 děkanství: Jihlava, Velké Meziříčí, Bobrová, Měřín, Telč, Třebíč), 5. mikulovské (6 děkanství: Hrádek, Hustopeče, Drnholec, Mikulov, Podivín, Židlochovice), 6. slavkovské (5 děkanství: Bučovice, Hodonín, Jedovnice, Klobouky, Slavkov), 7. znojemské (6 děkanství: Vranov, Hostěradice, Jevišovice, Olbramovice, Šatov, Znojmo).

Při tomto rozdělení diecesí znamená — proti vlastnímu významu jáhenství a kněžství arcijáhenství vyšší stupeň než arcikněžství; arcijáhenstvím jsou totiž podřízena arcikněžství, arcijáhen visituje arcikněze a dostává posud z arcikněžství sobě přidělených starobylou dávku za sv. oleje (fumalia); hodnost a titul arcijáhnů mívají kanovníci stoličních kapitul.

V brněnské diecesi k arcijáhenství brněnskému náležejí arcikněžství brněnské, boskovické, mikulovské a slavkovské, a k arcijáhenství jihlavsko-znojemskému arcikněžství jaroměřické, jihlavské a znojemské.

Nynější hranice arcijáhenství znojemského na východní straně jsou: Hevlín, Hrabětice, Hrušovany, Litobratřice, Troskotovice, Branišovice, Loděnice, Vedrovice, Vémyslice, Horní Kounice, Rouchovany, Mohelno, Březník, Jinošov, Velká Bíteš, Křoví, Březí, Strážek, Horní Bobrová, Svratka, Obyčtov, Bohdalov.

V dosavadním pojmenování arcijáhenství znojemského projevuje se až dosud souvislost se starým rozdělením církevním na Moravě a trvá památka starobylých útvarů.

Po stopách blahoslavené Anežky v Italii.

Dr. J. K. Vyskočil.

Dlouho jsem toužil po tom, abych spatřil a sám blíže seznal vzácný rukopis milanský, jenž nese nadpis na hřbetě vazby: Vita S. Agnetis Virg. Prag. Membr. MSS., uchovávaný v archivu, jenž jest majetkem kapitoly basiliky sv. Ambrože v Milaně a jenž jest při „Bibliotheca Ambrosiana". Letos se mi dostalo té příležitosti na cestě italské v červenci. První zastávka v Italii platila Milanu a jeho cenné knihovně a zvláště cennému archivu. Chci v tomto krátkém článku sděliti s naší veřejností některé poznatky o zmíněném rukopise, které, doufám, nebudou bez zajímavosti. O rukopise podal, jak známo, první a vlastně dosud jedinou zprávu A. Ratti, nynější papež, již v roce 1896 ve zprávách (Rendiconti) ser. 2. vol. XXIX Reale istituto lombardo di scienze e lettere. Rukopis je psán na membráně písmem gotickým černým inkoustem. Jest iluminován v druhé části initiálkami barvy červené, zelené, růžové, modré, ozdobenými drobnými kresbami ornamentálními a květinovými. Nadpisy jednotlivých odstavců, obsahující vždy stručný obsah následujícího, jsou psány červeně. Někde viděti postranní poznámku světlejším inkoustem a patrně pozdější rukou.

Rukopis je psán pěkným úhledným písmem gotickým minuskulním, a aby rukopis byl tím pečlivější a úhlednější, jest linován. Je psán ve dvou kolonách, každá kolona v měřítku 5·5×18 cm, text manuskriptu 11·6×18 cm, kodex celý 16·7×25·8 cm. Rukopis celkem zachovalý na mnohých místech, zvláště ku konci jest vlhkem poškozený. Ku konci je týmž inkoustem a patrně i touž rukou přikreslen znak kalicha mezi dvěma zkratkami, naznačenými dvěma velkými písmenami P. a B.

Rukopis je svázán v kodex pozdější vazbou, asi ze 17. století, v dřevěných deskách, potažených kůží barvy světlehnědé, s obyčejnými ozdůbkami knihařskými na okrajích a křížkem uprostřed desek. Na hřbetě kodexu napsáno zlatými písmenami: Vita S. Agnetis Virginis Prag. Membr. MSS. Desky uzavírají se jednoduchou sponou mosaznou. Vazba jest na venek celkem zachovalá, uvnitř poškozená tím, že jest několik listů z vazby jednak částečně jednak úplně odtrženo.[1])

[1]) Značka rukopisu, pod níž byl zařazen dříve, jest E (opraveno na F) SIV 4f442, jak jej pod touto značkou uvádí též A. Ratti l. c., nyní však je zařazen v archivu pod značkou H 102.

Rukopis jest očíslován ovšem později, patrně zároveň s vazbou; má 1b—57a folií. Jest psán jednou rukou, ale obsahově dělí se na dvě části. První část rukopisu od fol. 1b až po fol. 15b v druhé koloně po řádek 9. incl. jsou dvě homilie. První tak zvaná Origenova, na evangelium sv. Jana kap. XX. verš 11, druhá jest homilie sv. Bernarda. Druhá část rukopisu je teprve legenda bl. Anežky s nadpisem: Incipit prologus in vitam inclite virginis sororis Agnetis ordinis sancte Clare de Praga filie regis Bohemie Premisslii alias vero Ottakari, a to počínaje fol. 15b v druhé koloně řádkem 13. až do fol. 57a, kde jest konec rukopisu slovy: Explicit vita inclite virginis Agnetis sororis ordinis sancte Clare de Praga filie serenissimi Ottakari regis. Těmito slovy zakončuje i kolona prvá. V druhé koloně jsou připsána slova: Nunc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace, slova to nábožného starce Simeona, jimiž i zbožný autor legendy loučí se se svým dílem, jež pokládal za životní, k němuž, jak v úvodě sám doznává, cítil se nedostatečným i nehodným, boje se, že to, co „. . . claris et magnis laudum preconiis (fuerat) depromendum", bude jeho nezkušenou řečí zastíněno a že jej ku sepsání životopisu pohnula toliko poslušnost k jeho ministru provincialovi. A jako v úvodě spoléhal důvěrně v pomoc boží toliko a ne ve své síly, tak i ku konci loučí se s dílem, vzývaje Boha slovy Simeonovými o propuštění z tak těžkého úkolu k pokoji; snad jej k těm slovům opravňoval i pokročilý věk.

Rukopis, jak řečeno, má v prvé části dvě homilie, které, jak poznamenal Ratti lc. 394, nemají s životopisem co činit. První jest homilie připisovaná kdysi Origenovi, a též ve vydání děl Origenových, pořízeném Merlinem v Paříži 1512—1519 i v pozdějších vydáních jako de la Rue Paříž 1733—1759 jest mezi díly Origenovými, ale jistě jest apokryfní a jak poznamenává Ratti l. c., nachází se s malými změnami i v jiných rukopisech též v knihovně ambrosiánské, a je to táž homilie, jejíž vulgární překlad italský „del buon secolo" se připisuje Passavantimu. Byl též vydán spolu s díly Passavantiho akademií della Crusca, jak se též stalo před tímto vydáním r. 1586 pečí Reti-ho a Ravanzati-ho (nikoliv jak je v čl. Ratti-ho omylem tisku asi Dati a Davanzati).

Passavanti Jacopo byl kazatel italský nar. asi 1300 ve Florencii a † 1357. Vstoupil v 13. roce věku svého do řádu dominikánského, v němž zastával důležité funkce, vyučuje theologii v Sieně a Římě. Vydal sbírku kázaní z roku 1353 zvané „Specchio della vera penitenza".

V této sbírce byla též ve vulgarním překladě zahrnuta i naše homilie. Homilie sice nepatří přímo do životopisu, ale myšlenky homilie pisateli legendy mohly býti vhodným úvodem k životopisu Anežčinu. Neboť její mravní zahrocení jest odvaliti kámen žádostí těla a světa od srdce svého; a když tak učiníš, nalezneš Ježíše v srdci svém dle vzoru Marie Magdalské a pak s lehkým a radostným srdcem můžeš státi se hlasatelem Jeho světu jako Maří Magdalská se stala zvěstovatelkou vzkříšení Ježíšova apoštolům. Myšlenky tyto byly jistě vhodným úvodem k životopisu bl. Anežky, v jejímž životě právě opovržení bohatstvím a slávou světa bylo největšími chválami velebeno. Ostatně středověcí pisatelé jako úvod rádi uváděli buď celé statě nebo myšlenky z asketických homilií k životopisům a kronikám. A tato homilie byla zvláště oblíbena, jak svědčí časté její opisy i v knihovně ambrosiánské. Homilie tato v rukopise jest od fol. 1b až po fol. 11b první kolona 5. řádek.

Po této homilii následuje ještě jedna homilie obecně připisovaná sv. Bernardu. (Migne PL 183. str. 761—765.) Homilie sv. Bernarda rozvádí přímo dramatickým způsobem duchovní boj neřestí se ctnostmi. Tohoto boje musí se zúčastniti každý člověk, každá duše, a blaze jí, když zvítězí nad úklady zlého nepřítele a jeho pomocníků, neřestí a náruživostí. A. Ratti poznamenává, že právě z této homilie, rovněž tak často užívané, mohl sv. Ignác z Loyoly vedle inspirace boží vzíti látku k jednomu z nejvýznačnějších rozjímání svých exercicií „De duobus vexillis" — O dvou praporech. (Ratti l c. 394—5).

Homilie jde v rukopise od fol. 11b první kolona 6. řádek až po fol. 15b řádek 9.

Variace rukopisu s textem vydání Migneho (str. 761—765) jsou tyto: Rkp. má začátek Inter cives Babylone et Jerusalem, vkládá slovo „cives", místo Babylonem má „Babylone"; m. guerra má „militia", což nasvědčuje, že je to latina seveřana, ne Itala ani příslušníka romanské národnosti. Místo et má „est", m. constitutus — constituens, m. Babylonem — Babyloniam; po rex vynecháno Jerusalem. Místo praedam má animam, m. persequitur — insequitur. Vloženo jest „commissus est", vynecháno „subito" a dále „ocius". Illud má místo istud. M. ne timeatis má ne timeas, captiuas místo captans; egrediebatur má místo gradiebatur, místo ceperit — cepit. Vynecháno urgebat před facto flagello. Místo rapido má rapiendo, cum místo eum, což se lépe hodí do kontextu: cum securitate etc. Vynechána věta: „Quomodo plausus inferni versus est in planctum et per solos duos milites gaudium est in coelis super sui liberatione civis?"

Místo prosequitur má rkp. sequitur, m. interrogare — interrogante před noverit, asi chybou písaře. Enim místo vero, místo confessioni má správnější confessione; ante meditationem správněji má místo ante meditationi. Vkládá nos před illic esse.

Místo ad quid má ad quem, inquirens místo inquirit. Vloženo apperiret před pateret, což dobře se hodí po si quis. Místo avidam má pavidam, m. diruant — disrumpant. Vkládá „michi" před insurgeret, surgeret místo insurgeret. Quid místo správnějšího quis. Operuerunt místo operient, místo muros má rkp. mors, což lépe dává smysl. Nos vkládá mezi et a ignari, per ignaros místo per ignotos. Praecipitatione caeteris místo praecipientibus ceteris, což jest lepší pro kontext. Místo rex jest et, caritate místo gaudio a místo gaudio vociferantur má gaudium vociferatur. Et vynechává před acclamarent. Vkládá správně erat. Místo morae impatiens má more patiens, fugierunt místo fugiunt, místo effugiunt má omylem pisatele effigiunt.

Pokládal jsem za zbytečno uváděti ve variacích řádky v rukopise, který není dosud publikován, nýbrž v rukopise, jejž jsem si dal celý fotografovati. Uvedené variace mají jen zhruba naznačiti povahu rukopisu.

První homilie znázorňovala na obraze Maří Magdalské hrdinné opovržení světem a jeho lákadly, žádostivosti těla, očí a pýchy života. Ale tím není vítězství dobyto, tím jest vypovězen jen rozhodný boj; boj se musí bojovati v jednotlivých šarvátkách ctnosti s neřestmi; duše musí dáti pozor na úklady ďáblovy, a teprve mnoha boji dochází k cíli, „ku králi, k němuž má tajnosti srdce", t. j. vchází bojem per viam purgativam a illuminativam k úzkému spojení s Bohem ad viam unitivam, jak ji vyjadřuje konec druhé homilie. Tam je teprve duše, spojena jsouc s Bohem, duší vyvolenou, svatou, a takovou byla Anežka. Jak podotčeno, vhodný to úvod v životopis té, na jejímž životopise chtěl ukázati pisatel, že obojí podmínka se splnila. Odtud asi jeho rozhodnutí, že životopisu Anežčinu předeslal homilie, které středověkému pisateli znázorňovaly, bych tak řekl, „commune" svaté panny a pak následovalo „proprium", životopis, jenž měl býti životopisem v budoucnu kanonisované světice. Tak tomu chtěl pisatel a ti, kteří jej poslušností k sepsání životopisu přiměli. O vlastním životopise příště.

Posudky.

Československé dějiny. Napsal Blažej Ráček T. J., profesor na arcibisk. gymnasiu v Praze. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1929. S. 695.

Dosti dlouho jsme se načekali na knihu, jako je tato, ačkoli Hlavinkova kronika zatím konala v lidu také dobré služby a mohla konati ještě lepší, nebýti nevšímavosti v Čechách. Konečně jsme se tedy dočkali také knihy rázu více vědeckého, třebas co do rozsahu a co do průvodního aparátu vědeckých nároků nečiní — což ostatně jest zatím vedlejší, jen když vyhovuje vědeckým nárokům dějinné pravdy. A právě v tom je příčina, proč ji tak vítáme: každý milovník té pravdy a její znalec může s ní celkem býti spokojen.

Přichází dosť pozdě, ale přece. Však aby mohla býti taková, jaká jest, bylo třeba revoluce v českém dějepisectví, jak ji prováděli na př. Niederle, Pekař, Sedlák, Tenora a o. — konečně svým způsobem i strana pokrokářská s Novotným v čele, která po způsobu vojsk, jež ustupujíce polévají zanechávané zásoby petrolejem: čeho nemohla utlumiti a popříti, aspoň hledí zkresliti, a tím pobádá jíti pravdě na kloub.

Postup vypravování v našem spise jest obvyklý, podle panovníků; nová doba začíná tu r. 1526. Otázky kulturní, hospodářské atd. probírány v tomto rámci rovněž chronologicky, což jest konečně nejpřehlednější; hledání by usnadnil zevrubnější ukazatel, který je tu bezmála pouze jmenný!

Sloh je stručný, zhuštěný, chtěje málem pověděti co nejvíc. Některé silnější výrazy a kakofonie se v příštím vydání snad vymění, a některé věty taktéž.

Duch díla jest vlastenecký a spolu náboženský, proto v nejedné části polemicko-obranný, jelikož bylo vyříditi tolik předsudků českým dějepisectvím dosud zastávaných a šířených.

Co do nacionalismu nebudiž tajeno, že i mezi těmi, kteří s církevními do daleka zírajícími výroky v theorii odsuzují tuto „heresi 19. století“, v praxi se nacionálčí o všecko pryč.

Obrana řídí se ovšem útokem. Volená stručnost nedopouštěla zabíhati daleko do podrobností. Máme-li na mysli, že dějiny lidstva i národu přese vše stíny znamenají také přece jen pokrok, a to i — přímou neb nepřímou zásluhou těch, již bojovali proti „dobré věci“, mnohdy třebas ne dobré, ale za dobrou pokládané, opravdu však jen vžité a zastaralé, budeme tu a tam spravedlivější k usilování o novoty, jež nyní, když odpadly výstřelky v bojích nezbytné, můžeme již uznati správnými, a nebudeme jich odsuzovati šmahem, běžnými názvy a hesly, jako jsou v politice na př. centralismus a jeho protivy, v hospodářství liberalismus neb kapitalismus atd.,

ve školství církevní či státní atd. Dějepisectví má býti také psychologií, psychologií vedoucích jednotlivců a vedených davů. Leckterý úsudek pak dopadá jinak než v legendě a kronice, třebas i v církevní.

P. spis. statečně hájí svůj řád a vystupování jeho členů v českých dějinách. Jelikož o pomluvy se tu staral kde kdo, ať se doví čtenář také pravdy, třebas ne úplné, jež by vyžadovala mnoho místa.

Z drobností, jež se při čtení namanuly, budiž několik poznamenáno. Proč se tu píše Lidmila m. Ludmila? Námitka, že je toto staročeské, jest u ctitelů všelijakých jiných stařin opravdu prapodivná. Že hierarchové sv. Methoději nepřátelští brzy po sobě zemřeli „sotva bez dopuštění božího" (32), rozumí se samo sebou, i netřeba zvlášť podotýkati. Co řečeno o Velehradě (35), sotva obstojí; vykopávky u Uh. Hradiště a St. Města atd. dokazují snad, že tu byl nějaký hrad, ale k důkazu, že to byl Svatoplukův a Methodějův Velehrad, jest odtud ještě tuze daleko! Těch 120 volů sv. Václava (42) prof. Pekař prý v pramenech marně hledá. „Náběh k obživení slovanské liturgie" (56) řečeno nejenom nepěkně, ale i nepřesně. Tertullianův výrok o semeni krve křesťanské (212) nepodán správně. Poměr Husův k češtině (225) nynější jazykozpyt líčí poněkud jinak, méně příznivě. Do Kostnice vydal se Hus prý „nerozvážně" (228, srv. 459). Jakým farářem byl Rosacius na str. 459? Jenštejna „rehabilitoval" v dějepisectví Loserth; pedantský Stejskal zbytečně ohřál stereotypní povídačku legendy. Zmatek o roku umučení sv. Jana Nep. (1393) vidíme ještě v „Kirchenlexikon" r. 1889 (článek jesuity Schmude). „Velký chrám" že je na Hostýně (550)? Kapitola o významu poustevníků v křesťanském životě (56 a 550) není pro církevního dějepisce ještě uzavřena; je tu ještě leckterý otazník. Význam Habsburgův a jejich státu Čechům nestranně vylíčiti teď ještě nemožno; p. spis. se o to aspoň pokouší. Neposlední, ba hlavní příčinou slabosti byly stálé potíže peněžní, dříve zaviňované šlechtou nehospodárnou a neochotnou, potom stálou obstrukcí obojí říšské rady; v Čechách pak vedle toho růzností názorů na vlastenectví a patriotismus, kdysi úpadkem českého spisovného jazyka a pod. Pohybujeme se tu v bludném kruhu příčin a následkův, a naopak. Co na str. 678 napsáno o politice Šrámkově, daleko není opinio communis ani u kněžstva neb hierarchie. V budoucím vydání bude třeba více pozoru věnovati dějinám moravským.

Malý formát hodně tlusté knihy není praktický. Několik těch jinak pěkných obrázků vloženo do ní snad jen náhodně. Buď víc anebo nic!

* * *

Vítězslav Nezval, Kronika z konce tisíciletí. Román. Praha 1929. S. 231.

Hrdina prvního románu mladého básníka, Moravana, jenž se stal v Praze vůdcem našich poetistů, budí trapný dojem, tím smutnější,

pomyslíme-li, že v něm líčí autor z velké části — sebe. Slovo „hrdina“ je tu vlastně, jak už se stalo skoro pravidlem v dnešních románech, velkým eufemismem: je to po mravní stránce až chorobně citlivý slaboch, jenž nejen nemá vlastní vůle, ale zavrhl vědomě i světlo rozumu: jest ovládán při veškerém svém počínání jedině obrazivostí a smyslností. Spis. sám zdůrazňuje v prvním dílu, jejž nadepsal „Smyslová výchova“, že Albert „myslil čichem, hmatem a chutí, těmito smysly budoucnosti“ (101), a tvrdí pak o něm docela, že objevil ještě jakýsi „šestý smysl“. Podle toho mluví pak o „parfumerii světel“, o „šampaňském světle“ (131) atd.

Tato „smyslová výchova“, sledovaná častými analysami a vzpomínkami od dětských let přes gymnasijní studie v západomoravském městě a krátký pobyt „na vojně“ až do studií na pražské universitě, vede pak passivního hocha „zchoulostivělého těla bez svalů“ jen k mnohostrannému rozkošnictví a hlavně k pohlavním výstřednostem. Stává se rozmarnou hříčkou v rukou žen — a několik těch „milostných“ příběhů, vypravovaných zbytečně až příliš podrobně, jest vlastně obsahem celého románu. „Poesie noci, to byl Albertův život“, praví sám autor, jenž nedovede říci skoro nic o jeho práci, tak jako nemá slova odsouzení pro zjevné špatnosti. A je to přece tak málo pravděpodobné, že by se v mladém, jinak dobrém muži citlivého srdce neozvala nikdy ani výčitka svědomí. Teprve ke konci románu, když fascinován jaksi poslední exotickou milenkou chystá se „v gymnasijním městě“ k dobrovolné smrti, zatouží po „krásné nevinnosti, jež by nešla za první polibek“ (215) a ve svém konečném přípitku dává jaksi příslib čistější budoucnosti. Je to ovšem málo, ale několik opravdu pěkných stránek se vzpomínkami na čisté dojmy z dětství dává naději, že básník sám později odsoudí tuto zbytečně podrobnou a veřejnou zpověď promarněného mládí, jež chce býti zároveň zpovědí dítěte „z konce tisíciletí“.

Zdeněk Rón, Svěží den. Románu „Průvan v podhoří“ díl II. Turnov 1929. S. 280.

Zd. Rón debutoval velmi slibně před 5 lety sbírkou povídek „Za člověkem“, po níž následovala druhá obdobná sbírka „Proudy a přístavy“ (1926). Již z těchto drobných prací bylo zřejmo, že mladý prosaik, prošlý asi školou Šlejharovou, jest nejen dobrým pozorovatelem života malého horského lidu v Podkrkonoší, ale že také dovede vnikati dosti hluboko pod povrch svých postav a prožívati zmatky i bolesti lidí nešťastných nebo pobloudilých. Ve zvětšeném měřítku jeví se tyto přednosti v dvojdílném románě „Průvan v podhoří“, jehož druhou částí jest právě vyšlý „Svěží den“. Hodně vzrušeným slohem vykreslil tu válečné a poválečné ovzduší opět na takové horské vesnici severních Čech, kde se mísí do českého obvatelstva částečně již i živel německý. Válka byla takovým průvanem, jenž odnesl řadu mladých lidí na bojiště a doma odhalil tak mnohou povahu v pravé podobě: očistil několik

ušlechtilých lidí, ale ukázal také dosti lichvářů, keťasů i zhýralců. Spis. snaží se tu postihnouti, jak působí toto nové prostředí venkovské na mladého studovaného muže, který se tam vrací po několika letech z války pln horečné touhy po domově, ale také s jakousi podrážděnou nedůtklivostí na smrt „uražených a ponížených". Byl dříve vždy hrd na jméno svého selského rodu, stál jaksi proti všem ostatním krajanům — a nyní poznává, že jeho otec za války podivně zbohatl a po válce jako hostinský využívá znovu zbujnělé lidské prostopášnosti. Boj mezi pohněvaným synem a nepřístupným otcem, končící se vítězstvím synovým, vylíčil spis. velmi živě — mnohdy se zdá, jako by on sám mluvil a vrhal své příkré výčitky, spravedlivé i přemrštěné, ve tvář lidem ženoucím se jen za špinavým ziskem. Neukázněným přívalem dialogů i monologů, úvah a pozorování trpí ovšem často epický spád děje a trpí i plastičnost kresby. Zato jest u Róna pozoruhodná snaha o vlastní slovní výraz, zbarvený někdy i dialekticky. *M.*

Emanuel Masák, Šimon Stylita. Román. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1929. S. 439. Lidové zábavy, red. Boř. Benetka.

Román mladého kněze, idealisty a básníka, přišlého za kaplana do horského městečka právě v bouřlivých dnech listopadu 1918 (povalení marianské sochy v Praze atd.) Psán — podle výslovného udání — r. 1921—2 a budil nemalou pozornost, když otiskován v „Arše". Budil ji vším právem, an věrně a živě zobrazuje život mladého nadšence na působišti celkem sice ještě klidném, ač už neklidnými živly zpracovávaném, kdy však on sám, přecitlivělý a neostřílený, v sobě zápasí s novými dojmy a vlivy naň doléhajícími, aby se v pevném vědomí svých kněžských povinností vyrovnal s náladou nastalé doby, s požadavky občanstva, na strany již rozrůzněného, a neposléze i s tím privatissimem, jehož mladí kněží ani před tím nebývali ušetřeni, jež ale nyní důrazněji se hlásilo o vyrovnání jednak programem moderních kněží jednak nadějemi, ba i útoky vdavekchtivých ženských.

Stylita, jímž původně býti chtěl a k němuž povahou byl založen, octnul se takto v rozporu s úkolem pastoračním, všechněm býti vším i mimo kostel a školu. Zevnější události, s nimiž se jeho nejčistším zásadám a úmyslům jest potýkati, nejsou sice ani tuze četné ani nějak zvlášť mocné, ba mnohdy malicherné, ale jeho citlivosti a poměrnému slabošství dost osudné, nenechávajíce mu potřebného klidu a rovnováhy. Znepokojuje se jimi přespříliš, hloubaje o nich víc nežli zaslouží; drásaje takto své nitro, stává se ještě úzkostlivějším, ba bezradným, až klevety, u mladších kněží takořka nezbytné, vyštvou jej z tohoto působiště na jiné.

Životopisný tento román je tedy v osnově jednoduchý, příběhy toho venkovského, odlehlého života jen letmo, ale sytě vystihují jeho ráz. Rozjímání a pochyby svědomitého kněze, jež jej samého

mnohdy tak skličují, obsahují mnoho typické duchovní psychologie, která poutá, dojímá i povznáší.

V otisku jest několik nedopatření, na př. 220 vzrušení (m. zrušení), 307 smrt arciknězova (m. nemoc).

Vlasta Pittnerová, Nepřízeň osudu. S. 234, 17 K. Sebr. spisů sv. 23. — Jan Petrus, Životem zrazeni. Črty z valašských hor. S. 251. 16 K. Nakl. R. Promberger, Olomouc.

Nadpisy obou knížek naznačují podobný obsah: příběhy nešťastných lidí. Pittnerová zůstává ve svých obrázcích věrna moravskému západu, jako Petrus východu. Pittnerová ve čtyřech obrázcích líčí nešťastnou lásku neb nešťastné manželství, rozpory ve sklonnostech dětí a rodičů, jen v posledním („V pastoušče") chce vylíčením života několika obyvatel v bídné pastoušce, obecní to „útulně", upozorniti na křiklavé poměry opuštěné chudiny. Petrus má postavy rozmanitější a krajinsky z části rázovitější; i mluva je tu nářečím více protkána. Soucit u Pittnerové vyplývá přirozeněji, Petrus jej místy vnucuje. Jak v lidopisných povídkách jsme zvyklí, i zde někdy drobnokresba unavuje titěrnostmi.

Vlasta Pittnerová, Pytláci a jiné povídky z lesa. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1929. S. 233, 16 K.

V lese je spisovatelka ve svém živlu, proživši v něm leccos z toho, o čem nám vypráví. V osmi povídkách tohoto 24. svazku jejích sebraných spisů vylíčeny některé příběhy ze života pytláků, více však ze života myslivců, pěkné i nepěkné, jež dobře znala. Jest i tu sice místy příliš povídavá, ale podle vlastních zkušeností životně věrná, soucitná i spravedlivá.

Viktor Hánek, Růžové jitro. Románek důvěřivého srdce. Nakl. A. Neubert, Praha 1929. S. 320, 20 K.

Tento 12. svazek Hánkových spisů má 2 delší povídky (Růžové jitro a Dohra), pak 6 drobnějších. Převládá v něm opět erotika, a to v prvých dvou povídkách erotika animalní, volgivaga, třebas v prvé venkovský chasník, snad čtenář Hánkových spisů, hledá v zneužívané holce také duši. V druhé pražský továrník nasytiv se nestoudností utíká do venkovského zátiší. — Povídky drobné jsou jemnější.

Rozhled
Náboženský.

Srovnávací věda náboženská.

Z dějin známé soustavy náboženské, ale i nové, nyní vymýšlené a šířené stýkají se v pomyslech, symbolech a názvech přirozeně zhusta s křesťanstvím. Pro starověk se odtud vyvozuje vliv na křesťanství, pro nynějšek taktéž, ale v různém smyslu: tamto se křesťanství vykládá jako výsledek různých jiných názorů, jež prý synkretisticky v sebe pojalo, zde se od nových smyšlenek očekává očista křesťanství.

V obojím případě šíří se nedůvěra ke křesťanství, nikoli nějaký pevný názor náboženský, jelikož jak názory o minulosti, tak opravné návrhy se daleko rozcházejí.

O nových prorocích jak z východu tak ze západu, jimž obyčejně se podaří zaujmouti nějakou část těkavého obecenstva, netřeba dále mluviti. O srovnávacím studiu starověku, jež také tak mnohé mate, buďte připomenuty některé methodologické zásady, jak je pronáší příležitostně na př. dogmatik Bartmann (Th. Revue, 1929, sl. 153). Protest. Clemen praví: „Starokřesťanské názory a obyčeje mohou s mimokřesťanskými a spolu s mimožidovskými srovnávány býti jen tehdy, když je smysl — obojích — docela jasný.“ Proti tomu se hřeší, když se v obdobách, skutečných nebo zdánlivých, hned hledá totožnost, na př. když se někde najde něco jako trojice, vtělení, křest krve, umírající a znova povstávající bohové a pod.

Mnohdy se na naší straně takových poukazů používá, aby se dokázalo, že naše obdobná nauka nepříčí se přirozenému nazírání. Je to konečně i přípustno, pokud se nezastírá a nestírá podstatný rozdíl.

„V křesťanství totiž směřuje všecko ke sjednocení s Bohem (unio cum Deo) ve smyslu mystiky osobní, t. j. ono spojení s Bohem, kde člověkova osobnost nezaniká. Mimo křesťanství je toto sjednocení zcela neznámo, a směřuje se buďto k upokojení »božstva« ve smyslu animismu nebo fetišismu, anebo u filosofických náboženstev hellenického synkretismu k neosobnímu pantheistickému utonutí ve všejednom. Pravý pojem visio beatifica (blažené zření) nebo participatio divinae naturae (účast božské přirozenosti) jest jenom v křesťanství známý a podstatný, ani v židovství se o něm neví.

Náboženskodějinný problem se nám tedy představuje takto: je křesťanství dějinným náboženstvím zjeveným či zjemnělým náboženstvím přírodním? Je známo, že jest jakési náboženské apriori, jak se nyní říká, tedy přirozená vloha pro náboženství, pud a sklon, náchylnost a potřeba pro něco náboženského, pro religiosno, tak že

jest religiosita jevem vůbec lidským jako přiměřený pojem o božstvu". Theologia naturalis a supernaturalis!

Ovšem i „nadpřirozené pravdy zachycujeme v pojmech přirozených, jelikož jiných, shodně nadpřirozených nemáme. Ale když Ježíš o království božím (říši b.) mluví před posluchači, kterým výraz nebyl cizí, přece rozumělo se obsahu jeho na obou stranách tak různě, že se o to rozbilo celé mesiášské poslání Páně. Tedy použitím téhož výrazu není věc vyřízena. Prvokřesťanství bylo mluvotvorné, praví jeden protest. spisovatel, méně ve tvoření nových slov než-li vysokou měrou v přetvořování pojmů. Porozuměti slovům právě biblicko-theologicky důležitým jest možno jen po jednotlivém zkoumání, které stopuje problem změny významu a kterého se dosud namnoze nedostává. Co do závislosti na náboženstvech mysterií, nutno napřed prozkoumati jejich stáří a okruh jejich vlivu, nehledě k tomu, že o jejich obsahu a tendenci máme dosud údaje velmi hubené. I Alb. Schweitzer (prot.) ozval se nedávno proti pokusu, vysvětlovati křesťanství z mysterií: křesťanství jest o mnoho bohatší než ona; byť se také, jak mnozí badatelé činí, nadmíru (ins Maßlose) idealisovala, zůstávají, přirovnána ke křesťanství, čímsi ubohým."

A přece mají jakousi přednost před novými náhražkami křesťanství neb katolictví: mají do sebe cosi numinosního, cit pro styk a pro spojení s božstvem. Co se nám nyní představuje a doporučuje jako očištěné křesťanství neb katolictví, jest vykuchané nejen katolictví ale i náboženství, bez jádra, bez morku, bez ducha; i zednáři prý pohlížejí na své ceremonie vážněji, než možno pohlížeti na ty nové, politicko-nacionální padělky bohoslužby. —

Srovnávací věda náboženská se u nás málo pěstuje. Starověkých mysterií všímá si podrobněji tu a tam některý klasický filolog. Jen by si bylo přáti, jak zde už jindy podotčeno, aby pokaždé aspoň tolik pozornosti věnoval katolické nauce, kolik věnuje mythologii, chce-li obě srovnávati, jak k tomu svádějí analogie.

Jinak jen dilettantismus v novinách a časopiseh rád zachycuje, co náhodou o těch věcech někde u liberálních theologů četl, a vyvozuje odtud kristoborné důsledky. Srovnávací věda náboženská se tím znehodnocuje a zbavuje důvěry, které však opravdová věda ta nezaslouží.

*

Z katolických misií.

V jubilejních slavnostech od r. 1927 (Pius XI nar. 31. května 1857) právem se připomíná, co Řím a jeho „missijní papež" vedle snah o povznesení ducha náboženského v zemích katolických podniká v šíření a zdokonalení misií.

Ústředním ústavem na výchov misionářů jest Collegium Urbanum v Římě, založené od Urbana VIII r. 1627, spojené s kongregací de propaganda fide, jež právě nyní dostalo novou

školní budovu na Gianicolu: kromě obvyklých studií theologických pěstují se zde studia jazyková a národopisná — známy jsou jeho tříkrálové slavnosti v nejrůznějších jazycích světa.

Východní ústav římský, jejž papež Pius XI rád zove „svým dílem, svým ústavem", založen 1917 od Benedikta XV, 1922 svěřen jesuitům, 1926 usídlen v budově u S. Maria Magg., od 1929 tvoří s Gregorianum a biblickým ústavem papežskou universitu. Zařízen na dvouletý běh s 22 předměty (srovnávací dějiny náboženství, východní řeči, obřady, dějiny, právo, methodologie atd., zvláštní stolice pro islam); práce ústavních učitelů se uveřejňují hlavně v „Orientalia Christiana".

Jiné čelné semináře misijní jsou v Paříži, v Lyoně, v Milaně.

Čelné misijní společnosti jsou: spol. Ducha sv., Bílých Otců, Božského Slova, misionáři v Scheutveld (Belgie) a St. Ottilien (Německo), Marryknoll (Amerika) atd. Jiné řády, jež nejsou výhradně misiím určeny, ale ode dávna mnoho v nich pracují, jsou hlavně františkánské (frant. a kapuc.), jesuité, dominikáni, lazaristé atd., v nově salesiáni, jejichž zakladatel Don Bosco právě letos (2. čna) beatifikován († 1888).

Pius XI, vědec a kdysi knihovník, vedle praktické stránky zdůrazňuje vědeckou, jednak v řečených a jiných seminářích (onom východním, ruském a slovanském), jednak ve výstavě misijní (1924 ve Vatikáně), v misijním museu (1926 v Lateráně) a v odborné knihovně, neposléze v podpoře vycházejícího sborníku Bibliotheca missionum (od 1924). Podle jeho názoru, dějinami zajisté zřejmě odůvodněného, v nynější době „všechna hrdinství a všechny oběti, které s misijní prácí jsou spojeny, jsou marné, řídí-li se práce ta jen praktickou zkušeností. Má-li z námahy a z obětí vzejíti plná úroda, potřebí vědy, která jasně naznačuje nejkratší cesty, nejúčinnější prostředky."

Podle zprávy jednoho z vydavatelů „Bibl. missionum" (R. Streita v „Kath. Mis.") napsal o ní kterýsi protest. profesor, že jen katolická církev, jež vládne ohromnými prostředky, si takového díla může popřáti. Pius XI k tomu poznamenal, že profesor ten má pravdu, pokud jde o misijní práci církve od dob apoštolských — nemá však pravdu, pokud jde o potřebné peníze, „neboť nemáme po boku miliardářů".

Společnosti sbírající příspěvky na misie jsou hlavně: spolek na šíření víry a dílo svatého dětství, jejichž ústředí bylo dříve ve Francii, od r. 1922 je v Římě; onen sebral r. 1928 54 mil. lir, toto r. 1927 23 mil. Srovnáme-li tento „rozpočet" s rozpočty státními, třebas i jen v malých státech, anebo s rozpočty větších měst, jest nepoměr mezi úkoly a prostředky misií samozřejmý, ba zrovna křiklavý.

Třetí čelný spolek „dílo sv. apoštola Petra" má za hlavní účel, přispívati na výchov domorodých misionářů, jejichž potřeba se

nyní proti dřívějším, z různých důvodů zaujatým předsudkům, začíná vůbec uznávati. Příjmů měl spolek ten r. 1927 něco přes 8 mil. lir. —

Po přehledě mnohoslibných missijních úspěchů v Asii praví znalec A. Väth (v „K. Miss.“): Mnohý horlivý přítel misií bude zklamán, že tam církev jest ještě tak malá; takto prý bude potřebí ještě staletí, ne-li tisíceletí, než bude Asie získána. Avšak malá Evropa, s mladým, nevyspělým a vzdělání schopným obyvatelstvem potřebovala na to tisíc let. A křesťanství bylo tehdy jednotné. V Asii máme nyní mocenskou převahu protestantismu, staré domácí kultury zvyšují vzdornost náboženství s nimi sloučeného, nyní pak zvlášť nebezpečnou se stává ze západu se šířící náboženská lhostejnost. Podle lidského výpočtu asijský svět vůbec nestane se katolickým. Ale úspěchy jsou nepopěrné, a některé provincie, na př. v zadní a na jihu přední Indie stanou se časem i v celku katolickými.

*

Křesťané blízkého východu.

Podle Th. Haluszczynského (v Bergově sborníku Ex oriente) napočítáno 1923 na t. ř. blízkém východě přes 155 mil. nesjednocených a přes 8 mil. sjednocených křesťanů. Z těchto katolíků mají byzantský obřad: Ukrajinci (přes 5 mil.), Srbochorvati (60.000), Řekové (83 t.), Bulhaři (6000), Maďaři (73 t.), Rumuni (1,450.000), Melchité (165 t.). Chaldejský obřad mají 602.000. Syrský 60 t. Maronitský 420 t. Koptický 45 t. Armenský 135 tisíc.

O apologetických článcích toho sborníku a j. ve prospěch unie soudí vratislavský prof. F. Haase, že věci unijní mnoho neprospějí; „čistě vědecké práce beze vší tendence jsou nám potřebnější“. Důvod jest asi ten, že pravoslaví jest k oněm nedůtklivé a nedůvěřivé; některé spisovatele pak svádí apologetický záměr k věcným nepřesnostem a k nevčasnému, zkreslujícímu optimismu.

Vědecký a umělecký.

Z pravěku lidstva.

V pravlasti Asii rozšířilo se kolem r. 4000 př. K. předhistorické obyvatelstvo z Mesopotamie do nitra pevniny. Vynikalo ozdobnou pestrou keramikou, jejíž díla však i s ním kolem 3600 pohřbena v Mesopotamii potopou, zanechavší vrstvu naplaveniny, na př. v chaldejském Ur, tehdy u perského zálivu, později sídle Abrahamově, 3½ m silnou (Wolley). Znova osazena liduprázdná krajina mesopotamská, syrská, assyrská kolem 3500 Sumery snad ze střední Asie a stala se sídlem kultury s klínovým písmem.

Asi za 400 let potom vniklo sem od severu jiné obyvatelstvo, nezjištěného dosud plemene, asi semitského, jež berlinský prof. Unger zove Proto-Akkady. Z města Kiš ovládli území sumerské a rozšířili se až ke kavkazským Elamitům. Kolem 2650 opět zatlačeni kmenem Guti ze severu, ale již kolem 2600 dosáhli nadvlády Novosumeři na 300 let.

Nejprve se osamostatnili Assyrové. Pak Starobabylonci se usadili v městech Isim a Larsa. Taktéž semitští Amorité založili kolem 2150 Babylon a říši Hammurapi-ho, porobenou kolem 1850 od indogermanských Hettitů a Kassitů. Od r. 1176 následovaly semitské dynastie aramské a chaldejské. R. 539 Kyros připojil Babylonsko k Persii, a byl podle Písma nástrojem božím, že se Israelité mohli ze zajetí vrátiti domů. (E. Wasmann podle Ungera v „St. d. Zeit" 1929 čc.)

V Ztschr. f. kath. Theol. (1929, seš. 2) ukazuje Linder, že zprávě proroka Daniele (hl. 5) o záhubě posledního babylonského krále z chaldejské dynastie Baltassára (Belšassara; Bel-šar-usur = Bel chraň krále) neprávem vytýkána nehistoričnost. Posledním králem prý byl Nabonid, ne Belšassar. Avšak tento byl korunním princem a spolupanovníkem Nabonidovým, jak nyní víme z klínových památek.

Daniel jej nazývá — zase prý nehistoricky — synem Nabuchodonosorovým (Nebudkadnessarovým). Avšak nehledě k tomu, že jako u židů názvy ben (bar) a ab (syn, otec) znamenají také potomka a předka vůbec, u Babyloňanů pak příbuzné názvy i nástupce a předchůdce na trůně, v tomto případě ze slov královny-matky k synu Belšassarovi lze souditi, že ona byla dcerou Nebukadnessarovou a její syn tedy jeho vnukem, synem v širším významu.

Konečně z odhalených zbytků babylonského paláce vysvítá, že Daniel věrně označil i stěnu sálu, na níž ono tajemné písmo se objevilo („na omítce stěny"); stěny totiž mají omítku hrubší ze směsi sádry a hlinky, na ní pak jemnější z čisté sádry. —

Nejstarší nám známá řeč je sumerská, známá dosud ve dvojím nářečí, na př. gal a mal (býti), dingir a dimir (Bůh), šag a šab (srdce) anir a ašir (plakati), dug a zeb (dobrý).

Po ní přijde staroegyptská, příbuzná se semitskou, ovšem také s africkými na východě Egypta (Gallas-ové) a na západě (Berbeři). Semité přišli v předhistorické době do Egypta od severu. (A. Pohl v „St. d. Zt.“)

Jinak otázky o původu řeči, o prařeči, o vzájemném poměru řeči atd. daleko ještě nepřipouštějí ani dosť věrojatných dohadů, natoť určitých odpovědí, jelikož ani v nejstarších památkách nenalezáme čistých typů původních, nýbrž jen smíšeniny, vzniklé promíšením národů. Ani řeči nynějších primitivů nepotřebují býti řečmi primitivními, prvotnými. Vážní jazykozpytci jsou si toho vědomi a nevydávají svých objevů v těch věcech snadno na pospas novinové veřejnosti, která by dobře udělala, kdyby k takovým sensačním novinkám nebyla tak lehkověrná.

Poměr hebrejštiny, tedy semitštiny, a egyptštiny zkoumá na určitém případě, totiž na Mojžíšově Pentateuchu A. S. Yahuda. (Die Sprache d. Pentateuch in ihren Beziehungen zum Aegyptischen). Naproti t. ř. panbabylonismu, který v letech nedávno minulých opájel svět smyšlenkami o závislosti nejstarších knih starozákonních na podání babylonském, zdůrazňuje Y. egyptské živly v Pentateuchu, vysvětlitelné pobytem Israelitů v Egyptě a j., proti nimž babylonské ustupují do pozadí. Ve snaze proniknouti tímto novým exegetickým pokusem jde sice někdy daleko, an vidí shody výrazův hebrejských a egyptských i kde nejsou anebo jsou i jiným řečem obvyklé. Ale již v 1. díle svého spisu dokázal, že egyptologie v nejednom případě může přispěti k výkladu Pentateuchu. Zvlášť pozoruhodno jest, co praví o schválném stanovisku Pentateuchu proti egyptskému polytheismu. „Epické je tu posunuto na půdu ethickou; všecky půtky malých i velkých bohů, trápených řevnivostí, strachem a nedůvěrou, přeloženy na jiné pole, kde proti sobě ve věčném boji stojí špatné pudy hříšného člověka a božská vůle osvobodit jej od neřesti.“

Podobným protikladem domnívá se tübinský starozákonník Riessler, že možno snad také vysvětliti, proč se v SZ poměrně tak málo váhy klade na posmrtný život. Egypťan vidí ve smrti „vstup do života“, „vchod živoucího do klidu“; zemřelí jsou mu vlastně živoucí, oni teprve mohou bohy dobře velebiti, nikoliv lidé na zemi. Odtud známá péče Egypťanů o pohřebiště nebožtíků. Riessler doplňuje tím domněnku Storrovu, jenž poměrný nedostatek záhrobních námětů v SZ vysvětluje jednak neútěšnými představami Israelity o šeolu, jednak snahou svatopisců, aby se „čelilo nedostatku energie vzcházejícímu z nezdravé eschatologie.“ (Tüb. QS 1929, str. 158).

I židovské stavitelství řídilo se vzory egyptskými, i soudí odtud Riessler, že i míry židovské jsou spíše z Egypta nežli z Babylonie, totiž o něco kratší než tyto. —

U Mojžíše jako hlasatele Zjevení a zakladatele židovského náboženství, souhlasí R. (tamt. 159) s Birnbaumem (v jeho spise o Mojžíšovi; 1928), že náboženstva předpokládají veliké jednotlivce:

s pouhým duchem národu (Volksgeist) nelze tu nic začíti, jelikož tito zakladatelé jakožto hlasatelé někoho vyššího bývali v odporu proti současnému smýšlení (Geisteszustand) svého národu.

Východ Israelitů z Egypta klade R. do roku asi 1160 na konec vlády Ramsesa IV. Hlavním důvodem jest mu, že jest nemyslitelno, aby Israelité byli táhli do Kanaanu, dokud tam byly posádky egyptské. Právě po onom Ramsesovi pozbyli Egypťané všech území v Asii.

*

Jesuité v Asii.

„Jesuitas na Asia" (podle „Kath. Miss." 1929, č. 7) sbírka 61 rukopisných foliantů v lissabonské knihovně Ajuda, kde opsány důležité listiny, práce dějepisné, jazykozpytné a j. z jesuitských missií v Číně, Japonsku, Indii atd. Jsou to opisy nejvíce z jesuitských archivů v Macao a v Pekingu, pořízené v letech 1742—1748, když portugalská vláda (Pombal) usilovala o zničení řádu pod různými záminkami, hlavně na základě sporův o náboženské obřady tuzemců a přizpůsobování křesťanské bohoslužby k nim. Benedikt XIV bullou „Ex quo singulari" 1742 rozhodl proti akkommodaci. Portugalský král Jan V dal z římských archivů (br. Assemani) vypsati zprávy o Portugalsku a jeho zámořských osadách (230 foliantů v knihovně Ajuda), i chopili se jesuité v sebeobraně podobného prostředku. P. Josef Montanha a po něm br. Jan Alvarez byli prací tou pověřeni. Opisovači byli, jak se pisatel oné zprávy P Schurhammer domnívá, portugalsko-čínští míšenci, kteří práci svou v té krátké době vykonali poměrně dosti dobře, ač ovšem daleko ne bezvadně. Jelikož originály namnoze ztraceny, máme v díle tom zachovány — vedle zpráv snad méně důležitých — pro dějepisce cenné prameny k dějinám oněch zemí, církevním i politickým, a cenné neb aspoň zajímavé příspěvky k jazykovědě (slovníky a j.).

R. 1762 zničil Pombal jesuitskou missii v Macao, r. 1805 zemřel poslední portugalský exjesuita v Pekingu.

*

Dějepis na vysokých školách

jako zvláštní odbor zaváděn teprve za humanismu. Původně čteni a vykládáni professory poesie a retoriky jen starověcí dějepisci. Jesuitská Ratio studiorum (1599) odboru tomu nepřála, tak že na katolických školách, přes opačné návrhy a žádosti německých jesuitů nejenom neprospíval, ale upadal až do stol. 18. Od polovice 17. stol. začíná se děliti církevní dějepisectví od všeobecného. Studijní reforma Marie Teresie (1752) rozdělení to všude provedla, a církevní dějepis zaveden za osvícenství, zvláště po zrušení jesuitů; jak osvícenství tento odbor pěstovalo, je známo. Teprve za romantismu v 19. stol. dála se náprava, arciť velmi zvolna, i není divu,

že bylo třeba odklízeti tolik rumu. U nás až dosud se studium církevních dějin podceňovalo — však víme s jakými následky —, a průkopníky nového období jen výjimkou byli professoři toho odboru na theologických ústavech. Samé katolické theologii tento nedostatek dějepisného studia nadmíru škodil, jak co do obsahu, tak co do methody: převládalať namnoze planá spekulace, neplodné disputování a slovíčkářství. (Srv. E. C. Scherer, Geschichte u. Kirchengeschichte an d. deutschen Universitäten. Freiburg i. Br. 1927.)

Doporučujíce tento spis, podotýkají učenci, že stejná mezera, která jím vyplněna, jest ještě u všech jiných odborů, přednášených na theologických ústavech: není dosud spisů o dějinách dogmatiky ani morálky atd. jako učebních předmětů.

*

hd. — Kriminalista a lékař.

V severní Americe mají ve všech velikých městech psychiatrické laboratoře. V Chicagu mají psychopathickou kliniku, kterou řídí Dr. William Hickson. Je to na celém světě největší klinika, která vyšetřuje zločince a lidi duševně úchylné a méněcenné. V posledních třinácti letech bylo na ní vyšetřeno více než 50.000 zločinců. Bylo při tom užito všech vymožeností lékařské vědy, jakož i jiných pomocných věd, aby byl vyzkoušen a vyšetřen duševní, citový a nervový stav, dále dědičnost a prostředí, ve kterém tito nepřátelé lidské společnosti žili a rostli, a všecky možné okolnosti, které na ně působily, až je přivedly k tak špatným koncům.

Hickson jistí, že dědičnost jest v míře mnohem větší příčinou zločinnosti nežli prostředí, kde zločinec žije. Jistí dále, že zločinci jsou lidé abnormální, že není možno přivésti je na dobré cesty a nadělati z nich hodných lidí. Své zkušenosti vyjadřuje slovy, že prý dvě procenta obyvatelstva v Severní Americe jsou lidé abnormální, a dvě procenta jsou lidé zločinní. A toto není podle jeho rozumu náhodou, jelikož tyto dva pojmy, totiž abnormalita a zločinnost prý se úplně kryjí. Právě ta dvě procenta lidí abnormálních, to jsou právě ti lidé zločinní, kteří těch ostatních osmadevadesát procent ohrožují.

Severoamerický materialismus ve svých poučkách rád se ukvapuje a přepíná. Lombrosovy podobné poučky v Evropě již dlouho uvedeny na pravou míru, t. j. v jádře odbyty. Humanitě v kriminalistice všecka čest, ale jen pokud jest odůvodněna. Spatřovati na př. u vrahů jen dementia praecox, jak jiný americký psychiatr chce, jest po všem, co z vychovatelství víme, přece jen povážlivé.

Vychovatelský.

Sport se stal vševládnou módou, a v podstatě módou chvalitebnou. Jen že má s módou také to společno, že marně se bojuje proti výstřelkům, jako u módy. Přes to však nesmí býti opomíjeno, co proti nim namítá nejen vychovatelství vůbec, nýbrž i sama tělověda, tedy obor se sportem souvislý.

Tělo jedním směrem, tedy na př. jedním druhem sportu jednostranně cvičené a zaměstnávané může se, zvláště v mládí, také jednostranně vyvíjeti, na ujmu ostatního ústrojí.

Přílišným sportovnicívím se nad zdravou míru namáhají nervy, tkanivo a vazivo těla se nepoměrně opotřebuje. Tím se látky z opotřebovaného tkaniva vyměšované v těle hromadí rychleji a ve větší míře, než mohou přirozeným chodem býti vylučovány. Následek: sebeotravování organismu. Kromě toho porodníci znají u mladých rodiček ohromné potíže, jež působí následkem upřílišeného sportu ztuhlé, nepružné svalstvo. Kdo pak vypočítá poruchy srdce a plic, zaviněné nemírným sportem!

Mens sana in corpore sano — zdravá mysl v zdravém těle! Na prvou část pořekadla se však při sportu snadno zapomíná. A přece mens, rozum a svobodná vůle jest, co činí člověka člověkem, tomu má i tělo a jeho výchov sloužiti, konec koncův i u toho, kdo se cvičí v řemeslného kopáče, tahouna, rváče atd., jak ty sporty všecky chtějí.

A i kdyby tělo všestranným sportem bylo všestranně trainováno třebas v athleta, tím hůř pro duševnou stránku, u člověka přece nejpřednější. Nehledě k tomu, že zájem, přední podmínka duševného pokroku, se sportem příliš odvádí a rozptyluje: sám athletismus činí tělo dočasně podivuhodným obratným automatem, v němž ale zanedbávaná duše a duch stejně nepokračuje, zůstávajíc pozadu jak v úkonech, tak ve schopnostech.

Není bez významu, že v zábavách nynější mládeže pro samý sport se zanedbává zábava nejušlechtilejší, zpěv a hudba, zpěv i tělesně (pro dýchadla atd.) zdravý!

*

Němčina.

V obchodních školách českých se teď naléhá na pilnější studium němčiny. Proč, netřeba dál dovozovati. Němci a zvláště židé se pilně učí česky — české mládeži němčiny nedbalé se tím zabírají místa v obchodě.

Nejhloupější rada, již možno našim obchodníkům dáti, jest: neučte se německy, abyste Němce donutili mluviti a psáti česky. Samozřejmý následek bude: němečtí zákazníci půjdou do německých

obchodů, a německé firmy, po př. velké firmy vůbec vezmou si lidi, kteří umějí česky i německy, tedy ovšem Němce!

*

Z anglo-afrického školství.

1. ledna 1927 vstoupil v platnost pro anglickou jihoafrickou državu „African Education Bill", aby jihoafrické školství bylo povzneseno; k státnímu zasažení nutkaly neutěšené poměry utlačovaných domorodců, jejichž národní sebevědomí roste, časté nepokoje a vzpoury. Ústav Phelps-Stoke od války sbíral látku k návrhu, 1923 jeho popudem zřízeno v londýnském ministerstvu osad školské oddělení. Missionáři protestantští podali své návrhy z mezinárodních porad v belgickém Le Zoute 1926, za katolické pracoval v onom oddělení od začátku kard. Bourne.

Vládní nařízení stanoví m. j., aby učitel neměl více nežli 36 žáků, aby tedy učitelstvo bylo podle potřeby rozmnoženo a lépe placeno. Missijním školám, jež ovšem nejlépe znají místní povahu a potřeby, zaručena 50%ní podpora, ale s výminkou, že katechisté se podrobí státní zkoušce, což missie, nemající nadbytek lidí, na čas uvedlo do rozpaků, jakož u katolických přílišné zasahování státní budilo obavy, bude-li vždy nábožensky nestranné.

Pius XI pověřil rektora anglické kolleje v Římě Msgra Hinsley visitací anglo-afrického školství, mimo Egypt a jižní Afriku, kde jsou vlastní apoštolské delegatury. Visitace konána r. 1928 a dosud se koná. Pokud již dnes možno zjistiti, má pro missijní školství velmi dobrý účinek již tím, že místo dosavadního dobrovolnictví nastupuje řádná organisace; četné nedostatky, vysvětlitelné přirozeně nedostatkem lidí a peněz, podle možnosti napraveny, poměr k úřadům upraven a takto zajištěn pravidelný postup školního výchovu a vyučování. Černoši, již na př. v severní Americe se tak vyšinuli, mají teď i v Africe naději kulturního vzestupu, a křesťanství nové možnosti úspěchu.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Australie.

Když se mluvívá o přelidnění zeměkoule, vždycky se uvádí, kolik milionů lidí by mohl ten neb onen díl světa ještě pojmouti a uživiti. O Australii se při tom nemluvívá. Ta totiž upadá a hyne. Ani Angličané, k jejichžto říši patří, a kteří mají zkušenost, jak přivésti kolonie k rozkvětu, nedovedou pomoci. Země vysychá, sůl pokrývá půdu, kyselina křemičitá dokonává zhoubné dílo. Téměř celý vnitřek australské pevniny jest pouští. Jak to tam asi vypadá, povídá nám výstižně jméno jižní části této pouště, která se nazývá Nullarbor Plain, tedy rovina beze stromů. Jenom dosti široké pobřežní pásmo na severu, na východě a na jihovýchodě pevniny jest obydleno, a honosí se moderní vzdělaností; ostatek pevniny jest už pouští, nebo se jí jistě v budoucnu stane.

Města na okraji jsou velká, pěkně a moderně vystavěná, ale nemají hospodářského zázemí. Dobrých silnic není, a není jich ani potřebí, poněvadž v rovné poušti může každý jeti na svém autě kam kudy chce. Potřebnější jsou železné dráhy, kterých jest dosti jen ve východním a jižním pobřežním pásmu. Leč jednotlivé státy australské žárlí na sebe z příčin hospodářských a politických, a každý stát má svou rozkolejnost na drahách. Když tedy začali stavěti transkontinentální australskou dráhu, která má spojovati západní části pevniny s východními, probíhajíc celým jihem, bylo třeba pro štířivost států, jimiž dráha probíhá, položiti koleje o trojí různé rozkolejnosti. Což jistě nepřispívá k povznesení a rozmnožení dopravy.

Bílí Australci, ovšem Angličané, jsou lidé velmi roztomilí, zdvořilí a úslužní k cizincům, kterých sobě velmi váží, poněvadž jich tam přichází velmi potenku. Není tam totiž ani co vidět, ani s čím obchodovat. Krás krajinných tam není, krajina jest nanejvýš nudná, jednotvárná. Mají tam také jedinečnou zvláštnost, které jinde není na celém světě, totiž část dráhy, stavěné v přímé čáře, jako podle pravítka, která ovšem vede přes poušť, a proto proud cestujících Autralie vůbec nevyhledává. Hotely, postavené vládou, skýtají svým obyvatelům všemožné pohodlí, ale jsou málo vyhledávány, když cestujících není; proto jsou passivní, jakož i většina jiných státních podniků. Australie podle povahy své půdy by měla pěstovati zemědělství. Leč toto hyne, an lid utíká do měst, která jsou přelidněna, ačkoliv ani průmysl nemá zvláštního významu. Proto jest velká nabídka pracovních sil, pro které není přiměřeného zaměstnání.

Obyvatelstva australského jest okrouhle šest milionů, kterým vládne 80 ministrů a 800 poslanců. Státní správu vedou socialisté, kteří nasekali dluhů za miliardu liber st., z nichž třeba platiti týdně

milion liber úroků. Všecko, co lze vůbec pojistiti, tam pojištěno, a to nuceně. Mzdy jsou ještě vyšší nežli v Severní Americe, a to právě zabíjí veškeru podnikavost a hubí jak zemědělství, tak také průmysl.

Poněvadž dvě největší města, Sydney a Melbourne, se hašteřila o čest, býti hlavním městem, nevyhověno žádnému z nich a postaveno na státní útraty nové hlavní město, jemuž dáno jméno Canberra. Podnik tento stál 9 milionů liber. Aby nové hlavní město neškodilo dvěma velkým přístavním městům jmenovaným, proto postaveno v nitrozemí, hodně daleko od moře. Jest sice postaveno podle nejmodernějších plánů, ale je to, obrazně řečeno, dítko mrtvě narozené, nemá naprosto žádné budoucnosti. Zatím jest vystavěna jenom malá část, ostatek podle všeho nebude vůbec postaven, poněvadž město nemá obyvatel, a nemá ani vyhlídky, že by v hospodářství, v dopravě nebo v politice jednou mohlo nabýti důležitého nebo rozhodujícího postavení. Podle úředních výkazů bydlí v novém hlavním městě 9.000 osob, ve skutečnosti jsou tam jenom správní úředníci a lidé jim přidělení, kteří svým úřadem nebo postavením jsou nuceni v městě přebývati. Ti ostatní, na př. poslanci a vyšší úředníci, kteří nejsou úřadem vázáni na pobyt v městě, opustí město ihned po uzavření parlamentního sezení.

Domorodci jsou lidé dobromyslní, ale velmi plaší, kteří uhýbají před bělochy do nitrozemí, poněvadž jim od bělochů bylo hodně ubližováno. Jako ostatně i v jiných zemích, kam podle našeho rozumu by běloši měli vlastně nositi vzdělanost. Těžké práce domorodci nejsou schopni. Lze jich užíti nanejvýš za pastýře.

*

hd. — Živnostníci v Německu a v Rakousku. Samostatných živnostníků čítá se v Německu 1,271.000. Z těch pracuje bez pomocníků 829.000; jsou to většinou začátečníci, kteří sobě živnost zařizují a teprve v budoucnosti mohou pomýšleti na její zvětšení. A nebo jsou to staří mistři, kteří byli moderní velkovýrobou odsouzeni k vyhubení. Ale těchto jest mnohem méně než oněch začátečníků.

286.000 mistrů má jednoho pomocníka, 123.000 má dva nebo tři pomocníky, a 33.000 mistrů má čtyři nebo pět pomocníků. Učni nebyli vůbec započítáni. Všech živnostníků, totiž mistrů, pomocníků a učňů jest celkem asi 3,700.000. Připočísti třeba na 400.000 členů rodin, kteří při živnostech pomáhají. V Německu mají z těchto údajů radost, vychází z nich najevo, že u porovnání s poměry předválečnými dílen živnostenskych vlastně značně přibylo, ačkoliv se Německo hodně zmenšilo.

Také co do organisace pozorují značný úspěch u porovnání s dobami předválečnými. Neboť v roku 1907 bylo všech organisovaných živnostníků 467.000, v roku 1925 už jich bylo 900.000.

to jest: více než dvě třetiny všech živnostníků jsou organisovány.

V Rakousku se napočítalo v poslední době 207.000 různých živností, ve kterých jest zaměstnáno asi 950.000 lidí. V Rakousku jest živnostnictvo důležitější složkou hospodářského života než-li v Německu, kdyžtě Rakousko má při 6 a půl milionu obyvatel necelý milion živnostníků, což jest asi sedmina obyvatelstva, kdežto v Německu jsou při 60 milionech obyvatel asi 4 miliony živnostníků, což se rovná asi patnáctině obyvatelstva.

*

hd. — Lovení velryb elektřinou.

Skandinavští lovci velryb zavedli v poslední době tento způsob lovu: harpuna, která se metá po velrybě z malého děla, jest nabita silným elektrickým proudem. Harpuna jest totiž připevněna na tenkém drátěném laně, kterým tento elektrický proud prochází. V okamžiku, kdy se harpuna zaboří do těla velryby, dostane tato silnou elektrickou ránu, která velrybu buď usmrtí aneb aspoň omráčí. Tím se poraněnému zvířeti ušetří mnoho bolestí, zkrátí se jeho jinak dlouhý smrtelný zápas, získá se mnoho času, zvýší se výdělek, což jest hlavní věcí při této špinavé a smrduté živnosti. Ovšem že tímto zdokonaleným způsobem lovu budou mnohem dříve vyhubeni tito bezbranní a neškodní obrové severních a jižních ledových moří, a příroda bude oloupena o velikého a významného člena živoucího tvorstva.

*

Živelní pohromy

bývají poslancům — vítanou či nevítanou — příležitostí či záminkou, aby postižené kraje „navštívili", podívali se snad na poškozená místa, po př. vyslechli stížnosti a přání poškozených obyvatel a slíbili pomoc od státu. Té možno jim se domáhati buď soukromým zakročením v ministerstvech nebo návrhy ve sněmovně, pokud zasedá.

Jelikož, jak známo, jsou úřady povinny v takových případech samy zakročiti a spolehlivé zprávy podati nahoru, jest úkol poslanců při tom jen jaksi pomocný, aby totiž na to neb ono upozornili, jednání popohnali atd. Hlavní ovšem jest, aby jejich zákrok přišel do novin.

Hyenismem však nazývají jedny (nár. dem.) noviny, když se z pohrom takových vytlouká politický kapitál, třebas sněmovními návrhy. Jeden takový návrh stojí prý asi 200 K. Už do polovice letošího července jich podáno 145. Kolik tedy stojí všechny dohromady?

Podobným přepychem jsou petice, které se ve sněmovní úřadovně přijmou, zapíší a pěkně odloží k předchůdkyním mezi starý papír.

Politický.

Tukův proces
vedený podle zákona na ochranu republiky nazval vývodní svědek Msgre Hlinka ve veřejném výslechu u soudu procesem vyvolaným na rozbití ludové autonomistické strany. Podle toho, jak o něm píší noviny jiných, zvláště koaličních stran, by tomu člověk věřil, neboť odevšad vyznívá přání, aby Tuka, tedy ludová strana byla odsouzena. Lidovecké noviny s otcovskou péčí velmi dojemně domlouvají Slovákům, prý politickým dětem, že to a to měli nedělati, že teď vidí, kam to vede atd. Luďáci však nic nevidí, co by měli zapříti neb odvolati, ano mají za to, že v boji o věc náboženskou, v boji arci nerovném, aspoň nejhorší důsledky zamezili. Hlinka se boje nevzdává, naopak slibuje, že teď teprv opravdu začne. Doufejme, že šťastněji!

Proces, v němž na obojí straně ohlášeno „zmatečností" už ale na tucty, budí pozornost i v zahraničí, pozornost ne právě lichotivou.

*

Čechové a Slováci v S. Americe.

V „Našem Zahraničí" píše V. K. Barvínek, že v městech Sp. S. nad 100.000 obyvatel, jichž bylo za posledního sčítání (r. 1920) 68, bylo Čechů nebo Slováků od 21 (Fall River, Massachusetts) až do 132.148 (Chicago, Ill.). Cleveland (Ohio) má jich 13·1%, Omaha (Nebr.) 12.2, Youngstown (Ohio) 10·7%, Bridgeport (Connecticut) 9·9, Yonkers (N. York) 6·9, Chicago (Ill.) 6·8, Trenton (N. Jersey) 6·5, Akron (Ohio) 6·1, Reading (Penns.) 5·2, Pittsburgh (Penns.) 4·8, Baltimore (Maryland) 3·8, St. Louis (Miss.) 3·2, St. Paul (Minnesota) 3·1, Milwaukee (Wis.) 3·1% všeho obyvatelstva. Menšinové otázky, jež se právě nyní znova přetřásá v střední Evropě, pro Sp. Státy není, právě jako ne pro Anglii, Francii, Italii . . . Dr. Hynek Dostál píše v témž časopise, že v Sp. Státech dnes Čechové i Slováci volají: Ave, Patria, morituri te salutant!

Četní zbohatlí Čechové prý zapomínají na svůj původ, ba zaň se stydí. Mládež ovšem automaticky se ve školách a ve společnosti poangličuje.

Čs. kvota přistěhovalecká byla z dosavadních 3.072 snížena na 2.874 místo zamýšlené 2.726 (prý po memorandu čs. nár. rady v Americe).

HLÍDKA.

Sv. Václav v památkách církevně slovanských.*)

Dr. Jos. Vašica.

Sv. Václav se pokládá za světce typicky západního. A vskutku, všecko jeho úsilí vladařské směřovalo k tomu, aby přičlenil českou zemi k rodině evropských národů, spojených duchovně společnou myšlenkou obecné církve. Jakou oddaností lnul k papežskému stolci, vysvítá dosti jasně ze slov jedné z nejstaršíeh legend, že „pro lásku boží chtěl zanechati panování a odebrati se do Říma, aby jej papež oděl rouchem mnišským.“[1]) Latinští kněží, kteří se k němu pro jeho známou štědrost odevšad sbíhali jako „včely do úlů“, z Bavor, ze Švábska a z jiných krajů,[2]) rozšířili brzy po jeho tragickém skonu jeho úctu a slávu jeho zázraků po celém katolickém světě. Většina latinských legend o sv. Václavu, které byly sepsány v X. věku, vznikla, jak se zdá, mimo hranice Čech. Kromě krátkého a srdečného vypravování, jež se počíná slovy „Crescente fide“, původu nejspíš bavorského,[3]) proslulo hlavně skvělostí svého slohu „Utrpení sv. Václava“, sepsané na rozkaz císaře Otty II od mantovského biskupa

*) Tato stať je český překlad mé latinské přednášky na orientálním kursu v Praze (12. srpna) t. roku, tím se vysvětlí její povšechný, informativní ráz: šlo mi o souborný přehled všeho, co má v tradici svatováclavské vztah k východní církvi.

[1]) V legendě „Crescente fide“, srv. PDČ (Prameny dějin českých, Praha 1873) I, 186; J. Pekař, WLL (Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians, Praha 1906) 110.

[2]) J. Pekař WLL 109.

[3]) Vydána v PDČ I, 183—190.

Gumpolda (okolo r. 980[1]). Desátému století možno přisouditi také dvanáct lekcí o sv. Václavu, sepsaných s podivuhodnou výmluvností, která stejně se vyzná v Písmě jako v starých klasicích, od mnicha Vavřince v klášteře Monte-Cassinském v Italii, „nikoli pro všechny bez rozdílu, ale zvlášť pro některé zbožné jeho ctitele, kteří si toho přáli, aby jim to bylo povzbuzením“,[2]) — a snad také legendu „Oportet nos fratres“, jejíž skladatel se opíral o Gumpolda, ale jinak si vedl samostatně, snaže se zvýšiti účin obrazu světcova rýmováním své prósy.[3]) Všichni tito tvůrci svatováclavských legend, jimž české prostředí bylo cizí, podávají jen to, co zvěděli o světci z písemné nebo ústní zprávy, aniž sahají hloub do minulosti, aby osvětlili počátky křesťanství v Čechách.

Jinak je tomu u autora spisu o životě a utrpení sv. Václava a sv. Ludmily, tak zvaného Kristiána (Křišťana[4]), mnicha a strýce sv. Vojtěcha, který se na jeho rozkaz a s jeho úchvalou po roce 990 podjal toho úkolu, aby opravil a doplnil, co dosud bylo napsáno o světci daleko v cizině proslaveném, ale svými krajany ještě nedoceněném. Kristián předesílá svému dílku na způsob úvodu dvě kapitoly o tom, kterak děd sv. Václava, kníže Bořivoj, „první vzdělavatel křesťanství“ v Čechách, byl pokřtěn sv. Methodějem, arcibiskupem moravským; ví o tom, že na Moravě se užívalo slovanské řeči v liturgii, že abecedu vynašel a knihy na jazyk slovanský přeložil bratr Methodějův sv. Cyril, že papež a jiní církevní hodnostáři v Římě, přesvědčeni důvody soluňského filosofa, potvrdili zpívání mše a církevních hodinek slovansky, avšak ani slůvkem nenaznačuje, zda tato výsada byla přenesena v době Bořivojově nebo později také do Čech; připomíná jen, že s Bořivojem odeslán byl kněz počestného života, jménem Kaich, který pak byl od českého knížete usazen v Levém Hradci, u nově založeného kostela ke cti sv. Klementa, a, rozumí se, sloužil slovansky. Tomuto svědectví Kristiánovu, o vztazích prvotní církve v Čechách k apoštol-

[1]) Vydal ji G. H. Pertz v Mon. Germ. Hist. SS. t. IV, 211—223, odtamtud otištěna v PDČ I, 146—166 s českým překladem, dnes již nevyhovujícím, od F. J. Zoubka.

[2]) Vydána v PDČ I, 167—182.

[3]) Vydána od J. Pekaře WLL 389—408.

[4]) Častěji vydána: PDČ I, 199—227 (s překladem Jos. Truhláře), J. Pekař, Nejstarší kronika česká (1903), 131—193 (s překladem J. Truhláře), týž WLL 88—123; nový překlad A. L. Stříže, s úvodem a poznámkami J. Pekaře, vyšel u L. Kuncíře (Život a umučení sv. Václava atd. Praha 1921).

skému dílu Methodějovu na Moravě, stála na odpor odedávna autorita slavného kronikáře Kosmy († 1125); ten ve svém zaujetí proti liturgii slovanské pomlčel nejen o křtu Bořivojově Methodějem, nýbrž i o slovanském obřadě v Sázavě, o němž jako současník nemohl nevědět. Proto když počátkem XIX. století Josef Dobrovský[1]) prohlásil spis Kristiánův za bezcennou kompilaci nějakého anonyma ze XIV. věku, který se klamně vydával za příbuzného sv. Vojtěcha, aby zjednal váhu své práci, a když toto mínění předního slavisty ovládlo a trvá z části až podnes[2]), odstraněn byl jediný dávný svědek o Methodějově zásahu do Čech, a snáze mohl býti popírán jakýkoli vliv slovanských řádů církve moravské na sousední území české.

Ale rozvoj slovanských studií v minulém věku přispěl podstatně k objasnění také této záhady. Objevena byla postupem času řada starých církevně-slovanských rukopisů, obsahujících různé texty, týkající se sv. Václava, jimiž zpráva Kristiánova byla v netušené míře potvrzena. Byl to A. Ch. Vostokov, jenž před více než sto lety (r. 1827) první objevil v ruském heortologiu (tržestvenniku) z konce XV. nebo XVI. století slovanský život sv. Václava[3]): bývá nazýván první slovanskou legendou o svatém Václavu nebo po svém objeviteli Vostokovskou, neb také podle místa, kde se chová, Rumjancevského (nyní Leninova) musea v Moskvě, — Rumjancevskou, a má velký význam pro dějiny českého knížete-mučeníka, patříc mezi nejdůležitější jejich prameny. Řeč její je neumělá, prostá, chudičká, na hony vzdálená pružné elegance latinských skladeb, zato však působí dojmem pravdivosti. Třebas se nám její opis, na mnohých místech porušený a zkomolený,

[1]) O tom viz blíže J. Pekaře, Nejstarší kronika, str. 87—95, WLL 3—4 a jinde v tomto spise. Upozorňuji, že již Fr. X. Richter (1783—1856) ve svém spise: Cyrill und Method, der Slaven Apostel und Mährens Schutzheilige (Olomouc 1825) poukazuje na několika místech (str. 43, 73) velmi zajímavě na kritické nedostatky Dobrovského v otázce Kristiána, který se stal Dobrovskému zcela nezaslouženě „der größte Lastträget aller frommen Betrügereien in der alten böhmischen Kirchengeschichte" (43).

[2]) I dnes ještě trvají na tom, že Kristián je falsum z polovice 12. století: V. Novotný (Český kníže Václav Svatý, Praha 1929, str. 38—42), Fr. Vacek (Úvahy a posudky o literatuře svatovácl., ve Sborníku Histor. kroužku, roč. 1928, str. 88—112, roč. 1929, str. 6—21, jeho původ klade do sázavského kláštera!)

[3]) Naposled vydal Fr. Pastrnek ve Věstníku král. čes. spol. nauk, 1903, VI, str. 1—88 s obšírným úvodem a komentářem.

zachoval až z doby tak pozdní, je zjištěno kritickým rozborem, že originál byl sepsán v Čechách, záhy po smrti sv. Václava, a to písmem hlaholským. Táž legenda, s malými obměnami, zachovala se nám také v breviářích chorvatských hlaholistů (XIV.—XV. stol.), kam pronikla z Čech patrně již ve století X. neb XI.[1]) Vedle této recense, zvané hlaholské, jest ještě třetí zpracování též legendy, zvané makarievské; vzniklo v XVI. století v Moskvě a je dílem metropolity Makaria (1542—1563), který ji umístil ke dni 28. září ve svých Velkých četjích minejích.[2]).

Mimo to se ještě vyskytuje velmi často v ruských synaxařích neboli prolozích krátký životopis sv. Václava na 28. září a stručná zpráva o přenesení jeho ostatků na 4. března;[3]) tato je převzata slovně z legendy Vostokovské, kdežto prolog na 28. září obsahuje některé údaje, jichž první slovanská legenda nemá; kromě ní užil tedy autor ještě nějakého jiného pramene, nám blíže neznámého.[4])

Dále se našla v mnohých rukopisných Minejích liturgických (pětjích) na Rusi služba (akoluthia, officium) na svátek sv. Václava (28. září), skládající se z antifon (stichir, kontakií) a z kanonu, devíti to písňových skladeb, určených pro zpěv ve chrámě, a co je při tom zvláště pamětihodné, nachází se tato služba k poctě českého patrona již v nejstarší ruské zářijové mineji, psané roku 1095—1096.[5]) Některé zvláštnosti jazykové zdají se poukazovati na to, že ruský opisovač, jménem D'm'ka, použil předlohy srbské nebo bulharské; zda ovšem tato služba, oslavující krásnými chvalozpěvy vítězný boj a ctnosti svatého mučeníka, jeho nebeskou slávu a moc

---

[1]) Srv. Jos. Vajs, Úcta sv. Václava v breviářích a misálech hlaholských, Čas. kat. duch. 1929, str. 223—528.

[2]) Zachovala se v třech rukopisech, o nich viz Pastrnek, o. c. str. 4 sl.; je otištěna v PDČ I, 127—134 a v novém vydání Minejí (svazek zářijový) od Archeograf. komise (1868—1883).

[3]) Oba prology otištěny v PDČ I, 125—126, 135.

[4]) Tak soudí na př. J. Kalousek (Obrana knížete Václava Svatého (1901), str. 32; za pouhé zkrácení legendy Vostokovské ji pokládá Pastrnek, o. c. str. 5 („ač formálně samostatné") i Pekař WLL 16 („až na dvě výjimky"). Otázku o poměru té proložní legendy k legendě Vostokovské a k jiným legendám václavským třeba znovu probrati.

[5]) Kanon tento vydali: J. J. Sreznevskij (Drevnie pamjatniky, Dopolnenija, Petrohrad 1861—63, str. 189—191) z rkp—u XII. stol.; J. Kolář v PDČ, 136—139 z rkp—u XII. stol.; V. Jagić, Služebnyja minei v Pamjatniki drevne-rus. jaz., svaz. I (Petrohrad 1886) z rkp—u moskevské synodální-typografické knihovny z roku 1095—1096 (str. 0213—0222); V. Vondrák, Církevně-slov. chrestomatie (Brno, 1925, str. 210—217).

jeho zázraků, byla složena na jihu či povstala původně v Čechách, nelze zjistiti. Nepřináší sice k doplnění světcova obrazu nic, co by nebylo již známo z jiných pramenů, nicméně jest neocenitelná jako doklad dávného uctívání sv. Václava ve východní slovanské církvi.

Před 25 lety, spíše náhodou než úmyslem, našel petrohradský profesor N. Nikolskij novou, velmi cennou a do té doby neznámou církevně-slovanskou památku o sv. Václavu, totiž slovanský překlad latinské legendy Gumpoldovy, značně přepracovaný použitím jiných pramenů, a vydal ji roku 1909 podle dvou rukopisů XV.—XVI. století.[1]) Skoro třetina slovanského textu odchyluje se od latinské práce mantovského biskupa, buď se přiklánějíc k jiným latinským legendám (Crescente fide, Kristiánovi) nebo k legendě Vostokovské, buď přinášejíc zprávy docela nové, nikde jinde nedoložené, ale povahou svou ukazující na velmi starý pramen ať písemný či ústní. Legenda tato, kterou možno vhodně nazvati druhou slovanskou nebo Nikolského, může přispěti víc než kterákoli jiná k osvětlení některých temných stránek jeho života a smrti, a k psychologii jeho vnitřního růstu až k vrcholům svatosti. Slovanský překlad a zároveň úprava Gumpoldova textu byly pořízeny v Čechách koncem X. nebo počátkem XI. věku, a to původně písmem hlaholským; později, snad v klášteře Sázavském, přepsal někdo tuto legendu cyrilicí, při čemž, nejsa dosti obeznámen s obtížným písmem hlaholským, dopustil se četných chyb, a v této podobě, značně porušené, pronikla pak legenda do Ruska.

Dodatkem sluší se zmíniti, že také babička sv. Václava a jeho vzdělavatelka v náboženství křesťanském, sv. Ludmila, došla na Rusi náboženských poct, a její krátký život čte se přečasto v prologu[2]).

Velká důležitost všech těchto staroslovanských památek pro výzkum života sv. Václava se uznává všeobecně. Bez nich leckterá podrobnost by nám zůstala navždy utajena. Tak se dovídáme jen z první legendy slovanské o slavném obřadě postřižin, jež byly vykonány nad hochem ještě za života otcova, o jeho výuce, péčí Ludmilinou, v knihách slovanských pod vedením slovanského kněze, o jeho po-

---

[1]) N. Nikolskij, Legenda mantuanskago episkopa o sv. Vjačeslavě Češskom v slavjano-russkom pereloženii, v Pamjatniki drevnej pis'mennosti i isskustva sv. 174, (Petrohrad 1909, str. LI+99).

[2]) Vydán v PDČ I, 123—124. Tento „prolog" o sv. Ludmile, nebo ztracená slovanská legenda, z níž vznikl, původně byl psán hlaholicí (srv. J. Pekař v Čes. Čas. Hist. IX, 411—414, WLL 222, pozn. 2).

slání otcem do latinské školy v Budči. Znalost řeckého jazyka se připisuje sv. Václavu jak v legendě Vostokovské, tak Nikolského; tak v první čteme, že prý „Bůh jemu udělil takovou milost, že znal latinsky jako dobrý biskup nebo kněz, a vzal-li knihu řeckou, četl ji zřetelně bez chyby“[1]). Srovnáme-li stav vzdělání jiných panovníků té doby, ukáže se vynikající knižní a jazyková kultura českých panovníků — neboť s Václavem stejně byl školen i Boleslav — něčím nezvyklým a mimořádným, a dá se vysvětliti jen vlivem Byzance, která sem zasáhla z Moravy prostřednictvím žáků slovanských apoštolů. I když přiznáváme velkou cenu legendě Vostokovské, nechceme tím nikterak z ní činiti jediného rozhodčího v otázkách o době a životě Václavově a užívati jejích zpráv jako kriteria a hodnocení latinských pramenů[2]). Novější věda historická právem zdůrazňuje, že pravdu třeba hledati kritickým rozborem obou skupin památek. První legenda slovanská nám na př. příliš jednostranně představuje Drahomíru, nedávajíc ani tušiti, že kázala zardousiti svou tchyni a že se spojila s bezbožnými muži, aby Václava odvrátila od přílišné horlivosti v plnění příkazů víry. A přece nelze úplně zamítati zpráv latinských legend, že Drahomíra po zavraždění sv. Ludmily (16. září r. 921) se postavila v čelo pohanské reakce, jež ničila křesťanské chrámy a znovu křísila kult pohanských bohů. Z toho ještě neplyne, že Drahomíra byla pohankou. Jistě byla pokřtěna při svém sňatku s Vratislavem, ale touha po vládě a moci zaslepila na čas tuto vášnivou ženu, že se poddala vlivu svých zlých rádců. Přispěl také k tomu nemálo strach, že její syn, dědic trůnu, bude zkažen od kněží, a k hanbě svého rodu stane se jakýmsi mnichem na trůně. Proto chápeme, proč zakázala pod trestem smrti k němu přístup všem kněžím. Dobře sem zapadá také zpráva legendy Nikolského, že chtěla dokonce přinutiti Václava, aby obětoval modlám, a že světec, jsa ještě dítětem a nemoha se docela vzepříti své matce, chodil sice do pohanských svatyň, ale nikdy se neposkvrnil účastí na obětních hostinách. (O. p.)

[1]) Pastrnek o. c. 52; v slovanské recensi Gumpolda (vydání Nikolského str. 20—21): na čudodivnyja razumy knig izyde tako latin'ski i grečeski.

[2]) M. Büdinger (Zur Kritik altböhm. Geschichte, Zeitschr. f. d. öster. Gymnasien, 1857, str. 525) pokládá ji, spolu s prologem, za jediný pramen historický o sv. Václavu; J. Kalousek (Obrana, str. 41): ony (t. j. legenda Vostokovská a Wattenbachova leg. o sv. Ludmile, tuto viz v PDČ I 140—143) jsou nám měřítkem k ocenění ostatních pramenů.

Po stopách blahoslavené Anežky v Italii.

Dr. J. K. Vyskočil.

Po obou homiliích následuje vlastní text životopisu bl. Anežky a jde počínaje fol. 15 b kol. II. 1. 13 až do fol. 49 b kol. 1. lin. 14. Začíná slovy: Incipit prologus in vitam inclite uirginis sororis Agnetis ordinis sancte Clare de Praga filie regis Bohemie Premisslii alias uero Ottakari. Před tím, než jsem viděl rukopis milánský, musel jsem se spokojiti zprávou Setonovou, který sděloval, že srovnávaje text milánský s textem latinským bamberským, který uveřejnil (Some new sources for the life of blessed Agnes of Bohemia. London 1915 str. 61—150), shledal rozdíly tak nepatrné, že nepokládal za hodno, aby text milánský zvláště uveřejňoval. Nyní však srovnávaje text milánský (M) s bamberským (B) Setonovým musím jeho výrok poněkud opraviti. Nejsou to sice podstatné rozdíly ani rozdíly obsahové, vyjma snad několik chronologických poznámek, které přidává ku konci „Prologus" M o vstupu dcery krále Přemysla Otakara II do kláštera Anežčina 1277, o nešťastném boji téhož krále s Rudolfem Habsburským a jeho smrti na Moravském poli r. 1278, o Ottovi braniborském a smutné jeho vládě, posléze o smrti bl. Anežky. Jsou to rozdíly, jak Seton praví, jen pravopisné, ale daleko četnější a větší, než co jich Seton ve svém článku[1]) uvádí, a rozdíly ty nejsou tak bezvýznamné, jak by se na první pohled zdálo. Nepůjde ostatně zde jen o slovíčka a gramatické tvary, nýbrž o věci, které se budou týkati původu rukopisu milánského.

Abychom mohli posouditi, zda skutečně bude míti rukopis M takovou důležitost, aby z něho bylo usuzováno aspoň pravděpodobně na jeho původ a pisatele a aby zasluhoval větší pozornosti, než mu věnoval Walter Seton, po případě aby byl též zvláště uveřejněn, uvedu zde trpělivým čtenářům řadu gramatických variací, pokud mně bylo možno je zjistiti s pečlivostí co největší. Při tom budu za základ citování bráti rukopis Setonem již otištěný, totiž bamberský (B) a uvedu dle něho, co má rukopis M zvláštního nebo odchylného.

Str. 61. V nadpise M vložena jsou slova za Praga „filie regis" a za Bohemie vloženo „Premisslii alias uero Ottakari" I. 3. místo Agnetis má M „Angnetis",

[1]) Arch. Franc. XVII. 512 v článku The Letters from saint Clare to blessed Agnes of Bohemia.

dále vloženo má slovo „Przemysslii". L. 5. místo merito má M „meritorum", za čímž je vynecháno cum, lin. 7 místo jednoduchého posuit má M „imposuit". Lin. 10 místo habui má M „habendam", lin. 12 „indingnum" místo indignum, dále místo calamum „chalamum", lin. 13. místo nesrozumitelného asscribendi má M „a scribendo", lin. 16. místo negocium má M „negociis", lin. 17. místo malens má M „mallens", lin. 18. „pertimaciter" má místo pertinaciter, lin. 21. M má „a nobis" místo ex nobis a tamtéž místo nesrozumitelného pro kontext miseria má M „misericordia".

Str. 62. Lin. 2. místo magnalia má M „mangnalia", lin. 9. místo přirozeného slovosledu non semper secundum má M „non secundum semper", lin. 11. místo competebant má M „competebat", lin. 12. místo sic má M „sicut", lin. 16. místo totius má M „Totus", jímž začíná nová věta a za čímž má vloženo „autem", lin. 17. místo capitulis má „capitolis", tamtéž má vloženo slovo „agitur" a za ním „enim" a vynecháno in, takže věta začíná „Agitur enim primo". Předložka in vynechávána jest při výpočtu kapitol až po kapitulu osmou „octavo" incl., lin. 20. vynecháno virginis, lin. 21. má M „mangna" místo magna, lin. 27.—26. „diuinitus" místo nesprávného diuiniter, lin. 28. vloženo „Item" a následuje opět „undecimo" místo duodecimo.

Str. 64. V nadpise má M „ipsius" až za conuersacione, lin. 4. v M „misericordie" místo miserie, „uberis" místo liberis, dále vloženo „celorum", lin. 5. vynecháno suo, lin. 9. „Angnem" místo Agne(te)m, lin. 11. „uespere" místo uesperum, lin. 12. má vloženo „tamquam", tamtéž má „fulgore" místo splendore, dále „splendoriferi" místo splendore ueri, lin. 15. má M „styrpis" místo stirpis, lin. 16. má M „Premisslius" místo Premisserius, dále „Ottacarus" místo Otakarus, lin. 17. má M „Bohemorum" místo Bohemie, lin. 18. má M „Elyzabeth" místo Elyzabet, lin. 28. vloženo „gentis", lin. 30 „Angnetem" místo Agnetem, lin. 31. „singnis" místo signis, lin. 32. místo cunis má M „cunys".

Str. 66. lin. 3. vynecháno et, lin. 4. „perpetuo" místo perpetue, lin. 8. místo honesto comitatu má M „honesta comitiua", dále „Trebnycz" místo Treb(ni)er. Seton má v poznámce, že B má na tom místě zkomoleninu „creb-mer", lin. 10. má M „Hedwygis" místo Hegwidis, „ac" místo et, lin. 11. má M „ibidemque" místo ibi denique, lin. 17. má M „exhortando" místo exhortabat, lin. 18. má vsunuto „Nota", lin. 26. M má „misericordie" místo miserie, lin. 27. „etatemque" místo etatem itaque, lin. 29. je vsunuto et, lin. 31. na začátku vsunuto před nota „actavo", lin. 33. před et actibus vsunuto „gestibus".

Str. 68. lin. 2. místo tandem má M „tamen", lin. 3. místo postulatur má M „postulabatur", lin. 7. M má „destonsacionis hora" místo jen desponsacione, lin. 9. „angno" místo agno, lin. 10 „Angnes" místo Agnes, toto se opakuje stále.

Str. 72. lin. 3. místo Venzezlaum má M „Wencesslaum", lin. 4.—5. je vynecháno v M „comitabantur", lin. 10. místo sese jest jen „se".

Str. 74. lin. 1. vynecháno uel, jež ostatně nemá ani rukopis B, neboť Seton to sám vkládá, lin. 2. má M „comitiua" místo commitatiua, lin. 3. místo eloquiis má M „colloquiis", lin. 6. vynecháno cum, místo intencione „attencione", lin. 16. vynecháno lucerna, „sub" místo subter, lin. 17. vynechano per, lin. 23. má M „cum lyliaco cetu uirginum angnum" místo cum lylia continencium uirginum celestem agnum, což jest málo srozumitelné, lin. 25. M má „proposuit" místo proponit.

Str. 76. lin. 5. místo qui má vhodnější „que", lin. 7. místo Venzeslao má „Wen-

cesslao", lin. 8. má M lépe „ad se ut decuit" místo ac se contulit, což nedává dobře smyslu, lin. 15. vynecháno esse, lin. 18. místo správného consumaret má M „consumauit". V nadpise kapitoly třetí vsunuta slova „felix uirgo".

Str. 78. lin. 1. vynecháno uiuens, lin. 8. místo nesrozumitelného munditate má M „iocunditate", lin. 9. vynecháno est, lin. 29. vloženo „sunt", dále vložena předložka „in" před cenobium, lin. 32. vloženo „perpetuo".

Str. 80. lin. 6. „ac" místo et, lin. 8. „rengni" místo regni, lin. 9. opakuje se totéž, lin. 13. „uestimenta" místo indumenta, lin. tatáž „quatinus" místo quatenus, lin. 14. „Sicque" místo Sic(se); Seton v poznámce, že v B se opakuje „sic", předpokládaje, že četl správně, lin. 15. vloženo „huius", lin. 18. místo puritatis má M „puritas", tamtéž „eterne" místo interne, lin. 22. vynecháno suavem, lin. 23. vloženo „in diuersis", lin. 25. má M „comflure" místo confluere.

Str. 82. lin. 3. vloženo „noster", lin. 4. „Angnes" místo Agnes, lin. 6. místo propterea má M „propterquod", lin. 8. vloženo „tamquam", lin. 10. místo Stupam má M „Stubam".

Str. 84. lin. 6. místo správnějšího locione má „locucione", místo lexiue má „lixiuii", lin. 9. místo solo „solum", lin. 12. místo et „ac", lin. 13. místo amplorum „ampliorum", lin. 21. místo agna „angna", lin. 25. místo professioni má M „professione", lin. 26. „hostie" místo hostia, lin. 27. „regulari" místo regularis.

Str. 86. lin. 2. „atque" místo et. V nadpise kapit. čtvrté vloženo ku konci „uirginis", lin. 4. „rengnum" místo regnum, lin. 5. „proprii" místo proprium.

Str. 88. lin. 2. „Gagetanus" místo Gayetanus, lin. 9. „Wencezlao" místo Venzezlao, lin. 10. „amicos" má M hned za facere, lin. 11. vloženo „earum", lin. 13. vloženo „cum", „conqusierat" místo aquisisset, lin. 14. vsunuto „et", lin. 16. „gybbo" místo gippo, lin. 20. „Przemisslii" místo Premisserii, lin. 21. „sicut" místo ut, „sincerissime" vloženo před diligens.

Str. 90. lin. 2. místo toleravit má M „tolerabat", lin. 3. „mensam" jako vhodnější místo missam, lin. 4. vloženo „quia", lin. 5. „haberent" místo habebant, „vexarentur" místo vexabantur, lin. 8. „quoniam" místo quia, lin. 14. „inmittuntur" místo immittuntur, lin. 23. má M „ipso" místo Cristo.

Str. 92. lin. 9.—10. místo per auxilium má M lepší „pauxillum", t. j. maličko, lin. 14. vynecháno jest est, lin. 16. „concluso" místo incluso. V nadpise nové kapitoly přidáno „ipsius", lin. 27. vloženo „et aliis" a tamtéž vloženo za fructus „quoque".

Str. 94. lin. 1. vloženo „in", lin. 3. místo omnium má M „omnes", což je nesprávné, lin. 7. místo pilis má M „pylis", lin. 8. místo confertum má M „constructum", což se lépe hodí do kontextu, lin. 7. místo consimili pilo má M správnější plural „consimilibus pilis", lin. 10. „imbecilles" místo nespravného imbecillos, lin. 12. „olym" místo olim, lin. 14. vloženo správně „vili" a dále místo utebatur contempto má M „contentabatur", lin. 17. vloženo „uberiorum", lin. 21. vloženo „alacriter". V nadpise nové kapitoly vynecháno et, lin. 25. vsunuta za ut slova „absque temporum intercapedine", B má zkomoleno ut inter capedinem, což nedává smyslu.

Str. 96. Přehozena slova „ipsius clauso", lin. 4. opakuje „illis horis", lin. 25. místo utrunque, jež nedává smyslu, má M „utcumque".

Str. 98. Lin. 4. místo Petrusca má M „Petruska", dále vloženo „sederet", lin. 5. místo in má M „e" (medio), což se lépe hodí do kontextu, lin. 8. vynecháno pre-

dictis, lin. 10. vynecháno est, tamtéž má po quod „quia", lin. 11. místo Cristum má M „Christum", a to vždycky, lin. 12. vloženo „sursum", lin. 13. místo eciam má M „autem", tamtéž „mysteria" místo misteria, lin. 15. „inhyans" místo inhians, lin. 17. „quandoque" místo aliquando, lin. 22. vloženo „devocionem" a za to vynecháno v lin. 23. sanctitatem, lin. 24. místo fenestrulam má M „fenestram", lin. 27. „plurimum" místo pluribus, lin. 35. vynecháno suam.

Str. 100. Lin. 1. místo istud má M „illud", lin. 2. vloženo „a monumento fetidum", tamtéž vynecháno et, lin. 4. vloženo „assolent", lin. 7. vloženo „animo tam mesti", lin. 10. místo et „ut", lin. 13. „dingnanter" místo dignanter, lin. 17. „devotissimis" místo devotissime, tamtéž „preparans" místo preparabat, lin. 20. „sugebat" místo sciebat, lin. 21. vloženo „condescensionis", tamtéž vynecháno pregustare, lin. 23. místo solitum „consuetum", lin. 25. „Angnes" místo Agnes.

Str. 102. lin. 8. vloženo „exercitiis", lin. 10. vloženo „est", tamtéž místo scala „schala", lin. 11. „lingno" místo ligno, což se opakuje dvakrát. Lin. 13. místo suco má M „singno", lin. 14. „laquidis" místo lanquidis, lin. 14. místo pervicacia „pervicatiam", lin. 16 místo Sophya ma M „Sophia" lin. 17. vynecháno Prage za slovem militis a vloženo až za sloveso vocabatur.

Str. 104. lin. 4. M má přehozena slova „die quadam" dále opakuje quasi, lin. 5. „michi" místo mihi, lin. 6. vloženo „enim", lin. 10. M má „et unum pomum ei" místo „et ei pomum unum", lin. 16. „singno" místo signo, lin. 18. „ramusculo" místo ramisculo, lin. 19. má zase místo Sophye „Sophie", lin. 22. místo antidotum má M „anthidotum", lin. 30. místo miserie má lépe se hodící „misericordie", lin. 31. místo santitatem má M „sanitatem", lin. 33. místo Azehmkonis má srozumitelné české jméno „Rzehniconis".

Str. 106. lin. 4. „salvifice" místo salvificum, lin. 7. místo zkomoleného jména vlastního Donikam Deszquotz, má srozumitelné české jméno „Donikam de Qquwrcz", lin. 8. má M „hostium" místo ostium, lin. 12. má „exclamante" místo exclamavit, lin. 12. „sorore" místo soror, tamtéž vynecháno sed, tamtéž vloženo „autem", lin. 12.—13. místo ne timeret eam confortans má M takto „eam ne timeret signum crucis", lin. 15. „facie" má vloženo před valde a za tímto slovem vloženo „ruga", a vynecháno celeriter. Lin. 16. místo imperatrici má M zkráceninu „impatci". Zkratka tato dle mého soudu nemůže se čísti dobře imperatrici, poněvadž pisatel ruk. M důsledně, kde má se čísti za „*p*" *er* nebo *ar*, písmeno p dole přetrhuje čárkou, zde však toho není. Znaménko zkracovací svislá čárka nahoře jest jen mezi písmeny *t* a *c*. Mimo to je zde řeč o Alžbětě (Elyzabeth), jakési sestře řeholní; neboť v rukopise „soror" jmenuje se řeholní sestra. Sestra tato jmenuje se příbuznou Anežčinou „cognata". Lin. 18. vloženo „ipsius", lin. 19. místo initum má M „iter", lin. 22. vynecháno mira, tamtéž „angni" místo agni, a místo ymolati má M „inmolati". V nadpise nové kapitoly vynecháno ipsius, lin. 25. místo uiribus má M „uirtutibus", lin. 26. vloženo „substancie", lin. 29. „debilitati" místo debilitatis.

Str. 108. lin. 4. místo amplissimo má M „amplo synu", pak po mizeracioni vynechává sinu, dále vynecháno et, lin. 12. místo diffidentes má lépe „dissidentes", lin. 14. místo ta(n)tam má M „tamtam", lin. 21. místo karitate má M „caritate", lin. 25.—26. místo contristatam má vhodněji M „contristaui".

Str. 110. v nadpise nové kapitoly vloženo „specialiter", lin. 1. místo videtur má M „videretur", což je správnější, lin. 4. místo Premisserius má M správnější český výraz „Przemisslius", lin. 7. „gyrantes" místo girantes, lin. 8. místo správnějšího

promebant má M „promebat", lin. 10. místo proceros má M „proceriores", lin. 15. na začátku věty místo Sic spojuje M spojkou „sicut" s předešlým, což jest srozumitelnější pro kontext, lin. 15.—16. vynecháno jedno et a místo ueritas et narracium postea má M „narrancium postea ueritas", lin. 21. místo ut sibi má M „sibi ut", lin. 23. místo alio „eo", lin. 26. místo Agnete má M „Angnete", a tamtéž vloženo „hiis" před quibus, lin. 27. místo Ermengardis má M „Erm/gardis".

Str. 112. lin. 11. „condingna" místo condigna, lin. 14. „humiliter" má za slovy culpan suam, lin. 19. místo directa má M „deuota", lin. 21. „ipsius" místo eius a přehozeno za quidem, lin. 22. vynecháno ipsius, lin. 24. vloženo „enim", a místo notatum má M „uocatum", lin. 25. „predixerat" místo predixit, lin. 28. vložená „ipsius", lin. 29. místo nichil má M „nil", lin. 30. má přehozená slova „cordium sciebat" a dále vloženo před actuum opět „cordium".

Str. 114. v nadpise v nové kapitoly místo eus „ipsius", lin. 1. místo autem má M „enim", lin. 1.—2. místo Agnetem „Angnetem", lin. 3. místo propriis má M „pro piis" a dále přehozeno „suis" před laboribus, lin. 4. „maiores" místo maioris, lin. 5. místo qui má „que", lin. 8. má místo solitarius ieiunauit „ieiunauit solitarius", dále místo autem má „igitur", lin. 13. vloženo „sensum", tamtéž vloženo při languore „que", lin. 15. místo ebdomadis má M „ebdomade", lin. 18. má vloženo ještě jedno „scilicet", lin. 21. místo Erhardi má M „Ekardi", lin. 22. vložena předložka „in", lin. 24. místo Agnetem „Angnetem".

Str. 116. lin. 4. „misericordia" místo miseria, lin. 5. místo eam má „illam", tamtéž vloženo „ei", lin. 15. přehozena slova „merita preclara", lin. 18. místo uirium má M „uirtutum", lin. 21. má M „benignus" místo správnějšího benignis, lin. 22. místo apprehendum má správné „apprehendendum", lin. 22.—23. vloženo „eos", lin. 23. místo karitatem má „caritatem".

Str. 118. lin. 1. vynecháno et, lin. 12. místo octogesimo má „octuagesimo", lin. 16. místo communicans má „conmunicans", lin. 16.—17. vsunuto „moriendo".

Str. 118. místo irreue(r)beratis má M „ineberatis", lin. 20. místo ymnidicis má M „ympnidicis". V nadpise nové kapitoly místo sancti corporis eius má M „sacratissimi corporis ipsius" dále přidáno ku konci nadpisu „atque", lin. 26. vynecháno slovo sanctum před corpus (totiž bl. Anežky), za to však necháno tolik prázdného místa, aby snad později mohlo býti vsunuto slovo „sanctum" nebo i delší prve jmenované v nadpise „sacratissimum".

Str. 120. lin. 3. vynecháno slovo sacro, ale necháno pro ně prázdné místo před slovem funeri, lin. 6. místo thesaurum má „thezaurum", lin. 8. vynecháno et a připojeno „que" za cingulis, lin. 9. vynecháno que za alis, lin. 15. místo eiusdem „eidem", lin. 20. místo Sternberch má jasné „Sternberg", lin. 21. „diligebat" místo dilexerat, lin. 22. „ueridico" místo ueredico, lin. 24. „quatinus" místo quatenus lin. 26. vynecháno videre.

Str. 122. Lin. 2. „quantumcumque" místo quamquam, lin. 4. „nequiret" místo nequeret, lin. 9. místo ad „ut". Lin. 11. vloženo „et", dále vynecháno est a přehozena slova „archa aperta", lin. 12. vloženo „aparuit" (aperuit?). Lin. 18. vynecháno po corpus slovo sanctum a nechána mezera, lin. 20. vynechána slova aliud ordinante, lin. 23. vloženo „fuit nec", lin. 27. „pingnus" místo pignus, lin. 29. místo debilitatis má M „necessitatis". (P. d.)

Posudky.

tj. — Dvě vědecké knihy a vědecké kritiky.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae Pars VI. Fasciculus I. Edidit Institutum historicum rei publicae Bohemoslovenicae opera B. Mendl. Pragae 1928.

Archivum coronae regni Bohemiae, sv. II. 1346—1355. V Praze 1928. Vydal V. Hrubý ve Státním historickém ústavě.

První spis posuzuje V. Hrubý v časopisu „Naše věda", 1929, č. 3—6. Má z vydaného sešitu určitou pochybnost o správnosti práce o Regestech. Správné regesty jsou pravé, vědecké punctum saliens. Regest musí býti přesný . . . „Ale nesprávných, tedy vědecky bezcenných regest je ve vydaném sešitě veliká většina, nesprávných buď proto, že Mendl správně nevystihuje právní podstaty listiny, nebo že chybuje v osobách a věcech nebo konečně proto, že podává regest neúplný . . . Obstojných regestů je v Mendlových Regestech malý zlomek . . . Nemohu také pominouti, že i jinak je práce Mendlova nepřesná, sice v drobnostech, v přepisu jmen místních na moderní, ale v publikaci tak významné by se ani v těchto, ba právě v těchto věcech kolísati nemělo, nesvědčí to, že by byl autor svou prací příliš zaujat, že by si jí příliš vážil, a to vždy práci i autora nedobře doporučuje . . . Zvláště patrný je nedostatek diplomatické kritiky při způsobu, jakým Mendl v Regestech vydal zamýšlenou smlouvu císaře Karla s králem francouzským Janem z r. 1355 . . . Mendl vynechává právě »císařské« požadavky Karlovy, na něž pak Jan nepřistoupil a pro něž se celé jednání rozbilo, poněvadž ve smlouvě později skutečně dojednané jich nenalezneme. Uvádí jen první z nich . . . a uvážíme-li, že nemáme žádného spolehlivého otisku těchto požadavků, . . . nelze pochopiti, proč jich Mendl neotiskl . . . Nesprávné také je, že Mendl z listu Janova vynechává důležité zprávy o Karlově jednání o smír mezi králem francouzským a anglickým . . . Regesta mají býti nezbytně dílem skutečně vědeckým v plném slova smyslu . . . Je rozhodně nutno, aby regestování, vlastní to vědecká práce o Regestech, jejich pravé vědecké jádro, bylo na vědecké výši. Mendlovo regestování v jeho Regestech takové není, a to proto, že Mendl nebyl na svůj úkol dostatečně připraven diplomaticky. Mám zato, že Dr. Mendl sám uzná, že takto o Regestech dále pracovati není možno, neboť svými regesty zkresluje obsah regestovaných listin tak, že jeho Regesta jsou málem z jedné třetiny sbírkou padělků, sice bezděčných, ale přece padělků.

A druhý spis posuzuje B. Mendl v ČČH 1929, s. 403—12: „Hrubý se rozhodl edici rozšířiti i na listiny, které v archivu české koruny zachovány nejsou, . . . jichž text známe jen ze starších či

pozdějších kopiářů . . . Hrubý rekonstruuje stav minulý. Ale stav z které doby vlastně rekonstruuje? Na jedné straně Hrubý se drží kopiářů a zařazuje listiny ztracené podle kopiářů, na druhé straně se kopiářů nedrží a zařazuje listiny, které v těchže kopiářích scházejí a které patrně teprve později do archivu koruny byly uloženy. Rekonstrukce archivu, jak ji podává Hrubý, jest velice neurčitá, neboť se sotva podaří dokázati, že by v některou dobu byl archiv koruny obsahoval všechny listiny, které podává Hrubého edice. A konečně, když již rekonstruuje archiv, proč nerekonstruuje jej v takové podobě, jak archiv byl uspořádán? . . . čekali bychom rekonstrukci i v uspořádání a důslednou . . . Hrubý jest výborný paleograf, ovládá ediční techniku velice dokonale, někde je však patrno, že si úkol svůj usnadnil více, než bylo edici na prospěch. Patrno to na př. na popisu pečeti . . . a ještě zřetelněji jest patrno, že by bylo bývalo radno heuristiku více prohloubiti, na dlouhé řadě oprav a doplňků . . . Když již Hrubý chtěl definitivním způsobem vydati listiny z kopiářů archivu české koruny, bylo by bývalo vhodnějším, aby sám provedl výzkum i v cizích archivech a nespokojoval se údaji z druhé ruky . . . mohl snad i získati bezpečnější podklad pro edici, nežli skýtají rukopisy posud známé . . . Co se týče obsahové stránky, na vydavateli korunního archivu bylo, aby sám zjednal si jasno o osobách a věcech, o nichž se v listinách mluví . . . Že Hrubý neurčil posla Karlova, jest opomenutí konec konců náhodné; že však neotiskl listiny arcibiskupa lyonského, mám za opomenutí vážnější, neboť je to opomenutí úmyslné. Hrubý se úmyslně omezil na látku uchovanou v archivu koruny nebo v kopiářích, . . . ale jest nebezpečno zakládati edici na jediném archivu . . . historika taková edice plně uspokojiti nemůže . . . U četnějších listin by čtenář asi rád věděl, jak se dostaly do archivu české koruny . . . nenáležejí do archivu koruny, nýbrž do archivu komory . . . Hrubému nepodařilo se vždy opraviti text vadný . . . Nevím, proč Hrubý zmínku v listě arcibiskupa magdeburského o markraběti vykládá na Ludvíka braniborského, kdyžtě je přece známo, že markrabím míšeňským byl Vetinec Fridrich. . . V listinách na spolek Karlův s Edvardem anglickým . . . argumentace Hrubého, že text nedatovaný jest Edvardův návrh, poslaný Karlovi do Prahy, Karlem však neschválený, list datovaný že jest smlouva, jak vyšla z kanceláře Karlovy, plně nepřesvědčuje . . . Hrubý, zdá se, si neuvědomil dosti situace politické, za níž se spolek Karlův s Anglií zrodil . . . ani o těchto listinách výklad Hrubého není slovem posledním . . .

Čtenář se o díle poučí snadno z podrobného přehledu na počátku svazku, v němž veškerá látka jest účelně roztříděna. Stejné chvály nelze vzdáti rejstříku. Zdá se mi, že rejstřík není příhodně založen, jest nepraktický. Ale je též méně úplný, než bychom si přáli a než bylo nutno. Příliš mnoho jest jmen neurčených. Hrubý v edici opětovně vykládá jména známá, tuším, že sedmkrát vyloženo jest, kdo že jest Arnošt, arcibiskup pražský. Postrádáme naproti tomu

vysvětlení osob méně známých a neznámých, kde určení bylo obtížné, ale pro používatele edice nutné. . . Zásada, že vydavatel musí býti především znalý diplomatiky a pomocných věd historických, stala se samozřejmým předpokladem. Ale zároveň nad edicí Hrubého si připomeneme, že k tomu, aby edice plně sloužila svému účelu, nestačí jen diplomatika a nestačí jen paleografické znalosti, třeba znalosti sebe dokonalejší. Je také nutno, aby vydavatel pronikl dobře historický obsah látky, kterou vydává."

Katechismus katolického náboženství. Vydán z nařízení Ordinariátu olomouckého pro školy obecné, měšťanské a střední, jakož i ústavy učitelské. Nákladem Matice Cyrilometodějské v Olomouci 1929. S. 152. C. 7.20 Kč.

Nový katechismus, zatím jen v olomoucké arcidiecesi úředně a povinně zavedený, jest poněkud upraveným vydáním „Vybraného učiva středního katechismu", o němž tu bylo před rokem referováno. Autor, universitní učitel katechetiky Václ. Kubíček, dočkal se tedy konečně, že ovoce jeho dlouholeté práce na tomto poli, v odborných kruzích již dávno oceňované, došlo také oficielního uznání. Dnešní jeho podoba jest ovšem výsledkem různých kompromissů a ústupků od prvotních mnohem radikálnějších návrhů, jak ani jinak není možno při tak důležité učebnici, ale přes to projevuje ještě dosti Kubíčkovy svéráznosti. Také ještě loňský návrh „Vybraného učiva" doznal tu malých změn, třebas počet otázek zůstal skoro nezměněn (237). Možno snad nyní doufati, že nový katechismus nebude omezen jen na diecesi olomouckou! *M.*

Doc. Th. Dr. Frant. Cinek, Podstata kněžské ordinace. K dnešnímu stavu proslulé staleté kontroverse pokus o řešení posledních obtíží. Dogmatická monografie. Spisy Cyrillo-Methodějské boh. fak. v Olomouci, č. 2. S. 121.

Ze specialní dogmatiky vybral si p. spis. toto specialissimum za předmět své rozpravy, aby je řešil ve smyslu nyní mezi theology téměř zobecnělém (jak na str. 60 sám udává): podstata kněžské ordinace jest ve vkládání rukou s příslušnou modlitbou. Kdo ji vykládají poněkud jinak (na př. Billot a Gutberlet), mají ovšem také své důvody, hlavně v neurčitosti mnohých dřívějších zpráv a konečně také v nynějším už dosti dlouho zavedeném obřadě samém. Theologický dřívějšek neznal dostatečně dějin obřadu — to třeba v takových otázkách vždycky míti na paměti, a jakmile se do věrouky zaváděly peripatetické názvy a pojmy materia et forma, přirozeně kolísal v jejich užití pro náš případ; zaujaté stanovisko pak se uplatňovalo ve sporech, jež nyní ovšem zajímají jen specialisty.

K vlastnímu vypsání celé otázky připojeny 3 exkursy, a to jeden o odchylném místě v Eugenia IV dekretu pro Armeny (1439), jenž není sice jen „domnělou obtíží", jenž ale přes to mohl býti

probrán najednou a stručněji, druhý proti názoru jmenovaného Billota a Gutberleta, třetí o podávání liturgického nářadí.

Pilná práce svědčí o znalosti příslušné literatury, která hojně uváděna jak pod čarou tak v seznamě. U spisovatelů méně známých se zvláštními názory je vždy dobře uvésti rok jejich spisů (zde na př. u jmen Lottini neb Orsi), aby čtenář ihned věděl, o kterou dobu jde.

Neobvyklý v takových prácích jest až příliš temperamentní sloh — v celku i jednotlivých výrazech (křiklavé, drtivé, palčivé otázky, palčivě akutní, vehementně atd. atd.). Tisk nutno v té spoustě jmen a cizojazyčných citátů nazvati pečlivým; rušivá chyba zůstala na str. 85[1]) 2. odst.

* * *

„Zvonu" č. 1. píše o Maškově „Žaltáři": „Debut Jiřího Maška je čirá konstrukce, módně studená, třeba základním motivem „Žaltáře" jest erotika. To není volné proudění z podvědomí, jak prý to žádá syrrealism, vidíte upocené ruce na každém verši, aby nevypadl ze šablony dnes již zastaralé, neboť vypouštět diakritická znaménka je dnes retrospektiva. Mašek překonává Biebla v prosternaci nonsensu, v němž reminiscence z Máchy, hrdliččin hlas, zborcená troska, daleká cesta má, umlklých hlasů zmlklý zvuk vypadají jako výpůjčky z maškarní půjčovny. Jen na jediném místě ozve se vzdálené české zachvění (Návrat), ale v zápětí zmlká končíc grimasou."

A o Vavříkových Elegiích: „Zdeněk Vavřík ví, že opravdoví básníci nenadýmají tváří a netroubí z plných plic", praví o autorovi „Elegií" V. Závada v předmluvě. Prospívá autoru vědět to, kdyby však jen to k básnění stačilo, šlo by vše snadno a rychle. Aparát, s nímž tu autor pracuje v náladách tlumených a melancholických, je však hodně ohmataný: noční touhy, vadnoucí fialky, stesky s loutnou pod balkonem, bledý měsíc, sladká snění na dívčích ramenou, hořký podzim atd. Umění veršovací usnadňováno na maximum, básníci nemají sluchu pro rytmus ani pro rým, ba nevědí ani, co je asonance, jíž se vše odbývá. -pa-" *tj.*

Frant. Valoušek, Z těžkých dob Velké Moravy. Díl I. Rostislav a Privina. S. 187. Díl II. Spása a sláva. S. 188. Díl III. Zkáza. S. 173. Přerov 1929.

V letech 1897-1903 vycházela tato historická trilogie v „Obzoru", takže knižního vydání dostává se jí dosti pozdě, ačkoliv jest vlastně největším dosud pokusem o belletristické zpracování dějin velkomoravských. První díl podává obraz doby Rostislavovy, vyličuje příchod slovanských apoštolů a jejich první činnost na Moravě. Druhý chce vystihnouti rozvoj událostí za doby Svatoplukovy, rozkvět říše i díla spásy, podrývaného již úklady nepřátel, třetí pak konečný úpadek i zkázu za synů Svatoplukových. Tok celého

vypravování jest klidný, ale živý, a třebas děj je čtenáři předem znám, upoutává zajímavými osudy několika vedlejších osob i názornou kresbou tehdejšího prostředí.

Karel Leger, Pomsta. Historické povídky. Praha 1929. Str. 160.

Je dosti podivno, že ještě dnes má některý spisovatel chut a odvahu sáhnouti pro povídkové náměty do doby válek husitských, v nichž se nedá již ani paběrkovat. Ani obratný jinak Leger nedovedl tu nalézti více než tolik jeho předchůdců: kruté řádění křižáckých vojsk Zikmundových a utrpení českých venkovanů i měšťanů, z něhož se pak rozlévá i vojskem Žižkovým duch pomsty vyznívající v nově přidané (prý i proti vůli slepého vůdce) sloce „Bijte, zabijte . . .“ Proti jiným nutno Legrovi připsati k dobru, že se snaží líčiti vzájemný poměr katolického i husitského obyvatelstva pokud možno nestranně a nerozděluje světla a stínu podle tendenčního schematu. Mnohem lepší, poutavější a také stylisticky svěžejší je třetí, nejdelší povídka „na fiřponě“, roztomilý to obrázek z českého pozadí napoleonských válek. K prvním dvěma povídkám dostal se ovšem jen proto, aby z nich byl svazek. *M.*

Věnec básní o sv. Václavu. Vybral V. Bitnar. Nákl. Vigilie, Praha 1929. S. 106, 20 K.

V úhledné knížce podává pilný bibliografický pracovník řadu básnických oslavných příspěvků ke cti sv. Václava — nikoliv jen příležitostných z poslední doby, nýbrž v dějepisném přehledu, jejž ostatně na konci sbírky zvlášť vypisuje, od nejstarší staroslověnské legendy až po naše dny, kdy ovšem jest oslavných veršů daleko více, než mohly do této knížky býti pojaty.

Výbor je tedy cenný nejen jakožto jubilejní památník, ale také po stránce literárně-historické. — Dopis Otakara Březiny (odřeknutí libretta k oratoriu svatováclavskému) nač tu otištěn, když neobsahuje než nějakou tu osobní zdvořilůstku?!

Rozhled

Náboženský.

Eucharistie a její přijímání v středověku.

Eucharistická zbožnost nynější podnícena, jak znáno, hlavně péčí Pia X, jenž ovšem jí nezaváděl nic podstatně nového, moha se dovolávati věroučných projevů dřívějška, Tridentina a j., ale přece cosi neobvyklého, v církevním životě dotud v té míře málo pěstovaného. Názory a přání jeho v té věci překvapovaly tím více, že v dějinách katolického starověku i středověku — v dějinách tedy jaksi směrodatných viděly se málo doloženy.

Celkový tento důvod ex silentio, tedy více záporný, je snadno vysvětlitelný, aspoň pro starověk. Potřeby naukové byly tehdy hlavně theo- a christologické, kdežto sv. přijímání náleželo více k niternému životu církevnímu. Nad to „tremendum mysterium" (Eucharistie) jako jiné částky scientiae et disciplinae arcani, nauky a života známého více jen mezi zasvěcenci (initiati), právě pro tuto posvátnou tajemnost veřejně, naproti těm, kteří byli mimo církev, jen málo zmiňováno. Pochopitelno tedy, že později mohly o jeho smyslu a významu vzniknouti i zásadní pochyby, jež je prostě popíraly, a naukové spory o podstatu Eucharistie.

Co do častějšího přijímání jejího máme, i když celkem málo jsme zpraveni o tehdejší praxi, výslovné výroky největších učitelů západu, sv. Augustina a Jeronyma, podle nichž tu šlo víc o zvyk místní nežli stanovené nebo stanovitelné pravidlo. Celkem arci, podle zcela zřejmých slov Spasitelových, pokládána účast Eucharistie (communio) za nezbytnou podmínku přičlenění k mystickému tělu Kristovu, byla-li fysicky možna; bylať podávána i kojencům (pod způsobou vína) po křtu! Ale o tom, jak často se má přijímati, nebylo souhlasu až do pozdního středověku.

V řádových stanovách, z nichž poměrně nejlépe můžeme se o nich poučiti, vidíme častější přijímání spíše jako připouštěnou vyjimku než jako pravidlo: třikrát, šestkrát, sedmkrát . . . za rok, měsíčně, několikrát za měsíc, týdně, nanejvýš dvakrát za týden — tak bylo předpisováno. O denním přijímání dovídáme se až později, a to jen v případech mimořádných.

Jak bylo mimo kláštery, o tom jest pramálo zpráv, ale možno souditi, že tu nepřijímáno častěji. Známý předpis IV. sněmu Lateranského (1215, c. 21) žádá přijetí obou svátostí, pokání a Eucharistie, aspoň jedenkrát za rok.

Toto 13. století přineslo sice některé zvláštní oslavy Eucharistie (theoforické průvody atd. — od konce 12. stol. vyskytuje se „pozdvihování" při mši sv.), dalo také největší scholastické theology, ale jak nauky těchto, tak ony oslavy nepřivodily častějšího přijímání.

Ba P. Browe jednaje o tomto předmětě (St. d. Zt. 1929, září) skoro by řekl, že „v té době, kdy tato úcta nezahalené hostie byla na vrcholu, přijímalo se nejméně.“ Albert V., Bonaventura, Tomáš Aq atd. neusilují o časté přijímání.

Rozhodovalo u nich jako u jiných jednak, že hodné přijímání předpokládá zvláštní hodnotu, ba dokonalost a i v ní zvláštní přípravu, jednak, že častějším přijímáním může ono zevšedněti. V klášteřích omezována žádost po něm také z obavy, aby členové, vlastně členky častěji přijímající nevyvyšovaly se nad ostatní. Co do starší doby uvádí Browe za příčinu nečastého přijímání nedostatek kněží, zvláště oprávněných zpovědníků.

Tridentinum doporučilo častější přijímání, které v klášteřích pak aspoň tolik neomezováno jako dříve. Nová doba počínala si v té věci podle ducha, jaký kde vládl. Theorie i praxe církevní se nyní značně změnila, theorie ovšem ne v podstatném nazírání na Eucharistii, nýbrž jen v úsudku o duchovních užitcích jejího častějšího přijímání, s výhradou přiměřené přípravy; názor ze 4. stol. o jeho nelišnosti docela opuštěn, ale samozřejmě zůstává v mezích církevního přikázání volnost — šablona je zde zhola nemístná. V theorii však někdy také, jak bývá, hledány důvody denního přijímání i tam, kde nejsou, na př. v prosbě Otčenáše o vezdejší (vždy jsoucí n. denní, quotidianus, v orig. nejasné epiúsios) chléb. Praxi náleží co do podmínek vystříhati se jak rigorismu, tak laxismu. Zdůrazňování života náboženského má v Eucharistii za daných výhrad — i mimo významy symbolické (společenství, potrava atd.) nejvydatnější pramen i oporu; o tom pochybovati nelze. Avšak jen žádný materialismus!

*

Z protestantismu.

Z východu, kde katolické misie dosahují nových a nových úspěchů, třebas v poměru k ohromným územím a k počtu jejich obyvatelstva dosti skrovných, šíří se naobrat do zemí buďto křesťanských neb náboženskou osvětou vůbec nedotčených asijská vyznání náboženská (budhismus, islam, hinduismus atd.) jakožto protiútok proti snahám křesťanským, totiž katolickým i protestantským. Pozoruhodno jest, že tyto asijské výpravy stupňují se právě za největší tísně a nouze domácí, jak duševné, tak hmotné. Islamská veleříše padla, aby v té podobě již asi nevstala — neboť nynější Turecko se od úředního islamu stále odchyluje; ale islam vítězně postupuje nejen v africkém sousedství, ale i daleko za ně. Čína jest v hlubokém úpadku, ale odtud a z neméně trpící Indie šíří se budhismus po našem západě, zachycuje především nevěrce všeho druhu. Křesťanská vyznání ani zdaleka nemají tolikých úspěchů: pravoslaví ve své vlasti samo zápasí o své bytí a na výboj jakoby ani nepomýšlelo, protestantismus dosahuje svými hmotnými prostředky značných výsledků, které však následkem naukového roztříštění a nejistoty nesahají hlouběji do duší, přestávajíce více na pouhé civilisaci.

Křesťanským vyznáním tedy stále důtklivěji se představuje úkol vytčený apoštolem národů a vyznačený tu a tam snad na protestantském kostele: my hlásáme Krista!

Protestantismus má, jak známo, také svůj unionismus. Zabral by v něj rád také katolictví a pravoslaví. Je to snaha pochopitelná, ale na těch základech, na kterých buduje, marná. Jednota protestantismu samého, tak jak on nyní jest, může býti jenom nějaká zevnější, dojde-li k ní vůbec. Základ katolictví i pravoslaví jest podstatně jiný, a proto sloučení s protestantismem docela nemyslitelné; pokusy tohoto o získání pravoslavných se dosud velmi málo daří, a kde se podaří, vyplyne čirý protestantismus se svým rationalismem a subjektivismem, jenž pravoslavný základ podstatně popírá.

Jasný úkol: hlásáme Krista! se zatemňuje, jakmile dojde na otázku: jakého Krista? Boho-člověka s objektivním dílem spásy v církvi a jejích spasných prostředcích, jím stanovených a stále oživovaných? Či jen učitele a ručitele spásy v neurčité víře a důvěře?

Jest nabíledni, že takto cesty hlásání Kristova se musejí rozcházeti, aby se nikdy nesešly. Mám tu na př. brožurku jednoho z nemnoha pacifických protestantů, prof. Dra J. L. Hromádky: Ústřední principy protestantské, jak je pokud možná nejsrozumitelněji probral na první konferenci evang. studentstva r. 1925. Je to jistě vážný příspěvek k úkolu, jejž má protestantismus, pokud ještě je křesťanský, společný s katolictvím: hlásati Krista naproti nevěře, která zachvacuje svět, i podle jména křesťanský. Nehledě však k poučkám nejasným (protestantská theologie nešla a nejde cestou scholastického intellektualismu), jaký rozdíl od nauk katolických!

Sporné ty věci možno projednávati způsobem vědeckým nebo stranicky štvavým. Při onom možno zachovati nejvyšší příkaz: in omnibus caritas! Kdo sleduje cizozemské písemnictví tohoto oboru, pozoruje s uspokojením, že na obojí straně proniká vůle zůstati věcným, ale neupře, že na straně katolické se vůle ta skoro vesměs osvědčuje, na protestantské jen výjimkou. Na severu jest protestantismus ve velké většině. Snad odtud si lze vysvětliti, že jeho theologové a j. málokdy uznávají za nutno, katolickou nauku seznati z jejích pramenů a správně ji podati; velmi často se spokojují podáním pamfletským, jehož u katolických spisů naproti nim katolická kritika už nepromíjí.

Toť jedna věc, jež vadí — nepravím dorozumění, neboť to jest nemožné, ale aspoň vzájemnému pokoji mezi obojími vzdělanci v jejich práci.

Druhá věc jest pokojné spolužití, jež ovšem nevylučuje závodění, ale závodění v dobrém. Posměšně vytýkávají katolíkům, že se t. z. tolerance dovolávají jen tam, kde jsou v menšině. Dějiny bojů náboženských v minulých stoletích ukazují stinné stránky na obojí straně: avšak výbojnost katolíků byla jistě skrovná, sic by se nebyli — ex statu possessionis! — octli tam, kde jsou! Z poslední doby namátkou všimněme si na př. bouří, jež rozpoutal protestan-

tismus v Německu proti konkordátu s Pruskem, ač protestantům v ničem neblíží, bouři proti rovnoprávnosti katolíků v Anglii, přímo helotského postavení katolíků ve Skandinavii atd. Nedávno měl v Londýně býti předveden „Luther-Film", překypující prý urážkami katolictví. Censurní výbor (British Board of Film-Censors), nikoli státní, ale protestantský, i bez předsedy O'Connora, jenž náhodou jest katolík, jej předváděti zakázal, jelikož jest pro katolíky urážlivý; i nad tím byl protestantský svět rozčilován! Starodávná julianská praktika, brániti katolíkům ve vyšším vzdělávání školském, kvete dnes víc než jindy, a za to se jim spílá zpátečníků! —

Katolický anglický historik Hilaire Belloc v díle „How the reformation happened" (New York 1929, 290 str.) probírá s politicko-kulturního hlediska začátky protestantismu. Vyvrací zakořeněný předsudek, že by to bylo „náboženské hnutí lidové", že anglický lid takto překonal katolický způsob religiosity, že nizozemský odboj byl původu náboženského a pod. Hlavní příčiny a pohnutky byly jiné, jak také ukázaly následky.

*

Budha a Ignác z Loyoly.

Nedávno vydaný český překlad Pamětí sv. Ignáce z Loyoly od Jarosl. Ovečky (L. Kuncíř, Praha, s. 348, 30 K) po zásluze uvede našemu obecenstvu v lepší známost podivuhodného muže a podivuhodné jeho dílo, jak živé, tak psané, z tohoto zvláště exercicie, jež nyní se tolik doporučují a kněžstvu přikazují a jež právě před 100 lety (1827) v Německu poprvé znovu zařídil právem slavený exjesuita J. M. Sailer. Jádro jejich vzniklo již asi koncem r. 1522, dříve než Ignác konal jakákoliv učená studia, podle vlastních jeho osobních zažitkův a úvah. R. 1548 schváleny od Pavla III brevem Pastoralis officii cura právě v pozdější úmrtní den jejich původce († 31. čce 1556).

Pěstitele náboženské vědy časro zaměstnávaly exercicie, jejich psychologie a mystika — s výsledky podle osobního a vědeckého hlediska ovšem různými. Srovnávací věda náboženská i zde hledala vlivy a parallely. Co zde minule (272) vytčeno methodám nesprávným v ní, platí i v tomto případě. Typický příklad nalezáme v knize Dra K. Schumachera z r. 1928, věnované poměru naznačenému v nadpise této statě; srovnává totiž „die budhistische Versenkung mit den jesuitischen Exercitien".

Nezáleží zde na methodologicky vědecké stránce knihy, podle úsudku znalců zhola nedostatečné jak ve znalosti budhismu a jeho předpokladů, tak ve výkladu exercicií. Nač potřebí upozorniti, komu by se kniha ta dostala do rukou, jest vada takových srovnání vůbec.

Předně nešetří rozdílu mezi všelidským a specificky zvláštním, co se v obojí soustavě vyskytuje. Náhodná, zevnější podobnost přiměla ke srovnávání, které se pak důsledně provádí bez náležitého zřetele k podstatným různostem, a libovolně sestrojují se shody, kde

jich není, jelikož vlastní význam srovnávaných názorů jest podstatně různý, a tato různost se zneuznává.

Již t. ř. fundament a metafysický základ jest v obojím našem případě zcela různý. Budhismu se, jak známo, celkem upírá ráz náboženský, t. j. realní a osvojený vztah k Bohu, kdežto křesťanství jest on podstatným. Známý očistný postup (via purgativa, illuminativa, unitiva) nabývá takto v obojím případě, i když se v budhismu stejné prvky ohlašují — jsou to prvky psychologicky přirozené, jaksi všelidské — docela různého významu: v budhismu přirozený postup v duši nad sebou přemítající, samovolně anthropologický, bez vytčeného původu a cíle člověka, v křesťanství postup se stálým zřetelem k Bohu jako původci, zákonodárci a cíli. Že Budha ve svých, ostatně nesoustavných poučkách, jak jsou dochovány, má čtyry stupně onoho postupu, ne tři, budiž jen mimochodem poznamenáno; zvolené srovnávání s exerciciemi beztak původce přinutilo, tuto stránku budhismu podle nich trochu zrekonstruovati, jak sám doznává!

Značné rozdíly ve výsledku obojího postupu zjišťuje Sch. sám, třebas na úkor exercicií; jen škoda, že tento výsledek ho neupozornil, jak nesprávné jest jeho východisko a tedy celé srovnávání. Budhista prý jest postupem laděn převahou k radosti a klidu, kdežto „Ignác sbírá všechnu látku křesťanské tradice, aby nám pořád naháněl nové bázně a strachu . . . sebecit jesuitův docela klesá, cit zoufalství a opuštěnosti jej činí šíleným."

Není to ovšem pravda, ani to, že se křesťan na konec, vrhaje se ve svém zoufalství v náručí „osob tradice", t. j. hlavně Krista, kde prý jeho já v nové „vazbě a spoutanosti" konečně zaniká, kdežto budhistovi se otvírá blažená říše nekonečna, t. j. vlastně nirvana, nic, rozplynutí, čehož nelze nazvati již ani pantheismem, jelikož o božstvu tu není vůbec řeči.

Podle toho jest prý v obojím případě výsledkem „krasser Impersonalismus". Kdo jen trochu exercicie zná, ví, že v nich právě opak je pravda: cíl člověka jest, aby zde Boha poznával, jemu sloužil . . ., a takto na věky svou duši spasil —, tedy sebe, svoje já, svoji osobnost. Unio a visio beatifica není přece zánik v Bohu!

Exercicie Ignaciovy nejsou arci tak mystické, jak se slovu tomu obyčejně rozumí, t. j. oplývající výlevy citovými. Jsou to úvahy převahou rozumové, ale velí tuto pevnou kostru promýšleti tak, aby všechny duševné mohutnosti při tom byly spolučinny, pamět, obrazivost atd. Nejsou mystické ani ve smyslu fantasií budhistických, často nehorázných a nepřirozených, rozplývajících se v neurčito.

Záliba sentimentálních duší v blouznění svádí k přeceňování orientálních fantasií. Citlivá duše ráda blouzní. Je to její právo, její slastný prožitek, jenž přiměřeně vyjádřen, může býti požitkem i pro jiné. Ale není to život duše celé a celý.

Sch. klade za „typický znak veškeré mystiky" toleranci, snášelivost, jíž postrádá v exerciciích. Křesťan má v lásce k Bohu a

k bližnímu jiný pojem snášelivosti, která však není budhickou netečností.

*

m. — Náboženství na všeobecných výstavách „kultury".

V úvodníku „Przeglądu Powsz." (září 1929), kde posuzuje s nemalým uznáním bohaté výsledky poznaňské výstavy, vytýká red. P. Jan Urban, že náboženství a církve na ní vlastně není. Jsou prý jen drobty vědomostí o ní v úředním oddělení náboženských vyznání a školství, v paviloně tisku, umění a měst, ale jsou to jen málo významné a zcela nahodilé úlomky, kdežto katolicismu jako organického celku tu není. A tak statisíce diváků mohou na výstavě pohodlně shlédnouti celý názorný obraz dnešní polské školy, polské vědy všech oborů, polského tisku, umění, státního života, soudnictví atd., ale z náboženského a církevního života naleznou jen rozptýlené maličkosti, umístěné často i pod cizí firmou, takže cizinec snad si ještě zatemní obraz o duchovním stavu současného Polska. U. naznačuje aspoň, že vedle nedostatku iniciativy výstavního komitétu dlužno přičísti vinu snad i lhostejnosti představitelů církve, kteří nedovedli využíti tak vhodné příležitosti, jakou jest bez odporu taková všeobecná výstava.

Tu prvou výtku bylo by asi možno učiniti při vzpomínce na loňskou brněnskou výstavu „soudobé kultury", na níž ovšem církev a náboženství byly odbyty ještě mnohem hůře nežli v Poznani. Onen „nedostatek iniciativy" možno u brněnských vedoucích činitelů výstavních označiti přímo (aspoň u většiny) jako proticírkevní tendenci, jak poznali všichni ti, kterým bylo jaksi z povinnosti uloženo obstarati některé obory církevního rázu — „aby se neřeklo". Zasvěcenci vědí, kolik to stálo často námahy, než bylo možno uplatniti pod různými všeobecnými firmami aspoň to maličko, co se na výstavě objevilo. A trpko vzpomínat, jak na př. ve školském odboru i věci officielně pro náboženské vyučování připravované se na výstavu vůbec nedostaly a asi půlmetrový prostor byl prostě vyplněn — učebnicemi všech náb. vyznání, kdežto celé ostatní prostranství několika čtverečných metrů rozpínavě zaujala „občanská nauka".

Jest ovšem pravda, že otázka „náboženství na výstavě" působí značné potíže i tam, kde není zrovna proticírkevních tendencí: je přece těžko vystavovati to, co je právě podstatnou částí náboženského působení církve, je nemožno na př. v diagramech znázorňovati, kolika lidem dostalo se útěchy a posily v duševních strastech a pod. Ale přesto neměl by zajisté na výstavě „kultury" scházeti aspoň soubor zevnějších projevů náboženského života: ukázky její vychovávací, karitativní, missijní činnosti, modely nových chrámů, uměleckých a literárních děl atd.

Vědecký a umělecký.

tj. — Karel IV.

Panovník ten i naším dějepisem dosti podceňován. Vynikající postava jeho nehodila se do úvodu k dějinám husitským... Nastává obrat. Budiž tu uveden jeden příležitostný projev, jenž bude naše čtenáře zajímati také proto, že otištěn v „Nár. Osvobození" (č. 212). Zdeněk Záhoř tam píše: „Dostavěním chrámu Svatovítského a vystavením koruny Svatováclavské mimoděk stávají se oslavy svatováclavské také oslavou druhého proslulého Václava — Karla IV, jenž byl jménem zemského patrona původně křtěn. Nemáme druhého vladaře, jehož činnost kulturními statky i viditelnými pomníky byla by zanechala tolik stop v našem životě. Obě výše uvedené památky, jím zanechané, jsou nejslavnějšími symboly naší narodní svébytnosti — dodnes se vzděláváme na vysokém učení jím založeném, které bylo semeništěm naší dějinné pýchy — české reformace; dodnes kráčíme po mostě, ulicemi a náměstími majestátních rozměrů, které on dal vytýčiti, pijeme mok révy jím štípené, kocháme se pohledem na hřeben Hladové zdi, na klášter Emauzský, důkaz jeho hlubokého smyslu pro tradici rodné země, i na český Monsalvač — Karlův Týn. Jaká to byla ohromná energie, jež nutí ještě po půl tisíciletí národ, aby dokončil monumentální díla jím počatá, energie jež vykázala řečiště životu příštích staletí a tisíciletí! Jaké naučení pro dnešní pokolení, jež rozrušovalo svou fantasii zkázonosnou aurou hrobu Tutenkamenova, neuvědomujíc si krásné a kladné účinky díla zemřelého vladaře vlastního, jež zasahují v jeho každodenní život!

Z jakých zdrojů pramenila se tato vůle, která chtěla zúrodniti a také zúrodnila věky? Anthropolog nebo sociolog snad by hledal příčinu této zdatnosti v jeho původu, šťastném skřížení germánské a slovanské krve, dále v okolnosti, že byl odkojen duchem románské Francie, takže představuje ideální stmelení tří hlavních evropských plemen. Ale psycholog vidí hlavní příčinu v jeho hluboké zbožnosti, v jeho živém náboženském cítění. Odříkávali jsme kdysi na obecné škole naivní verš: „... on v kapli svaté Kateřiny co rok své lidské oplakával viny"... Je jasno, že každoroční tato askesa byla prostředkem k soustředění, že o samotě navazoval styk s kosmickou centrální silou, že jako Mojžíš na Sinai hledal a nacházel spojení s Bohem, aby načerpal energie ku provedení svých plánů.

Svatováclavské millenium je nám apotheosou tisíciletého trvání našeho státu; budeme však jednati ve smyslu svých dějin, jestliže se také zamyslíme nad účinky, jež mimosmyslový svět vzbuzuje ve světě viditelném, a jež podle pragmatické filosofie dokazují reální existenci náboženských pomyslů, zamyslíme-li se zkrátka nad významem náboženství pro svůj život i pro celý národ. K tomu millenium svatováclavské dává nám podnětů víc než dosti."

*

K dějinám thomismu.

V životě sv. Tomáše Aq jest ještě několik pochybných údajů. Podle životopisců Mandonneta, Walz-e a j. jest pravděpodobný rok narození 1225 (možný také 1226 nebo 27). 1230/1 oblatio pueri na Monte Cassino, 1236 nebo 39 odchod, odtud 1243/4 vstup k dominikánům, 1244 (kv.) zajetí, 1245 propuštění. Studia konal asi také v Kolíně; zdali také v Paříži?

V belgické „Bibl. thomiste" (ved. P. Mandonnet) začali předloni vydávati ranné thomistické polemiky („corruptorium", „correctoria"). Nebylo-li učení Tomáše Aq za živobytí jeho již bez námitek, po smrti jeho rozpoutaly se o ně prudké boje, které ostatně až dosud ještě docela neukončeny, ač ovšem daleko zmírněny.

Obrat ve scholastice k peripatetismu, jemuž právě Tomáš zjednal převahu, klade se podle nejnovějších bádání dříve než dosud, kolem r. 1200. Zjištěn totiž aspoň částečný latinský překlad Aristotelovy Metafysiky již ve 12. století a t. ř. translatio media pořízena před r. 1230, ne-li před r. 1210.

Dnešní thomismus (novoscholastika, novothomismus) má kromě výplně z novějších bádání také různé odstíny a směry, nejen v methodě ale i v poučkách, v prvcích platonismu, augustinismu atd.

*

m. — Ještě Březina.

V novinách došlo k málo chutnému sporu o Březinovu knihovnu, kterou básník ve své závěti rozdělil mezi moravskobudějovické gymnasium a brněnskou universitní knihovnu. Proti jasnému znění závěti objevily se nejprve snahy, uložiti ji celou v Brně, pak se přihlásil jakýsi nejmenovaný mecenáš, který chtěl opatřiti pro uvedené gymnasium duplikáty svazků jemu původně určených, aby tak originály s básníkovými poznámkami (o tyto prý hlavně jde!) mohly zůstati v Brně a knihovna tak tvořila celek. Když však ředitelství gymnasia nechtělo se vzdáti svého práva, bylo třeba nakonec podrobiti se nutnosti, ostatně samozřejmé: jak potom bylo by možno mluviti o nějaké pietě, kdyby ani tak určitě v závěti projádřená vůle zesnulého nebyla plně respektována? —

Čeho se ještě můžeme nadíti z přečetných teď otiskovaných „hovorů" s O. Březinou, prozrazuje prof. E. Chalupný v „Nár. Osvobození", kde vyhrožuje zvláště ctitelům básníkovým: „V brzku vydám tiskem souhrn jeho hovorů z let 1903—1928 a prosím aspoň, aby do té doby se jeho jména zdržel každý, kdo se nechce blamovat; neboť mnozí, kdo si Březinu osvojují, dočtou se jednou o sobě výroků, které jim nebudou příjemny." To jistě přispěje památce zesnulého, až začnou všichni jeho bývalí návštěvníci veřejně otiskovati, co od něho slyšeli o tom či onom . . .

*

m. — Družnost literátů.

Básníci a literáti bývali snad odjakživa lidé neukáznění. Ani moderní „organisační“ snahy neučinily s nimi lepších zkušeností, jak ukazují dosti časté přesuny a výstupy ze spisovatelských spolků i jiných organisací a jejich „dozvuky“ v novinách. Tím méně lze dostati spisovatele „pod jeden klobouk“, do jedné společné schůze. Poznalo se to vloni v Brně, kde se měl na výstavě konati sjezd všech českých spisovatelů: myšlenka padla spíše, než byla schůze veřejně oznámena. Dále byli letos v Poznani, kde varšavské Słowiańskie Towarzystwo kultury i sztuki připravovalo všeslovanský sjezd spisovatelů a umělců. Kongres měl se konati od 22. do 29. srpna na zemském výstavišti, pak byl přenesen do Varšavy a zakončen v Krakově. Zatím však ze všech slovanských zemí přihlásilo se jen — šest účastníků! Proto se nyní ohlašuje, že sjezd byl odložen na budoucí rok.

*

hd. — Knihovna britského musea v Londýně, jedna z největších knihoven světa, chystá nový katalog, poněvadž poslední seznam byl vydán na konci minulého století a jest ovšem dnes už hodně mezerovitý. Tenkrát měla knihovna okrouhle asi dva miliony svazků, do dnešního dne vzrostla asi na tři a čtvrt milionu svazků. Každým rokem jí přibývá asi 300.000 volných svazků.

Starý katalog měl 80 svazků, nový jich má míti 165, a to foliových svazků. Jeden svazek má státi tři libry st. Ovšem předpokládá se, že se najde aspoň sto zájemníků, kteří by katalog předplatili. Anglická vláda vydání katalogu nepodporuje, proto bude tak drahý.

*

KNIHOPIS.

R. Arbesmann, Das Fasten bei d. Griechen u. Römern. Töpelmann, Gießen 1929. S. 139, 5 M.

H. Bremond, Mystik u. Poesie. Übers. v. E. F. Neufforge. Herder, Freiburg 1929. S. 262, 3·60 M.

C. Carminati, I Primitivi. Appunti di etnologia etico-religiosa. Unione Miss., Bergamo 1929. S. 86.

F. Chiesa, La chiave d. Bibbia. Soc. s. Paolo, Alba 1929. S. 420, 8 l.

O. Etl, Gebetserziehung u. Religionsunterricht. Styria, Graz 1929. S. 191, 3·60 M.

J. Freundorfer, Die Apokalypse d. Ap. Joannes u. die hellen. Kosmologie u. Astrologie. Herder, Freiburg 1929. S. 163, 6 M.

A. L. Frind, D. hl. Johann v. Nepomuk. Opitz, Warnsdorf 1929. S. 212, 2·90 M.

A. Giannini, I Concordati postbellici. Vita e Pensiero, Milano 1929. S. 302, 15 l.

G. Goyau, L'Eglise en marche. Etudes d'histoire missionaire. I. Spes, Paris 1928. S. 225, 10 fr.

J. Guiraud, L'Inquisition médiévale. Grasset, Paris 1928. S. 251, 12 f.

Vychovatelský.

hd. — Negramotnost před válkou a po válce. Z pravidla přihlíží se v této statistice jenom k počtu negramotných mezi vojáky. Zde se totiž tato okolnost dá nejlépe a nejpohodlněji vyšetřiti. Z poměrů, vyšetřených mezi vojáky, usuzuje se pak o celém národě.

V posledním roku před válkou byl v Německu mezi 10.000 vojáky jenom jeden jediný analfabet, ve Švycarsku jich bylo devět, v Dansku 20, ve Švedsku 24. V Anglii už jich bylo 100, v Holandsku 210, ve Francii 400, ve Finsku 490, v Belgii 787, v Rakousku—Uhersku 1495, v Bulharsku 2658, v Italii 3072, v Srbsku 5592, v Rusku 6110, v Rumunsku 6900. Nejvíce analfabetů mezi vzdělanými národy bylo ale shledáno v Brasilii, kde jich bylo 8920 mezi 10.000 obyvateli.

Tyto poměry se nemálo změnily po světové válce, když nové státy povstaly, a jiným státům rozměrů a obyvatel buďto přibylo nebo ubylo. To třeba říci předně o bývalém Rakousku—Uhersku. Nové Rakousko a nové Maďarsko v jistém smyslu vlastně získalo v ohledu kulturním tím, že oba tyto státy pozbyly mírovými smlouvami oněch území, ve kterých negramotnost nejvíce bujela. Rakouští analfabeti pocházeli nejvíce z Dalmacie, z Haliče a z Bukoviny, uherští pak ze Slovácka a ze Sedmihradska. Tak se mají věci i s Německem, v němž analfabeti pocházeli z největšího dílu z pohraničních oblastí polských.

Někdo by snad očekával, že v nových státech, kterým tyto zaostalé provincie byly přiděleny, následkem toho počet analfabetů stoupne. Pravý opak se stal, a sice úplně přirozeně, počet analfabetů tam poněkud klesl. V Polsku i v Rumunsku, a zvláště v Srbsku úroveň vzdělanosti následkem připojení bývalých území rakouských a uherských stoupla. Halič, Bukovina, Sedmihradsko byly zeměmi zaostalými jenom u porovnání s ostatními zeměmi rakouskými. Když byly přiděleny k Polsku, po případě k Rumunsku, pak pozvedly poněkud vzdělanost těchto států, poněvadž při veškeré své zaostalosti přece ještě vynikaly vzděláním nad ostatní části těchto států. Zvětšení a rozmnožení státního území prospělo co do vzdělanosti nejvíce Jugoslavii. Neboť nově nabyté země, jako Slovinsko, Chorvatsko, a jiho-uherské komitáty, předčily svou vzdělaností daleko staré území srbské.

Jediný národ, který zřízením svého vlastního státu klesl poněkud se své úrovně, jest náš. Neboť Čechy, Morava a Slezko, tedy země, tvořící jádro naší republiky, mohly se před převratem bez vychloubání řaditi mezi země, které chovají na svém území nejméně analfabetů. Připojením Slovenska a zvláště Podkarpatské Rusi počet analfabetů v naší republice značně stoupnul.

V nynějším Rakousku jest velmi malý počet analfabetů. Při posledním sčítání lidu před válkou, roku 1910, bylo ve Vídni 2·04% analfabetů, v Dolních Rakousích 2·43%, v Horních Rakousích 1·72%, v Solnohradsku 2·86%, ve Štyrsku 6·71%, v Tirolích 1·51%, ve Vorarlbergu 0·81%, v Korutanech 12·29%. Na tehdejším území nynějšího Rakouska bylo tenkráte 3·5% analfabetů, okrouhle asi 200.000. Většina těchto lidí už pomřela. V nynějším Rakousku jest prý na nejvýše asi 50.000 analfabetů, to není ani jedno procento. Rakušané se utěšují, že je to už jenom malý zbytek oněch analfabetů, kteří zde byli už před rokem 1910, a pak děti slabomyslné.

*

Pozornost ve výchově.

Pozornost je hlavní podmínkou učení, osvojování podávaného obsahu. Avšak sám tento obsah vědomí zase stává se dále vědomějším a duševně cennějším, čím více se jím zabýváme. Toť samozřejmo. Hodnota jeho záleží v tom, že se kolem něho pak samy sebou kupí a soustřeďují příbuzné city a myšlenky jsoucí v duši, idea neb ideje v něm vyjádřené stávají se silnějšími a pudí víc a více k provádění. Pozorem tedy sílí se snaha uskutečňovati, co se za dobré uzná. Pozornost pak jest — kromě mimořádných případů — v moci svobodné vůle; jest v ní tedy i dobro, pro které se má rozhodovati. Naopak nevšímavost, nechtěná i chtěná, jest nejvhodnějším prostředkem, zbaviti rušivé představy a pomysly jejich působnosti a zbavití se jich vůbec. Sebevýchova je takováto sebekázeň v pozornosti. Srv. rozjímání!

Mravní pokrok začíná nejlépe tou stránkou a ctností, k níž přirozeně cítíme nejsilnější sklon. Odtud rozšiřuje se mravní snaha na ostatní, aby vypěstěna byla zaokrouhlená mravní osobnost, zajištěna mravní rovnováha.

Život jest činnost, jest rozvoj duševných schopností, mohutností. Ty přirozeně směřují k pravdě a dobru. Pozor k nim a k jejich předmětům obracený cvičí je v činnosti a činí je činorodými. Kam směřují? Vždy dál a výš — k nekonečnu. Je souvztažnost mezi ním a naší duší: tato jest pro ně uzpůsobena, jím samým uzpůsobena, jím takto stvořena.

Pozorem na tuto vetvořenou touhu, pozorným jí následováním rozlévá se v duši světlo pravdy a teplo dobra, stupňuje se touha v činorodou snahu připodobniti se také svým dílem co možná nekonečnému původci jejímu, Bohu. Kdo pak chce účel, nemůže rozumně nechtíti prostředků k němu. Nedostatek sebepozorování, sebezpytování jest hlavní závadou mravního sebevýchovu — stará to biblická pravda.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Klesající roční přírostek obyvatelstva v Německu a j.

Až posud se vůbec myslilo, že francouzský národ je odsouzen k vymření následkem klesajícího přírostku obyvatelstva. Leč teprve ve dvou posledních letech němečtí statistikové zpozorovali, že vlastně německý národ padá rychleji a zhoubněji do propasti než národ francouzský. Němečtí statistikové nazývají čísla, kterých se dopočítali co do úbytku obyvatelstva, čísly strašnými a děsivými.

V r. 1927 připadalo v Německu na 1000 obyvatel 18·4 porodů, ve Francii však 18·6. Úmrtnost v Německu jest ovšem malá, obnáší totiž jenom 12 úmrtí na 1000 obyvatel do roka. Jenom následkem této malé úmrtnosti přibývalo v Německu ročně 400.000 lidí při 60 milionech obyvatel. Leč v poslední době jest i tento roční přírostek vážně ohrožen. Od 50 roků se totiž neustále zmenšuje. V r. 1875 připadalo ku př. na 1000 obyvatel ještě 40·7 porodů, v r. 1913 26·6, tedy už jenom něco přes polovičku. To znamená, že v 50 letech počet porodů klesl téměř o 50%.

Nejnápadnější jest úbytek porodů v Berlíně, kde připadlo r. 1927 na 1000 obyvatel jenom 9·9 porodů, ale v Paříži za to 16·8. Provincie Brunšvicko vykázala r. 1927 na 1000 obyvatel 16·6 porodů, Sasko 15·8, Brandenbursko 16·5, město Hamburg 13·7, Brémy 16·7, Lübeck-Bukovec 15·6. Německá velkoměsta, mající více než 100.000 obyvatel, vykazovala za r. 1926 na 1000 obyvatel 15·3 porodů, v r. 1927 už jenom 14·5. Menší města, čítající 15.000 až 30.000 obyvatel, měla r. 1926 na 1000 obyvatel 17·3 porodů, r. 1997 už jenom 16·1. Města, čítající méně nežli 15.000 obyvatel, měla r. 1926 na 1000 obyvatel 21·5 porodů, r. 1927 už jenom 20·2. V dělnických čtvrtích v Brémách počítalo se r. 1905 na 1000 obyvatel ještě 46·2 porodů, r. 1927 už jenom 18·9.

Původně se myslilo, že příčinou, proč ubývá kolíbek, jsou nepříznivé poměry společenské, výdělečné a bytové, tedy příčiny hospodářské a zevní. Leč ukázalo se, že to není pravda. Strach před dítětem se zmocnil všech vrstev obyvatelstva, ba vrstvy, které jsou nejlépe hmotně zajištěny, mají nejméně dítek. Nerozhodují v této věci příčiny hospodářské a hmotné, nýbrž náboženské a mravní. Lidé, sloužící jenom hmotě, a honíci se jenom za rozkošemi, nemají smyslu pro rozšiřování království božího na zemi.

Uvedené poměry a čísla jsou vzata z Německa, avšak týkají se a platí také pro německý lid v Rakousku. Myslilo se také, že příčinou těchto neutěšených poměrů a chmurných vyhlídek do budoucnosti jest z velké části okolnost, že stát nestará se dostatečným způsobem o rodiny, dětmi požehnané. Tuto domněnku však poráží zkušenost posledních dnů, přicházející ještě k tomu ze strany, ze

které by jí nikdo nebyl očekával. Totiž z Italie. Jest všeobecně známo, že žádný jiný stát nestará se tak vydatným způsobem o rodiny, které mají mnoho dětí, jako Italie. Vždyť Mussolini veřejně prohlašuje, že připravuje italský národ k výboji, a proto snaží se všemožným způsobem zvýšiti přírostek obyvatelstva. A zdálo se, že se mu jeho snaha daří. Leč v poslední době ohlásil Mussolini ve schůzi italského parlamentu svému národu smutnou novinu, že úbytek porodů, strašící posud jenom jiné národy, zachvátil povážlivým způsobem také národ italský. Když totiž kterýsi poslanec v parlamentě líčil velmi optimisticky budoucnost italského národa, tak slibně se množícího, tu Mussolini sám prohlásil, že bohužel k optimismu není naprosto žádné příčiny, kdyžtě v prvních čtyřech měsících tohoto roku ubylo 17.000 porodů, a zato přibylo 90.000 úmrtí. Mussolini elegicky k tomu ještě dodal, že kdyby takovým způsobem dále mělo přibývati úmrtí a ubývati porodů, že by rok 1929 bylo třeba označiti jako počátek konce italského národa.

*

hd. — Německá vzduchoplavba je zatím v čele. Z Berlína do Paříže trvá cesta nyní vzduchem osm hodin, noční letadlo tam dokonce doletí za sedm hodin a deset minut. Do Londýna se doletí za celých osm a tři čtvrti hodiny. Novomanželé, podnikající svatební cestu, sednou si v Berlíně do létadla v osm hodin ráno, a o půl sedmé hodině večer už jsou v Benátkách. Do Amsterodamu je potřeba pět hodin, do Basileje devět, do Oslo osm hodin.

Na Tempelhofské rovině u Berlína, kde je vzduchoplavecké nádraží, je stále živo a rušno. Létadla stále přiletují a odletují. Ze všech směrů, a zase do všech směrů. Pomalu nebude většího města v Evropě, kterého by nebylo lze dosáhnouti létadlem z Berlína. Za rok 1927 užilo 40.000 lidí vzduchové dopravy, za rok 1928 jich bylo jistě hodně více, ačkoliv přesné udaje nebyly ještě uveřejněny; přiletělo a odletělo 16.620 létadel, to by bylo asi 45 létadel za den. Dopraveno bylo 261.700 kg zavazadel, 41.310 kg pošty, a 254.930 kg nákladů. Novin a časopisů bylo dopraveno asi 366.235 výtisků.

Doprava se obstarává i v noci. Ani v noci není možno létadlového nádraží pominouti. Na stožárech, vysokých 45 m, nacházejí se dvě červená, blýskavá světla, každé o jasnosti 3.600 svící. Ohromný světlomet, vrhající do temné noci mohutné proudy světla v síle 250 milionů svic, jakož i ostatní velkolepé osvětlení celého letiště ukazuje pilotovi už zdaleka cíl jeho cesty.

Politický.

U nás.

Stálé ujišťování, že t. ř. občanská koalice jest pevná a že tedy naděje v jinou, socialisticky přibarvenou, jest marná, provázel tisk této levice jištěním opačným. Nyní octla se ona koalice sama před osudnou otázkou, co z ní bude, když agrární strana jmenováním Dra Viškovského správcem ministerstva vojenství dostala nového člena do vlády, aniž šetřeno práva strany lidové. Není to sice nové místo agrárníků v ministerstvu, an je dosud měl také agrárník (Udržal), avšak podle vládní mathematiky přece tím rovnováha jaksi porušena, a to tím více, že oba úředničtí ministři (Černý a Vlasák) bývají počítáni taktéž k agrárníkům.

Nepoměr číselný ke straně lidové (6 : 2), již v parlamentní theorii nesprávný, budí pochyby a obavy též po stránce praktické. Nehledě k tomu, že čs stát je tolikou měrou průmyslový, agrární strana jak za dřívější rudozelené, tak za nynější občanské koalice postupovala ve správě státních věcí ve svůj prospěch tak, že vzbudila obavy o rovnováhu ve správě státu vůbec.

Méně snad padá na váhu, co podniknou ludovci po procesu Tukově, zůstanou-li ve vládě či půjdou-li do oposice. Nenávistné poznámky skoro všeho koaličního tisku proti Tukovi, Hlinkovi atd., ačkoli věc Tukova daleko není taková, jak se v tom tisku líčí, neprozrazují mnoho ohledů k ludovcům, kteří ji vzali za svou! Z nejnovějších projevů jejich vysvítá, že chtějí dále bojovati nejen za slíbenou samosprávu, nýbrž dokonce za dualismus čs státu ve prospěch Slovenska, tedy snad za trialismus, anať Podkarpatská Rus aspoň na papíře také má svůj sněm a ost.

*

Rakousko.

Usiluje se o změnu ústavy, aby výkonná moc (spolkový president a ministerstva) naproti sněmovně nabyla většího vlivu na státní správu. Ústava sdělána od soc. demokratů v bouřlivých začátcích státu. Vídeň jako jeden ze spolkových členů vydána jim úplně v moc, jíž vydatně používají. Ústava může býti změněna jen $^2/_3$ hlasů ve sněmovně, kde však občanské strany tak tak že mají prostou většinu. Proto t. ř. „Heimwehr", vzniklá po převratě na jižní hranici státu na obranu domácího území proti jižním sousedům, šíří a upevňuje svoji organisaci proti soc. „Republikanischer Schutzbund", aby převahu austromarxistů, jak jim říkají, zlomila a změnu ústavy vynutila, po dobrém či po zlém. Jelikož austromarxisté hrozí všeobecnou stávkou, chystá „Heimwehr" protiopatření.

*

Čína a Rusko.

Od r. 1923 bylo mezi oběma veleříšemi (ač v obou k říšské jednotě schází mnoho) přátelství. V Číně se šířilo bolševictví ne-

rušeně, a Moskva jí je pilně dodávala. Po urputných domácích bojích národní vláda, nyní nankinská, nabyla převahy nad tímto a jinými cizorodými živly a zdá se býti na dobré cestě ku spořádání domácích poměrů. Silný odpůrce gen. Feng Yü-hsiang, pravidelně zvaný křesťanským generálem (dopis. „Kath. Miss.“ však píše o někdejším křesť. gen.), který až do poslední chvíle na severu působil vládě obtíže, zdá se již odbyt, a týž dopisovatel k tomu poznamenává: a je dobře tak!

Čínská vláda koncem května dala prohlédnouti ruský gener. konsulát v Charbinu a shledala tam středisko bolševické agitace pro Čínu. Odtud vznikla válka, ani pravidelně nevyhlášená ani pravidelně nevedená, ale přece válka, v níž Čína, domácími rozbroji zeslabená, jest vojensky slabší, ale nepomýšlejíc na výboj jako Rusko může v defensivě déle vydržeti. Ostatně není pochyby, že Japonsko by v rozhodné chvíli zakročilo a snad i sousedního soupeře, S. Státy, ne-li též Anglii, strhlo do války, čímž by na východě nastaly vážné převraty a snad i ruská otázka, dosud kůl v euroasijském politickém i kulturním tělese, byla vyřešena.

*

Ze židovstva.

Zionisté, židovští to nacionáli, měli v Cyrichu svůj světový sjezd, na němž došlo k jakémusi smíru mezi nimi a zástupci protivníků. Vznikla odtud všežidovská Jewish Agency, výbor na obranu židovských zájmů na celém světě. Jelikož zájmy ty hájí m. j. skoro všechen světový tisk, možno si domysliti, v čí služebnosti svět jest.

Ve Vídni zase byl sjezd pravověrných rabínů, a kdejaká mocnost světa poctila jej svým diplomatickým zástupcem.

Ústřední židovská banka má býti v Amsterodamě.

Jak tu již častěji podotčeno, nestačí naproti této velmoci běžný nadávavý antisemitismus. Židé jen dělají, co jim jejich vzrostlé sebevědomí a cit pospolitosti káže, i stávají se mstitelem na křesťanech, kteří se sami sobě zpronevěřili, se roztříštili a víru svou namnoze odhazují. —

V Palestině vznikly povážlivé půtky mezi židy, hlavně zionisty tam vnikajícími, a (nyní) domorodými Araby. Kdybychom zde soudili podle theorie o kolonistech a vetřelcích, jak se nyní u nás hlásává, nedojdeme k rozumnému výsledku. Palestina od historické doby byla židovská, byla i křesťanská (bez ohledu na národnost a politiku), stala se pak převážně arabsko-mohamedánskou. Podle úředního výkazu o jerusalemském latinském patriarchátě z r. 1928 je tu 1,118.800 mohammedánů, 327.000 schismatiků a jen 41.000 katolíků, ale tedy přece 368.000 křesťanů, ovšem přerůzných národností, a 148.200 židů.

Židé i Arabové zmocnili se jí násilím — onino z vůle boží, jak v Písmě čteme, tito z rozpínavosti islamu. Kde je tedy právo?

Nábožensky nemožno, jak i dnes od nejvyšší katolické instance potvrzeno, upírati židům práva, by svá posvátná místa na př. v Jerusalemě uctívali; právě odtud však, že jim mohamedáni v tom bránili (na př. v pobožnostech u zdi nářků?), vzat prý popud ke srážkám. Vlastní příčinou je však politika anglická, která ve smyslu Balfourově a Herzlově podporuje zionisty v kolonisaci Palestiny. Zdali s úmyslem zašantročiti ji docela židům, či bez něho, na tom tolik nesejde: výsledek by se z téhle politiky dostavil spíš nebo později, na ujmu křesťanů i mohammedánů.

O civilisační práci židovské v Palestině nesoudí se souhlasně. Že by byla zcela bez úspěchu, nelze věřiti už proto, že stojí toliké peníze! S toho hlediska, když ani křesťanská menšina ani arabská netečnost skoro nic v zemi kdysi úrodné a bohaté nepodnikala, přátelé civilisace provázejí židovskou podnikavost souhlasem. Avšak právem se namítá, že nebyl mandát Anglii svěřen na to, aby Palestinu požidovštila: i když ona tolik svých peněz na tento svůj opěrný bod vynakládá, nesmí proto ještě znásilňovati práva jiných. Je tedy na Angličanech samých a také na instancích mezinárodních, aby se těchto zastali.

*

Branná povinnost.

Ve Frankfurtě n/M byl koncem srpna sjezd mírového svazu německých katolíků. Zjištěno, že lidstvem jde touka po míru a odpor k válce. Vzhledem k novým prostředkům válečným jest obranná, tedy mravně dovolená válka neschopna skutečnou obranu zaručiti — každá válka znamená sebeničení.

Tresť přednášky jednatele Stratmanna byla namířena proti obecné branné povinnosti, o níž pravil, že hned když byla zaváděna, katoličtí biskupové s papežem se proti ní ozývali (Ketteler a j.)

Ve vyučování, zvl. dějepisu, má přestati obvyklé velebení válek a vítězství. Zakořeněná „mystika", která militarismus, jeho vůdčí osoby, methody, vynálezy atd. obestírá nimbem nadřaděnosti, má býti potírána. Vojsko má býti strážcem pořádku v zemi, policií, hasičstvem a pod., nikoli vládnoucím tělesem ve státě, jehož požadavkům vše ostatní uhýbá. Vojenskou romantiku nutno potírati.

Požadavky ty a podobné jsou rozumně samozřejmy. Ale skutečnost? Sláva válečných geniů sice bledne, avšak zato stoupá sláva kopáčů a j. pod. sportovců. Sport prý národy sbližuje! Čteme o tom pokaždé, když nějaký Maďar nebo Němec porazí Čecha, co tu výčitek, ba nadávek!

Odzbrojení se mezinárodně silno projednává. Jelikož se týká nejen politiky, která jest, jak známo, uměním napalovati jiné, nýbrž i průmyslu a obchodu, zvlášť peněžního, je tu jednání velmi svízelné, i kdyby bylo upřímné. Tímto je snad u těch, kteří se obávají, že jejich stát válečných břemen víc už nesnese: ale jakmile se ozvou ohledy mocenské, umlkají i ty obavy — však to někdo zaplatí!

HLÍDKA.

Sv. Václav v památkách církevně slovanských.

Dr. Jos. Vašica. (O.)

Tímto protivenstvím od matky a jejích stoupenců nabývá život sv. Václava mocného dramatického napětí, takže nepřehání jeho životopisec, když jej velebí jakožto „nejkřesťanštějšího, nejstatečnějšího zápasníka božího".[1])

Povahu Václavovy niterné svatosti, získané tuhým zápolením, vzácně nám zobrazuje příběh zaznamenaný v legendě Nikolského.[2]) Vypráví se tam, že sv. Václav byv donucen kdysi od svého bratra a svých bojarů, k vůli zrození synů, obcoval se ženou a měl z ní syna Izbrjaslava (Zbraslava), potom však učinil slib čistoty, a spolu s ním učinila tak i žena, avšak porušila svůj slib, zhřešivši s jedním z jeho dvořanů; tu světec, dověděv se o tom, vyčítal jí, proč selhala Bohu, slibujíc věrolomně, ač byla volna se vdát nebo nevdát, poručil oběma mlčeti, dokud věc řádně neuváží, načež učinil velikou hostinu, a aniž kdo tušil, co zamýšlí, dal ji za ženu onomu dvořanu, ovšem se závazkem zachovati slib, — což legendista vyjádřil slovy: čině ji sestrou jeho. Neprávem se vytýkala zmatenost této zprávě spisovatele X. věku, který si byl dobře vědom své od-

[1]) V legendě „Oportet nos fratres", Pekař WLL 399 a 406.

[2]) Kap. XVI, vyd. Nikolského str. 44—47. Obšírný výklad tohoto místa podávám v novém vydání legendy Nikolského v jubilejní publikaci České Akademie.

povědnosti vůči potomstvu, jak svědčí jeho úvodní slova.[1]) Zdá se, že také Kristián o ní měl jakousi znalost.[2]) Nechceme-li tudíž býti počteni mezi ty, kdož „dávají přednost před pravdou tomu, co jim milé",[3]) nezavrhneme tento fakt, vpravdě, jak dí spisovatel, „úžasný lidem smrtelným a andělům božím příjemný a těm, kdo se bojí Boha, podivuhodný aniž kdy slýchaný mezi lidmi".[4]) Z něho krásně vyniká nezlomná stálost Václavova v plnění slibu čistoty, ale také dojemný soucit s křehkou družkou a vpravdě rytířská ušlechtilost, že jí pomohl z velmi trapné situace, v jaké se octla u dvora po svém provinění. Odtud padá oslňující jas na dobrotu srdce Václavova, který byl „dobrým" bez jakékoli slabosti, ve smyslu daleko hlubším, než naznačuje známá anglická ballada „The Good King Wenceslas",[5]) jejíž věcný podklad je převzat z domyslu legend pozdního věku (od poloviny XIII. stol.[6]), sotva chovaje v sobě nějaké jádro pravdy.

Tento cenný přínos nového materiálu, kterým oplývá legenda Nikolského, čerpaný z dobrých pramenů, zůstal skoro nepovšimnut od zpracovatelů historie sv. Václava, jediný J. Pekař mu věnoval náležitou pozornost.[7]) Stalo se tak snad i proto, že Nikolského vydání bylo u nás těžko dostupné. Proto třeba uvítati počin České

---

[1]) Nikolskij (str. 44—45): „Ani toho jeho skutku nemůžeme mlčením pominouti..."; zmatenost vidí tu J. Pekař (v Kuncířově vydání leg. Křišťanovy str. 66), a podle něho i Fr. Dvorník (Život sv. Václava 1929, str. 46); celou zprávu tu pokládá za hodně pozdní vložku J. Slavík (Sv. Václav a ráz počátků křesťanství u Slovanů, otisk ze Slov. Přehledu roč. XXI, str. 21—22).

[2]) Narážku vidím ve zmínce o „nuceném" sňatku na místě nesporně porušeném, které čtu odchylně od posavadních vydavatelů; u Kristiana se čte: Procerus vultu, castitatem amplectens, quamvis hec rara vix (var. vis, ius) uxoratis matrimonio presentem (var. presente) inhians finire vitam; Pekař WLL 110 místo „matrimonio" opravil „martirio", jistě nesprávně, vzhledem na příslušný passus v Crescente fide (PDČ I 186), podle něhož se tu Kristian řídí (Vultu procerus et corpore castus, ita ut c o e l e b s libenti animo optabat vitam finire). Upravuji celé místo takto: ..quamvis hec rara, v i u x o r a t u s s i n e m a t r i m o n i o presentem inhians finire vitam. Více o tom ve vzpomenuté jubilejní publikaci Čes. Akademie.

[3]) Migne, Patrol. lat., t. 136, col. 774.

[4]) Vydání Nikolského, str. 44—45.

[5]) Český překlad anglické koledy J. M. Nealeovy „The Good King Wenceslas" viz ve sbírce V. Bitnara „Věnec básní o sv. Václavu" (Praha 1929, Vigilie, str. 34—36).

[6]) Po prvé v legendě „Oriente iam sole" z XII. stol. (WLL 411: sv. Václav nosí dříví chuďasům), motiv zahřívajících šlépějí v leg. Ut annuncietur (vydána od. A. Podlahy 1917: Vita S. Wenceslai incipiens verbis „Ut annuncietur", str. 20).

[7]) J. Pekař WLL 44—51, 430—431.

Akademie, která chystá jubilejní vydání všech staroslověnských písemných památek, týkajících se sv. Václava: přispěje tím nejen k oslavě milenia, nýbrž prokáže cenné služby vědě.

Soubor slovanských legend václavských, studujeme-li jej jako celek, umožňuje nám řešiti též otázku, jaký byl stav slovanské liturgie v Čechách v X. věku. Především nám dokazuje, že sv. Václav, ač byl poslušně oddán biskupu řezenskému,[1]) pod jehož pravomoc patřilo jeho území, a rád u sebe vítal kněze latinské, nikterak neodmítal ani nepronásledoval, jako Svatopluk na Moravě učeníky Metodějovy, klerus sloužící slovansky. Vždyť nejstarší záznam o životě českého knížete-mučeníka, sepsaný nedlouho po jeho smrti, mnohem dříve než latinský, pochází právě z kruhu slovanských duchovních, kteří k tomu byli jistě vedeni vděčností za jeho přízeň a blahovůli.[2]) Novější bádání popřává již větší roli slovanské bohoslužbě v Čechách za X. věku, než to dopouštěla starší generace, u níž platilo okřídlené slovo Jagićovo o „skleníkové květince".[3]) Což by jinak bylo možná, bez nepřetržité a vydatné literární tradice, aby koncem téhož století nějaký slovanský kněz v Čechách podjal se, a to v celku se zdarem, úkolu tak nesnadného, přeložiti do jazyka církevně-slovanského a doplniti legendu Gumpoldovu ze všech latinských stilově nejtěžší? Mimo to, jak se zdá, náleží svým původem do Čech i řada jiných překladů z latiny do církevní slovanštiny, vzniklých v téže době nebo něco později.[4]) Vše to svědčí o životnosti slovanského písemnictví v Čechách, a předpokládá, že počet jeho pěstitelů-kněží, a tím i stoupenců slovanské liturgie, byl nemalý. Stačí vzpomenouti, že když Boleslav I († 967) vyjednával o zřízení biskupství v Praze, odeslav do Říma svou učenou a zbožnou dceř Mladu,[5])

[1]) V Kristiánově leg. (Pekař WLL 110) nazývá řezenský biskup Tuto sv. Václava „filium suum carissimum", podobně v „Cresc. fide" (PDČ I, 186): filio meo felici.

[2]) J. Pekař, Sv. Václav (1929, otisk z Čes. Čas. Hist. roč. XXXV, str. 37).

[3]) V. Jagić, Enstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache, 2. vyd. (1913), str. 108: „eine zarte Zimmerpflanze, die bei jedem rauheren Windhauch Schaden leiden mußte".

[4]) Srv. A. J. Sobolevskij, Cerkovno-slavj. teksty moravskago proischoždenija (Rus. Fil. Věstník, 1900, str. 150—217) a Žitija svjatych v drevnem perevodě na cerkovnoslavjanskij s latinskago jazyka (Izvěstija 1903, kn. I, str. 278—296, kn. II. str. 103—137, kn. IV, str. 320—327).

[5]) Boleslav I zemřel († 967) krátce před tím, než se Mlada z Říma vrátila. Od papeže Jana XIII byla ustanovena první abatyší kláštera benediktinek u sv. Jiří v Praze.

žádal od papeže pro novou diecési povolení slovanské bohoslužby, jak vysvítá z kanonisační bully Jana XIII, jíž se povoluje zřízení biskupského sídla u chrámu sv. Víta a sv. Václava, avšak „nikoli podle obřadu neb sekty bulharského neb ruského národa neb slovanského jazyka, nýbrž spíše souhlasně s řády a ustanoveními apoštolskými"; i když se pochybuje o authenticitě formy této klausule, jádro její zůstává pravdivé a jest dostatečným důkazem o životnosti slovanské církevní frakce v druhé polovici X. století.[1])

Jak již bylo zmíněno, obě legendy, jak Vostokova tak Nikolského, byly prvotně napsány v Čechách písmem hlaholským. To dokazuje, že vnějším jakoby rouchem slovanské bohoslužby byly tu písemné znaky vynalezené sv. Cyrilem, a později nazvané hlaholskými, patrně na území chorvatském, podle kněží-hlaholitů, sloužících slovansky v římském ritu; tam se také udržela hlaholice v misálech až do nejnovější doby (do r. 1927.[2]) Ptáme-li se dále, jakého obřadu se přidržovali čeští „hlaholité" X. věku, kloním se k tomu názoru, že to byl obřad západní, římský.[3]) Touto spřízněností rituální i jazykovou si pak snadno vysvětlíme, že slovanský život sv. Václava přešel velmi záhy, snad již koncem X. století, do breviářů, jichž užívali tito chorvatští hlaholisté.[4]) Jinak se asi měly věci v benediktinském klášteře sázavském, založeném r. 1032 od sv. Prokopa († 1053), kde byla slovanská liturgie domovem, s přestávkou šesti let (1056—1064), až do roku 1097.[5]) Domnívám se, že mniši sázavští se sv. Prokopem zaměnili obtížné písmo hlaholské za snazší cyrilské, s nímž se mohli seznámiti v severních Uhrách, kde na Vyšehradě sv. Prokop se vy-

[1]) PDČ I, 36; Cod. Dipl. Boh. č. 371; o otázce hodnověrnosti bully Jana XIII viz H. Richter, Slovanské kapitoly z české historie (Olomouc, 1922) str. 38—66, J. Pekař, Čes. Čas. Hist. 1922 (roč. 28), str. 432, WLL 148; V. Novotný, České dějiny I, 583 sl., kde je též literatura.

[2]) Nové vydání římsko-slovanského misálu (v Římě, v typografii vatikánské, r. 1927) je tištěno latinkou, jen v kánoně ponechán text hlaholský v paralelním sloupci vedle latinského, srv. článek J. Vajsa: Nové vydání staroslov. misálu v Čas. kat. duch. 1927, str. 329—332, 438—442.

[3]) Jsem toho mínění, že již sv. Cyril a Methoděj zavedli na Moravě do slovan. liturgie obřad římský, ne-li výhradně, tedy alespoň vedle řeckého.

[4]) J. Kalousek (Obrana, str. 29: leg. Vostokovská rozšířila se k Chorvatům-hlaholitům v době před roztržkou církevní r. 1054); V. Jagić v Rus. Fil. Věst. 1902, str. 94 přisvědčuje Kalouskovi.

[5]) Srv. PDČ I, 366, II, 247; V. Vondrák, Zur Würdigung der altslov. Wenzelslegende (Sitzungsber. d. Wien. Ak., sv. 127, Vídeň 1892) str. 35—50.

učil ve slovanské liturgii, a kam se také uchýlili mniši po čas svého vyhnanství;[1]) je možno, že tehdy také v Sázavě byl nahrazen obřad římský řecko-byzantským, alespoň z části, jak naznačují některé zjevy.[2]) V klášteře sázavském byly tedy asi nejspíše, jak myslím, přepsány cyrilštinou ony hlaholské liturgické skladby o sv. Václavu, a tím se jim zároveň otevřela cesta k Slovanům byzantského obřadu. Tolik je jisto, že klášter sázavský pěstil styky s církví ruskou. Důkazem toho jest, že se zde uctívali oba ruští mučeníci Boris a Glěb, křestními jmény zvaní Roman a David, synové sv. Vladimíra († 1015), kteří byli zavražděni svým bratrem Svatoplukem v roce 1015 a záhy byli vřazeni do počtu svatých. Jak vypráví sázavský mnich neznámého jména, který sepsal v letech 1126—1162 dějiny tohoto kláštera, od roku 1097 již polatinštěného, světil pražský biskup Kosmas r. 1095 na Sázavě oratoř, postavenou opatem Božetěchem, a při tom vložil, dne 16. října, do jednoho oltáře vedle jiných také ostatky „sv. Gleba a jeho druha".[3]) Stejný osud, dovršený hrozným zločinem bratrovraždy, spojil jakoby nějakým duchovým příbuzenstvím v paměti dávné tradice sv. Václava s oběma potomky sv. Vladimíra hned od konce XI. věku. Neboť jednak čteme ve zprávě (Skazanie) o sv. mučenících Borisu a Glěbovi, jež složil neznámý autor (dříve bývala připisována mnichu Jakubovi,[4]) že sv. Boris v nejvyšší úzkosti před smrtí těšil se vzpomínkou na utrpení sv. Nikety a sv. Václava; jednak zase nacházíme narážku na ruské světce v životě sv. Václava, obsaženém v Makarijevských Minejích (XVI. století), kde Boleslav se přirovnává „bídnému Svatopluku".[5]) V témž klášteře sázavském povstaly snad také dvě staroruské modlitby, v nichž se vyskytují

---

[1]) Srv. Hlídka 1928, str. 397—399; souhlasím s míněním dra Fr. Robenka.

[2]) Patří-li tak zvané „glosy vídeňské", vydané V. Jagićem v Denkschriften d. Wien. Akad. (1903) v studii „Kirchenslavisch-böhmische Glossen saec. XI—XII", skutečně svým původem do kláštera Sázavského, jak připouští Jagić (str. 37), byl by tu jakýsi důkaz pro obřad byzantský, neboť glosy ty zapadají do perikopního systému východní, řecko-byzantské církve. O tom píši více ve své studii o staročeských evangeliích, jež má vyjíti v Rozpravách III. třídy Čes. Akademie.

[3]) PDČ I, 251; srv. J. Kalousek, Obrana, str. 39—40.

[4]) Srv. D. J. Abramovič, Žitija sv. mučenikov Borisa i Glěba i služby im (Petrograd 1916), str. VIII, 33, 182.

[5]) Fr. Pastrnek, o. c. 63; PDČ I, 130. Slova tato se nečtou v leg. Vostokovově, a byla interpolována do textu minejního, jak myslí V. Novotný (Český kníže Václav Sv. 1929, str. 34—35), v klášteře sázavském. Také na jiných místech minejní recense I. legendy o sv. Václavu možno pozorovati formální vliv Skazanija o sv. Borisu a Glěbovi.

jména západních světců, neznámých kalendářům jak řeckým tak ruským: první, t. z. modlitba proti ďáblu (v rukopise z 2. pol. XIII. stol.[1]), vzývá mezi jinými také „božského Víta" a Floriana, — sv. Vít, patron kostela, zbudovaného sv. Václavem, je ostatně uctíván jako národní světec také u Srbů (Vidov dan); druhá modlitba k Ježíši Kristu a nejsv. Trojici,[2]) „všeslovanská", jak ji zove J. Šljapkin,[3]) záhadného a tajemného původu, jak dí její vydavatel, často se naskýtající v rukopisech XV.—XVI. věku (na př. kláštera Volokolamského) kromě sv. Cyrila a Metoda, Václava, Víta, uvádí jména katolických světců, hagiografii ruské úplně cizích, jako sv. Vojtěcha Magna, Kanuta († 1086), Olafa, Albana († 1072), Viktora.[4])

Z toho všeho možno souditi, že to byl především klášter sázavský, jenž přispěl k rozšíření kultu sv. Václava na Rusi. Jestliže však přihlížíme také k tomu, že dřevní Rusko, v době před okupací mongolskou (před r. 1224), nebylo odděleno od katolického západu jako později, ani se nevyhýbalo čilým stykům se západními národy, vcházejíc s nimi v mnohé svazky politické, hospodářské, obchodní, ale též náboženské, jak svědčí od polovice X. věku sňatky ruských knížat s královskými a šlechtickými dcerami katolických zemí a naopak, hojná poselství římských papežů do Kyjeva a Rusů do Říma, katolické misie na teritoriu ruském, přesvědčení věřících obou církví, latinské i řecko-slovanské, že jsou údy téže společnosti křesťanské[5]), — uvážíme-li vše to, připustíme i tu možnost, že si Rusové mohli nějakou známost o sv. Václavu zjednati i před obdobím sázavským, na konci X. století, přímým spojením s Čechami, nebo také prostřednictvím

[1]) A. J. Sobolevskij, Molitva na djavola (Petrohrad 1899), str. II; týž Žitija svjatych v drev. perevodě (Izvěstija 1903, separ. 1904, str. 55, pozn. 1).

[2]) Vydal ji A. S. Archangelskij: Ljubopytnyj pamjatnik russkoj pisьmennosti XV. věka (v Pamjatniki rus. pisьm. i issk., sv. L, Petrohrad 1884, str. 1—19).

[3]) Viz Žurnal Min. Nar. Prosv. 1884 (Dekabř), str. 267—269.

[4]) Srv. M. A. Taube, Rim i Rus' v do-Mongol'skij period (Katoličeskij Vremennik, Paříž, kn. II, 1928, str. 168.

[5]) Srv. M. A. Taube (pozn. 47), str. 131—181, kde jsou sneseny doklady; N. de Baumgarten v Orientalia Christiana (sv. IX.-1. Num. 35, 1927: Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du X au XIII siècle), srv. recensi V. Zajikyna v Analecta Ord. S. Basilii M. (Lvov), svazek I, str. 629—634; stať V. Zajikyna tamže, sv. III, 1—39, o náboženství křesťanském na Ukrajině v době Jaropolka I. (969—979); A. Voronov, O latinskich propovědnikach na Rusi Kievsko v X i XI věkach (Čtenija v Istorič. Obšč. Nestora lětop., kn. I, Kijev, 1879, str. 1—21); Jos. Jirásek: Rusko a my (Studie vztahů českoslov.-ruských od poč. 19. stol. do r. 1867, Vesmír, Praha, 1929, str. VII sl.).

polským. Vždyť v Polsku, jehož kníže Mečislav (Mieszko) se stal křesťanem působením své choti Dubrovky, dcery českého Boleslava I, byl od nejstarších dob sv. Václav předmětem úcty, a zachovaly se také stopy, byť nejasné, o tom, že slovanská bohoslužba byla sem z Čech zaštípena. Popíral-li Wł. Szcześniak ve své známé práci o slovanském obřadě v Polsce [1]) naprosto a zhola, že slovanská liturgie byla tu v prvotních dobách křesťanských v užívání, vycházel při tom z předpokladů dnes již namnoze zastaralých, hlavně, jak sám přiznává,[2]) z toho, že v Čechách samých slovanská liturgie před obdobím sázavským buď vůbec nebyla známa nebo jen slabě živořila, takže nemohla si raziti cestu za hranice. Když však nyní legendami svatováclavskými je nesporně dokázána nejen existence slovanského obřadu, nýbrž i značný stupeň jeho rozvoje, záporná these Szcześniakova je tím otřesena, a celá otázka potřebuje nové kritické revise.[3])

Ať si však představujeme jakkoli způsoby a cesty, jimiž kult sv. Václava, a s ním i sv. Ludmily, pronikl do Ruska, nelze pochybovati, že to byla slovanská liturgie, přinesená žáky sv. Cyrila a Metoděje do Čech, z níž vzešlo toto zajímavé společenství církve východní a západní, udržující mezi Rusy ještě staletí po roztržce Michala Caerularia (1054) jednotu modlitby, jak svědčí bezpečné o tom doklady.[4]) Klášterům ruským obzvláště vděčíme za dochování tolika vzácných památek: bez jejich zbožné úcty k českému patronu, jehož legendy si přepisovaly, navždy by nám zůstaly skryty mnohé stránky jeho dějin. Jako většina ostatních, tak i slovanská recense Gumpolda, nalezená Nikolským ve dvou rukopisech, patřila původně klášterům, sloužíc k účelům bohoslužebným: jeden z těchto rukopisů, nyní v petrohradské knihovně synodální, náležel původně klášteru sv. Pafnuce v Borovsku (v gubernii Kalužské), druhý, rukopisná Mineje ze XVI. století, nyní v knihovně akademie kazaňské, byl majetkem proslulého samostanu na ostrově Soloveckém (v Bílém moři), druhdy kvetoucího asketeria, založeného sv. Germanem, Savvatijem a Zosimou,[5]) dnes tvrdé káznice, v jejíchž celách pohynulo již tolik kněží pravoslavných a katolických hladem, zimou, nemocmi a těžkými útrapami.

[1]) Obrządek słowiański w Polsce pierwotnej (Varšava, 1904).

[2]) O. c. str. 135—138.

[3]) Srv. též H. Richter, Slovanské kapitoly, str. 38 sl.

[4]) Na př. známá „slovanská scholia“ v nomokanoně (srv. Hlídka 1922, str. 444 sl., 1923, str. 489, pozn. 1).

[5]) Srv. v knize G. P. Fedotova, Svjatyj Filipp, mitropolit moskovskij (Paříž 1928), krásnou kapitolu „Solovki“, str. 47—93.

Nemohu se nezmíniti o tom, že sv. Václav býval vzýván obzvláště jako ochránce a osvoboditel nespravedlivě uvězněných, zbavených lidské pomoci, jak dosvědčují mnohé jeho zázraky, a krásná modlitba na konci legendy „Crescente fide“,[1]) nebo jedna ze stichir zmíněné shora slovanské služby ku poctě sv. Václava, kde se pěje: Suščim v bědach v'sija, Vjačeslave předivne, razdrěšaja s'vjazanyja bes pravdy, i bolězni vsjaki otgoniši zovuštich věrno tja na pomošč (= Zasvitl jsi, Václave předivný, jsoucím v bědách, vyprošťuje nespravedlivě spoutané, i všeliké nemoci zapuzuješ těm, kdož tě s důvěrou volají o pomoc). Podobně třeba vzývati o přímluvu i dnes sv. Václava, aby přispěl ku pomoci všem, kdo v Rusku trpí za víru v Krista, třeba jej prositi za samu církev ruskou, tak krutě sníženou a zdeptanou, aby se opět zaskvěla prvotní vznešeností a slávou. Má-li se však církev ruská obroditi, nezbývá, než aby se vrátila k oné dřevní vpravdě křesťanské lásce a šířce ducha, oproštěného od jakýchkoli předsudků, a vzkřísila v sobě onu snahu po jednotě, kdysi na Rusi tolik zřejmou a mocnou, jejímž symbolem jest sám kult sv. Václava mezi východními Slovany[2]).

Oprava. Na str. 287, pozn. 1, ř. 6. čti Lastträger; str. 288, pozn. 1, ř. 2. čti 223—228; str. 290 13. ř. sh. čti k hodnocení.

---

[1]) PDČ I, str. 190.

[2]) V poslední době vyšly ještě dvě publikace, týkající se našeho thematu: 1. Ant. Florovskij, Počitanie sv. Vjačeslava, knjazja českago, na Rusi (Úcta sv. Václava, knížete českého, na Rusi) Praha, 1929, stran 23, nákladem Ruské lidové university. Je to studie pečlivě bibliograficky vypracovaná, která shrnuje vše, co o tomto předmětě je známo, a pokouší se aspoň všeobecně stanoviti časový i prostorový rozsah úcty svatováclavské v ruské církvi; 2. Vladimír Gruzín, Slovanský svatý Václav (Praha, 1929, stran 190, nákladem B. Vláška), práce dilettantská, psaná češtinou znešvařenou hrubými rusismy, která chce tendenčně využíti památky sv. Václava na podporu českého novodobého „pravoslaví“; v příloze (od str. 113 do konce) otištěny jsou prameny církevně-slovanské s českým překladem (převzatým většinou z PDČ).

Po stopách blahoslavené Anežky v Italii.

Dr. J. K. Vyskočil. (Č. d.)

Str. 124. Lin. 6. „perquireret", místo perquereret, V nadpise místo Epylogus má M „Ephylogus", lin. 18. „thezauris", místo thesauris, lin. 21. „parsymonia", místo parsimonia, tamtéž „sacco", místo sacro (bezpochyby mylně čteno Setonem) a místo concisso má M „conscisso", lin. 23. eidem „idem", místo prehenniter má M „perhenniter", lin. 27. vloženo „noster", lin. 29. přehozena slova „seculorum secula" a vynecháno Amen.

Str. 126. V nadpise přehozena slova „uirtute diuina" a přidána slova „per eam", lin. 1. „suo" místo sue, lin. 2. „Angnetem" místo Agnetem, lin. 2—3. přehozena slova „sancte Clare in regno Bohemie", místo sanctissime má M jen „sancte" (totiž Clare), lin. 4. vloženo „et". Lin. 5. „illius" místo eius, lin. 7. vloženo „igitur", lin. 11. „Wencezlai" místo jednoduché Venceslai, lin. 12. vloženo „nomine" a místo Margaretam „Margaretham", lin. 18. „refocillatus" místo refocillata, a dále „delatus" místo delata, „sanus" místo sana a přehozena slova „sanus omnino", lin. 20. vloženo na začátku „Item miraculum" dále „Elyzabeth" místo Elyzabet, lin. 21. vloženo po primogenitum slovo „dominum" a za ním necháno prázdné místo pro jméno tohoto prvorozeného syna královny Elišky. Lin. 24. místo a dicta má M „a predicta", lin. 25. vloženo „per" před duas, lin. 26. „noctium" místo nocte, lin. 28. „productus" místo perductus.

Str. 128. lin. 3. „iterato" místo iterata, lin. 6. místo auie má M „auue", lin. 7. „imploret" místo interpellet, lin. 9. „requirente" místo requerente, lin. 11. vynecháno se, a dále místo ualde bene má M „ualde bona", lin. 14. „loquuntur" místo locuntur, lin. 16. „quod" místo quid, dále „sic" místo sit, lin. 19. „Elyzabeth" místo Elyzabet, lin. 20. „Wenceslai" místo Venceslai, lin. 22. místo uultum má M „wltum", lin. 27. místo caute má M „tante", místo quod má „quia", lin. 28. místo domino „deo", lin. 29. místo contristata má M „consternata".

Str. 130. Lin. 2. „michi" místo mihi, lin. 5. vloženo nesrozumitelné „pre", snad místo prius, což se dobře hodí. Lin. 9. místo eas má M „easdem", lin. 10. za mortis má „habet", místo Agneti „Angneti", lin. 12. vynecháno suum. Lin. 13. přidán nadpis „Item miraculum", lin. 15. „secundogeniti" místo secundigeniti, lin. 18. přehozena slova „de vita eius" a vloženo za ně „omnino", lin. 20. vloženo „astantibus", lin. 21. vynecháno lanquorem a za to vloženo za slovo euaderet „infirmitatem", lin. 26. vloženo „Item miraculum" dále „Margarethe" místo Margarete, lin. 29. místo Kunegundis má M „Chun/negundus". Lin 32. vynecháno po prvé před jménem Anežky přívlastek sancta, které jí bylo dáno při vypravování zázraků dvakráte a to po prve hlasem z nebes, který mluvil ke královně Elišce Přemyslovně. Ale zanecháno před jménem prázdné místo, které však jest tak veliké, že se lehce vsunouti dá „sancta" nebo „beata". V rukopise Waltera Setona jest přívlastek ten dáván dále.

Str. 132. Lin. 1. „patrocinium" misto auxilium. lin. 5. vloženo „item miraculum." Lin. 5. „Domka" místo Donika a „Domaslay" místo Domazlai, lin. 6. Desquotz má M „Squorcz", lin. 9. místo Junka má M „Juta", lin. 10. místo Lisnik má

M „Lyznik“ dále vynecháno beate před Agnetis, místo Agnetis „Angnetis“. Lin. 16. vloženo „Item miraculum“ dále „Wracka“ místo Wratzka, dále „de Vgesd“ místo Vgezd, lin. 20. vynecháno sanctissime, ale necháno prázdné místo, dále vynecháno et, lin. 30. místo ad „id“, lin. 31. vynecháno sancte, ale necháno prázdné před jménem Agnetis, „Angnetis“ místo Agnetis. Lin. 33. vloženo „Item miraculum“, lin. 33. „de Turnow“ místo Tornow.

Str. 134. Lin. 1. místo cardiaca má M „cordiaca“, lin. 3. vynecháno sancte a necháno místo. Lin. 6. vloženo opět „Item miraculum“, dále místo Psribco má M správnější české „Przibko“, lin. 6. místo Cunssonis má M „Cunsonis“, lin 7. místo Hermanitz má M „Hermanycz“, místo diocesis má M „dyocesis“, tamtéž místo Pasce „Pasche“, lin. 11. místo Nicolaus má M „Nycholaus“ a místo Nazitz má M „Nazycz“, lin. 12. zde před jménem Agnetis jest vyjíminečně zkráceně položeno „sancte“, lin. 17. „Angneti“ místo Agneti. Lin. 19. vloženo „Item miraculum“ tamtéž vloženo „de“ před Praga, lin. 20. Wltauam místo nesprávného Uulkanum, lin. 21. zase vynecháno prázdné místo před Agnetis, ale v textu Setonově (B) není tentokrát titulu sancte, lin. 27. vloženo „Miraculum“ před vypravováním o novém zázraku, dále „Christina“ místo Cristina, místo Gotfridi má M Gothfri/di, lin. 30. „Eam“ jak doplnil též W. Seton v B.

Str. 136. lin. 1. místo humana má M „humano“ a vloženo slovo „totam“, lin. 2. „recogitan/do“ místo rogitando, lin. 3. místo uiueret má M „superuiueret“, lin 4. místo transigeret má „transigere“, lin. 5. vloženo „sue“, lin 6. vloženo „efficit“, lin. 8. místo opere „ope“, lin. 9. vloženo „Item miraculum“, lin. 16. „ipsius“ místo illius, lin. 20. vloženo „Miraculum“, tamtéž místo Una má M. „Domina“, „Dobroslaua“, místo Dobroslana, dále „Slanensi“ místo Slauensi. Lin 25. zde před Agnetis není titul sancta ani beata v textu B ani ptázdné místo v textu M. Lin. 28. vloženo „Item miraculum“, dále „Tasso“ místo Tatso, lin. 34. vynecháno sancta nebo beata v B a není ani v M prázdného místa, ale to asi proto, že přívlastek předchozí služebnice boží je rovnocenný s beata nebo sancta.

Str. 138. lin. 4. Vloženo „Item miraculum“, tamtéž vloženo „in regno Bohemie“, dále místo Linko má M „Hynko“, lin. 7. místo subueniri má M „subuenire“. Lin. 9. místo beate vynechána mezera před Agnetis. Lin. 12. vloženo „Miraculum“ tamtéž „Wenceslaus“ místo Vencezlaus, lin. 13. místo Protywersonis má M „Proczywczonis“, lin. 17. vloženo „fratribus“ před mutus. Lin. 19. před Agnetis vynecháno beate a necháno prázdné místo, „quis“ místo quas, lin. 22. místo intingens má jen „tingens“, lin. 23. místo quidquid má M „quod“, lin. 26. přehozena slova „emisit uocem“, tamtéž místo cum „sic“, lin. 29. zde má M spolu z B přídomek „sanctam“ před „Angnetem“ místo Agnetem, poněvadž v této větě vlastně citují se slova uzdraveného, který blahoslaví Boha a „svatou“ pannu Anežku, lin. 32. vloženo „Miraculum“ tamtéž místo Marsitus má M „Maricus“, dále „de Hoholycz“ místo Hoholitz.

Str. 140. Místo Agnetis má M „Angnetis“ a poněvadž asi autor, zapoměl nechati prázdné místo před „Angnetis“ nechal je tentokrát až za „Angnetis“. Lin. 4. vynecháno ordinis a et, lin. 5. necháno opět prázdné místo před „Angnetem“ místo Agnetem, lin. 8. vloženo „Item miraculum“. Tamtéž místo nesprávného Uulcana má M správné české jméno „Wltauia“, lin. 11. vloženo „autem“, dále vloženo „prefata“, lin. 12. „Mar/garetha“ místo Margareta, tamtéž místo sepulcro má M „sepulchro“, lin. 12. — 13. vloženo po sepulchro „Agnetis“, před nímž je prázdné

místo jak obyčejně. Lin. 15. „Elyzabeth“ místo Ely/zabet. Lin. 18. místo autem „enim“, lin. 20. vynecháno levantes, lin. 23. místo conseruatum má jen „seruatum“, lin. 24. místo medelam „medicinam“, lin. 26. vloženo „Item miraculum“, tamtéž „Marcwardus“ misto Marquardus, lin. 27. před Agnetis necháno prázdné místo v M kdežto B nemá přívlastku před Agnetis, tamtéž za Agnetis vynecháno uirginis, lin. 33. vloženo „Item miraculum“, dále místo Agnetis „Angnetis“, necháno prázdné místo před ním.

Str. 142. Lin. 2. „accessibus“ místo accessionibus, lin. 3. „agra/uata“ místo grauata, lin. 5. přehozena slova „erat nimium“, lin. 6. přehozena slova „prandium post“, lin. 12. vsunuto opět „Item miraculum“, lin. 12. „Sberzkowycz“ místo Sberzkowitz, lin. 18. po uirginis má prázdné místo ač text B nemá přívlastku, lin. 20. místo sinu má M „synu“, lin. 24. vloženo „Item miraculum“, tamtéž „Scholastica“ místo Scolastica, lin. 25. „Ha/bardi,‘ místo Habhardi, dále „de Zyrotyn“ místo de Zyrotin, „Gagnes“ místo Agnes a nemá ani před a za jménem prázdného místa, též text B nemá přívlastku ani sancta ani beata — snad následující přídomek „felicissima“ tu nahražuje. Lin. 28. omylem opakuje M „medicorum“, lin. 29. opět „Scholastica“ místo Scolastica, lin. 32. vloženo „per“ a dále „contactum“ místo contactu.

Str. 144. Lin. 3. „malagma“ místo malagina. Lin. 5. „accepit“ místo accepti, jež se hodí lépe do kontextu, lin. 6. „dingnis“ místo dignis, lin. 9. vloženo „Item aliud miraculum“, tamtéž místo „Ostyrhildis“ má M „Hostyrhildis“, lin. 10. Iobozlai má M správně české „Jarosslay“, lin. 10. za Sternberk připojeno „alias de Zabrzieh“, lin. 11. vynecháno beate a necháno prázdné místo, lin, 12. vynecháno slovo homines, lin. 14. místo imploranda má M „imploran/dam“, tamtéž místo deum má M „demum“ a dále místo ob reuerencia má M „ob ue/neracionem“, lin. 17. není před jménem Anežky ani v textu B sancta ani v M necháno prázdné místo — mimo to jméno psáno odlišně „Angnethe“, místo Agneti, dále přehozeno uotum suum za gracias agens copiosas. Lin. 18. vloženo „Item miracalum“. Místo nesrozumitelného Inladote má M české jméno „Mladothe“[1]). Lin. 19. místo Luchomericensi má M „l u t o m e r y e n s i“, lin. 20. necháno jak obyčejně před Agnetis prázdné místo. Lin. 24. vynecháno se před couertit, tamtéž místo „Cumque“ místo Cum jednoduchého, lin. 26. za liberato doplněno „est“, lin. 29. vloženo „Item miraculum“, tamtéž Dom/ka místo Donika. Lin. 30. místo Desquotz má M české „de Squorcz“, lin. 34. uvedeno „Sancta Angnes“, (místo Agnes) jako v textu B, což je vysvětlitelno opět z toho, že je to invokace neštěstím postižené k Anežce, kterou ve své vroucnosti nazývá již svatou, což vlastně tedy přispívá tím více účelu za nímž autor psal životopis Anežčín. Lin. 35. „flamis“ místo flammis.

Str. 146. Lin. 3. vloženo „Item miraculum“. Lin. 8. opět vloženo „Miraculum“ — za fluuius místo que má M „qui“ a za tímto vloženo „fluit“, lin. 9. vynechána předložka in, lin. 10. opět vynecháno sancte a necháno prázdné místo, dále „Angnetis“ místo Agnetis, lin. 12. místo Elyzabet má M „Elyzabeth“ a támtéž „de Lubsycz“ místo Lubressitz. Lin. 14. místo casulam má M „cap/sulam“ což jest vhodnější. Lin. 16. „Sdynka“ místo Sdinka a „Paulikonis“ místo Paulitonis, lin. 19. necháno prázdné místo pro titul „sancta“ před „Angnetis‘, místo Agnetis, lin. 20. „Item miraculum“ vloženo. Tamtéž „Jutka“ místo Junka a místo de Bessan má správnější

[1]) Seton má v poznámce variaci M (rukopis mnichovský) má „nilado“ a W (ruk. wolfenbütelský) „nicolao“.

„de Lesszan", tamtéž vloženo „corpus", dále místo sancta necháno prázdné místo. Lin. 22. — 23. „conseruare" místo jednoduchého seruare. Lin. 32. „singna" místo signa, lin, 33. „domino" místo dominus, tamtéž vynecháno in. Lin. 34. vloženo „predictis" před perditis.

Str. 148. Vynechán nadpis Prefacio a vložena na začátek sterotypní slova „Item miraculum", až hned potom následuje modlitba autora k blahoslavené Anežce. Lin. 6. vloženo „iam" a lin. 7. vynecháno in, dále tamtéž místo intue má M „inter" a vloženo k tomu „minores". Lin 8. místo utrumque má M „ut cumque", což se lépe hodí do kontextu, tamtéž „deprompsi" místo depromsi. Lin 10. vloženo „per", lin. 11. „rathem" místo ratem, lin. 21. místo deus má zkomoleno „deno", lin. 23. M vkládá tato slova, která scházejí v textu B „Nota anno domini millesimo ducentesimo tricesimo quarto fratres in/trauerunt Bohemiam· Anno domini millesimo ducentesimo sexto" a dále pokračuje jako B. Lin. 23. Wencesslai místo Vencezlai, lin. 30. — 31. vynechána slova ordinis Sancte Clare. Lin. 31. „aministrantibus" místo pouhého ministrantibus.

Str. 150. Lin 1. „Angnetis" místo Agnetis, lin. 3. „comisit" místo conmisit, lin. 6. vynecháno necessaria.

Pak následují tyto poznámky ku konci M, kterých text B nemá: „Millesimo CC⁰ LXXVII⁰ Hic rex Przemislius filiam suam tradidit ad ordinem sancte Clare in monasterio sancti Francisci in Praga cum sollempnitate magna in qua quinque episcopi fuerunt. Millesimo CC⁰ LXXVII⁰. Hic rex Przye/mysl in bello percussit regem Rudolfum in caput cum malleo et ipsum grauiter lesit sicut ipse Rudolphus fratribus minoribus uulnera monstrauit in Yg/lauia et equus sub ipso rege Przyemysslio Bohemie occisus et tunc unus nobilis accepit eum uolens eum uiuificare et dum quie/sceret celerinaster (sic?) ipsum occidit. Obiit Johanes episcopus pragensis XXIIIIus cui successit thobyas XXVus. Otto marchio brand/burgensis tutor rengni Bohemie et Vencesslai filii regis efficitur et cepit gentem opprimere herede ad suam terram deputato. Millesimo CCLXXVIII⁰ Hic fames fuit maxima in Bohemia de qua ultra trecenta milia hominum mortua fuerunt. Millesimo CCLXXIX⁰ sexto nonas marcii. Hic obiit uenerabilis domina soror Angnes filia regis Bohemie fundatrix monasterii sancti Francisci in Praga et hospitalis in pede pontis simul et ecclesie ibidem constructe in honorem eiusdem sancti Francisci.

Následují po textu životopisu a po chronologických poznámkách od fol. 49 b kol. 1. lin. 14. až do kol. 2. lin. 9. známá apokryfní epištola sv. Ignáce muč. k Panně Marii a za ní též apokryfní epištola Panny Marie sv. Ignáci od fol. 49 b kol. 2. lin. 9. až do fol. 50 a kol. 2. lin. 1., které, jak poznamenává A. Ratti,[1]) nemají pro

[1]) A. Ratti v Reale instituto lombardo . . . . . Rendiconti ser. II. vol. 29. (1869) str. 394.

text legendy žádné důležitosti a nepodávají nic než bezvýznamný variant textu odjinud známého.

Nás však zajímá otázka, proč vlastně jsou tyto dvě kratičké apokryfní epištoly, které na první pohled nemají s textem legendy co činit, vloženy do našeho textu. Na otázku tu nelze nám jinak odpověděti než pouhou kombinací psychologickou. Po životopise a několika poznámkách chronologických má nastoupiti text čtyř listů sv. Kláry adresovaných bl. Anežce. Co bylo myšlenkově bližší než aby autor před listy světice assiské světici české vložil ty nejsvětější listy, které středověk měl jistě za pravé, totiž list učeníka sv. Jana, miláčka Páně, jímž Ignác byl, v němž Ignác prosí bl. Pannu Marii, aby jemu z těch nejsvětějších tajemství, jichž ona byla nejvíce účastnou, něco sdělila. Praví doslova: „A te . . . secretorum Eius conscia desidero ex animo cercior fieri", je to jako by touha též bl. Anežky č., aby sv. Klára, nejdůvěrnější a nejmilejší duchovní dcera Františkova, sdělila aspoň něco z těch velikých a sv. tajů, kterých ona stala se nejvíce účastna, když se Serafem assiským byla v tak blaženém a svatém styku, jak vůbec duše svaté a v Boha pohřížené býti mohou. Sv. František byl právě tou dobou tak rád přirovnáván k samému Kristu, a jeho život, události v něm i skutky jeho srovnávány se životem, událostmi a skutky Kristovými. Srovnej o tom jen „Liber Conformitatum" etc.[1]) Bartoloměje Pisánského, právě v té době vydávané. Kniha tato byla později generalní kapitolou řádovou schválena a autoru se dostalo odměny.

Vsunutí této epištoly sv. Ignáce k Panně Marii jako prosby o poučení duchovní nebylo asi tedy tak heterogenní, jak na první pohled se zdá, nýbrž má to jakýsi důvod psychologický, totiž aby tvořila tato epištola spojitost životopisu Anežčina s listy sv. Kláry. Panna Maria odpovídá sv. Ignáci, aby držel pevně co slyšel od apoštola Jana a zvláště jej napomíná těmito slovy: . . . „christianitatis uotum firmiter teneas et mores et uitam uoto conformes." Je to křestní slib, v jehož pevnosti má státi Ignác. Tak i Anežka jest v listech sv. Kláry stále napomínána a povzbuzována novými a novými podněty, aby „uotum", totiž slib řeholní pevně zachovala. Byla to ostatně typicky se vracející napomenutí snad v každém takovém duchovním listě řeholnice řeholnici a vzor i příklad Nejsvětější Panny měl jen potvrditi a takřka posvětiti slova sv. Kláry psaná bl. Anežce a uká-

[1]) Vydáno ve sbírce Analecta Franciscana IV., Quaracchi 1885—1906.

zati zároveň, jak dobře a svatě jednala Anežka, když, odřeknuvši se světa, oddala se zcela životu právě v legendě tak velebenému.

Pokládám tedy vložené dva listy apokryfní za příhodné asketické zakončení legendy a za neméně vhodný asketický úvod autorův ku čtyřem listům sv. Kláry bl. Anežce. Proto též prvý list sv. Kláry k Anežce začíná prostě, nikterak se neodděluje zvláštním nadpisem od listu bl. Panny Marie, totiž slovy „Item Epistola", začínajíc hned textem.

Text listu jde v rukopise od fol. 50 a kol. 1. lin. 1. až do 57 a kol. 1. lin. 14. Každý z nich začíná již jen typickými slovy „Item epistola" — při třetím omylem praví pisatel „miraculum" — je vidět, že všecky epištoly začínající „Item" mají úvod společný ve hlavním nadpise listu sv. Ignáce k Panně Marii, který začíná jako úvodem ke všem epištolám slovy: „Incipit epistola Ignacii ad Uirginem Gloriosam" a Panny Marie k sv. Ignaci: „Epistola gloriose uirginis ad Ignacium", a že patří všecky listy tyto v jeden myšlenkový rámec spisovatelův. (P. d.)

Posudky.

Dr. Adolf Lud. Krejčík, Příspěvky k soupisu archivů velikých statků. V Praze 1929. Nákladem Československé Akademie Zemědělské. Stran 164. Cena 50 Kč.

Před deseti roky byl vyvolán v život „Československý státní archiv zemědělský v Praze", aby v něm dán byl základ pro budoucí vypsání dějin našeho zemědělství. Původce a ředitel archivu Dr. Krejčík podává nyní veřejnosti částečný výsledek péče a práce tohoto archivu v „Příspěvcích"; zaznamenány jsou tu přehlídky četných archivů a hospodářských registratur na velikých statcích, jimiž byly zatím aspoň zběžně zachyceny prameny zemědělských dějin, pokud bylo ovšem možno, neboť kromě archivů vzorně spořádaných a bezpečně uložených, jež byly chloubou některých rodů šlechtických — jmenujeme jen Schwarzenberga, Černína, Liechtensteina — jinde se nevěnovalo písemnostem velikých statků mnoho péče: bývaly v nedostatečných místnostech nesrovnány a rozházeny. Soupis tento, mnohdy po krátkých přehlídkách naškrtnutý, nedělá nároků na úplnost, ale aspoň zhruba podává zprávu o tom, co kde možno hledati, takže jistě bude tato publikace historickému badateli prospěšna. Je v ní krátce popsáno 113 archivů a registratur ze všech našich zemí, při čemž uvedeno všude, kde a jak jsou písemnosti uloženy a co se z nich dochovalo; nejstarší listiny a spisy jsou zaznamenány. Příspěvky tyto přispějí snad k tomu, že se již uchová, co tuto sepsáno, když již tolik archivalií bylo rozneseno a zničeno. Veliké statky se rozpadávají a drobí, a tož zůstane po nich, když již půda zmizí, aspoň něco: dokladem jejich bývalé moci a významu budou papíry jejich archivů a registratur.

Nepřesná stylisace: biskup povoluje kněze k provádění bohoslužby křížové cesty; indult papeže, jímž se uděluje velkokněžně Toskánské povolení čísti mši ve ville (str. 10). *Jan Tenora.*

Josef Vrchovecký, Přirozená mravouka? Nákl. Matice Cyrillo-Methodějské, Olomouc 1929. S. 137.

Podrobná tato přehlídka ethických soustav a zásad mimokřesťanských jest velmi poučná pro každého, kdo se poučiti chce a mysliti dovede. Časový její význam je v tom, že do pravého světla staví naparování nynějších filosofů, kteří ač nemohou neznati marných pokusů dřívějších se směšnou domýšlivostí osnují nové, pohrdavě při tom mluvíce o ethice náboženské. V tomto jest odsouzení hodná vada takového filosofování, nikoli v samé snaze, najíti filosofickou, přirozenou základnu mravnosti. To snad mohlo určitěji býti zdůrazneno, jelikož i křesťanská nauka mluví o přirozeném zákoně mravním, jehož i nyní a dlouho ještě tolik lidí má následovati. Srv. ostatně i v tomto spise str. 135; peripatetismus a scholastiku!

Spousta přerůzných názorů, jež nám tu z přímých neb nepřímých pramenů se spolehlivým jejich udáním předvedeny, provádí sama sebou, i kdyby nebylo výslovné kritiky, záporný důkaz, že všechny dosavadní soustavy, pokud jsou mimo- nebo protikřesťanské, jsou pochybné, důkaz, jejž tato protikřesťanská věda nám obstarává sama: jeden myslitel vyvrací druhého. Výslednice zatím jest, že mravního zákona a řádu atheicky zdůvodniti nelze. Kladný důkaz nutnosti ethiky theické byl asi mimo úkol našeho spisu, který se o tom jen tu a tam zmiňuje, zvláště v poslední stati. Snad se p. spis. i k této stránce někdy ex professo vrátí, v kterémžto případe bude nutno také jiné zásadní otázky, na př. o svobodě vůle a příčetnosti, autoritě atd., zevrubněji probrati. Povšechná úsloví o potřebě náboženské mravouky, výchovy atd. nestačí.

Vzhledem k bohaté látce, jež tu podána, nepadají na váhu nějaké drobné nepřesnosti v kritice, opakování atd. Snad bylo dbáti lepší přehlednosti obsahu. Optimistický výrok o lásce k rodičům (134) u mnohých arcimoderních už neplatí!

Tisk je celkem dobrý. Nepraktičnost, že poznámky jsou na konci pospolu, náhodou tu čtenáři nevadí, jelikož obsahují jen citace. Ale stránkování mělo býti provedeno i u nich. Výrazy „učenec" nebo „myslitel" (místo jména, o němž je řeč) někdy matou.

Jaroslav Durych, Pout do Španělska. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1919. S. 143.

Výtka cestopisům často činěná, že podávají více popisy krajin, měst atd. odjinud opsané nežli vlastní dojmy a zažitky, tomuto cestopisu činěna býti nemůže. Někdy se sice náš cestopisec také řídí Baedekrem, jejž několikrát jmenuje, ale nejvíce líčí, co sám viděl a slyšel. Že se i v té cizině (Italie-Provensalsko-Španěly-Francie-Německo), pokud jí projel a prošel, ohlašují také domácí dojmy olomoucké, kdož by se divil! A taktéž tomu, že jsou to často dojmy čistě osobní, jichž by jiný nesdílel. Mnoho pozoru po zásluze věnováno výtvarnému umění. Při narážkách na práci, jež prý nyní p. spis. zaměstnává (z doby Waldštýnovy), jsou poznámky o dějepisci Friedr. Hurterovi příliš přísné a proto nespravedlivé, o Habsburcích, jež přece nutno posuzovati především podle dějepisných pramenů, jak Hurter činil, a ne podle jejich malovaných podobek! Proti známému předsudku ve prospěch Maurů ve Španělsku stačí poukázati, co udělali moslemi z kvetoucí severní Afriky a jinde; sláva španělská by pod nimi byla skončila jinak — nádherné stavby, jež pro ně křesťané museli budovati, nejsou všecko!

Záhada světovlády. Poválečné úvahy. Napsal Rudolf Vrba. Nákl. vlastní, Praha 1929. S. 88, 22 K.

Mimo proslov a doslov jest úvah 94, velmi pestrého obsahu, převahou politicko-hospodářských. Otištěny jsou z denního tisku doslovně, ač by na některých místech nebylo škodilo známky toho („dnes"

a pod.) změniti. Hlavními náměty jsou antisemitismus, germanofobie a jakýsi panslavismus, vidoucí i v bývalém Rusku ochránce Slovanstva. O všech těch a podobných věcech arci možno i prospěšno hovořiti — prospěšno však více na poučenou než na opravnou změnu, která od nás jistě nevzejde. Statistické číslice nejsou tu vždy spolehlivé, na př. co do lidnatosti v Německu a j. Záhada světovlády vlastně ani záhadou není, leda pro lidi málo vzdělané. Takovým úvahy p. spis. opravdu ve mnohém mohou otevříti oči, ale sotva k jejich vzpružení: jsoutě zkličující. Povšechná úsloví o potřebě náboženství a pod. bez určitých podnětů již nepomohou.

* * *

Jaroslav Durych, Kvas na Boleslavi. Hra o 3 dějstvích. Druhé, přepracované vydání. Vydal L. Kuncíř v Praze 1929. S. 81.

O prvním vydání svatováclavské hry Durychovy přinesla již „Hlídka" posudek (1925, 318). Platí v celku také o tomto 2. vydání, značně přepracovaném po zkušenostech, jichž p. autor nabyl při scenickém provedení. Tehdy neměla jeho hra na jevišti úspěchu. Nyní značnými škrty na některých místech (na př. ve sceně mezi Přibyslavou a bratřími, pak po zavraždění sv. V.) jakož i věcnými změnami (na př. Boleslav byl podle I. vydání svobodný, kdežto nyní využívá autor vhodně okolnosti, že se jeho manželce právě v onen den narodil syn) hra nesporně získala, stala se rušnější, a spádnější, jak ukázalo také její slavnostní brněnské představení, které však co do návštěvy prý utrpělo nově otevřeným — biografem Moderna! Není ovšem divu, že hned zase s repertoiru zmizela a sotva se již na něm objeví: zůstalo v ní ještě hodně lyrismu a jemných slovních narážek, jichž naši průměrní herci nedovedou zpravidla vyjádřiti. Václav je tu zobrazen především jako světec, jest obestřen stále jakousi vyšší nezemskou září a proto snad v celku hodně zaniká vedle prudkého, panovačného, a přitom niterně roztříštěného Boleslava.

Jos. Toman, David Hron. Román. Praha 1929. S. 97.

Jos. Toman vydal dosud dvě sbírky slušných básní („Slavnost léta" 1925 a „Háj, který voní skořicí" 1927) a letos přišel se svým prvním, rovněž málo rozměrným románem — je tedy vzácnou výjimkou mezi mladými spisovateli, kteří pokládají za svou povinnost poslati každoročně na trh několik svazků knih. Ve svém románku pokusil se vylíčiti vniterní přerod dvou lidí, kteří se náhodou sešli v pražské hospodě: nezkušeného ještě dramatika a básníka Hrona a prosté číšnice. Hron po náhlém vzplanutí vezme si ji za ženu, ale marně se snaží ji zušlechtiti a přetvořiti, poněvadž sám nemá ještě dosti hluboké mravní síly. Vyrůstá teprve mravně i umělecky, když mu žena uteče a zvláště když ztratí nepřirozenou smrtí svého mi-

lovaného syna. Význam bolesti a utrpení pro vniterní život hrdinův vynikl by ovšem lépe, kdyby mladý spis. dovedl hlouběji nahlédnouti do nitra svých osob a nejspokojoval se namnoze jen povrchem a povšechnými, leckdy zcela zbytečnými záznamy z deníku. *M.*

Román dobrého člověka. Mapsal Frant. Herman. 2 díly. Nakl. A. Neubert, Praha 1929. S. 200 a 312, 11 a 18 K.

Životopis sám sebou není románem, byť sebe více románového obsahoval. Tohoto „dobrého člověka", ba vlastně dva, provází p. spis. od středoškolských studií, ovšem se studentskou láskou, která se však záhy vdá za jiného, na několik dní do pražského alumnátu, pak na jiné studie vysokoškolské, do činnosti lékařské, kdežto přítel zvolil právnictví, ožení onoho ne podle jeho srdce ale podle vůle otcovy bohatě s nevěstou odlišné povahy. Ta za obvyklých výmluv, že se k sobě nehodí, že muž - lékař se jí málo věnuje a pod., opustí jej i dvě děti k vůli důstojníku-šlechtici, a když po smrti tohoto po válce se k manželu kajícně vrací, on stižen smrtelnou chorobou raději se otráví, než aby se smířil, jak o to usilují děti zatím dospělé.

Četné jednotlivosti tohoto životopisu, jež se vymykají z uměleckého celku románového, velmi nevýhodně jsou rozmnoženy vložkami ze současných politických dějin českých, v nichž náš „dobrý člověk" tu a tam také se účastní, ale nijak rozhodně ani pro svůj životní děj významně. Jsou to právě jen vložky, sice v podrobnostech někdy zajímavé, ale do celku nevčleněné. Vážný celkem životní názor díla tu a tam jest opouštěn, zvláště co do poměru nevěrné lehkomyslné manželky.

Dědictví. Román. Napsala Helena Mniszkowa. Z polštiny přel. Frant. Vondráček. I. Nakl. A. Neubert, Praha 1929. S. 344, 8 K.

Utajením závěti dostalo se pěkného panského majetku neoprávněné rodině, jejíž mužský zástupce však jest podivín, nedbající správy majetku, a jíž tento vůbec nezdá se požehnán. Náhodou pozvaný oprávněný dědic přijde časem na tajemství a vzav si nevěstu svému rodu blízkou, připraví smír a uklidnění jak mezi rodinami, tak v okolním obyvatelstvu.

Román ač pracuje se známým inventářem zámeckých knihoven, obrazáren, hodin a pod. a všelijakými divnými náhodami, je zajímavý poutavým dějem i rázovitými postavami.

Překlad se čte plynně, mluvnicky však není bez chyb; česky neříkáme: „ta si dá rady!" (m. ta si poradí, pomůže).

Rozhled

Náboženský.

Mystické světlo.

Sv. Hildegarda, prý největší žena středověku, veliká v mystice, v mravouce a v — přírodocitu, jejíž 750letý úmrtní den v září v Bingen n/R Němci slavili, píše o „stínu živého světla", jež vídala, světla bezměrného, v němž se jevily „spisy, slova, síly a jisté skutky lidí". Světlo to prý její duši provázelo stále, kdežto jiné, „živé světlo", zjevovalo se jí v onom jen občas, útěšné a blaživé, omlazující duši.

Mimoděk tu připadá na mysl Žalmistovo: Ve světle tvém (u)vidíme světlo (35, 10 podle Vulg.)

Slavnostní tato vzpomínka vhodně zapadla do kruhu úvah, jimiž se zvláště v Němcích nyní tolik obírají při zprávách o Kateřině Emmerickové a Terése Neumannové. Tedy visionářky, — českého slova pro ten pojem nemáme — visionářky, jako starozákonní proroci nazýváni „vidoucími", a věštkyně!

Visionářství vůbec, jasnovid, telepathii a pod úkazy, jejichžto skutečnost prý jest nesporná, snaží se vysvětliti psychologie, po př. parapsychologie. Visionářství náboženské není pro ni ovšem nějaký zvláštní druh, od jiných odlišný podstatně, nýbrž jen obsahově. Náboženskému člověku však nic nevadí v přesvědčení, pokud jinak jest odůvodněno, že jsou osoby zvlášť omilostněné, které hlouběji vnikají do tajů náboženských, jak rozumem tak citem a jejichž posvátné úsilí jest odměňováno hlubším vhledem i procítěním jejich, tak že jejich obraz nadpřirozených poznatků jest bohatší a živější než u průměrného věrce, i není divu, že tento rád se odtud poučuje. Má-li v přirozeném bádání intuice nemalý význam — nepotřebujeme se při tom uznání hlásiti k určité škole filosofické toho směru —, není nic protimyslného v dohadě, že i nadpřirozené poznatky osvícenou intuicí mohou býti obohaceny.

Avšak v nynějším řádě spásy nesmí se zapomínati na slova v Spasitelově podobenství o Lazaru v lůně Abrahamově (Lk 16, 29): „Mají Mojžíše a proroky, těch ať poslouchají", t. j. řádného učitelského úřadu církve. V jeho nauce jest poslední a jediné sudidlo, kriterium kteréhokoli věroučného obsahu, který nemůže žádným soukromým zjevením býti podstatně rozmnožen, ale nanejvýš nějak osvětlen.

Z církevních dějin víme, že taková zjevení, vidění, sny a pod., nejednou zasáhla do zařízení náboženských. Zdali vždy vhodně, jest jiná. Ale měřítkem správnosti zůstávala vždy daná nauka, a kdykoli toto měřítko opuštěno, zavládal bezuzdný subjektivismus extravagantní fantastiky.

Nebezpečí to bývalo tím větší, čím skrovnější byly vědomosti věroučné. Že není dnes malé, dovídáme se co chvíle z nových sekt

a hlavně z úžasně se šířících pověr. Vždyť i lidi jinak správně smýšlející svádívá nemístná zvídavost k názorům nesprávným, ne-li pověrčivým.

Pokud osoby naznačeným způsobem omilostněné mohou svědčiti a sdělovati poznatky přirozené, jichž obyčejnou cestou (z doslechu, četby atd.) nenabyly, jest právě záhada, jíž se nejpřiměřeněji obírá parapsychologie neb i pathologie. Je to sice věda dosud velmi nejistá, a jen šarlatáni její výsledky přechvalují, avšak náboženství nevzejde tuším žádná škoda, nebude-li na její bádání pohlížeti jenom s nedůvěrou, třebas obezřele a zdrželivě. Mezi přílišnou chtivostí a štítivostí zázraků jest možný správný střed.

Jak kvete hadačství, je známo. Visionáři a visionářky pokládáni také za věštce, po př. věštky. V hagiografii se mnoho takových úkazů vypravuje. Že lidská zvědavost na ně takové nároky činí, je známo na př. i z případu konnersreuthského. Není pochyby, že duše věcmi božskými se tak usilovně obírající a milostí boží v tom podporované také hlouběji vnikaly v taje duše lidské a soudněji pohlížely na její schopnosti, sklony a snahy, že zkrátka byly dobrými psychology; víme to z dějin. Pokud která byla obdařena věštectvím, nutno v každém případě zjistiti. Kdykoli však které toto charisma dáno, mohlo míti jen účel náboženský.

Zajímavo jest, že sv. Hildegarda jako mnozí jiní světci a světice neobyčejnou měrou si libovala v boží přírodě. V dějinách přírodopisu má čestné místo. Ale duchovědce více zajímá celkový její názor na přírodu a přírodniny, názor to v pravdě křesťanský, jenž i v této části světa vidí Boha, stopy jeho lásky a tvoření. Theismus její mysticky prozářený osvětluje živý poměr tvorstva k Tvůrci v upřímném obdivu a lásce k oběma, k tvorstvu právě proto, že to dílo boží.

Mystické světlo dává mystický žár: obojí proniká celou bytost, řídí její život především ve věcech nadpřirozených; v přirozených očišťuje a povznáší taktéž ke spojení s Bohem. Ale jako toto je tajemstvím nám zde neproniknutelným, tak mystická stránka duše lidské rovněž. Je to skutečnost známá, takořka empirická, avšak v podstatě a hranicích sotva zbadatelná.

*

Inkvisice
jest nesporně nejostudnější zřízení v státě a v církvi středověku, nejstinnější stránka ve velkolepé jinak synthesi imperia a sacerdotia.

Je to zřízení smíšené, církevně-státní, tedy ani čistě církevní ani čistě státní: církevní bylo, celkem řečeno, potud, pokud šlo o zjišťování viny, státní, pokud šlo o jeho provádění a o trest. Církevní zásada, pod irregularitou platná, byla: Ecclesia abhorret a sanguine, a (domněle nebo skutečně) usvědčení byli světskému rameni odevzdáváni s výminkou citra sanguinis effusionem et mortis periculum, což ovšem se časem stalo prázdnou formulí.

Opravdovost a horoucnost náboženská vodívala k tomu, že se spory vybíjely v občanském životě, kde státu záleželo na klidu. R. 384 popraven Priscillian z rozkazu vzdorocísaře Maxentia, a souvěcí zástupci církve (na př. sv. Ambrož a Martin) to odsuzovali. Sv. Augustin, sám kdysi manicheovec, z této své zkušenosti vedle nauky evangelické vyvodil důsledek, nepostupovati krutě proti bludařům, ale později, snad vlivem zkušenosti o spoustách, jichž tito tolik tropili, připouštěl ku spasitelné výstraze násilné prostředky, třebas ne utracení, ke kterémuž odstrašovacímu prostředku sahali pak v neblahé důslednosti inkvisitoři středověcí. Veliký papež Mikuláš I, nám Slovanům tak blízký, r. 866 13. listop. v „Responsa ad consulta Bulgarorum" zrazoval knížeti Borisovi používati mučidel k přiznání obviněných z krádeže, loupeže a i z odporu proti křesťanství, poznamenávaje zcela správně, že přiznání vynucené mučením nemůže býti pokládáno za upřímné; vyzývá pak opustiti, co takto „ve svém nerozumu" dosud prováděli.

Jest nám opravdu psychologickou hádankou tento nerozum, že po tolik století se tohoto „průkazného" prostředku používalo! Řekli bychom tu: psychosa, kdyby to co vysvětlovalo.

Mučení jakožto „nejjistější trest za nejisté provinění" proti císařskému majestátu bylo již v právě starořímském. Když toto zavedeno v římsko-německé říši, zostřil se i postup inkvisiční.

Zákon o utracování bludařů zavedl ve Španělsku král Petr II 1197 a nevěrecký jinak císař Friedrich II v horní Italii 1224, později (1231 a 1232) i jinde v říši. Z papežů právě bývalí právníci (Řehoř IX a Innocenc IV) vydali přísné předpisy inkvisiční. Onen r. 1231 nařídil bludaře církví odsouzené vydávati soudům světským na potrestání; jím také přeneseno vyhledávání provinilců od úřadů světských na duchovní, již od papeže byli k tomu jmenováni a na biskupech nezávislí, jednak z obou řádů tehdy vzniklých (dominikánského a františkánského), jednak z duchovenstva světského. Vyšetření žalob na nelidskou krutost přicházívalo bohužel pozdě.

Úžasné zmatky století 13. a 14. v náboženském i občanském životě, sektářské orgie a vzpoury (Kathaři, Valdenští, Albigenští, Saraceni) podněcovaly jen slepou horlivost inkvisiční, která se časem vztahovala již ne na pouhé bludařství, ale na vše, co se s ním zdálo souviseti: čarodějství, magie, necudnost, lichva, neposlušnost vůči papeži. Pařížská fakulta za předsednictví učence, jakým byl Gerson, 1398 prohlásila spojení s čertem za modloslužbu a odpadlictví a posílila tím pronásledování t. z. čarodějnic, jež jakoby uzákoněno bullou Innocence VIII 5. pros. 1484 a soustavně předepsáno v „Malleus maleficarum" od dominikánských inkvisitorů Institorisa a Sprengera vyd. 1487.

Jak praveno, úžasné, nám nepředstavitelné zmatky a rozbroje popletly i bystré jinak a svědomité hlavy tak, že v mimořádných nebezpečích, a to nejenom náboženských, sahaly k mimořádným sice

opatřením, která však místo posily náboženství a řádu nemohla vyvolati než opak: nenávist k církvi a vzdor.

Co do ukrutenství tělesného nutno arci poukázati k tomu, že tehdy ani jinak nepohlíženo na tělesné tresty tak soucitně jako později, a života lidského si tolik neváženo. Přísnost i za tehdejších nepořádků přece jen mnohé zločiny zamezovala, jež nyní se hýčkají a ovšem bují.

Inkvisice jest nezdravým výstřelkem v kulturním a právním životě několika století, 12ým počínajíc. Přes autority papežské, jimiž se kryla, nesouvisí ani s mravními nebo právními zásadami církve, tím méně s jejím dogmatem a byla časem bez rozpaků opuštěna. Ale zůstává věčnou výstrahou od slepého fanatismu zevnější moci, uplatňovaného místo prostředků náboženství přiměřených. Fanatismus „verstroht das Gehirn und versteinert das Herz", praví známý dějepisec B. Duhr na konci svého článku o tomto předmětě (Stimmen d. Zt 1929, září).

Inkvisice a její přehmaty staly se oblíbenou zbraní proti církvi. O světských činitelích se při tom tolik nemluví, a je konečně chabou obranou na ně poukazovati jako na spoluvinníky, mnohdy vinnější, než byli církevní. Předpokládáť se, že tito měli míti víc rozumu, a především více citu a více ducha Kristova. Povolili z chvalné jinak horlivosti v postupu svém příliš hrubým mravům doby, jež měli spíše mírniti. Je to doba, kdy se křesťanská nauka tu a tam doslovně vtloukala, podobně jako se na př. dodnes negramotným gramotnost vtlouká a i dále vtloukati bude, třebas i „násilím".

Násilí to bývalo v inkvisici mnohdy pošetile kruté. Nynější volná myšlenka — v jakékoli podobě a třídě — je podle názvu volná, ale v praxi skoro vždy velmi krutá: někdy salonně krutá, ničíc nenápadně čest i existence nepoddajných, někdy surově krutá — viz třídní boj a bolševictví. V té věci nemá zednářstvo atd. se svým slidilstvím a bezohledností v pronásledování církvi co vyčítati, leda že její lidé měli býti lepší než ono.

Ohromný rozdíl ve prospěch církve však je v tom, že co v inkvisici bylo přehmaty jednotlivců proti duchu církve, v zednářství jest zásadou, stanoveným pravidlem a podstatným úkolem.

A druhá věc: inkvisice namnoze znamenala také jen obranu proti útočníkům nevybíravým, a i když ne právě v jednotlivých případech, tedy proti celkovému proudu bludařství a jiných neplech. Inkvisice chybovala, že tu násilí potírala násilím a že v „odbraně" mnohdy přestřelila. Ale toť nebezpečí každého boje. A bez boje byly by se věci středoevropské utvářily ještě hůř, než se stalo.

*

Zednářství.

Výslovně se o něm teď málo píše, jako ono pod výslovnou firmou málo vystupuje, majíc jiných prostředků a orgánů víc než dosť, jimiž se uplatňuje — ne tak v oboru původně vlastním, dobročinném,

jako v politicko-náboženském. V tisku se objevily zprávy o dvou projevech zednářských v tomto oboru.

Francouzský Velkoorient burcuje své stoupence z domněnky, jakoby po válce boj proti církvi byl pozbyl významu a záleželo jenom na věcech hospodářských. Nikoli, církev znova ohrožuje svobodu národů, a politikové jí povolují, zatýkajíce bolševiky, nebránice jako dotud laického výchovu dětí, jenž je „v demokracii podstatný", přejíce návratu církevních kongregací, z nichž vyjdou zítra vychovatelé, ba nehrozíce se ani možného konkordátu.

Velkolóže srbská odpovídá k oběžníku pařížské lóže „Italia", že „pakt papeže s Mussolinim", jejž nazývá papežovým pokusem, světskou mocí (!) státi se prvou a snad jedinou duchovní hlavou a zástupcem božím na zemi, nutno bedlivě sledovati, záměr papežův mařiti a ukázati, že to jen jedna z obvyklých komedií. Proto třeba v každém místě, kde je více katolíků, zakládati lóže a kroužky!

Jak pěkně se to poslouchá: svoboda národů, demokracie, prospěch národů! Jak Francie, tak Srbsko — jinak v tolika věcech různé — nemají skutečně lepších starostí než brojiti proti náboženství, jež by jim pomohlo z mravního marasmu?

Nedávno Pius XI upozornil výpravu Poláků na pokusy zednářů ovládnouti jejich vlast. „Slovanští Francouzi", jak se Polákům říkalo, nyní ovšem jsou ještě více ve vleku Francie, která jest zednářská.

*

Náboženství politických zástupců lidu.

V Německu 290 poslanců se přiznává ke křesťanství; z nich je 113 katolíků, ovšem v křesťanství asi pevnějších nežli jsou mnozí druhové protestantští. Ostatní asi 200 jsou bez vyznání, volnomyšlenkáři atd.

V Polsku prý je třetina ministrů protestantských: předseda (Switalski), ministři vnitra, kultu (!), dopravy; Pilsudski prý letos odpadl. Neuvěřitelná tato zpráva by leccos v polském ruchu náboženském vysvětlovala a také osvětlovala, co napsal polský P. Urban: „Głębokość naszego katolicyzmu stoi w stosunku odwrotnym do jego powszechności".

Rakousko jest už proslulé svojí sociální demokracií, nejméně civilisovanou z celého západu.

*

tj. — Ještě Březina.

Viktor Dyk (O mrtvého básníka. Lumír č. 10.) píše: Nesporný je . . . živý styk díla básníkova s katolicismem. Nesporné je, že řeč katolické církve a řeč Bible, nebyla-li právě mateřskou řečí Otokara Březiny, přece jen v jeho díle výrazné a zřejmé stopy zanechala. Nesporné je, že O. B. byl velmi blízko katolicismu a jeho mystice. Spornější je už, možno-li tak zdůrazniti spojitost mezi Březinovým „Městem" a Zjevením sv. Jana (kap. 21, 22), jak ji zdůrazňuje

Jakub Deml. Ale přiznávaje blízkost, pochybuji přes to o totožnosti. Nechť odpustí Jaroslav Durych: ani jeho nepokládám za vzorného katolíka. V jeho díle jsou určité prvky, které jsou cizí katolicismu. Totéž soudím o díle Otokara Březiny. Zajisté, že jsou v něm partie bezvadně katolické. Ale jsou vedle pasáží méně katolických svým duchem. Nechci ani zde zdůrazňovati mdlou voskovici, postavenou na oltář boha neznámého. Pro katolíka nemohou existovat ovšem neznámí bohové, jež mohl blahovolně přechovávat skeptik Voltaire. V každé z knih Březinových najdete takové nekatolické pasáže. Konec konců není ani „Motiv z Beethovena" ani „Víno silných" básní pravověřícího katolíka. Snad by nevydaná dosud básníkova tvorba do této choulostivé otázky mohla vnést něco více světla. Dosud nemohu přitakat k poslání, jež katoličtí přátelé Březinovi připisují: aby byl největším katolickým básníkem doby přítomné.

*

Socialismus náboženský šířený v Německu (Wünsch), v Rakousku a ve Švycařích (Ragar), mohl býti původně vítán ve své snaze vyvésti socialismus z materialismu a zidealisovati jej ve smyslu křesťanském. Vyvíjí se však zase jen v jakousi sektu, která si z křesťanství vybírá, co jí po chuti, avšak nepřijímá ani všech základních jeho nauk. Hlásaje stálý životní dynamismus i pro naukovou stránku náboženství, domnívá se, že nemůže uznati daného a stálého vyznání víry, aniž určitého společného křesťanství, jak jest ustanoveno a řízeno v církvi nebo v církvích. Tím ovšem ústí v blouznění libovůle.

Jiným směrem nesou se pokusy v německé socialní demokracii umožniti katolíkům víry i činu příslušnost k ní. Nejbližší předpoklad, odmítnutí marxismu s jeho materialismem, je snadno dán, neboť převážná část soc. dem. na marxismus již nepřísahá. Ale to nestačí!

Chyba socialismu je, že činí sebe měřítkem správného životního názoru a směru, na kterouž úlohu křesťanství má daleko spíše nárok! Ale církevníci neznají prý socialismu a jeho věčných hodnot!

Opak jest asi pravdivější: socialisté znají málo z církve a z křesťanství a jsou příliš pro sebe zaujati, aby svým stoupencům dopřáli katolické volnosti, na př. v otázce výchovu a školy, manželství atd., jako činí na př. socialisté angličtí.

Jednomu třeba se katolíkům pořád učiti: místo planého mluvení o programech, na př. solidarismu atd. žíti katolickým životem, jenž obnáší: poctivost, spravedlivost ke každému, osobní snášelivost, snahu vyrovnávati pokud možno skutkem nerovnost lidí atd., a tyto zásady prováděti také v životě veřejném, v politice a všeho druhu správě. Jsou to prvky socialistické, chcete-li, avšak napřed a ode dávna katolické. Budou-li prováděny mezi námi, nezatouží katolíci po organisaci socialistické, která — podle obvyklého úsloví — „pro své lidi něco dělá", ať se vůdcové při tom mají sebe lépe!

Vědecký a umělecký.

Barokní filosofie.

Barok vůbec — slovo neznámého odvození (it. barocco) — znamená v esthetice cosi neurovnaného, přestřelujícího, nesouměrného, komicky neúměrného mezi účelem a prostřednem, obsahem a tvárností atd. Jakási příhana toho druhu vázla také na výtvarném, zvláště stavitelském slohu tak pojmenovaném, který po úpravné renaissanci v 16. stol. vznikl v Italii (Borromini, Bernini), ovládl 17. stol. a v 18. vyústil v rokoko.

Dva katoličtí, kněžští filosofové přenášejí název na filosofii: Dunin-Borkowski mluví o Barockphilosophie, Eschweiler o Barockscholastik. Označena tím jednak zevně doba s barokem výtvarným souběžná, jednak vniterně cosi nového, životnějšího, citovějšího v pojímání záhad života a myšlení. Eschw. (Theol. Revue 1929, 337) určitěji chce tím názvem označiti tehdy zavládlý způsob theologicko-filosofického projednávání a podávání jak ve škole, tak v písemnictví — nadmíru bohatém a již snadněji přístupném, než je scholastika středověká — a domnívá se, že jest vhodnější než jiné obvyklé, na př. scholastika potridentská nebo pozdní scholastika (Spätscholastik). Jelikož pak slovo „barok" již pozbylo hanlivého příznaku, ba naopak značí proti dřívějšku nemalou přednost (E. varuje však od „literární Barock-Hausse"), nevadí prý nic zavésti je i v dějepise filosofie.

I u nás se, jak známo, názory na výtvarný barok poslední dobou proti přeceňování gotiky a renaissance důkladně změnily. V theologii a filosofii arciť nemáme doma děl tak vynikajících jako v umění výtvarném. Kdo však i v onom směru chce u nás bádati, má práci potud snadnější, že nezdržován studiemi textovými jako v době předchozí (na př. o wiklefství-husitství a pod.) může se nerušeně věnovati stránce důležitější, ideové, která té doby vůči protestantismu, pantheismu atd. katolické myslitele zaměstnávala. Jsou to otázky noetické (o podstatě poznávání), mravní (svoboda vůle), ontologické (příčinnost a j.), jež tehdy vstupovaly do popředí a dosud myslitele zaměstnávají. Filosoficko-historicky nepracováno takto u nás dosud skoro nic, jen dogmaticky podle zařízení školského.

*

Starokřesťanské výtvarné umění.

Těch málo poznatků, jež o tomto předmětě kolují, jest čerpáno z příruček dějin církevních neb uměleckých. Jest jich málo — právě jako jest málo památek, o nichž mluví. A o těchto ještě jest málo jistoty, jak co do stáří, tak co do původu a významu.

Varšavský prof. Styger v souborném článku (Ztschr. f. kath. Theol. 1929, 545) píše asi takto:

Nevíme dosud, vzniklo-li monumentální umění církve v Palestině či v Římě, po míru Konstantinově (zač. 4. stol.) ba z části snad již za pronásledování. Nevíme dosud, vznikla-li vícelodní křesťanská svatyně, tedy stavba, ze stavby palácové či tržnicové či příbytkové. Ale tyto otázky snad bude v dohledné době možno řešiti.

Obtížnější jsou otázky ikonografické (malby a skulptury). Nejstarší cemeteria (Priscilla, Lucina, Domitilla, Kallixt, Praetextatus) mají obrazy ze Starého i Nového Zákona, kterých nemožno klásti před polovici 2. století; domněnka o původu dřívějším, dokonce ze 4. třetiny 1. stol. jest pravděnepodobna, jelikož obrazy ty se liší od známého nám slohu z doby Domitianovy a další, a pomocná domněnka, že by starokřesťanství si bylo vytvořilo svůj sloh (již i náš Max Dvořák hájí), jest rovněž vyloučena. Oněch 13 obrazů se častěji opakuje, kdežto přes 60 po Konstantinově míru přibylých daleko méně.

Plastika v katakombách (sarkofagy) jest vůbec pozdější, ze 4. a 5. stol.

Rozšířený názor, že katakomby samy jsou kolébkou křesťanského umění svého, nutno opustiti, zavírá S. a soudí, že i ony nejstarší obrazy, a tím více pozdější jsou („zkrácené") napodobeniny obrazů ze staveb, náboženských neb soukromých, jichž arci neznáme; jediný dosud známý doklad je snad šalomounský rozsudek v Pompeji.

V jiné otázce, o podstatě onoho starokřesťanského umění, jest-li v biblických výjevech prostě historické či symbolické, rozhoduje S. proti četným badatelům pro historičnost. Časté symboly (kotva, palma, ryba, holub) nejsou pouze křesťanské, nýbrž vůbec antické; o původě a významu jejich nejsou učenci za jedno. I ta otázka, po př. odpověď k ní rozhoduje poněkud o tom, vzniklo-li křesťanské výtvarné umění v katakombách a je tedy převahou symbolicko-sepulkrální, jak se namnoze za to má, či vniklo-li tam odjinud, jak dovozuje prof. Styger. Přesný památkový důkaz není zatím možný pro žádnou odpověď; kdyby se podařil pro druhou, otevřel by se arci nový výhled na jednu stránku života starokřesťanského.

*

nn. — Neznámý rukopis z XV. stol.

nalezen v Radkově (u Dačic) při opravě kostela pod krovem. Místy jest porušen ohněm, desky značně poškozeny. Jde o postilu Jakuba de Voragine, k jejíž vazbě bylo použito starších, pergamenových rukopisů. V zadním přídeští je zbytek listiny pražského officiála konsistorního z r. 1404. Rubrika posledního folia zpravuje nás o původním majiteli rukopisu: „Item sub anno MCCCXXX accomodavi dno Steffano Ruenshaupt vnum florenum ung. dum (!) temporis plebanus . . . in Ffistricz et erat nacione de Czlawings. Et ego Lucas filius Swarzczsneyder ibidem in Ffistricz cantavi primicias anno Dni 14LXXVIII et nacione de Gmund." Ačkoliv oba jmenovaní

kněží byli Němci, přece možno se domnívati, že používali své postily i pro české posluchačstvo, neboť rukopis obsahuje celou řadu na okraji připsaných českých výrazů.

Historicky cenné jsou dvě věci: Záznamy na zadním přídeští a píseň k Duchu sv. na počátku rukopisu. Bohužel, ony záznamy jsou porušeny ohněm do té míry, že možno z nich přečísti pouze jediný. Zní takto: „Item anno Dni MCCCCLXXXVII interempti sunt discreti et boni homines ex civitate Yglaviensi per istos raptores de Muexnicz, feria VI ante Symonis et Jude, Michel Leczelter, Ffelenpam et Spoliczer et sepulti sunt in Cznaym.“ Před tím lze přečísti pouze řádek: . . . „Et eodem anno detrusus fuit dnus Nicolaus . . . per tirannum Nicolao Turczka et intrusit vnum hereticum.“

Píseň k Duchu sv. na začátku rkpu zní:

Zavytay k nám, svatý duše,
navštěv naše hříšné duše.
Svět naše srdce hříšná
Utěš přílišně smutná.

Vypuď hnis hříchu smrtedlného,
Day poznání božství Tvého.

O, předrahý dárce milý,
Vezřiž na nás tuto chvíli,
pošli dar Ducha svatého
do našeho srdce hříšného.

Vyžeň ďábla šeredného,
Ať poslúchání slova svatého
A skutku toho plnili
Beze všeho meškání.
Stvořiteli rač to dáti
Hříchu se statečně káti. Amen.

Památka chová se na faře v Radkově.

*

KNIHOPIS.

R. Herkenrath, Der ethische Aufbau der Ilias u. Odyssee. Schöningh, Paderborn. S. 384, 7·50 M.

B. Jansen, Die Religionsphilosophie Kants. Dümmler, Berlin 1929. S. 165, 6·50 M.

E. Lange-Ronneberg, Die Konkordate. Ihre Geschichte, ihre Rechtsnatur. Schöningh, Paderborn. S. 273, 12 M.

B. Landry, L'idée de chrétienté chez les scolastiques du 13. siècle. Alcan, Paris 1929. S. 214, 25 f.

P. Miterne, S. Bernard de Clairvaux. Un moine arbitre de l'Europe au 12. siècle. Lannoy, Genval 1929. S. 192, 15 f.

G. Monti, La libertà della scuola. Vita e Pensiero, Milano 1928. S. 706, 25 l.

J. Oberški, Strossmajerovi govori na Vatikanskom koncilu. Narodna Prosvjeta, Zagreb 1929. C. 60 D.

M. Pribilla, Um kirchliche Einheit. Herder, Freiburg 1929. S. 344, 8·50 M.

Th. Robinson, Introduction à l'histoire d. religions. Payot, Paris 1929. S. 240, 20 f.

Vychovatelský.

m. — Úpadek sovětského školství.

Také u nás jisté kruhy velebily po převratě, kdy byl komunismus ještě v módě, pokroky a úspěchy sovětského školství v Rusku. Za 10 let se i tam mnoho změnilo, a to zejména také ve školství, jak ukazují v pražských „Ped. Rozhledech" (1929, č. 6 a d.) dva Rusové (S. Hessen a N. Novožilov) řadou článků „Deset let sovětského školství". Z přečetných údajův a zpráv zajímá nás zvláště zpráva o boji mezi společností a vládou o střední školu.

Sovětská vláda, vedena známou tendencí své osvětové politiky, podporovala jen rozvoj obecné čili začáteční školy (čtyrleté). Proto jejich počet až do r. 1925 stále vzrůstal, kdežto střední školy byly vládou rušeny a na vysokých školách byl ustanoven numerus clausus pro studující všech fakult — tento stanovený počet byl pak vládou důsledně každý rok zmenšován. Tak se odchýlila sovětská osvětová politika posledních let od své původní ideologie z r. 1918, kdy hlásala všeobecnou a povinnou návštěvu všech stupňů vyučování a dokonce prohlásila vysoké školy za přístupné pro všechny, kdo si přáli studovati, počínajíc od 16. roku věku. Nyní odůvodňuje svou novou tendenci způsobem pravověrně marxistickým: Poněvadž sovětský „vuz" (vysoká škola) není buržoasní universita, činící nároky na to, aby byla ohniskem čisté vědy, nýbrž podle neomarxistického určení klade si za cíl „připravovati odborníky-organisátory pro určitá odvětví národního hospodářství", tudíž i „výroba" těchto „odborníků-organisátorů" musí souhlasiti s „poptávkou" na ně v úřadech.

Výsledek těchto snah ukazuje názorně statistika: Bylo-li studujících všech vysokých škol v RSFSR 1. ledna 1924 160.773, zmenšil se tento počet v následujícím roce na 121.808 a 1. ledna r. 1926 bylo studujících již jenom 110.780. Proti názoru, že národní hospodářství současného Ruska jest již přesyceno „odborníky-organisátory", stojí fakt, že se do Ruska povolává značný počet cizozemských inženýrů. Jest nesporno, že sovětská vláda usiluje všemožně o to, aby zamezila početní růst intelligence, které nemůže zaměstnati a které nedůvěřuje! Absolutistický princip „professionální" paedagogiky zde úplně vítězí nad demokratickým principem t. zv. jednotné školy. Místo toho, aby zabezpečili každému jednotlivci přiměřený jeho schopnosti a náklonnosti postup ve stupních vzdělavacích, v sovětské školní soustavě je tento postup určován hospodářskými a státními potřebami vládní autoritou zevně stanovenými.

V poslední době roste však nával žáků do středních škol a obecenstvo samo vynucuje si mnohde opět jejich zřizování. Jak se skončí tento boj mezi společností a vládou, jest nyní těžko ještě předvídati.

V jiné kapitole ukazují autoři, jak v posledních letech upadla v Rusku idea pracovní školy. Zavinilo to nejen všeobecné zmenšení počtu škol a jejich primitivisace, jež podporuje obyčejný mechanismus ve škole, ale i celá sovětská školní politika,

jež se stále důsledněji a uvědoměleji zříká samé zásady pracovní školy: jí nejde o to, aby passivní vyučování bylo zaměněno aktivním, souvisícím se samostatností dětí, ale spíše o to, aby v dětech bylo vypěstováno „třídní", t. j. komunistické vědomí. Nový školní řád z r. 1923, jenž se podstatně liší od řádu z r. 1918, obsahuje výslovně také nové určení pracovní: „Veškera práce ve škole a celý řád jejího života mají přispívati k vytvoření u žactva třídně proletářského sebevědomí a instinktů, k uvědomění solidárnosti všech pracujících v zápase s kapitálem a zároveň ku přípravě pro užitečnou činnost výrobní a společensko-politickou."

Téhož roku zavedené učebné plány, které jsou již bezpodmínečně závaznými a nejen směrodatnými (jako dříve), zrušují zvláštní vyučovací předměty ve starém smyslu (mateřština, mathematika, dějepis, přírodověda atd.), a to ve všech třídách obou stupňů, a proměňují je na složitá jednotná themata, na která má býti rozložena veškera školní látka. Z učebného plánu pro počáteční školy zmizely i takové obvyklé předměty vyučovací jako čtení a psaní, počty a kreslení, ruční práce a zpěv. Úřední poznámka k plánu zdůrazňuje, že těmto všem „návykům" nemají se věnovati zvláštní hodiny a „jejich osvojení nemá se odbývati ve formě zvláštních cviků, nýbrž ve spojení s propracováním výše uvedené látky." Není pochyby, že tato látka, jež vtiskuje do hlav desítiletých dětí nepochopitelný arsenál marxistického dogmatu, nedovede vyvinouti zmíněné návyky čtení, počtů atd. a vůbec jakoukoliv aktivitu u žáků.

Nyní prohlašují původní ideologii pracovní školy za „předčasnou": bude prý upotřebitelná až tehdy, kdy bude uskutečněna vyšší fáze komunismu, to jest „nadtřídní" společnost, která nezná ani státu, ani práva, a která se podle Lenina řídí „jednoduchými základními pravidly všelikého společenského života lidského". V nynější „přechodné době proletářské diktatury" může míti škola jen jeden úkol: vychovati ze žáka „uvědomělého bojovníka za komunistické ideály".

*

hd. — Pohlavní reforma v Anglii.

Počet porodů klesá tu nápadně od r. 1910, v r. 1928 bylo jich 16·7 na 1.000 obyvatel. Ministr zdravotnictví G. Newman důtklivě krajany své upozornil na toto nebezpečí národa a jeho světové říše.

V září t. r. konal se v Londýně sjezd světové ligy pro pohlavní reformu. Hlavní slovo tu měl známý berlinský Dr Magnus Hirschfeld. Doporučováno hlavně t. ř. kamarádské manželství, o němž v Anglii samé napsáno: „manželství, uzavřené bez t. z. tyranství státního, nebylo by nijakým manželstvím, nýbrž obyčejným konkubinátem, zahaleným v pláštík kamarádství, v němž by čest a důstojnost ženy byla ponižována." Celkem anglická veřejnost nelibě nesla, že sjezd vůbec konán, a to právě v době, kdy zjištěn toliký úbytek anglického obyvatelstva. Arciť nevylučují ony doporučované pohlavní reformy porodů přímo, ale nepřímo jistě, nehledě k tomu, jaké potomstvo by zpod takových reform vyrůstalo!

Hospodářsko-socialní.

hd. — Racionalisace v oboru výstav a veletrhů. Následkem různých krisí hospodářských, průmyslových, finančních, výrobních atd. snaží se všechny státy, aby dosavadní odbytiště svých výrobků udržely, a po případě nová odbytiště získaly. Z této horečné snahy lze vysvětliti také pořádání výstav a veletrhů, na kterých státy své výrobky vystavují a nabízejí. A poněvadž přirozeně všem státům na tom velmi záleží, aby co nejvíce svých výrobků prodaly a tím svému obchodu pomohly na nohy a své finance zvelebily, proto vzniká odtud přílišná soutěž a roztřišťování sil. Těch výstav a veletrhů už se pořádá příliš mnoho. Proto povolaní činitelé hodlají mezinárodními smlouvami zavésti v tomto oboru pořádek a jakousi hospodárnost. Čeho moc, to škodí, aneb aspoň to neprospívá.

Minulého roku v listopadu konala se proto v Paříži mezinárodní konference, která vypracovala jakási pravidla pro pořádání mezinárodních výstav a veletrhů. Tato pravidla mají za účel zameziti, aby podobné velké a nákladné podniky nebyly pořádány brzy po sobě, a nebo dokonce současně, a nebo aby podniky podružné a celkem bezvýznamné nebyly přes míru vynášeny a vydávány za podniky, celým světem hýbající. Také má býti těmito pravidly znemožněno zneužívání vyznamenání, která se na výstavách udělují.

Tyto těžkosti a nesnáze s výstavami a veletrhy nepovstaly snad teprve v poslední době. Už roku 1912 konala se mezinárodní konference v Berlině, která se obírala mezinárodními výstavami a veletrhy. Leč její usnesení se neprovedla, poněvadž pak do toho přišla válka. Lze doufati, že lonská konference v Paříži pochodí lépe. Pařížská konference rozeznává výstavy všeobecné a odborné, a předpisuje jisté nejmenší časové lhůty, po kterých teprve lze pořádati nové výstavy téhož druhu. Má býti zařízen mazinárodní úřad, který by všechny výstavy zaznamenával a staral se o pořádek v této věci. Zvláštní ustanovení starají se o oficielní účastenství různých států na výstavách. Vystavovatelé mají požívati výhod dopravních a celních pro vystavené předměty, a pro hmoty a látky, potřebné k postavení a vyzdobení zvláštních národních nebo státních pavilonů a budov. Leč ustanovení, domluvená na pařížské konferenci, netýkají se mezinárodních výstav uměleckých, pak výstav vědeckých, konaných u příležitosti vědeckých mezinárodních sjezdů, a pak mezinárodních veletrhů, když netrvají déle než tři týdny.

Co se týká veletrhů, má se sejíti v roku 1930 nová konference, která má vypracovati mezinárodní závazná pravidla pro pořádání mezinárodních veletrhů. Bylo by skutečně už potřeba, aby v této věci byl zaveden jakýsi pořádek, poněvadž se vzmáhá v poslední době mezi státy, národy a velkými městy jakýsi partikularismus a řevnivost, takže možno mluviti doopravdy o výstavní inflaci, kterou by bylo třeba v zájmu dobré věci odkázati do patřičných mezí.

*

hd. — Muži a ženy.

Nadbytek žen v různých zemích není jenom následkem světové války. Ze starších dob není sice úředních a určitých záznamů a zpráv o poměru obou pohlaví v různých zemích, avšak už na konci minulého století a na začátku tohoto století vědělo se určitě, že v některých zemích jest hodně více žen nežli mužů. V zemích, které byly zapleteny do světové války, se následkem války, v níž mnoho mužů zhynulo, nadbytek žen ovšem nápadně zvýšil, v jiných zemích, které byly války a jejích následkův ušetřeny, se nadbytek žen valně zmenšil. V Dansku ku př. připadlo okolo roku 1900 na 1000 mužů 1060 žen, kterýžto přebytek se však roku 1925 snížil na 1051 žen. V posledních 25 letech klesl přebytek žen i ve Švedsku, a sice ze 1050 na 1037, a v Norsku ze 1095 na 1054. Nizozemsko mělo už před válkou malý přebytek žen, obnášející jenom 1017 žen, po válce toto číslo kleslo na 1013.

Zato v zemích, postižených světovou válkou, jeví se následky této pohromy i na tomto poli měrou neobyčejnou a povážlivou. V Rusku ku př. stoupnul nadbytek žen následkem války z 1025 na 1100, v Německu z 1029 na 1067, ve Francii z 1022 na 1110. Balkánské státy, zapletené do světové války, patřily k oněm zemím, ve kterých bylo před válkou více mužů nežli žen. Následkem války se tento poměr značně změnil a nyní je tam poměr pohlaví opačný. Tak ku př. v Srbsku připadlo před válkou na 1000 mužů jenom 936 žen, dnes jest i v Srbsku nadbytek žen, který obnáší 1039. V Řecku připadalo před válkou rovněž na 1000 mužů jenom 920 žen, tento úbytek změnil se světovou válkou v nadbytek, obnášející dnes 1013 žen. Podobný poměr jeví se i v Bulharsku, kde před válkou připadalo na 1000 mužů 950 žen, kdežto nyní jest už 1000 poněkud překročen.

V Anglii měli už před světovou válkou dosti značný nadbytek žen, který obnášel 1067 na 1000 mužů, a vzrostl po válce na 1094. V Belgii vzrostl přebytek žen z 1017 před válkou na 1033 po válce. Spojené Státy Severo americké patří k oněm málo státům, ve kterých mají mužové posud převahu nad ženami. Připadá tam totiž i dnes na 1000 mužů 961 žen. Je to aspoň částečně zajisté tím, že se do Ameriky stěhují ponejvíce mužové, kteří nechávají ženu a rodinu ve staré vlasti.

*

hd. — Židé ve Spojených Státech amerických.

Následkem krvavých událostí v Palestině zdvihají se židé po celém světě a konají ve prospěch svých soukmenovců protestní shromáždění. Také tedy ve Spojených Státech a v Kanadě. Nejsilnější projev učinili židé v Novém Yorku, který jest ovšem také největším židovským městem na celém světě, má židů 1,750.000, což je skoro třetina všech obyvatel. Pochopíme snadno, že tento počet něco už vydá, zvláště když uvážíme, že má ve své moci své-

tový tisk a finance. V r. 1926 jich bylo ve Spojených Státech podle židovské statistiky 4,228.000. Jednotlivá veliká města vykazovala tento počet židovských obyvatel: St. Louis 50.000, Pittsburgh 53.000, Newark, který je vlastně předměstím Nového Yorku, 65.000, Los Angeles rovněž tolik, Baltimore 68.000, Detroit 72.000, Cleveland 85.000, Boston 90.000, Philadelphia 270.000, Chicago 325.000. Židé severoameričtí a kanadští nejenom se bouří a konají projevy ve prospěch svých pronásledovaných soukmenovců palestinských, nýbrž také poskytují veliké dary peněžité, a hlavně se usnášejí o požadavku, aby byli dobrovolní bojovníci a osadníci židovští posíláni do Palestiny.

*

hd. — Největší nepřítel amerického loďstva. Je to nepatrná mušle, šašeň lodní (Teredo navalis, Schiffsbohrwurm), která nadělá do roka ohromných škod na dřevěných stěnách lodních, na dřevěných stavbách přístavních, na hrázích. Americké ministerstvo námořní zařazuje každým rokem, i letos do svého rozpočtu čtvrt milionu dolarů na potírání tohoto nebezpečného škůdce svého loďstva. Mušle tato žije sice ve všech mořích, avšak nenapáše nikde tolik škody, jako v přístavních městech amerických. Když byl stavěn panamsky průplav, nadělala každý rok škody za 20 milionů dolarů. Má pilníkovité zoubky, jimž neodolá žádné dřevo. Posud nebyl objeven účinný prostředek, jenž by čelil zákeřné a zhoubné činnosti tohoto skrytého a nebezpečného nepřítele. Lodě byly natírány dehtem, leč marně; zdá se, že kreosot poskytuje více ochrany, avšak ani dubové dřevo kreosotem napuštěné nelze docela zachrániti. Zvířátko to prospívá nejlépe v tropických mořích, která obsahují více soli než jiná moře. Ve sladké vodě hyne. Ostatně Spojené Státy ničí samy své staré dřevěné válečné lodě, které dnes nemají už naprosto žádného účelu. Byly kdysi zbudovány nákladem 200 milionů dolarů. Většina byla už spálena a ostatní mají býti páleny po částkách, a sice každý měsíc osm až deset lodí. Bylo také navrhováno, aby byly zachovány a aby byly přeměněny v letní hotely, zakotvené na březích řek a mořských zátok. Leč návrh byl zavržen, poněvadž adaptace byly by drahé, a podnik by se nevyplatil. Moderní humanista a lidumil by se mohl lehko nad tím pozastavovati, že je to plýtvání a ničení národního majetku, a že by bylo lépe lodě rozebrati a dřevo dáti v zimě chudobným lidem jako topivo. Leč rozbírání tolika lodí stálo by také veliké peníze, tak že by se nic neušetřilo. Spojené státy mají také starosti s válečnými lodmi pancéřovými, které byly velikým nákladem a s velikým kvapem stavěny, když se pouštěly do světové války. Dnes nejsou už moderními, nikdo jich nechce koupiti, poněvadž neví, co s nimi. Tak jsou zakotveny na řece Hudsonu a jsou ponechány svému osudu. Jenom rez a zub času na nich hlodá.

*

hd. — Ručník a mýdlo na drahách.

Rakouské dráhy už před několika roky opatřily do toiletních místností ručníky a mýdlo, aspoň ve vlacích, do větší vzdálenosti jezdících. Leč cestující obecenstvo špatně odměnilo dobrou vůli správy železniční. Ručníků vydáno cestujícím k používání celkem 36.000, z nichž největší díl byl v nedlouhé době rozkraden. Jediné stanici, která tyto ručníky vydávala, ztratilo se jich už 800. K tomu správa rakouských drah zpozorovala, že cestující obecenstvo užívalo ručníků k věcem, ku kterým ručník není určen, na př. k čištění obuvi a k věcem ještě horším.

Státní dráhy rakouské také opatřily před nějakou dobou do vozů rychlíkových ochranné skříňky s pomůckami pro první pomoc při srážkách a nehodách. Netrvalo však dlouho, a některé skříňky byly buďto úplně ukradeny nebo aspoň vypáčeny a vyloupeny.

V Německu bylo také v roku 1928 ukradeno 125.000 ručníků, které byly na státních drahách německých dány do toaletních místností k používání obecenstva.

V Rakousku se úřady železniční domýšlejí, že těchto krádeží se nedopouštějí cestující domácí, nýbrž z největší části lidé, pocházející z východní části Evropy. V Německu to tvrdí najisto, že nejvíce těchto krádeží se napáše ve vlacích, které jedou do zemí, ležících na východ a jihovýchod od hranic německých. Proto se v Německu už nedávají ručníky a mýdlo do těchto vlaků, ale ovšem jako posud do vlaků, jezdících do zemí západních, do Belgie, Holandska, Francie, atd.

*

Obchodní vyrovnání u nás v září.

Bylo jich 191, proti září lonskému o 60 případů víc. Šlo o dluhy v celkovém obnose 63·57 milionů K (o 45% víc než vloni) proti aktivům 34·1 mil. K, tedy nikoli v poměru, jak se vyrovnání obyčejně žádají neb navrhují (35%).

Zadlužení celkem vzrostlo za ten měsíc o 66% proti lonskému.

Vyrovnání je skoro zvláštností obchodu a bývalo zvláštností známé třídy obchodníků. Naši se tomu již naučili také a důkladně. Horečka po obchodování nezdravě stoupla, a t. z. zdravá soutěž takto přirozeně stala se ubíjením. Přísnější podmínky vyrovnavací by snad nejednoho odrazily od obchodního hazardu.

Politický.

Tukův proces
dopadl špatně: zdali pro Tuku samotného, není ještě zřejmo.

Tuka dostal 15 let káznice, což podle přelíčení, pokud nebylo tajné, překvapilo přátele a prý i nepřátele. Státnímu zástupci Dru Bořickému však i to jest málo, i podal odvolání. V tajném přelíčení vypovídali vojenští znalci, a tam tedy snad jest jádro důkazů. Co o t. z. „rodobraně" povídáno při líčení veřejném, připomínalo náramně živě písničku: Zahrajem si na vojáci! (jak tu v Brně říkáme).

Tukovy „rejdy" odhalil a udal místopředseda národní demokracie Dr. Ivanka. Nár. demokratické noviny důsledně také upozorňují, že by měli býti zavřeni také všichni, kteří podle slov A. Hlinky věc Tukovu vzali za svou. Jen kde honem najít tolik kriminálů? Hlinkův „Slovák" má také skutečně 10 trestních udání pro pobuřování.

Z průvodních dokladů k procesu možno poukázati na řádění českého pokroku na Slovensku, ve škole, v úřadech, ve veřejné správě vůbec, a na onekdejší prohlášení kněze Dra L. Okánika, dotud agrárníka a bratislavského starosty, podle něhož celý system na Slovensku od r. 1921, kdy jej vede agr. min. Hodža, „nebyl ničím jiným nežli řadou korupčních afér".

Rozsudek nad Tukou byl v Praze a v Brně znám už před prohlášením, čímž podle novin vzbuzeno na Slovensku podezření, že byl udělán v Praze. „Případ se — ovšem — vyšetřuje!"

Jak Tukovi, muži učenému a věrně katolickému, nadávali všelijací lumpi v novinách, hanba povídat.

*

Sněmovní volby u nás
byly zase předčasné (místo r. 1931). Proč ten drahý špás se i tentokrát urychlil, vykládá se různě.

Sněmovna melouc delší dobu na prázdno, nepřekážela volební chuti. Pravice vidouc vzrůstající směr na levo uznala prý za dobré volby uspíšiti, aby z nich nevyšla už docela poražena. Bezprostřední záminkou prý byl agrární postup v obsazení ministerstva vojenství, jímž dotčena strana lidová nalítla agrárníkům: ti prý rozpuštění sněmoven sice chtěli, ale nechtěli převzíti odia z něho.

„Svatováclavské" naděje se ve volbách nesplnily. Levici, zvláště socialním demokratům, přibylo hlasů. Z čehož vidno, že aféristé a škandalisté nepozbyli důvěry voličstva, neboli naopak, že voličstvo může býti tak otrlé, že mu takové maličkosti nevadí: ti vedení jsou hodni svých vůdců, a naopak!

V lidové straně na Moravě nastal před samými volbami rozkol: dělnické křesťanskosociální křídlo se usamostatnilo, když jeho vůdcové měli býti odstaveni, a nemajíc na agitaci už kdy, spojilo se, bez dalších závazků, se stranou ludovou.

Volilo 19 stran, a přese vše tiskové odsuzování tohoto tříštění jsou důvodné naděje, že stran ubývati nebude, spíše naopak. I v těchto volbách totiž byla jednou ze stran nová Liga proti vázaným listinám (Stříbrný, Gajda a j.) a, prosím, dostala se do sněmovny. Zmizela však strana „pracantů", jejichž vůdce se uchýlil pod křídla nár. soc.

Odpor proti vázaným listinám asi poroste. Mají své výhody i nevýhody. Z těchto nejvážnější jest, že pod programem a záštitou strany se ukryjí všelijaké nuly, které ani pro její věc ani pro veřejnost neznamenají než právě ten hlas, nejsouce jíné práce schopny.

Ve volebních provoláních skvělo se m. j. heslo očisty. Jelikož poslanci jsou podle vázaných listin titéž, jak byli dosud, a na očistu celou tedy měli už času dost, nemožno si ji představiti jinak, nežli že se budou čistit mezi sebou, tedy druh druha. Kteréhožto ohřebelcování by bylo náramně mnoho potřebí!

Národně demokratické noviny napsaly tuhle: „Demokracie předpokládá, že mandát v Nár. shromáždění jest politickou svátostí." No, děkujem pěkně!

*

Čína, Francie a Vatikán.

Francie vynutila si v polovici minulého století tiencinskou smlouvou protektorát nade všemi křesťany v Číně a hledí jej udržeti, ačkoliv jiné velmoci tam již mají větší vliv. Právě kdy náboženské společnosti doma pronásledovala a je rozháněla, dělala jim v Číně protektora, čímž ovšem nezamezila, že jejich francouzkých členů tam ubývalo a bylo nutno za ně tam posílati jiné. Nyní připustivši 9 kongregací doma, doufá, že mezery zas vyplní.

Vr. 1918 se jí podařilo zmařiti zahájené přímé spojení Číny s Vatikánem, a vloni, kdy už byl jmenován čínský vyslanec u Vatikánu a Msgre Costantini, od Benedikta XV v Číně pověřený delegát, se měl státi tamním nunciem, opět Francie oboje překazila. Jejím zakročením se letos v létě stalo, že povolená již universita americko-německých benediktinů v Pekingu směla se jmenovati pouhou kollejí.

V Číně samé totiž pokládán papež za — francouzského poddaného. Nyní fikce tato přestane. Pius XI se od začátku na francouzské nároky neohlížel, a čínské vládě jest milejší jednati s Vatikánem přímo.

Bohužel nastaly v Číně nové nepokoje: zdánlivě odbytý gen. Feng po dvou letech asi nedostatkem zbrojiva vynuceného klidu zdvihl novou válku proti vládě nankingské, jež nad to má válčiti s Ruskem.

Katolíků je v Číně sice jenom něco přes 2 miliony (mezi 420 miliony obyvatel), ale dobyli si tam čestného uznání, jehož by jistě jen přibývalo, kdyby se politické poměry poněkud ustálily.

*

Království Jugoslavie má se nyní podle králova výnosu jmenovati říše SHS. Dělí se v 9 banátů, jejichžto hranice nejsou prý všude stejné s hranicemi 3 spojených zemí. Banové jsou v hodnosti hned za ministry. Je to za nynější diktatury jenom nový pokus proraziti velkosrbskou myšlenkou v Chorvatsku, jak se zde domnívají?

V Lublani má státi pomník Napoleona I na památku jeho „království illyrského". Což tam mají také tolik zbytečných peněz?

*

Předválečné curiosum.

Pařížský nacionální „Paris-Midi" měl začátkem ledna 1913 novoroční stať svého vrchního redaktora Maurice de Walleffe a v ní toto: „Jediné přání, k němuž nový rok nutká, je toto: Od té doby, co jsou anarchisté a co mají ve zvyku panovníkům sahati na život, měli po mém soudě málokdy tak dobrou příležitost, abychom se s nimi smířili. Nevěříte vy také, že anarchista, který by zítra zavraždil arcivévodu Františka Ferdinanda, ušetřil by svět proudů krve a slz?"

Tytéž noviny napsaly za sněmovního jednání o tříletou vojenskou službu, tedy také před válkou, že v případě mobilisace bude Jaurès (soc. dem., nepřítel války) mezi prvými, kteří budou zabiti. Což se také, jak známo, stalo.

Co o tom souditi?

*

Odzbrojení.

Francie silno opevňuje své hranice proti Německu, ovšem i v nově nabytém území. Rozpočet jest asi na 3 miliardy fr., a práce mají býti provedeny do 5 roků.

Dánsko chce své vojsko pozemní i námořní proměniti v strážní sbor, podřízený ministerskému předsedovi, anoť ministerstvo války se zruší, pevnosti a branná povinnost taktéž.

*

Zrnko.

Šaldův Zápisník str. 48.: Buď požehnána velká hubo česká! Spolkneš jednou ještě celý svět a ani se při tom nezakuckáš.

HLÍDKA.

Po stopách blahoslavené Anežky v Italii.

Dr. J. K. Vyskočil. (Č. d.)

Listy sv. Kláry k bl. Anežce uveřejnil W. Seton v Archivum Franciscanum XVII. 513—518 dle rkp. M, ovšem, jak jsem shledal, s některými menšími chybami, které se mně při srovnání naskytly, a které chci zde k vůli větší přesnosti zaznamenati. V článku, kde uveřejňuje ony listy, praví, že první list sv. Kláry jest v M celkem doslova, vyjma ovšem několik málo variantů, shodný s listem, obsaženým v Glassbergrově kopii kroniky XXIV Generalium, a soudí, že Glassberger měl přístup k starému a spolehlivému prameni.[1])

V 1. listě na str. 513 lin. 7 v Arch. Fran. XVII má Seton „est" podle Glassbergera, místo „es", jak má ruk. M (milánský), dále

[1]) Arch. Franc. XVII (1924) Quaracchi, str. 511. Kopie Glassbergrova jest uveřejněna v Analecta Franciscana III (Quaracchi 1903), kde v poznámce 7. na str. 183. jest uveřejněn první list sv. Kláry z rukopisu, chovaného v bibliotece františkánského kláštera v Hallu v Tyrolích, pod značkou P 37 F., jejž vydavatelé kroniky Glassbergrovy v An. Fran. v Quaracchi nazvali ruk. „B". Rukopis tento dle jejich zprávy jest z konce XV. stol., totiž z roku 1491 a obsahuje tyto části:

1. Exemplar P. Werneri Rovelinck O. Carth. „Fasciculus Temporum", impressum 1481.

2. Cronica XXIV Generalium a Fr. Nicolao Glassberger anno 1491 scripta.

3. Vita mirabilis Fr. Jacobi a část jakási z legendy Fr. Christophori de Varisio a posléze Legenda Trium Sociorum.

lin. 17 vkládá „cum“ též z Glassb., čehož M též nemá, na str. 514 lin. má pauperrimi místo M „pauperimi“, lin. 7 thesauros místo „thezauros“, lin. 8 má mica místo „tinea“, lin. 10 noncupari místo „numcupari“, lin. 18 místo „regnare“ vložil regna, jak sám poznamenává, ač tím jasnosti místu nedodal; spíše se hodí „regnare“ do kontextu. Celé místo v M zní: ante foramen acus poterit transire camelus scandere quam diues celica regnare, kdežto v Glassbergerově opise zní takto: per foramen acus poterit transire camelus quam dives coelica regna scandere (Anal. Franc. III. 186). Tamtéž lin. 24 excellentiam místo „excellenciam“, lin. 29 etiam místo „eciam“, lin. 31 commendatas místo „conmendatas“.

V listě II. na str. 515 l. c. lin. 12 místo „hiis“ má illis, lin. 20 sentien místo „sencies“, lin. 24 Helie místo „Helye“, lin. 30 speciosum místo „spetiosum“, lin. 36 uocabitur místo „notabitur“, co se též hodí do kontextu, str. 516 lin. 1 tuum místo „suum“, lin. 3 gratiam místo „graciam“, lin. 4 plurimum místo „plurimmum“, recommenda místo „recomenda“.

V III. listě opomenul poznamenati, že v nadpise jest omylem nikoliv typické „Item epistola“, nýbrž „Miraculum“. Lin. 1 má pie místo správně psaného „pre“, lin. 3 omylem má M Clare, což je opomenuto, humillima místo „humilima“. V lin. 7 poznamenává Seton, že je nečitelné slovo v M a v ambrosiánském opise ze 17. stol. pochybné a vkládá místo něho „premium“. Shledal jsem však, že je to docela zřetelné slovo „brauium“[1]), jenže Setonovi asi méně známé.

Lin. 12 tamtéž astutias místo „astucias“, lin. 16 thesaurum místo „thezaurum“, lin. 13 fidei místo „fidem“, lin. 17 imitandis místo správného a zřetelného „mirandis“, lin. 31 opravil preciositas na „preciositatis“, str. 517 lin. 1 „faustum“ na fastum a „momentaneorum“ na momentanearum. Několik ještě oprav učinil ve smyslu souvislosti, které ostatně poznamenává v poznámce. Lin. 33 má ymo místo „ymmo“, lin. 34 opravil „discreta“ na indiscreta, myslím, že nesprávně, poněvadž discreta má snad zde význam „tajný“; mohou se docela dobře rozuměti tajné posty, jimiž Anežka trýznila své tělo, jak o tom se vypráví v legendě, a pro něž sv. Klára Anežku láskyplně kárala, takže místo by znělo takto: a quadam discreta et impossibili abstinentie austeritate. Lin. 36 opravil Seton zřejmě nesprávně

[1]) Vzato z epištoly sv. Pavla I. ke Korint. kap. 9. v. 24, podle řeckého „brabeion“.

text, poznamenávaje, že slovo uiuens se opakuje jakoby se to stalo omylem; nikoliv omylem se opakuje, je to narážka na text písma sv... vivens vivens ipse confitebitur tibi.[2]) (Opakování jest hebraismus a značí sesílený význam asi jako v plné síle života).

Ve IV. listě lin. 1. má dimidio místo „dimidie", lin. 10 v M jest místo impedimentum „impediuerunt", lin. 16 v M jest „cordys" místo cordis, lin. 35 má conderanda místo „consideranda", jak je v M, str. 519 lin. 3 má in odore místo správného v M „in odorem", lin. 11 má posset místo „posse".

Některé zvláštnosti rukopisu milánského vypsal již A. Ratti r. 1896 ve svém již uvedeném článku (394): Kodex je psán celý v latině severní — z počátku 14. století. Soudí tak z písma a ozdob rukopisu, dále že je původu českého, pražského, o tom, jak praví, svědčí mimo život české princezny, jedné z posledních ratolestí královského rodu, ještě více poznámky pražského kronikáře připojené k životopisu, které, jak tuší, mají vztah k jiným pramenům českým a zvláště zmínka o nešťastné smrti Přemysla Otakara v bitvě na Moravském poli.

Dále má za to, že rukopis milánský byl patrně předlohou starému životopisu českému, jehož užíval ještě P. Kruger a o němž výslovně Kruger poznamenáva, že autorem jeho byl současník bl. Anežky. Milánský rukopis, praví Ratti, netratí tím ceny, naopak stoupne v ceně, neboť věří, že snadno lze dokázati, že, jako P. Kruger neviděl rukopisu milánského, tak že současný kodex jeho není ničím jiným, než-li krátkým výtahem rukopisu milánského. Ale i neodvisle od svědků již vydaných, stáří kodexu milánského, dosvědčené samým již písmem, se potvrzuje ještě jinými argumenty: Předně spisovatel, který hned z počátku prozrazuje, že je františkánem, ustanoveným k tomu, aby sepsal životopis na prosby klarisek pražských a též na rozkaz svého ministra provinciála, prohlašuje s protestem, že chce do životopisu Anežčina dáti jen to, co mohl míti od očitých svědků a do zpráv o zázracích zase jen ony zázraky, které viděl on sám anebo o nichž došly zprávy jeho vědomí od těch osob, s nimiž anebo jimž se přihodily. Z toho, praví, jest viděti, jak velikou opatrností byly provázeny takové protesty; ale tu jak písmo tak vše co následuje: i způsob vypravování i zvláštní zmínky, vše to nasvědčuje, že protesty byly míněny

[2]) Isai. 38, 19.

upřímně a opravdově. Mimo to zmiňuje se Ratti o zvláštnosti pozoruhodné, o níž jsem se již zmínil dříve, totiž, že před jménem Anežky při vypravování o zázracích od čtvrtého zázraku počínaje se nechávají prázdná místa, aby mohl později býti titul „sancta" nebo „beata" vsunut.

A ještě významnější, praví Ratti, jest, že při třetím zázraku se praví, že měl ten účinek, že královna Eliška začala veřejně se zasazovati o kanonisaci Anežky, při čemž se již nepřipojuje, kdy se tak stalo, o čemž se odjinud ví, že se tak stalo v roce 1328. Třetí tento zázrak se právě vztahuje k narození Guty, dcery Elišky a krále Jana Lucemburského, jež se stalo před červnem roku 1315. A tak, dovozuje posléze Ratti, nescházejí doklady, že životopis byl psán nějaký čas před zázraky, a jak jemu se kdy, možno říci s dostatečnou jistotou, že životopis byl psán v prvých dvaceti letech po smrti blahoslavené Anežky, tedy mezi roky asi 1282-1302.

A abychom už měli v jednom celou argumentaci A. Rattiho, připojuje dále své poznámky o tom, jak se dostal asi kodex pražský do Milana. O tom neodvažuje se tvrditi ničeho s jistotou. Praví jen, že vztahy mezi Prahou a Milanem ve středověku nebyly zvláštností. Zmiňuje o tom, co vypisuje Giulini v Memorie eccl. part. VIII. pag. 512 o jakémsi přenosném oltáři čili oltářním kameni Václava II, který ještě viděl v pokladnici dómu milánského, pak se ovšem ztratil. Vyrytý nápis na kameni tom pravil, že byl konsekrován v roce 1299 a Giulini (Continuaz. a 1333) vyjádřil domněnku, že tento kámen byl buď ukořistěn anebo ztracen v boji, který milánští svedli s králem Janem Lucemburským, zetěm a nástupcem Václavovým 14. dubna ve Ferraře při chvatném a zmateném ústupu z Pavie a Bergama. A Ratti vyslovuje mínění, že i náš kodex mohl míti podobný nebo týž osud jako onen oltářní kámen. O provenienci kodexu Ratti sliboval dále něco jistějšího podati v analecta Bollandiniana, ale již se k tomu nedostal.[1])

Důvody ty zesiluje podrobnější rozbor, zvláště srovná-li se rukopis milánský s textem rukopisů uveřejněných Setonem.

Velmi nápadným rozdílem mezi nimi jest, že pisatel milánského rukopisu nejen že se prohlašuje františkánem, což jest společné všem,

[1]) A. Ratti, Un codice pragense a Milano con testo inedito della vita di s. Agnese di Praga v Reale inst. lomb. di scienze e lett. — Rendiconti ser. II. vol. XXIX (1896) Milano str. 394 a násl.

ale že se způsobem psaní jeví zřejmě Čechem, takže možno mluviti o zvláštním odlišném pravopise rukopisu milánského proti všem ostatním. Při citování opět uvedu stránky uveřejněného již rukopisu Setonova textu.

Na str. 61 již v nadpise dodává správně jméno krále Přemysla Otakara I „Premisslii alias vero Ottakari", kdežto ani latinský ani německý text Setonův toho nemá, na str. 88 Przemisslii, str. 110 Przemisslius, v poznámkách chronologických má jméno Přemysla Otakara II Przemislius, Przyemysl, kdežto latinský ruk. bamberský buď vynechává jméno krále jako na str. 61 nebo má zkomolené str. 64 ř. 16 Premisserius Otakarus, Premisserii 88 20. Německé rukopisy, pokud nám je zaznamenává Seton, vynechávají jméno krále Přemysla, jmenujíce jej jen jedenkráte na str. 65 16 jménem: Ottokarus, přidávajíce o něm odlišně od latinského M i B1[1]) že byl „gar gewaltig vnd rich, mainhaftig vnd bekant ver vnd über al." (str. 65).

To zní jako pověsť o králi, kterého pisatel asi nezná jako tuzemec nebo poddaný, nýbrž z pověsti za hranicemi Čech v Německu „bekannt ver vnd über al", kde byla známa moc a bohatství krále českého, o jehož pomoc se ucházeli nápadníci trůnu od dob Přemyslových, ale ještě více v dobách německého pisatele, do nichž jest rukopis datován, totiž do XV. století, snad za dob Jiřího z Poděbrad.

Jméno krále Václava přepisuje ruk. M zpravidla začátečným W, ruk. latinský B jednoduchým V, v německých se jméno to nejmenuje.

Klášter Třebnický, kamž Anežka na začátku byla dána, píše M Trebnycz. V latinském ruk. B1 jest zkomolený název, jak jej přepisuje Seton Trebnier, rukopis sám má, jak Seton poznamenává, „creb = mer" (66 8). Německý rukopis nemluví vůbec o klášteře, nýbrž praví, že byla zasnoubena vévodovi polskému a na vychování svěřena řeholnici jménem „Hedewig".

Zvláště nápadný jest rozdíl mezi rukopisem milánským a latinským bamberským v pravopise vlastních jmen českých šlechtických rodin, jmen míst a řek.

Jména šlechtická, vlastní jména řek, měst a míst píše rukopis milánský správně dle pravopisu, jak nemohl psáti jiný nežli pisatel Čech nebo dobře znalý češtiny a též českých poměrů, latinský bamberský má

[1]) M (milánský) B (bamberský) nejstarší latinský, který uveřejňuje Seton l. c. 1.

každé jméno vlastní zkomolené nebo znetvořené přímo k nepoznání, takže jen pomocí rukopisu milánského možno poznati co znamená, jako na příklad str. 104 4 Azehmokonis místo Rzehniconis, str. 106 33, 132 6, 144 30 znetvořené Deszquotz místo jasně česky psaného v ruk. M de Squwrz nebo de Squorcz, nebo 144 18 místo českého jména Mladothe zkomolenina Inladote, ačkoli zde bych připustil možnost, že snad Seton špatně četl v B.

Pisatel M znal i majetkové poměry rodinné a příbuzenské českých šlechtických rodin. Tak dodává odlišně od ostatních všech o Jaroslavovi ze Sternberka, str. 144 10, že se jmenoval jinak „de Zabrzieh".

Vlastní jména osob jako 132 9 Jutta zkomoleno na Junka, Wracka de Vgesd zkrácené z Vratislava zkomoleno na Wratzka de Ygezd, 134 6 Przibko na Paribko, ukazují, že pisatelem M musel býti někdo, jemuž jména česká byla běžná. Zvláště názorným příkladem jest název řeky Vltavy. Manuskript milánský píše dle českého Wltauia 140 8, nebo dokonce úplně česky Wltaua (134 20), kdežto latinský Setonův komolí jméno česky k nepoznání „Uulcanum" 134 20, nebo Uulcana 140 8.

Německé rukopisy vůbec jména vlastní vynechávají. O Vltavě píše „ein wasser" str. 135 22, tedy zřejmě jako řeka nějaká neznámá v cizí zemi; tak by nemohl psáti pisatel v Čechách! Jména vlastní buď komolí dle českého výrazu jako str. 132 33 místo Ludka de Turnow, jak správně má M, v latinském B1 Ludka zkomoleno de Tornow, kdežto v německém jen zkrácené a zkomolené Luca 133 29; anebo, což jest nejčastějším zjevem, docela vynechává a nahrazuje je všeobecnými rčeními jako na str. 134 6 k jménu Przibko (Přibek) praví „ein her in dem bystum zu Praug", na str. 136 28 místo Tasso praví „ein edler her zu Behem", tedy píše jako cizinec nebydlící v Čechách, na str. 139 3 píše opět „ein ander edler her ze Behem" místo Hynko de Duba v M má B1, zkomoleninu Linko de Duba, nebo Linco, jak poznamenává Seton. O Jaroslavovi ze Sternberka, jinak ze Zábřeha, jak vypisuje ruk. M, má německý „des herren von Stainberg". O Vltavě na jednom místě 141 „ein wasser, das heiset Wiltana", opět doklad, že píše cizinec neznající Čech ani jejich hlavní řeky leda z doslechu.

Shrneme-li v celku všecky pravopisné poznatky z rukopisů dosud známých o blahoslavené Anežce, docházíme tohoto vysledku: že na čtyřiceti asi místech, kde jsou uvedena vlastní jména česká, má rukopis milánský všecka jména tato ku podivu psána správně česky

nebo aspoň přibližně správně česky, takže možno z toho souditi skoro s určitostí, že pisatel musel míti jména česká a jejich pravopis takřka v krvi, neboť i latinisovaná vlastní slova znějí česky, kdežto latinský rukopis bamberský B1 nemá nikdy úplně správně psáno české jméno: jest buď z části nebo zcela zkomoleno a to jakoby dle vzoru rukopisu milánského. Tam, kde jsou jména vlastní v obou rukopisech sobě podobná, vždy milánský jest psán transskripcí více českého způsobu psaní, kdežto bamberský transskripcí více německou anebo aspoň ne obvyklou v českých slovech.

Aby bylo možno lépe čtenáři srovnati pravopis rukopisu milánského — bamberského, uveřejněného Setonem a německého uveřejněného též Setonem, uvádíme vedle sebe asi čtyřicet případů vlastních jmen ze všech tří rukopisů: milánského, latinského bamberského a německého bamberského.

Mil.	B1 (lat.)	B1 (něm.)
Str. 61. nadpis: Premisslii, alias vero Ottakari	—	—
ř. 3 Przemysslii	—	—
Str. 66 8 Trebnycz	Trebnier, tak přepisuje Seton, rukopis jak S. poznamenává má „creb = mer“	— nemá vůbec jmenován klášter
64 16 Premisslius Ottacarus	Premisserius Otakarus	— „Ottokarus“ přidává o něm, že byl „gar gewaltig vnd rich, mainhaftig vnd bekant ver vnd nach über al.“
88 2 Wenceslao	Venzezlao	—
88 20 Przemisslii	Premisserii	—
98 4 Petruska	Petrusca	Petrosilia
104 4 Rzhehniconis	Azehmkonis	—
106 33 de Squwrcz	Deszquotz	—
110 4 Przemisslius	Premisserius	—
120 20 Sternberg	Sternberch	—
132 6 de Squorcz	Dezquotz	—
136 20 Dobroslaua	Dobroslaua	—
136 20 Slanensi	Slauensi	— (in dem bystum zu Prag)
136 28 Tasso (obyčejně in regno Bohemie)	Tatzo totéž i zde (in regno Bohemie)	— (ein edler her ze Behem) jen: zu Behem!
138 4 Hynko	Linko	— (ein ander edler her zu Behem — píše jako cizinec)
138 13 Proczywczonis	Protywerzonis	—
140 8 Wltauia	Uulcana	ein wasser daz heiset Wiltana
142 12 Sberzkowycz	Sberzkowitz	—
132 9 Jutta	Junka	—
10 Lyznik	Lisnik	—
16 Wracka de Vgesd	Wratzka de Ygezd	—
33 Ludka de Turnow	Ludka de Tornow	Luca — —

Mil.	B1 (lat.)	B1 (něm.)
134 6 Przibko	Peribko	. . ein her in dem bystum zu Praug . . . —
Cunsonis	Cunssonis	—
134 7 Hermanycz	Hermanitz	—
134 11 Nazycz	Nazitz	—
134 20 Wltauam	Uulkanum	— (ein wasser)
142 25 Habardi de Zyrotyn	Habhardi de Zyrotin	—
144 10 Jarosslay (de Sternberk?)	Jobozlai de Sternberk	— (des herren von Steinberg)
144 10 přidáno: „alias" k předešl. jm. de Zabrzieh	—	—
144 18 Mladothe	Inladote	— (vynechán onen zázrak celý)
144 19 lutomeryensi	Luchomericensi (čet-li S. správně, není-li místo *ch* čísti hned *th*)	—
144 29 Domka	Donika	—
144 30 de Squorcz	Desquotz	—
146 12 de Lubsycz	de Lubressitz	—
146 16 Paulikonis	Paulitonis	
146 20 Jutka de Lesszan	Junka de Bessan	Gutta —
150 Przemislius	—	—
— Przyemysl	—	—
— Przyemisslio	—	—

Seton uvedl ve známost sedm rukopisů, z nichž jest jen jeden latinský, ostatní německé, o nichž pojednal a texty dvou uveřejnil[1]) a sice oba texty dle rukopisu nalezeného v Bamberce a pod značkou B1 uváděného: latinský i německý text, jakožto nejstarší z textů jím nalezených. Ostatní německé uvádí pokud možno ve variantech poznámkami.

První rukopis, který Seton uvádí, jest v bývalé královské bibliothece v Bamberce. Jsou tam dle Setona tři rukopisy, jež poznačuje Seton B1, B2, B3.

1. B1 jest ze XIV. století pod značkou Misc. hist. 146 E VII 19; obsahuje.

a) německý překlad legendy sv. Kláry a jiné věci o sv. Kláře,
b) německý překlad čtyř listů sv. Kláry bl. Anežce,
c) německý překled požehnání sv. Kláry a posléze
d) latinskou legendu o blahoslavené Anežce.

Tento poslední rukopis latinský uveřejňuje Seton. Jeho vznik dle německého dodatku o pisatelce jeho Kateřině Hofmannové (Hofmenin) klade Seton správně před rokem 1380 a sice v Norimberce.

[1]) Seton, Some new sources etc. London 1915.

2. B2 klade Seton do začátku století XV. pod značkou Misc. hist. 151 E VII 56 má

a) německý překlad legendy sv. Bonaventury o sv. Františku,

b) německý překlad legendy blahoslavené Anežky.

Seton míní, že je to překlad latinské legendy obsažené v B1, jenže tento rukopis nazývá hned z počátku Anežku naši svatou, začíná slovy „Hye hebt sich an die vorred des lebens der edlen heiligen iungfrawen swester Agnesen des Ordens der heiligen iungfrawen sand Claren von Prag zu Peheim.“[1]) Rukopis přestává po vypravování o prvním zázraku.

3. B3 ze XIV. nebo těsně začátkem XV. století pod značkou Misc. hist. 147 E VII. 54 obsahuje:

a) německý překlad legendy sv. Kláry a jiné věci vztahující se k sv. Kláře,

b) německý překlad čtyř listů sv. Kláry bl. Anežce a

c) německý překlad benedikce sv. Kláry.

V celku, praví Seton, je tento rukopis totožný s rukopisem B1. Rukopis klade Seton dle poznámky o spisovatelce pravděpodobně před rok 1393.

4. Čtvrtý rukopis našel Seton v bývalé dvorní bibliothece v Mnichově pod značkou Cod. germ. mon. No. 539. Je psán jako část tak zvané „Legende der Heiligen circ. init. XV“ a podřadný titul ještě „Ein passional von fremden heilligen“. Také zde jest v nadpise již nazývána Anežka světicí: „Von sant Angnesen der hohgeporen furstin vnd edeln junkfrawen des kungstochter von Prog vnd jezunt ein mitgesellin vnser heylligen vnd wurdigen Mutter sant Claren in den hymelischen frewden.“ Seton jej poznamenává M.

5. Pátý rukopis tak zvaný „Helmstadiensis“ nalezl Seton ve vévodské bibliothece ve Wolfenbüttelu pod značkou Cod. 132 Helmst. Seton jej klade do XV. století.[2]) Obsahuje mezi jinými:

a) německý překlad legendy sv. Kláry a sv. Alžběty, rodné její sestry,

b) německý překlad čtyř listů sv. Kláry blah. Anežce,

c) německý překlad benedikce sv. Kláry a

d) německý překlad legendy bl. Anežky.

---

[1]) W. Seton l. c. 18.

[2]) O tomto rukopise se zmiňuje již Sláma ve svém článku: Rozbor leg. o blah. Anežce ve Výr. zprávě z. vyš. reál. v Telči 1898—9, str. 29, ale jen dle Heinemannova seznamu rukopisů a dále se jím nezabývá.

Seton poznamenává rukopis W.

6. Šestý nalezl v bývalé královské bibliothece v Drážďanech pod značkou M 281. Klade jej též do XV. století, poznamenávaje, že iluminován miniaturami ze života sv. Kláry, z nichž některé reprodukce přiložil ve své publikaci.[1]) Obsahuje:

a) německou legendu sv. Kláry a její sestry sv. Anežky,

b) německy psané čtyři listy sv. Kláry bl. Anežce,

c) německy psané požehnání sv. Kláry.

Seton jemu dává značku D.

7. Sedmý rukopis je Setonem nalezen v bývalé královské bibliothece v Berlíně pod značkou Germ. Oct. 484; je též ze století XV. Rukopis tento německý byl, jak Seton praví, původně v kolekci rukopisů Tomáše Phillipse pod číslem 1153. Obsahuje mimo smíšenou theologickou látku životopisy svatých a mezi těmito má

a) legendu blah. Anežky, jíž přidává také hned začátkem titul světice: „Von sant Agnes der kunigin von behem",

b) čtyři listy sv. Kláry bl. Anežce,

c) požehnání.

Německý text legendy bl. Anežky uveřejnil Seton vedle latinského B1 ve své známé publikaci. Poznamenává jej značkou B e r.

Kromě těchto rukopisů uvádí Seton dva ruk., kde jsou jen zmínky o blah. Anežce.

a) Jednu viděl ve foliovém breviáři psaném roku 1356 v klášteře křižovníků v Praze o její smrti (r. 1281, VI° non. Martii) a

b) druhá životopisná zmínka v rukopise universitní knihovny pražské (Ms I C 24) kroniky Pulkavovy. To jsou ovšem jen životopisné zmínky o bl. Anežce, kterých jest více i v jiných kronikách a pramenech dějin českých i řádových. Ještě jiné dva rukopisy životopisů bl. Anežky máme z doby pozdní. J e d e n, o němž pojednává Sláma ve svém článku, jest v universitní knihovně v Praze (pod sign. I D 5) „V i t a b e a t a e A g n e t i s, filiae regiae ex patre Przemislao Ottogari Primi, Venceslai III., Boemiae regis, filio, matre Constancia, filia Beli III, regis Hungariae, quae Venceslai cognominati Monoculi soror fuit, fundatricis Crucigerorum

[1]) Na jedné reprodukci fotografické jest viděti klarisku s gloriolou svatosti, před níž klečí jiné dvě klarisky; klarisku se svatozáří pokládá Seton za naši českou Anežku, před níž klečí její dvě řeholní sestry. Světice drží v rukou list s dvojverším německým: „Meinev kint gehabt evch wol.
Mein herze uz gen ev trewen vol."

cum rubra stella Praga ad pedem pontis monasterii, item religiosarum virginum s. Clarae, hodie s. Agnetis nuncupati. Mortua est in eodem virginum monasterio, cum annis XLVI magna cum laude praefuisset, ibique sepulta quiescit anno domini MCCLVIII. C. d. Martii."

Rukopis ten, jak poznamenává Sláma, kryje se obsahem i pořadem zázraků úplně s legendou českou, ale líčí vše zkráceně a úsečně. Vznik její klade Sláma asi do poloviny 17. století dle jiných spisků v témž rukopise přivázaných.

K těmto rukopisům dlužno připomenouti též rukopis, jejž chová ambrosianská bibliotheka v Milaně. Je to věrný opis rukopisu milánského na papíře ze stol. 17. chovaný v bibliothece ambrosianské pod značkou H 102 (dříve F S IV 4) fol. 442 až do fol. 459. Opis jest věrný, že také v něm od čtvrtého zázraku jsou před jménem bl. Anežky nechána prázdná místa pro název „sancta nebo beata", tak jak tomu jest v předloze jeho. Při opisování měl totiž kopista 17. století tutéž asi vůdčí myšlenku jako autor století 14. Touha kanonisovati Anežku, která byla tak živou ve středověku začátkem 14. století, oživla ve snahách o účinnější a hlubší rekatolisaci Čech ve století XVII. Snad byla spojována a zesilována myšlenkou rázu vlasteneckého družiny Balbínovy ozdobiti české nebe novými světly zářných svatých a světic ze slavných dob katolické církve před Karlem a za Karla IV. Tak mám pevně za to, že vznikla i kopie tato, která ve vynechávání jmen „beata" a „sancta" byla důkladnější než legenda středověká. Bylyť předpisy kanonisační přísnější a zvláště o hagiografii budoucích světců byl znám dekret papeže Urbana VIII z roku 1625. Proto nechávání prázdných míst před jménem Agnes v tomto rukopise dokonce začíná již v kapitole poznačené v kopii XII., a to nejen před samým jménem Anežky, nýbrž i před jménem věcí, které byly ve spojení s Anežkou, jako „corpus", „funeris" a jiné. Byla to doba, kdy asi podobně jako začátkem 14. století se jednati mohlo o blahořečení nebo svatořečení Anežčino. Jako tehdy ve středověku, když sama královna česká Eliška, poslední Přemyslovna a praneteř Anežčina se zasazovala o postavení její na oltář, vznikl na popud královnin a k rozkazu minoritského provinciála životopis, psaný právě k účelům kanonisačním, tak asi i nyní v 17. století, kdy se jednalo o posílení katolického ducha v Čechách, byl pokus o kanonisaci bl. Anežky opět zahájen. V 17. století jsou to jesuité, kteří vydávají životopis blah. Anežky v novém jazyku českém a v latinském ve sbírce Boll. Acta Sanc-

torum. Je to Jiří Plachý, jenž vydává Život blahoslavené Anežky, panny ržádu svaté Kláry, dcery krále Přemysla Ottakara, sestry Wáclava, též krále čzeského od starožitného spysovatele čzesky sepsaný a nyní w témž starodáwním čzeském gazyku pro větssý a gistěgssý víru vydaný wytištěný v Praze u Urbana Goliášse l. P. 1666.

Jungmann odůvodněně a správně jmenoval vydavatelem tohoto životopisu Jiřího Plachého (Ferus) T. J. a sice dle starého rukopisu českého v Praze, který měl Plachý před sebou a který se pak ztratil. Zprávu čerpá z Balbínovy „Bohemia docta". Pro nás je zvláště zajímavé to, že již Jungmann dovodil a Sláma[1]) ve svém článku potvrzuje, že česká ona legenda, která byla Plachému předlohou, byla věrným překladem legendy latinské, což plyne z četných latinismů legendy, které ponechal věrně i Plachý. Sláma stanovil vznik její z gramatických zvláštností ve 14. století, ba vyslovuje pravděpodobnost až na první polovici 14. století.[2]) Bohužel prozatím nemám poruce výtisku českého životopisu vydaného 1666, abych mohl hned srovnávati latinský text i zvláštnosti rukopisu milanského s textem českého životopisu. Sláma našel z oněch výtisků z roku 1666 jen tři: v bibliothece universitní, musejní v Praze a křižovnické v Praze. Zmínil se sice o rukopisu milánském, tehdy A. Rattim objeveném, ale sám ho neviděl, aby mohl ono srovnání učiniti. Doufám, že v dohledné době toto srovnání učiním, až budu mít po ruce jeden z výtisků onoho českého životopisu z r. 1666. Spis ten byl vydán pravděpodobně v téže myšlenkové tendenci, jako byl pořízen patrně současně nebo dříve věrný opis bibliotheky ambrosianské. Životopis byl popularisačním spisem pro chystanou kanonisaci, jako byla snad kopie bibliotheky ambrosianské více úředním spisem pro chystanou kanonisaci, a to tím spíše, že snad snaha o kanonisaci Anežky ve středověku neznámými nám příčinami přerušená byla té doby pokládána jen za obnovenou, v níž se mělo pokračovati. Proto byl k tomu zvolen spis již ve XIV. stol. pro kanonisaci sepsaný a snad, možno-li zde postupovati dle konjektury Rattiho, k tomu účelu králem Janem ke kurii papežské nesený, ale bohužel při výpravě potulného krále proti městům lombardským na cestě ztracený. Čeští vydavatelé životopisu Anežčina neznali patrně ani originálu ruk. milánského

[1]) Sláma, Legenda o bl. Anežce (ve Výr. zprávě z. vyšš. reálky v Telči 1898—99).

[2]) Tamtéž.

ani opisu ambrosianské bibliotheky, poněvadž jinak by ho byli jistě užili aspoň pro vydání Bollandovo v Acta SS. Kruger. Kopii ambrosianské bibliotheky dnes nacházíme připojenou k jiným věcem v jednom kodexu, jenž nese nadpis: Diplomatica Mediolanensis ex anecdotis ferme collecta ab urbe condita ad annum Christi P. M. MDC Tom. III. Ab anno Christi MCC ad MCCC.

Ku stejnému účelu jako předchozí životopisy byla asi uveřejněna u Bollandistů AA. S. Mart. I. 503 etc. Acta ad impetrandam Canonizationem. Vita scripta, výpisy to z kroniky zbraslavské o listě měšťanů několika měst českých k papeži tehdejšímu o kanonisaci Anežky, dále výpisy ze starého martyrologia řádu františkánského. To jest všecko, co pilný sběratel v ASS. mohl o bl. Anežce sebrati ze starých rukopisů pro konečné dosažení hodnosti oltáře. Mimo to uveřejněny v citovaném svazku ASS. čtyři listy sv. Kláry adresované bl. Anežce a dva životopisy, z nichž jeden latinsky psaný, druhý česky. První byl, jak praví sběratel u Bollandistů, vzat ze starého kodexu kostela pražského, jehož opis byl prý v koleji klementinské Tovaryšstva Ježíšova u P. Jana Tannera, druhý, český prý z dvou rukopisů přeložil do latiny jesuita Jiří Crugerus. Chtěl původně uveřejniti jen starý latinský, ale poněvadž Crugerův životopis podával „illustres rerum circumstantias cum variis miraculis" — vydán byl v Aktech též a připojena dokonce i dvě stručná kompendia Pisana a Pontana patrně, aby Anežka byla tím více oslavena a její kanonisace tím spíše provedena. (O. p.)

Hartlůvka.

K brněnskému místopisu podává Jan Tenora.

Město Brno hradbami obehnané nebylo spojeno s opevněným Špilberkem; mezi městem a hradem bylo volné prostranství, u hradeb městských rovné, ale ke hradu příkře vystupující. Na stranu ke Špilberku nejbližší brány městské byly Brněnská a Veselá. Grunt před hradbami městskými, před branou Veselou s obojí strany, potom odtud k západu a jihu směrem k nynější Údolní (staré Švábce) a Husově ulici náležel kolegiátní kapitule brněnské, a tam se rozkládala ulice Hartlůvka (Artlůvka) při městě Brně ležící, jíž se říkalo po německu Hartlgassen nächst Brünn (později nächst der königl. Stadt Brünn). Latinsky její polohu označuje rukopis brněnské kapituly: Compendium jurium, privilegiorum, praerogativarum et praeeminentiarum celeberrimae ac antiquissimae Collegiatae Ecclesiae in Monte SS. Petri et Pauli Brunae, extractum ex MS. Ruderibus Antiquitatum, Tomo 3. Rdi Pris Hieronymi Haura Ord. Eremit. S. P. Augustini Brunae ad S. Thomam professi, slovy: Hackelgassen versus Laetam portam in pede castri Spilberg.[1])

První zmínka o ní je z r. 1376; tehdy zapsána jest ulice Harlingasse,[2]) a ze jména toho se ozývá Hartlůvka (Hartlgasse). Bližší zpráva o ní je však až v druhé polovici 16. století; r. 1566 brněnská kapitula pustila statky a vsi kostela sv. Petra v pronájem do čtyř let biskupu Vilémovi, a mezi nimi uvádí se vedle „ves Feltgassen" také „ves Hartlůvka".[3]) Tato ulice Hartlůvka byla tedy samostatnou vsí, měla svého rychtáře a starší, kteří tuto ves spravovali.

Za probošta Petra Grodeckého z Brodů 21. května 1592 dostalo se od něho a od kapituly poddaným kapitulním z Hartlůvky (v obdarovací listině psáno „Artlůvky") odúmrti: předstoupili lidé kapitulní vlastní a dědiční z ulice jejich Artlůvky a prosili o milost,

[1]) Str. 37.
[2]) Šujan, Dějepis Brna II. vyd. 186.
[3]) Archiv kapituly brněnské I. A.

aby jim propustili odúmrti, kteréž na kapitulu připadaly, a tato znamenajíc jejich takovou slušnou a pokornou prosbu a poddanost povolnou, kterou kostelu sv. Petra činili a ke kapitule jakožto k pánům svým dědičným vždycky zachovávali a budoucně zachovávati budou a mají, chtíc jim to laskavě a dobrotivě odplatiti, a též aby oni i s budoucími svými v též ulici sedíce na statcích svých se opravovati a tím lepší živnost vésti a prováděti mohli, tu milost jim učinila, a propustila je ze všech a všelijakých odúmrtí, kteréž tam kapitula měla, aby oni i s budoucími potomky svými mohli statky svými mohovitými i nemohovitými vlásti, a je buď za zdravého života aneb na smrtelné posteli dáti, poroučeti přátelům svým i jiným, komuž by se jim nejlépe zdálo a líbilo. Při poručenství měl se řád a právo zachovati, aby rychtář a starší té ulice při něm byli; kdyby pak někdo z obyvatelů této ulice Artlůvky s tohoto světa bez poručenství sešel, aby statek po něm zůstalý spadl na jeho děti, a kdyby jich nebylo, na nejbližší přátele; kdyby však ani žádného přítele se nenašlo, tehdy v ten statek rychtář a starší té ulice měli se uvázati a jej spravovati a rozděliti věrně a právě na tři díly: ke cti a chvále P. Boha slavnému kostelu sv. Petra v Brně první díl, druhý za toho mrtvého duši měl dán býti pro Boha chudým lidem, třetí pak díl k obci té ulice, totiž na spravení cest a lavek aneb na jiné důležité potřeby obecné, kdež se jim nejlépe zdáti bude, k dobrému té ulice a jinam nikam. Při tom také kapitula chtěla, aby sirotčí peníze i statky jejich byly od rychtáře a starších opatrovány, tak aby sirotkům neubývalo, ale raději přibývalo, aby k létům svým přirozeným přijdouce své při úřadě též ulice najíti mohli. Za tu milost byli povinni kapitule vydávati na každý rok z jednoho každého gruntu při sv. Tomáši jednu slepici, při sv. Markytě jedno kuře a při Zeleném čtvrtku po šesti vejcích.[1])

V obdarování na odúmrť kromě veliké výhody usedlých, kteří tak stávali se teprve vlastními držiteli a majetníky svých gruntů, spočívá zároveň rozšíření samosprávy obecní; vrchnost postupuje tu díl svého dotud neomezeného rozhodování obecnímu úřadu, aby byla potom součinnost úřadu obecního s vrchností. Co vrchnost v listě na odúmrť projevovala o sirotcích, že chce, „aby chováni byli lidsky a slušně a ne jakožto nevolníci“, to platilo také pro poddané, když vrchnost je osvobozovala od úmrti.

---

[1]) Vidimovaný opis v kapitulním archivě I. A.

Ale tato výsada dává také vhled, jaká a jak veliká byla tehdy tato „ves Hartlůvka". Nástupcem probošta Petra Grodeckého byl Eliáš Hovorka z Vyškova, jenž koncem 16. století zaznamenal příjem kapituly brněnské z jednotlivých jejích osad. U Hartlůvky zapsal,[1]) že ročně se dává slepic 23½, kuřat 23 a vajec 2 kopy 18 kusů. Protože platilo se za odúmrť z gruntu po 1 slepici, 1 kuřeti a 6 vejcích, odpovídala by odváděná dávka 23 gruntům v Hartlůvce. Ale ze seznamu trochu pozdějšího z r. 1628 víme, že byl tam jeden grunt dvojnásobný, z něhož se odvozovalo po 2 slepicích, 2 kuřatech a 12 vejcích, a druhý byl také poněkud větší, neboť dávalo se odtud 1½ slepice, 1 kuře a 9 vajec, a z 20 gruntů odvádělo se po 1 slepici, 1 kuřeti a 6 vejcích, takže srovnáním záznamů dobíráme se jistoty, že již na sklonku 16. stol. Hartlůvka měla 22 gruntů čili domů. Z toho poznáváme také, že v Hartlůvce byly to domy hospodářské, s rolemi. Máme tedy z té doby obraz Hartlůvky takový: před branou Veselou po obou stranách byly domy se zahradami (jinde je to doloženo) i s rolemi, které se prostíraly směrem k nynější Veveří a Údolní ulici a potom k úpatí Špilberka až k Brněnské bráně (byla tam, kde je Městský dvůr), a na tomto prostranství od Veselé brány ke Švábce byly domy seskupeny více v ulici, a kde pak již úbočí Špilberka překáželo, postaveny byly blíže k městským hradbám jen v jedné řadě. Hned tedy před městskými hradbami rozkládala se opravdová ves, kde se hospodařilo jako na venkově, kde se osívala pole a choval dobytek a drůbež; hospodářství to nebylo ovšem u žádného gruntu rozsáhlejší. A podle záznamů z r. 1628 můžeme ještě blíže poznati rozvrstvení hospodářské na Hartlůvce: hospodářství polní se vedlo na 10 gruntech, z nichž jeden byl dvojnásobný, u jednoho domu byl jen kousek pole, a domů bez polí, v nichž přebývali řemeslníci, kteří si chovali jen drůbež, bylo 11.

Původně náležela všecka půda vrchnosti. Když si někdo odkoupil grunt, aby si tam postavil dům a hospodařil, vrchnost si přece ještě ponechávala jakoby vrchní panství a vlastnictví gruntu, a nový usedlý na uznanou tohoto vrchnostenského vlastnictví platil vrchnosti roční peněžitý plat, jemuž se říkalo úrok čili úroční peníze — byl to pozdější úrok z gruntu (gruntovní) nebo z domu (domovní) — úrok takový kladl se pravidelně ve dvou lhůtách: o sv.

[1]) Kapitulní archiv I. A.

Jiří a o sv. Václavě. V Hartlůvce platilo se podle záznamu Hovorkova takových úročních peněz z gruntu ročně 9 groší 3 den. (na sv. Jiří 4 gr. 5 d. a na sv. Václava tolikéž), dům s kouskem pole platil o sv. Jiří a o sv. Václavě po 3 gr. 6 d., a ostatní domy platily v týchž dvou lhůtách po 3 gr. Z celé vsi Hartlůvky koncem 16. století platilo se úročních peněz vrchnosti na sv. Jiří 2 zl. 27½ gr. 1 d. a o sv. Václavě tolikéž. Na porozuměnou budiž dodáno, že 1 zlatý měl 30 groší a 1 groš 7 denárů čili peněz.

Připočteme-li k tomu dávky za odúmrť, o nichž stala se již zmínka, za 23½ slepice (po 3 gr.) 2 zl. 10 gr. 3½ p., za 23 kuřat (po 2 gr.) 1 zl. 16 gr., a za 2 kopy 18 kusů vajec (kopa za 4 gr. 2 p.) 9 gr. 6 p., — vycházelo vrchnosti koncem 16 stol. ročně z Hartlůvky důchodu 10 zl. 1 gr. 4½ p. Dávky tyto byly pěkně rozděleny: na sv. Jiří, na sv. Václava, na Zelený čtvrtek, na sv. Markytu, na sv. Tomáše.

Kromě toho byli poddaní z Hartlůvky povinni robotami pěšími, které však tehdy nebyly tak tíživé; ale bližšího se nedovídáme nic, v čem by spočívaly.

Tyto povinnosti usedlých v Hartlůvce trvaly beze změny ve století 17. Souhlasně s Hovorkou zapsán jest kapitulní příjem z Hartlůvky v českém soupise kapitulních důchodů z r. 1628,[1]) až na maličkost, že úrok svatojirský a svatováclavský je zapsán obnosem 2 zl. 28 gr. 5 p., tedy větším o 6½ p. než dříve, a vajec že se odvádělo 2 kopy 21 kusů, tedy o 3 více, což by nasvědčovalo, že k jednomu domku byl přibyl kousek pole.

Tento český soupis je zajímavý také jmény usedlých v ulici Hartlůvce. Největší grunt náležel „apatykářovi", grunty s rolí byly: Michalův, Hons Moczův, Pavlův, Paláškův, Honzův, Klimše Kůžele, Krištofův, Honzův (podruhé uvedeno), Forestův, dům s kouskem pole Kašpara Piše, grunty bez polí Bartla Nosa, Tomáše Hádka, Jana Slaniny, Myslivcův, Kašpara Piše (podruhé), Petra Procházky, Filchydlův, Tomandlův, Frydrychův, Joklův, Balcara Langa. Podle toho asi polovice Hartlůvky jeví se býti osedlá českými lidmi. (O. p.)

---

[1]) Rovněž v kapitulním archivě I. A; rok 1628 výslovně v soupise udán není, ale lze jej z obsahu bezpečně určiti.

Posudky.

Dějiny kartuziánského kláštera v Králově Poli u Brna. Sepsal Karel Žák, profesor v Novém Městě na Moravě. Nákladem vlastním. Tiskem J. Tomana ve Žďáře 1929. S. 105, 14 K.

V Úvodě p. spis. uvádí četné prameny práce své z archivu kláštera rajhradského, zemského archivu v Brně a bývalého musea Františkova v Brně jakož i Desk zemských a knih Půhonných. Použil svědomitě také četné literatury k práci své dle jednotlivých převorů kláštera.

Vydati dnes vážný spis vlastním nákladem je důkazem velkého idealismu. Ten jeví se v celé knížce. Spis. pracoval velmi svědomitě, ale někde nekriticky příliš důvěřoval pramenům svým, zvláště regestům ze sbírky Cerroniho F. M. č. 341. Regesta jsou neúplná a chybná. Tak na str. 46 ř. 23. a na str. 55 ř. 9. byl sveden regestem z r. 1445 a 1468. Obě regesta týkají se listiny z r. 1454, která byla vidimována r. 1468. Dle listiny té dne 27. září 1454 „Ich maister Hanns der eelter und ich maister Hanns der Junger Gebruder die Langen von Brünn weilent Stephanus des Langen daselbs seliger gedechtnuss Sun" darovali a zapsali klášteru s vědomím matky jménem Kateřiny nyní Hanuše Ryšana tamže v Brně našeho milého otčíma manželky provdané — všechen svůj podíl a nárok po otci na nemovitosteeh, které otec zůstavil. Do smrti ponechávají užitek matce a po její smrti sourozencům vlastním i také milému bratru po matce Vilémovi, kterého má s Ryšanem. Přežijí-li matku, mají na spásu duše otcovy a matčiny kartusiánům dáti 10 kop grošů na záduší na 100 mší a chudým do špitálu v Brně 20 kop grošů. Ta listina byla vidimována 12. září 1468. Všechna regesta uvádějící něco jiného jsou chybná.

Časem klášter po bratřích Langů nabyl pivovaru v Kobližné ulici, lázní na Ponávce, zahrady na Dornreslu a dědin Žabovřesk i Manic, které r. 1469 klášteru byly zapsány do desk.

P. spis. zasluhuje uznání, že první podrobně napsal dějiny kláštera i velkostatku kartouzského v Králově Poli a zjednodušil tak zmatek v dosavadním dějepise Králova Pole. Sadovský, Raab i Slavík pochybili, že nepostřehli v Králově Poli čtvero panství: 1. herburské (1240), 2. johanitské (maltézské 1279), 2. augustinské (tomášské 1370) a 4. kartusiánské (1375). Prof. Žák věnoval na pěkné vypsání dějin panství kartouzského mnoho práce i peněz a zavděčil by se vědě, kdyby ze sebraných pramenů a pomůcek napsal také rozvoj tří panství ostatních. *Dr. Frant. Šujan.*

* * *

Jiří Mahen, Nejlepší dobrodružství. Román. Praha 1929. S. 337.

Dějištěm nového románu Mahenova jest Brno, vlastně jen malá jeho část — okolí Červeného kopce. Zde prožívá své „nejlepší dobrodružství" restringovaný professor z nějakého venkovského města, „kantor, který se dal vyhodit z práce a nevěděl kudy kam", nemožný passivní člověk, jenž si po rodinném rozvratu nalezl náhodou příhodný útulek v nějaké vile pod Červeným kopcem, aby prý tu začal nový život ve vědecké a jiné činnosti; ale brzy ode všeho utíká, až se trochu z nudy a zvědavosti, trochu z přirozené dobráckosti vrhne do pošetilého dobrodružství: veden krajně „moderní" a výbojnou studentkou pomáhá podivínskému mezinárodnímu artistovi Hertlovi léčit jeho duševně chorou a neobyčejně krásnou manželku jakýmisi katastrofálními sensacemi a nakonec stává se sám jejím dobrovolným ošetřovatelem, když bezděky pomohl moderní studentce uskutečnit její plán — spojení se záhadným Hertlem. Všichni tito lidé octli se na brněnské periferii jen jakousi náhodou, náhodou se sešli na osamělých večerních i nočních procházkách a také všechny jejich další osudy jsou jen řetězem podivných náhod nebo všelijakých fantastických rozmarů. Proto celý ten románový vývoj, spojující životní příběhy dvou dvojic a často hodně zdržovaný autorovými pokusy o psychologické výklady záhadných zjevů, tak málo čtenáře přesvědčuje a ještě méně strhuje. Zato třeba uznati Mahenovu snahu vystihnouti krásu pohledů na Brno za nejrůznějších denních okamžiků a zachytiti brněnské ovzduší v poválečných letech. Jde ovšem zase jen o malý úsek brněnského života — již proto, že žádná ze čtyř hlavních osob nemá s Brnem nic společného.

Miloslav Nohejl, Ohnivý červenec. Román. Praha 1929. S. 246. — Anna Ziegloserová, Pošetilé. Román. Praha 1929. S. 162.

Umělecky jsou oba romány od sebe ovšem hodně vzdáleny, ale jinak jsou skoro souhlasným obrazem zvráceného mravního nazírání dnešní společnosti, ať již jde o kruhy intelligentní a umělecké či o široké i „spodní" vrstvy velkoměsta. V románě Nohejlově, jehož děj odehrává se v lázních, je všechno prosyceno jedině smyslnou „láskou", v jejíž chtivosti vynikají zvláště ženy, od lázeňské služebné až po medičku. A tuto ženskou chtivost, ba nestoudnost ještě skoro ostřeji a názorněji vylíčila spisovatelka druhého románu, A. Ziegloserová. Těmi „pošetilými" jest dlouhá řada žen, vdaných i rozvedených, vdov, starých panen i útlých děvčátek, které všechny se až nepříčetně ženou za pražským motorovým závodníkem, vlastně drzým podvodníkem, až jedna z nich společně s ním i umírá. Je to všechno nejvýš smutné a trapné, a bohužel i pravdivé. Román Z. tuto skutečnost jen ukazuje, ale není ovšem tak psán, aby snad čtenářky, které nemají tak daleko k „pošetilým", aspoň vzpamatoval nebo varoval.

M.

„R. F. Šimek: Kapesník. Nákladem přátel knihovny Kruhu, Vítkovice. Šimek uzavírá svou poesii touto evokací:

Kapesník dostal jsem darem,
kapesník, kapesník.
Kapesník talisman lásky
kapesník nejmenší přítel —
kapesník malý!

Načež následuje výčet různých funkcí kapesníku. A konečně:

Kapesník zůstal v ruce mé,
kapesník malý —
nikomu jej neukáži
a sobě jej uschovám
pro věčné časy,
kapesníčku malý!

Mám k tomu dvě kritické poznámky, do nichž se snažím vložiti kompletní synthesu svého soudu: 1. Šimek měl dodržeti slib a sobě si uschovati tento „Kapesník" pro věčné časy a nikomu jej (resp. správně ho) neukázati. 2. Nejdůležitější a nesporně nejznámější funkce kapesníku jest: sloužiti k utírání nosu. Šimek to sice ve své básnické studii kapesníku nepřipomíná, ale v tom jméně záleží důsažná virtuosita jeho poetické divinace, že si to každý sám po přečtení jeho „Kapesníku" živě připomene. K. Š." (v „Rozpravách Aventina" 1929, 59.)

Robert Hichens, spisovatel románů „Zahrada Allahova", „Plodná réva" a „Bella Donna", Hlas krve — duch v žaláři (The call of the blood — a spirit in prison). Přel. Anna Marie Vchynská. 4 díly. Nakl. A. Neubert, Praha 1928.

Anglická šlechtična, šlechtična rodem i duší, pobývajíc na jihu, vdala se za Siciliana, který však za její delší nepřítomnosti — odjela do Afriky ošetřovat jakéhosi přítele, francouzského básníka — se jí zpronevěří a zahyne v moři. S dcerou prohrobkem po letech tráví letní dobu na ostrově u Neapole. Onen spisovatel je skoro stále u nich: co matce upřel, spisovatelské nadání, pěstuje bez jejího vědomí u dcery. Toto jejich tajemství, na něž časem přijde, jakož i objevení manželova nemanželského potomka mezi rybáři rozruší ji do nepříčetnosti, a v té napjaté chvíli zoufalství dojde k doznání lásky mezi ní a spisovatelem.

Živě líčen jih ve své přírodě i ve svých lidech. Zevního děje hlavních osob románu jest však málo, jak bývá u těch, kdo nemají nic na práci. Mnoho se opakuje jak v jejich denních příbězích, tak v jejich přemítání, jež časem unavuje nejen je, ale i čtenáře. Ale beze sporu jsou tu také části dějově napínavé a povahopisně výstižné i zajímavé.

Rozhled

Náboženský.

Actio catholica

jest podle známého tüb. moralisty O. Schillinga (Th. Rev. 1929, č. 10) v Němcích a j. theoreticky s dostatek probrána, zbývá jen rázně zasáhnouti do skutečného života. Boj prý jde proti materialismu, jednostranné světské kultuře (Diesseitskultur), bez-, vlastně protináboženské škole, proti útokům na vznikající život atd., a to nejen u t. z. nižšího davu! Po vedoucích spolupracovnících aspoň se žádá, by nejenom nábožensky byli vzděláni a živi, ale i socialně-ethicky a politicko-ethicky s dostatek poučeni; jdeť právě o to, by jak socialní tak politická činnost byla ethikou proniknuta, t. j. hmotná její, po př. mocenská stránka z dosavadní jednostrannosti povznesena k řízení podle zásad mravních.

Předpoklady to jistě nezbytné, ale stejně jistě také velmi nesnadno dosažitelné. Neštěstím a přímo ohrožením této činnosti bylo by její zpolitisování, totiž vydání v ruce politisujících stranníků, pokud oni dovedou na schůzích dané výklady přednášeti a takto pro stranu agitovati ale — nic víc. Kde není náboženského přesvědčení a života, odtud nic bohulibého nevykvete.

*

Kostely — kaple.

Význam kostela (pokud možno, s místní duchovní správou) v obci jest jedna z mála věcí, v nichž našinec i odpůrce souhlasí, ovšem každý v jiném smyslu. Ovšem, kde odpůrce vidí jen suggestivní „ohlupování“ kázáním a vespolnou modlitbou, našinec tuší a věří nad to nadpřirozený vliv svátostného Spasitele, jenž jako dobrý pastýř mezi svymi ovečkami přebývá. Nedostatek náležitě po zemi rozdělených svatyní byl jistě jednou z příčin, že náboženský život u nás po staletí nerozkvetl tak, jak mohl a měl. Jest nám nepochopitelno, že po staletí mohlo se u nás tak málo dbáti církevního příkazu ze začátku 13. stol. o návštěvě nedělní bohoslužby, totiž tak málo dbáti, aby fysicky byla co nejvíc umožněna. Josef II přese vše přehmaty viděl v té věci správně a postupoval v ní správněji než ti, jichž to bylo povinností neb aspoň čestným úkolem, patroni obojího stavu. V minulém století a namnoze dosud obce v ušlechtilém závodění hleděly si toho, aby se jim dostalo vlastního kostela, žel že někdy s překážkami neb aspoň bez podpory těch, na něž právem spoléhaly.

O novém chrámovém slohu, který snad jest na cestě, o tom, že nebude teď už tak snadno stavěti velkolepé chrámy, že bude při stavbách kostelů také víc než dosud pamatovati na praktičnost (snad

topení, spojení s farou, pomocné místnosti vedlejší atd.) nehodlám tu mluviti; to se zevrubněji lépe vypíše jinde. Jen poznámku nikoli snad bezvýznamnou k nadpisu této statě!

V nejedné menší obci, nemá-li kostela a nemůže-li si ho brzy zbudovati, vyskytne se návrh, aby si tedy zbudovali aspoň kapli, snad se zvonicí, někdy jen k vůli této.

Jsou ovšem kaple a kaple — kapličky. Jak chvályhodna je tu snaha a obětavost občanů, tak radno jest upozorniti je na nevýhody kaplí, jež obcím nemohou býti kostely, — právě proto, že jsou to jen kapličky, do nichž se vejde jen několik málo lidí. Stačí několika jednotlivcům, aby tam vykonali svou pobožnost — jak známo, i jinověrci tuto stránku v našem náboženském životě chválí, že naše svatyně jsou přístupnější a také častěji bývají navštěvovány —, avšak nestačí-li, aby při společné pobožnosti, zvláště pak liturgické, pojaly všechny účastníky, není to výhodou. Proč, netřeba dále vypisovati.

A přece i tam náklad bývá značný. Již staveniště bývá vybrané, stavba a výzdoba jest více méně nákladná. Praktický rádce neodradí hned z podniku vůbec, ale podle okolností zavede dobrou vůli na cestu, jíž by se spíše nebo později došlo k vlastnímu cíli, k svatyni bohoslužebné.

V našich poměrech nejjednodušší jest, co se i u velechrámů dělávalo a dělává, zhotoviti plán budoucího kostela a vystavěti podle něho zatím to, nač právě peníze stačí: hlavní část pro oltář (presbyterium). Ostatek by se ponechal budoucnu, jež by v takovém případě podle známých zkušeností nebylo tak vzdáleno, jako celá stavba kostela najednou. (Svatovítský dóm v Praze byl přece jen výjimkou).

Znalci cizích poměrů nadhazují cizí příklady: zbudovati něco, co by bylo především kostelem, ale vedle toho také mohlo sloužiti příbuzným účelům, totiž vzdělávacím, časem možná i — — školním. Je to již připomínka z diaspor a z missií, ale konečně připravenu býti třeba na všechno! Stavějí se tu tam t. ř. katolické domy, které ovšem se mají samy zpláceti a vypláceti, tedy s místnostmi pronajatelnými (doufejme, že jich nestihne osud několika předchůdců!), na kterýž výtěžek by se v našem případě arci počítati nemohlo.

Ale o tom všem by určitější návrhy mohli podati právě jen znalci ciziny. Zde stačiž jen ta zmínka.

Kapličky v obcích a v polích pěkně se vyjímají na oko, jsou-li trochu opatrovány (čehož vždycky nebývá). Lépe by však bylo, kdyby byly svatyněmi bohoslužebnými.

*

Z missií.

Albanie, pokud jest pravoslavná, dává prý nejlepší naděje v návrat k naší církvi. V rozkolu, který její vůdcové nyní správně odvozují z panovačnosti byzantské a jiných podobných, nenáboženských pohnutek, octli se obyvatelé Albanie ani nevěděli jak. Nižší třída, pokud vůbec jest nábožensky poučena — mnoho toho není, jelikož pravoslavné duchovenstvo samo v tom není tuze vysoko —

smýšlí katolicky, o rozdílech ani valně nevědouc. Inteligence se k pevnému uvědomění náboženskému propracovává, k čemuž cestu má jen v katolictví.

Jelikož pro hromadnou unii není najednou dosť katolických kněží, aby jejím potřebám vyhověli, zřizují se ve větších městech střediska, odkud má unijní práce v místě a v okolí postupovati.

Nezaručená a předčasná je zpráva, že i sám mbret (král) albanský (moham.) se chystá přestoupiti ke katolictví, an prý si vyhlédnul nevěstu z kteréhosi katolického knížecího rodu. —

1. června pochovala Čína mrtvolu presidenta Dra Sun Yat-sena (Sun-vensa), který jest jí ctěn jakožto představitel národní myšlenky, průkopník osvobození ze jha cizozemců a zakladatel republiky, o jejíž vhodnosti či nevhodnosti v Číně jsou sice názory různé a hlavně pro nedostatek státní autority, který se ve všem všudy trapně pociťuje, názory namnoze nepříznivé, ale která zatím je tu a podle možnosti se uplatňuje.

Sun-ven byl svého druhu volnomyšlenkář, a pohřební pocty postrádaly všelikého čínsko-náboženského nátěru (obětin, kadidla, praporů s pověrečnými nápisy, přítomnosti bonzů a lamů atd.) Zástupce církve katolické Msgre Costantini byl čínskou vládou vedle cizích diplomatických zástupců (sám pro odpor Francie dosud není nuntiem, srv. zde str. 351) také na slavnost pozván a dostavil se předeslav výhradu, jež vládou také uznána, že učastní se jedině, aby poctil památku Sun Yat-senovu občansky a projevil úctu vládě i čínskému národu. Nezúčastnil by se, kdyby náboženské obřady byly částí slavnosti, aniž smí účast jeho býti vykládána jako uznání všech zásad Sun Yat-senových: „ctíme všechno, co v nich se srovnává s naukou katolickou, vše ostatní odmítáme". Projev jeho pocty záležel v trojím hlubokém úklonu před mrtvolou.

V Peipingu (Pekingu), odkud zástupcové k slavnosti zvláštním vlakem vyjeli, jest sídlo apoštolské delegatury a katolická universita, zřízená péčí severoamerických benediktinů; po delším jednání, zaviněném odporem francouzským, uznána za universitu i vládou.

O letoších letnicích zřízen tamtéž svaz katolické mládeže v Číně.

*

Jugoslavie.

Svátky v Jugoslavii, o nichž státní zaměstnanci příslušných vyznání mají volno, jsou pro katolíky: vánoce, nový rok, tří králů, sv. Josefa, velkonoce, nanebevstoupení, letnice, Boží Tělo, sv. Petra a Pavla, Cyrilla a M., nanebevzetí, všech svatých, neposkvr. početí. Pro unity kromě toho štědrý den, velký pátek, svátek reformy(?) — odpadá však svátek sv. Josefa, Petra a Pavla, nanebevzetí, všech svatých. Pro pravoslavné: štědrý den, vánoce (2 dny), svěcení vody, sv. Sava, velký pátek, velkonoce, sv. Jiří, nanebevstoupení, Cyril a M., letnice, nanebevzetí, sv. Mikuláš. Pro protestanty: vánoce, velký pátek, nanebevstoupení, den reformace.

Mají tedy ř. katolíci tolik svátků co pravoslavní, ba jelikož asi ani v Jugoslavii úřadování na štědrý den nebude valné, vlastně o 1 víc. Změna vlády v poloviční diktaturu pomerů katolických celkem nezhoršila, ač dosud ani valně nezlepšila. Jednání o konkordát se vleče. Pozemková „reforma" jako jinde ochudila církev, někde ovšem vinou jejích zástupců, a náhrada je těžká.

Kathedrále bělehradské povolilo tamní městské zástupitelství původně 8000 m², ale pak jen polovici za staveniště. Jinak katolických svatyní přibývá; zda-li také katolíků, se neoznamuje.

*

Ruská kollej („Russicum s. Theresiae ab infante Jesu Collegium") zřízena v Římě na Eskvilinu blízko ústavu orientalního a svěřena jako tento jesuitům. Úkolem jest chovance připraviti na missijní službu mezi východními Slovany podle obřadu slovansko-byzantského; kromě obvyklého studia filosofického a theologického mají býti obeznámeni s ruskými dějinami a obyčeji.

Překvapující titul (s. Theresiae . . .) vysvětluje se tím, že z Lisieux jménem té světice byl na takový ústav značný obnos věnován. — Zprávy o nějakém jednání Vatikánu se sověty jsou vymyšleny. Není ani myslitelno, na jakém podkladě za sovětského řádění proti všemu náboženství by mohlo býti vedeno. Nešťastná Rus musí ještě blouběji klesnouti, aby nastal obrat.

*

Proces Krista Pána má býti přezkoumán. Židovský právník Schwayder v Denver-u (SS. Colorado) pracuje o spolek za tím účelem. Do Jerusalema má býti svoláno velké synedrium rabínů a j. židovských učenců, jež by rozhodlo, byl-li postup židovské velerady proti Spasiteli právně vadný či ne. Bude-li uznán za vadný, má to synedrium uznati a o boží odpuštění prositi.

Vědecký a umělecký.

Právo přirozené a státní.

Začátkem t. m. měl odbor katolického akademického svazu (sídlo Kolín), pracující pod heslem „náboženství a právo!“, sjezd v Mnichově. Čelní právníci katolického Německa se zúčastnili a přednášeli. K nářkům na úpadek mravů, na rostoucí zločinnost atd., jež konečně se opakují při podobných příležitostech ode dávna, družily se však nářky povážlivější, totiž na úpadek mravního i právního cítění, a to nejen v obecenstvu, nýbrž i ve světě právnickém, jmenovitě soudcovském. Přednášky a rozpravy točily se kolem t. ř. přirozeného práva, které se namnoze neuznává, které však pro každého, kdo v právu vidí víc než pouhé předpisy policejní, jest pravdou a právem základním, mravní páteří práva.

Běžný předsudek málo myslících právníků jest, že právo se tvoří státem, stát že jest původcem a tvůrcem práva. Zásadní tento omyl zaměňuje právní ideje s právními výnosy, nepsaný zákon lidského rozumu, svědomí a citu se zákony vyjádřenými v určitých pravidlech: tyto dává stát, ale netvoří, nemůže tvořiti jejich předpokladů, kdyby jich nebylo v lidstvu rozumně myslícím. Stát není tvůrcem práva, nýbrž sám se svými zákony, mají-li jakou cenu, stojí pod právem!

A pod právem stojí i státní činitelé, tvůrcové a zástupcové státních zákonů, jež ve svědomí zavazují jen potud, pokud jsou podle práva.

Na sjezdě zevrubněji probírán poměr soudce k tomuto právu a k daným zákonům. (V Německu se od r. 1926 vlekou práce o opravu trestního zákoníka, z kterýchž porad na veřejnost vycházejí roztodivné názory!) Vůdčí zásady byly: Soudce jest zákonu podřízen a povinen ho šetřiti. Zákonem jest každé právní pravidlo. Původ všeho práva jest v Bohu. Stát je zřízení mravní, je tedy podřízen přirozenému a božskému zákonu mravnímu, i nemá žádný státní, tedy časný zákon jemu odporovati, na př. nařizovati, co by mravně nebylo dovoleno. Soudce nesmí použíti, t. j. postupovati podle práva a zákona státního, jenž by byl obsahem nemravný. Obsah tento však nutno s vědomím odpovědnosti zcela přesně zjistiti.

Právní vědomí a cit souvisí ovšem se světovým a životním názorem, jak u právníků tak u lidu: upadá-li jedno, upadá i druhé.

K tomuto idealismu ne tuze pěkným protějškem jest jednání v německém (i rak. a čs.) výboře pro úpravu trestního zákoníka. Vzhledem k úžasné zločinnosti, jak právě nyní zuří, jen professorský pedantismus nebo zaryté bolševictví může žádati beztrestnost pro zločiny, jež beze sporu ohrožují společnost. Co všecko je těm lidem záležitostí soukromou, ač jinak, kde se jim to hodí, žádají, aby státní úřadové do všeho strkali nos!

*

Philosophia perennis
se zove, jak známo, onen konservativní směr filosofie, který vycházeje hlavně z aristotelismu, částečně z platonismu, v středověku vypracován v školskou soustavu a v novém věku jest veden uprostřed nejrůznějších názorů jakožto trvalý poklad myšlenkových zásad vždy znova osvědčovaných, zprostředkujících mezi protivami a vyvíjených ve všestrannou soustavu názorův o veškerenstvu. Podle obvyklého názvosloví je to tedy asi totéž, co se zove filosofií peripateticko-scholastickou, ale bez omezujících určení, jimiž bývá označována odjinud. Chce býti prostě filosofií vůbec, na základě noetického realismu, nikoli bez kritiky, ale bez agnostické skepse.

Název se vyskytuje poprvé r. 1540 (Aug. Steuchus [Steuco, Eugubinus], De perenni philosophia); Leibnizovi, ač ve své metafysice šel směrem poněkud jiným, se velmi zamlouval.

V Řezně má nyní pod tím názvem vyjíti k šedesátinám mnichovského prof. Jos. Geysera obsáhlý sborník (asi 1000 str.) rozprav věnovaných jednak dějinám této filosofie, jednak soustavnému, třebas jaksi monografickému vypsání jejímu ve všech odvětvích. Nejlepší pracovníci toho směru ze všech národů se k tomuto úctyhodnému dílu spojili; vydavatel, mnich. doc. v. Rintelen získal pro ně i některé učence jiného směru, kterým však s onou většinou společna jest, jak praví, filosofická snaha o poznání pravdy.

Dvousvazkové dílo váz. bude státi 37 M.

*

m. — O novém literárním směru ve Francii
píše v časopise „L'Europe central" a s některými doplňky také v týdeníku „Čin" mladý lit. kritik francouzský André Thérive. Nazývá jej „populism", tedy asi „lidovost". Nový směr nemá prý ctižádosti, aby se stal doktrinou, ale má býti jen reakcí, „souhrnem určitých odporů k esthetismu všech odrůd". Pokouší se o návrat k nejstarším a nejzdravějším tradicím francouzského románu, chce znovu přivésti do literatury trochu života a lidství. Od officiální smrti naturalismu stala prý se divná věc: lid měl od těch dob stále větší přístup k poučení a ke kultuře, a přece se mu div neupřel vniterní život, neboť se jím nezabývá žádný psycholog. Slovem „lid" nerozumí se ovšem nějaká přesně ohraničená třída, nýbrž každý člověk ztracený ve všedním životě a v jeho starostech: proto budou se populisté zajímati nejen stále o ty, kteří se zabývají perem a štětcem, o elegantní turisty a posluchače sonat, o inženýry a obchodníky, ale také třebas o klempíře nebo ženy z domácnosti. Nebudou se jen chodit dívat na „lid" jako na nějakou černošskou vesnici, nebudou si ho představovat podivným a štavnatě malebným, ale budou se snažit pochopit jeho celý život a míti smysl pro jeho „soukromou pravdu", i kdyby byla hrubého zevnějšku.

Zrození nového -ismu ospravedňuje kritik i tím, že hned na počátku asi 20 spisovatelů všech značek a všech technik se rozhodlo podporovati toto hnutí. A je přesvědčen, že francouzký román se nemůže vyhnouti populismu, „nechce-li se omezit na modré povídky, na povídky dvojsmyslné nebo na kytici zelených karafiátů".

Zdá se ovšem, že ve skutečnosti jde jen o obnovení realismu, po případě naturalismu. Ostatně oba tyto směry nikdy docela nevymřely, třebas nebyly v módě, a právě v poválečné belletrii hodně se rozmohly.

*

m. — Proč je kniha „nejčtenější"?

O této otázce uvažovalo se opět v časopisech po neslýchaném úspěchu Remarqueova válečného románu „Na západní frontě klid". Spis. Jos. Kopta v novém týdeníku „Čin" soudí asi správně, že tu nerozhoduje ani vnitřní cena knihy ani hlas kritiky — můžeme se ostatně o tom přesvědčiti každodenně i v jiných případech, že ani nejkladnější recense, ani okázalé pocty státních cen nepůsobí zájmu, jejž bychom čekali. Knize je zapotřebí ještě jiné suggesce, nežli je suggesce znalců a officielních hodnotitelů, kteří mají v kulturních rubrikách denního tisku zdánlivě tak blízko ke čtenářskému množství — přece však jen, aby se dočkali ohlasu, musí nalézti podporu v ústním podání čtenářů. Je zcela jistě velké procento lidí, kteří čekají teprve na to, o čem se bude mluvit, kteří se přímo dotazují, co by bylo záhodno číst, kteří zkrátka posudek čtenáře staví nad posudek kritika — tento musí býti teprve přezkoumán a ověřen z jejich často hodně odlišné perspektivy.

Jinou suggescí, která působí tolik na široké davy čtenářstva, jest obratná suggesce impressaria — nakladatele. I kniha Remarqueova byla by šla mnohem pomaleji do světa, kdyby nebylo skvělé opravdu reklamy ullsteinských podniků: nakladatel dal Remarqueovu prvotinu pod čáru svých novin vycházejících ve statisícovém nákladu a autora zajímavě záhadného nechal vedle jiných kouzel vystupovati i mizeti za okolností poněkud romantických. I u nás — praví Kopta — bylo pro úspěch R. důležito, kdo dostane jeho knihu k obchodnímu zpracování, a nakladatel, který by neměl k ruce denní tisk a všecky rozsáhlé propagační pomůcky, z nichž statisícový večerník je z těch nejcennějších, by se musil spokojiti pomalejším tempem prodeje, počítaje nejprve jen s kritikou a pak s pověstí od úst k ústům. „Methoda, jíž byla R—ova kniha skoro přes noc udělána, vyniká dobře i z toho, jak mnoho lidí letělo po knize, strženo suggestivními zaklínadly podnikatelské propagandy a jak co chvíli někdo z nich odkládal Remarquea s pocitem zklamání. Musilo nastati zejména tam, kde se snob nachytal na módnost remarqueovského hesla, rozprašovaného jako nákaza, musilo nastati i tam, kde perspektiva lidového diváka se nekryla s perspektivou prvního balkonu a

kde přísliby velkolepé propagandy nakladatelské, vrhané zejména do „míst k stání“, nezdály se býti splněny knihou zcela nekonvenční a nelidovou.“

*

Z přírodovědy.

Mimicry (nápodoba) zove se, jak známo, úkaz, že zvířata, zvláště hmyz, dostávají barvu nebo podobu jiných (Bates), po př. barvu okolí, kde nejvíce žijí, listí, půdy atd. Vysvětluje se obyčejně tím, že zvíře takto nabývá jakési ochranné jistoty před pronásledovateli, stávajíc se v okolí méně nápadným nebo majíc podobu zvířete, na které se pronásledovatelé neodvažují pro jeho ochranné orgány neb odpornou chut a pod.

Domněnka ta se namnoze ujala i přes vážné námitky co do ochranného účelu, z nichž nejvážnější je ta, že zvířatům (pronásledujícím) anthropomorficky přičítá poznávání hledaných obětí hlavně podle zraku, tedy jakýsi optický klam, ač u nich zajisté rozhoduje víc než u nás také na př. čich. Nejnověji obrací se proti tomu výkladu prof. Heikertinger ukazuje na příkladech, že tu vlastně žádné ochrany není. Pozorováním také skutečně není dostatečně dosvědčena. —

Missing link, pořád jistým lidem scházející člen mezi opicí a člověkem, nalezen prý kdesi v Číně u Pekingu. Bude se zajisté mnoho o něm psáti, až se z toho vyklube zas nějaký bluff.

*

KNIHOPIS.

Fclix Hortyński; Życie w świetle nauki i objawienia. Wiadom. katol., Kraków 1929. S. 245.

A. M. Micheletti, Epitome theologiae pastoralis. II. 2: De sacris concionibus et catechesi, cura iuventutis, actione catholica et sociali deque administratione temporali paroeciae. Marietti, Torino 1929. S. 352, 15 l.

Dr. St. Narajewski, Odczyty z zakresu etyki ogólnej. I. Nakl. aut. Lwów 1929. S. 169.

G. M. Paris, Tractatus de Ecclesia Christi. Ad usum studentium theologiae fundamentalis. Marietti, Torino 1929. S. 254, 12 l.

G. Sacke, W. S. Solowjews Geschichtsphilosophie. Osteuropa, Berlin 1929. S. 140, 4·80

F. Sawicki, Lebensanschauungen alter u. neuer Denker. Sv. 3., 3. vyd. Schöningh, Paderborn 1929. S. 246, 480 M.

O. Schilling, Kathol. Sozialethik. Hueber, München 1929. S. 365, 6·30 M.

J. P. Steffes, Religion u. Politik, Herder, Freiburg 1929. S. 250, 7·40 M.

E. Thamiry, Fondements de la morale, morale naturelle et morale chrétienne. Bloud, Paris 1928. S. 230, 10 f.

Vychovatelský.

ak. — Psychologické pokusy se žactvem. V lonském ročníku „Přítomnosti“ str. 255 uveřejněn byl ve výtahu článek W. B. Pitkina, prof. psychologie na columbijské universitě, s nadpisem „Moderní lidstvo a Desatero“. P. jednoduchou psychologickou zkouškou zjistil poznatek ovšem ne nový, že „žijeme dnes v jakési morální anarchii.“ Uvedl desatero přikázání ve zkrácené formě podle učení methodické církve americké a požádal 500 jednotlivců obou pohlaví vyšší intelligence, aby očíslováním udali, která z těch přikázání se zřetelem na jejich morální význam hodnotí nejvíce. A zjistil, že 102 osoby upírají přikázaním, týkajícím se náboženství, jakýkoli význam mravní, 59 osob pohlíží právě na tato přikázání jako na morálního ukazatele cesty a 399 osob přiznává sice celému Desateru morální cenu, hodnotí však přikázání sociální výše než náboženská.

Pragmatistická sice, ale atheická redakce „Přítomnosti“ v úvodní poznámce napsala: „V odpovědích na otázky zračí se zřejmě americké poměry. U nás by asi počet lidí, přikládající velkou důležitost přikázáním čistě náboženským, byl značně menší.“

Tato poznámka nedala spáti odbornému učiteli na jednom moravském učitelském ústavu panu Frant. Plachému, i chtěl se dopracovati „také cestou psychologického experimentu“ spolehlivé odpovědi a vyšetřiti „vývoj mravního cítění naší školní mládeže“. Za základ vzal si upravené Desatero s poznámkami a k nim přidal ještě větu jedenáctou. Aby nescházel čarovný vědecký název, jmenuje to testy. Chce prý tak „průkazným materiálem“ přispěti k chystané anketě o výchově náboženské a laické. Experiment vykonal se žáky páté obecné, ve čtyřech postupných třídách měšťanské školy a ve čtyřech ročnících učitelského ústavu. Materiál uveřejnil letos v též „Přítomnosti“, str. 409—411.

Průkaznost toho prý spolehlivého materiálu je však pochybná. Máme míti dojem pokusu vědecké objektivity. Pan autor nás ujišťuje, že pokus byl tajný, že žáci mohli se projeviti bez obavy, že jim činěny budou výtky. Můžeme se otázati: před kým měli míti obavu, že jim bude činiti výtky?

Avšak o té tajnosti musíme zapochybovati. V 1. sloupci totiž na str. 410. píše P., že pokus byl tajný, vyplněný test neprozrazoval prý autora. Ale ve sloupci 1. na str. 411, tedy o několik řádků níže nám prozrazuje prý zajímavý výsledek u dvou hochů páté obecné, příslušníků různých církví, vychovaných rodiči v duchu přísně náboženském atd.! Toto malé nedopatření dává nám možnost nahlédnouti do postupu pokusu a celá pečlivě sestavená tabulka čísel rozpadá se před našima očima.

A ještě jedno nedopatření mluví proti tomu, co chce P. dokázati. Praví: „Test obsahoval tedy tři přikázání náboženská a osm laických.

Vnější formou i svým obsahem byl mládeži z náboženského vyučování dostatečně srozumitelný . . .“ Tedy tu nepřímo uznává přece jen dobrý vliv náboženské výchovy, a toto pozadí — můžeme uznati že pracné — statistiky mluví přímo proti jejímu výsledku, „že mravní názory mládeže vyrůstají více z představ a citů laických než náboženských a že se ve svém vývoji ustalují na laickém pojetí mravnosti“. Poučení: chce-li kdo skládati statistiky s určitou tendencí, musí aspoň na podobná nedopatření býti opatrný.

Dále uvádí, že IV. přikázání „Cti otce svého i matku svou“ zařaděno ve všech třídách na prvé místo a dodává: „Domnívám se, že působení školy není zde bez značného vlivu a že právem lze jí to připsati k dobru.“ Za světlý zjev školské výchovy má také fakt, že dopředu se dostává XI. věta „Plň svědomitě povinnosti svého povolání“, zvláště ve 4. třídě měšťanské a na učitelském ústavu. O prvých třech přikázaních povahy náboženské máme však věřiti, že jsou to spontánní projevy dětí, když je dávají až na poslední místo?

Každý zkušený učitel ví, že podobné statistiky nemají valné ceny, ježto děti ve škole (i na učit. ústavech i na střed. školách) odpovídají po většině z ohledu na učitele, který materiál sbírá. Nedá se proti tomu nic dělat, ani to nelze dětem zazlívat, ale je to fakt. Kdybychom je stokrát ujišťovali, že se podpisovat nemusí, a že se nebude zjišťovat, co kdo napsal, přece jen proniká touha zavděčiti se učiteli.

Na výpovědech dětí tedy a mladých, neucelených a namnoze nehotových lidí (i přes ujištění v článku, že učitelské ústavy propouštějí do života samostatné lidi, t. j. 19tileté hochy!) nelze budovati. Vždyť ještě dost dlouho, když přijdou do života, mnozí podléhají „líbivým heslům s příchutí demagogie“!

Pan autor svým statistickým materiálem prý chce usnadniti práci chystané anketě. Rozhodující prý je vývoj mravního myšlení „těch, jichž se výchova týká“. Tedy vývoj, to jest něco nehotového a něco, o čem podle učení moderního evolucionismu nevíme, kam spěje, je to samá nehotovost, neurčitost, mlhavost. Tudíž i P. chce na nejistých základech budovati pevnou stavbu. Je to zrovna tak, jako kdyby chtěl, aby žáčci páté obecné rozhodovali, kterým předmětům se mají učit anebo aby se učili sami! Musí tu přece býti někdo, kdo se už naučil, kdo ví a zná účel a cíl, k němuž má svěřence dovésti. Vzpomeňme revolučních let po převratě, kdy studenti žádali, aby byli účastni jednání klasifikačních porad, ježto prý se týkají jich, jedná prý se o ně, a žádali docela, aby si mohli volit profesory. Vzpomenou-li si dnes lékaři, soudci, učitelé, profesoři na ta „krásná“ (podle skutečného vyjádření) léta, smějí se tomu, jak byli „radikální a naivní“, ale nemohou chápati dospělých lidí, kteří je v tom podporovali!

Stát musí míti ohled spíše na rodiče těch dětí, aby mezi výchovou rodinnou a školní byl soulad. Dokud nejsme v státě komunistickém,

v němž by plození dětí bylo regulováno státem a nemluvně bylo odneseno do státní výchovny, jak ve starověku tanulo na mysli Platonovi, který však sám uznal, že je to neproveditelné, dokud jsme lidmi a ne samými filosofy, t. j. milovníky Pravdy: ideí, duše, Boha, první výchova dětí vždy bude náležeti rodičům, rodině. Na tom souladu musí státu záležeti nejvíce. Státu musí záležeti na tom, aby jeho údové byli lidé „mravně dokonalí", a jest oprávněna pochybnost, zda k výchově charakteru a mravní dokonalosti přispívá, je-li jiná výchova doma, jiná ve škole. Vychovávají se potom mnohdy lidé rozeklaní, nerozhodní, rozervaní a skeptikové. A stát přece nemůže potřebovat skeptiků, neschopných činu! Stát a zvláště náš stát potřebuje lidí silné víry a vůle.

Řešení otázky by ovšem bylo snadné, kdyby ve státě byla uniformita, kdyby všichni členové státu byli stejné víry nebo nevíry. A tu přicházíme k druhému úkolu, který prý si pan P. vytkl, totiž: „Zjistiti mravní názor osob dospělých, tedy již s ustáleným (?) mravním citem."

Jsou lidé věřící a nevěřící. A je skutečně zajímavo pozorovati, kterých je více, zda oněch či těchto, kteří jsou na „posledním stupni vývoje", t. j. na stupni positivistickém (přece však musí býti další stupeň vývoje, když vývoj pokračuje; či potom už zbahníme?), kteří v „babské tlachy" o Bohu nevěří. Pozorujeme-li, ovšem bez „průkazného experimentálního materiálu", nezaujatě život skutečný, nemůžeme se ubrániti jistotě, že těch posledních je malé procento. Neboť jsou tu jednak, řekněme, nevědomí, jednak lidé zpustlého srdce, a jednak intelektuálové, kteří sice nevěří až do hrobu tmavého a s pragmatickou shovívavostí usmívají se víře věřících, ale ti tvoří v tom procentu ještě procento. Zbývající pak nevěří prostě ze strachu, „aby lidé neřekli a na nás se neshrkli". A strach má velké oči; atheismus prý stavějí na odiv a jeden hlídá druhého. V koutku srdce jejich přece vše neumřelo a také s vlastními dětmi se doma třebas i modlí. A když se modlí jeden, zavře okno, aby ho neslyšel druhý, a když se druhý modlí, zavře dvéře, aby ho neviděl prvý. „Svoboda svědomí" uvykli jsme si říkati. A proč? Byly doby, kdy se na schůzích lidí sice vzdělaných a samostatných, ale závislých, zjišťovalo, čí žena a děti chodí ještě do kostela anebo kdo ještě nevystoupil z církve. A člověk zdravého rozumu nechápal, za jakým účelem se to dělá, zda ke zdokonalení didaktiky či ke zvýšení schopnosti paedagogické.

Zmíněný veliký filosof Platon — žil v 5. a 4. stol. př. Kr., tedy nemohl být ještě klerikálem — napsal: „Žádný stát, v němž vládl nikoli Bůh, nýbrž vždy jen smrtelník, neunikl neštěstím a strastem." Pro stát, pro všechny povolané a odpovědné činitele tedy zůstává základní a životní otázkou, je-li náboženství státu potřebno (nejen užitečno) či ne. Nejdříve musí v této otázce býti jasno v hlavách a jisto v srdcích a potom snadno naleznou cestu k řešení otázek jiných.

*

Nepokoje na vysokých školách oznamují se z několika míst, vedle Vídně, Peště a Krakova také z Prahy a z Brna. V Praze mluví a píše se o obraně domácího studentstva proti přílišnému přílivu cizinců vůbec, kteří jednak ve studiích samých ztěžují domácím důkladné odborné vzdělání, jednak po studiích zabírají domácímu dorostu místa, jsouce prý veřejnou správou podporováni.

V obojím případě jde hlavně o dorost lékařský, jenž více než kterýkoliv jiný může prospívati ne tak ze studia knižního, jako za skutečného vedení učitelstva, a to vedení nejen v přednáškách, ale hlavně v experimentu.

Věc to zajisté samozřejmá, kterou by však bylo možno upraviti rozšířením příslušných místností a pomůcek, aby jakýkoli počet posluchačů měl dosť příležitosti řádně se vzdělati. Vímeť, že právě příliv cizinců přispíval k věhlasu těch kterých fakult, na př. slavné kdysi „školy vídenské", což ovšem předpokládalo, že tam působili učitelé, skutečnou zdatností svou lákající i cizince. Tito vraceli se pak do svých vlastí jako zdatní odborníci. Arci ne všichni: mnozí zůstávali také v místě svého studia a všelijakými způsoby se tu uplatňovali na ujmu domácích; tak na př. právě Vídeň přes odpor samých učitelů — známy jsou nebo dříve byly antisemitské projevy kapacit jako Hyrtl a j. — smutně proslula nadbytkem takových „specialistů", kteří nejenom lékařskou vědu kompromittovali, ale i mravní řády ohrožovali a ohrožují.

V Praze se u českých studentů — ze známých příčin — o semitismu tolik nemluví (u německých ano, ač také méně). V Krakově se vytýká i to, že k pitvě se dodávají mrtvoly jen křesťanské, aby židé ve svých citech nebyli uráženi, k čemuž ovšem na snadě jest odpověď, ať tedy židé nestudují chirurgii atd.

U německého studentstva se tu mluví o hnutí nacionálním vůbec (arijském atd.) Ve Vídni jde nyní o ohlas bojů mezi stranami občanskými a soc. demokracií.

Není asi bez podkladu domněnka, že v bouřích mají prsty i živly bolševické.

Žádaný numerus clausus (buď pro cizince v územním smyslu nebo pro cizince co do národnosti) staví školskou správu před nepříjemné dilemma: buď svoboda neb omezení, a když omezení, tedy nesvoboda!

Nynější súžená území státní sama si jakési omezení vynutí, nemá-li akademicky vzdělaný proletariát vzrůsti nad přípustnou míru. Tím méně snesou příliv cizinců! Hesla o svobodné soutěži ukáží se i zde tím osudnějšími, čím omezenější území a nesnadnější vývoz. Cizinci přece jen studují na náklad cizího státu, třebas přinášejí do něho též peníze!

Úsudky o těch a podobných výjevech na vysokých školách různí se ovšem velice již podle stranických hledisk, ale i jinak. Kdo přísahá na demokratická hesla ve všem a všude, nemůže studentům

zazlívati, že podle nich jednají, jmenovitě ne tehdy, kdy jde o skutečné zlořády, jež by měly býti odklizeny shora, ale zůstávají tam bez povšimnutí.

V žádném případě nesvědčí takové nepokoje o zdravých poměrech. Uznaná skutečnost, že úroveň vysokoškolského „studia" nestoupá, ukládá povolaným činitelům přísnou povinnost, aby jeho překážky co možná zamezovali, neboť jde o vysoký zájem společnosti, která tolik hmotných obětí svému školství přináší. Obávané zpolitisování jeho již se sotva zamezí, avšak výstřelky jeho při dobré vůli zamezovati jest možno i radno, ba potřebno.

B. Shaw se vyslovil o universitách velmi nelichotivě. „Vyučování universitní působí na výchov mládeže ničivě. Všechny university bez výjimky by měly zmizeti. . . . Jsou zřejmé důvody, že universitní posluchač tím samým, že universitu navštěvuje, velmi velikou škodu trpí na svém intellektu. Opouští universitu v úplné neschopnosti, formulovati i jen jedinou původní myšlenku."

Budiž toto curiosum zde zmíněno, jelikož původcem jeho jest velebený Shaw. Kdyby byl řekl jen to, že veškero naše učení jest převážně jednostranným vtloukáním cizích vědomostí, bez ohledu na celkové vzdělávání a vychovávání, mohla by o tom býti dále řeč.

*

Universita v Alcale
založená od františk. kardinála, toledského arcibiskupa Františka Jiménez (Ximénez) de Cisneros (1436—1517), měla přes 40 profesorů: 6 pro theologii, 6 pro kanon. právo (!), 4 pro lékařství, 2 pro anatomii a chirurgii, 8 pro svobodná umění, 1 pro ethiku, 1 pro mathematiku, 14 pro jazykoznalství, mluvnici a retoriku.

Z prvých tištěných děl školy byla t. ř. Complutská Polyglotta, z níž NZ vypracován do 10. ledna 1514, Starý do 10. čce 1517 a jež vydána až po smrti kardinálově 1520. (Complutum = Alcalá de Henares).

*

Latina v bohosloví
naráží na veliké překážky od té doby, co gymnasium jí — docela správně — nevěnuje toliké péče jako dříve; nelzeť upříti, že praxe dřívější byla jednostranná, ani potřebná ani prospěšná. Ale jako některá odvětví, na př. dějepis, se bez latiny neobejdou a na universitě samé teprv se jí přiučovati je přece jen trochu pozdě, tak zvláště theologie jak v historické části (biblicum, patristika atd.), tak v theoretické (dogmatika, z části morálka) znalosti její nutně žádá.

Rakouští professoři theologie v letoších letních poradách (v Lainzi) zabývali se také touto otázkou, zvláště když církevní úřady v Římě i pro ústavy v samé Italii musely zdůrazniti, aby aspoň hlavní theoretické předměty byly probírány latinsky. V Němeku prý se vůbec žádné latinské přednášky nekonají. Na Gregorianum v Římě

zřídil Pius XI v říjnu 1924 zvláštní ústav na pěstování latiny. Latina přece jen jest jaksi úřední řečí katolické církve, třebas v nejnovější době nejeden výnos bývá složen italsky a i zprávy v A. A. Sedis z části bývají vlašské.

Latina církevní je mnohem snadnější než t. z. latina „klassická", jíž se dříve tolik času a práce věnovalo: fraseologie zcela zjednodušena, větné vazby taktéž. Latina biblická jest, jak známo, pozdní latinou běžné potřeby, patristika týmže způsobem se časem zjednodušuje. Jest-li tedy na gymnasiu dán aspoň nějaký základ, posluchači bohosloví se do theologické latiny časem bez mimořádné námahy vpraví.

Professoři na onom sjezdě ovšem také nevěděli jiné rady, než aby se bohoslovci latině doučovali v seminářích. Prvé předměty, které se jim přednášejí, musely by býti přednášeny s tímto zřetelem. Co na sjezdě ještě navrhováno, aby bohoslovci mezi sebou latinsky také hovořili — jak prý se děje na některých ústavech římských, budiž jen zmíněno. Duchovenstvu na př. na cestách latina navzájem dosti prospěla k dorozumívání, ač výslovnost na př. anglická nebo francouzská zase mnoho z té výhody ubírala.

Konec konců čím jsou tyto obtíže naproti těm, jež jest překonávati příslušníkům zcela různorodých jazykových tříd při učení jazykům evropským! Závazek církevní latiny není efemerní nebo libovolný, jejž by bylo snadno neb dokonce radno zrušiti: jestiť hluboko zakotven v dějinách církve i vyšší vzdělanosti vůbec, již i nyní i příště církev šířiti chce.

*

hd. — Ženský tělocvik v Německu.

Všeobecný svaz spolků tělocvičných, jejichžto členové jsou zajisté po výtce protestanté, poněvadž katolické spolky vydaly svou zvláštní statistiku, sděluje, že má celkem 225.529 ženských členů, mezi nimiž jest ovšem 150.024 členů mladistvých. Spolky katolické mají však ženských členů ještě více. Svaz katolických spolků udává, že má 240.000 ženských členů, pěstujících tělocvik a sport, mezi nimiž ovšem mládež převládá. Neboť mladistvých členek jest celkem 220.000. Co do počtu členstva následuje pak Všeobecný spolek německých učitelek, jenž má 37.000 členek, pěstujících tělocvik a sport, a pak Německý plavecký spolek, jenž má 25.900 ženských členů. Německé dělnické spolky pro pěstování tělocviku a sportu mají celkem 236.174 ženských členů. Dohromady vykazují Němci v říši ve spolcích tělocvičných a sportovních 763.703 ženské členy, číslo zajisté úctyhodné, k němuž třeba dodati, že ještě nezahrnuje všech žen v Německu tělocvik a sport pěstujících. Tělocvik ovšem není totéž, co tělocvičné veřejné produkce!

Hospodářsko-socialní.

Zaměstnanci u církevních osob.

Smlouvami všeho druhu (mezdními a pojišťovacími) hledí stát upraviti poměry zaměstnanců závazně. Nad to jsou zde organisace zaměstnanců se zvláštními mezdními ceníky, kollektivními smlouvami atd.

Církevní zaměstnavatelé, ať jednotliví ať spolkoví (kláštery na př.), dobře činí, když se podle těchto pravidel také zařizují, na př. podle nich mezdní poměry smlouvami upravují, o žádané pojištění dbají atd. Nelze jim toho ani dosti důtklivě doporučovati, chtějí-li se vyvarovati větších nepříjemností.

Není tím ovšem vyloučena dobročinnost, aby totiž zaměstnanci u církevníků byli placeni lépe než jinde, ale jde o zajištěný pořádek, jehož nedostatek už mnohým a mnohým způsobil nemilá překvapení, třebas jen za to, že prokazovali — dobrodiní, ale ne podle §§!

Ceníkové mezdní souručenství, o něž usilují zaměstnanci všude, může býti také velice kruté: kde je zavedeno, zaměstnanec, jest-li z jakékoli příčiny neschopen „na sebe vydělati", t. j. vykonati práci přiměřenou stanovenému platu, propadá nezaměstnanosti, neboť za nižší nežli stanovený plat pracovati a zaměstnán býti nesmí. (O výjimkách mluviti vedlo by tu daleko).

Ale i když nejde o takovéto kollektivní smlouvy, je tu zlovolný tisk, stranická pomluva atd., která nehledí na to a neřekne, že mnohý ubožák — duchem neb tělem neb obojím — je zaměstnán jen z dobroty a že jeho mzda a jiné zaopatření je ze značné části almužnou: a takto se šíří křivá nařčení!

Ovšem, socialismus nechce almužny, chce jen právo, a starost o zmíněné ubožáky v nejlepším případě svaluje na stát, jakoby to byl nějaký pokladník nad lidmi na měsíci! —

Clara pacta — boni amici! platí i v těchto věcech. Je to tvrdá řeč, ale málo platno. Čím více se uskutečňuje známé slovo Brentanovo (o duchovenských konfiskacích v Německu), že z misericordia zůstává jen miseria a corda se zatvrzují — někdy na obou stranách, na jedné skoupostí, na druhé neuznalostí —, je dobře svou pověst zajistiti, a vůbec se církevníkům doporučuje tyto poměry ve svém okruhu důkladně zrevidovati. Nebudiž tajeno, že nejeden z nich — zvláště mezi klášterníky — neznaje soudobých životních poměrů a podmínek bezděky se prohřešuje proti iustitia commutativa a přece domnívá se, že je vše v pořádku.

Stát čím dále tím více zasahuje do těchto jinak soukromých poměrů, zvláště v Evropě. Jak už podotčeno, snímá tím se soukromníků mnohou odpovědnost, třebas to není křesťanský ideál. Zákon práva se nekryje se zákonem karity, ale když tato chladne, jest chladné právo zase přece lepší než bezpráví, byť nechtěné!

Katolické nemocnice v Německu se radily, jak se zachovati k státním požadavkům o socialním pojištění, o 8hodinné pracovní době a j., jimiž stát má příležitost zasahovati do jejich řízení a ovšem ohrožovati jejich ráz i trvání (pro nesnesitelné náklady, rozmnožení personálu atd.) Obtíže jsou tu jistě nemalé, svépomoc proti státu, který kde nechce, nešetří, nemožná. Ale na druhé straně podle nynějších poměrů, které právě v Německu vyvrcholují v nemožnosti, povážlivá jest odpovědnost před veřejností a před samými zaměstnanci, kdyby se jim měřilo jinak než jiným. Je v tom také kus socialního problému, který po klášternicku již nemůže býti odbýván, an i v klášterních poměrech (na př. u bratří neb sester bez doživotních slibů) jiné řešení než dosud vymáhá.

*

sp. — Lékařský dorost pro misie.

Na misijní výstavě v jubilejním roce 1925 v Římě pořádané velice zajímalo zejména oddělení misijního lékařství se svými názornými modely, znázorňujícími počátky a postup různých nemocí v misijních krajích se vyskytujících s důkladnými statistikami a diagrammy, se sbírkami různých léčivých bylin, léků a lékařských nástrojů. Ale zároveň byl touto výstavou vzbuzen obecnější zájem o jeden misijní problém, velmi naléhavý, ale na který se posud málo myslilo.

Jde o misijní lékařství nebo misijní lékařskou pomoc. Katolické misie ovšem považovaly vždycky skutky tělesného milosrdenství, a tudíž i ošetřování nemocných, za jeden z nejdůležitějších prostředků své apoštolské činnosti. To viděti n. př. z toho, že jediná misijní kongregace sester františkánek-misionářek, nedlouho trvající, ale velmi čilá, která má v misiích 292 členek, za jediný rok 1927 čítá 156.192 návštěv nemocných, a že sestry ošetřily v nemocnicích (ovšem zároveň se svým pomocným personálem a čítaje v to všecky i ambulační a náhodné případy ošetření) 1,272.229 chorých.

Ale až do poslední doby nebyla vlastní lékařská činnost v katolických misiích dosti zorganisována, jak by bylo třeba. Úmrtnost misionářů v krajích misijních jest o 78% větší než úmrtnost mužů téhož věku v našich zemích, a přece bývají do misií posíláni jen zdraví a statní lidé. V Ugandě klesl počet domorodých obyvatel za 10 let ze 6 milionů na $3\frac{1}{2}$ milionů, ve franc. Kongu z 5 milionů na $2\frac{2}{3}$ milionů. V obou případech byly příčinou nakažlivé nemoci: nemoc „spavá“ a malomocenství. A to je právě hlavní příčinou veliké úmrtnosti nejen domorodců, nýbrž i misionářů, že vedle všech jiných, i u nás rozšířených nemocí, se čítá asi 48 druhů neduhů, z velké části nakažlivých, které jsou vlastní toliko zemím misijním. K tomu přistupuje, že obyvatelé těchto zemí postrádají i nejjednodušších prostředků hygienických a lékařských.

Protestanté v misiích poznali záhy důležitost tohoto problému a jali se brzy zlu čeliti. Začali posílati do misií zkušené lékaře,

kteří razili cestu misionářům; touto cestou se dostali protestanté do Afganistanu, Mesopotanie, Marokka. R. 1923 měli ve svých misiích 1778 lékařů.

Katolíci po této stránce zůstali za nimi pozadu. Poučno je slyšeti důvody, které jeden znalec (Bertini, Pie XI et la médecine au service des missions. Paříž 1929) pro tuto opozdilost udává. Jsou to tytéž důvody, proč katolíci i v mnohé jiné věci zůstávají pozadu za svými odpůrci: nechuť k novým způsobům a cestám, nedostatek hmotných prostředků, vzájemné spory o tom, jak věc provésti.

Ale v poslední době i katolíci se chápou tohoto díla. Mnoho k tomu přispěla, jak řečeno, výstava misijní a povzbuzení papeže Pia XI dané v encyklice „Rerum Ecclesiae" a v různých jiných projevech.

Ve Francii uspořádán byl spolkem katolických lékařů na „Institut catholique" r. 1928 zvláštní „kurs misijního lékařství"; na katol. universitě v Lillu byl podobný kurs, ale v menších rozměrech už r. 1926, úplnější r. 1927 a 1928. V Belgii, kde mají katoličtí akademici zvláštní spolek na podporu misií, zřídila universita lovaňská v misijní zemi samé (ve Kwangu) experimentální školu lékařskou (école-hôpital). Na universitě samé je kurs pro ošetřovatele a ošetřovatelky nemocných v misiích koloniálních, a lékařům chtějícím se věnovati službě v misiích belgických kolonií skýtají se zvláštní výhody. Katolický spolek lékařů holandských pomýšlí zříditi podobný ústav v misiích indických, jaký si zřídili Belgičané ve Kwangu, a r. 1927 byl na universitě v Rotterdamu pořádán misijní lékařský kurs. Německo může se honositi, že má první vysokou školu pro misijní lékařství. Je to Kathol. missionsärztliches Institut ve Würzburgu, založený 1923 od katol. spolku pro lékařské ošetřování v misiích. Má vzdělávati skutečné lékaře, muže i ženy, kteří se aspoň na 10 let zavazují pracovati v misiích. Mimo to se pořádají kursy pro ošetřovatele a vydává se lékařský časopis. I na universitě v Innsbrucku v Rakousích byly zavedeny přednášky o misijním lékařství. V Polsce bylo o tomto předmětě jednáno na misijních sjezdech v Poznani a v Lublině a učiněny aspoň praktické resoluce. V Anglii učinil si spolek katolických lékařů úkolem, vychovávati schopné lékaře pro misie. Ve Švycarsku trvá už dlouhou dobu spolek pro ošetřování nemocných v misiích. R. 1927 uspořádal příslušný kurs na universitě frýburské; podobný menší kurs byl konán v Immensee. V Italii se už od 25 let na Misijním Ústavě (Istituto delle Missioni) v Turině přednáší o misijním lékařství; na universitě v Parmě byly uspořádany r. 1927 a 1929 dva kursy o misijním lékařství. Praktických instrukcí o ošetřování nemocných dostává se nějakým způsobem budoucím misionářům téměř ve všech řádech; zvláště Salesiáni si v tom počínají čile. Spojené Státy mají tři sdružení, která se zabývají otázkou misijního lékařství a snaží

se ji prakticky řešiti. Jsou to: Society of Catholic Medical Missionaries, The Catholic Medical Board a Catholic Hospital Association. První a druhá z těchto společností vydávají také zvláštní časopis.

*

Lidnatost.

Němci. Dr. M. Größer, tajemník katol. společnosti pro vystěhovalce (spolek sv. Rafaela) čítá všech Němců na světě 94,373.000, z nich 39,717.700 katolíků. V Německu čítá z 63,225.000 20,193.000 katolíků, v Rakousku ze 6,500.000 6,200.000 (snad příliš mnoho?), u nás ze 3,500.000 3,300.000, ve Švycarsku ze 2,750.000 1,050.000, v Rusku (evropském) z 1,000.000 jen 250.000, ve S. S. severoamerických z 10 mil. 4 mil., ve Francii z 1,700.000 Němců 1,400.000 katolíků. Jest-li všech německých katolíků přes 39 mil. a v Německu s Rakouskem jich žije něco přes 26 mil., tedy je silná třetina německých katolíků mimo území dvou německých států.

hd. — V Italii mají — podle úřední statistiky, 1,523.206 rodin s více než sedmi dětmi. Větší část jich náleží stavu zemědělskému. Jinak ale i tam mají obavy o národní dorost, jak tu minule napsáno.

Ve Francii daň pro dobrovolně svobodné nad 30 let vynáší sice hodně peněz, ale přece jen málo sňatků a dětí. Zavedena od r. 1920. R. 1924 bylo těch svobodných 200.000, 1925 250.000 a počet jejich stoupá.

Voltaire sice pravil, že bude víc manželství a dětí, až budou menší daně a lacinší živobytí, ale i v tom jako ve mnohém jiném se mýlil, neboť právě bohatší tu selhávají. A to nejen ve Francii!

*

hd. — Dlažba silnic a ulic.

Dláždění silnic a ulic trpí mnohem více nyní než v dobách teprve nedávno minulých. Doprava, a sice těžká doprava se množí, dlažba se přirozeně kazí, opravy stojí mnoho peněz, proto se pořád hledá nějaká hmota, která by déle a lépe odolávala zvýšeným požadavkům na ni kladeným. V Londýně ku př. právě nyní zkoušejí už poznovu dlážditi ulice gumou. Kdyby se pokusy podařily, byl by z toho několikerý velký užitek. Vozidlům by se dobře a pohodlně jezdilo, a pro obyvatele zmizel by ohlušující hřmot a hluk, který by se omezil na nejmenší míru. Mimo to by prý gumové dlaždice vydržely asi 15 roků, to je asi dvakráte tak dlouho jako dlaždice dřevěné.

Ve Francii konali pokusy se sklem, zdali by se ho nedalo užíti ku dláždění silnic. Skleněné kostky byly vyrobeny z podobného skla, z jakého bývají vyráběny nejobyčejnější láhve. Kde bylo možno, vyráběli tyto skleněné dlaždice z rozbitých láhví a z jiných zbytků skla, které se u nás vyhazují. Při výrobě se skleněné dlaždice lisují pod velikým tlakem, ponechá se jim drsný povrch, tak že není možno

na nich tak lehko vyklouznouti. Skleněná dlažba odolává úspěšně velikému tlaku, a jest dosti laciná.

Byly konány pokusy také s dlaždicemi korkovými, jež mají podobné vlastnosti jako dlaždice gumové. Jsou trvanlivé, nepropustné, drsné, takže není na nich možno tak snadno sklouznouti, a krom toho tlumí vydatně hluk a hřmot.

V Americe a Lyoně ve Francii zkoušeli také železo-beton jako silniční dlažbu, a s výsledky byli spokojeni. V Londýně živou ulicí v obchodní čtvrti projelo v době, kdy se nejvíce obchoduje, za hodinu 595 těžkých autobusů, to jest za každých šest sekund asi jeden autobus. Co to znamená, může posouditi jenom onen člověk, který tento shon viděl, ten hluk a hřmot slyšel. A nejvíce by mohli vyprávěti obyvatelé, kteří v takových ulicích bydlí, když okna řinčí, a celý dům se třese.

*

hd. — V Sibiři objeveno ohromné ložisko kamenného uhlí.

Ačkoliv učenci už vypočítávají, jak dlouho nám ještě vydrží zásoby uhlí, přece nikdy neopomenou poukázati na to, že v útrobách země jsou docela jistě ještě uloženy veliké zásoby uhlí, o kterých my dnes ještě nevíme, ale které jistě budou ještě objeveny. A skutečně v poslední době bylo v severní Sibíři objeveno od ruských učenců, které vedl profesor Vedernikov, ohromné ložisko kamenného uhlí, které i tito ruští učenci i američtí prohlašují za největší ložisko světa. Podle vědeckých výpočtů domnívají se učenci, že tato nově objevená uhelná pánev obsahuje více nežli 450 miliard q kamenného uhlí. Výprava vrtala a vyšetřovala na deseti místech a přesvědčila se, že uhlí jest výborné jakosti. Střed uhelné pánve je vzdálen asi 260 km od dobrého a příznivého přístavu na řece Jeniseji, která je splavná. Uhlí může tedy býti pohodlně dopravováno po té řece na nákladních lodích severním směrem do Ledového moře, a pak dále do světa. Od sibiřské dráhy jest ložisko příliš vzdáleno, tak že dopravou do Ruska by se uhlí velmi zdražilo. Nedostatku pracovních sil na místě samém chce sovětská vláda odpomoci tím způsobem, že ku práci v uhelných dolech přinutí trestance, odsouzené k deportaci do Sibiře. A s těmito ubožáky sobě sovětská vláda zcela jistě poradí.

Politický.

Po volbách volby?

Mnoho se o nich mluví a píše. Strany, které 27. října pochodily špatně, prozpytovaly trochu své i jiných svědomí a domnívají se, že by při nových volbách pochodily lépe. Strany, které pochodily dobře, domnívají se, že vládnoucí proud na levo by jim vynesl ještě více hlasů a mandátů. Možná dost, ale v občanstvu nezfanatisovaném není mnoho chuti pořád chodit k volbám, po př. i na to platit.

Nová vláda dlouho nejde. Mezi politiky se dává vina min. Udržalovi, jenž ji má sestaviti, že prý není „politik". Hlavní závadou však jsou socialisté, kteří vědí, že ve vládě mermomocí býti mají, a proto žádají tuze mnoho.

Vyhlídky katolíků jsou v každém případě nevalné. Vládlo-li se za občanské koalice bez socialistů podle jejich, jimi před tím daných zákonů a nařízení, bude tím hůře s nimi.

Vláda „národní koncentrace", totiž samých čaských ministrů, není na dlouho možná, a kdyby byla ustanovena, živel protikatolický by byl stejně posílen (nár. demokraty na př.), leč že by přistoupili ludovci, o jejíchž součinnost s lidovci, mařenou jen z osobní umíněnosti, zvláště důrazně se zasazují v Čechách. —

Volební i povolební psaní novin v části politické i nepolitické (lokálky, ze soudní síně atd.) vybízí i samy noviny k úvahám o tisku a morálce; přispívá k tomu asi také ta okolnost, že vážné literární časopisy zanikají a ostudný brak se vzmáhá.

Bylo by marno poukazovati na to, že naše t. z. umění, zvláště slovesné, má značný podíl v této ostudě. Náboženství a jeho mravní požadavky nebývají beztrestně tupeny, ať si nevěrci o tom myslí cokoli. A trestem může býti také zkáza národu!

Dále, žádá-li se svoboda tisku, aby mohl býti věrným obrazem národního žití, nuže nedívej se do zrcadla, když máš křivou tvář! Že je tě hanba před cizinou? Inu, málo platno!

„Serie" zločinnosti, jak zní novopečený „zákon" lidopsychologie, je podle těch mudrců zde, nuže nezbývá než ji „vychutnati"; není-liž pravda?

Žádá se, aby z povolaných míst se zjistilo, kdo a jací jsou to lidé, kteří obstarávají čs „veřejné mínění": jest-li nedostatek zachovalosti závadou veřejné služby a pod., proč by prý nemohl býti důvodem, aby tomu kterému individuu byla zakázána činnost novinářská? Tedy pranýř, zatím snad jen interní, podle potřeby pak i veřejný?

HLÍDKA.

Po stopách blahoslavené Anežky v Italii.

Dr. J. K. Vyskočil. (O.)

W. Seton v článku AF. H XVII, kde uveřejnil čtyry listy sv. Kláry, nepokládal za práce hodno nějak šíře pojednávati o rukopise milánském a tím méně uveřejniti rukopis milánský, odbývaje jej slovy, že v celku se úplně shoduje s latinským textem bamberským. Nepřímo však přece dotkl se věci, kterou opomenul dále sledovati: totiž sledovati, jak daleko jde ta shodnost či spíše závislost obou rukopisů.

V předešlém pojednání poznámkovém jsem podrobně vytkl všecky jednotlivé rozdíly mezi oběma rukopisy. A právě v těch rozdílech, srovnáme-li je, jest viděti závislost rukopisu latinského bamberského (B1) na rukopise milánském, a to tak nápadnou, že nemožno se ubrániti domnění, dosti odůvodněnému, že rukopis milánský byl předlohou bamberskému. Zvláště je to patrné zase na vlastních jménech českých, které má rukopis milánský celkem správně česky psané, kdežto latinský bamberský opisuje je otrocky, ale chybně, takže nabýváme přesvědčení, že opis bamberský pořizoval cizinec německé národnosti, v Čechách nebydlící a Čech neznající, nejvýše jen z doslechu, jemuž česká jména nebyla známa a poměry vůbec neznámy.

Proto vidíme, srovnávajíce oba rukopisy, že věci týkající se zvláště poměrů nebo dějin českých, vynechává nebo je co možná nejvíc

zkracuje. Hned na začátku ho nezajímá jméno krále českého, otce Anežčina, kdežto milánský je obšírně vypisuje. A hned možno říci, že tam, kde jest nucen okolnostmi jméno otce Anežčina uváděti, vypisuje je chybně.

Také jinými úchylkami se naše domnění o závislosti té sesiluje. Tak pisatel bamberského rukopisu někde opravil chybné místo milánského r., ale často též opravil, nehledě na kontext, chybně, ba dokonce někde, kde dvě slova byla blízko sebe, spojil je v jedno, tak na př. 61 lin. 13. a scribendo přepisuje chybně asscribendi. Na několika místech misericordia přepisuje na miseria.

K podrobnějšímu srovnání odkazuji na svoje poznámky v předešlých článcích, kde jsem jednotlivé rozdíly rukopisů vytkl. Přečte-li někdo trpělivě ony poznámky, které vytýkají rozdíly mezi těmito dvěma rukopisy, myslím, že nikoho nenechají bez dojmu, že jeden rukopis jest na druhém závislý. Jedná se jen ještě o to, zjistiti, není-li mé domnění, které jsem vyslovil o závislosti v tom smyslu, že tvrdím, že rukopis bamberský je závislý na milánském, spíše snad svědectvím o možném opaku, totiž, zda-li snad rukopis milánský není spíše závislý na bamberském anebo dokonce opisem jeho. O úplné nesprávnosti této domněnky můžeme se makavými příklady přesvědčiti, že tomu tak není.

Předně jest nemyslitelné, aby jména vlastní, která v německém k nepoznání jsou zkomolena, takže je teprve pomocí milánského správně zjistíme, byla opsána dle rukopisu bamberského.

Dále i opravy celkem správné z rukopisu bamberského, kterých je poměrně velmi málo, dají se docela lehce vysvětliti opravou opisovatele samého, ježto se týkají omylů čistě písařských a nikoli věcných nebo jmenných, jako na př. str. 61 lin. 17. pertinaciter opraveno z pertimaciter, nebo str. 138 lin. 14. tamtam opraveno na správné tantam.

Dále nedala by se vůbec vysvětliti při závislosti milánského na bamberském prázdná místa před jménem Anežky nebo věcí s ní úzce spojených, kterých bamberský vůbec nemá, kdežto milánský je má, a to důsledně od čtvrtého zázraku.

Mimo to, kterak by bylo možno vysvětliti přídavky české historie se týkající v rukopise milánském, kdyby byl opisem bamberského? Ale za to dá se velmi dobře mysliti, že cizinec, opisující jen životopis blah. Anežky, nezajímal se v rukopise o věci čistě české hi-

storie, ať řádové provincie české, ať politických věcí se týkající zvláště, kde se mluví o boji Přemysla II s Rudolfem a kde pisatel milánského poznamenává, že Přemysl bojoval statečně, a že Rudolfa dokonce těžce zranil na hlavě, dále poznámka o špatném hospodaření braniborského Otty, o sužování českého lidu i dědice královského. To vše cizince málo zajímalo, ba spíše zahanbovalo, a proto ty dodatky zúmyslně vynechal.

Pak nemůžeme opomenouti zvláště jedné záhadné zkratky v textu milánském, která docela jasně ukazuje, že opisem jest bamberský rukopis, kdežto předlohou jest milánský. Je to ona nesrozumitelná zkratka na str. (rukp. bamb., jak ostatně vždy z něho cituji) 106 lin. 16—17. Elysabeth „imperatrici". Rukopis milánský má zkráceninu „impatci", čímž se jasně rukopis representuje jako předloha pro ostatní rukopisy i německé; neboť třebas místo není jasné, ba právě proto, že není jasné a nelze zjistit, jak se onen titul dá vhodně vyložiti v textu legendy, je viděti z toho, kterak otrocky opisovali pisatelé jeden od druhého, totiž chceme-li následovati genealogie rukopisů, kterou sestavil ve svém díle Seton, můžeme právem se domnívati, že oním neznámým x rukopisem, z něhož odvozuje Seton bamberský německý i německý berlinský, jejž uveřejňuje Seton, jest rukopis milánský, neboť oba dva vypisují zkráceninu na imperatrici čili německy v ruk. berlinském keisserin. Shrneme-li tedy myšlenky, které o poměru závislosti rukopisu milánského a bamberského jsme zde pronesli, můžeme s oprávněnou při nejmenší pravděpodobností prohlásiti, že milánský rukopis byl předlohou latinskému rukopisu bamberskému B1. Abych důvody své dotvrdil, uvedu jen několik konkretních nejvýznačnějších případů, kde přímo ukazuje se jako příkladem, že rukopis bamberský byl pořízen opisem z milánského.

Tak na str. 64 l. 4. mechanicky nesprávně opisuje liberis, což nedává smyslu ve větě, místo správného „uberis", tamtéž l. 11. rovněž nesprávně dělí jedno slovo splendoriferi ve dvě splendore veri, čímž zase smysl jest popleten; je zde týž otrocký mechanismus opisovatele, který buď nemohl přečísti dobře nebo nechápal neznámého slova. K tomu je zde docela možná záměna latinského *f* v německé *v*. Na str. 74 lin. 23. ve slovech cum lyliaco cetu virginum zase opisuje mechanicky spojuje slabiky k sobě nepatřící, z čehož vznikne nesmyslné, nesrozumitelné ovšem cum lylia continencium; na str. 90 lin. 9—10. pauxillum dělí nesprávně per auxilium,

neznaje slova pauxillum. Na straně 108 lin. 4. z výrazů dvou amplo synu tvoří jedno slovo nedávající opět smyslu „amplissimo.“ Auktor rukopisu bamberského jeví se všude mechanickým opisovatelem, myslícím jen, aby napsal to, co a jak četl, aniž často rozuměl smyslu věty. Často vynechává, co se mu zdá býti zbytečným jako na příkl. jméno a titul krále českého na začátku rukopisu, na str. 100 lin. 2. vynechává citát písma svatého; na téže straně lin. 20. nerozumí kontextu a theologickému smyslu, který vložil auktor ruk. milánského do místa toho o dvou přirozenostech Kristových. Jména česká vlastní opisuje ale nesprávně. Tak na str. 144 l. 10. Jarosslay komolí v Jobozlai, l. 18. Mladothe mění v Inladote, lin. 19. luchomericensi místo lutomeryensi, lin. 30. Desquotz místo de Squorcz, str. 146 lin. 16. Paulitonis místo Paulikonis. Tyto příklady myslím dostačí, aby každého čtenáře přesvědčily o tom, že jde o mechanicky otrocký a to přímý opis bamberského rukopisu z rukopisu milánského. Jinak tyto chyby, opravy a zkomoleniny nelze vysvětliti.

Připojí-li se k tomu ještě zpráva, kterou Seton nalezl na konci rukopisu bamberského o osobě auktora, vlastně opisovatele, nabudou důvody uvedené ještě většího posílení a přesvědčivosti. Pisatelem či vlastně pisatelkou rukopisu bamberského se prozrazuje jakási sestra řádu klarisek v klášteře v Norimberce jménem Kateřina Hofmanová. Seton o ní zjistil,[1]) že pocházela z kláštera v Gründelsee. Roku 1336 přišla do Norimberku, kdež byla abatyší dvakrát: 1380—1382 a tak zase 1389—1393. Pravděpodobně zemřela, jak Seton praví, asi 1393. Poněvadž se nazývá jednoduchou sestrou, byl opis pořízen již před rokem 1380, kdy byla již zvolena abatyší. Opisovala, jak předpokládati při řeholní sestře, která latinu znala jen pokud potřebovala pro chorovou modlitbu, mechanicky věrně, aby opsala vše, co o Anežce bylo psáno v originále, tu a tam v něčem text opravila nebo změnila, co bylo v originále zřejmým přepsáním slova nebo psáno českým pravopisem, zvláště česká jména; pak některé věci vynechala, zvláště ty, které se týkaly přímo Čech nebo českých františkánů. Kláře přidává titul Sanctissima místo pouhého sancta jako matce duchovní a zakladatelce klarisek. Rukopis milánský měla před sebou jistě dříve, než-li tento putoval do Italie. Konjektura A. Rattiho, jenž mínil, že rukopis se dostal do Milána asi za potulného krále Jana na jeho cestě do Lombardie,

[1]) Seton, Some new sources etc. str. 17.

jak jsme se o tom zmínili dříve, a pak při chvatném ústupu z Pavie a Bergama tam zůstal, jeví se málo dle toho pravděpodobnou. Neboť ty věci se dály v letech od 1331 až do 21. října 1333. Tehdy by opis bamberský nebyl již možný.

Ale i jinak se domněnka Rattiho potýká s obtížemi, které ji činí nemožnou. Neboť nehledě k tomu, že toulavý a bojovný král zvláště v těch letech teprve 37letý, sotva asi se staral o kanonisaci Anežčinu jako o odkaz své zemřelé královské choti, na niž asi brzy zapomněl na válečných výpravách, mysle ostatně již 1332 na sňatek nový, do něhož také již r. 1334 vstoupil, ale také zvláště proto, že Jan netáhl do Italie podruhé, kdy právě se stal onen kvapný ústup z pevností lombardských, přímo z Čech, kde již od 15. září 1332 po celá tři léta nebyl, nýbrž přímo z Avignonu ode dvoru papežského, kde žaloval zvláště na milánské Viskonty a snažil se o smír císaře s papežem. Tu jistě neměl životopisu Anežčina s sebou, neboť aby byl životopis Anežčin, pořízený patrně, jak forma s vynechanými tituly kanonisačními ukazuje, pro kanonisaci, jistě zanechal v Avignoně u dvora papežského a nenosil ho s sebou po válečných výpravách v Italii. Pak nedá se dobře mysliti, aby za tak poměrně krátkou dobu od doby složení životopisu, tedy asi od roku 1320, kdy, jak sám Ratti praví, mohl býti dohotoven, do r. 1332, kdy Jan opustil Čechy, mohl se životopis ten v Čechách přeložiti do češtiny a k tomu v tolika opisech i překladech rozšířiti po Německu, kde je znám ještě dodnes v sedmi rukopisech. K tomu ovšem přistupuje ta okolnost, že nejstarší z nich bamberský B1 byl opsán teprve asi před rokem 1380 v Norimberce. Tím tedy konjektura Rattiho o osudech rukopisu za krále Jana padá. Spíše možno snad mysliti, že rukopis byl v Čechách po celou dobu Janovu, i snad celou dobu Karlovu, ba že se nedostal do Italie ani potom hned, nýbrž snad až za bouří a válek husitských, kdy řády všecky, a tedy i minorité museli z Čech, zvláště z Prahy prchati a při tom vzali s sebou i drahý odkaz po prvních minoritech, životopis Anežky latinský, který nebyl pro širší veřejnost, nýbrž k účelům řádovým a kanonisačním.

Na snahy a pokusy kanonisační po smrti Eliščině nelze ostatně mysliti také z toho důvodu, že poměrně brzy po smrti Eliščině asi 1333—4 vypukly pohoršlivé rozbroje mezi duchovenstvem světským a řeholním, v nichž zvláště minorité, dominikáni a augustiniáni od světského kněžstva i biskupů byli osočováni, jak o tom vypravuje ostatně Palacký k tomu roku.

Anežka, ač byla dcerou královskou, byla přece právě svou svatostí a slávou zároveň chloubou zvláště řádů sv. Františka, kteří v prvé řadě usilovali o její kanonisaci, ale pro místní těžké rozbroje mezi kněžstvem světským a zvláště jimi samými nelze mysliti na klidný postup, jehož kanonisační proces vyžadoval. Bouře ty se připravovaly nevůlí obou stran již dříve. Myslím proto, že to bude i vysvětlením, proč Anežku nepochovával prelát světský ani biskup, nýbrž k pohřbu pozván byl generál řádu minoritů, jak nám o tom životopis Anežčin vykládá.[1]) To také snad bude jednou příčinou, proč Anežčina kanonisace nevedla k cíli, ač můžeme míti za to, že císař Karel ve své zbožnosti a úctě k rodu své matky, snažil se věrněji plniti odkaz poslední Přemyslovny v té příčině než-li bojovný a těkavý jeho otec.

O těch věcech ostatně chci podrobněji promluviti na jiném místě.

---

[1]) Seton, Vita v Some new Sources etc. 122.

Hartlůvka.

K brněnskému místopisu podává Jan Tenora. (O.)

Hartlůvka měla nešťastnou polohu. Byla před hradbami jak městskými tak špilberskými a mezi nimi; kdykoli hrozilo obležení města a hradu, bývaly domy Hartlůvky hajitelům velikou závadou. Podle drsných příkazů válečných musila býti taková závada odstraněna, — obyvatelé musili se vystěhovati, a domy jejich byly rozbořeny. Z osady stala se pustina, všecko, co bylo postaveno a vzděláno, zničeno; přestal tam všeliký život.

Tak stalo se Hartlůvce za dvojího dobývání Brna od Švedů (r. 1643 a 1645), vesnice byla srovnána se zemí. Z 22 osedlých zůstal na živu jen jeden poddaný kapitulní; škoda poddaných, při čemž dům k domu čítal se za 50 zl., odhadovala se na 1100 zl.[1])

Když nastal pokoj, vracel se nový život na Hartlůvku. Ale již ne tak, jako bylo dříve. Ulice sice nebyla u samého Brna, lidé odtud mohli si snadněji nějakou obživu nalézti a proto se tam usazovali, ale nicméně obživa ta byla nejista. Hospodářství polní bylo tak zničeno, že nestálo již za to, aby se obnovovalo; jen jeden jediný — byl to brněnský měšťan Jakub Travěnec (Trabenetz) — měl tam potom pět měr polí, která se čítala do první třídy. Do Hartlůvky uchylovali se jen drobní řemeslníci, postavili si tam dřevěnou chalupu a živili se, jak mohli. Že se jim však dobře nedařilo, viděti z toho, že se často na domech střídali. Napřed byly postaveny jen 4 chalupy, později ještě dvě, ale již mezi r. 1657—1673 změnily domy své majitele až na jeden dům, v němž pobýval řezník František Schwanderling. Do druhých domů nastěhovali se jiní: po Lukáši Kreutzovi tkadlec Jiří Sedláček, po Tobiáši Widemanovi krejčí Matouš Libryš, po Hanuši Bitnerovi dělník Kryštof Rymp, po Vavřinci Polákovi ktejčí Pavel Wisman, po Michalu Hauenschildovi dělník Filip Fleischer. Bylo tam tedy i s Travěncem sedm domů, k nimž r. 1669 přibyl ještě jeden, který si postavil obuvník Marek Kutler. Ale 14 bývalých domů nebylo již vůbec postaveno a nikdo se neujal místa, kde bývaly, nýbrž zůstávaly starou pustinou, ač také možná, že místo, kde dříve stávaly, bylo zabráno pro nové opevňování města, jež se r. 1657 provádělo.

Tak z Hartlůvky, která podle nové výměry na lány měla 1 lán $3^2/_4$ achtelu, bylo potom r. 1673 osazeno 8 domů výměrou 4 achtely lánu,

[1]) Tenora, Seznam škod kapituly brněnské. Časopis pro dějiny venkova, 1926, str. 38.

a pusta zůstávala místa po 14 bývalých domech výměrou $7^2/_4$ achtelu; — tedy skoro dvě třetiny Hartlůvky. Tak také celkem již zůstalo; jen později přibyl ještě jeden dům, neboť r. 1690 asesoru mor. tribunálu Maximilianu Františku šl. Deblinovi bylo kapitulou přenecháno prázdné místo vedle jeho domu v Hartlůvce, aby si tam vystavěl dům; z toho místa platil ročně úroku 1 zl. a z domu 4 zl. na dvě lhůty o sv. Jiří a o sv. Václavě.

Tato veliká změna a zkáza Hartlůvky měla následkem zhoršení života tam, neboť poddanské povinnosti se zvětšily. Jak bylo zmíněno, vycházelo odtud vrchnosti, když bylo 22 usedlých, příjmu ročně 10 zl. 1 gr. 4½ p. R. 1672, z něhož máme záznam, co se v Hartlůvce platilo, bylo tam však jen 8 usedlých, — a vrchnost chtěla míti stejný příjem jako dříve, tedy z 8 usedlých toliký, jako druhdy z 22. Aby toho docílila, neměnila sice a nezvyšovala úročních peněz o sv. Jiří a o sv. Václavě, neměnila a nezvětšovala ani ceny za slepice, kuřata a vejce, zač byla čítána koncem 16. století — tedy před 70 lety —, ale změnila tuto tehdejší naturální dávku za odúmrť položenou na jednotlivé grunty tak, že ji v dřívějším součtu ze všech gruntů (23½ slepic, 23 kuřat, 2 kopy 18 vajec) položila na obec a uložila ji v penězích.[1]) Celkový výsledek pro vrchnost byl týž jako dříve před 70 lety, — ale takovým rozvrhem stávala se pro usedlé na Hartlůvce povinnost jejich tíživější, neboť byla pro každého jednotlivce skoro trojnásobná, srovnáme-li ji s dávkou dřívější. Taková změna jest obsažena v prostém vyznání rychtáře, purkmistra, starších a celé obce Hartlůvky (Hartelgassen) z 8. října 1672, že platí kapitule o sv. Jiří 5 zl. 1 kr., o sv. Václavě 5 zl. 1 kr., — celkem 10 zl. 2 kr. ročně a nic více.[2])

Z té doby některé poznámky osvětlují také, v čem záležela robota poddaných z Hartlůvky; byli povinni (1678) na panské sýpce na Petrově obilí dovezené tam ze dvorů opatrovati, přehazovati a čistiti; r. 1683 oznamoval pak probošt úřadu do Hartlůvky, že kostelník nemůže sám zvonění zastati, pročež aby hned posílali dva muže na zvonění, jakmile dá se znamení zvoniti proti mračnům.[3]) Robota bývala ukládána případ od případu; určitá robota týdenní nebyla ještě předpisována.

---

[1]) Ale přece ještě r. 1667 je poznamenáno, že z Hartlůvky bylo skutečně odvedeno 18 kuřat, a že zůstali dlužni pět. Archiv kapitulní IV. EE.

[2]) Tamže IV. K.

[3]) Tamže IV. EE, K.

R. 1690 a potom mění se jméno Hartlůvky; užívá se sice ještě po německu Hartlgassen, Hartelgassen, ale vedle něho také Hacklgassen, Hackelgassen, Hacklergassen, což zajisté vznikalo ze špatného čtení a záměny psané hlásky r za c ve slově Hartlgassen, až skutečně zobecnělo pohodlnější Hacklgassen, takže se ho v 18. století užívalo skoro výhradně, ač přece kapitula sama ještě 13. července 1733 píše Hartlgassen.[1]) České pojmenování Hartlůvka ztrácí se úplně v písemnostech, ježto úřední písemní styk mezi vrchností a poddanými dál se tehdy už jen jazykem německým. Ale český živel tím ještě nezmizel z Hartlůvky; ještě r. 1733 za vyšetřování vrchnostenského proti rychtáři Janu Valentinu Paulovi vypovídalo se, že „etliche puhr böhmisch seint".

V 18. stol. stávalo se živobytí na Hartlůvce ještě svízelnější. Kapitula r. 1731 po žních nařídila tamějším poddaným, aby od té doby každý týden jeden den po celý rok robotovali. Proti tomu se rychtář, purkmistr a celá obec bránili dokládajíce, že toho nikdy od starodávna nebylo na nich žádáno, a dovozovali, co jest jim trpěti: každého roku jsou ohrožováni velikými povodněmi, jimiž se jejich obydlí kazí, robotou na císařské silnice dvakrát do měsíce dost jsou přetíženi a nařízenou jim noční hlídkou do velikých vydání a neuvěřitelné škody jsou uvedeni, pročež nemožno jest jim konati ještě tuto novou robotu. Prosili tedy, aby se od nich chudáků taková veliká robota nežádala, protože nemají žádných rolí ani zahrad, nýbrž jen jinde musejí si obživení hledati, aby tedy se robota nechala při předešlém starém obyčeji. Vždyť i často doslýchají, že prý ani ve svých chalupách nejsou jisti, protože se budou dělati nová opevnění a tím některé domy budou zbořeny. Konečně připomínali, že ještě kromě své roboty musejí po smrti některého kanovníka hlídati pozůstalost až do úplného vyřízení, pročež doufají, že je kapitula ušetří povinnosti jeden den týdně robotovati.[2])

Kapitula se usnesla, aby se věc vyšetřila podle urbáře a pozemkových knih,[3]) a o robotě rozhodla 4. února 1733, že robotovati

[1]) Tamže, IV. K.

[2]) Tamže.

[3]) Také žádala, aby obec vydala vrchnosti svou gruntovní knihu, jež zůstane u vrchnosti a že podle staré bude zhotovena nová kniha. Proti tomu opřel se hlavně rychtář Jan Valentin Paul, gruntovní knihy nechtěl vydati a hrozil rekursem u tribunálu; za to byl potrestán osmidenním žalářem na Špilberku. Paul neustal pak ani později protiviti se vrchnosti, jíž neuznával za opravdovou vrchnost, nýbrž jen za ochránce (Schutzherrn); za to a za neposlušnost byl r. 1741 znovu zavřen šest neděl na Špilberku.

mají, protože jsou skutečnými poddanými, a 13. července dodávala, že beze vší výjimky byli by povinni týdně tři dni robotovati, ale že vrchnost z milosti přistupuje na dva dni týdně, zároveň však budou podruzi přebývající na poddanském teritoriu konati robotu týdně jeden den.[1])

Robotovali tedy, nejvíce asi všelikými posílkami a hlídkami, ale r. 1734 oznámil jim kapitulní hejtman, že mají robotovati ve žně polní prácí. Zase se bránili, že nikdy toho ani nebylo, ani žádáno nebylo, opakovali, že nemají u svých chalup nic než jen místo, a žalovali, že za takových těžkých časů měli by něčím novým zatíženi býti; vždyť ze svých chalup mají tuze špatný užitek, a přece jako přílišné břemeno je na ně vložena povinnost opravovati císařskou silnici, a ještě nejsou ani jisti, nemusejí-li opustiti svých chalup pro opevňovací stavby; pročež aby se nežádala od nich ta žňová robota, které od starodávná nikdy nebylo. Bylo jim však 21. července odpověděno, že zůstane při posledním kapitulním usnesení, aby dva dni týdně robotovali pěšky, a že nemají vrchnosti nic předpisovati, jakou robotu konati povinni jsou.[2])

O čem se v těchto svých přípisech usedlí z Hartlůvky zmiňovali a čeho se obávali, stalo se skutečně na samém konci roku 1741 při vpádu vojska pruského a saského na Moravu. Hartlůvka by vadila při hájení města Brna, a proto byly tam domy strženy, zbořeny a se zemí srovnány; zničeny byly i zahrady a zahrádky i pole, takže tam potom zůstal jen rum a jediná studna.[3]) Za domy, jež musili obyvatelé opustiti, mělo se jim dostati náhrady; proto rychtář, purkmistr a starší podávali potom 28. dubna 1742 výkaz, zač byly domy koupeny a kolik stály jejich opravy. Bylo tam domů devět: svob. pán Moravec měl dům se zahradou ceněný na 2147 zl., František Tabari dům se zahradou za 2270 zl., Jan Valentin Paul dům se zahradou za 696 zl. 40 kr., bednář Šebestián Leixner dům za 520 zl., řezník Jan Zapletal dům s jatkou, porážkou, stodolou a stájí za 714 zl., po Marii Kurbfuhrové byl dům za 455 zl., po Ondřeji Frankovi dřevěný dům se zahrádkou za 371 zl., obuvník Josef Gabriel měl dům za 350 zl. a tesařský tovaryš Vavřinec Pornschlegl dům s polem na jednu měřici výsevku za 400 zl.[4])

---

[1]) Archiv kapitulní, IV. K. — Podle robotního patentu císaře Leopolda I z 28. června 1680 poddaní robotou povinní měli zpravidla robotovati tři dni týdně, ale v čas žní a naléhavé práce neustále.

[2]) Archiv kapit., IV. K.

[3]) Zmíněný již Ms. Compendium . . ., str. 38.

[4]) Archiv kapitulní, IV. CC.

Z relace, kterou podal vrchnosti později 1. května 1748 panský hejtman Jakub Karel Kolísko, poznáváme, kde ty domy v Hartlůvce stály, a jaká změna se stala v těch místech. Vyšlo-li se z Veselé brány, na pravo stál Moravcův dům se zahradou, ale tudy vedla teď vozová cesta, takže celý grunt ležel pustý; hned vedle byl dům Jana Flechtnera[1]) (Zapletalův), jenž jakož i grunt Jana Paula, bývalého rychtáře, byl pustý a bez užitku, neboť tudy byla udělána vozová cesta. Naproti Švábce (Údolní ulici) byl dům Vavřince Pornschlegla, kudy také vedla ta vozová cesta, ale přece zůstalo jeho pole na měřici výsevku (před pobořením domů platilo se z něho vrchnosti 22 kr.). Potom byla stará vozová cesta (pod Špilberkem k Pekařské) a u ní byla postavena vojenská kolna ohražená plotem, který zabíral pět sáhů do šířky z gruntu Paulova a Zapletalova. — Na druhé straně naproti domu Moravcovu byl dům Taberiho, tam bývalá zahrada byla vzdělána v pole (z toho gruntu platilo se dříve 6 zl.). Vedle, těsně u kolny, byly domy Ondřeje Franka a Filipa Kurbfuhra, a bylo z těchto dvou gruntů uděláno pole (dříve z každého gruntu bylo úroku ročně po 22 kr.). Konečně za ním byl grunt bednářův, úplně pustý, a Josefa Gabriela z polovice na pole obdělaný, ale bylo toho sotva 3 achtele.[2])

Pobořením domů byli chudáci v Hartlůvce ožebračeni; jak dopadla náhrada, toho dokladem jest záznam ze 4. listopadn 1771, že svob. pánu Moravcovi za grunt oceněný na 2147 zl. dostalo se ve třech lhůtách bonifikace 260 zl. 3 kr. 1½ h.[3])

Dříve se čítalo v Hartlůvce 7 komínů, z nichž poddaní platili daně po 40 kr., tedy 4 zl. 40 kr., a vrchnost z gruntu po 10 kr. tedy 1 zl. 10 kr.

Po zboření Hartlůvky musila vrchnost platiti ještě nějaký čas kontribuci ze 4 achtelů lánu, což bylo čítáno za výměru té ulice; r. 1748 bylo to odepsáno, a neplatila se již kontribuce.

Hartlůvka od r. 1742 zmizela; památkou na ni byla potom ještě brána, která byla později otevřena do městských hradeb, aby bylo spojení Brna se Špilberkem lepší a kratči, a nazývala se „Hacklthor"; byla blízko nynějšího domu Pražákova v Husově ulici.

[1]) Rychtář, purkmistr a starší r. 1742 v německé listině správně píše jméno Zapletal; r. 1748 od úřadu vrchostenského píše se Flechtner; příklad, jak z českého jména zvůle vrchostenského úředníka udělala jméno německé; — nestačí tedy jenom podle pouhých jmen usuzovati na národnost.

[2]) Archiv kapitulní, IV. K.

[3]) Tamže IV. CC.

Posudky.

Dr. Bedřich Vašek, Křesťanská sociologie, díl III.: Sociální práce. Se zvláštním zřetelem k sociální činnosti kněžské. Nákl. Čs akciové tiskárny, Praha 1929. S. 365, 40 K.

Třetí tento díl vydán přede dvěma předchozími, jelikož prý „život a jeho potřeby nejneodbytněji volaly" po onom. Jedná o církvi a náboženství ve veřejném životě, při tom o t. ř. katolické akci, pak o prostředcích sociální práce (spolcích, tisku) a oborech jejích (škola, lidovýchova, činnost karitativní) a konečně připojena některá zákonná ustanovení a podle nich pokyny co do veřejné činnosti (spolkové a j.), které však bylo lépe dáti prohlédnouti zkušenému právníku.

Soustavně díl tento jen částečně náleží do vlastní sociologie, jsa převahou pastorační. Literatury i obsahu podává hojnost; tento logicky roztříditi nebylo snadno, a proto se leccos opakuje. Obšírné citáty taktéž jednak mnoho opakují (srv. na př. 144 a j.), jednak někdy od přesného sledování udaných themat odvádějí. Arciť není snadno v takovém návodě vyhnouti se všelijakým samozřejmostem, jichž se v novinách a v t. ř. výchovných časopisech načteme až do omrzení: konečně i výňatky z autoritativních výnosů, které nejsouce částí soustavného celku, nýbrž samostatné, přirozeně leccos opakují, jednají-li o stejném předmětě, a citáty z nich tolikéž, ač by mnohdy stačilo prostě k nim odkázati. A co hlavního: neopájeti se frázemi! Někdy podle uvodítek není zřejmo, kde citát začíná neb končí. U citátů z Písma katolík obyčejně neříká: „dobře praví kniha . . ." (13).

Zásadní názory o činnosti církve ve státě a v politice předpokládají ovšem vědomí a uznání církve, tedy vědomí katolické, jehož ale ani všichni katolíci nemají, a proto nejsou přesvědčeni, že by církev tam neb onde měla zasahovati. Dějiny ve velkých rysech ukazují blahodárné působení její, ale v jednotlivostech také mnohá opomenutí. Spis náš tedy neunavně a s náramným idealismem ukazuje, kde a jak třeba přiložiti ruce k dílu; doufejme, že ne bez úspěchu, zvláště tam, kde se nepohybuje v povšechnostech, nýbrž ukazuje k podrobnostem, v nichž opravdová práce záleží. V stati o volbách by bylo ještě leccos podotknouti, na př. u listin vázaných, když na př. strana vydávající se za katolickou kandiduje lidi vzdělání i života všelijakého! Ale ovšem jsou tyto i jiné otázky v našem spise projednávané tak rozsáhlé a spletité, že nemožno všeho vystihnouti.

Tisk jest pečlivý (opr. na př. Aertnys, ve věcích, v době voleb dáti hlas, vyšlo i ve znění německém a j.) Spis jest sice obšírný, ale to nesmí odrážeti od jeho koupě a čtení; každý v něm najde nějakého žádoucího poučení a povzbuzení.

* * *

Čeněk Kramoliš, Valašská vojna. Věrný historický obraz z let 1741—1746. Praha 1929. S. 403. — Týž, Zababonky. Povídky sebrané na základě pověr na Mor. Valašsku rozšířených. Praha 1928. S. 206.

Zasloužilý lidový povídkář, jenž ve svých prvních prácích vyšel zřejmě ze školy Kosmákovy, věnoval se později větším historickým románům hlavně z dějin valašských. „Valašská vojna" má býti druhou částí románové trilogie, z níž „Bratří Doliňáci" vyšli již před 35 roky a třetí část „Vězením a vyhnanstvím" teprve vyjde. Z obou pruských válek 18. stol. dovedl si spis. vybrati dosti vděčný námět: tažení Valachů na pomoc mladé císařovně Marii Teresii, sevřené právě s několika stran. Císařovna slíbí jim za to odměnou zmírnění robotních povinností, ale pak svého slibu nesplní a valaští povstalci jsou r. 1746 pobiti císařským vojskem. Jako jiné historické povídky Kramolišovy zakládá se i tento rozsáhlý obraz na přesném pramenném studiu, má jednoduchou osnovu s lehkým milostným pásmem, jeví leckdy i populárně naučnou tendenci, ale přesto zajímavým obsahem a lidově jadrnou mluvou upoutá i prostého čtenáře. Platí to částečně také o druhé knize, jejíž obsah je vystižen již podtitulem. Je to 12 obrázků z valašského života starších dob, někde až z 30. let minulého století; jejich podkladem jest vesměs líčení lidových pověr, jež se ovšem v podstatě neliší mnoho od podobných pověr jiných našich kmenů, ale zde v podání Kramolišově poskytují po této stránce pestrý a zajímavý přehled životních názorů valašského lidu. Převládá v nich ovšem strach z neznámého osudu, snaha odvrátiti pohromy a neštěstí a vyléčiti nemoci, ale nejednou vměšuje se tu i dávka smyslnosti. *M.*

Joe Hloucha, Dopisy neznámého. 2. vyd. Illustroval Jan Goth. S. 336, 40 K. — Prodavačky úsměvů. Kniha o japonských gejšách a kurtizánách. S. 115. Nakl. A. Neubert, Praha 1929.

Čech z Prahy, jenž se v knize označuje sběratelem památností, líčí v dopisech k milence v Praze svou plavbu Suezem do Japonska, pobyt, lidi a zvláště přírodu tam. Učí se pilně japonštině, aby vrátě se mohl jí učiti. Touží po návrarě a po milence, podle dopisů ženě idealní, ale ta najednou se odmlčí a místo dalších dopisů mu pošle oznámení svého sňatku.

Není-li dodavek ke knize pouhou literární fikcí, byly tyto dopisy, pisateli z Prahy vrácené, p. vydavateli v Kamakuře darovány paní hotelu, kde pisatel jejich zemřel.

Popisná stránka jest opravdu znamenitá, živá a názorná. Nadšení pro vše japonské vyjadřuje se při každé příležitosti až blouznivě a proto časem unavuje. Nehorázná „žaponerie", totiž v tomto případě od katolíka hloupost napsána na str. 59: „Z kathedrály (v Neapoli) mě vyhnal ven triviální způsob, jímž tam v jedné z postranních kaplí prodával odpustky." Škoda, že neudáno, jak to dělal ten p. kardinál (akorát kardinál!) Na str. 319 se píše o mších bonzů!

Kniha jest velmi pěkně vypravena a ozdobena skvostnými obrázky.

Druhá kniha, taktéž nádherně vypravená, vypisuje bez obvyklého zveličování a bájení poměry gejší a jiných podobných ženských v životě japonském, opravuje mylné představy o nich v tisku a umění západním (na př. i ve známých hrách Gejša a Butterfly), budě místo blouznivého bláznění nad nimi soucit a soustrast.

Ksaver Meško, Mládeži. Přel. Josef Skrbinšek a Frant. Hermann. Nakl. G. Francl, Praha 1929. S. 101.

Velmi úhledně vypravená, pěknými obrázky vyzdobená knížka obsahuje po stručném životopise spisovatelově řadu pohádkových i realistických drobotin pro útlou mládež, a mezi nimi několik pěkných básniček. Části dumavé v povídkách zaujmou arci teprve čtenáře pokročilejší.

Překlad je zcela plynný a správný (otázka na str. 31 zní česky: Ani nechodí?, m. nechodí také? Bábovka má u nás nádivku, m. výplň, nepoddám se osudu na str. 41, lépe nebezpečí nebo pod.)

Za dárek se knížka hodí výborně.

Marjan Gawalewicz, Na záchranu půdy. (Dla ziemi). Román. Přel. V. Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1930. S. 431, 24 K.

Potomek slavného šlechtického rodu nastoupí na zděděné statky, které marnotratností v cizině byl zadlužil tak, že jest jen málo naděje, aby je udržel, zvláště když sám nemá ani chuti ani vůle, aby se staral o jejich obhospodaření. Ve spřízněné rodině však setká se s dívkou rozumnou a statečnou, která mu napřed žertem, pak vážně o tom sice řekne leckterou pichlavou pravdu, ale nedovede slabocha vzpružiti k činu. Naději v obrat dává teprv jejich sňatek.

Okruh románového, více idyllického děje ani jeho postav není tuze široký: vzájemné návštěvy dvou rodů, domácké zájmy a hovory, v nitru obavy o budoucnost mladého šlechtice, jenž vedle svých nesnází přivezl si na krk ještě jakéhosi věčně žíznivého a jen projektujícího malíře, popis patriarchálního života na sousedním dvoře, zajímavé postavy šlechtické a služebné, toť vše, ale pěkně podáno. Záchrana rodné půdy jest hlavní námět, kterým spis. chce polské šlechtě promluviti do duše.

Překlad je celkem zdařilý. „Fixum“ není však „bláznovství“, jak tu (316) přeloženo (jistě!); laisser (ne: laiser, 408) faire, laisser passer není „býti poddajným“, nýbrž nestarati se, nezasahovati, nechati všechno běžeti, jak běží n. pod.

Rozhled
Náboženský.

Katolická hierarchie.

Vydavatel díla „Atlas Hierarchicus" K. Streit, jež nedávno vyšlo v druhém vydání, vypočítal na moji prosbu počet diecesí podle dílů světa. Této statistiky nikde není, ani římský „Annuario Pontificio" jí nemá. Posílám její opis. Josef Kalabus.

Zde je na str. 408.

*

sp. — Jesuité.

Podle právě vyšlého katalogu mělo Tovaryšstvo Ježíšovo začátkem r. 1929 celkem 21.188 členů (o 552 více než počátkem r. 1928); z těch jest 9648 kněží, 6906 scholastiků, 4634 bratří. Rozděleno je na sedm t. zv. assistencí, z nichž čítá nejvíce členů španělsko-jihoamerická (5073), nejméně posud dne 17. dubna t. r. nově ustavená assistence slovanská (1158). Z ostatních asistencí mají: italská 1779, německá (k níž patří též Holandsko a Uhry) 2880, francouzská 2915, anglická (s Belgií a Kanadou) 3487, severo-americká 3896 členů.

V misiích pracuje 2489 jesuitů (o 107 více než loni); z těch je 1541 kněží, 449 scholastiků, 499 bratří. Misie má Tovaryšstvo: v Evropě albanskou, v Asii armenskou, syrskou, japonskou, v Číně, v Indii, na Ceyloně, Javě, na Filipinách, v Africe v Egyptě, v jihoafrických koloniích britských, v Kongu, na Madagaskaru, v Americe na Alašce v Dakotě, ve Skalných Horách u kanadských Indiánů, v Caughnawagen, Tarahumaře, Guianě, Hondurasu, na Jamaice, v Oceánii na Karolinách, ostrovech marianských a maršalských.

*

Katolická církev ve SS Ameriky měla

	diecesí	katolíků	kněží
1852	32	1,600.000	1.421
1872	56	4,829.900	4.184
1892	80	8,647.221	9.067
1912	98	15,019.074	17.608
1922	103	17,616.676	21.164

*

sp. — Rusko.

O Rusku šířívají se v evropském západě často zprávy navzájem si odporující. Zatím co někteří líčí křiklavými barvami ukrutnosti bolševiky páchané, vypisují jiní — a to i takoví, kteří právě za posledních let v Rusku cestovali nebo i delší dobu pobyli — poměry jako klidné a tvrdí, že ani svoboda náboženských výkonů, aspoň v praxi, není rušena.

CONSPECTUS HIERARCHIAE CATHOLICAE

SECUNDUM STATUM 1. NOVEMBRIS 1929, CONCINNATUS A CAROLO STREIT.

PARTES ORBIS	Patriarchatus	Archidioeceses	Dioeceses	Admin. Apost.	Prael. Nullius	Vicariatus	Praefecturae	Missiones independentes	Summa districtuum Eccles. Latinae.	Patriarchatus	Archidioeceses	Dioeceses	Admin. Apost.	Prael. Nullius	Vicariatus	Praefecturae	Missiones independentes	Summa districtuum Eccles. Oriental.	Summa totalis	Catholici	Sacerdotes	Incolae**
EUROPA	3	122	503	9	18	9	1	—	665	—	4	9	3	—	—	—	—	16	681	208,881.598	251.154	514,000.000
ASIA	3	13	34	—	—	89	27	8	174	5	24	35	—	—	1	1	2	68	242	16,535.812	10.171	1.026,000.000
AFRICA	1	2	12	—	2	73	41	1	132	1	—	3	—	—	—	—	—	4	136	5,329.455	4.550	146,000.000
AMERICA	1*	74	275	—	16	32	17	—	415	—	—	3	—	—	—	—	—	3	418	109,096.603	51.263	232,000.000
OCEANIA	—	8	27	—	1	18	12	—	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66	1,584.541	2.146	9,000.000
Summa	8	219	851	9	37	221	98	9	1452	6	28	50	3	—	1	1	2	91	1543	341,428.009	319.284	2.027,000.000

* Indiarum occid., Sedes Madrid.

** Data Seccretariatus Unionis Nationum.

Zdá se nám, že obraz, který podal president papežského Východního Ústavu Msgr. d'Herbigny ve své přednášce „Protináboženská fronta sovětského Ruska od dubna 1929", konané za účasti několika církevních hodnostářů a četného obecenstva v Římě dne 21. listopadu t. r., asi nejblíže odpovídá pravdě. Přednáška má velikou přednost a záruku objektivity tím, že její data téměř výhradně se opírají o zprávy samých ruskych bolš. novin, zejména Izvěstija, Bezbožnik, Antireligioznik, Rabotčaja Moskva, Večernaja Moskva; mimo to použito ještě článku v amer. methodistickém listě Christian Century.

Podle těchto pramenů byl od dubna t. r. boj proti náboženství — nejen proti katolictví! — v Rusku zostřen. Jeví se to jednak změnami učiněnými v zákonech upravujících poměr státu k náboženství, jednak v návrzích podaných zejména „Svazem bezbožníků (atheistů)" na nové protináboženské předpisy nebo zákony, konečně i zvýšenou protináboženskou agitací a propagandou ve školách a v novinách i časopisech.

Už zákonodárstvím z ledna r. 1918 zásadně prohlášena rozluka církve od státu a školy od církve (č. 18 „Sovětských ukazů", 1913, str. 263), a už tehdy bylo odňato aktivní a pasivní právo volební kněžím a řeholníkům i řeholnicím. V theorii byla však ještě svoboda naboženství takto od státu úplně odděleného ponechána.

Tyto zákony byly na letoším dubnovém shromáždění „delegátů všech sovětských republik ruských" pozměněny v neprospěch náboženství. Je sice pravda, že žádný z 68 článků nových zákonů ze dne 8. dubna 1929 (uveřejněny v Izvěstija, dne 26., 27., 28. dubna) nezakazuje přímo náboženství, ale je zřejma snaha úkony náboženské tak ztížiti, aby se staly skoro nemožnými.

Volební právo se nyní odnímá všem „církevním funkcionářům" jakéhokoliv druhu, k nimž se čítají nejenom psalmoščici a kostelníci, nýbrž i zametači kostelů. Prohlašuje se za trestný jakýkoli čin, ať společenský ať individuelní, kterým by se někdo druhého snažil přiměti nebo převésti k nějakému náboženskemu úkonu. Co to znamená, můžeme posouditi z toho, že sovětští komisaři vidí takové popuzování i u rodičů vybízejících děti k modlitbě a návštěvě kostela a u duchovních správců nabádajících k častějšímu přijímání svátostí, a že rodičové mohou býti po případě trestáni i odnětím dítek a internováním jich ve státních sirotčincích.

Ani teď nebylo sice ještě stanoveno zavříti kostely, ale nové zákonodárství nalezlo způsob, jímž de facto celá řada kostelů mohla býti zrušena nebo zbořena. Aby mohl nějaký dosavadní kostel sloužiti nadále bohoslužebným účelům, je nyní třeba, aby každý rok nejméně dvacet věřících podalo podepsanou žádost za prodloužení dovolení. Zemře-li v roce některý z podepsaných anebo byl-li vsazen pro nějaký „trestuhodný" čin do vězení, musí býti už druhého dne nahrazen jiným, jinak dovolení pozbývá platnosti. Podepsaní žadatelé mají povinnost starati se o všecky výlohy na kostel, duchovní a boho-

služby, musí se zaručiti za placení ohromných daní na kostely uvalených, jsou odpovědni za jakoukoliv škodu nebo krádež kostelní, byť se stala bez nejmenší jich viny.

Dvacet podpisů stačí též, aby nějaký kostel mohl býti zrušen, zbořen, světským účelům odevzdán. Žádosť o další ponechání kostela musí býti podepsána vlastním jménem, žadatelé musí býti dospělí, musí míti v obci domovské právo a přejímají velmi těžké povinnosti: k žádosti o zrušení kostela však stačí podpis anonymní (na př. „člen klubu bezbožníků"), žadatelé bývají někdy i děti, lidé bez domovského práva a k ničemu se nezavazují.

Je tedy pochopitelno, jak mohlo býti v Rusku v krátké době tolik kostelů zrušeno, ač se žádným zákonem nepřikazuje jich zrušení.

„Bezbožník" ze dne 30. června 1929 podává seznam kostelů zrušených za poslední týden. Jsou to: kostel Čerňavského kláštera a jiný pravoslavný kostel v též (Kurské) gubernii, kostely v Stalingradu, v Pianach, čtyry kostely v Solikamsku, kostel v Tarinu, Kamyčennově, v Jasnaja Poljana, v Boskakově, soukromá kaple ve Ščitě, všecky pravoslavné, mimo to katol. kostel ve Světlovu Ozeru. Čtyry žádosti toho týdne podané na zrušení „náboženských místností" (mezi nimi jedné kathedrály a jedné synagogy) nebyly ještě vyřízeny. Podle „Antireligiozniku" ze září 1929 bylo v Rusku za posledních šest měsíců zavřeno celkem 453 kostelů, 243 ve městech, 180 na venkově. Z těch proměněno v divadla 156, ve školy 38, zbořeno a materiálu k jiným budovám použito 26, 171 jich stojí opuštěno, ostatní jsou dány v užívání různým hospodářským, „kulturním" (jde pravidelně o „spolky bezbožníků") a jiným spolkům. Mimo to bylo už nařízeno zrušení jiných 317 kostelů.

Všecky kostely, v nichž se věřícím prodávají svíce, svatební věnce, růžence a pod., jsou prohlášeny za „obchodní střediska" a podléhají jich zákonům. Jak nesmírně tedy jsou novým zákonodárstvím ztíženy úkony náboženské a vyznávání náboženství vůbec!

Tuto novou zostřenou frontu protináboženskou jevící se takto v zákonodárství bylo možno pozorovati také v řečech a návrzích dvou všeobecných sjezdů „svazů bezbožníků" konaných letos v červnu a v říjnu (27. října). Na obou sjezdech byli delegáti celého sovětského Ruska, na prvním bylo 965 delegátů, z nichž bylo 165 pod 23 let, a 24 žáků různých škol. Na prvním sjezdě mluvili Kalinin a Bucharin (zatím už sám odstavený) a oba prohlásili, že jedinou a nutnou cestou k zajištění a utvrzení bolševictví je, aby v národě školami, poučováním, tiskem byla vypěstována a v mysli vštípena „idealní základna" bolševictví (rozuměj nejkrajnější atheický materialismus). Byl snížen na čtrnáct let věk, v němž možno se státi členem svazů bezbožníků (přes odpor mnohých delegátů, kteří nechtěli dětí pod šestnáct let). Izvěstija věnuje 17. srpna téměř celé číslo „těmto nejmladším průkopníkům bolševictví". Jednalo se též o zrušení neděle a byly podány dva návrhy: jeden, aby den odpočinku byl ve středu, druhý, aby se každý pátý den nepracovalo. Tento druhý návrh prorazil, jak

známo, a ačkoli není ještě uzákoněn, provádí se už v mnohých továrnách. Na druhém svrchu zmíněném sjezdu „bezbožníků" jednáno o akci na zrušení kostelů a vyslovena naděje, že by za pět let mohly býti už zrušeny všecky.

Také ve školách a v tisku lze pozorovati stupňování protináboženské propagandy. Už od začátku bylo v sovětských školách zavedeno poučování o pohlavních věcech a každý den hodina závazného vyučování o „ideové základně" bolševictví, t. j. atheickém materialismu. Lze si mysliti, jaké asi ovoce takové poučování a takové vyučování nese. Msgr. d'Herbigny vykládal ve své přednášce zaručený případ, jak 9leté děti cynicky disputují o způsobech a výhodách dobrovolného potratu, o němž ve škole slyšely. Lze si mysliti, že nyní po obojím zmíněném sjezdě delegátů „svazu bezbožníků", kde bylo řečníky zdůrazňováno, že nelze na vítězství bolševické myšlenky mysliti, nebude-li propaganda ve školách mnohem více zesílena, a kde si stěžováno na nedostatečné výsledky školy v tomto směru, byla akce protináboženská ve školách stupňována. Maškarní průvod na některých místech letos pořádaný, v němž děti se zvířecími maskami oděné kněžskými rouchy zesměšňovaly církevní obřady, možno snad považovati za výjimečnou výstřednost a přičísti ji na vrub místním školním orgánům; ale jsou jiná určitá znamení, z nichž třeba souditi na zmocněnou protináboženskou činnost ve školách. Sovětské listy častěji s úchvalou referovaly, jak účinnou byla právě ve školách propaganda proti svěcení vánoc, velikonoc a nedělnímu odpočinku. „Bezbožník" z 8. září 1929 se chlubí, co všecko bylo pro bolševictví vykonáno tento rok: školami dosaženo bylo likvidace vánoc a velikonoc, na mnohých místech byl den týdenního odpočinku přenesen z neděle na jiný den, školy přispěly k tomu, že četné kostely byly proměněny v „kulturní místnosti", často právě žáci a žačky ze škol vycházející stojí v prvních řadách bojovníků bezvěří. Podle zpráv listů počínají si tu dívky čileji než hoši.

Hlavní oporou propagandy jest ovšem tisk, který soustavně líčí náboženství jako veliký podvod a „opium" dělného lidu, církev jako ochránkyni a průkopnici kapitalismu, zesměšňuje a podvrací náboženská tajemství a náboženské obřady. V tom ovšem neliší se listy bolševické v Rusku od komunistických, ano i socialistických listů jiných zemí, leda snad větším cynismem; ale třeba uvážiti, že v sovětském Rusku nelze svobodně jiných novin vydávati a jiných publikací tisknouti než bolševické a že jsou to vlastně orgány vládní.

Jak se však vysvětlí při takovémto stavu věcí optimistické líčení, která se časem objevují na západě o poměrech náboženských v Rusku. Podle „Osteuropäische Korrespondenz" z 5. pros. 1928 na př. by byly náboženské poměry celkem snesitelné a normální. List píše, že mnoho bolševiků je zároveň členy náboženských organisací a že v sovětské Ukrajině počet pravoslavných biskupů od r. 1914 do 1927 stoupl ze 26 na 94. A podobně i jinde lze čísti o idyllických téměř poměrech v některých částech Rusi.

Než nejprve třeba připomenouti, že zprávy jsou často od cestovatelů, kteří zemí jenom projeli. Dále třeba míti na mysli, že zákonodárství samo je v mnohých věcech všeobecné a neurčité, užívá schválně obojetných výrazů, ale právě proto možno zákony v praxi tím libovolněji a bezohledněji prováděti. Toto provádění není ovšem všude stejné a řídí se dle poměrů. Bolševické listy často samy napomínají, aby se „reformy" prováděly pomalu, s obezřelostí a ohledem na okolnosti. (Tak na př. „Izvěstija" ze 24. srpna 1929 a „Antireligioznik" ze srpna 1929.) Vzrůst pravoslavných biskupů ze 26 na 94 ovšem mnoho neznamená, uvážíme-li, že církev pravoslavná je nyní rozdrobena na mnoho od sebe neodvislých společností, takže už r. 1925 se čítalo 12 rozdílných hierarchií. Nepopíráme ani, že jsou mnozí bolševici zapsáni v náboženských organisacích, ale někteří s úmyslem nekalým jako vyzvědači. Ostatně třeba přiznati, že mnozí pravoslavní křesťané zůstávají věrni svému náboženství přese vše překážky a vše pronásledování. Také o tom svědčí nám zase samy sovětské listy. Podle nich trvalo na některých místech celé měsíce, než byl sehnán potřebný počet podpisů k žádosti na zrušení nějakého kostela. Jinde se lid bouřil, když se zavíral kostel, a musilo býti užito násilí. A píší-li „Izvěstija" 24. srpna 1929, že jest ještě 60% rodičů, kteří svoje děti dávají křtíti a jiné náboženské obřady na nich dávají vykonávati a že dokonce v samé Moskvě je na školách až 90% dětí „nakažených" ideami náboženskými, jistí-li „Antireligionist" v srpnu 1929 s jakousi resignací, že starým, v náboženství vychovaným lidem bude ještě třeba kostely ponechati, nová generace však že jich nebude potřebovati, míní-li „Bezbožnik" ze 7. července 1929, že na beznáboženskou propagandu u lidí dospělých jest už příliš pozdě, nebyli-li ve škole v atheismu vychováni, pak snad poněkud nadsazují, aby pohnuly soudruhy k větší horlivosti, ale v podstatě přece doznávají, že jejich protináboženský boj nemá ještě žádoucího úspěchu.

Poněvadž daleko veliká většina ruského lidu náleží náboženství pravoslavnému, je to především pravoslavná církev, která tu trpí.

Protestantské sekty, zvláště methodisté a baptisté těšily se až do poslední doby zvláštní svobodě. Ale právě letos obrátil se boj i proti nim. Tak aspoň praví redaktor methodistického časopisu „Christian Century" v článku napsaném hned po návratu z Ruska 19. srpna 1929, kde byl dlouho pro methodistickou propagandu působil. Trpce si tam stěžuje, že nyní i náboženství „čistého evangelia" je pronásledováno.

Hlavně však je namířeno ostří bolševického boje proti církvi katolické, kterou považují ovšem za nepřítele mnohem nebezpečnějšího než protestantismus v nesčetné sekty roztříštěný a než pravoslaví stále více se drobící. Toho důkazem jest, že počet uvězněných a potrestaných katolických kněží jest procentuelně mnohem větší nežli kněží pravoslavných, ačkoli katolíci tvoří v Rusku pouze nepatrné procento. Samy sovětské listy uvádějí jména, věk a příčinu odsouzení celé řady

kněží, kteří jsou internováni v Soloveckém klášteře. Udaný počet (15, mezi nimi apošt. administrátor charkovský, jeden kanovník a zástupce katol. exarchy kijevského, ve věku 36—56 let) není úplný ani pro vězení v Solovkách. Jak známo, byla ještě řada katolických kněží deportována do Turkestanu, Kavkazu, Sibiře. Jakého provinění se asi dopustili, lze posouditi z toho, že jeden farář internovaný v Soloveckém klášteře byl odsouzen proto, že varoval farníky před špatnými kinematografickými představeními „bezbožníků".

Jiný důkaz, že sovětská fronta je obrácena hlavně proti církvi katolické, je, že bolševické listy právě katolické náboženství nejvíce tupí a zesměšňují a právě proti papeži nejvíce popuzují. Papež je jim hlavou kapitalistů, celá jeho činnost směřuje k utvrzení imperialismu a potření demokracie a všelidských práv a k tomu cíli užívá všech prostředků. Nejenom konkordáty mají sovětské listy za prostředky, jimiž papež chce svoji hmotnou moc utvrditi a imperialism i kapitalism posíliti, nýbrž i církevní podniky a díla papežova zcela duchovní líčí se jako prostředky k témuž cíli. Tak píší na př. „Izvěstija", že papežem letos v Římě zřízená kollej ruská má připravovati bojovníky proti sovětské vládě a to dokonce cvičením alumnů ve zbrani! K blahořečení Don Bosca psaly ruské komunistické listy, že papež „vynalezl" nového svatého, aby jeho jménem sváděl mládež a učinil z ní povolný nástroj svých imperialistických choutek. Tak píší tam právě o muži, jehož duchovní synové to byli, kteří spolu s jinými řeholníky r. 1923 byli papežem vysláni do hladovějícího Ruska, kde penězi papežem sebranými tisíce dětí vyrvali smrti z hladu.

Odolá náboženství tomuto zostřenému boji? Viděli jsme, že mnozí pravoslavní se brání ještě útokům; ale jest vážná obava, že nemajíce opory v hierarchii stále více se tříštící podlehnou. Katolická církev ovšem přežila už větší bouře než je tato.

*

Missie v Brně

za příkladem vídenským konány v několika kostelích najednou, 14 dní německy, 14 dní česky, ve 2—4 promluvách denně. Kazatelé (řádoví) jak přípravou obsahu tak přednesem se velmi chvalně přičinili o zdar díla, a posluchačstvo hojnou účastí jevilo, že si váží této spasitelné příležitosti.

Náboženský život v Brně nebyl odjakživa tuze čilý. Město průmyslové a obchodní, ač zase ne s výstřednostmi velkoměsta, (bohužel či bohudík?) skoro žádná šlechta, duchovní správa celkem komisní, kazatelství prostřední, správa města v rukou několika židoliberálů, nábožensky více méně lhostejných, ačkoli celkem vzdálených potomního česko-pokrokářského trhanství, i byl život i v náboženských věcech sice klidný, ale celkem vlažný, málo schopný odolnosti při nárazech; proti Praze na př. byl však přes to mnohem lepší.

Je tu v městě 5 větších kostelů, podle dřívějšího obvodu 4 zcela blízko sebe, kdežto na nynějším obvodě není žádného. Missie konány ve 3 — se zevním úspěchem, jak praveno, velmi dobrým.

Missionáři m. j. jsou v té výhodě, že mohou vpadajíce in medias res souvisle projednávati vybrané pravdy, nepotřebujíce šetřiti retorických kudrlinek, jež homiletika jinak pořád s sebou vleče. Posluchačstva obyčejně neznají, ani ono jich: toto jest pro pozornost výhodou, ona nevýhoda pak se vyrovnává tím, že jde o pravdy každému katolíku potřebné, a stavovské otázky se po př. probírají ve zvláštních přednáškách podle předběžného oznámení.

Kazatelé letoších missií jistě jsou zvyklí mluviti v místnostech nejrůznějších rozměrů a nejrůznější akustiky, a přizpůsobiti tomu svůj přednes. Ale přece o tomto přizpůsobení slovíčko, jež se konečně týká i kázání pravidelného!

Jest obyčejně možno, aby řečník sám, jen s řečniště, bez jiné zkoušky, odhadl potřeby přednesu, hlavně sílu hlasu a rychlost mluvení? A pak-li ne, aspoň ne vždycky, činívá se co, aby kazatelé, aspoň cizí neb noví, byli na potřebné upozorněni?

Zdá se, že nikoli, ačkoli je samozřejmo, jak trapno jest posluchači naslouchati řeči, z níž málo nebo nic nerozumí, a jaká škoda odtud vyplývá. Stávalo se i tentokrát, že posluchači v naplněném kostele (lodi) stojící vzadu z promluvy obsahem vzácné a nadšeně přednášené souvisle rozuměli velmi málo, ač kazatel svým hlasem by byl ovládl i větší ještě prostor. Čím tedy to? Tím, že po slovech řečnicky správně zdůrazněných dále mluvil sice ještě všem slyšitelně, ale oné části posluchačstva již nedosti srozumitelně, t. j. na onen prostor a na množství posluchačů příliš rychle (nehledě k časté vadě, že řečníci poslední slova vět mluví jakoby pro sebe, „polykají" je). Že se u kazatelův osaměle působících vyvinou a ustálí všelijaké manýry, na něž jich nemá kdo upozorniti, jest pochopitelno, ač ne omluvitelno. Ale kde jest vyzkoušení a upozornění tak snadné, jako v našem případě a vůbec v kommunitách, nemělo by se pomíjeti. —

Pamětníci dob, kdy missie u nás zaváděny, vědí, jak sprostě a hloupě se proti nim v tisku brojívalo. Dnes, kdy přednáškové sjezdy všeho druhu tak zobecněly — a missie nejsou ničím jiným než přednáškovým kursem o náboženských pravdách a potřebách — jsou takové útoky anachronismem, ač možná dost, že některé čtenáře teprv ony na missie upozornily a k nim přivedly. U tisku socialistického konečně nelze nic jiného čekati než odpor. Když však ani tisk výkvětu prý intelligence, národní demokracie nemá k nim co chytřejšího podotknouti než poukazovati na missijní sbírky a činnost pro — černochy (nač prý pracovati o pokřesťanění černochů, ptá se při tom!), pak je to skutečně vysvědčením chudoby.

Školskému úřadu v Brně podána prý žádost, aby školním dětem bylo dáno volno k návštěvě missií — kolik a kdy, se v tisku nepraví. Že žádosti nebude vyhověno, se asi předpokládalo, a proto se o ní soudí různě. Ale konečně má i tato taktika něco dobrého do sebe: obojí strana aspoň ví, „na čem je"! A straně našineckých rodičů neškodí to častěji připomínati, aby podle toho jednali, když bude třeba!

Vědecký a umělecký.

m. — Židovské problémy v románech Tharaudů. Také do češtiny bylo již přeloženo několik románů bratří Jeronyma a Jana Tharaudů, kteří se specialisovali na líčení života židů v Maďarsku, Polsku, Ukrajině, Podkarpatské Rusi i v Palestině. Romány mají nesporně vysokou uměleckou cenu, ale jsou velice zajímavé také stanoviskem, jaké zaujímají jejich francouzští autoři k různým problémům židů žijících na východě uprostřed křesťanů nebo v Palestině ve styku s mohamedány. Neobyčejně důkladný jejich rozbor po této stránce podává studie Dr. Z. Ciechanowské v několika posledních svazcích krakovského „Przeglądu Powszechného". Dospívá asi k těmto výsledkům:

Spisovatelé řeší ve svých románech mnoho různorodých a významných problémů, jako na př. modernisaci východních židů, její příčiny a následky, poměr náboženství oněch židů k jejich psychice i k národnosti židovské, sionism a znovuvybudování Palestiny, účast židů v politických hnutích, poměr židů pravověrných k židům liberálním, poměr ke křesťanům v oboru politickém, hospodářském a společenském, antisemitism, assimilaci myšlenkovou i praktickou atd. Všechny tyto problémy mají velkou důležitost pro země východoevropské a zvláště ovšem pro Polsko, kde smutné dědictví dějin zanechalo nadměrné množství židů, jehož by si snad žádný národní organismus nedovedl doopravdy assimilovat.

Názory bratří Tharaudů o jmenovaných otázkách jsou asi tyto: Pravá podstata židovství zachovala se nejlépe u východních židů. Věrnost starým mravům a starému náboženství jest symbolem idealismu a národní neporušenosti. Jejich odvržení vede důsledně k materialismu a často i ke ztrátě národního vědomí. Přesto jest nutno, aby se židé ve svém životě modernisovali a snažili se sblížiti se společností, ve které žijí. Ale o úplné assimilaci není možno mluviti. Žid zůstane vždy židem. Aby byla možna úplná shoda a jednota, bylo by třeba nejprve od základu změniti židovskou povahu tím, že by se odstraňovaly její záporné, špatné vlastnosti. Pronásledování židů v jakékoli formě jen posiluje jejich národní vědomí a kmenovou odlišnost. Problému hodnoty, kladné či záporné, židů assimilovaných pro křesťanskou společnost se autoři nedotýkají. Zato vliv židů neassimilovaných na křesťanskou společnost pokládají za škodlivý.

Úplně také pominuli problému židů vyznání křesťanského, národnosti židovské, jakož vůbec jen jako mimochodem se zmiňují o otázce židovských konversí. Pochybují patrně o možnosti rozporu mezi křesťanským náboženstvím a národností a neprobírají spojených s tím četných i zajímavých otázek. Pro ně takový rozpor znamená nanejvýš ztrátu náboženství vůbec. Bez povšimnuti ponechali také

koncepci politického pansemitismu, snad proto, že je to myšlenka nová, málo reálná a příliš vzdálená dnešním poměrům mezi východními židy.

Spisovatelé v jednom svém románě („Budoucího roku . . .") sami prohlašují, že objevili v životě vychodních židů „svět původní a podivínský, jehož malebnost a tajemnost ihned okouzlily jejich obrazivost". Umělecká jejich obrazivost je často opravdu podivuhodná a jistě jim mnohé okrášlila na ujmu pravdy. Přesto jsou romány Tharaudů, dobrých pozorovatelů i psychologů, zajímavým příspěvkem k poznání zevnějšího i vniterného života východních židů, nám ovšem tak málo sympathických. Všechny pak jsou proniknuty přesvědčením o důležitosti náboženství pro život jednotlivcův i celého národa.

*

Divadlo.

Mluví a čte se mnoho o krisi divadel, hlavně peněžní. Však nejen u nás! Pražské Nár. div. proto postátněno; nově upravený poměr zemí ke státu nutil i k novým opatřením co do zemského divadla. Brněnské (městské, po př. družstevní) i bratislavské by rádo následovalo, ale nahoře není mnoho chuti.

O brněnském zavedlo se novinové rokování, jak pomoci. Proneseny různé názory; peněz ovšem nedodá žádný.

Znalci nerádi se dotknou věcí, jež jim a divadelníkům vůbec (umělcům, kritikům atd.) jsou u divadla samozřejmými, a přece samozřejmými nemohou býti poplatníkům, zvláště těm, kteří z divadla nic nemají. Jsou to především přemrštěné náklady na výpravu her, někdy her, o nichž pochybno, budou-li opakovány; v Brně na př. v té věci svými požadavky pověstný byl L. Janáček. Už ani zajímavo není, jak přes to některým t. z. uměleckým kritikům, již jinak přepychu nejsou zvyklí, žádná výprava nebývá dosti skvělá, dobová, přiléhavá, slohová atd.

Dějiny divadla učí, že umění a výprava nebývaly spolu úměrny, a byly o to časté spory, co vlastně v tom „chrámu umění" je hlavní, není-li výprava odvádějící pozor od uměleckých výkonův umění samému na škodu atd. V dnešní krisi je zbytečno se o to spírati: hlavní je, potřebuje-li skutečné umění tolikých nákladů na výpravu.

Podřízená, ač ovšem též důležitá je otázka nákladův osobních. Širší obecenstvo, které čte o závratných hereckých a zvláště pěveckých honorářích a zná herce neb herečky jen zdaleka v elegantních úborech, velkoměstském vystupování atd., netuší, kolik lesklé bídy — a to hmotné i mravní — tu jest — přes toliké osobní náklady. Jeden velmi zkušený a vzdělaný dramaturg nedávno v rozmluvě o těch věcech řekl: „. . . es ist das ordinärste Geschäft, das ich kenne!"

Těm, kdo se této bolačky dotýkají, vyčítává se zpátečnická zaujatost, ne-li něco horšího. Ale vždyť si může každý sám vypočísti na př. tento případ. Dejme tomu, že holka ve sboru nebo v balletě

má 400 K měsíčně. Řekněte, prosím, jak z toho může býti živa, se šatiti, po př. platiti byt neb aspoň na něj připláceti! Časem ovšem její plat stoupá, ale nepoměrně stoupají také požadavky, aby také veřejně jako členka divadla se nosila — vždy podle nejnovější módy a to ne dlouho v témž obleku atd. atd. Není vždy vina u hereček a jejich líbivosti — větší vinu má obecenstvo, které přese vše „zbožňování" herců a hereček je tak rychle hotovo s pohrdáním nad jejich úborem — totéž obecenstvo, které se chytá stropu, má-li se mu zvýšiti vstupné.

Ano, zde je také kus „socialní otázky": mnoho divadelních zaměstnanců jest placeno bídně a proto nuceni si přivydělávati jinak. Jak, o tom tu nebudiž dále psáno. Rovněž ne o tom, jak si mnohdy nutno platiti protekci — u režiséra, kapelníka, ředitele a i kritika. Nezámožní rodiče, kteří svoji dceru svěřují divadlu nemohouce jí podporovati, mimoděk ji vydávají prostituci. Tuto pravdu nutno upřímně říci všem, jichž se týká, ať si jinak říká kdo chce co chce! —

Kulturní ústav či zábavní podnik? Upřímný znalec bez rozpaků řekne, že divadlo jest ústav zábavy a nikdy ničím jiným nebylo. Kulturní stránka jest u něho celkem podřízená, anať vystupuje v popředí jen jaksi o jeho svátečních událostech, totiž kde hraje skutečné umění. Skutečné umění ovšem se nemění jako hry zábavní, kde se pořád vymýšlí a zestrojuje něco nového, lákavějšího. Divadlo může s nimi závoditi jen omezenou měrou, a to jen směrem, jenž už uměním — není. Ký tedy div, že podléhá!

Tedy soumrak divadla? Tak, jak se teď ještě posuzuje a provozuje, zdá se, že ano. Finančně i společensky. Nechce se pořád rozuměti požadavku, aby kdo se chce baviti, si to zaplatil, i v divadle, ba žádá se, aby vstupné naopak bylo snižováno, anoť prý tu jde o vzdělavací ústav.

K tomuto vzdělávání mnozí, a nezaujatí, s úsměvem připojují otazník.

Kulturní požadavek národu, po př. státu?

Jest ovšem v novověku evropskou módou od panovnických dvorů, míti stálá jeviště a stálé divadelní společnosti; v Americe jest poněkud jinak, a v Evropě také bylo a může zase býti, jako se měnil dvorský mrav. Vzdělání by pranic neutrpělo, kdyby stálého, dokonce denního divadla nebylo. Hudba, která skoro již jediná dosud udržuje vážnost divadla na výši, pomohla by si zcela dobře bez něho. A to ostatní stává se mu beztak přítěží (činohra) nebo jest v nejlepším případě zábava, která za toliké náklady nestojí (veselohra), nebo je svinstvo, jež teprv nezaslouží veřejného zájmu a obětí.

I naše města v této věci notně přebrala — odtud nyní obavy, jak dál.

Vychovatelský.

rš. — Náboženskomravní výchova na středních školách.

Nezdá se, že by se v této věci popřevratový kurs změnil. Nepostupuje se sice tak prudce a neomaleně, ale mentalita se nezměnila. Dosud tane na mysli vedoucím a rozhodujícím o duchu střední školy škola neutrální, nenáboženská, vlastně beznáboženská. Svědčí o tom rozhodnutí a usnesení professorských spolků za poslední rok. I když připustíme, že všichni členové prof. spolku s tím nesouhlasí, přece mnoho jich smýšlí tak, jak usnesení spolková znějí. Právě resoluce USČsP naznačují, že mezi professorstvem není rozhodných přátel náboženské výchovy, zvláště na podkladě katolickém. Ani slyšet nechtějí o zlepšení dnešního neudržitelného a nedostateěného stavu náboženského vyučování, ba ještě jsou snahy je okleštit a ztížit. V čísle 5—6 Věstníku československých prof. čteme v projevu zastupitelstva toto: Aby střední škola mohla řádně plniti svůj úkol výchovný, jest potřebí, aby se školství dostalo pokud možná největší autonomie, aby tak do její práce nezasahovaly rušivé vlivy církevní, politické a byrokratické. Kompetence sborů budiž rozšířena, budiž rozšířen, budiž organisován intensivnější styk s rodinou, nejdůležitějším úkolem školské správy budiž podporování činnosti a snažení paedagogického. Z výchovy tedy středoškolské má býti úplně vyřazeno náboženství, pokud je organisováno v nějaké církvi. Že se popředně míní církev katolická, o tom není třeba se ani zmiňovati. To plyne také z návrhů, které byly na valné hromadě ÚSČsP 1. listopadu 1929 jednomyslně přijaty. Čteme ve zprávě o ní, že byl schválen návrh: Ať se obecně k vyučování náboženství katolickému spojují třídy v oddělení, kdekoliv není 20 vyučovaných žáků. (VČsP r. 37, str. 85). Ačkoliv pro žádný jiný předmět si toho nepřejí, ani pro tělocvik ne, poněvadž je to naprosto nepaedagogické, lze z toho vyčíst, že běží o zeslabení i toho mála vlivu, který ještě dnes katolické náboženství má. Konečně i zprávy z odborů, zvláště z odborů v Čechách, svědčí, že se hledají cesty, jak zeslabiti vliv katolicismu na střední škole, ať přímo nebo v osobě katechetově. (Na př. návrh odb. Jihočeského, aby katecheti nesměli vyučovati jiným předmětům, nýbrž aby doplňovali své pensum na nižších školách, kterýžto návrh však ústředím a valnou schůzí nebyl přijat. VČsP str. 90, r. 37). Nelze se ani divit, neboť mnoho professorů neuznává žádné výchovy náboženské, uznávají jen výchovu k lidství. Pěkným dokladem tohoto smýšlení jsou poznámky Vojtěcha Čížka ke knize „Die Stockholmer Weltkirchenkonferenz“ (v čas. Střední škola, r. X, čís. 1—2, str. 56). Tam praví Č.: „Nechť církve pracují sebe odhodlaněji a upřímněji, na určitém stupni vývoje jsou přítěží. Aretologie moderního člověka odvozuje se z poměru k lidem (proces humanisační). Moderní člověk nesnáší ani verbalismu vyplývajícího z neurčitosti fikce bůh, ani aby

byl ve jménu této fikce spravován a omezován, aby se mu v jejím jménu vládlo. Neptá se archaicky, co má dělati jako křesťan, nýbrž jakožto člověk. Křesťanský program mu zkrátka nestačí. Jest třeba nedati se mýlit módností současného zájmu o křesťanství a býti si jasně vědom moci, již móda christianismu dává lidem nad lidmi. Sotva kdy za posledních sto let bylo tak nalehavě potřeba kritiky náboženství a církevnosti jako v době přítomné; bez ní octneme se jednoho rána tváří v tvář hned několika klerikalismům najednou a ti z nás, kteří křesťansky necítí, budou pokládáni za lidi nebezpečné."

Od professorů dnešních nelze tedy celkem očekávati podpory nábožensko-mravní výchovy na střední škole. Naopak mnozí přímo se staví proti jakémukoliv zlepšení, jak bylo přiznáno otevřeně na poslední valné schůzi. VČsP r. 37, str. 79 n. se praví: „Nemusím dlouho ubezpečovati o tom, že v zápase o ducha školy, v zápase o to, zda školu volnou nebo spoutanou vlivy náboženskými nebo reakčními stáli jsme pevně na straně školy volné a pečlivě sledovali, zdali po té stránce nehrozí našim školám nebezpečenství, a také svůj hlas, bylo-li potřebí, v tom smyslu uplatňovali. Myslím, že po té stránce nebylo a nebude mezi námi nejednotnosti a že budeme vždy svorni v tom, že reakční živly nesmějí nám do škol zasahovati." „Nám"? Komu pak? Jest přece známo, že nejšpatnějšími učiteli bývají jejich „mluvčí" na schůzích, v tisku atd.

Ale snad rodina se změnila ve prospěch náboženské výchovy, když již namnoze jsou tu ukázky jakési uvolněnosti mravní jdoucí současně s uvolněností náboženskou. Kdyby rodina si přála rozhodně výchovy nábožensko-mravní, pak by se přání rodičů museli podrobiti i vychovatelé. Ale dnešní rodiny ani pokud si náboženského výchovu přejí, dost rázně ho nevymáhají. Ba lze říci, že se o tuto stránku svých dětí na středních školách ani tuze nestarají. Aspoň se mně nikdy ještě nestalo, aby se rodiče zeptali, jak prospívá student v náboženství, zda se účastní bohoslužby a vůbec co soudím o jeho mravním životě. Myslím, že všichni katecheté na středních školách a konečně i na měšťankách mají stejnou zkušenost. Rodiče se starají jen o prospěch v předmětech, ze kterých může děcko propadnout. Ano, i rodiče z tak zvaných katolických rodin, stydí se zeptat katechety na náboženskou stránku u svého dítěte. A když se někteří zeptají, pak to bývají obyčejně ti, kteří se bojí, že by jim to mohlo uškodit v jejich živnosti nebo karieře, kdyby neprojevili aspoň líčeného zájmu o náboženství. Jak možno od rodičů, kteří se o náboženskou výchovu nestarají nebo v praxi vlastní ji pokládají za zbytečnou, očekávat, že budou důsledně vyžadovat od školy, aby vychovávala děti jejich v mravnosti na podkladě náboženském? A nepomůže tu politická výchova! Naprosto nutné uvědomění náboženské může dáti jen pronikavá duchovní správa. Čekati jen od politické činnosti záchranu jest nerozum. Mysl se musí změniti i u vedoucích a zvláště u rodičů.

*

Školské požadavky lidové strany
byly na zemském sjezdě v Čechách stanoveny takto:

Než bude možno vybudovati školství náboženské tak, aby je platil stát, budiž těm, kteří takové školy soukromé vydržují, státem dávána náhrada, vypočtená z pětiletého průměru, přiměřená výši nákladu na jednotlivé žáky škol veřejných.

Učebnice těchto škol nezávisejí na schválení vlády, která však smí je dodatečně zakázati z důvodů zákonem taxativně stanovených.

Ve všem školství obecném, středním i odborném budiž vyučování náboženství závazným.

Jsou to ohlasy bojův o školu, jak o nich čteme z Belgie, z Hollandska a odjinud, kde však vývoj školství byl od našeho značně odchylný. U nás měli jsme soukromé školství z potřeby národní, na náboženské málo pamatováno, ač to bylo velmi snadné; nebylo toho vlastně ani tuze potřebí, kdyby se byla všude konala náboženská povinnost, jak ji státní zákon umožňoval, což se nyní neprávem popírá.

Požadavky v usnesení onom vyslovené předpokládají tedy, že náboženské soukromé školy máme, čehož ale není, aspoň v historických zemích ne. Chceme je zřizovati? A jak?

*

Tělocvik dorostu.

Z Jugoslavie docházejí zprávy, že tělocvičné jednoty mají býti po italském vzoru postátněny, tedy spojeny a po vojensku zařízeny; přestaly by tedy nynější spolky Sokolů a Orlů. Píše se, že to namířeno nejen k závazné militarisaci dorostu, ale také proti náboženskému rázu v chorvatském Sokole a slovinském Orlu.

U nás se nyní poukazuje k tomu, že orelský výchov je především mravně-kulturní, ačkoliv o letoším orelském sletě jsme četli naopak, že tělocvičná a tělovýchovná stránka je hlavní. Podle toho se také posuzuje nové opatření jugoslavské, jehož dosah dosud arci nemůže ještě přesně býti odhadnut.

*

Kohnův odkaz
na moravskou universitu nebo něco pod., jenž kdysi odhadován na 800.000 K, ovšem bez úroků, vynesl nyní, přepočítán v pokleslé rakouské měně, podle novin celých 427 K. Kuratorium odkazu prý se chce domáhati zhodnocení vyššího. Stačí však na ten proces těch 427 K?

K. zemřel 3. pros. 1915 ve štyrském Ehrenhausen. Ani v této věci tedy se jeho dobrý úmysl nepotkal se zdarem.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Mastičkářství v Německu.

Mastičkářství (Kurpfuscherei) jest v Německu živností volnou a dovolenou. Každý občan může v Německu vydávati se za lékaře, a může léčiti, když jenom najde lidi, kteří mají k němu důvěru a svěří mu svůj život a svoje zdraví. Mastičkářství a nepřístojnosti z něho se prýštící jsou v Německu zjevem všeobecným. Podle úřední statistiky bylo roku 1876 v Německu 670 mastičkářů, čili 4·9% všech lékařů. Počet tento neustále stoupal, roku 1887 už jich bylo 1713, čili 10·8%, roku 1899 stoupnul počet na 3059, čili 12·4%, roku 1909 dosáhl čísla 4468, čili 14·6%, a roku 1927 obnášel počet všech mastičkářů 11.761, čili 27% veškerých německých lékařů.

Třeba ovšem podotknouti, že tato statistika udává jenom počet oněch mastičkářů, kteří jsou úředně ohlášeni u krajského neboli obvodního lékaře, a kterým v Německu říkají Laienbehandler, jakoby nestudovaní ošetřovatelé nemocných. Kromě těchto jest ovšem ještě mnoho jiných mastičkářů, kteří nejsou hlášeni Obyčejně mají tito lidé nějaké jiné životní zaměstnání, ale mimo to provozují ještě mastičkářství jako vedlejší výnosné zaměstnání.

V německém parlamentě pravil kdysi jeden z německých ministrů, že německý občan jest ve všech oborech poručníkován, jenom ve věcech svého zdraví a svého života jest ponechán úplně sám sobě a jest jako nemluvně vydán na milost a nemilost svým bližním. Jest prý sice se stanoviska zdravotního zákonem o všechno postaráno, čeho potřebuje německý občan k svému živobytí, aby neutrpěl ujmy na svém zdraví a nevydával svého života do nebezpečí, na všechno jsou prý paragrafy, na potraviny, nápoje, pitnou vodu, kanalisaci, dláždění, topení, větrání, stavění, osvětlování, kolik vzduchu a kolik místa jest potřeba pro jednoho občana, ku př. žáka ve škole, nebo pro každého zločince ve vězení. Ale jakmile německý občan onemocní, pak jest prý vydán úplně na pospas poškozování, odírání a pokusnictví nesvědomitých lidí, kteří důvěřivosti a neštěstí svých bližních využívají ku svému obohacování. Stát trestá diplomovaného lékaře, když jeho vinou některý nemocný utrpěl ujmu na svém zdraví nebo na svém životě, ale mastičkář může dělati, co se mu líbí, pro něho jakoby zákony ani neplatily, dokud se mu nedokáže nějaké zavinění.

Zvláště zajímavé jest, že v Německu ku př. jsou žáci učící se nějaké hudbě zákonem chráněni, aby nebyli poškozováni od učitele, který svého hudebního oboru dobře neovládá, jelikož prý obecenstvo nemůže posouditi zdatnosti učitele hudby. Učiteli hudby jest tedy vykázati se napřed, že jest odborně vzdělán, že vykonal předepsané zkoušky, a kromě toho jest mu ještě předložiti vysvědčení o své mravní zachovalosti, které mu vydá policie. Jenom ošetřování a léčení nemocných jest podle německých zákonů jediné povolání, pro které netřeba odborných schopností a vědomostí. Stát takových důkazů aspoň nežádá. A případní trest neznemožňuje další „praxe“.

Politický.

U nás.

Vláda parlamentní konečně ustavena z agrárníků, obojích (i německých) socialistů, lidovců, něm. agrárníků; Beneš se tedy stal ministrem parlamentním, Engliš jediný vstoupil jako úředník-odborník, při čemž dosť podivno jest, že tato „vláda hospodářské koncentrace", jak se zove (socialisté a hospodářství?!), právě pro finance nenašla schopného člověka mezi poslanci! Nejzbytečnější ze 16 ministerstev, zásobování a unifikace, (zbytečných je víc!), oživena. Min. zásobování mělo za ½ roku býti zrušeno, a takto od Bechyně podchyceno. Unifikaci dosud prováděl ludovec-právník, teď ji bude prováděti lidovec-panáček, odpůrce ludovců.

Množství ministerstev nezdá se všem u nás přílišné, aspoň soudíme-li podle toho, že když Udržal tak dlouho nemohl ukojiti všech lačných, obětovati se státu v ministerské „dřině", navrhováno mu, aby tedy vedle těch 16 udělal několik bez portefeuille. „Ke kritice lidovců (o zdlouhavém postupu Udržalově) pouze podotýkáme (píší nár. demokr. „Nár. Nov." v Brně), že ani Šrámek se neobjevil schopnějším tvůrcem vládní většiny, když mu k tomu svého času Antonín Švehla poskytl příležitosti. Rozdíl jest pouze v tom, že Udržal se snažil pár týdnů, kdežto Šrámek vrátil mandát k sestavení kabinetu po 5 dnech."

Ludová strana do vlády nevzata, ač neodmítala. Kdo jí tam nechtěl, o tom se zprávy rozcházejí: jedny praví, že socialisté, druhé, že lidovci.

Zatím sám Pius XI projevil vůli, aby se katoličtí poslanci spojili ke společnému postupu. Takto, když ani ludovci ani něm. křesť. sociáli nevzati do vlády, půjde to těžko.

*

Šaldův Zápisník, 1929, str. 63—67 má článek: „Moje pochyby o demokracii".

„Býti pro demokracii je mně těžká a temná otázka svědomí. Považte: vládnutí je něco nade všecko pomyšlení těžkého, nejtěžší umění lidské, kterému se nevyučíš do smrti. Vládnouti nemůže ten, kdo nezná nejprve sebevlády... A kdo se vyučil dokonale v sebevládě, dříve než zemřel? A nyní přichází demokracie a povolává k vládě. Povolává miliony lidí k vládě, aniž je k vladaření vyzbrojila, aniž by jim dala k tomu vzdělání intelektu i výchovu mravní. Jaký je toho důsledek? Že korumpují při vladaření sebe a strhují do korupce jiné. Dvůr královský nebo císařský a vládnoucí kruhy absolutistické byly ovšem také zkorumpovány až do dřeně kostí, ale to byly přece jen kruhy poměrně málo početné; a vlastní národ zůstával jimi v celku nedotčený a neporušený. To se cítí dnes tuším už velmi intensivně. Korupční aféry politické, na př. ve Francii, stávají se již přímo národním neštěstím,

jako byly ve středověku nájezdy anglické. S tím rozdílem, že zubožené oči marně hledají nějakou novou Jeannu d'Arc, která by Francii od této morové rány osvobodila . . . A u nás nebude tomu brzy pomalu jinak.

Vliv peněz nikde není tak mocný jako v moderních demokraciích. Poněvadž demokracie hlásá společenskou rovnost všech lidí, poněvadž ruší všecka historická privilegia, stavy a kasty, poněvadž odmítá společenskou hierarchii, stávají se peníze jediným sudidlem života. Nic není zásluha, a všecko je úspěch; všecko ti může býti t. zv. veřejnou kritikou demokratickou oddisputováno, vyjma to, že sis nasekal několik desítek nebo stovek milionů jmění... Není de facto pro moderní demokracii cti, když nemůže býti vyslovena a změřena peněžní sumou. Peníze opatřují nejen požitek, ale i moc politickou. Rozumí se, že i v monarchii mají peníze ohromný vliv, ale přes to, soudím, menší než v republice demokratické; neboť zde není prostě hráze, která by bránila jejich útoku. Již jiní, na př. Anatole France, upozornili na to, že veliké moderní demokracie jsou úplně ve službách velkokapitálu, a že v jejich politice rozhodují trusty velkoprůmyslné a peněžní velebanky. Někdy to dělá dojem, jeko by měly oficiální politiku v demokraciích zpachtovánu. A u nás „Živno"?

Veřejný tisk, tento orgán t. zv. veřejného mínění, bývá v demokratických republikách více než kde jinde zkorumpován penězi. A je říci: čím větší demokratická republika, tím větší v ní zkorumpovanost novin. Ve Francii není snad vůbec tisku nezávislého na penězích. Je tedy všecka svoboda tisku, která je jedním z dogmat demokratických, ilusorní. Poněvadž moc novin jako orgánu t. zv. veřejného mínění je v demokracii zvláště silná, je i strach před nimi zvláště veliký. V monarchiích našel se snad jednou za století člověk, který se odvážil čelit hněvu potentáta, ale není příkladu, že by se v demokratické republice odvážil někdo čelit hněvu veřejného tisku, který ovšem nebývá spontánní, nýbrž dobře sehranou komedií. Naopak jsou známy případy, že lidé postižení hněvem „sedmé velmoci" zmalomyslněli tak, až si utáhli smyčku kolem krku. Je tedy demokracie, soudím, i nevšední školou zbabělosti. Mít nad sebou soudce, je jistě výborná pomůcka k upevnění charakteru, ale musí to býti soudce vzdělaný, odborný a spravedlivý. Kdežto v demokracii jsi stále „souzen" kde kým, bezpočtem lidí hrubých a nekompetentních, záludných a intrikánských, kteří rozumějí tvému dílu jako koza petrželi. Jak chcete za těchto okolností, aby moderní demokracie byla školou antických ctností republikánských? Aby se nějaký úředník opřel na př. nátlaku poslance a hájil proti němu svého právního nebo mravního přesvědčení? Není možno přece klásti na průměrného člověka požadavky heroismu a měřit ho mírou Shakespearova Coriolána nebo Corneillova Cida. Vzepře se takový úředník panu poslanci a pan poslanec dojde si požalovat na něho jeho ministrovi. A panu ministrovi ovšem

ani ve snu nenapadne, aby neprokázal maličkou úsluhu panu kolegovi ať ze spřáteleného, ať z oposičního tábora a nenechal v štychu svého podřízence. . .

Je možno říci, že demokratičnost se čte a předkládá pro ohromnou řadu lidí jako umění přizpůsobovati se a že nivelace charakterů dosahuje právě v ní rekordu. Demokracie je, zdá se mi také, eldorádem nejrůznějších k l i k. Znakem klik je, že se navzájem tolerují, i když spolu naoko soupeří. Vrána vráně očí nevyklove. Ale koho nenávidějí všechny kliky, je j e d i n e c, který jde svými cestami a probíjí se jen svou hodnotou a svým dílem. Uchopit nepřítele a utkat se s ním v otevřeném boji, hruď proti hrudi, je v demokracii skoro nemožné. Stále nahmatáváš jen slizká a kluzká, medusovitá těla klik, která se ti vysmekají z rukou.

Demokracie může se také velmi snadno státi školou pokrytectví. Demokracie je založena na zásadě majority, ale i v demokracii vládne de facto minorita, jenže z a s t ř e n ě. Vládne třebas několik málo lidí, ale musí to vypadat tak, jako by vládly široké kruhy lidí, a to ovšem nejde bez virtuosity v umění přetvařovacím. Stav zdravý je tam, kde zcela určitě a jasně vidíš pevné linie a obrysy toho, kdo vládne; vládne-li někdo nebo něco ve tmě nebo v mlze, něco o liniích matných nebo rozplývavých, je to vždycky věc s mravního stanoviska více než povážlivá.

Jediná vážná věc zdá se mně mluviti do jakési míry pro demokracii; ale ani ona není nesporná. Je demokracie větší z á r u k o u m í r u než monarchie? Zdá se to býti v jistém smyslu pravděpodobné. Lid skoro všude je vcelku mírumilovný a velmi nerád se rozkolébává k válce. Ale ovšem masy mohou také ztratit hlavu, masy jsou také přístupny štváčskému umění demagogů, masy mohou také běsnit tam, kde jednotlivec myslí a uvažuje.

Nejsem nepřítel demokracie z nějakého justamentu; a rád uznám její výhody, když mne o nich někdo přesvědčí. Nejcennější z nich zdá se mi je to, že otvírá přece volnější dráhu talentům a energiím než monarchie. Je to něco, byť to bylo negativné. Bez ní nebyl by možný [!], abych uvedl protiklad, ani Masaryk ani Mussolini, vysocí státníci, vzešlí z vrstev lidových. Ale myšlenkově, soudím, je v demokracii vnitřní rozpor: bijí se v ní spolu dva principy protichůdné: princip rovnosti a princip svobody. Když svoboda, tož svoboda ke všemu a tedy i k nerovnosti; a když rovnost, jakápak svoboda? — to je tlak a nivelace. Udržeti harmonii těchto dvou protichůdných principů, žádá si státnického umění přímo nadlidského. Každou chvíli vysmekne se z otěží a nabude převahy buď ten nebo onen; a demokracie se naklání buď k diktatuře ať jedincově, ať určité skupiny, nebo k socialistickému komunismu. Demokracie zdá se mně být možná jen jako dočasná rovnováha, která si žádá zvláště příznivých a klidných podmínek vnějších i vnitřních. Jako by stála na rozcestí, aby se dříve nebo později dala směrem buď jedním nebo druhým."

ZEMSKÁ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V BRNĚ